ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
3 NOVEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12256
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.256

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԿԱՐՍԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ

(13 Հոկտեմբեր 1921)

—o—

1921ը վճռական տարի մը եղաւ Խորհրդային Հայաստանի պատմութեան մէջ։

Արդարեւ նոյն տարուան Մարտ 16ին Մոսկուայի եւ Հոկտեմբեր 13ին Կարսի մէջ ստորագրուած դաշնագիրներով վերջնապէս կը ճշդուէին Խ. Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանները։

Հայաստանի խորհրդայնացումով Կրեմլինի վարիչները իրենց ձեռքն էին առած հայ ժողովուրդի ճակատագիրը։

Մինչ 1920 Օգոստոս 10ին անկախ Հայաստանի անունով Սեւրի դաշնագիրը կը ստորագրէր Աւետիս Ահարոնեան, 1921 Մարտ 16ին Մոսկուայի մէջ ներկայ չէր Հայաստանի կառավարութեան լիազօր պատգամաւորը։ Վրաստան եւ Ազրբէջան եւս չունէին իրենց ներկայացուցիչները։ Ռուսիոյ Սովետներու Դաշնակցային եւ Ընկերվարական Հանրապետութիւնն էր, որ կը տնօրինէր Կովկասեան ազգերու ճակատագիրը, առանց անոնց կամքն ու կարծիքը հարցնելու։

Ցաւալի է հաստատել, որ բախտորոշ այդ օրերուն բոլշեւիկ Ռուսիա փոխանակ պաշտպանելու իր մականին ենթակայ ազգերու կենսական շահերը, անհուն զիջումներ ըրաւ Անգարայի Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութեան, այսինքն քէմալական Թուրքիոյ։

«Խորհուրդ խորին» խորհրդային խորհրդաւոր դիւանագիտութեան։

Մոսկուայի մէջ կարմիր պատմուճան հագած Ռուսիա եւ Սուլթանի կառավարութեան դէմ ըմբոստացած քէմալականները 1921 Մարտ 16ին հաստատելէ ետք թէ «իմպերիալիզմ»ի արշաւանքին դէմ միասնաբար պայքարի ձեռնարկած են, «յանուն ազգերու ազատութեան սկզբունքին եւ անոնցմէ իւրաքանչիւրին իր բախտը ազատօրէն տնօրինելու իրաւունքին», կը ստորագրէին ծանօթ դաշնագիրը, որ կ'անդամահատէր Խորհրդային Հայաստանը, անկէ խլելով Շարուր-Նախիջեւանը, Լեռնային Ղարաբաղը, Սուրմալուն, նոյնիսկ Անիի աւերակներն ու Կողբի աղահանքը. Չիչէրին եւ Ճէմալ Քըրմազով անմրցելի վախկոտութեամբ մը, յանուն Խորհրդային Ռուսիոյ, տեղի կուտային Թուրք պատուիրակներ Եուսուֆ Քէմալի, Տր. Րիզա Նուրի եւ Ալի Ֆուատ փաշայի առջեւ։

Անդրկովկասեան երեք Հանրապետութիւններէն միայն Հայաստանն է, որ կ'իրաւազրկուէր՝ Կրեմլինի օրհնութեամբ եւ աններելի զիջողութեամբ։

Վրաստան կը վերստանար Պաթումը, որուն վրայ իր ունեցած գերիշխանական բոլոր իրաւունքներէն կը հրաժարէր Թուրքիա (Յօդ. 2)։

Կը շահէր նաեւ Ազրբէջան, որու խնամակալութեան տակ կը դրուէր Նախիջեւանը։ Բագուի կառավարութիւնը իրաւունք պիտի չունենար ուրիշ Պետութեան մը փոխանցելու այդ խնամակալութիւնը։ (Յօդ. 3)։

Նկատի ունենալով, որ Անդրկովկասեան Հանրապետութեանց ներկայացուցիչները չէին մասնակցած Մոսկուայի 1921 Մարտի հաշտութեան խորհրդաժողովին եւ չէին ստորագրած Մարտ 16ի դաշնագիրը, Մոսկուայի եւ Անգարայի կառավարութիւնները ուզեցին աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել այս վերջինի որոշումներն ու տրամադրութիւնները Անդրկովկասի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն եւ յարակից խնդիրներու մասին։

Այդ նպատակով է, որ Կարսի մէջ 1921 Սեպտ. 26էն Հոկտ. 13 տեղի ունեցաւ խորհրդաժողով մը, որուն մասնակցեցան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրբէջանի ներկայացուցիչները եւ որուն մանրամասնութիւնները հրատարակեցինք մեր 26 եւ 27 Հոկտեմբերի թիւերով։

Մոսկուայի դաշնագրէն շատ քիչ տարբերութեամբ, ի նպաստ Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի կարգ մը սրբագրութիւններով խմբագրուեցաւ Հոկտ. 13ի Կարսի դաշնագիրը՝ բաղկացած 20 յօդուածներէ (Մոսկուայի Մարտ 16ի դաշնագիրը 16 յօդուած միայն ունէր)։

Կարսի դաշնագրի 5րդ յօդուածը փոփոխութեան կ'ենթարկէր Մոսկուայի դաշնագրի 3րդ յօդուածը Նախիջեւանի մասին։ Թուրքիոյ, Ազրբէջանի եւ Հայաստանի կառավարութիւնները կը համաձայնէին, որ «Նախիջեւանի շրջանը՝ ներկայ դաշնագրին մէջ նշանակուած իր սահմաններով դառնայ ինքնավար հողամաս մը՝ Ազրբէջանի խնամակալութեան տակ» (փրոթէքթորա)։

«Ինքնավար» դարձած Նախիջեւանը ուրիշ Պետութեան մը փոխանցելու արգելքը ջնջուած է Կարսի դաշնագրով։

Խորհրդային Հայաստանի անունով Կարսի դաշնագիրը ստորագրեցին Արտաքին Գործերու ժողովրդական գործավար Ասքանազ Մռաւեան եւ Ներքին Գործերու ժողովրդական գործավար Պօղոս Մակինցեան։ Անգարայի պատուիրակներն էին՝ Քեազիմ Քարապէքիր փաշա, Վէլի, Մուխթար եւ Մահմուտ Շէվքէթ պէյերը։ Խորհրդային Ռուսիան կը ներկայացնէր Եակով Կանեցկի՝ Լեթոնացի։ Ազրբէջանի լիազօրն էր Բեհբուդ Շահթախտինսկի։ Վրաստանը կը ներկայացնէին Շալվա Էլիվա եւ Ալեքսանդր Սվանիձէ։

Կարսի մէջ պաշտօնապէս կը նուիրագործուէր Հայաստանի անդամահատումը, ինչ որ վեց ամիս առաջ կարմիր Ռուսն ու քէմալական Թուրքը գլուխ գլխի տուած վճռեր էին Մոսկուայի մէջ։ Խ. Հայաստանի ներկայացուցիչները պարզապէս գլուխ կը ծռէին՝ Մոսկուայի ճնշումին առջեւ։

Ուրիշ ելք չունէին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԱԾ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Զգուշանալով միացեալ զեկոյցով մը, ինչպէս սովորութիւն է, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն նախընտրեցին հասարակաց յայտարարութիւն մը ընել Լէոնիտ Բրեժնեւի այցելութեան առթիւ։

Նախագահ Փոմփիտու եւ Բրեժնեւ մասնաւոր ուշադրութեամբ քննած են Եւրոպայի կացութիւնը։ Գոհունակութեամբ նկատած են որ Խորհ. Միութեան եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրերը քաջալերական եղած են խաղաղութեան համար եւ թէ այս համաձայնագրերը երբ գործադրութեան դրուին (երկուքն ալ չեն վաւերացուած Խորհրդարանին կողմէ) շատ կարեւոր քայլ մը առնուած կ'ըլլայ Եւրոպայի խաղաղութեան համար։ Կողմերը նկատած են նաեւ թէ չորսերու համաձայնագիրը ցոյց կուտայ իրենց հասարակաց փափաքը լարուածութեան պատճառները խափանելու։ Կը յուսան որ այդ համաձայնագիրը (Սեպտ. 3) ամբողջացուի նախատեսուած կարգադրութիւններով եւ վերջնական բանաձեւումով։ Այս ձեւով բնականոն կը դառնան նաեւ յարաբերութիւնները երկու Գերմանիաներուն միջեւ եւ իբրեւ հետեւանք այս երկու Պետութեանց մուտքը ՄԱԿէն ներս նոր հեռանկարներ կը բանայ ապահովութեան ամրապնդման եւ Եւրոպայի Պետութեանց միջեւ յարաբերութեանց գործակցութեան ընդլայնման համար։

Փոմփիտու եւ Բրեժնեւ մտահոգ են Միջին Արեւելքի կացութեան պատճառով։ Կը նկատեն որ այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն կայ։ Անհրաժեշտ կը գտնեն որ ՄԱԿի յատուկ ներկայացուցիչին՝ Եարինկի առաքելութիւնը, հիմնուած 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւին վրայ, վերսկսի եւ բանակցութիւնը տեւական եւ արդար խաղաղութեան տանի, գրաւուած հողերու պարպումով եւ փոխադարձ ճանաչումով երկու Պետութեանց գերիշխանութեան։

Ֆրանսա եւ Խորհ. Միութիւնը եռանդով պիտի շարունակեն օգտագործել քաղաքական բոլոր կարելիութիւնները զորս ունին, ի մասնաւորի չորսերու խորհրդակցութիւնները, յանգելու համար Մերձաւոր Արեւելքի հարցին կարգադրութեան։

Վերջապէս երկու կողմերը կողմնակից են որ վերջ դրուի օտար միջամտութեան Հնդկաչինի մէջ եւ քաղաքական կարգադրութիւն մը ըլլայ։

Այս յայտարարութեան վերջին մասը կը վերաբերի երկկողմանի յարաբերութեանց տնտեսական, գիտական, թեքնիք, մշակութային մարզերու մէջ։

Կայ նաեւ գործակցութեան սկզբունքներու բանաձեւում մը, ուր կը շեշտուի թէ այս գործակցութիւնը ոչ մէկ ժողովուրդի շահերուն դէմ է եւ որեւէ ձեւով չի վնասեր երկու Պետութեանց ունեցած այլ յանձնառութիւններուն, այլ Պետութեանց հետ։ Շատ մեծ կարեւորութիւն կը տըրուի երկու երկիրներու սերտ գործակցութեան Եւրոպայի մէջ համախորհուրդ շահակից երկիրներուն հետ, միշտ հիմ ունենալով հետեւեալ սկզբունքները.— ներկայ սահմաններու անբռնաբարելիութիւն, ոչ-միջամտութիւն Պետութեանց ներքին հարցերուն, հաւասարութիւն, անկախութիւն, եւ ոչ մէկ դիմում ուժի կամ սպառնալիքի։

× Բրեժնեւ պաշտօնական այցելութեան հրաւիրած է Նախագահ Փոմփիտուն, ինչպէս նաեւ Նախարարապետը՝ Շապան-Տելմաս։ Թուականները կ'որոշուին յետագային։

× Բրեժնեւ Մոսկուայէն առաջ հանդիպեցաւ Արեւելեան Պերլին, ուր մնաց նախատեսուածէն աւելի։ Կը կարծուի որ այս հանդիպումին գլխաւոր նպատակը եղած է համոզել Արեւելեան Գերմանիան որ նոր թափ մը տայ Արեւմտեան Գերմանիոյ հետ բանակցութեանց։

—o—

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ՝ ԶԳՏՈՒՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ ՄՐՐԻԿԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Հնդկաստանի վարչապետը՝ Տիկին Կանտի Լոնտոնի մէջ յայտարարեց, թէ այն տպաւորութիւնը ունի, որ հրաբուխի մը վրայ նստած է եւ, պարզօրէն չի գիտեր, թէ ե՞րբ պիտի ժայթքի ան։ Տիկին Կանտի այս ձեւով կը պարզէր կացութիւնը, որ ստեղծուած է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ։

Տելհի առաջին անգամ ըլլալով ընդունեցաւ, որ հնդկական ուժեր բախում ունեցած են փաքիստանեան զինուորներու հետ։ Բախումը, որ տեսակ մը հակադարձութիւնը եղած է փաքիստանեան ռմբակոծութիւններուն, տեւած է 24 ժամ։

Փաքիստանի նախագահին յայտարարութեան համաձայն, եթէ ցարդ ընդհանուր բախում մը ծայր չէ տուած, պատճառն այն է, որ իրենք չեն պատասխաներ հնդկական գրգռութիւններուն։ Յամենայն դէպս, եթէ Տելհի շարունակէ իր ընթացքը եւ փորձէ հողեր խլել Փաքիստանէն՝ պատերազմը անխուսափելի կը դառնայ։ Եահիա խան յիշեցուցած է, թէ Զինաստան թոյլ պիտի չտայ յարձակում մը իրենց դէմ։ «Բացի զինուորական ուժերէ, ան պատրաստ է օգնելու մեզ զէնքով եւ ռազմամթերքով»։

× Արեւմտեան Պենկալն ու Օտեսայի ծովափնեայ շրջանները աւերուեցան զօրաւոր ծովամրրիկով մը, որ ժամական 160 քիլմ. արագութեամբ հարիւր հազարներ անապաստան թողուց։ Մեռեալներու թիւը առնուազն 10.000 կը ներկայացուի։

Անցեալ տարի ծովամրրիկ մը աւերած է Պենկալի ծոցը։ Հարիւր հազարներ մեռած էին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ երկու ոստիկաններ սպաննուեցան։ Շարաթավերջին խափանարարական միջադէպեր տեղի ունեցան։ Այսպէս՝ Իրլանտայի ազատագրական ճակատի մարդիկ օդը հանեցին ութ մաքսատուն երկու Իրլանտաներու միջեւ։ Լոնտոնի մէջ ոստիկանութիւնը նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, երբ զօրաւոր պայթում մը վնասեց մայրաքաղաքի թղթատարական շէնքին աշտարակը։ Երկրորդ ռումբ մըն ալ պայթեցաւ զօրանոցի մը դրան առջեւ։

ՊՈԼՍՈՅ զինուորական ատեանի դատախազը 13 մահապատիժ պահանջեց «Թուրք ժողովրդական ազատագրական ճակատի» 25 անդամներու դատավարութեան ընթացքին։ Ասոնք երկու ապատակութիւններ կատարած են (որու ընթացքին 400 հազար թրքական ոսկի փախցուցած են), ինչպէս նաեւ սպաննած են Պոլսոյ Իսրայէլի ընդհ. հիւպատոսը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ Չինաստանի կարմիր դրօշը ծածանեցաւ ՄԱԿի շէնքին առջեւ։

ԹԻՐԱՆԱՅԻ մէջ բացուած է Համայնավար կուսակցութեան 6րդ համագումարը։ Հակառակ անոր որ ալպանական կուսակցութիւնը չինական ուղղութիւն ունի, Փեքին ոչ մէկ պատուիրակութիւն ղրկած է։

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ առաջին անգամ ըլլալով կիները քուէարկութեան կը մասնակցէին բայց ոչ մէկ տարբերութիւն կայ արդիւնքին վրայ։ Պահպանողական հոսանքը յաղթական կը մնայ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն որ Զօր. Լօրտանիտէս վեց ամսուան համար ազատ արձակուած է, իր դիմումին վրայ, առողջական պատճառներով։

ԿՈՍԻԳԻՆԻ Քուպա այցելութիւնը մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ նպաստած երկու երկիրներու հաշտութեան։

ԻՒՆԷՍՔՕ իր քսանեւհինգամեակը պիտի տօնէ Նոյեմբեր 4ին եւ 5ին, ի ներկայութեան Նախագահ Փոմփիտուի, որ խօսք ալ պիտի առնէ։ Իւնէսքօն (Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն գիտութեան եւ մշակոյթի համար) մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած էր մտաւորականներուն մօտ։ Լէոն Պլում կ'ըսէր «Կը հաւատամ Իւնէսքոյին, որովհետեւ կը հաւատամ մարդուն»։

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳՆԵՐԸ

Ալ. Սպենդիարեանի ստեղծագործութեան մէջ նշանակալի տեղ կը գրաւէ համանուագը: Արդարեւ անոր երաժշտութեան այդ սեռը իր լայն ընդգրկումներով ու բովանդակութեամբ, իր անթերի վարպետութեամբ կարեւոր արժէք կը ներկայացնէ հայկական համանուագի կազմաւորման եւ զարգացման գործին մէջ:

Սպենդիարեանի համանուագները սնած են երկու հիմնական ակերէ: Առաջինը՝ հայկական ժողովրդական եւ Անդրկովկասի ու Մերձ. Արեւելքի կարգ մը ժողովուրդներու երաժշտութիւնն է: Երկրորդ աղբիւրը, որ դրական դեր կատարած է անոր գործերուն ձեւաւորման մէջ, դասական (յատկապէս ռուսական) երաժշտութեան աւանդութիւններու իւրացումն է:

Անոր առաջին շրջանի համանուագներուն մէջ («Մենանուագ», «Հինաւուրց պար», «Օրօրոցային», «Քոնսէրի նախերգանք») երիտասարդ երգահանը երեւան կը հանէր ճաշակ մը, որ նուրբ էր, ինչպէս նաեւ ձիրք մը, որ ունէր գործին ձեւին ու գործիքաւորումին տիրապետելու շնորհը: Սակայն անոր այս շրջանի (1894–1901) գործերուն մէջ դեռ չկան այն գլխաւոր առանձնայատկութիւնները, որոնք տիրական են անոր աւելի հասուն շրջանի ստեղծագործութիւններուն մէջ: Դեռ հոն չկան գաղափարական լայն մտայղացումներ, խոր ճանաչում՝ Մերձ. Արեւելքի ժողովուրդներու երաժշտութեան, չկայ այն խորացումը հայկ. ժողովրդական երաժշտութեան ակունքներուն նկատմամբ, որոնք աւելի ետք դարձան անոր երաժշտական լեզուին կենդանի տարրերը:

Սպենդիարեան ընկերային – քաղաքական խորհուրդ ունեցող նիւթեր զարգացուց իր « Խրիմի էսքիզներ »ուն (առաջին շարքը՝ 1903ին, երկրորդը՝ 1912ին) եւ «Երեք արմաւենի» համանուագ պատկերին մէջ:

Առաջինին մէջ երգահանը կը վերստեղծէ Խրիմի ժողովուրդներու կեանքին իրական պատկերը, ժողովուրդներ, որոնց երաժշտութիւնը, ինչպէս յայտնի է, ընդհանրական շատ գիծեր ունեցած է Անդրկովկասի ժողովուրդներու երաժշտութեան հետ: Երգահանը խորամուխ կ՚ըլլայ ժողովրդական մեղեդիներու կշռոյթի, ձայնի ելեւէջներու կառուցուածքի առանձնայատկութիւններու մէջ: Սպենդիարեանի գրչին տակ ազգային գունադեղութեան անկրկնելի թարմութիւնը անհամեմատ աւելի հարստացած է: Երգահանը գտած է ներդաշնակ զարգացման հետաքրքրական եղանակներ՝ հիմնուելով ժողովրդական երաժշտութեան առանձնայատկութիւններուն վրայ եւ այս ճամբով վերստեղծելով ժողովրդական, ազգային ստեղծագործութեան իւրայատուկ բնոյթն ու հմայքը: Ֆոլքլորի հարստացման գործին մէջ էական դեր կը խաղայ Սպենդիարեանի նախասիրած բազմաձայն մըշակումը, որ առանձնապէս յատկանշական է «Էլեգիական երգին», երկու «Ղայթարմաներ»ուն եւ այլ գործերուն մէջ:

1905ին Սպենդիարեան յօրինեց իր «Երեք արմաւենի» հիանալի համանուագ պատկերը: Լերմոնտովի վիպական գործը երգահանը մեկնաբանեց ինքնատիպ ձեւով, շեշտը դնելով բանաստեղծութեան քաղաքացիական ոգիին վրայ: «Երեք արմաւենի»ին մէջ մարդասիրական պոռթկումներուն բախումը շրջապատի իրականութեան հետ, դայրադին բողոքի արտայայտութիւն մը կը ստանայ: Ստեղծագործութեան այդ մտայղացումը, պատկերաւորութեան և գունադեղութեան հետ միասին, կանխորոշեց երաժշտութեան զարգացման թատերական նկարագիրը, անոր հոգեբանական խորութիւնը:

Ստեղծագործական հարուստ քմայքը երգահանին հնարաւորութիւն տուաւ ըստեղծելու շատ ցայտուն եւ պատկերաւոր թեմաներ: Հոյակապ են խորունկ ու լայնահուն «արմաւենիներու» կամ արաբական «կարաւան»ին թեմաները: Այլապէս խստաշունչ եւ արտայայտիչ է «արմաւենիներու բողոքի եւ կործանումի» նիւթը, որ կը յիշեցնէ ողբերգական ճակատագիր ունեցող բազմաթիւ այլ նիւթեր (Պիզէի «Քարմէն»ը, Չայկովսկիի «Կաբապի լիճը»):

Սպենդիարեան 1924ին Երեւան եկաւ եւ մօտէն շփում հաստատեց իր ժողովուրդին կեանքին, կենցաղին եւ մշակոյթին հետ՝ խորապէս իւրացնելով ազգային ֆոլքլորին առանձնայատկութիւնները: Այդ շփումը բարերար ազդեցութիւն ունեցաւ երգահանին վրայ: Այդ ժամանակաշրջանին աւարտեց «Ալմաստ» հայրենասիրական – հերոսական օփերան, որու երաժշտութեան վրայ ան 1924ին յօրինեց երկու համանուագ սուիթներ եւ «Դաւաճանութիւն» համանուագ պատկերը:

Առաջին սուիթը՝ «Նադիր Շահը եւ Թաթուլը», բաղկացած է հետեւեալ չորս բաժիններէն.— Մարտական շունչով յօրինուած «Պարսկական քայլերգ» (հոս օգտագործուած են «Հեյդարի» եւ «Նովրուզ–արաբի» պարսկական դասական մուղամները), կուռ եւ լարուած «Պարսիկներու աղօթքը», մարտական շունչով տոգորուած «Գրոհը» եւ, վերջապէս, «Թաթուլի յաղթական վերադարձը» (հոս վարպետ ձեւով օգտագործուած է հայկական «Սոնա եար» երգը): Այս բաժիններուն խորագիրներն իսկ ցոյց կուտան երգահանին հիմնական մտայղացումը՝ այն է բացայայտել երկու աշխարհներու՝ Պարսիկներու թշնամի բանակին եւ իր հայրենիքի անկախութիւնը պաշտպանող Թաթուլի Ջոկատին բախումը: Հայերու երաժշտական բնութագրումը կատարելու նպատակով ան կ՚օգտագործէ հայկական երաժշտական ֆոլքլորը (դեղջկական երգեր ու պարեր), իսկ Պարսիկներու դիմագիծը շեշտելու նպատակով՝ պարսկական մուղամները:

Երկրորդ սուիթը «Խնջոյք՝ ի պատիւ Թաթուլի», նոյնպէս բաղկացած է չորս բաժիններէ.— Տօնախմբութիւն, խեղկատակի տեսարան, աղջիկներու պար (Մանան» ժողովրդական պարին օգտագործումով), առնական ու եռանդուն այրերու եւ Ալմաստի պարեր, ուր օգտագործուած են հայկական «Քեանդըրբազ», «Վարդ կօշիկս», «Շալալի» եւ «Ռուզան» պարերը: Հեղինակը յաջողած է ստեղծել կարգ մը հիանալի տեսարաններ, որոնք կը բնութագրեն հայ ժողովուրդին կեանքին եւ կենցաղին զանազան երեսները:

« Դաւաճանութիւն» համանուագ տեսարանը «Ալմաստ» օփերայի ողբերգական գրուագներէն մէկն է (Թաթուլի զինուորներուն զինովութիւնը, Ալմաստի դաւաճանութիւնը եւ Նադիր Շահի խուժումը ամրոց):

Իր գործունէութեան այդ նոյն շրջանին Սպենդիարեան ստեղծեց «Հրէական թեմաներով էթիւտը», փոքր համանուագախումբի համար (1921) եւ իր ստեղծագործութեան մարգարիտը՝ «Երեւանեան էթիւտները» (1925): Ժողովրդական կեանքին տարբեր երեսները արտացոլող պատկերներու այս շարքը ան սկսած էր մշակել իր «Խրիմեան էսքիզներով»: Այսուհանդերձ «Երեւանեան էթիւտներուն» մէջ կայ հայկական կենցաղը իր ընդհանրացած պատկերներով: Հոս բացառիկ արտայայտչականութեան հասած է Սպենդիարեանի երաժշտական լեզուն. ձայնի ելեւէջներն ու կշռոյթները անխզելի կերպով կապուած են ժողովրդական ստեղծագործութեան հետ. բնական ու բազմերանգ երաժշտութիւնը մօտ է ժողովրդականին, երաժշտութիւնը հարուստ է ու գունադեղ եւ երբեմն կ՚արտայայտէ ժողովրդական նուագարաններու հնչիւնները:

Մ. ՏԻՐԵԱՆ

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ճարտարարուեստի տեսակէտով Վիթէլ ամէնէն լաւ կազմակերպուածներէն է: Ջուրին գործատունը մասնաւոր երկաթուղիի ճիւղաւորում մը ունի, պարապ շիշերը մէկ կողմէ կուգան եւ լեցուելէ ետք ուրիշ ճամբէ մը դուրս կ՚ելլեն: Այս երկու գործողութեանց միջոցին, շիշերը կը լուացուին, կը լեցուին, կը գոցուին եւ կը պիտակաւորուին ժամը 250.000ի կը հասնի արտադրութիւնը: Տարին հինգ հարիւր միլիոն շիշեր կ՚երթան թեթեւցնելու կուրծք եւ յօդատապէ տառապողներու ցաւերը:

1760ին տարօրինակ պայմաններու տակ գտնուեցաւ Քոնթռէքսէվիլի հանքային ջուրը: Երիտասարդ, անդրադէտ հովուուհի մը որ քար ունէր միզամանին մէջ, այդտեղի ջուրէն խմելով քարը ինկաւ: Հովուուհին ազգակցական կապեր ունենալով Սթանիսլաս թագաւորին անձնական բժիշկին հետ, աւելորդ ծանուցումի պէտք չեղաւ, իսկոյն տարածուեցաւ ջուրին համբաւը: Թէեւ կը կարծուի թէ արդէն ծանօթ էր այս հանքային ջուրը Գալիա–Հռոմէական շրջանէն, արդէն բաղնի լատինական ծագումն ալ ցոյց կուտայ:

1765էն սկսեալ կ՚երթային Քոնթռէքսէվիլ: Ծոխ եւ առատ սնունդի հետեւանքով մարմնին մէջ դիզուած թոյներէն ազատելու համար:

Ծանօթ է որ բոլոր աղբիւրները չեն յարմարիր ամէն անհատի, մինչեւ իսկ եթէ միեւնոյն հիւանդութենէն տառապին: Անոնք որ չեն օգտուիր Վօժերէն, կ՚օգտուին Վիշիէն, իսկ անոնց որ չի գար Վիշին կ՚օգտուին Քոնթռէքսէվիլէն: Թէեւ այս վերջին քաղաքին մէջ յոգնեցուցիչ է դարմանումը, իսկ հաճոյքները աւելի խաղաղաւէտ են:

Պօմօ Կելտ չաստուածը իր անունը տըւաւ Պուռպոն Լանսիի, Լա Պուռպուլ, Պուռպոն–Առշամպօ եւայլն: Այս վերջին քաղաքը մեծ համբաւ կը վայելէր Միջին դարուն: Աւելի ուշ Քոնտէն, Սքարոն, Բորնէյլ, Պուալօ, հոն գացին դարմանուելու:

1676ին շատ գեղեցիկ «մեծ տիկին» մը՝ Մատամ տը Մօնթեսպան, հոմանուհին Լուդովիկոս ԺԴ.ի, քառասուն հետեւորդներով Պուռպոն գնաց դարբերքէն հանգստանալու: Քաղաքը շատ հաճելի թուեցաւ իրեն եւ յաճախ կ՚երթար եւ հոն ալ մեռաւ առանձին, լքուած բոլորէն:

Տիկին տը Մօնթեսպան իր սիրտը կապեց Լա Ֆլէշին եւ աղիքները Սէն Մընուի աբբայարանին: Այսպիսի նուէրներ շատ ընթացիկ էին ԺԷ. դարուն: Աղիքները յանձնուեցան գիւղացիի մը որ աբբայարան տանի, սակայն ճամբան հոտէն այնքան նեղուեցաւ, որ խողերուն նետեց, կարծելով թէ գէշ տեսակի կատակի մը զոհն էր:

Փլոմպիէռ, ուր կանդ առաւ Մոնթէյնը, թեթեւնալու համար իր երիկամային ցաւերէն, ԺԷ. դարուն իբրեւ ջերմուկային հաստատութիւն աւազան մը միայն ունէր, ուր այրեր եւ կիներ կը մտնէին այնքան թեթեւ եւ բարակ հագուած, որ յայտնի չէր թէ հագուա՞ծ էին թէ մերկ: Ժողովուրդը կը հիանար երիտասարդ գեղեցկուհիներու վրայ, եւ շատ անգամ աղջիկները ամուսին կը գտնէին հոն...

Փլոմպիէռ յաջորդը եղաւ Պատընի որ ԺԸ. դարուն ջերմուկային զուարճութեան վայր մը դարձած էր ամբողջ Եւրոպայի համար: Առողջ մարդիկ ալ կ՚երթային միմիայն զուարճանալու համար: Երբ հիւանդ մը երթար, տօն խանդարող վըտանգաւոր մէկը կը համարուէր եւ հնար

ԻՆՔՆԱԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սարաֆեան կը վերադառնէ միութիւն մը, խաղաղութիւն մը, որ կը նմանին թերեւս մանկութեան տարիներու միութեան («մեծ խաղաղութիւն է կրկին, երբ տարիներ վերջ... կը նստիմ պատուհանին առջեւ»): Բայց մինչեւ աշխարհի ծայրը երթալէ վերջն է որ կը վերահաստատէ մօրը լեզուի ամբողջականութիւնը եւ կը վերադառնայ պատկերին տունըջեան կողմին: Այս պատճառով՝ վերակազմուած հակասական միութիւնը (տարբերութիւնը) որ Սփիւռքինն է, շատ տարբեր է մանկութեան տարիներու միութենէն. ետեւը ունի ճամբորդութիւնը դէպի աշխարհը, լեզուի աշխարհացումի աշխատանքը, գիտակից ազատագրումը պանդուխտի եւ ազգային գործիչի լեզուէն. «այս բոլորը տարբեր անշուշտ մանկութեան օրերէս՝ երբ մօրս կողքին նստած կը նայէի: Բայց շատ նման՝ նաեւ»: (Նըմանութիւնը լեզուի ամբողջականութեան միայն չի վերաբերիր: Միայն տունըջեան կողմը չէ որ կը մնայ նոյնը — «երազանք դարձեալ» — բայց գիշերուան կողմն ալ, բաժանումի հետեւանքները, հեռաւորի կախարդանքը վերջ չեն գտած — «հեռաւոր կարօտը՝ նորէն»: Երբ ուրեմն աշխարհի ծայրը գացած ենք, լեզուն աշխարհացուցած, հող–աշխարհ ըսելու ատակ լեզու դարձուցած, պանդուխտի մըտայնութիւնը՝ իբրեւ ներքին վտանգ, չի դադրիր մեր մէջ գոյութիւն ունենալէ. նախնական պատկերը չի քակուիր երբ իր լրումին հասնի: Կ՚աշխատի միշտ ներքնապէս): Նշենք որ առաջին լուծումը (հողի եւ աշխարհի համարժէքութիւն, առանց խնդրարկումի՝ անոնց անջատ իրականութիւններ կազմելուն), միջին լուծում մը ըլլալով, դեր չունի պատկերի կազմաւորումին եւ գործադրումին մէջ:

Երբ բաժանումը կը սկսի (1), պէտք է երթալ մինչեւ ծայրագոյնը բաժանումին (2), առանց մոռնալու մանկութեան հակասական միութիւնը — պատկերին տունըջեան կողմը (3): Ասիկա կառոյցն է որ յաճախ կը կրկնուի Սարաֆեանի մօտ: Տանք երկու օրինակներ. առաջինը՝ «Վէնսէնի անտառը» արձակ գրութեան մէջ. «գիտակցութիւնը (1) ամէնէն մեծ վտանգն է, որմէ վեր պէտք է դալ գիտակցութեամբ (2), պահելով նոյն ատեն մանուկի մը սիրտը» (3): Գիտակցութիւնը (քաղաքին լոյսերը, խորթ ըլլալու ըղգացումը, խօյս տալու պահանջը) ամէնէն մեծ վտանգն է, որովհետեւ միութեան կորուստ է, «բռնկած անցեալին», հողին վերադառնալու անկարելիութիւնը: Ատկէ վեր պէտք է գալ գիտակցութեամբ (հնազանդելով մեկնումներու կարօտին, երթալով դէպի ծայրագոյն հեռաւորութիւն), պահելով նոյն ատեն մանուկի մը սիրտը (չմոռնալով որ պէտք է լեզուի ամբողջականութիւնը վերակազմել):

Երկրորդ օրինակը կ՚առնեմ «Ազգային ու միջազգային գրականութեան մէջ» վերնագրով յօդուածէ մը (Զուարթնոց, Մարտ 1929). «Մեր թրքահայ գրականութիւնը բնազդաբար բռնած է օտար ճամբաներ (1): Մենք պէտք է տանինք այդ ճակատագիրը մինչեւ ծայրը (2): ... Զմոռնալով միշտ հեռաւոր յոյսը. Երեւանը (3): (Ոչ անշուշտ այն Երեւանը որ, պանդուխտի եւ ազգային գործիչի լեզուն որդեգրելով, կը յաւակնի «փըրկարար»ի դերը խաղալ: Այլ ընդհակառակն՝ ոչ–ինքնաբաւ Երեւան մը որ յաւերժալի Սփիւռքի մը կեդրոնը ըլլար):

Վերջին հանգրուանը. Սփիւռքի մէջ վերջապէս չափահաս դառնալ, լեզուով մը որ իր ամբողջականութիւնը վերակազմած ըլլայ, վերջ տալով պանդուխտի լեզուին, որ կը սահմանափակուի հողին, կ՚արգիլէ անձերու զարգացումը եւ դանոնք կը մղէ փախուստի: Մանկութիւն եւ լոյս՝ ամբողջացած, զանցուած, լեզուի մոռացումէն վերջ՝ պէտք է տան — կուտան արդէն — չափահաս լեզու մը, կարող՝ ե՛ւ հողը ե՛ւ աշխարհը ըսելու, մէկը միւսով: Սփիւռքի լեզուն:

(Մեր մեկնաբանութենէն դուրս ձգեցինք «Մանկութիւն եւ Լոյս»ի երկու հատուածներ. հօր եւ Անդրանիկի յիշատակութիւնները: Մենք մեզի թոյլատրեցինք ասիկա որովհետեւ այդ երկու հատուածները կը վերաբերին երկրորդ նախնական պատկերի մը. ո՛չ մայրական այս անգամ, այլ հայրական, մինչդեռ գրութիւնը բացայայտօրէն կառուցուած է մայրական պատկերին շուրջ: Արդէն այդ երկու հատուածները մաս չէին կազմեր գրութեան առաջին տարբերակին լոյս տեսած 1959ին «Նայիրի»ի մէջ: Կը մնայ անշուշտ ճշդել այդ հատուածներուն դերը եւ անոնց կապը մայրական պատկերին հետ):

ՄԱՐՔ ՆՇԱՆԵԱՆ

(8 եւ վերջ)

կը մտածէին մեռցնելու, որպէսզի աղատին ներկայութենէն:

Մարդիկ լողանք կ՚ընէին աւազանի մը մէջ, ուր երկու սեռերը բաժնուած էին բարակ միջնորմով մը, ծակծկուած պատուհանիկները, որ թոյլ կուտար լողանք ընողներուն զիրար տեսնելու, խօսելու, զուարճացուցիչ առնելու եւ իրարու ձեռք զգուելու: Ճաշը կը բերէին ջուրին մէջ ափսէներով: Երբեմն սիրային այս լողանքը կը տեւէր ամբողջ օր մը:

Շատ չանցած պարկեշտ մարդիկ պահանջեցին որ փակուին այս հաստատութիւնները, որոնք չատ «բաց» էին...

Շատ մը առաքինութիւններ կը վերագրէին հանքային ջուրերուն. օրինակ, կ՚ըսէին թէ ուղեղին տկարութիւնը կ՚անցընէ, խլացած ականջները կը դարմանէ, գլխու պտոյտը կ՚անցընէ, կը սպաննէ գորտերը, որոնք ստամոքսին մէջ մտած են:

Որոշ ջերմուկներ ալ կնոջ ամլութիւնը կը դարմանեն: Կ՚ըսեն թէ Պանիէռ տը Պիկոռի ջուրերու թանկագին յատկութեանց շնորհիւ Ժան տ՚Ալպրէն ծնաւ Անրի Դ. Էքս ան Փրովանս, Պանեօլ տը լ՚Օռն, Ֆոռժ, Պուռպոն–Լանսի միեւնոյն յատկութիւնները ունէին, եւ բազմաթիւ կիներ կ՚երթային առանց իրենց ամուսիններուն, սկեպտիկներու հեղնանքին տակ:

Եթէ դարմանումը յաջողէր եւ տիկինը զաւակ ունենար, ամուսինը խնջոյք կը սարքէր իր բարեկամներուն, եւ թերթին մէջ կը գրէր թէ՝ Պուռպոն–Լանսիի մէջ տիկին նախադահուհին մայր դառնալու դոհունակութիւնը ունեցաւ, հակառակ բժիշկին կարծիքին թէեւ ամէն մարդ կը հասկնար արդէն...

Էքս լէ Պէնը Հռոմայեցիները դրած էին Անահիտ չաստուածուհիին պաշտպանութեան տակ: Գեղեցիկ Հռոմայեցիներէն ետք, առաջին այցելուն ԺԸ. դարուն եղաւ Օսթանս Մանչինին դքսուհի Մազարէնը, որ մինչեւ կէս ճամբան ձիով ճամբորդեց:

Էքս լէ Պէնի լողարանը արդիական աւազաններուն չէր նմաներ: Բառակուսի աւազան մը կար, ուրկէ աստիճաններէ վար կ՚իջնէին, չորս կողմը նստարաններով: Դքսուհի Մազարէն ուրախութենէն խենթեցած չունին հետ ջուրը ցատկեց... Քանի մը օրուան մէջ Էքս յեղաշրջուեցաւ շնորհիւ այս արտառոց պճրուհիին:

1808ին Էքս գնաց Փօլին Պոնափարթ: Անոր առասպելական խառնուածքը չատ յուզեց տիկինները: Բարեբախտաբար, կայսրին քոյրը խենթի պէս սիրահարած էր գեղեցիկ Ֆօռպէնի վրայ, որով քաղաքը շունչ քաշեց եւ տիկինները հանդարտած՝ թոյլ տուին որ իրենց ամուսինները առանձին դուրս ելլեն:

Լիւսիէն Պոնափարթի թոռնիկը Մատամ Սոլմս, զոր կը կոչէին «Իշխանուհի Պռուհահա», խանգարեց ջերմուկին խաղաղութիւնը, հրաւիրելով իր բարեկամները Ալեքսանդր Տիւմա, Էօժէն Սիւ, Փոնսառ, եւայլն, որոնց համար չափազանց աղատական խնջոյքներ կը սարքէր:

Այսօր դքսուհի Ուինտզըր, Պեկումը, կ՚երթան Էքս, Անահիտ չաստուածուհիին պաշտպանութեան տակ:

Մարդ չի խօսիր ալեւս Փասիի եւ Օթէոյի գիւղերուն ջուրերուն մասին: Ասոնք մեծ համբաւ ունէին ԺԸ. դարուն եւ Պենժամէն Ֆրանքլինը հոն կ՚երթար յաճախ: Լաֆոնթէն համանուն փողոցին մէջ կը գտնուէր աղբիւրը:

Ինչպէս որ Սուրբեր կան ամէն տեսակի դժբախտութեան համար «հանքային ջուրեր ալ կան ամէն տեսակի հիւանդութեանց դէմ», կ՚ըսէին ժամանակին:

Ամբողջացնելու համար կան նաեւ Անկէնի, Պուռպուլի, Փուկի, Մոնտոռի, Ռուայայի, Քոթրըէի, Պառէժի, Լիւշոնի, Տաքսի եւայլն հանքային ջուրերը:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

—O—

ԱՐԱՄԷԵՐԷՆ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—O—

Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած արամէական արձանագրութիւններու հաւաքածոն հարստացաւ երկու նոր քարերով: Ասոնք՝ այսպէս կոչուած «Արտաշէսեան սահմանաքարերը» գտնուեցան տարեսկիզբին Իջեւանի շրջանի Թեղուտ գիւղին մօտերը, անտառի եզրին:

Եթէ նկատի չառնենք արձանագրութեանց քանի մը տառերու կրած վնասները, կարելի է ըսել, թէ ասոնք լաւ վիճակի մէջ կը գտնուին:

Հայաստանի մէջ արամէերէն առաջին արձանագրութիւնը յայտնաբերուած է 1906ին, այժմու Կամոյի շրջանի Կարմիր գիւղը: Այնուհետեւ արձանագրութիւններ գտնուեցան Մարտունիի Ծակքար, Լիճք, Վաղաշէն գիւղերուն մէջ, Իշխանասար լերան ստորոտը (Սիսիան), ինչպէս նաեւ Սեւանի մերձ հնավայրերու մէջ: Գ. դարու արամէերէն արձանագրութիւնը գտնուած է Գառնիի պեղումներուն ատեն:

Այժմ գտնուած արամէերէն արձանագրութիւններու թիւը կը հասնի իննի: Հնագէտներուն համաձայն բոլորն ալ կը վերաբերին Արտաշէս Ա.ի (Ք. Ա. 189–160) ժամանակաշրջանին, երբ Արտաշէսեան հարստութեան հիմնադիրը միացուց հայկական հողերը:

Ակադ. Յովսէփ Օրբելիի համաձայն՝ ասոնք գիւղերու եւ ագարակներու սահմանաքարեր են: Ան նկատի ունեցած է Մ. Խորենացիի հետեւեալ վկայութիւնը՝ «բոլոր առաքինի գործերէն եւ բարեկարգութիւններէն ետք Արտաշէս կը հրամայէ գիւղերու եւ ագարակներու սահմանները որոշել, որովհետեւ ան մեր աշխարհը բազմամարդ դարձուց չատ ազգեր (ուրիշ երկիրներէ) բերելով եւ բնակեցնելով լեռներու, հովիտներու եւ դաշտերու մէջ: Սահմաններու համար ան նշաններ սահմանեց հետեւեալ ձեւով. հրամայեց տաշել քառակուսի քարեր, մէջը պնակի նման փորել եւ թաղել հողին մէջ, իսկ անոնց վրայ կանգնեցնել քառակուսի կոթողներ՝ գետնէն քիչ բարձր»:

Խորենացի կ՚աւելցնէ նաեւ, թէ Սասանի զաւակը Արտաշիր, Արտաշէսի հետեւութեամբ, սահմանաքարեր հաստատեց Պարսկաստանի մէջ: «Անոր վրայ նախանձելով՝ Պարսից Արտաշիր (Թագաւորը), Սասանորդին, կը հրամայէ Պարսկաստանի մէջ ալ անոնց նման ընել եւ իր անունով անուանել, որպէսզի Արտաշէսի անունը չյիշուի»: Խորենացիի այս վկայութիւններուն մէջ, խկապէս, խօսքը «Արտաշէսեան սահմանաքարեր»ուն մասին է: Եթէ պատմագրին հաղորդածը ճիշդ է, կը նշանակէ, թէ ատոր ապացոյցները կը տեսնենք մենք հիմա: Յիշեալ արձանագրութիւններու ուսումնասիրութեամբ եւ վերծանութեամբ հաստատուեցաւ ակադ. Յովսէփ Օրբելիի տեսակէտը: Պարզուեցաւ, որ ասոնք, խկապէս, սահմանաքարեր են՝ հաստատուած Արտաշէս Ա.ի անունով: (Արձանագրութիւններուն մէջ ինքզինք կը կոչէ Արտաշէս՝ որդի Զարեհի Երուանդական): Ինչպէս արդէն պարզուած է, արձանագրութիւններուն տեսակը՝ «Արտաշէսեան սահմանաքարերը», իրենց ձեւով կը սերին ուրարտական կոթողներէ:

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

—O—

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԵՐԼԻՆ (Յառաջ) .— Կիրակի, 17 Հոկտեմբեր կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ Հայ Մշակոյթի Օրուան հանդէսը Հաուզ Տեր Օսթույչէն Հայմաթի մեծ սրահին մէջ ի ներկայութեան հոծ բազմութեան:

Պերլինի Հայ Գաղութային Միութեան վարչութիւնը, մասնակցութեամբ տեղւս Հայ Երիտասարդութեան Միութեան, կազմակերպած էր օրուան տօնին համապատասխան յայտագիր մը:

Գաղութային Միութեան կողմէ բանալով հանդէսը, խօսեցաւ Տոքթ. Պ. Ֆրունճեան «Մշակոյթի Օր»ուան Պերլինի մէջ աւանդական դարձած հանդիսութեան մասին: Սկզբնապէս Ս. Սահակ – Մեսրոպ եւ Թարգմանչաց եկեղեցական տօնն է, սփիւռքի ստանդական Հայութեան մէջ ձեւափոխուած է «Մշակոյթի Օր»ուան՝ լայն շրջանակներուն աւելի դիւրամատչելի ըլլալու համար զայն: Այսօր կը յիշենք մեր մշակոյթը եւ մեր տիտաննեան մշակները մեր լեզուին, գրին եւ գրականութեան, երգին ու պարին եւ կերպարուեստին, ճարտարապետական կոթողներուն, որոնք մեր գոյատեւման աղդակները եղած են: Հայրենիքէն հեռու սփռուած գաղութներուն մէջ հարկ է աւելի ամուր կառչիլ մեր մշակոյթին, մանաւանդ հայկական միութիւններու չուրջ բոլորուելով, հայերէն գիրք եւ թերթ կարդալով, հայերէն գրել – կարդալ սորվեցնելով մեր նոր սերունդներուն, որոնք օտարութեան մէջ դիւրաւ կը մոռնան իրենց մայրենի լեզուն:

Յոտնկայս յարգուեցաւ նորոգ հանգուցեալ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակի յիշատակը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Պր. Մալճեան, որ արտասանեց «Հայրը» Ռ. Որբերեանէ, Օր. Մառի Տէմիրճեան, որ արտասանեց «Երազ մը» Եղիշէ Դուրեանէ եւ ոտանաւորներ՝ «Խոստացիր հայ աղջիկ», «Ես հայ տղայ մըն եմ»:

Ապա գաղութիս Երիտասարդաց Միութեան կողմէ Պր. Հ. Պետրոսեան կարդաց մշակուած բանախօսութիւն մը, որ «Մշակոյթի Օր»ուան նիւթը կը շօշափէր ձեռնհասօրէն:

Պր. Յովհ. Տէմիրճեան արտասանեց «Լուսաւորչի կանթեղը» Յովհ. Թումանեանէ, եւ Պր. Հ. Պետրոսեան արտասանեց Սիլվա Կապուտիկեանի «Խօսք իմ որդուն»ը: Պր. Արամ Տէր–Մարգարեան կիթառով նուագեց «Կռունկ»ը եւ ուրիշ երաժշտական փոփոխակներ:

Կարճ դադարէ յետոյ պարի տարազներ հագած սրահ եկան Շթութկարտէն յատկապէս վարչութեան կողմէ հրաւիրուած Պր. Պ. Տիգրճեան եւ կինը եւ պարեցին հայկական եւ կովկասեան չարք մը պարեր, ուրախացնելով ներկաները շնորհալի տոհմիկ պարերով:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հայ Երիտասարդաց ակումբին վարչութիւնը Ուրբաթ իրիկուն (22 Հոկտ.) կազմակերպած էր հայ քնարերգութեան նուիրուած գրական – երաժշտական երեկոյ մը:

Հայաստանէն քաղաքս գտնուող երիտասարդներու խմբակ մը չատ յաջողութեամբ ներկայացուց գրական փունջ մը հայ երգէն եւ քերթուածէն, սկսելով Նարեկացիէն, Սայաթ Նովայէն եւ հասնելով մինչեւ Թումանեան, Իսահակեան, Մեծարենց, Սիամանթօ, Վարուժան, Կոմիտաս, Զարենց, Պարոյր Սեւակ եւ ուրիշներ:

Մէջ ընդ մէջ խւրաքանչիւր բանաստեղծին վրայ կանգ առնելով տրուեցան մեներգներ, խմբերգներ եւ արտասանութիւններ՝ մեծապէս հոգեկան վայելք շնորհելով ներկաներուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Լսէ՛, ալ բաւական է, գոչեց Սուլթանուհին յանկարծ վեր ցնցուելով եւ ձեռքը երիտասարդին բերնին տանելով:

Տիգրան Սուլթանուհիին այս սաստիկ թափէն վրդովուած տեղէն վեր ցատկեց եւ երկչոտ ակնարկով մը զայրացած Թրքուհին դիտեց:

Հայրիէի անուշ դէմքը այդ պահուն տարօրինակ արտայայտութիւն մը ստացած էր: Զայրոյթէն աչքերը ընդլայնած էին, մինչդեռ ատոնց մէջի կապոյտ բիբերը խոշորնալով կարծես թէ դուրս թափիլ կ՚ուզէին: Պայծառ օդով չանթեր արձակող, օդերեւութաբանական հրաշքի մը պատրաստուող երկինքի մը կը նմանէին: Արծուային քթին վարդագոյն ռունգերը ուռած էին որպէս թէ կուրծքին տակ վառող բոցի մը ելքը ազատ ձգել ուզէին, իսկ ատամները փշրուելու աստիճան իրար կը սեղմուէին:

Սուլթանուհին իր գահին վրայ յարձակելու պատրաստ կատաղուհիի մը կը նմանէր:

Տիգրան երբեք կնոջական այդպիսի բարկութեան մը հանդիպած չէր: Խռոված քայլ մը ետ ընկրկեցաւ եւ ծունկի եկաւ:

Ան այլեւս այդ վայրկեանին վեհ գաղափարին մասնակցող անդամ մը չէր, այլ ոսկեզօծ վանդակի մը մէջ արգելափակուած կնոջմէ մը բգքտուելու սպառնալիքին տակ գտնուող դժբախտ էակ մը:

Գուլպային մէջ պահած դաշոյնը միշտ աչքի առջեւ ունենալով, վճռեց ծայրայեղութեան դիմելէ առաջ ամբողջ հրապոյրները ի գործ դնել, որոնց համար Այիշէ նախորդ գիշեր իրեն այնքան կատարեալ գիտակցութիւն մը տուած էր:

Տիգրան իր գեղեցիկ դէմքին քաղցր արտայայտութիւն մը տալով ձեռքերը իրար միացուց եւ ներդաշնակ թրթռուն ձայնով մը մրմնջեց.

— Ո՛հ, Սուլթանուհիս, մեծ է զօրութիւնդ... Տիրոջը կողակիցն ես... գիտեմ, սակայն ինձ ալ մտիկ ըրէ... ես յանցաւոր չեմ. ինձ դէչութիւն մի ըներ... երբ այն վարդագոյն շրթները իմ շրթներուս միացան, այլեւս խորհելակերպս կորսնցուցի... ձայնս քաշուեցաւ ... բերանս ամբողջովին բռնուեցաւ: Այն շրթները, չարունակեց երիտասարդը աւուել եւս յուզուած շեշտով մը, կախարդուած շրթներ էին որ իմ ձայնս բերնէս խլեցին... ո՛չ, ո՛չ, այն «այո»ն որ արտասանած էի իմ «այո»ն չէր... կ՚երդնում ձեզ որ այդ «այո»ն Այիշէի «այո»ն էր, որ իմ բերնովս արտասանած էր... Ո՛հ, Սուլթանուհիս, այս բանծիս համար գիս մի ամբաստաներ, դատաւորս եղիր, բայց գիս մի դատապարտեր... Աստուած մեծ է եւ վերէն կը տեսնէ:

Տիգրան այս ըսելով լռեց եւ վճիռի սպասող դատապարտեալի մը նման գլուխը վար ծռեց:

Հայրիէ այլեւս չէր կրնար իր լռութիւնը գգուող այդ քաղցր աղերսարկու ձայնին եւ անոր հրապոյրին ընդդիմանալ:

Երեկոյեան ուրուացուցութիւնը, Տիգրանի առաջին անգամ իր առջեւ իբրեւ սեննեկապանուհի մը ներկայանալէն կրած խորհրդաւոր եւ անբացատրելի յուզումը, անոր յանկարծական յայտնութիւնը, ինչպէս նաեւ այն գաղափարը թէ քիչ առաջ ատանց գիտնալու բաղնիքին մէջ անոր իր ամբողջ հրապոյրները ցոյց տուած էր, իրեն տեսակ մը անծանօթ աշխարհ ստեղծած էին, այնպէս որ չէր գիտեր թէ պէ՞տք էր զայն բարկութեան պոռթկումով մը կամ ցանկութեան պոռթկումով մը ընդունէր...

Իրեն այնպէս կը թուէր թէ բոլոր այդ զգացումները եւ պատկերները գլուխէն դուրս կը խուժէին, հրապուրիչ հեռաւորութեամբ մը իրմէ կը բաժնուէին, կեանք կը ստանային... հոգւոյն հետ դարձեալ կը միանային եւ ովկիանոսի մը նման կ՚ընդլայնէին, կ՚ընդարձակուէին... ու իրեն հետ միատեղ դէպի եթեր կը բարձրանային...:

Ասիկա հոգւոյն փքումն էր որ երբեմն այնպիսի ծաւալ մը կը ստանայ որ մարդ կը կարծէ թէ ինքն ու տիեզերքը մէկ կ՚ըլլան:

Ասիկա հոգւոյն ալիքն է, որ լերան մը նման կը բարձրանայ եւ իր իսկ գիտակցութիւնը շլացուցիչ լոյսով մը լուսաւորելով եթերային բարձրութիւններու կը բարձրացնէ կամ ակնթարթի մը մէջ անդունդով մը կը խորանայ եւ զայն անթափանցելի խաւարի մը մէջ կը գահավիժէ:

Մանկամարդ կնոջ հոգին այդ պահուն անդունդին եւ եթերին միջեւ կը մաքառէր:

Ան ձեռքերը աչքերուն տարաւ եւ վերըստին բարձերուն վրայ իյնալով հազիւ լսելի ձայնով մը մրմնջեց.

— Լսէ, ալ հերիք է, հոտը բեր, պիտի մարիմ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Զրուանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները՝ Վիգէն եւ Քրիստինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Իզմիրի եւ Շրջակայի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ.—

Իզմիրի Ջարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին:

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին հացկերոյթ «Կավռոշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)
Métro : Montmartre
Ճաշագին 25 փրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770-39-35
Տիկին Թորոսեան 793-53-71
Գույումճեան 535-00-18

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ.— Ց. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Գալիփի Կիրակոսեանի, զաւակներուն, ընկերուհի Փ. Այվազեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին, ողբացեալ Գէորգ Կիրակոսեանի մահուան տխուր առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դաւսայի Հայրնկ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Մարսէյլէն Պր. Մարգար Տէրուկեանէ 50 Ֆր. Յակոբեանի ընտանիքի մէկ անդամին մահուան ի յիշատակ:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է այրի Տիկին Հայկուհի Հիմինեանէ 50 Ֆր. իր ամուսնոյն մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ: 30 Ֆր. Պր. Նշան Մարքոեանի յիշատակին, նաեւ 20 Ֆր. մօրը յիշատակին:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն Վահրամ Պալիկեան 50 Ֆր. կը նուիրէ մեռելներու օրուան առթիւ Անթիլիի մտաւորականներու տան իր բարեկամ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական եւ Եողկատի Հայրենակցական Միութեան վարիչ անդամ, Յարութիւն Պապաճիկիտեանի յիշատակին որ մահկանացուն կնքեց 20 Յունիս 1971ին Մարսէյլ:

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ - ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօռիսի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան 1971ի գումարը:

Պր. Գրիգոր Փաթթուկեան 100 Ֆր.
Պր. Նուպար Յովհաննէսեան 100 Ֆր.

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հիմնադրութեան 81րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ԱՆԻ» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՍԵՒԱՆ» խումբին

7 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 15,30ին Սէնֆլը Կաթոլիքի սրահին մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ (Վիէնի քաղաքապետ)

Կը նախագահէ ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն): Խօսք պիտի առնէ Տիկին ՍԱԹԵՆԻԿ ՖՐԱՆՔՈՎ (Թաղապետութեան անդամ)

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր— երգ — նուագ — արտասանութիւն

Կը մասնակցին Տիկ. Ա. Սապունճեան, Օրիորդներ Ա. Սանճեան, Ա. Քըլէեան, Մ. Քէչէճեան, Ա. Կարապետեան, Է. Քէլէչեան, Տիկ. Ա. Աւագեան (Աճէմեան), ընկ. Խ. Մխճեան — դաշնակ՝ երիտասարդ Ռաֆֆի Զօպոյեանի կողմէ:

Շատ մը գեղջկական - հայկական պարեր Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ:

Մուտքը ազատ է

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի

Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայաճալ Ուրբաթ իրիկուճները ժամը 19-21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Գարաքեհեան ի յիշատակ Գարաքեհեան գերդաստանի, որ զոհուեցաւ 1915ի Եղեռնին, 200 Ֆր. կը նուիրեն Տէսինի Ալբիլեան յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն),

Եւ 20 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի մեռելոցի առթիւ իրենց եղբօր՝ Գուրգէնի մահուան եօթներորդ տարեդարձին ի յիշատակ:

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ուսւթիւն շըմինէ, խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, թեռաս:

Հեռաձայնել՝ 770-29-34

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 7) ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժ. Սթեֆանեսքոյի յայտագիրը՝

Պիտի ներկայացուի Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլէն այրի Տիկին Պաղտասարեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Անդրէ Պաղտասարեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի իրենց հօր՝ Գրիգոր Պաղտասարեանի մահուան չորրորդ տարեդարձին առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն Սարգիսեան Արծրուն Ենովքի. ծնած է 1922ին Լենայի Ղարապաղ, Ստեփանակերտ քաղաք:

Փնտռողը՝ իր ծնողքը եւ քոյրերը: Հօր անունը՝ Սարգիսեան Ենովք Բախշիի, մայրը՝ Յուսիկ Խոսրովի, քոյրերը՝ Յասմիկ եւ Համեստ:

Կորսուած է Բ. պատերազմին: Կը կարծուի որ Մարսէյլի շրջանը կը գտնուի: Գրել Պր. Սողոմոն Զատիկեանի՝

Mr. S. Zadikian
15 bis, Rue Joseph Brun
Grenoble 38

×

Պ. Վենսան Սիոնեան, Թուլուզէն, կը փնտռէ իր մօրաքրոջ զաւակները՝ Ժօզէֆ եւ Ժան Քէսօղլու կամ Ֆետրիկօ: Փնտռողին ինչպէս նաեւ փնտռողներուն մայրերը ծնած են՝ Գորդանեան, բոլորն ալ բնիկ Իզմիրցի: Ժօզէֆ եւ Ժան շուրջ 70 տարեկան պէտք է ըլլան եւ ասկէ 30 տարի առաջ կ'ապրէին Իսի լէ Մուլինօ:

Իրենցմէ կամ իրենց մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի գրել (ֆրանսերէն).

SIONIAN
42, Rue de la Concorde
31 - TOULOUSE

REGION PARISIENNE
DE BASKET-BALL
CHAMPIONNAT
de Promotion d'Excellence Régionale
L'U. G. ARMENIENNE
Vous invite Dimanche à 16 h. 45

21 Novembre : U.G.A. - U.S.M. Gagny
12 Décembre : U.G.A. - A.S. Pierrefitte
9 Janvier : U.G.A. - Paray Vieille Poste
6 Février : U.G.A. - U.S. Champagne
13 Février : U.G.A. - F. Gonesse
5 Mars : U.G.A. - U.S. Charonne
19 Mars : U.G.A. - C.S. Montereau

SALLE VALEYRE (entrée libre)
24, Rue Rochechouart, Paris (9e)
Métro : CADET

Renseignement et inscriptions sur place pour les jeunes gens et jeunes filles à partir de 12 ans.

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

SECTIION MARSEILLE

Organise des
COURS DE LANGUE ET CIVILISATION ARMENIENNES
Tous les Lundis de 20 h. 30 à 22 heures, dans ses locaux :
7, Rue Papère — MARSEILLE (1er)

Jeunes Arméniens, joignez-vous à ceux qui vont suivre ces cours (gratuits) donnés par M. DER MERGUERIAN, Professeur d'Arménien à la faculté de lettres d'Aix-en-Provence. C'est dans une ambiance amicale que se déroulent ces exposés courts et attrayants, agréables à suivre.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Բժիշկ Անդրանիկ Մկրտիչի Միրիջանեան, ծնած Ղարսի Գաւառ Կաղզուանի շրջանի Խար գիւղէն. պատերազմի գացած է եւ անկէ ետք լուր չկայ: Փնտռողն է իր զաւակը բժիշկ Խամիր Անդրանիկի Միրիջանեան: Որեւէ լուր այս անձնաւորութեան մասին կը խնդրուի յայտնել հետեւեալ հասցէին.

Armenuhie Kchikian
28865 Streamwood Lane
Southfield Mich. 48075 — U.S.A.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Նոյեմբեր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր«ը 16 Յունուար, Ազգ. Տան սրահին մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50	LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

JEUDI 4 NOVEMBRE 1971

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12257

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.257

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

—o—

Ա.

Կարսի դաշնագրի յիսնամեակին առթիւ կուզէինք հպանցիկ ակնարկով մը պարզել Ռուսիոյ դերը Հայկական Հարցի առընչութեամբ՝ հիմնուած պատմական անհերքելի փաստերու եւ վաւերագրերու վրայ:

Չենք ուզեր շատ հեռուները երթալ եւ վերյիշել երբեմնի համահայկական յոյսերն ու անոնց յաջորդող դառն յուսախաբութիւնները՝ Մեծն Պետրոսի, Եկատերինա Բ. կայսրուհիի, Նիկոլա Ա., Աղեքսանդր Ա., Աղեքսանդր Բ. եւ Նիկոլա Բ. ցարերու օրով:

Ի ծնէ ռուսասէր, հայ ժողովուրդը դարերով իր փրկութիւնը յուսացած է հիւսիսի խաչապաշտ «քեռի»էն: Ու հակառակ ամէն անգամուն իր ենթարկուած հիասթափութեան, յամառած է կառչիլ անոր՝ աղատարար լաստափայտի մը հանգոյն:

1917ի ռուսական Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան զոյգ յեղափոխութիւնները ճակատագրական դեր պիտի կատարէին մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Ռուսիոյ ժամանակաւոր կառավարութիւնը 1917 Ապրիլ 26ի կարգադրութեամբ Թուրքերէն նուաճուած վայրերուն համար կը սահմանէր առանձին վարչութիւն մը՝ անկախ Կովկասեան իշխանութենէն՝ ուղղակի ենթակայ Պետրոգրատի կեդրոնական կառավարութեան: Այս կացութիւնը պիտի տեւէր «մինչեւ խաղաղութեան դաշնագրով Թրքահայաստանի վիճակի վերջնական որոշումը»:

Գրաւեալ Թրքահայկական նահանգները վերածուեցան ինքնավար շրջանի՝ ժամանակաւոր կառավարութեան նշանակած «կոմիսար»ի ղեկավարութեան տակ: Բըժիշկ Յակոբ Զաւրեան նշանակուեցաւ կոմիսարի օգնական: Տեղական վարչութեանց մէջ տեղաւորուեցան բազմաթիւ Հայեր իբրեւ զաւառապետ ու պետական պաշտօնեայ: Տեղահանուած Հայերէն վերապրողները վերադարձան իրենց տեղերը: 1917ի ամառը Վասպուրականէն մինչեւ Երզնկա բնակչութիւնը գրեթէ ամբողջովին կը բաղկանար Հայերէ, որոնց թիւը կը հասնէր 150.000ի: Վերադարձող գաղթականները լծուեցան իրենց բոյները վերաշինելու եւ տնտեսութիւնը վերականգնելու աշխատանքներուն:

Բոլշեւիկները, Լենինի գլխաւորութեամբ կը քննադատէին ժամանակաւոր կառավարութիւնը, որ նուաճողական նըպատակներ կը հետապնդէ՝ Թրքահայաստանի մէջ պահելով ռուսական բանակը: «Հեռացուցէ՛ք ռուս բանակը Հայաստանէն, այլապէս ո՛չ մէկ տարբերութիւն կըլլայ ձեր եւ ցարական կառավարութեան միջեւ», կը պոռային անոնք: Բոլշեւիկներու հիմնական սկզբունքն էր «հաշտութիւն առանց հողային գրաւման եւ պատերազմական տուգանքի»:

Լենինն ի զուր կը բացատրէր, որ ռուսական բանակը Թրքահայաստանի մէջ կը մնայ հայ խաղաղ բնակչութիւնը պաշտպանելու համար մինչեւ հաշտութեան կնքումը: Եթէ ռուս զօրքերը քաշուին, կրկին տեղի կ'ունենայ Հայերու անխնայ ջարդ: Լենին չէր ուզեր հասկնալ եւ 1917 Մայիսին Խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ կրկին կը պահանջէր որ ռուս բանակը անմիջապէս հեռացուի Հայաստանէն:

Պատմաբան Բ. Բորեան 1929ին Մոսկուայի մէջ լոյս ընծայեց 881 էջնոց գիրք մը՝ երկու հատորով, — «Հայաստան, միջազգային դիւանագիտութիւնը եւ Ռուսիա» խորագրով: Հայ բոլշեւիկ հեղինակը տարկայական կերպով կը վերլուծէ առաջին աշխարհամարտի ընթացքին եւ անոր վաղորդայնին պատահած դէպքերը եւ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը Հայկական Հարցի հանդէպ:

Ժամանակին մեր ողբացեալ ընկեր Վահան Նաւասարդեանը լայն մէջբերումներ ըրաւ յիշեալ գիրքէն Յուսաբերի եւ Հայրենիք ամսագրի (1937 Փետրուար) մէջ: Բորեան կը գրէ թէ Լենինի համար կարեւորը Հայաստանն ու Հայերը չէին, այլ բոլշեւիզմի հիմնական նպատակները: «Լենինի համար Հայկական Հարցը միջոց էր եւ ոչ թէ նպատակ: ... Զէնք էր լուծելու համար դիւանագիտական կնճիռներն ու խաղերը»: (Տեսնել Ս. Վրացեան, Հայաստանը բոլշեւիկեան մուրճի եւ թըրքական սալի միջեւ, Պէյրութ, 1953, էջ 13):

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌՋԵՒԸ ԱՌՆՈՒԵՑԱՒ

—o—

Այս անգամ շնորհիւ Արդարութեան (Ատալէթ) կուսակցութեան է որ նոր տագնապի մը առաջքն առնուեցաւ ծայրը ծայրին: Ատալէթը որ մեծամասնութիւն կը կազմէ Խորհրդարանին մէջ, յետ քայլ ըրաւ եւ ետ առաւ իր նախկին որոշումը՝ հինգ նախարարները քաշել կառավարութենէն: Նման որոշում մը առած էր Հոկտեմբեր 5ին իսկ այս նոր դիրքաւորումով յոյս կայ որ կարգադրութեան ճամբան բացուի այլեւս:

Այս որոշումը առած է կուսակցութեան տնօրէն կոմիտէն, ձայներու մեծամասնութեամբ եւ այս ձեւով դրական պատասխան մըն ալ տուած կ'ըլլայ Հանրապետութեան նախագահ՝ Ճեվտէթ Սունայի կոչին, Հանրապետութեան 48րդ տարեդարձին առթիւ: Կուսակցութեան Բիւրօն կը յայտնէ կարճ ղեկոյցով մը. «Հոկտ. 5ի որոշումը յետաձգուեցաւ եւ պիտի քննուի կուսակցութեան ներկայացուցչական ժողովին կողմէ Նոյեմբեր 6ին»:

× Ֆրանսացի բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ կազմակերպութիւններ «Կոչ միջազգային կարծիքին» խորագրով կոչ մը կ'ընեն բողոքելով Թուրքիոյ մէջ գործադրուած զսպումներուն դէմ: Կը բողոքեն «կամայական ձերբակալութեանց, սպանութեանց, չարչարանքներու եւ մահապատիժներու դէմ» որոնք կը շարունակուին 1968էն ի վեր: Ստորագրեալները ձայն կը բարձրացնեն «մարդ էակին իրաւունքներու հիմնական արհամարհանքին եւ պաշտպանութեան իրաւունքներու բռնաբարումին դէմ: Իրենց խոր վրդովումը կ'արտայայտեն եւ ամէնէն բուռն մտահոգութիւնը այն ճակատագրին մասին որ կը սպառնայ դատապարտեալներուն, որոնք կ'ընան դնդակահարուիլ մէկ օրէն միւսը եւ կոչ կ'ընեն բոլոր դեմոկրատներուն, որ իրենց օժանդակութիւնը բերեն Թուրքիոյ քաղաքական բանտարկեալներու պաշտպանութեան կողմի տէին»:

Այս կոչը ստորագրողներուն մէջ ի հարկէ անխուսափելի կերպով կարելի է գըտնել Տիկին Սիմոն տը Պօվուարը եւ Ժան-Փօլ Սարթրը, այն Սարթրը, որ քանի մը տարի առաջ Սթոքհոլմի մէջ մերժած էր որ ակնարկութիւն իսկ ըլլայ հայկական ջարդերուն, ցեղասպանութեան դէմ համաժողովին մէկ բանաձեւին, որպէսզի ժողովին մասնակցող Թուրքը չվշտանայ: Այսինքն գոյապաշտութեան պապը պատրաստ է Թուրքը Թուրքին դէմ պաշտպանելու բայց ոչ՝ քրիստոնեան:

Կոչը ստորագրած են նաեւ Մարկրիթ Տիւրաս, Մատլէն Ռընօ, Ժօզէֆ Քէսէլ, Քլօտ Ռուա, Ժ. Լ. Պարօ եւայլն, եւայլն: Այսինքն բոլոր այն «ձախ» ըսուած մտաւորականները, որոնք նման առիթներ չեն կորսնցներ իրենց խիղճը հանդստացնելու համար:

—o—

ՄԻՇՏ ԻՐԼԱՆՏԱ

Հիւսիս. Իրլանտայի ներքին կացութիւնը օր աւուր կը վատթարանայ: Արդարեւ, հակառակ ձեռք առնուած բացառիկ միջոցներուն, ահաբեկչական արարքները իրարու կը յաջորդեն ոչ միայն երկրին կարեւոր քաղաքներուն — Պելֆասթ, Լոնտոնտէրի եւայլն — այլեւ գիւղական շըրջաններու մէջ:

Անգլիական ուժերը, որոնց թիւը 13 հազարէ աւելի է ներկայիս, դիրք գրաւած են քաղաքներու, թաղերու, ճամբաներու եզրին: Խուզարկութիւնները ընթացիկ երեւոյթ դարձած են: Ձերբակալութիւնները՝ նոյնպէս:

Իրլանտայի Ազատագրական ճակատը, այնուամենայնիւ, յաջողած է սաստկացնել իր ահաբեկչական գործունէութիւնը: Այսպէս, ինչպէս գրած էինք երէկ, ութ մաքսատուներ օդը հանեցին առջի օր, երկու Իրլանտաներու սահմանագծին վրայ: Պելֆասթի մէջ երեք անծանօթներ օր ցերեկով ռումբ մը զետեղեցին փըպի մը մէջ, որուն պայթումին հետեւանքով երեք հոգի սպաննուեցաւ եւ 22 հոգի ալ վիրաւորուեցաւ: Ահաբեկիչները օդը հանեցին նոյնպէս քանի մը խանութներ, որոնք անգլիական ընկերութեան մը կը պատկանէին:

Բախումները՝ անգլիական ուժերու եւ կաթողիկէներու միջեւ կը շարունակուին բոլոր քաղաքներուն մէջ անխտիր: Վերջին շաբաթներուն ընդհանրապէս դպրոցական տարիքի երախաներ են, որ բիրերով եւ քարերով մարտահրաւէր կը կարդան զինուորներուն, որոնք կը վարանին զէնք գործածել անոնց դէմ: Այսուհանդերձ, կը թուի թէ բանակը պիտի խըստացնէ իր դիրքը, քանի որ անգլիացի հրամանատար մը ազդարարեց, թէ այսուհետեւ պիտի չվարանին կրակել պատանի ցուցարարներու վրայ:

Դէպքերու համաձայն կացութիւնը ա՛լ աւելի պիտի վատթարանայ: Եթէ բողոքականները, իրենց կարգին, հրապարակ ելլեն, քաղաքացիական պատերազմը կ'ըլլայ ծայր տալ: Պատուելի Փէյսլի, որ ծայրայեղ բողոքականներու առաջնորդն է, քանիցս սպառնաց զէնքի դիմել կաթողիկէներու դէմ:

Քաղաքական լուծում մը առայժմ անհաւանական կը նկատուի, հակառակ կառավարութեան կարգ մը մասնակի զիջումներուն կաթողիկէներու պահանջներու նըկատմամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ շաբաթավերջի կառքի արկածներու թիւն է՝ 2936: 172 մեռեալ կայ եւ 4364 վիրաւոր որոնց 726ը ծանրօրէն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ պատուիրակութիւնը պիտի գլխաւորէ Շիաօ Քուան-Հուա, Չին Արտաքին փոխ-նախարարը: Քանատայի չին դեսպանն ալ Չինաստանի ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Ապահովութեան Խորհուրդի մօտ: Պատուիրակութեան Նիւ Եորք ժամանումը դեռ չէ հաղորդուած:

ԱՓՐԻԿԵԱՆ չորս երկիրներու առաջնորդները Թել Ավիվ ժամանեցին՝ «խաղաղութեան առաքելութեամբ»: Նիժերիոյ, Սենեկալի, Քամերունի եւ Զէյրի (Նախկին Պելժիական Քոնկօ) նախագահները պիտի փորձեն միջնորդի դեր ստանձնել Թել Ավիվի եւ Գահիրէի միջեւ՝ Մերձ. Արեւելքի հարցին լուծման համար:

ՊԵԼԺ կառավարութիւնը երկրէն արտաքսեց երեք Ռուսեր, զանոնք նկատելով «անբաղձալի անձեր»: Երեքն ալ մաս կը կազմէին խորհրդային լրտեսական ցանցին, Պելժիոյ մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գիւղատընտեսութեան նախարարը՝ Հարտին, Անգարա ժամանեց, որպէսզի Թուրք իշխանութիւններու հետ քննէ հակաթմրեցուցիչ պայքարին մանրամասնութիւնները: Թուրք կառավարութիւնը, Ուաշինկթընի ճնշումին առջեւ տեղի տալով Յունիս 30ին որոշած էր արգիլել մեկոնի մշակութիւնը Թուրքիոյ արեւմտեան նահանգներուն մէջ, 1972էն ետք:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ գործադուլները վերջ գտան առջի օր: Շարժումը սկսած էր Հոկտեմբեր 18ին: Ծանր բախումներ ալ տեղի ունեցած էին եւ բանուոր մը որ ծանրօրէն վիրաւորուած էր, մեռած էր քիչ ետք եւ վախ կար որ այդ մահը երկարաձգէ գործադուլը եւ նոր խլրտումներու դուռ բանայ:

ԹԻԹՕ պաշտօնական այցելութեամբ Քանատա ժամանեց եւ Թրիւտոյի հետ պիտի ուսումնասիրէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները ընդլայնելու կարելիութիւնները: Թիթօ նախապէս Քալիֆորնիա եղած էր որ Միացեալ Նահանգներու իր ճամբորդութեան վերջին հանգրուանն էր:

ՕՐԼԻԻ ԵՒ ՊՈՒՐԺԷԻ օդակայանէն օդանաւ չկրցաւ մեկնիլ Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան, ոչ մէկ օդանաւ ալ կրցաւ իջնել թանձր մշուշին իբրեւ հետեւանք: Արդէն Երեքշաբթի օր Նախագահ Փոմփիտու որ Քաժարքէն կը վերադառնար Օրլի կը հասնէր փոխանակ Վիլլաքուպլէի, ուր օդանաւը չէր կրցած իջնել: Չորեքշաբթի ժամը 10ին մօտ կացութիւնը աւելի լաւ էր:

ՆԱՆԹԻ ֆութպոլի ֆրանսական խումբը պարտուեցաւ Թօթընհամէն, Երեքշաբթի գիշեր. մէկի դէմ ոչ մէկ կէտ նշանակեց:

ՄԱԿ-Ի ընդհ. քարտուղարը հիւանդանոց մտաւ ծանր տկարութիւններ ունեցած ըլլալով:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ ամիսը ամէնէն տաքը եւ չորը եղած է հարիւր տարիէ ի վեր:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Նիժեր եւ Չատ պիտի այցելէ Յունուարին: Փոմփիտու Ափրիկէ այցելած է արդէն անցեալ Փետրուարին: Այն ատեն հինգ երկիրներ պտըտած էր — Մաւրիտանիա, Սենեկալ, Քոթ տ'Իվուար, Քամերուն եւ Կապոն:

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ընտրութիւնները որոնք որոշ կայունութիւն ցոյց կուտային, միւս կողմէ ալ օտարատեացներու որոշ յաղթանակ մը արձանագրեցին:

ԹԵՀՐԱՆԻ ձայնասփիւռին համաձայն, Իրաքցիները Պարսիկ արտաքսած են վերջերս եւ անոնց թիւը մօտ 4000 է: Տեղահան Պարսիկները կը պատմեն թէ չարչարանքի ալ ենթարկուած են:

ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆ

(Մահուան 80ամեակին առթիւ)

Ութսուն տարի առաջ, 1897 Յունիս 4ին, 42 տարեկանին մեռաւ Պետրոս Ադամեան:

Ադամեանի մեծութիւնը ընդունած են ժամանակակիցները թէ՛ Ռուսիոյ մէջ, ուր անոր անունին կցած են հանճար բառը, եւ թէ հայրենակիցները, որոնք անոր շիրիմին վրայ գրած են. «Ողբերգու անզուգական, քերթող քաջ, նկարիչ յաջողակ, իմաստասէր դորովամիտ»:

1867–1868ին, երբ Ադամեան կը կատարէր իր բեմական առաջին քայլերը, բեմ ելլելով Վարդան Մամիկոնեանի, Արտաւազդ Բ.ի եւ այլ հերոսական դերերու մէջ, Պետրոս Դուրեան կը գրէր իր եղակի բանաստեղծութիւնները, Տ. Չուխաճեան կը յօրինէր հայ առաջին օփերան՝ «Արշակ Բ.», գրական ասպարէզ կը մտնէր Յ. Պարոնեան՝ «Ատամնաբոյժն արեւելեան» կատակերգութեամբ:

Ադամեան տասը տարի խաղաց Արեւելեան Թատրոնին մէջ, որ, ինչպէս ծանօթ է, հայ առաջին մասնագիտական թատրոնն է եղած: Այս թատրոնին մէջ երեւան եկան բեմական զանազան ուղղութիւններ եւ խաղի ոճեր, արդիւնք՝ իտալական եւ փրանսական թատրոններէն եկող ազդեցութիւններուն: Պոլսահայ թատրոնը այդ տարիներուն քիչ բան կրնար տալ ձիրքերով օժտուն Ադամեանին: Անոր նման բացառիկ տաղանդի տէր դերասան մը չէր կրնար մնալ պոլսական նեղ շրջանակի մէջ: Անոր համար անհրաժեշտ էր գործունէութեան լայն ասպարէզ, նպաստաւոր միջավայր: Բարեբախտաբար անոր համբաւը արդէն հասած էր Կովկաս: 1879ի ամառը կը հրաւիրուի Թիֆլիսի տեղւոյն հայկական թատրոնի տնօրէնութեան կողմէ:

1879ի աշունէն սկսեալ Ադամեան մաս կը կազմէ Թիֆլիսի հայկ. խումբին: 1880ին (Նոյեմբեր) կը ստանձնէ Համլէթի դերը: Առաջին անգամ էր, որ հայ իրականութեան մէջ կը բեմադրուէր Շէյքսփիրի այս գլուխ գործոցը:

1883 Յունուարին Ադամեան կը մեկնի Մոսկուա: Ամբողջ հնգամեակ մը, մինչեւ 1888 կը խաղայ Ռուսիոյ գրեթէ բոլոր կեդրոնական քաղաքներու մէջ (Մոսկուա, Պետերբուրգ, Խարկով, Քիեւ, Աստրախան, Կազան, Ռոստով, Օտեսա, եւայլն): Խաղացանկին մաս կազմած է Շէյքսփիրի «Համլէթ»ը, «Օթելլօ»ն, «Լիր արքան», Լերմոնտովի «Դիմակահանդէս»ը, Գուցկովի «Ուրիէլ Ակոստա»ն, Ճիաքոմեթէիի «Ոճրագործ ընտանիք»ը եւայլն: Մասնաւորապէս «Համլէթ»ը, «Օթելլօ»ն եւ «Դիմակահանդէս»ը Ադամեանի ապահոված են բացառիկ յաջողութիւն: Քիչ անգամներ նման արտակարգ յաջողութիւն ձեռք ձգած են համաշխարհային համբաւի արժանացած ողբերգուներ: Ադամեան, որ դերերը խաղացած է հայերէն, ռուս արուեստագէտներուն համար եղած է յայտնութիւն մը, մամուլը գնահատումի չափանիշ առած է Ռոսին, Սալվինին, այսինքն աշխարհահռչակ դերասաններ եւ, յաճախ, նախապատուութիւնը տուած է հայ դերասանին:

Ռուս մամուլի ուշադրութիւնը գրաւած են յատկապէս Ադամեանի հնչեղ ու համակրելի ձայնը, պարզ ու հաճելի առոգանութիւնը, բանաստեղծական եւ խորապէս բեմական արտաքինը, վարպետ ու անսեթեւեթ դիմախաղը, ժլատ, բայց խօսուն շարժուձեւերը, արտաքին ապաւորութիւններէ զերծ, անբռնազբօս եւ ինքնատիպ խաղը՝ համակուած ջերմութեամբ, հոգեբանական խորութեամբ եւ դերին լուրջ ըմբռնումով: Մարդիկ զարմացած են տեսնելով, թէ Համլէթի տիպարը այնքան յաջող պատկերացնող դերասանը նոյնքան փայլով կը ներկայացնէ Օթելլօն եւ Արքան:

Համաշխարհային արուեստագէտի համբաւ ձեռք ձգելէ ետք, Ադամեան կ'որոշէ վերադառնալ Պոլիս, իր ծննդավայրը, ապա անցնիլ Եւրոպա:

Հոս ալ կը սկսի անոր փառքին վայրէջքը. Թուրքիա այն ժամանակ կը գտնուէր Համիտեան բռնապետութեան ճիրաններուն մէջ: Պոլսոյ մէջ փակուած էին հայկական բոլոր թատրոնները, արգիլուած էին ներկայացումները: Ադամեան թոյլտուութիւն կը ստանայ միայն քանի մը ներկայացում տալու, այն ալ ո՛չ «Համլէթ», ո՛չ «Լիր արքայ», քանի որ անոնց մէջ երեւան կուգային թագաւորներ... «Օթելլօ»ն ալ կը թոյլատրուի կիսով կրճատուած, աղճատուած վիճակի մէջ: Անգամահատուած ձեւով կը խաղայ «Քին»ը եւ «Ոճրագործի ընտանիքը»: Հայ մտաւորականութիւնը պահ մը կը խանդավառուի Ադամեանի ժամանումով, վառ ծրագիրներ կը կազմէ պոլսահայ թատրոնի վերստեղծման համար, սակայն նորէն կը մատնուի յուսալքութեան: Ադամեան կը նկատուի կասկածելի կառավարութեան կողմէ, քանի որ թշնամի պետութեան մը (Ռուսիա) երկրէն կուգար եւ անոր գովքը կ'ընէր: Ծախուած մարդիկ կը սկսին լուրեր տարածել, թէ կեղծ են ռուս թերթերու գրածները:

Քաղաքական ուժեղ հալածանքը, տնտեսական ցանցի մղձաւանջը, ժողովուրդին յուսալքումն ու անտարբերութիւնը, բանտն ու աքսորը խոր հիասթափութիւն կը պատճառեն Ադամեանի, կը խարխլեն անոր զգայուն հոգին, կը քայքայեն անոր թոյլ առողջութիւնը: Կեանքին հանդէպ այնքան լաւատես դերասանը կը յուսահատի, ստիպմանաբար կը դառնայ մելամաղձոտ, թախծոտ: Ասոր կողքին՝ օրէ օր կը սրի անոր կոկորդի հիւանդութիւնը: Կը խզուի ձայնը: Այն արուեստագէտը, որ Մոսկուայի, Պետերբուրգի, Օտեսայի մէջ ցնծութեամբ էր դիմաւորուած հազարաւորներու կողմէ, անկողին կ'իյնայ լքուած վիճակի մէջ, զուրկ նոյնիսկ դեղ գնելու միջոցներէն: Հիւանդութիւնը երթալով կը ծանրանայ:

Անոր կեանքին այդ ողբերգական օրերուն օգնութեան ձայներ կը լսուին հեռաւոր անկիւններէ: Մոսկուայի, Պետերբուրգի մէջ երեկոներ կը կազմակերպուին եւ անոնցմէ գոյացած գումարները կը ղրկուին Պոլիս: Զինքը սիրողներուն խնդրանքով Ադամեան կը փոխադրուի Պոլսոյ ռուսական հիւանդանոցը, ուր կ'ենթարկուի բժշկական հոգատար խնամքի: Բայց կոկորդի հիւանդութիւնը յառաջացած էր եւ ոչ մէկ ձեւով կարելի էր բուժել:

Կը մեռնի՝ ապագայի ծրագիրներով: Բարձին տակ՝ Ռուսիայէն ղրկուած դրամները, որոնց միջոցով կ'ուզէր Եւրոպա երթալ...

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷԻ ՎԵՐԵԼՔԸ

Ա.

Խաւարի մեր ասպետներու շարքին մէջ, անկասկած, Ալ Քափոնէ պէտք է գրաւէ առաջնակարգ տեղերէն մէկը:

Քսաներորդ դարու առաջին քառորդին, Միացեալ Նահանգները կը հանդիսանային տեսակ մը կոյս անտառ, ուր կեանքը կ'եռար, ուր ամէնէն անկարելի երազները շուտով կրնային իրականանալ, ուր ամէն բան կարելի էր յանդուգն հոգիներու համար: Դժուար էր սակայն զանազանել չարն ու բարին, աւազակը եւ համեստ քաղաքացին: Օրէնքի սահմաններուն մէջ, կարելի էր գործել մեծագոյն ոճիրները եւ անպարտ մնալ:

Երբ 1903ին, Կապրիէլ և Թէրէզա Քափոնէները իրենց երկու մանչ եւ երկու աղջիկ զաւակներով ոտք կը կոխէին Նիւ Եորքի քարափին, չէին կրնար երեւակայել, որ քսան տարի ետք, իրենց անունը աշխարհահռչակ պիտի դառնար, շնորհիւ իրենց Ալֆոնսօ զաւկին:

Ինչպէս բոլոր իտալացի գաղթականները, կը հաստատուին Պրուքլինի բորոտ թաղամասին մէջ, որ աւելի կը յիշեցնէ Հնդկաստանը, քան Միացեալ Նահանգները եւ կը զղջային, որ լքած են Նափոլիի զուարթ եւ արեւոտ թշուառութիւնը:

Ալֆոնսօ առիթ իսկ չունեցաւ յաճախելու ամերիկեան դպրոց մը, կատարելապէս սորվելու համար տեղական լեզուն: Իր դպրոցը փողոցն էր: 15 տարեկանին, արդէն ծանօթ էր ոչ միայն իր թաղի ստահակներուն իբրեւ զարնող-փչող, այլ նաեւ քաղաքի միւս շրջաններուն:

Զգալով իր ապագայ առաքելութիւնը, ամէն իրիկուն կ'երթար զինավարժական հաստատութիւն մը եւ փորձեր կը կատարէր նորագոյն զէնքերու վրայ, մանաւանդ թեթեւ գնդացիրներու, որոնք սկսած էին ելլել հրապարակ:

Երիտասարդ Ալֆոնսոյի քաջագործութիւնները չափ ու սահման չունէին: 1919ին, պատահեցաւ ծանրակշիռ դէպք մը: Ալֆոնսօ կռուի բռնուեցաւ Ֆրանք անունով ստահակի մը հետ, որուն քոյրը անարգած էր: Կռուի ընթացքին, Ֆրանք ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ եւ մեռաւ հիւանդանոցին մէջ. իսկ Ալֆոնսօ ստացաւ դաշոյնի հարուած մը, որ խորունկ ճեղք մը բացաւ ականջէն մինչեւ կզակը: Վէրքը բուժուեցաւ, բայց ձգեց անջնջելի սպի մը, որ Ալ Քափոնէի արժեց Սքէրֆէյս կամ սպիաւոր մակդիրը: Ցետագային, այդ վէրքին տուաւ պատուաւոր պատճառ մը. իբր թէ վիրաւորուած էր փրանսական ճակատին վրայ, երբ կը ծառայէր ամերիկեան բանակին մէջ:

Նիւ Եորքի մէջ իր կացութիւնը վտանգաւոր դարձած էր: Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր զինք եւ վրէժխնդիր թշնամիներ առիթ կը փնտռէին զինք սպաննելու:

Քսան տարեկանին, Ալ Քափոնէ կը մեկնի Շիքակօ: Մսեղէնի եւ արմտիքի այն մայրաքաղաքը, իր արդիական սպանդանոցներով եւ պահածոյ միսի գործարաններով, ամբողջ Միացեալ Նահանգները կը խորհրդանշէր: Քաղաքը կ'աճէր անդադար եւ, ամէն տարի, տասնեակ հազարներով մարդիկ, աշխատելու համար, կը խուժէին հոն: Իր երեք միլիոն բնակիչներով, երկրին երկրորդ քաղաքն էր: Սակայն, քաղաքի պետական հաստատութիւնները, — քաղաքապետարան, ոստիկանութիւն, դատարան չէին կրցած հետեւիլ այս սանձարձակ աճումին. այնպէս որ, օրէնքին գործադրութիւնը շատ դժուար կը դառնար: Այս պատճառով, ապօրէն կազմակերպութիւնները կը վխտային Շիքակոյի մէջ, ուր դրամը կը հոսէր ջուրի պէս: Եւ իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն իր իրաւունքները կը պաշտպանէր զէնքի ուժով եւ կ'աշխատցնէր հարիւրաւոր զինեալ պահակներ: Ոստիկանութիւնը անկարող էր պայքարելու անոնց դէմ, եւ կամաց-կամաց դարձած էր անոնց գործակիցը ու կը ստանար մեծ բաժին անոնց շահատակութիւններէն:

Երբ Ալ Քափոնէ հասաւ Շիքակօ, արդէն կը գործէին այդ տեսակի բազմաթիւ կազմակերպութիւններ, որոնց ղեկավարները կը կոչուէին Պիկ Ճիմ Քոլոսիմօ, Ֆրանք Նիթթի, ծաղկավաճառ Օպանիոն,

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Ա.

1914 Յունիսի սկիզբները, Սըվազէն Պոլիս կը հասնէր Կարապետ Մազմանեան: Երեսունըհինգ տարեկան, երկայնահասակ, ոսկրոտ, թուխ մարդ մըն էր այս գաւառացին, որուն թաւ յօնքերը տեսակ մը դաժանութիւն կուտային դէմքին, թէեւ ինք ներքնապէս մեղմ ու բարեմիտ խառնուածք մը ունէր:

Այս ուղեւորը Վոսփորի գեղածիծաղ ափերը կամ Իշխանաց Կղզիներու եղեւինները վայելելու բանաստեղծական նպատակով մը չէր որ Սըվազէն մինչեւ Պոլիս գալու յոգնութիւնը յանձն առած էր: Աւելի գրական հիմք մը կար այս տեղափոխութեան մէջ. այն է՝ վերանորոգել իր կերպասեղէնի խանութին ապրանքներու մթերքը: Եւ ասոր համար, հազիւ ոտքը շոգենաւէն դուրս ելած՝ ուղղուեցաւ Կալաթա, համեստ պանդոկ մը, ուր տեղաւորեց իր գոյքերը եւ յետոյ անցաւ Պոլիս ու գիտակից քայլերով գնաց դէպի Սուլթան Համամ, կերպասեղէնի մեծ վաճառատուններու կեդրոնը: Իր վստահ եւ արագ քալուածքէն յայտնի կ'երեւար որ Կարապետ Մազմանեան առաջին անգամ չէր որ իր ներկայութեամբը կը պատուէր Պոլիսը: Արդարեւ քանի մը անգամներ եկած գացած էր Պոլիս, միշտ միեւնոյն սեւեռուն նպատակով. այն է՝ իր խանութին համար ապրանք գնել: Այս ճամբորդութիւնները ընդհանրապէս կը տեւէին երկու կամ առ առաւելն երեք ամիս: Եւ այդ ամբողջ ժամանակը մեր վաճառականը կ'անցընէր կերպասեղէնի մեծ վաճառատուները, մանրակրկիտ քննութիւններէ անցընելով կերպասի ծրարները, եւ անվերջանալի սակարկութիւններ ընելով: Մազմանեան երբեք չէր հետաքրքրուած Պոլսով ու անոր բնական գեղեցկութիւններովը: Ո՛չ Վոսփորի գիւղերը, ո՛չ Կղզիները, ո՛չ Քէհաթխանէն եւ ոչ իսկ Շիշլին կը ճանչնար: Իր Պոլիս անցուցած միջոցին, հազիւ թէ մէկ կամ երկու անգամ Բերա կ'ելլէր, այն ալ ստիպողական պարագաներէ հարկադրուած: Իրեն համար Պոլիսը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ կերպասեղէնի վաճառանոց մը:

Մեկնելու մօտ միայն, անգամ մը կ'այցելէր ոսկերիչներու շուկան, իր կնոջ համար գոհարեղէն մը գնելու, որովհետեւ Մազմանեան քանի մը տարիէ ի վեր ամուսնացած էր եւ հայր երկու զաւակներու, մին մանչ եւ միւսը աղջիկ:

Կինը, սիրուն, պարկեշտ, տանտիկին, ամուսնասէր ու խնայող, իր վրայ կը միացնէր բոլոր այն բարեմասնութիւնները որոնք անհրաժեշտ են ընտանեկան կեանքին մէջ: Այսպէս, Մազմանեան երջանիկ էր իր տան մէջ, եւ ա՛լ աւելի երջանիկ իր խանութին մէջ, որովհետեւ գործերը յաջող կ'երթային:

Վաճառականը ամիսի մը չափ բոլոր մեծ վաճառատուններու ապրանքները քննելէ, գիները իրարու հետ բաղդատելէ ետքը, վերջապէս սկսաւ գնումներու: Այս գործողութիւնն ալ տեւեց ամիսի մը չափ, որովհետեւ ամէն մէկ ծրարի համար ժամ մը կը վատնէր սակարկութեան:

Ապրանքները մթերանոցի մը մէջ ամբարած՝ կը պատրաստուէր մեկնելու դէպի Սամսոն եւ հոնկէ ալ Սըվազ, երբ ընդհանուր պատերազմը ծագեցաւ:

Մազմանեան անակնկալի եկաւ: Ինք քաղաքականութեամբ չէր շահագրգռուեր երբեք, ու չէր հետեւած սերպեւաւստրիական միջադէպին:

Առտու մը երբ տոմսակ առնելու համար շոգենաւին գործակալութեան մը դիմեց, հոն հասկցաւ որ քանի մը օրէ ի վեր մեծ դէպքեր տեղի ունեցած էին, որոնց մեծագոյնը իրեն համար, հաղորդակցութիւններու յանկարծական դադարումն էր:

— Ե՞րբ ճամբաները կը բացուին, հարցուց Մազմանեան:

— Յայտնի չէ, պատասխանեց պաշտօնեան:

— Գոնէ յոյս կա՞յ որ շաբաթէ մը կարենամ մեկնիլ:

— Չեմ կարծեր:

Յուսահատ՝ վերադարձաւ օթէլ: Օրերը կ'անցնէին ու ճամբաները հետզհետէ աւելի կը գոցուէին: Վաճառականը մտատանջ էր, այս յեղակարծ ձախողանքին մէջ, բարեբախտաբար մխիթարութեան կէտ մը կար: Հետզհետէ իր գնած ապրանքներուն գիները կը բարձրանային:

Մազմանեան կրնար Պոլսոյ մէջ ծախել զանոնք եւ գեղեցիկ շահ մը ընել, բայց քաշուեցաւ այդպիսի յիմարութիւն մը գործելէ: Իր գործի մարդու հոտառութիւնը կը զգացնէր իրեն թէ գիները ա՛լ աւելի պիտի բարձրանային, քանի շարունակուէր պատերազմը:

Հոկտեմբերին Թուրքիան ալ մասնակցելով պատերազմին՝ ա՛լ աւելի ամրակուռ կերպով փակուեցան ճամբաները:

— Կ'երեւայ որ մենք այս ձմեռը հոս պիտի անցընենք, մտածեց վաճառականը, եւ ըստ այնմ ուղեց միջոցներ ձեռք առնել:

Այս միջոցներէն առաջինն էր օթէլը թողուլ եւ սենեակ մը վարձել, խնայութեան համար:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(1 – Շար.)

Սամ Սմաթունա, Ճոննի Թուրիօ եւ բազմաթիւ ուրիշներ։

Ինչպէս ըսինք, այդ թուականին, Ալ Քափոնէ քսան տարեկան էր, կը կշռէր 75 քիլօ, հասակին բարձրութիւնն էր 1,72 գլուխը խոշոր, հաստ վիզ, սեւ մազեր, թաւ յօնքեր, տափակ քիթ մը եւ խորունկ նայուածք մը։ Խառնուածքով յանդուգն ու խելացի էր։

Մեքսիքացի ընկերոջ մը միջոցով, Ալ Քափոնէ ծանօթութիւն մը կ'ունենայ Պիկ Ճիմ Քոլոսիմոյի հետ, որուն կազմակերպութիւնը կը զբաղէր կապելաններով, խաղի սրահներով եւ հաճոյքի սալոններով։ Ալ Քափոնէ կը պատմէ, թէ Նիւ Եորք եղած միջոցին, կ'ապրէր դերասանուհիի մը հետ, որ հետը եկած էր Շիքակօ գործ փնտռելու համար նոր շինուող թատրոնի մը մէջ, բայց անհետացած էր քանի մը օր առաջ, հետը տանելով իր ունեցած դրամը։ Ինք մնացած էր մինակը ու գործ կը փնտռէր։ Քոլոսիմօ, իր կազմակերպութեան մէջ, երկրորդական պաշտօն մը տուաւ Ալ Քափոնէի եւ անոր սենեակ մը տրամադրեց իր շէնքերէն մէկուն մէջ։

Այդ շէնքը կը գտնուէր Սաութ Վապաշ պողոտային վրայ եւ կը կրէր 2222 թիւը։ Այդ պատճառով, զայն կը կոչէին Չորս Երկու։ Ալ Քափոնէի տրամադրուած էր խոշոր սենեակ մը գետնայարկին վրայ։ Ներսը կար հին դաշնակ մը, քանի մը աթոռներ, որոնց կարգէն պատուոյ տեղը կը գրաւէր ընտանեկան պատկերազարդ խոշոր Աստուածաշունչ մը։ Դրան վրայ զետեղել տուած էր հետեւեալ տախտակը — Ալփոնսէ Քափոնէ, հին կարասիներու առեւտուր։

Վարի յարկը կար նաեւ ըմպարան մը, իսկ առաջին յարկը յատկացուած էր խաղի սեղաններու, վերի յարկը կային հաճոյքի սալոնները, ուր կարելի էր գտնել զանազան տեսակի թմրեցուցիչներ եւ հանրային կիներ։ Այդ շէնքին մէջ տեղի ունեցած էին 12 մահացու ոճիրներ։ Ոստիկանութիւնը եկած ու քննութիւն կատարած էր, առանց որեւէ արդիւնքի եւ ոճրագործները կը շարունակէին ծառայել Չորս-Երկու շէնքին մէջ։

Այս էր խաւարի ասպետներուն կացութիւնը ամբողջ Միացեալ Նահանգներու եւ մասնաւորաբար Շիքակոյի մէջ, երբ, 1919 Հոկտեմբեր 28ին, Ծերակոյտը վաւերացուց հակալքոլ օրէնքը, որ կ'արգիլէր Միացեալ Նահանգներու ամբողջ տարածութեան վրայ ծախել, պատրաստել եւ փոխադրել որեւէ ըմպելի, որ կը պարունակէր 0,5 առ հարիւրէ աւելի ալքոլ։ Կանխօթէքներու ուրախութիւնը անսահման եղաւ. իրենց նպաստաւոր ասկէ լաւ օրէնք կարելի չէր քուէարկել տալ։ Ղեկավարները ժողովներ գումարեցին, քաղաքները բաժնուեցան շրջաններու, ուր պիտի գործէին զանազան կազմակերպութիւններ։

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԺԵՐԱՆԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ծանօթ նկարիչ Ժերանեանի նկարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբթու Աֆէտա հաստատութեան սրահներուն մէջ։

Բացումը կատարուեցաւ 21 Հոկտեմբեր Հինգշաբթի օր, հետաքրքիր արուեստագէտներու խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան։ Սակաւաթիւ Հայեր կը նշմարուէին միայն։

Գնահատելով Ժերանեանի արուեստը, իրենց ներկայութեամբ պատուած էին զայն, 11րդ Թաղամասի քաղաքապետը իր բոլոր անդամներով, Փարիզի ընդհանուր քաղաքապետը՝ Պր. Պոնէն, Աֆէտա հաստատութեան (որ 25 մասնաճիւղեր ունի Ֆրանսայի մէջ) տնօրէնը՝ Պր. Պրիօ իր կնոջ հետ, իրենց անձնակազմով, ինչպէս նաեւ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։

Այս առթիւ, Աֆէտայի տնօրէնութիւնը ընդունելութիւն մը սարքած էր ներկաներուն։

Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ կը դիտէին նկարները եւ հիացմունքի արտայայտութիւններ արձանագրեցին այցետետրին մէջ։

Ժերանեանի նկարչութեան հետեւած եմ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր, եւ հիացող մը եղած իր արուեստին։ Այդ իսկ պատճառաւ, խոր ապրումով հետեւեցայ իր նկարներուն, որոնք ճաշակաւոր կերպով ցուցադրուած էին այդ դրաւիչ սրահին մէջ։

Ժերանեան լճացած նկարիչ մը չէ, այլ մշտանորոգ արուեստագէտ մը, փնտռող, յուզուող, զարմանալիօրէն գոյներու եւ գիծերու տիրահար ու զանոնք վերլուծող։ Իրապաշտ նկարիչը յաւիտենականօրէն նոր ոճերու խուզարկու մըն է։ Առաջին գործերէն մինչեւ այսօր, իր նկարչութիւնը մեծաքայլ յառաջդիմութիւն մը արձանագրած է։ Երանգապնակը ճոխ է, գոյները վառ, միշտ աւելի գեղեցիկին, միշտ նոր ոճին անհատնում ձգտում ունեցող մըն է։ Իր վերջին ոճը որ ընծայուած փայլ տուաւ իր արուեստին, չինական մեկնող գրչանկարչութիւններն են։

Ի՞նչպէս չյափշտակուիլ սա ժայռերու գլուխը ցցուած հայկական գմբէթաւոր հին եկեղեցիով, որ կարծես կոչ կ'ընէ աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայորդիներուն, համախմբուիլ իր փէշերուն տակ, ներշնչուելու համար իր վեհութենէն։

Մեծարժէք նկար մըն է «Գառնի»ի տեսարանը, իր ժայռերով, խոռոչներով, ուր ժամանակին կը գտնուէին մեր թագաւորներուն մեհեանները։

Ինքնաբերաբար կանգ կ'առնեմ իր զանազան ծաղկամաններուն առջեւ, իւղաներկ թէ գրչանկար, ու հիացմունքով կը դիտեմ անոնց գոյներուն ներդաշնակութիւնը, համադրութիւնը, կերպարը, որոնք աներկբայօրէն նկարներուն հմայքը կ'աւելցնեն։

Ինչպիսի՜ մանրակրկիտ եւ նուրբ աշխատանք մը կատարած է գրչանկարով ներկայացնելու համար երաժշտական աշխարհը, զանազան պաստառներով որոնք կը կազմեն իր վերջին յղացումները, ի պատիւ Պախի, Մոցարթի, Պէթհովէնի, Չայքովսքիի եւ «տիեզերական նուագ»ին։

Ցանկարծ ուրիշ հրաշալիքի մը առջեւ կը գտնուիմ ,«Լոգարան մտնող մերկ կին»ը գլուխ գործոց մըն է, որու շարժումներուն ներդաշնակութիւնը, ալեծուփ մազերը, լոյսերու եւ շուքերու խաղը, լոգարան մտնելու պատրաստ Վեներ, խորաթափանց, առինքնող յուզականութիւն մը կը ներշնչէ, որմէ դժուար է բաժնուիլ այդ իսկ պատճառաւ, կրկին ու կրկին ինքզինքս վերադարձայ սոյն պաստառին առջեւ։

Կռնակէն դիտուած, կանգնած մերկութիւնը, մանաւանդ նստած մերկութիւնը, դժուարին բայց հմայիչ ձեւերով կը մատնանշէ մօտէլին ճկունութիւնն ու արուեստը, ձեռքերը մազերուն մէջ թաղուած, մօտէլ ըլլալն ալ իր կարգին մեծ արուեստ մըն է։

Ժերանեանի «Հայրենաբաղձութիւն»ը, «Պարմանուհի»ն, «Անտառի Տիկին»ը դիմանկարներու արտայայտութիւնները, մազերու ելեւէջները որոնք դրչով թուղթին յանձնուած, իսկական գլուխ գործոցներ են, որովհետեւ առանց գծի, գրչի հարուածով այս բոլորը տալը դժուարին արուեստ մըն է, հնարուած իր կողմէ։

Ժերանեան մտած է նոյնիսկ, կրկէսէն ներս, տալով «Մաթատոր»ի դժուարին դիրքը, ցլլու շարժումը, ցուլը վիրաւորելու համար տուած հարուածը, անշարժացած ցուլը, քաջ արուեստի մը յատկանիշերն են։

Անմահացուցած է նաեւ «Վենետիկ»ը, «Եկեղեցիներ», «Նաւեր», «Լուսնի լոյս»ը իր անսպառ համբերութեամբ։

Զափէն աւելի գնահատուած, ոչ միայն Ֆրանսայի ու Եւրոպայի մէջ, այլ եւ Փարիզէն մինչեւ Մոսկուա ու Երեւան, Պարսկաստանէն, Լիբանանէն մինչեւ Միացեալ Նահանգներ, տասնեակներով ցուցահանդէսներ տուած ու իր գործերէն բազմաթիւ նկարներ գնուած են այս առթիւ աշխարհի կարգ մը մայրաքաղաքներու թանգարաններէն։

Բազմաթիւ մրցանակներու եւ շքանշաններու արժանացած այս նկարիչ-հնարիչը, եղած է կայուն կեանքէ եւ կրկնութիւններէ խուսափող եւ միշտ նորութիւններու ձգտող։

Գնահատելով իր արուեստը Աֆէտա հաստատութիւնը իր հինգ նկարներէն — Գրիգոր Հոնենցի վանքը, Անտառի աշունը, Դեռատի մերկութիւնը, Նաւահանգիստը, Նաթիւր մորթը վերածած է լիթոկրաֆի հարիւրաւոր օրինակներով, շրջանակուած, որպէսզի դիւրամատչելի գիներով փափաքողներու տրամադրութեան տակ դրուին։

Ծանօթ նկարիչ Ժերանեանի կը սրտէ կը մաղթեմ նորանոր նուաճումներ ու վերելքներ։

Կ. Ժ. ԶՊՌՈՒՔՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ԼԻՈՆ.— Հայ Ազգ. Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարն էր ունեցած ոգեկոչելու տաղանդաւոր Պարոյր Սեւակի յիշատակը, հոգեհանգստեան պաշտօնով եւ գրական երեկոյթով։

Կիրակի, Հոկտ. 24ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան։ Պատարագիչն էր Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան, որ այս առթիւ կարդաց Վազգէն Ա.ի ճառը՝ խօսուած Էջմիածնի մէջ, Պարոյր Սեւակի մահուան առթիւ։ Վազգէն Ա. կը շեշտէր բանաստեղծին մարդու եւ Հայու արժանիքները, զանոնք նկատելով հիմնական արժանիքները արկածահար բանաստեղծին։

Հոգեճաշը տեղի ունեցաւ Ազգ. Տան մէջ։ Ապա յաջորդեց գրական երեկոն, որու ընթացքին Վարդան Եղիշէեան եւ Ժիւլ Մարտիրոսեան հայերէն եւ ֆրանսերէն բանախօսութիւններով բնութագրեցին բանաստեղծին դիմագիծը եւ ներկայացուցին անոր գրական վաստակը։

Երիտասարդ բանախօսը՝ Ժ. Մարտիրոսեան յետադարձ ակնարկ մը նետեց ցոյց տալու համար հայ գիրին ու գրականութեան գրաւած կարեւոր դիրքը մեր ժողովուրդին պատմութեան մէջ։ Պարոյր Սեւակ եղաւ հայ գիրի սպասարկու, ծառայեց մեր մշակոյթին զարգացման եւ, յատկապէս, իր արի եւ խիզախ նկարագրով պաշտպանեց միշտ յաւիտենական արժէքներ՝ ձաղկելով մեր ոգիին եւ ըմբռնումներուն խորթ երեւոյթները։

Վարդան Եղիշէեան հակիրճ գիծերով բանաստեղծին կենսագրութիւնը ներկայացուց՝ ծննդավայրէն մինչեւ Երեւան, 1924էն մինչեւ 1971։ Յատկապէս անդրադարձաւ Սեւակի բանաստեղծութեան հայրենասիրական եւ քաղաքացիական լարերուն վրայ, որոնց ընդմէջէն ցայտուն կը դառնայ Հայն ու մարդը այնքա՛ն սիրելի մեզի համար։ Ազատախոհ մարդն էր ան։

Ապա կարդացուեցան երկու քերթուածներ Սեւակէ. Տիգրան Չէքիեան՝ «Հայաստանին», Գեղամ Կանայեան՝ «Մօր ձեռքերը»։

Յաջորդաբար խօսք առին Միսաք Միրզէ եւ Մեսրոպ Պայընտրեան։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Սարաֆեան քոյրերը եւ ուրիշներ։ Երեկոյթին փակումը կատարեց Բժ. Սարաֆեան ֆրանսերէն դրութեամբ։

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Տիգրան վրդոված, տեղէն վեր ցատկեց եւ քովը գտնուած սեղանին մօտենալով, որուն վրայ քիչ առաջ հօտի սրուակները դրած էր, տոնցմէ մէկ հատը առաւ եւ արտորանօք Սուլթանուհիին քիթին տարաւ։

Շատ չանցած Հայրիէի կուրծքէն սփոփանքի զօրաւոր հառաչ մը ելաւ, աչքերը բացաւ, ձեռքը երկարեց եւ վախնալով որ մի գուցէ երիտասարդը հօտի սրուակը քիթէն կը հեռացնէ, անոր ձեռքը բռնեց ու ափին մէջ սեղմեց։

Այդ շարժումէն մանկամարդ կնոջ տըժգունած այտերը վայրկենական շառագունեցան, իսկ վզին կապուտակ երակները սպիտակ մորթին ներքեւ թունդ ելլելով ուռեցան։

Երիտասարդը սկսաւ վախնալ։

— Էֆէնտիմ, ըսաւ Սուլթանուհիին ականջին, կ'ուզէ՞ք կեղծամս դնեմ եւ Զաւի Հանըմը կանչեմ։

Երիտասարդին այս հարցումէն Հայրիէի մարմինը ելեկտրական հոսանք մը ընդունածի նման ցնցուեցաւ։

— Ի՞նչ ըսիր, ըսաւ սարսափահար, միթէ՞ խենթեցար։

Եւ միշտ Տիգրանի ձեռքը իր ձեռքին մէջ բռնած, աչքերը խոշոր բացած, շրթները իրար սեղմած երիտասարդը սիվանին վրայ քաշեց։

Այդ շարժումէն երիտասարդին ձեռքի մէջի հօտի սրուակը սահեցաւ եւ գետին իյնալով պարունակութիւնը ամբողջովին թափեցաւ ու մթնոլորտը գլխիչ բոյրով մը լեցուց։

Տիգրան այլեւս չէր գիտեր թէ պէ՞տք էր եռանդոտ կնոջ գրգռուած հոգւոյն մէջ մնչող փոթորիկին ընդդիմանար կամ ոչ։

Այդ գիւրավառ հոգին չորս պատերու ներքեւ գոցուած ըլլալով անկարելի էր որ իրեն մօտեցող առաջին կայծէն իսկ չբռնկէր։

Հոգւոյն ներշնչումները պատող եւ սահմանափակող բոլոր մարդկային պայմանները անոր պոռթկումը ալ աւելի զօրաւոր ընելու պատճառ մը կը դառնան։ Միտքը, հոգին եւ մարմինը՝ իրենց սահմանափակումին պատճառ հանդիսացող որեւէ բանի հանդէպ ամէնէն վրէժխնդիր ապստամբները կը դառնան։ Հոգւոյն այս ապստամբութիւնը տարօրինակ փոթորիկ մըն է որուն փայլակները կ'արտայայտուին վարդերով, շանթերը տաք համբոյրներով, իսկ անձրեւները երջանկութեան արցունքներով։

Մի կարծէք թէ երկնքի այսօրուան փոթորիկները արարչութեան առաջին փոթորիկներուն կը նմանին, սոնք դէպի ծերութիւն ընթացող բնութեան մը փոթորիկներն են, մինչդեռ այն ատենուան փոթորիկները կը նմանէին այն երկու երիտասարդ էակներու հոգիներուն մէջ աստիճանաբար ստեղծուած փոթորիկին, որոնք պատահմամբ հոտաւէտ սենեակի մը մէջ փակուած՝ իրարու քով գտնուած էին եւ որոնց սրտերը կը ձգտէին իրար մօտենալ նոր ստեղծուած աստղերու նման, որոնց բոցաշունչ մարմինները տակաւին չէին կրնար տիեզերքի յաւիտենական հաւասարակշռութեան սառուցեալ օրէնքին հնազանդութեանը հպատակիլ։

Ստեղծագործութեան հուրէն աւելի արագ փոխանցուող բան չկայ։ Հրդեհի մը հուրը ոչինչ է անոր սաստկութեան առջեւ։ Բնութիւնը աշխարհը իր բարիքներովը լեցնելու միջոցը լաւ գիտէ, սակայն մէկ սխալ մը միայն գործած է. այն է թէ մարդը իր բարիքներովը լիացնելով հանդերձ անոր համեստ ալ, անոր զանոնք ճանաչելու եւ գնահատելու ուժը տուած չէ։

Ատոր համար, երբ մարդկային հոգին սիրոյ համար կ'արթննայ եւ աչքերը կը բանայ, երբ կը զգայ թէ իր մէջը ինչպիսի զօրութիւն մը քնացած էր, այլեւս չի կրնար իր սանձերը զսպել եւ կը թողու որ զարթնումը քնոյ դէմ, զգուշութիւնը թմրութեան դէմ եւ փոթորիկը հանդարտութեան դէմ ապստամբին։

Այդ երկու էակները արդէն իրարու քով նստած էին առանց իրենք իսկ գիտնալու թէ ինչպէս իրարու քով գտնուեցան։

Բնութեան պայմանը տասնորդած էր այլեւս մարդկային պայմանը, հպարտ Սուլթանուհիի մը եւ խոնարհ հպատակի մը միջեւ այլեւս տեսողութիւնը արգիլող որեւէ հեռաւորութիւն մնացած չէր։

Երկուքն ալ ինքզինքնին շրջապատուած կը զգային երկու լուսաւոր մթնոլորտներէ, երկու աներեւոյթ եւ տարբեր ելեկտրականութիւններով ելեկտրականացուած ամպերէ որոնք իրար կը մօտենային, կը միանային, կը կցուէին եւ կայծեր կ'արձակէին։

ՓՈՂ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան եւ զաւակները՝ Դողէս, Ֆիլիփ եւ Բաթրին, Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրեան եւ զաւակները, Պ. Վաղինակ Մկրեան, Տէր եւ Տիկին Սիրուն Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նուարդ Մեծիկեան (Ամերիկա) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նոտարեան եւ զաւակները, Պր. Վարդան Կակոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Յովհաննէսեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Փափազեան, Մելքոնեան, Կարապետեան, Փարուճեան, Շահինեան, Քարակէօզեան ընտանիքները կ՚ողբան իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հօրաքրոջ եւ խնամիին՝

ԴՇԽՈՒՀԻ ԶԱՊՈՒՆԵԱՆ – ՄԿՐԵԱՆԻ
(83 տարեկան, Չէնկիլէրցի)

մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ 5 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին տունէն և 4ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Զրուանդեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները՝ Վիգէն եւ Քրիստինէ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Իսմիրի եւ Շրջակայի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ.—

Իզմիրի Ջարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին։

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին հացկերոյթ «Կավռօշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)
Métro : Montmartre
Ճաշագին 25 ֆրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770-39-35
Տիկին Թորոսեան 793-53-71
Գույումճեան 535-00-18

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մեռելոցի առթիւ, Ռոզ եւ Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին, իրենց զաւակը 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Հ. Յ. Դ.

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօռիսի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն։

Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի։

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչեւ առտու
ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանահայ ծանօթ երգիչ՝ նաեւ

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10
Tenue correcte de rigueur

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Իսկուհի Փափազեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Կարապետ Միքաելեանի մահուան տխուր առթիւ։

Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Զարշանճաքի Հայրենակցական Միութեան կողմէ 50 Ֆր., բարեպաշտ Տիկինէ մը 50, բարենպատակ ձեռնարկներուն համար։ Ընկերուհի Պերճուհի Մամուրեանէ 50, իր ապաքինման առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 30 Ֆր. Տիկին Նոյեմի Զատէեանէ, Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հիմնադրութեան 81րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ԱՆԻ» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՍԵՒԱՆ» խումբին

7 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 15,30ին Սէնֆըլը Կաթոլիքի սրահին մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ (Վիէնի քաղաքապետ)

Կը նախագահէ ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն)։ Խօսք պիտի առնէ Տիկին ՍԱԹԵՆԻԿ ՖՐԱՆՔՈՎ (Թաղապետութեան անդամ)

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր— երգ — նուագ — արտասանութիւն

Կը մասնակցին Տիկ. Ա. Սապունճեան, Օրիորդներ Ա. Սանճեան, Ա. Քըլըեան, Մ. Քէչէճեան, Ա. Կարապետեան, Է. Քէլէչեան, Տիկ. Ա. Աւագեան (Աճէմեան), ընկ. Խ. Մխճեան — դաշնակ՝ երիտասարդ Ռաֆֆի Զոպոյեանի կողմէ։

Շատ մը գեղջկական – հայկական պարեր Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ։

Մուտքը ազատ է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ։ Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Նոյեմբեր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ։ Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորի ընտրութիւն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble
Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ՝

Տարեց այր մարդու մը համար, կը փնտռուի վստահելի կին մը, բնակութիւն, ճաշ։ Պէտք է քիչ մը խոհանոցով զբաղի։ Բարձր վճարում։

Հեռաձայնել Տիկին Գալուքճեանի՝
963-34-64

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 7) ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժ. Սթեֆանեսքոյի յայտագիրը՝

Պիտի ներկայացուի Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանը։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր«ը 16 Յունուար, Ազգ. Տան սրահին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զաքարեան Ղազար Մկրտիչի, կորսուած հայրենական պատերազմի ատեն. մօրը անունը՝ Նազիկ, քոյրերը՝ Լուսիկ, Հըռիփսիկ, Նուբար։ Վիրաւորուած են աջ ձեռքի երկու մատները։

Լուր ունեցողներէն գրել՝
A. SOLAKIAN
46, Bd. des Fauvettes
13 - MARSEILLE (12e)

×

Բժիշկ Անդրանիկ Մկրտիչի Միրիջանեան, ծնած Ղարսի Գաւառ Կաղզուանի շրջանի Խար գիւղէն. պատերազմի գացած է եւ անկէ ետք լուր չկայ։ Փնտռողն է իր զաւակը բժիշկ Խամիր Անդրանիկի Միրիջանեան։ Որեւէ լուր այս անձնաւորութեան մասին կը խնդրուի յայտնել հետեւեալ հասցէին.

Armenuhie Kchikian
28865 Streamwood Lane
Southfield Mich. 48075 — U.S.A.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 5 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 5 NOVEMBRE 1971
Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12258 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 47e ANNÉE — N° 12.258

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

—o—

Բ.

Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն վերջ, խօսքէն գործի անցնելով, պոլշեւիկները կրպարգելին ռուսական բանակի հեռա-ցումը Թրքահայաստանի գրաւեալ շրջան-ներէն: Զինուորները «դէպի տուն» փու-թացին՝ հողերու բաշխումէն իրենց իրա-ւունքն ստանալու յոյսով:

Հանրածանօթ է Լենինի եւ Ստալինի կողմէ ստորագրուած 1917 Դեկտ. 31ի «դեկրետ»ը Թրքահայաստանի ինքնորոշ-ման մասին: Ժողովրդական Կոմիսարնե-րու Խորհուրդը իբրեւ «երաշխիք» ինքնո-րոշման, կ'որոշէր, ամէն բանէ առաջ, զօրքերու հեռացումը Թրքահայաստանի սահմաններէն եւ անմիջապէս հայկական միլիցիայի կազմակերպումը՝ երաշխաւո-րելու համար բնակիչներու անձի եւ գոյ-քի ապահովութիւնը: Յետոյ հայ գաղթա-կաններու եւ զանազան երկիրներ ցրուած հայ տարագիրներու անյապաղ վերադար-ձը Թրքահայաստանի սահմանները: Ժա-մանակաւոր ժողովրդական կառավարու-թեան կազմակերպումը, եւայլն:

Կովկասեան գործերու արտակարգ ժա-մանակաւոր կոմիսար Ստեփան Շահում-եանին կը յանձնարարուէր ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալ Թրքահայաստանի բնակչութեան՝ դեկրետի բոլոր կէտերը իրականացնելու համար: Շահումեանի պարտականութիւն կը տրուէր նաեւ ձեռ-նարկել տեղական յանձնախումբի կազ-մութեան՝ ռուսական զօրքերը Թրքահա-յաստանի սահմաններէն դուրս բերելու եղանակը մշակելու համար:

«Դեկրետ»ի արդիւնքն այն եղաւ, որ ռուս զինուորները փութացին հապճեպով լքելու Թրքահայաստանը եւ վերադառնա-լու իրենց տուները: Հայոց Զօրքն մինչեւ Երզնկա լայնատարած ռազմաճակատի պաշտպանութիւնը ծանրացաւ հայ նորա-կազմ զօրամասերու եւ կամաւորական խումբերու ուսերուն վրայ: Թրքական բա-նակը դաւադրօրէն խզելով 1917 Դեկտ. 7ի ռուսեւթուրք զինադադարը՝ գերակշիռ ուժերով յարձակեցաւ Հայերուն վրայ, որոնք հերոսական կռիւներ մղելով նա-հանջեցին մինչեւ Կովկասի սահմանները, իրենց հետ տանելով անպաշտպան հայ գաղթականներու բազմութիւնները: Ծա-նօթ է պատմութեան շարունակութիւնը: Ճակատագրական այդ օրերուն հայ ժո-ղովուրդը օրհասական ճակատամարտնե-րով կուրծք տուաւ Թուրքերու գրոհին Արարատեան դաշտին մէջ: Ու շնորհիւ Սարդարապատի ստեղծեց անկախ Հա-յաստանի Հանրապետութիւնը 1918 Մա-յիս 28ին:

Մինչ Հայութիւնը մահու եւ կենաց կռիւ կը մղէր Թրքական ճակատին վրայ, ան-դին բոլշեւիկ Ռուսիա չարաչար պար-տուած Գերմաններէն եւ անկարող շարու-նակելու պատերազմը՝ անջատ հաշտու-թիւն կը կնքէր յաղթական Գերմանիոյ եւ անոր զինակիցներուն հետ Բրեստ-Լիտո-վսկի մէջ՝ 3 Մարտ 1918ին:

Առիթէն կ'օգտուէին Թուրքերը՝ Ռու-սիոյ ձեռքով խեղդելու համար Հայերը: Բրեստ-Լիտովսկի դաշնագրին 4րդ յօդ-ուածը կը վերաբերի Թրքահայաստանին: Այսպէս՝

Յօդ 4.— «Ռուսիա պիտի ընէ բոլոր կա-րելին, ապահովելու համար շուտափոյթ պարպումը Արեւելեան Անատոլուի նա-հանգներուն եւ անոնց օրինաւոր վերա-դարձը Թուրքիոյ: Արտահանի, Կարսի եւ Բաթումի շրջանները նմանապէս անյա-պաղ պիտի պարպուին ռուս զօրքերու կողմէ: Ռուսիա պիտի չխառնուի այդ շրջաններու պետական - իրաւական եւ միջազգային - իրաւական յարաբերու-թեանց նոր կազմակերպութեան մէջ, այլ այդ շրջաններու ազգաբնակութեան պի-տի վերապահէ սահմանելու նոր կարգ՝ համաձայնութեամբ դրացի պետութիւն-ներու, մասնաւորապէս Թուրքիոյ»:

Նոյն օրը (3 Մարտ 1918) Խորհ. Ռու-սիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ կնքուած լրա-ցուցիչ դաշնագրով մը խիստ ծանր պայ-մաններ կը պարտադրուէին Մոսկուայի կառավարութեան: Առաջին յօդուածի 5րդ հատուածին համաձայն, Ռուսիոյ Հան-րապետութիւնը կը պարտաւորուի զօրա-ցրուել եւ բոլորովին արձակել Թրքա-հայաստակ հայ հրոսախումբերը, որ կը գտնուին ռուսական հողի վրայ եւ Թրքա-կան գրաւուած շրջաններու մէջ: Կամա-ւորական զօրախումբերը հրոսախումբ կ'ո-րակուէին:

Բրեստ-Լիտովսկի մէջ կարմիր Ռուսիա Թուրքերուն կը յանձնէր ո՛չ միայն Թրը-քահայաստանի գրաւեալ հողերը, այլեւ Արտահանի, Կարսի ու Բաթումի նա-հանգները, որոնք ցարական Ռուսիոյ կը պատկանէին 1878էն ի վեր:

Հիմնուած Մարտ 3ի դաշնագրին վրայ, Վէհիպ փաշայի բանակը իրաւունք կու-տար իրեն յառաջանալու դէպի Կովկաս գրաւելու համար բոլշեւիկներուն կողմէ Թուրքիոյ շնորհուած հողամասերը, ճամ-բուն վրայ կոտորելով Հայերը եւ աւերե-լով հայկական շէներն ու աւանները:

Երբ ամէն ինչ վերջացած էր, Լենին իր մտերիմ զինակից Արշաւիր Մելիքեանի գլխաւորութեամբ իրեն ներկայացող հայ բոլշեւիկներուն ըսած է.— «Սիրելի ըն-կերներ, ցաւում եմ հայ ժողովրդի ճա-կատագրի համար. բայց մենք 15 միլիոն Ռուսներ զոհեցինք համաշխարհային յե-ղափոխութեան համար եւ եթէ պէտք լի-նի, եւս 15 միլիոն կը զոհենք: Համաշ-խարհային յեղափոխութիւնը զոհեր է պահանջում: Ցաւում եմ, եթէ մէկ մի-լիոն Հայեր էլ զոհուեն...»:

Ս. Վրացեան, որ այս փաստը կը յիշէ իր ծանօթ գրքին մէջ (էջ 19), կ'աւելցնէ թէ Արշաւիր Մելիքեան, որ Լենինի հա-ւատարիմ զինակիցն էր եղած տարագրու-թեան օրերուն, այնուհետեւ խորտակուեր է հոգեպէս ու կորած անյայտութեան մէջ ուրիշ գաղափարական բոլշեւիկներու նման:

Աւելորդ է երկարել շարքը:

1920 Դեկտ. 2-3ին Ալեքսանդրապոլի հայեւթուրք դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Մոսկուայի ներկայացուցիչ Սիլինի ճըն-շումին տակ:

1921 Մարտ 16ի Մոսկուայի եւ 13 Հոկ-տեմբերի Կարսի դաշնագիրները յորդե-ցուցին բաժակը: Բրեստ-Լիտովսկէն մին-չեւ Կարս հայկական արիւնը ուրացուե-ցաւ, ի շահ Թուրքիոյ, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրեր էր Լենին, իրականացնելու համար իր երազած համաշխարհային յե-ղափոխութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ ԼՈՒԾՈՒՄ ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

Հիւսիս. Իրլանտայի կառավարութիւնը արտօնեց ոստիկանութեան պահեստի ու-ժերուն զինուիլ, երբ պաշտօնի դուրս գտնուին:

Վերջին շաբաթներուն ոստիկանները սպառնացած էին գործադուլի դիմել, ե-թէ իրենց չարտօնուէր զէնք կրել: Աւե-լին՝ անոնք կը պահանջէին գնդացիր եւ զրահապատ կառք:

Այս պահանջները կը բխէին այն իրո-ղութենէն, որ, համաձայն պաշտօնական տուեալներուն, Յունուարէն ցայսօր 300 յարձակում գործուած էր ոստիկաններու վրայ, իրլանտցի ահաբեկիչներու կողմէ: Միւս կողմէ, 1968էն ի վեր, այսինքն Հիւ-սիսային Իրլանտայի ներքին խլրտումնե-րէն ցայսօր, 12 ոստիկաններ սպաննուած են, որոնցմէ ինը այս տարեշրջանին:

Ոստիկանութիւնը, որ առաւելաբար բո-ղոքականներէ կազմուած է, մինչեւ 1969ի ամառ զինուած էր ոչ միայն պարզ ատըր-ճանակներով եւ հրացաններով, այլեւ գնդացիրներով: Կային զրահապատ ջո-կատներ: Ոստիկանութիւնը, որուն թիւը 4000 է Հիւսիս. Իրլանտայի մէջ, կաթո-ղիկէներու կողմէ կը նկատուէր ճնշումի բիրտ միջոց՝ ուղղուած իրենց դէմ:

Այս վերջիններու բուռն բողոքին վրայ եւ, մասնաւորապէս, միտքերը հանդար-տեցնելու համար, կառավարութիւնը ա-պազինած էր իր ապահովութեան ուժերը այլ երկիրներու նման:

Վերջին ահաբեկչական դէպքերը սա-կայն պատճառ դարձան, որ վերազինման որոշում տրուի կրկին:

Դէպքերու համոզումով այս նոր կար-գադրութիւնը եթէ մէկ կողմէ մասամբ գոհացում կուտայ ոստիկաններու պա-հանջին, միւս կողմէ պատճառ պիտի դառնայ դժգոհութեան նոր ալիքի մը ծա-ւալման, կաթողիկէներու մօտ:

Խափանարարական արարքները կը շա-րունակուին ըստ առաջնոյն: Առջի օր ահաբեկիչները պայթուցիկներ զետեղե-ցին դրամատան մը մէջ: Դրամատունը քանդուեցաւ ռումբէն: Երեք զինուած ան-ձեր յարձակեցան ռատարի կայանի մը վրայ: Քանդեցին զայն: Միեւնոյն ատեն գնդակներու թիրախ կը դառնան անգլիա-ցի զինուորներ, երբ պաշտօնի դուրս կ'անցնին: Զանազան թաղերու մէջ փո-ղոցի «ճակատամարտեր տեղի կ'ունենան կաթողիկէներու եւ անգլիական ուժերու միջեւ:

Հիւս. Իրլանտայի վարչապետը՝ Ֆոլք-նէր, նահանգի Խորհրդարանին առջեւ յայտարարեց, թէ կառավարութիւնը դէմ է, որ Լոնտոն ուղղակի ձեւով կառավարէ Հիւս. Իրլանտան: Այս առաջարկը ներ-կայացուցած էին վերջերս անգլիացի քա-ղաքագէտներ եւ կարգ մը թերթեր:

Ֆոլքնէրի տեսակէտով նման կարգադ-րութեան մը պարագային Իրլանտայի Ա-զատագրութեան ճակատը աւելի եւս պի-տի սաստկացնէր իր գործունէութիւնը պայքարին տալով՝ անգլիական իշխանու-թենէն ձերբազատուելու եւ անկախու-թիւն ձեռք ձգելու բնոյթ:

Ցամենայն դէպս Լոնտոն յստեսս է Հիւս. Իրլանտայի կացութեան մասին: Անգլիոյ Ներքին Նախարարին յայտարա-րութեան համաձայն դեռ «արիւն» պիտի հոսի թէ՛ Հիւս. Իրլանտայի եւ թէ Անգ-լիոյ մէջ:

Այս ակնարկը կ'երթայ անշուշտ այն խափանարարական դէպքերուն, որոնք տեղի ունեցան վերջերս Լոնտոնի մէջ: Իրլանտացիք այս ուղղութեամբ սպառ-նալիք կատարած են:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԱՄԷՆ ՄԱՐԴ ԻՐԱՐ ԱՆՑԱԾ Է ԹՈՒՐՔԵՐ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պոլսոյ Պաշարման Վիճակի երրորդ Ատ-եանը առջի օր սկսած է հարցաքննու-թիւնները 26 ամբաստանեալներու որոնք մեղադրուած են «համայնավար գործու-նէութեան» համար: Ամբաստանեալներէն երեքը ուրացած են թէ Թուրք համայնա-վար գաղտնի կուսակցութեան կը պատ-կանին: Ասկէ զատ ըստ գրագէտ Սատի Ալքըլըճի, Տիկին Աշուրթ, որ Թրքուհի մըն է Անգլիացիի հետ ամուսնացած եւ որ կապը կ'ապահովէր համայնավար գաղտնի կուսակցութեան պետին (Լայփ-ցիկ հաստատուած) եւ Թուրքիոյ կազմա-կերպութեան միջեւ, իրականին մէջ Սէ. Ի. Ա.ի գործակալ էր:

×

Միւս կողմէ Ինթերնէշընըլ Ամ՛ՀԷսթիի Ֆրանսական ճիւղը կը յայտնէ թէ Մահիր Չայանի դատավարութեան առթիւ եւ ի տես «ձերբակալութեանց եւ դատավարու-թեանց մտահոգիչ արշաւին», որ կայ Թուրքիոյ մէջ, հեռագիր մը ղրկած է վարչապետ Նիհաթ Էրիմի կոչ ընելով ա-նոր «գութին յանուն մարդու իրաւունք-ներու տիեզերական սկզբունքներուն»: Այլ խօսքով Եւրոպացիք կոչ կ'ընեն յա-նուն Թուղթի վրայ գրուած սկզբունքնե-րու, որոնց մասին մասնաւոր գաղափար մը չունին Թուրքերը եւ չեն ալ ունեցած 1896էն ի վեր, առնուազն: Ապա այս մար-դասիրական կազմակերպութիւնը կը խնդրէ Թուրք վարչապետէն որ անձամբ միջամտէ Մահիր Չայանի դատավարու-թեան մէջ որպէսզի գադրին բոլոր չար-չարանքները բանտերուն մէջ եւ թէ ոչ մահավճիռ արձակուի, ոչ մէկ սպանու-թեան պատասխանատուութիւն օրինաւո-րապէս փաստուած ըլլալով»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ Նոյեմբեր 9ը «ապօրինի զաւակներու (պաթառ) օր» հռչակած է Հանրային Կոմիտէն որ կը պայքարի կրօ-նական ճնշումներու դէմ եւ կը գործէ ի նպաստ քաղաքային ամուսնութեան: Ար-դարեւ, ռաբբունիներու պետական մե-նաշնորհին պատճառաւ ամուսնութիւննե-րու վրայ, այն պսակները որոնք հրեայ կրօնական իշխանութեան առջեւ չեն կա-տարուած չեղեալ հռչակուած են եւ ծնած երախաներն ալ՝ ապօրինի: Ըստ Տօքթ. Թամարինի, որ այդ «օրուան» կազմա-կերպիչներէն մէկն է, 40 հազար Իսրայե-լացիներ այդ կացութեան զոհերն են: Անհրաժեշտ կը նկատուի որ կրօնական պսակէն զատ, քաղաքային պսակ ալ հաս-տատուի:

ՏԸ ԿՈԼԻ մահուան տարելիցին առթիւ զանազան արարողութիւններ նախատես-ուած են Փարիզ թէ Քոլոմպէ: Երեքշաբթի առտու Հանրապետութեան Նախագահը ներկայ պիտի ըլլայ հոգեհանգստեան պաշտօնի մը Նոթր-Տամ, նոյն իրիկուն ալ արարողութիւն մը պիտի ըլլայ Սէն-Լուի տէ զ'Էնվալիտի մատրան մէջ: Շա-բաթ, Նոյեմբեր 13ին ուխտագնացութիւն մը պիտի կատարուի Քոլոմպէ, այլ հան-սութիւններ ալ նախատեսուած են:

ԻՏԱԼԻԱ 1063 զօրավար ունի, համա-ձայն պաշտօնական վիճակագրութեան: Միւս կողմէ բանակի զինուորներու թի-ւին անհամապատասխան է սպաներու թի-ւը, որ քիչ է:

ՀԻՆ ԿԱՐՕՏՆԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ...

ՎԱՆ-ԱՂԹԱՄԱՐ

Ծովակի արեւելեան կողմը, Վանէն ոչ շատ հեռու, կը գտնուէր Արտամետը. Արեւմ. Հայաստանի ամէնէն հին ու պատմական քաղաքը: Հին ժամանակներուն նշանաւոր էր իր զբօսավայրերով ու դըրախտանման պարտէզներով: Շինուած էր Արտաշէս Բ.ի նախաձեռնութեամբ: Ներկայիս կեղտոտ գիւղի մըն է վերածուած: Պատմութիւնը կը հաստատէ թէ Հայոց գեղեցկադէմ Սաթենիկ թագուհիին զբօսավայրն եղած է:

Վարագայ լերան մօտ կը գտնուի հին ժամանակներու Հայկայ Բերդը: Հիմա աւերակ է:

Կարելի է այս շարքը երկարել: Վանայ, Մուշի եւ Պիթլիսի շրջանին մէջ Հայեր ունէին աւելի քան 900 բերդ: Ասոնցմէ ոչ մէկը կանգուն է ներկայիս: Հնութեանց ի՜նչ անգնահատելի թանգարան մը պիտի ըլլար ներկայիս Թուրքիա կոչուած այդ հողամասը՝ եթէ տէրողները կտոր մը խելք ունենային:

Քիւրտերն ու կառավարութիւնը միշտ խեռ աչքով են նայած Վանին: Գիտէին թէ Վանը յեղափոխութեան օճախ է: 1915ին Վանեցիք ապացուցանեցին թէ ի զուր չեն անցած յեղափոխական կազմակերպութեանց թափած ճիգերը: Հարեւանցի կը յիշենք այս պարագան՝ որովհետեւ մեր նպատակը հերոսամարտի այդ չքեղ արարքին պատմութիւնը գրել չէ. չկիտցողներուն՝ կամ հետաքրքրուողներուն համար՝ հատորներ կան անոր մասին գրուած:

Քիչ մնաց պիտի մոռնայինք յիշել Նարեկ գիւղն ու համանուն վանքը, ուր Հայոց եռամեծար սուրբը, Նարեկացին, ճգնեցաւ ու գրի առաւ աղօթքներու ամէնէն սրտառուչը, խորունկը, փայլունը, տոկունը, ջերմեռանդը, յղկուածը, խընդրարկուն, բանաստեղծականը ու նաեւ հաւանաբար ամէնէն աստուածահաճոն:

Ապաշաւի ու մեղքի գիտակցութեան ի՜նչ խորունկ խայթերով տառապած ըլլալու էր երիտասարդ վանականը՝ իր այնքա՜ն սրտաբուխ, սիրտ բզկտող աղօթքը մրմնջելու համար իր Արարչին առջեւ ծնրադիր:

Հաւատքի ի՜նչ խորք ու ի՜նչ յորդում, Աստուած իմ...

Նարեկի վանքը, որուն հետքն իսկ սըրբուած է ներկայիս, (տեղը մզկիթ մըն են կառուցած) միայն եօթը մղոն հեռու էր Վանէն ու իր ջուրը կը ստանար Աթոսի լեռներէն:

Վանքը, իր չէն օրերուն, հարուստ է եղած նիւթով ու միաբանութեամբ:

Հիմա գիւղը Եմիշլիք կը կոչուի:

Եմիշլիք Քիւրտերով է բնակուած ներկայիս:

Գրութեանս մէջ յաճախ յիշած եմ Քիւրտերը՝ ներկայացնելով զանոնք միշտ ալ անմաքուր լոյսի տակ:

Շատ յաճախ ուրիշներ ալ, երբ կը խօսին 1915ի արհաւիրքին մասին, մեզ ջարդող չէթէներու, պաշիպօզուքներու, ոստիկաններու եւ ուրիշներու հետ, իրաւացիօրէն ամբաստանած ու յիշած են Քիւրտը: Ճիշդ է այդ ամբաստանութիւնը: Քիւրտեր պատուհաս են դարձած աքսորեալներու գլխուն: Բազմաթիւ վայրերու մէջ, կառավարութեան հրահանգով, հրահանգով ու թոյլտուութեամբ, անոնք մասնակցեցան կոտորածներուն՝ գայլի ախորժակով ու գայլի անսրտութեամբ: Անմարդկային արարքներ գործեցին, աննըկարագրելի կատաղութեամբ ու եռանդով սպաննեցին ու կողոպտեցին՝ որովհետեւ տգէտ էին:

Քիւրտին համար, որսի պահուն կաքաւ մը կամ եղջերու մը սպաննելը, մարդ մը սպաննելու հետ միեւնոյն դասակարգին կը պատկանի: Քաղցած պահուն խղճի ինչ հանգարտութեամբ որ ծառէն խնձոր մը պիտի քաղէր, նոյն խաղաղութեամբ կը սպաննէ մարդ մը, տիրանալու համար անոր ունեցածին: Երբ իր վրանին տակն ես, իր ազիզ հիւրն ես. քեզ սիրով կը պաշտպանէ ամէն հովի ու վըտանգի դէմ, բայց երբ ձգած ես իր վրանը, առանց խղճահարութեան կրնայ ըսպաննել քեզ ունեցածիդ տիրանալու համար: Նման արարք մը ներելի ու բնական կը թուի իրեն:

Արդար ըլլալու համար պէտք է նաեւ խոստովանիլ՝ թէ գտնուեցան մեծատուն թէ աղքատ անձեր, որոնք գութ ունեցան ու պաշտպանութիւն ցոյց տուին ուր որ հնարաւոր էր: Տերսիմի Քիւրտերն ու մանաւանդ ցեղապետները, առհասարակ իրենց ձեռքը չթաթխեցին Հայոց արեան մէջ: Ոչ միայն այդ, այլ պաշտպանութիւն ու հաց տուին հարիւրաւորներու առանց որեւէ վարձատրութիւն ակնկալելու:

Գոչկիրի շրջանէն Ալիշան ու Հայտար բէկերը, Տերսիմի Ահմէտ Աղա Արիլին, Հիւսէյն Աղա Սէյտախանը, Հասան Իմամ Օղլուն, Ծիւղրին, Գէվէ Օղլուն, եւ քանի մը ուրիշներ ամէն գնով պաշտպանած են Հայերը:

Ափսոս որ այս սքանչելի լեռնականներուն ճակատագիրը մերինին պէս, ու թերեւս ալ՝ աւելի՛ դաժան եղաւ: 1924ին Թուրք բանակն ու օդուժը քարտէսէն վերցուցին Տերսիմը...

Կ'ըսուի թէ մարդ չպատեցաւ կոտորածէն:

Խ. Ն. ԳԱՒԱՌ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՇԱՐԹ

Գծագրութիւններ եւ խիժանկարներ (կուաշ) կը ցուցադրէ Նոյեմբեր 3էն սկսեալ

GALERIE LAURENS
34, Ave. Matignon — Paris

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷԻ ՎԵՐԵԼՔԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ օրերուն, Վինչէնթէ Քոսմանօ աւաղակապետը Քոլոսիմոյէն կը պահանջէր 5000 տոլար տուրք մը, որովհետեւ իբրեւ թէ Քոլոսիմօ ոտնձգութիւն ըրած էր իր կալուածներէն ներս: Ըստ Ոճիրի Սէնտիքային անգիր օրէնքին, Քոլոսիմօ բախտաւոր էր կատարել այդ վնասուց հատուցումը, եթէ ոչ անխուսափելի կը դառնար եւ կը կորսնցնէր իր վարկը: Քոսմանօ ժամադրութիւն կուտայ քառուղիի մը անկիւնը, գիշերուան ժամը 11ին:

— Զիս ոչ ոք կը ճանչնայ, կ'ըսէ Ալ Քափոնէ, զիս ղրկեցէք իբրեւ պատուիրակ:

Քոլոմիսօ կը հաւանի: Ալ Քափոնէ կը նստի իր սեւ Ֆորտին մէջ եւ կ'ուղղուի ժամադրութեան վայրը: Կէս գիշերը հազիւ անցած, Քոլոսիմոյի մարդոցմէն մէկը վազելով կը մտնէ իր տիրոջ գրասենեակը:

— Պիկ Ճիմ, կ'ըսէ, գիտե՞ս ինչ պատահած է: Ոստիկանութիւնը Միչիկան պողոտայի անկիւնը գտած է Քոսմանոյի մարմինը, պարզուտի վերածուած 18 փամփուշտներով:

— Ո՞վ է եղեր սպաննողը:

— Անծանօթ մը, ժամանած է սեւ Ֆորտով մը: Ճիշդ այն ատեն, երբ կը վառէր կարմիր լոյսը, կանգ առած է, հանգարտօրէն պարպած իր փամփուշտները, ճիշդ այն ատեն, երբ կանաչ լոյսը պիտի վառէր ու մեկնած է առանց աճապարելու:

— Մի մոռնար աղուոր ծաղկեպսակ մը ղրկելու մեր սիրեցեալ բարեկամ Քոսմանոյի յուղարկաւորութեան, կը հրամայէ Քոլոսիմօ:

Մրցակից խումբերէն մէկուն պետն էր Ֆար Ուէթի նախկին աւազակներէն Ճօ Հովըրտ, անբարտաւան, կեր ու խումը սիրող եւ անվախ: Հովըրտ փառաւոր խնջոյք մը սարքած էր կապելայի մը մէջ: Ցանկարծ դուռը կը բացուի եւ ներս կը մտնէ Սքարֆէյս:

— Բարեւ Ալ, — կ'ըսէ Հովըրտ, ոտքի ելլելով: Բայց արդէն կրակոցները իրարու կը յաջորդեն: Վեց փամփուշտներ ծակած էին Հովըրտի գլուխը:

Երբ Պիկ Ճիմ Քոլոսիմօ կ'իմանայ այս լուրը, գլուխը շարժելով կ'ըսէ.

— Այս խայտառակ սպիտակը, մեր կարծածէն շատ աւելի զօրաւոր է:

Եթէ այդ վայրկեանին Քոլոսիմօ գիտնար, թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար Քափոնէի ուղեղին մէջ, խիստ պէս որ պիտի սարսափէր եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնէր գայն չէզոքացնելու համար:

Ալ Քափոնէ ստացած է պատասխանատու պաշտօն մը կազմակերպութենէն ներս: Ուղղակի շփումներ ունի մեծաւորներուն հետ եւ հասարակ կանկսթէրներուն հետ եւ մանրամասնօրէն կ'լսէ, թէ ինչպէս կը դառնայ մեքենան:

Ալքոլի մաքսանենգութիւնը եւ վաճառքը ստացած է միջերկրային ծաւալ: Ամէն գիշեր, հարիւրաւոր քամիոններ, բեռցուած գինիի, ուիսքիի եւ գարեջուրի տակառներով, Քանատայէն կ'անցնին Միացեալ Նահանգներ, յաճախ մաքսատան պաշտօնեաներու մեղսակցութեամբ: Նաեւ ալքոլով բեռնաւորուած խաբխը կը նետեն Ֆլորիտայի եւ Քալիֆորնիայի ամայի ափերուն մօտերը: Այն տեղերէն, արգիլուած հեղուկը կը փոխադրըուի գաղտնի շտեմարաններ ու կը բաժնուի հազարաւոր սրճարաններուն եւ կապելաներուն, որոնք գաղտնաբար կը վաճառեն զայն: Պահանջքը այնքան մեծ է, որ պէտք կ'ըլլայ հաստատել գաղտնի գործարաններ եւ գտարաններ, ուր կը պատրաստուի գարեջուր եւ ուիսքի: Հարկաւ, կանկսթէրներու կողմէ պատրաստուած այդ ըմպելիները ցածորակ են եւ յաճախորդները կը նախընտրեն դուրսէն ներածուածները:

Քոլոսիմօ – Թորիօ կազմակերպութիւնը իր տրամադրութեան տակ ունի 10.000ի մօտ սրճարաններ եւ կապելաներ եւ սկսած է ճիւղաւորուիլ երկրին զանազան շըրջաններուն մէջ: Այդ գործը տանելու համար, բացի գործաւորներէն, կան հարիւրի չափ զինուած պահակներ, կանկըսթէրներ, ոճրագործներ:

Պիկ Ճիմ կը ղեկավարէ այս բոլորը իր կեդրոնատեղիէն: Պիկ Ճիմ ունի մէկ տըկարութիւն միայն. կը սիրէ բարձրահասակ խարտեաշ եւ ճերմակամորթ կիները. մինչ Քափոնէի համար կիները հանգարտ վայրկեաններու ժամանցը կը հանդիսանային միայն:

Պիկ Ճիմ արդէն ամուսնացած էր Մարիա Մորեսքոյի հետ, որ ճարտարօրէն կը դարձնէր չորս – հինգ հանրատուներ: Երկրորդական թատրոնի մը մէջ, կը հանդիպի իր սիրած տիպարէն երգչուհիի մը, Տէյլ Ուինթէր: Քոլոսիմօ քովը կանչել կուտայ դեղուհին:

— Օրիորդ Տէյլ, կ'ըսէ, կ'ուզէ՞ք Պետական Օփերայի առաջին երգչուհին ըլլալ:

— Եթէ ձեր ըրածը կատակ չէ, կ'ընդունիմ ձեր առաջարկը:

— Ձեզի պէս գեղեցիկ աղջկան մը այդպիսի կատակ ընել կը նշանակէ մահացու մեղք: Հիմա լքեցէք այս աննշան բեմը, եկէք երգեցէք իմ սալոններէս մէկուն մէջ: Ամսական կը ստանաք 5000 տոլար:

Չմոռնանք ըսելու, որ հռչակաւոր Քարուզօն, ամէն անգամ, որ գործով Ամերիկա կ'այցելէր, հիւրը կ'ըլլար Քոլոսիմոյի: Շնորհիւ Քարուզոյի միջամտութեան, Տէյլ Ուինթըր կը դառնայ Պետական Օփերայի աստղ: Քոլոսիմօ կը խենթենայ...

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Ծանօթներու օժանդակութեամբ, յաջողեցաւ կահաւորուած սենեակ մը գտնել Բերա, Ֆէրիտէիէի կողմերը, հայ որբեւայրիի մը տան մէջ:

Նեմզար Հանըմ, այս էր որբեւայրիին անունը, յիսուն տարեկանի մօտ, գիրուկ, չատախօս եւ հետաքրքիր կին մըն էր:

Մազմանեան որ խնայողութեան համար դուրսերը շատ չէր պտըտեր. եւ օրուան մեծագոյն մասը տանը մէջ կ'անցընէր, ստիպուած էր այրի կնոջ հետ գլուխ գլխի շաղակրատելու:

Այս ամէնօրեայ բռնադատուած տեսակցութիւններէն ծնած էր, երկուքին միջեւ, անմեղ մտերմութիւն մը:

— Զաւակս, կ'ըսէր այրին գաւառացիին, որ փոխադարձաբար «մայրիկ» կ'անուանէր զայն, թէեւ իրականութեան մէջ ո՛չ Նեմզար Հանըմ կրնար յաւառացիին չափ զաւակ մը ունենալ եւ ոչ ալ այս վերջինը որբեւայրիին չափ մայր մը:

Սակայն բնախօսական այս ճշգրտութիւնները բնականաբար նկատի չէին առնուեր:

Մազմանեան, հակառակ ընդհանուր պատերազմին, կը շարունակէր շատ հըպարտիլ քաղաքականութեամբ եւ լրագիր չէր կարդար բնաւ: Օրուան լուրերը կը ստանար Նեմզար Հանըմէն, որ իրեն կը բացատրէր Ինկլիզին, Մոսքօֆին, Ֆրանսըզին ու Դալեանին ըրածները եւ նոյնիսկ ընելիքները:

Իրիկուն մը, երբ իր սովորութեան համեմատ, դուրսը ճաշելէ ետքը, տուն վերադարձած էր վաճառականը, Նեմզար Հանըմ մտատանջ դէմքով մը ըսաւ.

— Այսօր եկան ամէնքս գրեցին:

— Ի՞նչ գրեցին, հարցուց վաճառականը անտարբեր:

— Տունին մէջ քանի՞ հոգի կը նստինք, ո՞ւր տեղացի ենք, ի՞նչ գործ կ'ընենք, քանի՞ տարեկան ենք, ես ինչ գիտնամ, ամէն բանը գրեցին:

— Միայն ա՞յս տունը, հարցուց Մազմանեան:

— Չէ, վերէն վար, ամբողջ մահալլէն ... կ'ըսեն կոր թէ՝ Հայի համար վէսիքա պիտի տան, անոր համար կը գրեն կոր...

Անցան մէկ քանի շաբաթներ, իրիկուն մըն ալ գաւառացին եկաւ մտատանջ դէմքով մը:

— Խաներու մէջ գտնուած գաւառացիները կը ժողվեն, կը բանտարկեն կոր, ըսաւ:

— Մեղա՜յ, ինչո՞ւ համար, գոչեց որբեւայրին:

— Իբր թէ իրենց տեղերը պիտի ղրկեն եղեր:

Ասոր յաջորդեց աւելի ծանրակշիռ բան մը. բոլոր ամուրի գաւառացիներու Պոլսէն արտաքսումը, նոյնիսկ եթէ տարիներէ ի վեր Պոլիս հաստատուած են եւ խանութ կամ որեւէ գործ ունին:

— Ի՞նչ պիտի ընեմ՝ չեմ գիտեր, ըսաւ վաճառականը այս տեղեկութիւնները հաղորդելով տանտիկնոջ:

— Քեզի ի՞նչ, դուն ամուսնացած ես, գիտել տուաւ Նեմզար Հանըմ:

— Եթէ կինս միասին բերած ըլլայի՝ աղէկ, բայց կինս քաղաքն է, ուստի ես ալ ամուրի կը սեպուիմ:

— Շատ չատ քեզ ալ կնոջդ քովը պիտի ղրկեն:

— Գործը անանկ չէ. բռնածնին ո՛ւր կը ղրկեն կոր յայտնի չէ... գացողներէն լուր մը չկայ:

— Աստուած դուն ողորմէ, ի՜նչ օրերու հասանք, հառաչեց որբեւայրին:

Քանի օրերը կ'անցնէին, այնչափ կ'աւելնար խե՜ղճ վաճառականին տագնապն ու յուզումը: Ալ անտարբերութիւնը թողած՝ օրն ի բուն ազդին անդին կը փնտռէր, օրուան կացութեան մասին տեղեկութիւն քաղելու համար:

Եւ լուրերը երբեք յուսադրիչ չէին, ընդհակառակն:

Գաւառներէն տեղահանութեան լուրեր կը սկսէին հասնիլ, Ջարդի, Թալանի զըրոյցներ կը շրջէին:

— Պոլսէն աքսորուած գաւառացիները ճամբան ամէնքն ալ կոտորեր են, կը փըսփսային հոս մնացած գաւառացիները իրարու ականջին:

Այաշի ու Չանղըրիի աքսորականներու ջարդուելուն լուրերն ալ հասած էին, սարսափի մատնելով Պոլսոյ Հայութիւնը:

Շատ ամուրի գաւառացիներ հապճեպով կ'ամուսնանային, որպէսզի իրենց գլուխը փորձանքէն ազատեն:

Վաճառականը երկար ատենէ ի վեր լուր չէր առած իր կնոջմէն, եւ լսած էր որ Սըվազն ալ տեղահան եղած է:

Ամէն օր, ամէն ժամ կը սպասէր որ տան դուռը զարնեն ու զան գինքը ձերբակալելու:

Բացի գաւառացի ըլլալէ՝ ինք զինուորական ծառայութեան տարիքին մէջն էր, եւ իր տարեկիցները կանչուած էին արդէն:

Մազմանեան՝ սարսափահար՝ ա՛լ տունէն դուրս չէր ելլեր: Տանտիկնոջ հետ համաձայնած էր տունը ճաշելու համար, բայց եւ այնպէս այս կեանքը անտանելի կը դառնար իրեն, մանաւանդ որ այդ կամաւոր բանտարկութեամբ ալ չէր կրնար օձիքը ազատել, քանի որ իբրեւ անկին եւ գաւառացի արձանագրած էին զինքը ամիսներ առաջ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(2 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

—o—

Փրոֆ. Աշոտ Աբրահամեան գրաբարէ արեւելահայերէնի թարգմանած է Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ աղանդոց»ը («Աղանդներու հերքումը»), որ Կորիւնի, Խորենացիի, Եղիշէի եւ ուրիշ հեղինակներու գործերու շարքին իր ուրոյն տեղն ունի:

Փրոֆեսորը ներածական բաժինով մը վերլուծած է Ե. դարու մեծ փիլիսոփայի ժամանակաշրջանին կրօնական հոսանքները եւ անոնց մասին Կողբացիի արծարծած տեսակէտները: Անդրադարձած է նաեւ Եզնիկի գործին թարգմանութիւններուն եւ մեկնաբանութիւններուն: Աւելցնենք, որ «Եղծ աղանդոց»ը թարգմանուած է գերմաներէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, արեւմտահայերէն եւ հատուածաբար՝ արեւելահայերէն:

«Ոսկեդինիկ այս գրաւոր յուշարձանը, կը գրէ Փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, ծնունդն էր իր դարաշրջանի պատմական–քաղաքական պայմանների այն ծանր վիճակին, որ ստեղծուած էր հայ ժողովրդի համար: Նա սերտօրէն կապուած էր հայ ժողովրդի կեանքում հսկայական դեր խաղացած մշակութային հասարակական մեծ շարժման հետ, որն սկսուել էր չորրորդ դարի վերջերից եւ հինգերորդ դարի սկզբներից ու ծաւալուել յետագայում»:

Գիրքը ունի յաւելուած մը՝ «Նոյն Եզնիկ վարդապետի խրատները» խորագրով ուր արտայայտութիւն կը գտնեն մեծ փիլիսոփային հայեացքները կեանքի զանազան երեւոյթներուն եւ մարդոց մասին:

Թանայ անոր վրայ, շուքի մը պէս կը հետեւի անոր, կը դնէ ուղածը, ինքնաշարժ, մուշտակ, գոհարեղէն ու ի վերջոյ կ'ուրոյէ ամուսնանալ անոր հետ: Կը բաժնուի իր առաջին կնոջմէն:

Ամուսնութենէն քանի մը շաբաթ ետք, կ'որոշէ մեղրալուսնի երթալ Ինտիանա նահանգին մէջ: Իր բացակայութենէն օգտուելով կը պահէ Քափոնէն եւ Թորիան:

Մայիս 12ի առաւօտեան ժամը եօթին, կը հնչէ հեռաձայնին զանգը: Քոլոսիմօ, որ տակաւին կը քնանար, դժգոհութեամբ կ'առնէ ընկալուչը:

— Ա՜հ, այո՛, շատ լաւ անմիջապէս կուգամ:

Տէյլ կ'արթննայ, կը մտահոգուի...

— Դուն հանգիստ ըրէ, սիրելիս, ես շուտով կը վերադառնամ:

Եւ սակայն Պիկ Ճիմ Քոլոսիմօ, այլեւս պիտի չվերադառնար իր սիրելի Տէյլ Ուինթըրին մօտ:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ Հոկտեմբեր 4ին իր մահկանացուն կնքած է շրջանի վաստակաւոր ընկերներէն Սմբատ Թորգոմեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Ողբացեալ ընկերը իր անմիջական մասնակցութիւնն էր բերած գաղութի ազգային – կուսակցական գործերուն: Կանոնաւորապէս աշխատակցած էր «Արմենիա»յի:

ԹԵՀՐԱՆԻ հայ մշակութային «Արարատ» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ եւ 700ի հասնող երկսեռ մարզիկներու մասնակցութեամբ, Թեհրանի մէջ, երկու շաբաթ, մեծ հետաքրքրութեամբ եւ մարզական մթնոլորտի մէջ, տեղի ունեցած են Իրանի համահայկական 8րդ մրցումները:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Հոկտեմբերին, տասը օր շարունակ, Գասպար Իփէկեան թատերախումբը ներկայացուցած է Լեւոն Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին» եւ Րաֆֆիի «Ոսկի աքաղաղը» թատերգութիւնները: Համազգային թատերախումբը, որ իր ծախքով մեկնած էր Պարսկաստան, ներկայացումներուն հասոյթը յատկացուցած է «Արարատ»ի նոր եւ արդիական մարզաւանի շինութեան ծախքերուն: Մարզաւանին նախապատրաստական աշխատանքները, համաձայն ծրագրին, լրացած են արդէն եւ սկսած են կառուցման աշխատանքները: Ի մօտոյ տեղի պիտի ունենայ հիմնօրհնէքի արարողութիւնը, ձեռամբ՝ Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Նորակառոյց թանգարանին բացումը կատարուած է Հոկտեմբեր 15ին: Ներկայ գտնուած են Սպահանի նահանգապետը, համալսարանի տեսուչը, ոստիկանապետը, պետական բարձրաստիճան անձեր, Իրանի Խորհրդարանի զոյգ հայ պատգամաւորները, Պարսկաստանի Սահմանադրական Ժողովի հայ անդամը, Թեհրանի, Նոր Ջուղայի, Խուզիստանի, Շիրազի եւ Փերիոյ ազգային իշխանութեանց եւ «Ալիք»ի ներկայացուցիչներն եւ ուրիշներ: Թանգարանի բացման հանդիսութեան խօսք առած են յաջորդաբար Իրանա–Հնդկաստանի թեմի առաջնորդը՝ Գարեգին Եպս. Սարգիսեան, Սեւակ Սագինեան՝ անդամ պարսկական Խորհրդարանի եւ Թեհրանի առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան: Նորակառոյց թանգարանը երկյարկանի է. առաջին յարկը ունի 600 քառ. մեթր, իսկ Բ. յարկը՝ 525 քառ. մեթր տարածութիւն: Պատերուն կամ ապակեայ ցուցափեղկերու մէջ գեղեցիկ դասաւորումով շարուած են հայկական արժէքաւոր հնութիւններ՝ նկար, գիրք, ձեռագիր, զգեստ, եկեղեցական սպաս, եւայլն: Իրերու մասին բացատրականներ կան երեք լեզուներով:

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ԾԱՂԻԿ

(Ընկ. Զրուանդեանի մահուան քառասունքին առթիւ)

—O—

Սա քանի մը տողերը կ'ուզեմ իբրեւ փունջ մը ծաղիկ զետեղել մահուանդ քառասունքին առթիւ, թարմ հողակոյտին վրայ, սիրելի Հայկ Զրուանդեան:

Արդարեւ, քառասուն օրեր անցան այն դժբախտ օրէն ի վեր, երբ ցուրտ հողին կը յանձնէինք ընկեր Զրուանդեանի անշնչացած մարմինը, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած յուղիչ արարողութենէ մը յետոյ ուր ներկայ եղան, արցունքոտ աչքերով, բազմաթիւ ընկերներ ու բարեկամներ, եւ ուր Սերովբէ Արք. Մանուկեան որ կը նախագահէր արարողութեան, կը ներկայացնէր ընկեր Հայկ Զրուանդեանը, իբրեւ գաղափարապաշտ Վասպուրականցի պատանեկութեան շրջանէն իսկ, թէ իր ընտանեկան կեանքը եղած է զուտ հայ. բառին բովանդակ առումով եւ վեր հանելով անոր ազգասէր ու հայրենասէր զգացումները, կը ներկայացնէր զայն տիպար հայր մը եւ Հայ մը:

Տեղին է նաեւ այս առթիւ յիշել Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ, ընկ. Խաչիկ Մկրտիչեանի դամբանականը որ յստակ գաղափար մը կուտար ընկերոջ կեանքի եւ գործունէութեան մասին երբ կ'ըսէր.

«Դառն է խօսիլ զաւանակից ընկերոջ մը դագաղին առջեւ, սակայն նուիրական պարտականութիւն կը համարիմ գոնէ երկու խօսքով իր յիշատակը վառ պահել մեր հոգիներէն ներս:

«Հայկ Զրուանդեան ծնած էր այն դառն օրերուն, 1896ին, երբ Հայոց աշխարհը կը սգար իր անհամար նահատակները, որոնք ինկած էին բարբարոս Թուրքի եաթաղանով: Մասնաւորաբար դառն էր, Վասպուրականցիի հոգեվիճակը երբ ամէն մէկ տուն ունէր իր երիտասարդ նահատակը:

«Հայկ Զրուանդեան աշխարհ կուգար Այգեստանի ընտանիքի մը մէջ որ հոգեպէս կը տառապէր այդ դժբախտ պայմաններուն տակ:

Այգեստան վայրն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան մարտական ուժերու եւ ամէն մէկ հայ մայր, իր մանկան օրօր ըսած միջոցին մանկիկը կը սնուցանէր իր կաթին հետ, ատելութիւնը թշնամու հանդէպ եւ պաշտամունքը հայրենիքի ու ազատութեան:

«Այս պայմաններու տակ, Հայկն ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ քան Հ. Յ. դաստիարակութիւնով պատրաստուած պատանի մը, հետեւաբար անոր ղեկավարութեան շունչին տակ, հազիւ պատանեկութիւնը բոլորած էր երբ կը պայթէր համաշխարհային պատերազմը որուն զոհ պիտի երթար մէկուկէս միլիոն Հայութիւն:

«Ծանօթ է բոլորին որ Վասպուրականցին Արամի առաջնորդութեամբ զգաց ահաւոր չարիքը եւ պատրաստուեցաւ ընդդիմանալու գնով դիմադրել թշնամուն, պատուով մեռնելու համար հայրենի հողին վրայ: Եւ այս վճռականութիւնը հնարաւորութիւն տուաւ որ Վասպուրականցին յաղթէ, եւ ազատութեան դրօշը պարզէ Վանայ բերդի գագաթին: Հայկը իր բաժինը ունեցաւ այդ յաղթանակին մէջ. դիւցազնական մըն էր այդ օրերուն, անհրաժեշտ կը գտնեմ այսօր յիշել այս պարագան:

«Դժբախտաբար ճակատագիրը Հայոց հանդէպ եղած է միշտ դաժան, Վասպուրականցին, հազիւ այդ յաղթանակի ցնծութեամբը կ'ապրէր, յանկարծ ռուսական քաղաքականութիւնը տարբեր ճակատագրի առջեւ կը դնէր Հայութիւնը, մասնաւորաբար Վասպուրականը, Տարօնը եւ Բարձր Հայքը: Հազարաւոր հայորդիներու արիւնով գնուած մեր ազատ հայրենիքը, կը ձգէր անպատիւ նահանջով մը, ուրու երեսէն բնաւեր կը դառնային Վասպուրականցիները:

«Զրուանդեանը այդ ժողովուրդի հետ էր: Կը մեկնէր Կովկաս եւ հոյլ մը հայրենասէր երիտասարդներու հետ կը ջանար օգտակար դառնալ գաղթականութեան:

«1918 Թուականին, երբ Հայաստանը մահու–կենաց պայքարի մէջ էր մեր թշնամիին դէմ, Հայկը իր ընկերներուն հետ ուղեց վերադառնալ կրկին երկիր՝ մասնակցելու համար Հայոց գոյամարտին:

«Իր գործունէութեան երկրորդ հանգրուանը կը հանդիսանայ Խարբերդի մէջ, մեր նշանաւոր Ծաղիկեանի եւ ուրիշներու հետ ստեղծել գաղտնի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը: Շատ գաղտնի այդ կազմակերպութիւնը յայտնի կը դառնայ բոլշեւիկներուն, որ կը ձերբակալեն խումբի անդամներէն ոմանք, որոնց կարգին Հայկը:

«Իր աքսորավայրին մէջ, բաւական աշխատանք կը կատարուի իր ընկերներուն եւ ընտանիքին կողմէ եւ ուրպէս պարտկահպատակ կը վերադառնայ տուն եւ կ'անցնի Ֆրանսա, ուր եղած է գործօն անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ երբեմն ալ պատասխանատուութիւններ ստանձնած: Մնաց հայրենապաշտ Վասպուրականցի, եղաւ ընտանիքի լաւ հայր:

Յարգանք իր յիշատակին»:

Այսօր, երբ իր մահուան քառասունքը կը կատարուի, ընկեր Հայկ Զրուանդեանի հոգին պիտի խայտայ կրկին, տեսնելով ընկերներու եւ բարեկամներու հոծ բազմութիւն մը որ եկած է կրկին իր յիշատակը եւ թէ մանաւանդ իր հարազատները ջանք չեն խնայած յաւերժ անմոռանալի պահելու համար իրենց հոգեհատորին յիշատակը:

Այս մի քանի տողերը, սիրելի ընկեր Հայկ, իմ կողմէ շիրիմիդ վրայ զետեղուած վարդերու փունջ մը թող ըլլայ Վասպուրականի պարտէզներէն քաղուած:

Պ. ՊԱՐԹԵՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Ամէն մէկուն աչքին առջեւ կը սկսէր յամառօրէն պատկեր մը ուրուագծուիլ: Կը տեսնէին որ տարտամ, սակայն եւ ոռոչ ծաւալով գաղափար մը որ նոյնինքն իրենց մարմնոյ կուռքը կը կազմէր, միւսին կուռքին հետ կը միանար... երկուքն ալ իրենց եթերային թեւերը կը բանային... երազու գրկին մէջ կ'իյնային եւ պատկեր մը կը կազմէին, որուն գինովութիւնը այլեւս իմացողականութեան գործելու կարողութիւն չէր թողուր:

Այդ երկու տարօրինակ եթերային կուռքերը իրենց ամէն մէկ շարժումին մարմիններնին ալ շարժման մը կը դնէին:

Առանց հարկադրութեան ու զօրութեան դիմադրել անկարելի պիտի ըլլար. Մարդկային հնարագիտութեան պատնէշ մը անգամ անոնց միջեւ դրուելով պիտի չկարողանար անոնց միացումը արգիլել: Այդ եթերները կիկլոպեան ժայռէ մը անգամ ներս պիտի թափանցէին եւ նիւթին յաւիտենական անթափանցելիութիւնը ամօթապարտ թողլով անոր սրտին մէջ իբար պիտի միանային...

Հայրիէ արդէն յարդի ձիւղի մը նման տարուած էր այդ հեղեղէն:

Քանի մը վայրկեան երիտասարդին գեղեցիկ դէմքը դիտեց, յետոյ ծանր սակայն եւ վստահ շարժումով մը անոր միւս ձեռքն ալ բռնեց եւ ամբողջ մարմնովը երիտասարդ Հայուն կողմը դառնալով, տարօրինակ կերպով թրթռացող ձայնով մը հարցուց.

— Եւ անունդ ի՞նչ է ըսիր:

— Տիգրան, պատասխանեց երիտասարդը:

— Տիգրա՛ն, Տիգրա՛ն, մրմնջեց մանկամարդ Սուլթանուհին արբուցիչ երազի մը տպաւորութեան տակ եղածի նման:

Եւ երիտասարդին երկու ձեռքերը փըշրելու աստիճան սեղմելով աչքերուն մէջ նայեցաւ եւ հարցուց.

— Տիգրան ինչո՞ւ համար այսքան գեղեցիկ ես:

Երիտասարդը ինքզինքը գինովութեան մէջ կը կարծէր: Ամբողջ այն թափուն յուզումները որոնք հետզհետէ հոգին կը խռովէին, արդէն սկսած էին գերագանց ձեւով մը ի յայտ գալ...

Այլեւս աստիճանի եւ դիրքի հեռաւորութիւն մնացած չէր:

Խոնարհ հպատակը գլուխը Սուլթանուհիին կողմը ծռեց, մինչ շրթներուն ծիրանիները իրար միացան եւ բնութեան անսահման հանրապետութեան ճշմարիտ կարմիր դրօշը կազմեցին...

Եւ հիմա այլեւս սկսաւ հրամայել բընակալներուն էն հանրավարը — Նորին Կայսերական Վեհափառութիւն Սէր էֆէնտին...:

Ժ.

ՍԻՆԱՅԻ ՄՈՐԵՆԻՆ

Հպարտ Սուլթանուհին առանց որեւէ զգուշութեան երիտասարդ Հայուն գիրկը նետող այդ պոռթկումը ըմբռնելու համար պէտք է քանի մը տողով բացատրենք թէ ինչպէս այս կիները իրենց մատղաշ հասակէն այդ նպատակին համար կը մեծցուին:

Սովորաբար այս աղջիկները Վրաստանէն կամ Չէրքէզիստանէն կը ժողվուին երբ այդ վայրերուն երեւելի կիները անոնց հետ մրցելու կարելի առաւելութիւններ չեն ներկայացներ:

Անոնց ծնողքները միշտ հարուստ չեն ըլլար, կը պատահի որ նոյնիսկ աղքատ գործաւորներ ըլլան, սակայն երբ աղջընակ մը իր մատղաշ հասակէն վաղահաս հրապոյրի բարեշրջութիւն մը կը խոստանայ,ատոր ծնողքը ամէն կողմէ պաշտպանութիւն ու դրամ կը գտնէ:

Այդ վայրերուն մէջ ձեռնարկուներ կան, որոնք ուրիշ գործ չեն ըներ եթէ ոչ գեղեցիկ աղջիկներ փնտռել, որոնց գեղեցկութիւնը իրենց ծախքով ստացած կրթութեան հետ կարգաւորուելով, գանոնք օր մը մինչեւ սուլթանական անկողինը կամ իշխանի մը եւ կամ փաշայի մը ներջասենեակը առաջնորդելու կարող դարձնէ:

Այդպիսի աղջնակի մը գեղեցկութեան ճանաչումէն սկսեալ, անոր ամբողջ ընտանիքին կեանքի պայմանները կը փոխուին:

Դեռատի աղջնակը իր գեղեցկութեամբը հպարտ՝ կը սկսի զանազան դասերու նուիրուիլ:

Գրել կարդալ կը սորվի, գեղարուեստի գաղտնիքները կ'ուսումնասիրէ, եւ եթէ գեղեցկութիւնն ու սրամտութիւնը զուգընթաց կը յառաջդիմեն գաղերէն ալ կը սորվի, որուն արձագանգը հազուագիւտ չէ հարէմներու մէջ, երբ խորամանկ հանըմները պէտք կը զգան իրենց մէկ սիրային արկածը կամ տպաւորութիւնը նենգամիտ ներքինիներէն եւ լրտեսող սենեկապանուհիներէն գաղտնի պահել:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Հմայեակ Գալճեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Փօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գալճեան եւ ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ԳԱԼՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 5, ժամը 14ին, Արնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Արնու–վիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պր. Ալէն Պաղըրճեան, Պր. Լեւոն Զիլուքեան, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սարաճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Հիւսեան, Տէր եւ Տիկին Սրապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հիւսեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Էտիք Հիւսեան (Ամերիկա) եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան եւ զաւակները, Պր. Վահրամ Սաղըրեան, Տէր եւ Տիկին Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Միսաք Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Փանոսեան խոր վշտով կը յայտնեն իրենց մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԻ

(ծնեալ Պարսամեան)

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 2ին, Պօմոնի իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չորեքշաբթի 3 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Սէն Փիէրի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանին մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Իզմիրի եւ Շրջակայի Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ.—

Իզմիրի ջարդին 49րդ տարեդարձին առիթով Կիրակի 7 Նոյեմբեր, առաւօտուն Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցին:

Նոյն օրը կէսօրէ յետոյ ժամը 13ին հացկերոյթ «Կավռօշ» ճաշարանը՝

3, Rue Rougemont, Paris (9e)
Métro : Montmartre
Ճաշագին 25 փրանք

Այժմէն արձանագրուելու համար հեռաձայնել՝

Տիկին Նալպանտեանի 770–39–35
Տիկին Թորոսեան 793–53–71
Գույումճեան 535–00–18

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վալանսի Ազգ. Միութիւնը սրտի խոր կսկիծով կը յայտնէ իր ցաւակցութիւնները, Միութեանս ատենապետ Տոքթ. Մարդ Գոհարեանի եւ իր պարագաներուն, իրենց հօր, ամուսնոյն եւ ազգականին՝

Արիս Գոհարեանի

մահուան տխուր առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 500 Ֆր. կը նուիրեն Հայ մտաւորականներու տան Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տիկին Մալվինէ Խապալեան իր քրոջ՝ Գոհարիկ Ղազարոսեանի մահուան չոր–րորդ տարեդարձին ի յիշատակ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

100 Ֆր. Ազքատախնամին,
100 Ֆր. Կարմիր Խաչին,
100 Ֆր. Կապոյտ Խաչին,
100 Ֆր. Որբերու Օգն. Մարմնին (ստանալ «Յառաջ»էն),
100 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՄԵՌԵԼՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Տէր եւ Տիկին Նշան Սարգիսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Բարթամ Պասմաճեանի յիշատակին:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին կը նուիրեն.— Պր. Անտրէ Եռփքարտաշեան 150 Ֆր., ողբացեալ Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին: Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 200 Ֆր, Տիկին Ժան Իշխանեան 100, Պր. Հայկ Թօփաքեան 144 հատ ջուրի գաւաթ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հիմնադրութեան 81րդ տարեդարձին առթիւ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի «ԱՆԻ» կոմիտէի, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «ՍԵՒԱՆ» խումբին

7 Նոյեմբեր, Կիրակի ժամը 15,30ին Սէնքլը Կաթոլիքի սրահին մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ Պ. ԼՈՒԻ ՄԵՐՄԱԶԻ (Վիէնի քաղաքապետ)

Կը նախագահէ ընկ. ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ (Մարսէյլէն): Խօսք պիտի առնէ Տիկին ՍԱԹԵՆԻԿ ՖՐԱՆՔՈՎ (Թաղապետութեան անդամ)

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր— երգ — նուագ — արտասանութիւն

Կը մասնակցին Տիկ. Ա. Սապունճեան, Օրիորդներ Ա. Սանճեան, Ա. Քղէլեան, Մ. Քէչէճեան, Ա. Կարապետեան, Է. Քէլէչեան, Տիկ. Ա. Աւագեան (Աճէմեան), ընկ. Խ. Մխճեան — դաշնակ՝ երիտասարդ Ռաֆֆի Զոպոյեանի կողմէ:

Շատ մը դեղջկական – հայկական պարեր Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ:

Մուտքը ազատ է

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն:

Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Չորեքշաբթի 10 Նոյեմբերին Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 19ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ – ՍԱՐՍԷԼ.— Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօռիսի բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20,30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Կ'ՈՒԶՈՒԻ՝

Տարեց այր մարդու մը համար, կը փնտռուի վստահելի կին մը, բնակութիւն, ճաշ: Պէտք է քիչ մը խոհանոցով զբաղի: Բարձր վճարում:

Հեռաձայնել Տիկին Գալուքճեանի՝
963–34–64

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 7) ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժ. Ստեֆանեսքոյի յայտագիրը՝

Պիտի ներկայացուի Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանը:

Եւ ընդհանրապէս Արնուվիլի հայ գաղութը, եկեղեցին, եւայլն, եւայլն:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ որոնք գիկգակ մեքենայ ունենան նուրբ ճերմակեղէնի (լենժըրի) համար:

Դիմել՝

YVONNE KHOYAN
10, Rue Caumartin, Paris (9e)
Tél. : 742-72-29

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչեւ առտու
ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանահայ ծանօթ երգիչ՝

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

նաեւ
CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10
Tenue correcte de rigueur

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble
Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը, Նոյեմբեր 5, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին մարզական ակումբը, 16 Պուլվ. Քարնօ: Կարեւոր օրակարգ՝ պատգամաւորական ժողով:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Նոյեմբեր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զաքարեան Ղազար Մկրտիչի, կորսուած հայրենական պատերազմի ատեն. մօրը անունը՝ Նազիկ, քոյրերը՝ Լուսիկ, Հըռիփսիկ, Նուբար: Վիրաւորուած են աջ ձեռքի երկու մատները:

Լուր ունեցողներէն գրել՝
A. SOLAKIAN
46, Bd. des Fauvettes
13 - MARSEILLE (12e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Դեկտեմբեր Շաբաթ գիշեր, աննախընթաց պատրաստութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 6 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 6 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12259 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.259

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ

—o—

(20 Հոկտեմբեր 1921)

Ա.

Ա. Պրիանի քաղաքականութեան հակասութիւնները

1921ը խնկալէս չարաշուք տարի մը եղաւ մեր ազգի նորագոյն պատմութեան մէջ:

Մինչ 1921 Մարտ 16ի Մոսկուայի եւ Հոկտեմբեր 13ի Կարսի ռուսեւթուրք դաշնագրերով կը մկրատուէին Խորհրդային Հայաստանի սահմանները՝ Լենինի եւ Կոմկուսի օրհնութեամբ, Կարսէն չորս ամիս մը վերջ, 20 Հոկտ. 1921ին Անգարայի մէջ կը ստորագրուէր Ֆրանքեւթուրք չարաբաստիկ համաձայնագիրը՝ օրհնութեամբ Արիսթիտ Պրիանի եւ Ֆրանքլէն Պույեոնի:

Ռուսեւթուրք զոյգ դաշնագրերով Մուսթաֆա Քէմալ Կրեմլինէն իբրեւ «արմաղան» կը ստանար Սուրմալուն, Կարսն ու Արտահանը, իսկ իր ցեղակից Ազրբէջանին ալ հայկական աւարէն բաժին կ՚իյնային Շարուր-Նախիջեւան ու Լեռնային Ղարաբաղը:

Անգարայի համաձայնագրով ամբողջ Կիլիկիան նուէր կը տրուէր Թուրքիոյ:

Պոլշեւիկ Ռուսիոյ եւ թունդ ազգայնական (միլլի) Թուրքերու սիրաբանութիւնը նախանձը կը շարժէր Արեւմուտքի դրամատիրական Պետութեանց: Ֆրանսայի վարչապետ Արիսթիտ Պրիան նախանձոտ աչքերով կը դիտէր երկէի իրարու «յափշտակեալ թշնամի» երկու հարեւաններու սիրալեզ գիրկընդխառնումները: Չէր հանդուրժեր, որ Թուրքիա բոլշեւիկներու գիրկն իյնայ: Իր մերձարեւելեան քաղաքականութիւնը երեւութապէս կը հիմնէր այս սկզբունքին վրայ:

Իրականին մէջ նպատակն էր Թուրքիոյ մէջ մենաշնորհներ ապահովել Ֆրանսացի դրամատէրերուն համար:

Դաշնակից մեծ Պետութիւնները իրարու հետ մրցումի ելած էին Թուրքերը սիրաշահելու համար:

Արիսթիտ Պրիան կանուխէն մտած էր Ընկերվարական կուսակցութեան շարքերը, 1901ին եղած էր անոր ընդհանուր քարտուղարը: Պահ մը նոյնիսկ դարձած էր խմբագրապետ պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի: 1904ին Ընկերվարական Միջազգայինի Ամսթերտամի համագումարի որոշումներուն դէմ ընդվզելով, 1905ին մերժած էր մասնակցիլ Ընկերվարական վերակազմեալ կուսակցութեան եւ դարձած անկախ ընկերվարական: Երկար տարիներ ղեկավար դեր պիտի կատարէր Ֆրանսայի քաղաքական կեանքին մէջ: Նախարար եղած էր 22 անգամ (15 անգամ Արտաքին Նախարար), 10 անգամ վարչապետ եւ 30 տարի երեսփոխան: Լաւ կը ճանչնար Հայերը եւ իբրեւ ընկերվարական մասնակցած էր համիտեան ջարդերուն դէմ Փարիզի մէջ կազմակերպուած բողոքի հրապարակային հաւաքոյթներուն:

Առաջին աշխարհամարտի նեղ օրերուն, 1917 Յունուար 10ին, վարչապետ Պրիան կը յայտարարէր թէ դաշնակիցներու պատերազմական նպատակներէն մէկն է՝ «Թուրքերու արիւնռուշտ բռնակալութեան ենթակայ ժողովուրդներու ազատագրութիւնը, Եւրոպայէն դուրս վտարումը օսմանեան կայսրութեան, որ խնկալէս անհաղորդ է Արեւմտեան քաղաքակրթութեան»:

Անկէ առաջ, պատասխանելով Վառնահանգի ծերակուտական Լուի Մարթէնի նամակին, Պրիան համակրական ջերմ տողեր կը շռայլէր Հայերու հասցէին, խոստանալով, որ «երբ հնչէ օրհնաւոր հատուցումներու ժամը, Ֆրանսա պիտի չմոռնայ Հայ Ազգի ցաւագին տառապանքները եւ իր դաշնակիցներուն հետ համախորհուրդ ձեռք պիտի առնէ անհրաժեշտ միջոցները անոր ապահովելու համար յառաջդիմութիւն եւ խաղաղ կեանք մը»:

1916ին, երբ դարձեալ վարչապետ էր, ինք էր որ անհրաժեշտ նկատած էր կազմութիւնը Արեւելեան Լեգէոնին, կռուելու համար Թուրքերուն դէմ:

1920 Մարտ 27ին երեսփոխանական ժողովին մէջ հարցապնդումի մը պատասխանելով, կը բացատրէր թէ 1916ի Սայքս-Փիքոյ գաղտնի դաշնագրով Ֆրանսա իրեն համար ապահոված էր «Կիլիկիան (Ատանա, Մերսին, Իսքէնտէրուն), յետոյ, ընդառաջ երթալով հայ հեղինակաւոր շրջանակներու խնդրանքներուն, հայկական շրջանի մէկ մասը, Տիարպէքիրէն մինչեւ Վանայ լիճին ծայրը, վարի կողմէն՝ Մուսուլը»:

Պրիան կ՚աւելցնէր.— «Փոքր Ասիոյ մէջ ազդեցութեան եւ շահերու գօտի մը պահանջելով իմ երկրիս համար, աշխարհակալական ոչ մէկ պղացումէ առաջնորդուած եմ: Մենք այնտեղ կ՚երթայինք տեղական բնակչութեան խնդրանքով եւ որքան մեր, նոյնքան անոնց շահերու համար»:

Յետոյ Կիլիկիան շատ հարուստ երկիր է: Եթէ Ֆրանսա դուրս գայ անկէ «զգացական կեղծ նկատումներու ազդեցութեան տակ, երբ տեսնենք որ ուրիշներ գրաւած են հոն մեր տեղը, այն ատեն պիտի հասկնանք մեր գործած սխալը եւ պիտի ողբանք հետեւանքները այլեւս անդարմանելի դարձած սխալի մը: Այն ատեն պիտի ըմբռնենք թէ ինչ կորսնցուցած ենք եւ դառնօրէն պիտի զղջանք: Սակայն շատ ուշ»:

Ու եզրակացնելով, Պրիան բարձրաձայն կը յայտարարէր.

«Ուրեմն, այո՛, Պարոններ, ըսուեցաւ թէ Կիլիկիա կը նշանակէ բամպակ, բամպակ՝ որ չունինք, եւ դեռ ուրիշ հարստութիւններ: Կ՚ըսուի թէ դժուարութիւններ պիտի ունենանք այնտեղ հաստատուելու: Թերեւս: Մանաւանդ եթէ սխալներ գործենք հոն: Բայց կը կարծեմ թէ այդ դժուարութիւնները իրական ըլլալէ աւելի արուեստական են եւ կը ձգտին լքել տալու այդ շրջանին մէջ մնալու մեր փափաքը»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

—o—

ՆԱԽ՝ ՏՈԼԱՐԻ ԱՐԺԵԶՐԿՈՒՄ Կ՚ԸՍԵՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ

Վեցերու Արտաքին նախարարները Հռոմ ժամանեցին ընթացիկ խորհրդակցութեան համար:

Առաջին անգամ չէ, որ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկայի վեց երկիրներու Արտաքին նախարարները խորհրդակցութիւն կ՚ունենան քաղաքական հարցերու շուրջ, ճշդելու համար միաձայն տեսակէտ մը:

Լա Հէյի մէջ էր, որ 1969 Դեկտեմբերին, Վեցերու նախագահները որոշեցին Արտաքին նախարարներու վեցամսեայ խորհրդակցութիւններ կատարել, որոնց ընթացքին քննութեան առնուին գլխաւոր չհապրդող օրուան կարեւոր հարցերը: Այս բնոյթի խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցան արդէն 1970 Մայիսին (Վի-թերպ), Նոյեմբերին (Միւնիխ) եւ 1971 Մայիսին Փարիզ:

Հռոմի հանդիպման գլխաւոր օրակարգն է դրամական ու ելմտական հարցը, որ սուր բնոյթ ստացաւ Օգոստոս 15ի ամերիկեան ծանօթ որոշումով:

Դրամական հարցին կապակցութեամբ Եւրոպայի Վեցերը կը պնդեն, որ դրամներու սակերու վերաճշդում մը կ՚ըլլայ միայն այն պարագային, երբ տոլարը արժեզրկուի: Այլ խօսքով՝ առանց տոլարի արժեզրկման Եւրոպացիները ոչ մէկ զիջում տրամադիր են ընելու:

× Անգլիոյ Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ալեք Տըկլաս Հիւմ անգլիական Խորհրդարանին առջեւ անդրադարձաւ երկրին արտաքին քաղաքականութեան: Համաձայն նախարարին Անգլիոյ անդամակցութիւնը Հասարակաց Շուկային անհրաժեշտութիւն դարձաւ, երբ Եւրոպա ցոյց տուաւ, թէ կրնայ ազդեցութիւն ունենալ «կայուն աշխարհի մը հաստատման» ուղղութեամբ:

Անգլիացի նախարարը ճշդեց, թէ Ատլանտեան Ուխտի ստեղծման հետեւանքով է, որ համայնավար ճակատը հրաժարեցաւ աշխարհը իր տիրապետութեան տակ առնելու ձգտումէն: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետեւութեամբ Հիւմ իր կարգին նկատել տուաւ, թէ խաղաղութեան պահպանման ձգտումը պէտք չէ պատճառ դառնայ, որ ուժերու անհաւասարութիւն մը ստեղծուի ի վնաս Արեւմուտքի:

Փարիզի եւ Լոնտոնի տեսակէտները գրեթէ համանման են Եւրոպայի ապահովութեան ժողովի գումարման կապակցութեամբ: Անգլիացի Արտաքին նախարարին համար եւս նման ժողովի մը գումարման համար նախապայման է Պերլինի հարցին վերջնական կարգադրութիւնը:

× Ռումանիոյ վարչապետը ռումէն Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին յայտարարեց, թէ պէտք է լուծուին Վարշաւայի եւ Ատլանտեանի Ուխտերը, քանի որ անոնք այլեւս «ժամանակավրէպ» դարձած են այժմու միջազգային կեանքին մէջ:

Զանուշեսքու անդրադառնալով նաեւ «ընկերվար աշխարհ»ին մէջ ստեղծուած տարակարծութիւններուն, նկատել տուաւ, թէ այս տարակարծութիւնները վերջ կը գտնեն եթէ երբեք իրենց յարաբերութիւնները հաստատեն նոր հիմունքներու վրայ: Վարչապետը պարզեց այս առթիւ այդ հիմունքները — միջամուխ չըլլալ ուրիշ երկիրներու ներքին կեանքին, յարգել երկիրներու անկախութիւնը եւ հաւասար դիրքի վրայ նկատել ամէն ոք:

× Նախագահ Փոմփիտու ընդունեցաւ տեսնուիլ վարչապետ Պրանտին հետ, նախատեսուած թուականէն առաջ, ճշդելով սակայն թէ այդ հանդիպումի ընթացքին իրենք ոչ մէկ որոշում կրնան տալ եւ թէ պարզ մտքերու փոխանակութիւն մը կրնայ ըլլալ: Գերմանացիք շատ գոհ չեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՒՆԵՍՔՕի 25ամեակին առթիւ Նախագահ Փոմփիտու ճառ մը խօսեցաւ ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը առջեւ: Նախագահը չեշտեց թէ մեր հեռանկարները քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի յառաջդիմութիւնը չեն այլ անոնց յարմարեցումը մարդուն կենսական պահանջներուն: Ի՞նչպէս, կ՚ըսէ Փոմփիտու, կարելի է լուծել այն հակասութիւնը՝ մարդը նետուած ծանօթութեան եւ գերութեան յառաջդիմութեան մէջ եւ որ կարծես կ՚ըմբոստանայ ինքն իր մէջ այդ յառաջդիմութեան անխուսափելի հետեւանքներուն համար: Փոմփիտուի համար հարցը ոչ տնտեսական է, ոչ քաղաքական, ոչ ընկերային այլ՝ բարոյական եւ բնազանցական: Ինք ալ լուծում չի կրնար տալ բայց կը խորհի որ պէտք է ջանալ հաշտեցնել իմացականութեան ստեղծագործութիւնները բնազդին մնայուն եւ մութ պահանջներուն հետ: Անիմաստ պիտի ըլլար կասեցնել գիտական հետազօտութեան զարգացումը բայց ապարդիւն՝ չընդունիլ թէ կ՚ենթարկէ նոյն ատեն երբ կ՚ազատագրէ: Գիտութիւնը այս ձեւով փորձը կ՚ընէ ճշմարտութեան մը զոր կ՚արտայայտէր Պասքալ երբ կ՚ըսէր.— «Զկայ մարդկային ուժ մը որ իրմէ անկախ չծառայէ այլ նպատակներու քան իր նպատակները»:

ՀՌՈՄԻ Սինոտոսը վերջ կը գտնէ Շաբաթ օր: Ընդհանրապէս ժողովական եպիսկոպոսները շատ գոհ չեն աշխատանքի մեթոտներէն: Յարդ տրուած որոշումներուն մէջ էր կուսակրօնութեան հարցը, որ հաստատուեցաւ շատ լայն մեծամասնութեամբ: Բայց ընդհ. ձեւով յուսախաբութիւն կայ եւ վախ որ Հռոմի եօթը բլուրները միայն մուկ մը ծնին, Շաբաթ օր:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

—o—

Երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութենէ ետք, Երեւանի մէջ, Հոկտեմբեր 30ին, իր մահկանացուն կնքեց Հայաստանի երիցագոյն ճարտարապետ, հայ ճարտարապետութեան բազմարեղուն երախտաւորներէն՝ Միքայէլ Մազմանեան:

Ծնած էր Թիֆլիս, 1899ին: Միջնակարգ ուսումը ստացած էր Թիֆլիսի «Ներսիսեան» վարժարանին մէջ, իսկ ճարտարապետութեան վկայականը՝ Մոսկուայի ճարտարապետական փաքիւլթէէն:

Եղած էր Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկի կազմակերպիչներէն մէկը եւ առաջին տնօրէնը, դասաւանդելով հիմնարկի շինարարական փաքիւլթէի ճարտարապետական բաժնին մէջ: Եղած էր նաեւ Հայաստանի Ճարտարապետներու Միութեան կազմակերպիչներէն մէկը:

1955էն 1970, շուրջ 15 տարի, գլխաւորած էր «Երեւաննախագիծ» հիմնարկի յատակագծման արուեստանոցը, ուր, անոր գործօն մասնակցութեամբ, մշակուեցան Երեւանի բնակելի նոր շրջաններուն եւ քաղաքի կեդրոնական մասին վերակառուցման եւ բազմաթիւ այլ յատակագիծեր:

Մ. Մազմանեան ընկերացած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, երբ Երուսաղէմ գացած էր:

Անոր բազմարեղուն քաղաքաշինական գործունէութեան պսակը հանդիսացաւ Երեւան քաղաքի գլխաւոր յատակագիծը, կազմուած՝ մինչեւ 2000 թուականի հեռանկարային զարգացման համար, որ ընդունուեցաւ եւ հաստատուեցաւ կառավարութեան կողմէ:

Ճարտարապետ Միքայէլ Մազմանեանի բազմամեայ վաստակը գնահատուած է աշխատանքային Կարմիր Դրօշի շքանշանով, մետալներով եւ պատուագրերով, յիշենք սակայն թէ վաստակաւոր ճարտարապետը 18 տարի Վորոնէժ աքսորուած է:

«ՀՈԳԻԷՆ ԱՆԲԱԺԱՆ…»

ԽՄԲ․— «Սովետական Հայաստան» ամսագրի Օգոստոսի թիւին մէջ լոյս տեսած է այս շահեկան յօդուածը, նուիրուած է Փարիզի հայ ազգ․ կեանքի նուիրեալ անդամներէն՝ Ալեքսանդր Օհանեանի:

Մոնմարտրի փողոցներով քայլում եմ հայրենակցիս, ամբողջ էութեամբ արուեստով ապրող մի մարդու՝ Ալեքսանդր Օհանեանի (Ալոհանի) հետ: Նա պատմում, վերակենդանացնում է Մոնմարտրի իւրաքանչիւր փողոցի ու տան ամփոփած խորհուրդը, առնչուած ոչ շատ հեռաւոր անցեալի ֆրանսացի նկարիչներ Ռենուարի, Մոնէի, Սեզանի, Ուտրիլոյի, Վլամինգի կեանքին: Նա ցոյց է տալիս իւրաքանչիւրի արուեստանոցը, նրանց հաւաքատեղին, պատմում հետաքրքիր եղելութիւններ…

— «Ռենուար իր «Մուլէն դը լա Գալէտ»ը նկարած է այստեղ: Ամէն օր, վարը երևացող այդ տունէն, կտաւը ուսին կուգար այստեղ… Հիմա շատ բան է փոխուած, այն ծառերն ու լապտերները չկան, այն բարքերը, այն ժամանակը չկայ: Փարիզը կարծես միշտ նոյն Փարիզն է, բայց միշտ կը փոխուի…»:

… Ինձ թւում էր, թէ խօսակիցս եղել է նրանց ժամանակակիցը, նրանց հետ քայլել է այս մայթերով, մասնակցել նրանց զրոյցներին… «Երբ սիրում ես, ոչ մի զոհողութիւն ծանր չէ», յիշեցի Օ․ Հենրիին: Ֆրանսական տպաւորապաշտների կեանքի ու գործի խոր իմացութիւնը բխում է նրանց հանդէպ բարեկամիս տածած անհուն սիրուց: Նոր ժամանակների գեղանկարչութեան հայրերը նրա կուռքն էին:

Այդ սէրն էր պատանի հասակից Ալեքսանդրին կանչել Մոնմարտրը, նրա մէջ ծնել ստեղծագործելու պահանջ:

Ալոհանի գործունէութիւնը չօչափում է երկու բնագաւառ՝ նկարչութիւն եւ տպագրութիւն: Նրա կեանքը Ֆրանսիայում տպարանով էր սկսուել: Արհեստը նա հետզհետէ մօտեցրել, զուգորդել էր նկարչութեանը: Այժմ էլ վարում է մի փոքրիկ տպարան, ուր տպագրում է բացառապէս գունաւոր բացիկներ ու կատալոգներ իր սիրած նկարիչների գործերից:

Ալոհանի աշխատասենեակը միաժամանակ արուեստանոց է: Մի անկիւնում դրուած նկարակալին, վրձիններին, պատերին կախուած կտաւներին հարեւանում է մի աշխատասեղան՝ լի թղթերով, տպագրական պարագաներով: Ինձ ակամայ հետաքրքրեցին նոր լոյս ընծայած գործերը՝ հայազգի գեղանկարիչ Շարթի ցուցահանդէսի կատալոգը եւ ֆրանսացի արտիստներ կատարմամբ հայկական բանաստեղծութիւնների ձայնապնակի շապիկը: Խօսք չունէի: Հիանալի էր: Տպագրական ընտիր որակին ներդաշնակուած էր ձեւաւորող արուեստագէտի բարձր ճաշակը: Նայում էի այդ գործերին, գունային նուրբ հիւսուածքներով մարմնացած նրա պատկերներին ու մտածում՝ ահա տարբերք, որ առնչուած է ներկերին: Մի տեղ ներկը կեանք է ստանում թղթի վրայ, տպագրամեքենայի միջոցով, մի այլ տեղ՝ կտաւի վրայ, սրտի թելադրանքով:

Բարեկամիս քչախօսութիւնը արուեստանոցում ինձ զարմացրեց: Որքան նա խօսող, պատմող, կատակասէր է կեանքում, նոյնքան լռակեաց է իր էութիւնը, իր ներքին աշխարհը ամփոփող այս միջավայրում:

Ստեղծագործողի համար թերեւս ամէնից կարեւորը արտայայտման ա՛յն ձեւը գտնելն է, որով առաւել չափով կարողանայ դրսեւորել իրեն: Այս պարագայում է միայն ձեւը ներդաշնակւում բովանդակութեանը եւ պայմանաւորում արուեստի երկի իսկութիւնը, արժէքը:

Ալոհանի արտայայտչական եղանակները շատ արդիական չեն, սերում են, ինչպէս արդէն կարելի է ենթադրել, իր համար այնքան սիրելի տպաւորապաշտական արուեստից: Նա հիմնականում երփնագրում է բնանկարներ՝ գիւղական ու ծովափնեայ տեսարաններ: Նա ունի կոմպոզիցիոն ու գունային կառուցուածքով գեղագանց գործեր: Երանգների նուրբ ներդաշնակումները կենդանի շունչ են հաղորդում նիւթին, առինքնող դարձնում նկարում իշխող տրամադրութիւնը: Ալոհանը հմտօրէն տիրապետում է իմպրեսիոնիստական գեղանկարչութեան տեխնիկային, հասնում լուսային մթնոլորտի ճշմարտացիութեան:

Այս բոլորի հետ մէկտեղ, սակայն, ինձ առաւելապէս հետաքրքրում էր նկարչի աշխարհը: Նրա կտաւներում բնութեան հանդէպ տածուող խոր սիրոյ հետ, չօչափւում է սաեւ ինքն իր հետ յաճախ զրուցող մարդու առանձնութիւնը, անաքող մի լռութիւն, որը ռոմանտիկ շունչ է բերում նրա ստեղծագործութեանը: Ներդրուած յոյզերն այստեղ ենթակայ չեն տեսարանի այս կամ այն պահի տրամադրութեանը, ինչպէս տպաւորապաշտների մօտ, այլ կեանքի ընթացքում կուտակուած ապրումների, մարդկային ներաշխարհի բուն էութեան անկեղծ արտայայտութիւնն են:

Իր կենսագրութիւնը Ալոհանը ամփոփեց մի քանի խօսքով․— «Ծնած եմ 1905ին Պոլիս, Գադը–գիւղ: Ուսանել եմ Արամեան նախակրթական վարժարանին եւ ֆրանսական դպրոցին մէջ: 1923ին եկած ենք Ֆրանսա: Գրաշար եմ աշխատած «Մասիս» տպարանի մէջ: Իսկ նկարել սկսած եմ փոքր տարիքէս: Յաճախած եմ գեղեցիկ արուեստներու ակադեմիայի գիշերային եւ Գրանդ Շոմիէրի դասընթացքներուն: Ապրած եմ կեանք մը, որ բոլորիս ապրածին կը նմանի: Բայց ինձ համար մէկ բան կայ կարեւոր, ատիկա այն է, որ ես Ներսէսին տղան եմ…»:

Ներսէս Օհանեանի որդին: «Որբերի հայրիկի»: Այդպէս են անուանել հօրը: Մայր ժողովրդի մեծ ողբերգութիւնը խոր ապրած մի մարդ, որի կեանքի սրբազան նպատակն է եղել ծառայել ժողովրդին, հաւաքել, խնամել սրից փրկուած հարիւրաւոր որբերի: Ալոհանը հօր կամքով ապրել, դաստիարակուել, մեծացել է տարաբախտ որբուկների հետ, նոյն ձեղունի տակ, նոյն մթնոլորտի մէջ…

Ինչպէս շատ-շատերի, այնպէս էլ Ալոհանի աշխարհը սկիզբ է առնում մանկութիւնից: Առանց այդ մանկութիւնը պատկերացնելու դժուար է մինչեւ վերջ ըմբռնել այն լռութեան ու առանձնութեան իմաստը, որ նրա կտաւների բովանդակութիւնն է, նրա նկարագրի էութիւնը:

Անցեալը իբրեւ չանհետացող յիշատակ, թաքուն խանդաղատանքով փայփայող նրա նկարագրին մի այլ գիծ էլ է յատուկ: Նա նկարում է իր համար, եւ յաճախ չի ցանկանում իր կտաւները ցուցադրել: Սակայն, երբ ֆրանսահայ նկարիչների միութիւնը տեղի հայ արուեստագէտների ցուցահանդէսն էր կազմակերպել Հայաստան ուղարկելու նպատակով, Ալոհանը չէր զլացել իր լաւագոյն նկարներից մէկը նուիրաբերել մեր պատկերասրահին:

… Մեքենան սլանում էր Օվեր Փարիզեան մի արուարձան, ուր անցել էին մեծ նկարիչ Վան-Գոգի կեանքի վերջին օրերը:

— Քեզի պիտի տանիմ Վան-Գոգին, — ասաց նա: Եւ այստեղ դարձեալ իր տարերքի մէջ էր, ինչպէս Մոնմարտրում:

— Հայրենիքը ամէն բանէ առաջ մարդու հողին է: Հայրենիքը պիտի ապրիս հողիդ մէջ: Արուեստը տեսակ մը ուժ է, որ հողէն կուգայ: Ճշմարիտ արուեստը մարդու բնական ապրումներէն պիտի ծնի: Հայրենիք ունեցող, բայց անկէ հեռու գտնուող մարդու համար բնական ապրում ունենալ, կը նշանակէ մշտապէս հայրենիքին, հողին հետ ըլլալ: Եւ որքան ալ բնական թուայ մեր կեանքը, դարձեալ բնական չէ, որովհետեւ մենք նաեւ երազով մը, սպասումով մը, հաւատով մը կ'ապրինք…:

Հողին ուժը ես այսպէս զգացի, երբ տարի մը առաջ Հայաստան եկայ: Ուզեցի նախ մեր վարպետին՝ Սարեանին տեսնել, անոր արուեստը մօտէն ճանչնալ: Եւ ինչ պարզուեցաւ: Ֆրանսացիները դարուս սկզբին արդի նկարչութիւն ստեղծելու համար լոյսին դիմեցին: Եւ լոյսը Արեւելքէն առին: Սարեանը ջուրը ակունքէն ուզեց խմել: Լոյսը եւ անկէ ծնող գոյնը իր հողէն, իր հայրենիքէն առաւ: Եւ ստեղծեց նկարչալեզու մը, որ ֆրանսականի պէս նոր է, բայց մերինն է: Եղբայրս, ասիկա գիւտ մըն էր ինձ համար, դաս մը, որ բոլորին պէտք է: Հողին ուժը հրաշքներ կը գործէ: Դուն կը հասկնաս ըսածս: Ասիկա օրինակ մըն էր միայն…

Դիմացը Օվերի յայտնի եկեղեցին էր, կողքը անեզր, հերկած մի դաշտ: Բարեկամս քայլում էր գլխահակ, մտահորիզոնում՝ հարազատ դէմքեր, հայրենի անդաստաններ…

— «Օվերը, այս եկեղեցին, իմ մէջ արուեստով, Վան-Գոգի նկարներով կ'ապրին: Հայաստանի մէջ տեսած տաճարներս՝ իբրեւ հաւատք կ'ապրին: Իմ պատկերներուս մէջ երկինք ձգուած գմբէթներով տաճարներ կան: Եւ անոնք մշտարթուն հաւատքիս խորհրդանիշն են»:

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
(Արուեստաբան)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՎԱՀԱՆԱՎԱՆՔ

Վահանավանքը կը գտնուի պատմական Սիւնիքի Բաղք գաւառը, այժմու Ղափան (Կապան) քաղաքէն 7 քիլմ․ հեռու, Ողջ գետի աջ ափին, Շահարչիկ գիւղի հանդիպակաց անտառախիտ սարալանջին վրայ:

Գրաւոր առաջին տեղեկութիւնները կուտայ Ստեփանոս Օրբելեան, որ պատմագիրն էր Սիւնեաց տոհմին: Ան իր «Պատմութիւն Տանն Սիսական» աշխատութեան մէջ կը գրէ, թէ Բաղք գաւառի գահակալը՝ իշխան Ջագիկի կրտսեր զաւակը Վահան իր իշխանաւոր եղբօր աջակցութեամբ կը սկսի շինել այս տաճարը «յոյժ գեղեցիկ յօրինուածովք գմբէթայարկ եւ եռախորան, հաստահեղոյս եւ տաշածոյ վիմօք»: Վահան վանքի ու Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին կը զարդարէ «մեծամեծ եւ թագաւորական սպասուք»: 911ին աւարտելով վանքին կառուցումը, ան առաջին առթիւ կ'աշխատի ապահովել կրօնական օճախին նիւթական ծախքը: «Ջեւանշէրի (*) արտօնութեամբ միաբանութեան կը յատկացնէ բազմաթիւ կալուածներ, արօտավայրեր, այգիներ, ինչպէս նաեւ Շէկք, Աղաղուազետ եւ Արավայր գիւղերը, որոնց եկամուտները կը յատկացնէ վանքին: Այդ շրջանին վանքը ունէր հարիւրէ աւելի վանական:

Վանքը կ'ունենայ դպրոց, ուր ուսանելու կուգան Կապանի եւ շրջանի գաւառներու պատանիներ: Հոս է, որ իր ուսումը ստացած է Վահան Սիւնեցի կաթողիկոսը, որ երբ դեռ առաջնորդ եպիսկոպոս էր, շինել կուտայ մեծ տաճարին կամա-

(*) Վահանի աւագ եղբայրը, որ ըստանձնած էր Բաղքի գահակալութիւնը:

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Նեմզար Հանըմ մօտէն տեղեակ իր վարձակալին հոգեկան տանջանքին՝ գիշեր մը, երբ վաճառականը մտահոգ նստած էր, ըսաւ․

— Կարապետ էֆէնտի, եկուր քեզի կարգենք, սա մամտուքէդ ազատիս:

— Ինտո՞ր, կ'ըլլայ, մայրիկ, ես արդէն ամուսնացած եմ ու զաւակներու տէր:

— Ճանըմ, զաւակս, ամուսնացած ըլլալուդ համար էջ նահատա՞կ պիտի ըլլաս: Արդէն կնոջմէդ լուր չունիս, նայինք մինչեւ հիմա ողջ մնա՞ց…

— Արդէն արտօնութիւն չեն տար ամուսնութեան…

— Արտօնութիւնը ի՞նչ է, տէրտէր մը կը բերենք, ձեռքը քանի մը ոսկի կուտանք, պսակ կ'ընէ, լմնցաւ գնաց, ո՛վ որ, կնիկդ հոս չէ որ խնդիր ելլայ: Հիմա դուն կեանքդ ազատելու նայէ… վաղը դան բռնեն, դուրս գրկեն ու ջարդեն նէ՝ ի՞նչ կ'ընես: Չե՞ս իմանար կոր դուրսերէն եկած լուրերը… ամէն կողմ արիւն կը վազէ կոր:

Այս խօսքերը ազդեցին վաճառականին վրայ, որ լրջօրէն սկսաւ մտածել այդ տեսակ ամուսնութեան մը կարելիութեան մասին: Բայց տանտիրուհին անընդհատ կը խօսէր ու թոյլ չէր տար որ մարդը իր մտածումներուն հետեւի հարկ եղած ուշադրութեամբ: Ի վերջոյ ոտքի ելաւ եւ ըսաւ․

— Այս գիշեր լաւ մը խորհիմ ու վաղը քեզի պատասխանը տամ:

Բ․

Տագնապալից եւ անքուն գիշեր մը անցուց Կարապետ Մադմանեան: Դժխեմ եւ ահարկու իրականութիւնը կը ցցուէր իր առջեւ: Շատ դժնդակ կը թուէր իրեն կրկին ամուսնանալ, երբ ողջ էր իր կինը, մանաւանդ որ գաւառացին կը սիրէր զայն: Բայց արդեօք ո՞ղջ էր, այս ալ ըստուգապէս չէր գիտեր: Ամիսներէ ի վեր լուր առած չէր իրեններէն, միայն իմացած էր թէ ամբողջ Սվազի Հայութիւնը տեղահան եղած է, ո՞ւր էին հիմա կինն ու երկու զաւակները: Թերեւս մեռած, թերեւս Քիւրտերու ձեռքը գերի: Այդ պարագային կ'արժէ՞ր որ ինքն ալ զոհուէր անոնց: Եթէ վստահ ըլլար որ աքսորանքի մէջ պիտի կարենար գտնել իր կինը, պիտի չվարանէր համակերպելու ճակատագրին, բայց այդ վստահութիւնը չունէր: Ընդհակառակն լսած էր որ տեղահանութեան միջոցին էրիկները բաժնած էին կիներէն:

— Նոյնիսկ եթէ յաջողիմ կինս գտնել, հաւանական է որ մեզ միասին չթողուն, կը խորհէր:

Եւ յետոյ տարագրութեան մէջ ի՞նչ պիտի ընէր առանց դրամի, առանց ապրուստի որեւէ միջոցներու, լեռներու վրայ թափառական, անօթի, ծարաւ: Այդ հեռապատկերը կը սարսափեցնէր զինքը:

Իսկ ապրանքնե՞րը, որոնք ստիպուած էր Պոլիս թողուլ, եւ որոնց արժէքը օրէ օր կը բարձրանար, այնպէս որ հիմակ եռապատիկ շահով կրնար ծախել եւ վստահօրէն գիտէր թէ տակաւին շա՜տ ու շատ բարձրացում պիտի կրէին գիները:

Ու Մադմանեան յանկարծ գործի վրայ սկսաւ խորհիլ: Ա՜խ, եթէ կարենար Պոլիս մնալ ու ազատօրէն գործել, ի՜նչ մեծամեծ շահեր կրնար ընել պատերազմի ընթացքին:

— Տարուան մը մէջ հարստանալը բան մը չէ, կը մտածէր, իր ճարպիկ ու խորամանկ վաճառականի ոգին հարիւր տեսակ շահաստաններ կը բանար իր առջեւ:

Այսպէս, մէկ կողմէն աքսոր, բանտ, չարչարանք, անօթութիւն, մահ եւ միւս կողմէն հանգստութիւն, ապահովութիւն, առեւտուր, հարստութիւն…

Եւ իր ձեռքն էր ընտրել մին կամ միւսը:

Չէ՛, յիմարութիւն էր վարանիլը ու վաճառականը վերջապէս որոշեց ամուսնանալ:

Այս որոշումը տալէ ետք, ինկաւ անկողնին վրայ ու մրափեց մէկ երկու ժամ:

Երբ աչքերը բացաւ, արդէն լուսցած էր․ հագուեցաւ եւ իջաւ գետնայարկի սենեակը, ուր սովորութիւն ունէր առտուան սուրճը խմելու:

— Անհանգի՞ստ ես, զաւակս, հարցուց Նեմզար Հանըմ, անոր անքուն ու յոգնած դէմքը տեսնելով:

— Չէ, մայրիկ, բան մը չունիմ, պատասխանեց վաճառականը:

Յետոյ, պահ մը լուռ մնալէ ետքը ըսաւ․

— Երէկ գիշեր խօսք մը ըրիր… ատոր մասին բոլոր գիշերը մտածեցի եւ որոշումս տուի… ուրիշ ճար չկայ, պէտք է ամուսնանամ, գլուխս ազատելու համար:

— Ապրիս, զաւակս, գոչեց որբեւայրին ուրախութեամբ, շատ խելացի որոշում տուիր ես… էջ նահատակ ըլլալու ի՞նչ տեղը կայ:

— Միայն թէ քանի որ այդ բանը պիտի ընենք, ժամանակ պէտք չէ կորսնցնել:

— Հարկաւ, գոչեց տանտիրուհին, անմիջապէս ընել լմնցնելու է որ, ոտքդ ձեռքդ բացուի, կարենաս ազատ համարձակ պտըտիլ ու գործերուդ նայիլ:

— Աղէկ, բայց աղջիկը ի՞նչպէս պիտի գտնենք շուտ մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(3 – Շար․)

բակապ գաւիթը, սեղանատունը եւ արեւմտեան լեռնալանջէն կաւէ խողովակներով խմելու ջուր կը բերէ վանքին բակը:

Այս ձեւով Վահանավանքը իր շրջականերով կը դառնայ «իբրեւ քաղաք բազմամբոխ»:

Հարկ է յիշատակել, որ Սիւնիքի գահերէցութեան մէջ Ժ. դարուն առանձնապէս զօրացած էր Բաղքի գահը Կապան կեդրոնով: Ահա այս պատճառով է, որ նոյն դարու երկրորդ կէսին հոն՝ այս գաւառին մէջ ծնունդ կ'առնէ Սիւնեաց թագաւորութիւնը, հակառակ այն իրողութեան, որ Վայոց ձորի Եղեգիս գիւղաքաղաքը չէր կորսնցուցած իր քաղաքական ազդեցութիւնը: Սիւնեաց Սմբատ Ա. թագաւորը իր արքունիքը հաստատեց Կապան, քանի որ այս քաղաքը շրջապատուած էր բերդերու ամուր ցանցով: Այս ցանցին մէջ «յոյս եւ ապաւէն» կը հանդիսանային Բաղաբերդը, անոր դիմաց գտնուող Բաղակի քարը եւ միւս ամրոցները:

Արքայանիստ քաղաքին արքունական եկեղեցին եւ տոհմի դամբարանը հանդիսացաւ Վահանավանքը, Վասակ Սիւնեաց թագաւորի գահակալութեան վերջին շրջանին: Սմբատ Բ.ի օրով վանքը կ'արձանագրէ իր բուռն վերելքը, իսկ Գրիգոր Ա. թագաւորն ու անոր կինը՝ Աղուանից արքայադուստր Շահանդուխտ կարեւոր շինութիւններ կը կատարեն հոն:

1966էն ի վեր կը բարեկարգուի վանքը, որ հայկ. ճարտարապետութեան մեծարժէք կոթողներէն է: Հինգ տարուան պեղումներու ընթացքին երեւան եկած են վիմագիր արձանագրութիւններ եւ հնութիւններ:

1086ին Շահանդուխտ թագուհին իր քրոջ Կատայի եւ ամուսնոյն մահէն ետք Սիւնեաց թագաւոր դարձած Սենեքերիմ եղբօր աջակցութեամբ կը շինէ Ս. Աստուածածին դամբարան – եկեղեցին, գաւիթը եւ շարք մը այլ շէնքեր: Այդ առթիւ Շահանդուխտ եկեղեցւոյ հարաւային պատին տակը փորագրել կուտայ արձանագրութիւն մը:

Վահանավանքը նկատուած է նաեւ Աղուանից իշխանուհիներու տոհմին դամբարանը: Հոս են թաղուած «Բազում թագաւորք եւ թագուհիք Աղուանից եւ Բաղաց եւ բազում իշխանք փառաւորք Սիւնական աշխարհիս»:

Ստ. Օրբելեանի համաձայն այստեղ են ամփոփուած Սիւնեաց Սմբատ Բ. եւ Սենեքերիմ թագաւորներու աճիւնները: Երբ Սելճուքներու ձեռքով Բաղաբերդի պարիսպներուն տակ չարանենգօրէն կը սպաննուի Սենեքերիմ, «եկեալ մեծամեծացն եւ որդւոյն կոծ մեծ արարին ի վերայ (անոր) եւ բարձեալ տարան ի սուրբ ուխտն Վահանու եւ անդ եդին ի շիրիմս ընդ այլ թագաւորսն»:

Անշուշտ, հոս են թաղուած Սենեքերիմի զաւակները՝ Գրիգոր Բ. Սիւնեաց թագաւորը եւ անոր կրտսեր եղբայրները Սմբատ ու Սեւադա, որոնց անուններու յիշատակութեամբ արձանագրութիւններ յայտնաբերուած են պեղումներու ընթացքին:

Վահանավանքի Ս. Աստուածածին եկեղեցիի գաւիթին մէջ թաղուած է Աղուանից Ստեփանոս կաթողիկոսը, որու արձանագրութեան եօթը կտորներու համադրումով վերահաստատեցաւ ամբողջական վիմագիր բնագիրը — «Ես Աղուանքի կաթողիկոս տէր Ստեփանոս, նեղուելով Տաճիկներէն (իմա՛ սելճուկ Թուրքերէն), եկայ եւ իմ հանգիստս գրտայ աստուածասէր թագուհի Շահանդուխտի եւ Կատայի շինած եկեղեցիին գաւիթը, որ... (թող Աստուած) ասոնց (նոյնպէս) արժանի դարձնէ վերնայարկերու եւ պսակներու. եւ մեր թագաւորն ու իր զաւակները պահպանէ Աստուած իր կամքով. Ամէն»:

Ստեփանոս Օրբելեան իր «Պատմութիւն Տանն Սիսական» աշխատութեան մէջ կը յիշատակէ վանքին շինութեան թուականը. «Եղեւ շինութիւն սուրբ ուխտին յ360 թուականին Հայոց (911) ի թագաւորութեանն Սմբատայ Բագրատունւոյ...», երբ Բաղքի իշխանը Ջիւանշէրն էր՝ Վահան Ջաղիկեանի եղբայրը:

1968ին գտնուած արձանագրութեան մը մէջ կը կարդանք, որ ժամատունը, եկեղեցին եւ սրահը կառուցուած են 1046ին Սիւնիքի Սմբատ թագաւորին եւ անոր եղբօր Գրիգորի կողմէ: Արդեօք սխա՞լ է Սիւնեաց պատմագրին յիշատակած թուականը:

Հարցը պարզուեցաւ 1969 Օգոստոս 4ին, երբ երեւան հանուեցաւ Վահան Ջաղիկեանի տապանաքարը՝ Տէր Վահան նախաշինող տեղ (ե) այս մակագրութեամբ. կը նշանակէ, թէ Սիւնեաց Սմբատ Բ. թագաւորի շինարարական արձանագրութիւնը կը վերաբերի տաճարի նորոգումին: Իսկապէս Վահանավանքը վերակառուցուած է 1046ին: Այս ձեւով կը հաստատուի Օրբելեանի այն վկայութիւնը թէ՝ վանքը շինուած է 911ին եւ ոչ թէ 1046ին, ինչպէս արձանագրած են Սիւնեաց թագաւորները:

Հնգամեայ պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուած են Սիւնիքի Գրիգոր Ա. թագաւորին, անոր հօր իշխանաց իշխան Աշոտի, Սենեքերիմ թագաւորի Կիւրիկէ (Գուրգէն) վաղամեռիկ զաւկին (1099), Խաղբակ Որդվացիի (1061), Գէորգ Պահլաւունիի (1101), Ջեւանշիրի, Սեւադայի, Հրահատ, Հասան եւ բազմաթիւ այլ իշխաններու տապանաքարերը:

ԳՐ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԱՐԻՔՈՏ ԲԱՅՑ ՈՉ ԾԵՐ

Քոքթէյլի մը ընթացքին, խորշոմած Ֆրանսուհի մը բարձրաձայն, «Տարիքոտ եմ բայց ոչ ծեր» ըսաւ:

Ընդհանրապէս քոքթէյլ մը շատ քիչ հետաքրքրական կամ օգտակար դէպք կը պարունակէ: Ժպիտ մը (անպայման ժպիտ մը՝ շրթունքիդ), հարցում մը, ձեռքի սեղմում մը, համեղ պատառ մը բերնիդ մէջ, գաւաթ մը ըմպելի՝ ձեռքիդ, ոտքի կեցած՝ երկու բառ... եւ ահա ուրիշ դէմք մը: «Բարեւ, տիկին», եւ նոյն խօսքերը:

Ո՞ւր են հին օրերու հանդիսաւոր բազկաթոռներու մէջ նստած, արեւելեան սուրճի գաւաթը ձեռքիդ, իսկական հրճուանք արտայայտող ժպիտը՝ շրթունքիդ, համով–հոտով խօսակցութիւնները:

Իսկապէս աքաղաղի պոչ:

Վերոյիշեալ Ֆրանսուհին եւ իր ամուսինը արդէն ուշադրութիւնս գրաւած էին: Շատ կարճ քղանցք մը, գուարթ ձայն մը, գանգուր շատ կարճ ճերմակ մազեր վառվռուն աչքեր եւ դէմքին՝ խորշոմներ: Իր հագուածքին, քալուածքին եւ դէմքին խորշոմներուն մէջ աչքառու հակասութիւն մը կար:

Ծիծղ այդ մտածումիս միջոցին՝ (կարծես նայուածքիս բաներ մը կռահեց) ըսաւ.

«Տարիքոտ եմ, բայց ոչ ծեր»:

Ներկայ կիները իր շուրջը հաւաքուեցան: Կը ծխէր ու կը խմէր: Մեզի պատմեց թէ ինչպէս տունին ձուկը ինք կ'որսար, տունին պտուղները ինք կը քաղէր ծառերէն, տունին մաքրութեան եւ կանոնաւորութեան ինք կը հսկէր եւ ամուսինը... կ'եփէր կերակուրները: (Երկու ծառայ ունէին):

Ամուսինը, մօրուսաւոր շատ համակրելի անձ մը, խոհանոցի մասնագէտ եւ գրագէտ էր: Ունէր շատ գիրքեր եւ աշխարհի շրջանը կ'ընէր նոր կերակուրներու ցանկ մը ունենալու համար: Իմացայ որ կ'ըսէր.

«Շատ քիչ խոհանոցներ անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը եւ անօթները ունին: Ես խոհանոցիս մէջ ունիմ մօտ երեք հարիւր անօթներ եւ կաղապարներ: Լօլիկ մը եփելու համար...»: Եւ ան կը մտնէր մանրամասնութիւններու մէջ որոնց կերակուր եփել սիրող Ֆրանսուհիներ ականջ կը դնէին:

Կինը ինծի համար աւելի հետաքրքրական էր:

— Տունս ցոյց տամ ձեզի, ըսաւ եւ քանի մը նկարներ հանեց պայուսակէն:

Ծովեզերեայ վիլլա մը, շրջապատուած պարտէզներով: Ճամբայ մը՝ դէպի ծով: Տան մուտքին՝ ծաղկանոց մը, խոհանոցին դրան քով բանջարանոց մը:

Ծաղիկներ, ծառեր, ծով մը՝ ձուկերով եւ մանաւանդ զուարթ ամուսին մը՝ խոհանոցը: «Տարիքոտ բայց ոչ ծեր ըլլալուս գլխաւոր պատճառն ալ ամուսինս է, շարունակեց ան: Միշտ ինծի չվնասող կերակուրներ կը պատրաստէ»:

Իր այս խօսքին վրայ համարձակեցանք իր տարիքը հարցնել:

— Ութսունըհինգ, ըսաւ խնդալով:

Երբեք չձանձրացանք իրմէ եւ սիրեցինք զինքը: Ան այդ քոքթէյլը օգտակար եւ հետաքրքրական դարձուցած էր:

×

Էքսփրէս պարբերաթերթին մէջ դրուած էին տարիքոտ — 80, 83, 90, 95 — տարեկան նշանաւոր անձնաւորութիւններու նկարները եւ գործերը:

Ի մէջ այլոց, Կալտըր, Փիքասօ, Փապլօ Քազալս, Տիկին Սիմոն եւ կարգ մը ուրիշ անձեր, բոլորն ալ զուարթ, բոլորն ալ կեանքոտ: Անոնցմէ մին, 95 տարեկան դերասանուհի մը որ Պիարից կ'ապրի, կ'ըսէ.

«Քրիքէթի սկսայ»:

×

Ես եւ իմ սերունդս, կ'ապրինք մեր վերջին տասնեակը: Տխուր մտածում: Բայց դէթ գիտնանք ապրիլ զայն: «Եթէ ուղեղը դադրի գործելէ, կը բթանայ եւ եթէ մարմինը դադրի շարժելէ, կը կարծրանայ», կը գրէ նոյն պարբերաթերթը:

Ուտենք, քալենք, աշխատինք եւ ապրինք նոր բան մը սորվելով ամէն օր եւ մանաւանդ ապրինք ծաղիկներու, ծառերու, երաժշտութեան եւ գիրքերու հետ: Կեանքը հաճելի պիտի ըլլայ մեզի համար եւ մենք՝ հաճելի մեր նմաններուն: Պիտի ըլլանք տարիքոտ, բայց ոչ ծեր, եւ մանաւանդ պիտի ըլլանք զուարթ եթէ ունենանք գրագէտ – խոհարար ամուսին մը խոհանոցին մէջ:

ՄԱԼՎԻՆԱ Ն. ՎԱԼԻՏԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԵՒԳԻՆԷ

Ջրանկարներ եւ արձանագործութիւններ կը ներկայացնէ Նոյեմբեր 16էն սկսեալ:

Centre d'Accueil aux Etudiants du Proche-Orient

28, Rue de Bourgogne — Paris (7e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆ– (87)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Գրել կարդալ սորվելու այս նորութեան հետ կ'ընթանան նաեւ ուրիշ զանազան տեսակի նորութիւններ, որոնց ըմբռնումին համար թերեւս ամենապէտը անգամ ետ չի մնար:

Կ'ուսանին կնոջ համար բոլորովին գիտելի բաներ:

Զոր օրինակ ինչպէս այրերուն հաճելի երեւան, ինչպէս զանոնք հմայեն, ինչպէս ակնարկին մարած ձեւացնեն՝ երբ դիտաւորութիւն ունենան հուր մը վառելու, ինչպէս առաջին փարումով թուլնան, ինչպէս երկրորդով նուաղին, ինչպէս երրորդով հառաչեն եւ ինչպէս չորրորդով սթափին:

Կը սորվին ամէն տարիքի եւ ամուսիններու ամէն հաւանական տրամադրութիւններու յարմար սիրային միտումիկ բառեր:

Կը սորվին նաեւ թէ ամօթէն ինչպէս պէտք է կարմրին, հեշտանքէն ինչպէս պէտք է դունատին, ինչպէս եւ երբ պէտք է ժպտին, ինչպէս եւ երբ պէտք է լան...

Աստղիկէն մինչեւ Աստարդէ յաջորդական պատկերներով կ'ուսանին հեշտալից զանազան ձեւեր առնել:

Այդ դասերուն միջոցին աչքերնուն առջեւ պարզուած նկարասրահները պատմութեան ամենահեշտալից նկարները կը պարունակեն:

Զոր օրինակ ինչպէս Աստղիկ փրփուրներէն ելաւ եւ ինչպէս գեղանի տարփածուներուն գիրկը նետուեցաւ:

Ինչպէս գեղանի Հելէն Պարիսի գիրկը ինկաւ այն պահուն երբ ան Էրոդասի գետափին վրայ անոր իր սէրը կը յայտնէր:

Ինչպէս եւ ինչ ձեւով Կղէոպատրա Անտոնիոսը դիմաւորելու համար Նեղոսէն անցած միջոցին ոսկեզօծ տախտակին վրայ նստած էր:

Ինչպէս նուաճեալ Կոստանդնուպոլսոյ կոյսերը Մուհամմէտի կանանոցը ներկայացան եւ տեսնելմէ որը իր արուեստովը ու հրապոյրներովը յաջողեցաւ նուաճողն ալ նուաճել:

Այս նկարները ապագայ հարճին երիտասարդ երեւակայութեան մաս առ մաս կը ներկայացուէին այնպէս որ, երբ այնքան տարիներէ ի վեր բաղձացուած օրը գայ, հոգին, միտքը եւ մարմինը Սինայի այդ վառող եւ սակայն չյանկող մորենիէն բնաւ չի տարբերիր:

Եւ այսպէս այն պահուն ուր նորատի աղջիկը հոտաւէտ ննջասենեակ մը կ'առաջնորդուի իր մէջ կը զգայ ստեղծագործութեան ամբողջ այն նախնական հուրը պատրաստ իր հանդիպած առաջին գիրկին մէջ բռնկելու, այն մարդկային պայմաններէն չազդուող նախնական իղձին յայտնութեամբը եւ այն նախնական սէրովը որ աշխարհի ոգեւորութեամբ լեցուց:

Հայրիկ ալ Չէրքէզիստանէն էր եւ աւելի ըլլալով բարձրագոյն կրթութիւն ալ ստացած էր, որովհետեւ հայրը հարուստ վաճառական մըն էր, եւ կրցած իր աղջիկը բարձրագոյն սահմանումի մը նախապատրաստելու համար ուրիշներէ աւելի միջոցներ տրամադրել:

Մատղաշ հասակէն իր նուրբ ականջները ուրիշ բան լսած չէին եթէ ոչ հետեւեալ բառերը.

— Հայտէ՛ դուզում, դուն Սուլթանուհի պիտի ըլլաս:

Եւ իր երիտասարդական երազները ըստացած կրթութեան հետ համեմատաբար աճելով իրեն զգացնել կուտային թէ աւելի տեւական ու մնայուն կը դառնային:

Հայրիկէ Չէրքէզիստանի հովուական ծաղիկներէն կը համարուէր, հետեւաբար Սուլթանական ննջասենեակին համար իր ընտրութիւնը անժխտելի իրողութիւն մը կը նկատուէր:

Սովորաբար այդ վայրերուն կիները թէպէտ սպիտակ մորթ կ'ունենան, սակայն աչքերնին եւ մազերնին երենոսի նըման սեւ կ'ըլլայ:

Փառասէր Չէրքէզուհին իր այդ ցեղակիցներէն հրաշալի բացառութիւն մը կը կազմէր:

Մազերուն երենոսը փոխանցուած էր ոսկիով, իսկ աչքերունը՝ երկինքի կապոյտով:

Հասակը բարձր եւ ճկուն էր, ձեռքերը ու ոտքերը բարակ ու նուրբ էին, մինչդեռ կուրծքը եւ մարմնոյն մնացեալ մասերը այնպիսի յամառութեամբ մը կը ցցուէին, որ այդ տարօրինակ մարմնոյն ճկուն կնոջ մը հասակին հետ դէր կնոջ մը լայնքը կը ներկայացնէին:

Արդ, պզտիկութենէն ի վեր հրապուրելու եւ հաճելի երեւալու ստացած ճոխ կրթութենէն եւ իր գեղեցկութեանը վրայ ունեցած վստահ գաղափարէն յետոյ, որ պճնասէր Սուլթանուհին չէր դադրեր ամէն առիթը ներկայանալուն իր շուրջիններուն ցուցադրելէ, ինչպէս արդէն տեսանք ասկէ քիչ առաջ իր սենեկապանուհիներուն ցուցադրելը մարդ կրնայ երեւակայել թէ ինչ տպաւորութիւն գործած էր մեր հերոսին վրայ այդ այնքան տարուան իղձին պսակումը զոր երեւութապէս անցուցած ամուսնական կեանքը մաքրէ աւելի զայն հրահրած էր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Յարութիւն եւ Էլիզ Շիրինեան, այրի Տիկին Բրաբիոն Մանուկեան եւ զաւակները (Երեւան), Տոքթ եւ Տիկին Մկրտիչ Եօզուրթճեան եւ քոյրերը (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Արիկ Քիւրք–ճեան եւ զաւակները (Սելանիկ), այրի Տիկին Մարի Շիրինեան եւ զաւակները (Անոնիմ), Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աւագեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Անտոնեան, Հաճեան, Աւագեան, Շիրինեան եւ Դաւիթեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, ներոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՇԻՐԻՆԵԱՆԻ
(ծնեալ Աւագեան)

մահը, որ պատահեցաւ 83 տարեկանին, Նոյեմբեր 3ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան իր բնակարանը 15 Ավընիւ Ժենըրալ Շամփոն, Կրընոպլը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ Նոյեմբեր 6, ժամը 9,30ին Ֆոնթէնի (Իզէռ) գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Հայկ Աղապէկեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Աղքատախնամի վարչութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց անհրաժեշտ եղբօր՝

ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին յիշատակին կը նուիրեն 200 Ֆր. Աղքատախնամին, 100, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին նոր սրահի շինութեան եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի: (Դպրոցասէրի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը ամէն տարի Ամենասրբոց տօնին առթիւ, հոգեհանգստեան պաշտօն – պատարագ կատարել կուտար Մոնմորանսիի եւ Անոնիմի հանգստեան տուներուն մէջ մահացած պատսպարեալներու հոգւոյն, հովանաւորութեամբ Կաթողիկոսական Պատուիրակ և Փարիզի Հայոց առաջնորդ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի:

Այս տարի Աղքատախնամի վարչութիւնը որոշեց, սոյն արարողութիւնը կատարել 7 Նոյեմբեր Կիրակի առաւօտ Մոնմորանսիի հաստատութեան մէջ, 44–50 Ավընիւ Շարլ Տը Կօլ: Օրուան պատարագիչ եւ ներկայացուցիչ առաջնորդ սրբազանի Նորվան վրդ. Զաքարեան որ յաւարտ պաշտօնի կ՚այցելէ տեղւոյն գերեզմանատունը եւ կ՚աղօթէ պատսպարեալներէն ոմանց հողակոյտերուն վրայ:

Հանգուցեալներու պարագաները կրնան ներկայ ըլլալ սոյն օրը արարողութեանց:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Վալանսի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 6 Նոյեմբեր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ահարոնեան ակումբը, Ռիւ Պուֆիէ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին: Կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր«ը 16 Յունուար, Ազգ. Տան սրահին մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Թագուհի Գասպարեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Ելքովանեան 100, Գասպարեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Արզարեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գասպարեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրտեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Ժան–Մարք Կիւլեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆիլիփ, Տէր եւ Տիկին Զամանթեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Թէրզիպաշեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Թիւթէլեան, Տիկին Մ. Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Գիւփէլեան 20ական, Փափազեան ընտանիք (Սէն–Լու) 30, Տէր եւ Տիկին Գ. Շահմիրեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Փիլիկեան, Տիկին Դանիէլեան, Տէր եւ Տիկին Ելղովանեան 10ական ֆրանք:

(Շար.)

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ջորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչեւ առտու
ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանահայ ծանօթ երգիչ՝

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

նաեւ
CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10
Tenue correcte de rigueur

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսիլիոյ Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ողբ. Տիգրան Մաթէոսեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Բարսեղ Գամպուրեան 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Կ. Թէրզիմկըրեան 20, եկեղեցիին 10 դպրոցին, Տէր եւ Տիկ. Օհաննէս Սիմոնեան 10 դպրոցին, Տէր եւ Տիկ. Սարգիս Մալիեան 10 դպրոցին: Ողբ. Գալէբսի Գարբիէլեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Բապուճեան 10, Ղազարոս Պալապանեան 10 եկեղեցիին 10 դպրոցին, Ալէն Մինասեան 20: Ողբ. Գառնիկ Տէրտէրեանի թաղման առթիւ, այրի Տիկ. Մարի Պօյաճեան 20, Աթանազի Կէչիեան 10, Կարապետ Արթինեան 20, Պր Համբարձում Թօփալեան 20, այրի Տիկ. Պայծառ Տէրտէրեան 30 եկեղեցիին 20 դպրոցին, այրի Տիկին Թամամ Զէօրտիւքեան 10: Ողբ. Էլպիս Աբրոյեանի թաղման առթիւ Պր. Զարեհ Մինասեան (Փարիզ) 50 ֆրանք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 7) ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն Ժ. Սթեֆանեսքոյի յայտագիրը՝

Պիտի ներկայացուի Արնուվիլի Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարանը:

Եւ ընդհանրապէս Արնուվիլի հայ գաղութը, եկեղեցին, եւայլն, եւայլն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Չորեքշաբթի 10 Նոյեմբերին Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 19ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն:

Կարեւոր օրակարգ:

ՄԵՌԵԼՈՑ ԱՌԹԻՒ

Պոլսա Քոլոմպէն Աննիկ Պագըրճեան եւ աղջիկը Արմենուհի, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ, նաեւ համայն Տէր–Գալուստեան եւ Պագըրճեան ննջեցելոց յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի սրահի կառուցման համար:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին
Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԻՍԻԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

11րդ ցանկ

Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քխեան 2000, Տէր եւ Տիկին Մոնիք Փէհլիվանեան 250, Տէր եւ Տիկին Օհանիկ Մինասեան 300, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քօթոյեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գանայեան, Տէր եւ Տիկին Թագւոր Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Փարատեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաճի–Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ալահվերտեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Գըզըրեան (Սեւրան), Գրիգոր Կիւրինեան, Տիկ. Ղուկասեան Լուիզ, Վրէժ Քաֆէճեան, Տիկին Աղնիւ (Ամերիկա), Տիկ. Համեստուհի Դարբինեան մեռելոցի առթիւ 100ական, Տէր և Տիկ. Միք. Դարբինեան, Տէր եւ Տիկ. Իսրայէլեան Աւետիս, այրի Տիկին Մարիամ Թէրզեան, այրի Տիկին Կարապետ Կարապետեան, այրի Տիկին Կիւլվար Զուլեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աստուածատուրեան, Տէր եւ Տիկին Անանիա Փէրլօշեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Յարէթ Մինասեան 20 ֆրանք:

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble
Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտք 15 Ֆրանք

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 7 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 7 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12260
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.260

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ

(20 Հոկտեմբեր 1921)

Բ. Լոնտոնի համաձայնագիրը

Երեսփ. ժողովի 24 Յունիս 1920ի նիստին մէջ կրկին անդրադառնալով Կիլիկիոյ հարցին, Պրեան հաստատեց, որ 1916ի համաձայնագրերը սքանչելի գիրք պարգեւած են Ֆրանսայի: Պէտք չէ լքել զայն: «Մեզի համար պատուոյ եւ մարդասիրութեան խնդիր է ատիկա»: Յետոյ խօսքն ուղղելով ձախակողմեան երեսփոխաններուն, որոնք «ո՛չ մէկ զինուոր, ո՛չ մէկ սանթիմ Կիլիկիոյ համար» կը պոռային, կ'ազդարարէր.

«Հեռացէ՛ք, կ'ըսէք: Եթէ դուք իշխանութեան գլուխ ըլլայիք, տեսնե՛նք թէ պիտի համարձակէի՞ք հեռանալ՝ հիմնուած նոյն սկզբունքներուն վրայ: Եթէ վաղը մեկնինք, հարիւր հազարաւոր մարդիկ, կիներ ու երախաներ ջարդի պիտի ենթարկուին, որովհետեւ այնտեղ պիտի չըլլայ ֆրանսական դրօշակը զանոնք պաշտպանելու համար: Ֆրանսա իրաւունք չունի այդ բանն ընելու»:

Պրեան ա՛յնքան ամուր կապուած էր Կիլիկիոյ եւ կ'ուզէր ամէն գնով համոզել երեսփոխանները, որ Ֆրանսա պահէ զայն իր մականին տակ, ո՛չ միայն հայ քրիստոնեաներու սեւ աչքերուն, այլ նաեւ — մանաւանդ — բամպակին եւ ուրիշ հարստութեանց սիրոյն:

Իր օրով էր, որ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա գաղտնի համաձայնագրով իրար մէջ կը բաժնէին օսմանեան կայսրութեան անսահման հողերը: Ռուսիա կը ստանար ամբողջ Թրքահայաստանի հիւսիսային մասը, Ֆրանսա՝ հարաւայինը՝ Կիլիկիայով, որուն վրայ կ'աւելնային Սուրիան ու Լիբանանը:

Բոլոր փաստերը կը հաստատեն թէ պատերազմի ընթացքին դաշնակից Պետութեանց պատասխանատու վարիչներուն կողմէ մեզի տրուած խոստումները հովեու խօսքեր էին միայն: Հայաստանը գաղտնօրէն իրարու միջեւ բաժներ էին Ռուսիա եւ Ֆրանսա: Յետպատերազմեան քաղաքական դէպքերը դասաւորուեցան այնպէս, որ ո՛չ Ռուսիա տիրացաւ Թրքահայաստանի, ո՛չ ալ Ֆրանսա կրցաւ ձեռքին մէջ պահել Կիլիկիան: 1916էն հինգ տարի վերջ, երբ ցարական Ռուսիոյ յաջորդած էր խորհրդայինը եւ Ֆրանսայի հանրային կարծիքին մէջ փոխուած էին մտայնութիւնները, երբ երէկի երկու դաշնակիցները կը գտնուէին հակառակորդ ճակատներու վրայ, 1921ին երկու Պետութիւնները, կարծէք խօսք մէկ ըրած, նոյն օրերուն անըմբռնելի զիջումներ կ'ընէին Թուրքիոյ: Իրենց նիւթական ու բարոյական աջակցութեամբ կ'ողջնցնէին գերեզմանին դուռը հասած Թուրքը: Մէկը անոր կը յանձնէր 1914–17 անհուն զոհողութիւններու գնով գրաւուած հայկական հողամասերը, պատճառ դառնալով հազարաւոր Հայերու կոտորածին, Երզնկայէն մինչեւ Արարատեան դաշտը, միւսը կը պարպէր ցանկալի Կիլիկիան, որ հայկական օջախ մըն էր դարձած առաջին աշխարհամարտի վաղորդայնին եւ ուր փայլուն ապագայ մըն էր վերապահուած Մեծ Եղեռնէն վերապրող հայ բեկորներուն համար, ֆրանսական հովանաւորութեան տակ:

Պրեան հիմնովին կը փոխէր իր արեւելեան քաղաքականութիւնը: Կը լքէր Հայերը, որոնց դատին համար ա՛յնքան սըրտառուչ ճառեր խօսած էր եւ ասպետական խոստումներ ըրած: Անձնատուր կ'ըլլար Մուսթաֆա Քէմալին:

Դժբախտ ճակատագիր մը վերապահուած էր Սեւրի դաշնագրին: Զայն ստորագրող արեւմտեան մեծ դաշնակիցները երկար չսպասեցին զայն ուրանալու համար:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ 1921 Փետրուարին Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ խորհրդաժողով մը, վերաքննելու համար 10 Օգոստոս 1920ի Սեւրի դաշնագիրը: Խորհրդաժողովին հրաւիրուած էին Պոլսոյ օսմանեան կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչներուն հետ նաեւ Անգարայի անպաշտօն կառավարութեան պատգամաւորները:

Ֆրանսայի գլխաւոր ներկայացուցիչն էր Արիսթիտ Պրեան, վարչապետ եւ Արտաքին նախարար, որ Լոնտոնի մէջ գաղտնի բանակցութիւններ վարեց Անգարայի կառավարութեան Արտաքին գործավար Պէքիր Սամի պէյի հետ՝ գլխաւոր նպատակ ունենալով ֆրանսական գրաւման բանակին հեռացումը Կիլիկիայէն եւ Սուրիոյ սահմանամերձ շրջաններէն:

9 Մարտ 1921ին Պրեան եւ Պէքիր Սամի Լոնտոնի մէջ ստորագրեցին 12 յօդուածներէ բաղկացեալ համաձայնագիր մը, որով պիտի դադրեցուէին երկուստեք թըշնամական գործողութիւնները եւ պիտի փոխանակուէին գերիները: Ֆրանսացիները մէկ ամիսէն պիտի պարպէին Կիլիկիոյ եւ Սուրիոյ այն հողամասերը, որոնք Թուրքիոյ կը ձգուէին ըստ Սեւրի դաշնագրին: Քաղաքական յանցաւորները ընդհանուր ներման պիտի արժանանային եւ Կիլիկիոյ վարչական կազմը իր պաշտօնին վրայ պիտի մնար:

Ամէնէն կարեւորը.— Ըստ 7րդ յօդուածին տնտեսական գետնի վրայ պիտի գործակցէին Ֆրանսացիներն ու Թուրքերը՝ պարպուած հողերուն, ինչպէս նաեւ Խարբերդի, Տիարպէքիրի եւ Սեբաստիոյ նահանգներուն մէջ: Արղնի Մադէնի հանքերու մենաշնորհը պիտի տրուէր ֆրանսական ընկերութեան մը: Նոյնպէս ֆրանսական ընկերութեան մը պիտի փոխանցուէր Պաղտատի երկաթուղիին Կիւլէք Պօղազէն (Կիլիկեան դռներ) մինչեւ Սուրիոյ սահմանագլուխը երկարող մասին շահագործումը, եւայլն:

Համաձայնագրին կցուած էր երեք յօդուածէ բաղկացեալ Յաւելուած մը, ճըշդելու համար պարպումի, գերիներու փոխանակումի եւ յարակից գործողութեանց մանրամասնութիւնները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԴՐԲԵՋԱՆՆ ԱԼ ՀՈԳԵՐ ՈՒՆԻ

ՊԱՇՏՕՆԱԶՐԿՈՒՄՆԵՐ, ՈՒՍՄԱՆ ՑԱԾ ՄԱԿԱՐԴԱԿ ԵՒ ԿԱՇԱՌՔ

Խորհ. Ադրբէջանի ներքին տաղնապը, որ յայտնի դարձաւ քանի մը տարիներ առաջ, դեռ կը շարունակուի, հակառակ կատարուած մաքրագործումներուն:

Երկրին Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարը Ալիեւ, որ պաշտօնի գլուխ կանչուած էր 1969 Յուլիսին, երբ երեւան եկած էին լուրջ թերիներ յատկապէս գաղափարախօսական եւ տնտեսական մարզերու մէջ, երկուքուկէս տարիէ ի վեր շարունակաբար պաշտօնէ կը հեռացնէ ստեղծուած կացութեան գըլխաւոր պատասխանատուները: Այսուհանդերձ, կացութիւնը երբեք չէ բարելաւուած:

Ադրբէջանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստին, որ տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 29ին, Պաքու, Ալիեւ անդրադարձած է կատարուած մաքրագործումներուն: (Դեռ վերջերս պաշտօնէ հեռացուցած էր երկու հրատարակչական տուներու տնօրէնները եւ խստօրէն սաստած էր Մամուլի Կոմիտէի նախագահը՝ Նազարով): Ալիեւ ժողովի ընթացքին քննադատած է կենցաղ դարձած տխեղ երեւոյթները — տեղեկատուութիւններու մակարդակի ցած աստիճան, ուսման ցած աստիճանաչափ, կաշառակերութիւն, մեքենակայութիւններ, աղմկարարութիւն, կողոպուտ պետական ստացուածքներու, գինովութիւն, աւատական կեցուած կիներու հանդէպ, մատնութիւն, անարդարանալի ձեւով գործեր բաժնել ընտանիքի անդամներու, անբարոյականութիւն ուսանողութեան մօտ, եւայլն:

Ալիեւի համաձայն ձայն-պատկերասփիւռի հաղորդումները շատ ցած որակ ունին եւ որոշ հաղորդումներ եւ ներկայացումներ «փոքր-քաղքենի ճաշակներ կը մշակեն»: Տեղական թերթերը «գէշ տեղեկատուութիւն» կը կատարեն: Առաջին քարտուղարը անդրադարձած է նաեւ արուեստագէտներու եւ գրագէտներու գործունէութեանց նկատել տալով, թէ անոնք անգոհացուցիչ մակարդակով գործեր կը կարգադրեն եւ, միւս կողմէ, ինքնագովութեան կը ձգտին հակառակ այն իրողութեան, որ իրենց գործերուն մէջ «հոգեբանական լուրջ սխալներ կան»:

Ալիեւի տեսակէտով դատախազներու կրթական որակը «չափազանց ցած է»: Հանրակրթարաններու մէջ կաշառքը ընթացիկ երեւոյթ դարձած է: Նոյն երեւոյթը կը նշմարուի նաեւ բարձրագոյն ուսման հաստատութիւններու եւ, նոյնիսկ, Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ: Այս ձեւով է, որ անարժէք գրքեր լոյս կը տեսնեն:

Խորհ. Ադրբէջանի Համայնավար կուսակցութեան առաջին քարտուղարին զեկոյցը լոյս տեսած է «Բակինսկի Ռաբոչի» թերթին մէջ:

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

4 ՀԱՅԵՐ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի իրիկուն Երեւանի նորակառոյց եւ լուսաշող մարզադաշտին վըրայ, 50 հազար հանդիսականներու ներկայութեան եւ իրաւարութեամբ շուէտացի Լէօվլի, տեղի ունեցաւ Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ամաթէօր խումբերու հանդիպումը, որ նախապատրաստութիւնն էր 1972ի Միւնիխի մէջ կատարուելիք ողիմպիականին: Խորհրդային մարզիկներու նոյն զտուած խումբն էր որ պարտութեան մատնեց Հոլանտայի եւ Աւստրիոյ խումբերը 4–0ով: Զմոռնանք յիշեցնել որ այս խումբին մաս կը կազմեն Երեւանի «Արարատ»էն՝ Զանազանեան, Անդրէասեան, Իշտոյեան եւ Մեսրոպեան:

Այս խումբը իր ճկունութեամբ Ա. կիսախաղին իսկ շփոթութեան մատնեց ֆրանսական խումբը, չորս կէտ արձանագրելով, որոնք բոլորն ալ հայ մարզիկներու կողմէ արձանագրուեցան:

Խաղին 18րդ վայրկեանին Զանազանեան կ'արձանագրէր Ա. կէտը, յետոյ Անդրէասեան, 33րդ վայրկեանին: Որմէ 3 վայրկեան ետք, Իշտոյեան որ սքանչելի յառաջապահ ձախ թեւ մըն է, կը նշանակէ երրորդ կէտը: Ֆրանսական խումբին ճիգերը անզօր էին իր հակառակորդին ուժեղ գրոհներուն դէմ: Փաստ որ Անդրէասեան, իր հնարամիտ խաղով, անգամ մը եւս, դըլելով պաշտպանողականը, 43րդ վայրկեանին արձանագրեց 4րդ կոլը:

Բ. կիսախաղին, կը կարծուէր թէ Ֆըրանսացիք սթափած էին, սակայն երեւոյթը կը շրջուէր եւ երեք վայրկեան ետք, 5րդ կէտը կը նշանակուէր Կոճչաքլի միջոցաւ:

Հակառակ տիրող վիճակին, Ֆրանսացիք անվհատ շարունակեցին եւ 60րդ վայրկեանին յաջողեցան իրենց ի նպաստ առաջին եւ միակ կէտը արձանագրել:

Կը կարծուի թէ Խորհ. Միութեան ամաթէօրներու այս սքանչելի խումբը, որ ներդաշնակ խաղարկութիւն մը ունի իր պարզութեան մէջ, ոչ մէկ արգելք պիտի ունենայ Միւնիխի ողիմպիականի ախոյենութեան տիրանալու:

«ԷՔԻՓ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՊԱՆ - ՏԵԼՄԱՍ կը շարունակէ խօսիլ աշխատանքի մասին եւ Նանթի մէջ շեշտեց նոյնիսկ թէ ի հարկին կառավարութիւնը պիտի չվարանի խիստ միջոցներ ձեռք առնելու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահութիւնը դիտել տուած է խորհրդային իշխանութեանց թէ «վրիպակ» մը լոյս տեսած է Պրաւդայի մէջ: Կուսակցութեան պաշտօնաթերթը Փոմփիտուի վերագրուած մէկ նամակին մէջ, զոր Նախագահը Հոկտ. 31ին գրկած կ'ըլլայ Բրեժնեւի կը գրէր Փոմփիտուի բերնով. «Այն պահուն երբ խորհրդային պատուիրակութիւնը Ֆրանսայի երկինքը կը թողու, պիտի ուզէինք, յանուն Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ աշխատաւորներուն...»: Էլիզէ կը ճշդէ թէ Փոմփիտուի գիրը, ի պատասխան Բրեժնեւի շնորհակալութեան նամակին, Նոյեմբեր 3 թուականը կը կրէ: Յայտնի չէ թէ ո՞վ է այս գրութեան բուն հեղինակը:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ընդունած են 136 միլիոն տոլարի արմտիք ծախել Խորհրդային Միութեան:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ բրիտանական հիւպատոսարանին մէջ պայթում մը տեղի ունեցած է: Քննիչները շատ համոզուած չեն որ իրլանտական յեղափոխական գաղտնի բանակի գործն ըլլայ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Երկրագործութեան Նախարարը՝ Հարտին Անգարայի մէջ համաձայնագիր մը ստորագրեց Թուրք իշխանութիւններուն հետ: Ուաշինկթըն նիւթական օժանդակութիւն պիտի կատարէ իբրեւ փոխարժէք մեկոնի մշակութիւններու ջնջման, Թուրքիոյ մէջ: Վճարելի գումարը կը մնայ գաղտնի:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը տեսակցեցաւ Նախագահ Նիքսընի հետ: Նախագահը չեշտած է խօսակցութեան ընթացքին, թէ Ուաշինկթըն կը փափաքի խաղաղ լուծման յանգիլ Արեւելեան Փաքիստանի հարցին մէջ: Նիքսըն խնդրած է Տիկին Կանտիէ, որ «չափաւոր» քաղաքականութեան հետեւի, որպէսզի կանխուի պատերազմի վտանգը:

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ»

—o—

Հայկ. մշակոյթին այլապէս հարուստ մէկ երեսը պատկերացնող օրինակելի ձեռնարկ մըն է, անպայման, «Հայկական ճարտարապետական յիշատակարաններ» ընդհանուր խորագրով լոյս տեսնող ալպոմներու շարքը, Միլանօ։

1968էն ցայսօր չորս յաջորդական ալպոմներ հրապարակ հանեցին Միլանոյի Բազմարուեստից կաճառի ճարտարապետական ճիւղն ու Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի հիմնարկութիւնը, համագործակցաբար։

Չորս ալպոմներն ալ վկայութիւնը կը բերեն ձեռնարկին լրջութեան։ Նախ անոնց ձեւաւորումը, որ կը կրէ բարձր եւ, միաժամանակ, նուրբ ճաշակի կնիք։ Ապա՝ լուսանկարներն ու պատկերագրումները, ինչպէս նաեւ չափագրութիւնները, որոնք իրենց նկարչական թեքնիքի կատարելութեամբ, լոյսի եւ շուքի խաղով, այլ մանաւանդ տպագրութեան ինքնատիպ որակով, անվրէպ կերպով երեւան կը հանեն հայկական ճարտարապետական կոթողներուն փայլն ու շքեղութիւնը, իրենց լման տարողութեանը մէջ։ Եւ վերջապէս՝ մենագրական բաժինները, իտալերէն եւ անգլերէն միաժամանակ, իրենց խօսուն բովանդակութեամբ եւ մատչելի նկարագրով այս ձեռնարկը կը դարձնեն ինքնատիպ եւ բացառիկ՝ արժանի դասուելու համանման եւրոպական հրատարակութիւններու շարքին։

Առաջին ալպոմը, որ նուիրուած էր Հաղպատի, լոյս տեսաւ 1968 Նոյեմբերին եւ երկրորդ տպագրութեան արժանացաւ 1970 Օգոստոսին։

Հաղպատի համալիրին պատմագիտական մենաբանութիւնը կատարած էր Ստեփան Մնացականեան, որ այդ առթիւ հանգամանօրէն կը վերլուծէր տարբեր շինութիւններուն ճարտարապետական դիմագիծը, իրենց առանձնայատկութիւններով։ Այսպէս ճարտարապետութեան տքթէօրի գրչին տակ իրենց ամբողջական նկարագրով երեւան կուգային Ս. Նշան եկեղեցին (Ժ. դար), Ս. Գրիգոր եկեղեցին (ԺԱ. դար), ԺԳ. դարու հոյակապ գաւիթը, որ իր եռայարկ կազմով եւ բաժնուած կամարներով միջնադարեան ճարտարապետութեան սքանչելի նմոյշներէն է։ Ապա կը ներկայացնէր ԺԱ. դարու գրատունը, ԺԳ. դարու «Համազասպի շէնքը», Սեղանատունը եւ, վերջապէս, Զանգակատունը, որ շինուած է 1245ին։ Ստ. Մնացականեան իր հաստատումներու շարքին կը մատնանշէր այն իրողութիւնը, թէ բաժնուած կամարներու համակարգը նպաստած է գոթական ճարտարապետութեան զարգացման։

Ալ. Ալփակօ – Նովելլօ յատկապէս կը մատնանշէր հայկական յուշարձաններուն կապը բնութեան հետ։ Այլ խօսքով հայ ճարտարապետները իրենց կառուցած եկեղեցիները շաղկապած են շրջապատին հետ՝ զանոնք միաւորելով ու ներդաշնակելով շրջանի բնանկարին հետ։ Իտալացի մասնագէտը կը խօսէր նաեւ այն տարբերութիւններուն մասին, որոնք գոյութիւն ունին բիւզանդական եւ հայկական ճարտարապետական ոճերուն միջեւ։ Ան կը յիշէր նաեւ հայկական ոգին, որ ի յայտ կուգայ իր շինարարական արուեստին մէջ։

Երկրորդ հատորը՝ նուիրուած խաչքարերուն, առաջին տպագրութեան արժանացաւ 1969 Յունիսին եւ երկրորդ տպագրութեան՝ 1970 Դեկտեմբերին։

Հայկական խաչքարերուն նկարագիրն ու պատմութիւնը կը ներկայացնէր Լեւոն Ազարեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայէն։ Հեղինակը սերտ կապ մը կը տեսնէր նախապատմական շրջանի վիշապներուն (կապուած ջուրի պաշտամունքին հետ), ուրարտական սեպագիր արձանագրութիւններուն, սահմանաքարերուն (հաստատուած Արտաշէս Ա.ի կողմէ), քրիստոնէական հին շրջանի փայտախաչերուն եւ, վերջապէս, Օձունի, Թալինի շրջակայքի եւ Գառնիի օպելիսքներուն միջեւ, որոնք կը յաւերժացնեն քրիստոնէութեան յաղթանակը Հայաստանի մէջ։

Լեւոն Ազարեան կը ճշդէր, որ իսկական խաչքարը յայտնուած է Թ.–Ժ. դարերուն, երբ երկիրը ձերբազատուեցաւ արաբ տիրապետութեան ծանր լուծէն։ Յետագայ դարերուն, մինչեւ Սելճուքներու եւ Մոնկոլներու խուժումը Հայաստան, խաչքարի արուեստը իր բուռն յառաջդիմութիւնը արձանագրեց։

Արմէն Մանուկեան վերլուծելով բառը (խաչ–քար) շեշտը կը դնէր քարին ներկայացուցած «ոգի»ին վրայ, համանմանութիւններ տեսնելով այլ երկիրներու նախապատմական շրջաններու փամփշտաքարերուն հետ (Բրիտանացիներու «սանդանաքարերը», «մենհիր»ները եւայլն)։ Խաչքարը քրիստոնէական նկարագիր ընդունելէ առաջ, բնութեան մէկ տարրն էր, քարը, որ կը համադրուէր եւ կը նոյնանայ մարդուն քանդակելու, ստեղծագործելու ձգտումին հետ։ Ուրեմն՝ ճարտարապետական ձեւաւորում մըն է ան նախ եւ առաջ։

Սանահինի համալիրին նուիրուած ալպոմը լոյս տեսաւ 1970 Օգոստոսին։ Հոս եւս պահպանուած է որդեգրուած խմբագրական այն ձեւը, որ կը միտի երկու առանձին մենագրութիւններով ներկայացնել յուշարձանին պատմական երեսը, տալ անոր ճարտարապետական առանձնայատկութիւնները, մատնանշել վանքին դերը մեր մշակութային – հոգեւոր կեանքին մէջ եւ, վերջապէս, բնութագրել կոթողին արուեստը, մեկնաբանել ոգին։

Օ. Խալփաքճեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայէն, մանրամասն գիծերու մէջ կը պատկերացնէ Սանահինի համալիրին — Ժ.–ԺԳ. դար — կառուցման մանրամասնութիւնները, թուելով անոնցմէ իւրաքանչիւրին ճարտարապետական ու շինարարական իւրայատկութիւնները։ Ան կ'ընդգծէ նաեւ վանքին դերը մեր մտաւոր կեանքին զարգացման մէջ։ Պատմագիր Ասողիկի տուեալներով, ԺԱ. դարուն 500 վանականներ հաստատուած են Սանահինի եւ Հաղպատի մէջ։ Ժ. դարու վերջաւորութեան հոգեւոր գետնի վրայ Սանահին կարեւորագոյն կեդրոնն էր Տաշիր – Ձորագետի թագաւորութեան։ Ամէնէն անուանին Հայաստանի մէջ։ Սանահինի ակադեմիան, որ Գրիգոր Մագիստրոսի անուան հետ է կապուած, ծանօթ էր իր բժշկագիտական, նկարչական եւ, յատկապէս, մանրանկարչական ուսումներով։ Վանականները յաճախ արտասահման կ'երթային իբրեւ խորհրդատու դեսպանութիւններու։

Այս հակիրճ մէջբերումը գաղափար կուտայ վանքին պատմական արժէքին եւ տաքելութեան մասին։

Իտալացի արուեստաբան Ա. Ալփակօ – Նովելլօ կը ծանրանայ հայկական ճարտարապետական արուեստին էութեան վրայ։ Իտալացի մասնագէտը նկատել կուտայ, թէ մարդկային միջամտութիւնը իր բարձրագոյն աստիճանին մէջ, ինչպէս պարագան է եկեղեցական ճարտարապետութեան, միշտ հարուստ երկխօսութիւն մը եղած է, խորհրդանշական ձեւով, բնութեան հետ։ Մայր երկրի տեղերական կանչը, որ հիմքն է ամէն ինչի, Հայաստանի պարագային կը մարմնանայ հայրենիքի գաղափարին հետ։ Տեղական կրօնքը աղերսուած է հողին։ Լուռ այլ հմայիչ երկխօսութիւնը լեռներուն եւ մարդոց կառուցած քարերուն միջեւ, որոնք քաղուած են այն արգանդէն, ուրկէ ծնունդ առած է ինք՝ շինարարը, գերագաս արժէք կը ստանայ։ Հայկական ճարտարապետութիւնը այս ձեւով կը զգենու բիւրեղ նկարագիր մը։ Մտաբերեցէք «Մենաւոր աղամանդը» (սոլիթէր), որ թոյլ չի տար արտաքին օտար տարրերու աղարտելու իր անբիծ նկարագիրը։

Վերջին՝ չորրորդ ալպոմը, նոյնքան գեղեցիկ ու ճաշակաւոր, որքան իր նախորդները, հրապարակ հանուեցաւ անցեալ Օգոստոսին։ Նուիրուած է Ս. Թադէի վանքին։

Վանքին քննական – վերլուծական աշխատանքը կատարած է Թեհրանի գերման Հնագիտական Հիմնարկութեան տնօրէնը՝ Վոլֆրամ Քլայս, որ յիշեցնելէ ետք, թէ ըստ աւանդութեան Ս. Թադէի վանքը շինուած է նախկին մեհեանի մը փլատակներուն վրայ, Ս. Թադէոս առաքեալի կողմէ, կը թուէ այն աւերումները, որոնց ենթարկուած է աղօթատեղին արշաւանքներու եւ երկրաշարժներու հետեւանքով, դարերու ընթացքին։ Մասնաւորապէս աւերիչ եղած է 1319ի մեծ շարժը։ Առաջին վերանորոգումին (1329) յաջորդած են վերաշինումի եւ ընդարձակումի աշխատանքներ մինչեւ ԺԹ. դար։

Գերմանացի մասնագէտը կէտ առ կէտ եւ աստիճանական շարքով քննութեան եւ վերլուծութեան կ'ենթարկէ վանքին ճարտարապետական յղացքը, կը նկարագրէ եկեղեցիին շքեղ զարդաքանդակները, փորագրուած արձանագրութիւնները, քանդակազարդ խաչքարերն ու բուսական մոթիֆները, հրեշտակներն ու սերովբէները, կը թուարկէ նրբին սիւներով ստեղծուած բաժանումները, դիմաքանդակները սուրբերու, առաքեալներու, կրօնականներու եւայլն։

Եկեղեցիին քանդակները, համաձայն փրոֆեսէօրին, կը կրեն Աղթամարի (Ժ. դար) քանդակներուն կնիքը, ազդեցութիւնը, թէեւ զուրկ են այս վերջինոյն արտայայտչական ուժէն։ Զարմանալի է, նկատել կուտայ ան, որ Ս. Թադէի սուրբերը չունին լուսապսակներ, ինչ որ կ'ենթադրէ մահմետական եւ, մասնաւորապէս, պարսկական հայեցողութեան ազդեցութիւնը շրջանի հայկական քանդակագործական եւ նկարչական արուեստին վրայ։

Այս ազդեցութեան մասին կը խօսի ընդհանրապէս Հուսանկ Սէյհուն, Թեհրանի ճարտարապետական դպրոցէն։ Այսպէս, Սասանեան հպանցիկ դրոշմ մը կը տեսնէ ան կամարներու հիւսքին մէջ, քանի որ նոյն ձեւի զարդաքանդակներ կան Շիրազի Վաքիլ մզկիթին մէջ։ Միահիւսուած ծաղկեթերթիկներով եւ նռներով կազմուած զարդաքանդակներ կարելի է գտնել, օրինակ, պարսկական զանազան պալատներու մէջ (Էրամ, Աֆիպապապ, Կիւլէստանի պալատ)։ Հայկական զարդանկարներու մէջ տեսարաններ կան պարսկական աւանդավէպերէ, ինչպէս «Ռուսթամ եւ Զօհրապ» եւ «Լէյլի եւ Մէճնուն»։

Պարսիկ մասնագէտը, այնուամենայնիւ կը շեշտէ, թէ վանքը ինքնատիպ կառոյց մըն է, որ առանձնացած՝ լայնատարած անապատին մէջ, ինքն իր վրայ մէկտեղուած, յոյսի եւ խաղաղութեան խոր զգացում մը կը ներշնչէ։ Աւելին՝ ունի այնպիսի ներդաշնակութիւն, որ մարդ հպարտ կը զգայ խոկալու եւ ինքզինք զգալու մէկ փոքր օղակը եղբայրական մեծ շղթային։

Ս. Թադէի ալպոմն եւս հարուստ է գունատիպ սքանչելի նկարներով (նաեւ՝ սեւ ու ճերմակ) չափագրութիւններով։

Գնահատելի եւ քաջալերելի ձեռնարկ մը կը մնայ «Հայկական ճարտարապետական յիշատակարաններ»ու շարքը, որ պիտի ճոխանայ յաջորդական ալպոմներով նուիրուած՝ Գեղարդի, Էրերուքի, Տաթեւի, Գօշավանքի, Յովհաննայ եւ Կեչառիսի վանքերուն։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Edizioni ARES, Milano.

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

— Ատիկա դուն ինծի ձգէ, զաւակս, պատասխանեց Նեմզար Հանըմ, ես ամէն բան մտածեր, կարգադրեր եմ... կ'օգտէ որ դուն որոշումդ տուիր։

— Ուրեմն, այսօրուընէ ինչ որ պիտի ընես ըրէ։

Նեմզար Հանըմ դուրս ելաւ սենեակէն ու քանի վայրկեան ետքը վերադարձաւ գլխարկը գլուխը եւ կօշիկները ոտքերուն։

— Ես կ'երթամ կոր, ըսաւ, ցերեկուան կերակուրդ պատրաստ է, կտոր մը պաղ միս, երէկուընէ աւելցած քիչ մըն ալ պաստը կայ, անօթենաս նէ՝ կը տաքցնես կ'ուտես։ Ես ցերեկը պիտի չգամ...

Ճարպիկ որբեւայրին արդարեւ թեկնածուն նախապէս պատրաստած էր։ Իրմէ տարեց քոյր մը ունէր որ Խասգիւղ կը բնակէր. Թեկնածուն անոր աղջիկը, Հայկանոյշն էր։

Արդէն այս մասին խօսած էր թէ քրոջ, թէ անոր ամուսնոյն եւ թէ աղջկանը եւ ամէնքն ալ իրենց հաւանութիւնը տուած էին, միայն թէ այնպէս կը կարծէին որ գաւառացիին կինը մեռած էր, որովհետեւ այնպէս ըսած էր Նեմզար Հանըմ։

Որբեւայրին այս սուտը անհրաժեշտ նկատած էր գործին յաջողութեան համար։

Հայկանոյշ 26 տարեկան աղջիկ մըն էր, բաւական սիրուն, նուրբ, երկայնահասակ, սեւ աչքերով ու առատ մազերով։ Բաւական ուսմունք առած էր Թաղին վարժարանը, որուն շրջանաւարտներէն էր։

Իր հայրը, դժբախտաբար, գործի մէջ անյաջողութիւններ ունեցած էր, որոնք աւելի շեշտուած էին պատերազմէն ի վեր, եւ այժմ ընտանիքը կ'ապրէր նիւթական շատ խեղճ վիճակի մէջ։

Իրենց այդ անձուկ վիճակն էր պատճառը, որ մինչեւ այն ատեն չէին կրցած ամուսնացնել Հայկանոյշը եւ հիմա որ աղջիկը հասուն տարիքը թեւակոխած էր, շատ աւելի դժուար պիտի ըլլար ամուսին մը գտնելը։

Ասոր համար, գրեթէ խանդավառութեամբ ընդունեցան Նեմզար Հանըմին առաջարկը, մանաւանդ որ որբեւայրին մեծ գովեստով խօսած էր իր վարձակալին մասին։ Իսկ անոր նիւթական կարողութեան վրայ ա՛լ աւելի փայլուն տեղեկութիւններ տուած էր։

— Միմիայն Պոլիս 600 ոսկիի ապրանք առած է որ հիմա 3000 ոսկի կ'ընէ կոր, բայց ինք ծախել չուզեր կոր, ըսած էր։

Նեմզար Հանըմ քրոջը աւետելէ յետոյ թէ Կարապետ էֆէնտի որոշած է անմիջապէս ամուսնանալ, Հայկանոյշը միասին առաւ ու իրիկուան դէմ վերադարձաւ տուն։

— Քրոջս աղջիկը Հայկանոյշն է, ըսաւ Նեմզար Հանըմ վաճառականին։

Այս վերջինը իսկոյն կռահեց թէ ինչ նպատակով բերած էր այդ աղջիկը, եւ ըստ այնմ քննութենէ մը անցուց զայն։

Այս քննութիւնը նպաստաւոր եղաւ աղջկան։

Քանի մը օր ետքը, Նեմզար Հանըմի տան մէջ, անշուք կերպով եւ միակ քահանայի մը ձեռքով տեղի ունեցաւ Մազմազեանի պսակը Հայկանոյշի հետ, եւ փեսան գնաց հաստատուիլ աղջկանը տունը։ Այս կերպով ոստիկանութիւնը իր հետքը կը կորսնցնէր։

Մազմազեան պէտէլ վճարելով ազատեցաւ նաեւ, գոնէ ժամանակի մը համար, զինուորական ծառայութեան մղձաւանջէն, եւ սկսաւ հանդարտ գլխով առեւտրական գործերով զբաղիլ։

Նոր կինը շուտով մոռցնել տուաւ հինը, եւ առեւտրական դիւրին յաջողութիւններ իր նիւթականը ապահովեցին։

Երջանիկ էր...

Բայց ահա օր մը նամակ մը ստացաւ իր հին կնոջմէն։ Կարճ նամակ մը թրքերէն գրուած. կինը իր ու աղջկան ողջ ըլլալը եւ Թարսուս գտնուելնին կ'իմացնէր եւ անմիջական կերպով դրամ կ'ուզէր։

— Մանչուս խօսքը չկայ, մտածեց վաճառականը, արդեօք մեռա՞ծ է։

Անմիջապէս փութաց քսան ոսկի ղրկել Թարսուս, իր կնոջ տուած հասցէին։

Այս նամակը տակնուվրայ ըրաւ վաճառականին նորաստեղծ երջանկութիւնը։ Իր կինը կարծես յանկարծ դերեզմանէն կ'ելլէր ու հաշիւ կը պահանջէր իր անհաւատարմութեան համար։

Ամբողջ օրը խոր յուզումի մէջ անցուց Մազմազեան եւ մտածկոտ դէմքով եկաւ տուն։

Հայկանոյշ տեսնելով իր ամուսնին մտատանջ կերպարանքը ուզեց պատճառը հասկնալ։

— Բան մը չկայ, այսօր քիչ մը ասդին անդին վազեցի յոգնեցայ, պատասխանեց վաճառականը։

Ամիս մը ետքը նոր նամակ մը ստացաւ Մազմազեան իր կնոջմէն, այս անգամ Հալէպէն գրուած։ Քսան ոսկին ստացած էր եւ հիմա կրկին ստիպողաբար դրամ կ'ուզէր եւ միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէր իրենց մանչ զաւկին մահը։

Վաճառականը դարձեալ ղրկեց քսան ոսկի եւ իր հոգեկան տագնապը վերանորոգուեցաւ։

— Ի՞նչ պիտի ընեմ, եթէ օր մը վերադառնայ ու գայ գիս գտնէ, կը մտածէր։

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(4 – Շար.)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

1630ական Թուականներուն խումբ մը մարդիկ կը հաւաքուէին ոմն Քոնրարի տունը, նպատակ ունենալով փոխադարձաբար իրարու մտքի վրայ հիմնալու:

Այս հաւաքոյթներուն լուրը հասաւ Ռիշըլիէօյի ականջը: Կարդինալը կասկածոտ մէկն ըլլալով, խորհեցաւ թէ այս մտաւորականները կրնային դաւ մը նիւթել, եւ որպէսզի կարենայ անոնց վրայ հսկել, գիտ մը ըրաւ՝ պաշտօնական մարմնի վերածել, հանրային հեղինակութեան մը տակ դնելով:

Եւ այսպէս, կաճառին ծագումը, տեսակ մը ոստիկանական գործողութեան արդիւնք եղաւ:

«Լաւ տեսակի արգելափակում մըն է», բացագանչեց անոնցմէ մէկը...

Դժուար էր պայքարիլ Ռիշըլիէօյի դէմ: Որով պաշտօն յանձնուեցաւ Քոնրարի պատրաստել ծրագիր – կանոնագիրը: 1634ին տեղի ունեցաւ Ակադեմիային առաջին նիստը: Գրագէտները նեղուելով այդ հսկողութենէն աղօտ եւ անմնաս կերպով կ՚արտայայտուէին, իսկ կարդինալը ձեռքերը կը շփէր գոհունակութենէն:

Մարտ 20ին միութիւնը կոչուեցաւ Ֆրանսական Ակադեմիա: Քանի մը երդիծաբաններ առաջարկեցին անուանել զայն փայլուն մտքերու Ակադեմիա...

Մարտ 22ին, քառասունները (որոնք այն ատեն 36 էին) չփոթութեան մատնուեցան, չկրնալով ազատօրէն արտայայտուիլ: Հետեւաբար որոշեցին իբրեւ գրագում բառարան մը հրատարակել: Այս գաղափարը շատ հաճելի թուեցաւ Ռիշըլիէօյի:

— Գոնէ որոշ ատեն մը հանգիստ կը մնան, մտածեց:

Արդարեւ... 56 տարի ետք միայն լոյս տեսաւ անոնց բառարանը:

Շափլէնի խորհուրդով, առաջին անդամները բառարանը ներկայացնելու տարօրինակ ձեւ մը գտան: Բառերը փոխանակ այբբենական կարգով յաջորդել տալու, բառին արմատական իմաստին կը հետեւէին: Այս ձեւը ծիծաղելի թուեցաւ բոլորին, որով Շափլէնի բառարան կազմելու եղանակը մէկ կողմ դրուեցաւ:

Քառասուն բազկաթոռ գրաւողներուն մէջ կը գտնուէին, բարեբախտաբար, քանի մը անվեհեր մարդիկ, Վօժըլա, Սէնթ Աման, Վէնսան Վուաթիւր:

Առաջինը պատրաստեց քերականութիւն մը: Բանաստեղծ Սէնթ Աման որ 22րդ աթոռը կը գրաւէր, առաջին զուարթախոհ ակադեմականը եղաւ: Լաւ խմող էր եւ աղջիկներու ետեւէ վազող մը: Կաճառին մէջ բառարանին զաւեշտական մասը յանձնուեցաւ անոր: Ան է որ հաւաքեց եւ բացատրեց Ֆրանսական լեզուի արտառոց բառերը: Անոր աթոռն էր որ գրաւած էր Ֆրանսուա Մօրիաք:

Վէնսան Վուաթիւրի գլխաւոր զբաղումն էր խեւացի խօսքեր եւ խեղկատակութիւններ ընել:

Ուրիշ ակադեմական մը աբբա Շուազի շատ երիտասարդ տարիքէն աղջկան մը պէս կը հագուէր, կրելով նաեւ ժանեակներ եւ զարդեղէններ: Այս բացառիկ եկեղեցականը բազմաթիւ աղնուականներ կը հրաւիրէր եւ շատ յարգուած կը զգար ինքզինք եւ կ՚ուրախանար երբ ըսէին իրեն համար թէ՝ «Աստուա՜ծ իմ, որքա՜ն գեղեցիկ է»: Պատանեկութեան տեսակ տեսակ օծանելիքներ կը գործածէր, որպէսզի դէմքին վրայ մազ չբուսնէր, եւ երբ դէմքը ներկէր գեղեցիկ կին մը կը դառնար, եւ ինքզինք կը կոչէր կոմսուհի Պառէս: Կնոջական հագուստներուն շնորհիւ (որոնք կը հանէր միայն Կաճառին նիստերուն գացած օրերը) երիտասարդ աղջիկները թոյլ կուտային որ այդ գեղեցիկ կինը շոյէր եւ գգուէր զիրենք: Շատեր կասկածներ ունէին կոմսուհիին սեռին մասին ի մէջ այլոց օրիորդ Ռոզալին, որ մինչեւ իսկ զաւակ մը ունեցաւ...:

Իր ազատամիտ ոտանաւորներուն շնորհիւ չէր որ Ակադեմիա մտաւ աբբա Շուազի՝ միջնորդութեամբը Ռասինի եւ Պուալոյի, այլ Սաղմոսներուն մեկնաբանութեան եւ Սուրբ Լուդովիկոսի շատ շինիչ կեանքի նուիրուած իր գործերուն համար:

Լուդովիկոս ԺԴ.ի տիրապետութեան շրջանին, ակադեմականներուն գլխաւոր զբաղումը եղաւ Թագաւորը գովել: Եւ արդէն ան էր որ տուաւ անոնց այդ աշխատանքը, ըսելով թէ «Պարոննե՛ր, դուք կրնաք գտնել թէ ի՛նչ մեծ յարգանք ունիմ ձեզի հանդէպ, քանի որ ձեզի կը վստահիմ այն բանը որ ամէնէն շատ թանկագին է ինծի համար — իմ փառքս»:

Ակադեմականները այնքան լաւ կատարեցին այս գործը, որ ամբողջ մէկ դար տեսակ մը շողոքորթութեան արհեստանոց դարձաւ Ակադեմիան: Անմահները չէին կրնար որեւէ բան գրել առանց Թագաւորին գովքը հիւսելու...

Ակադեմիան թէեւ միշտ ալ կը ծաղրուէր, սակայն ԺԷ. դարուն էր որ քանի մը գրագէտներ ուղղակի նետեր արձակեցին անոր դէմ: Փիրոն կը բացագանչէր թէ՝ «քառասուն են, բայց միայն չորսի խելք ունին»:

Տիտռօ ա՛լ աւելի չարախիտ եղաւ, «քառասուն սաղեր ունինք, որոնք Կապիտոլը կը պահեն, բայց չեն պաշտպաներ»:

Վոլթէռ կը դժգոհէր այն անմահներէն որոնք որեւէ բան չէին գրեր: Կաճառը մարմին մըն է կ՚ըսէր, որ տիտղոսաւոր մարդիկ կ՚ընդունի, բժիշկներ, երկրաչափներ, բարձրաստիճան եկեղեցականներ եւ նոյնիսկ գրագէտներ: Մինչեւ այսօր ալ կան ակադեմականներ որոնց գործը ի զուր պիտի փնտռես գրատուններու մէջ:

Պոնափարթ առաջարկեց որ մասնաւոր համազգեստ մը ունենան, քիչ մնաց որ դոյնը դեղին ըլլար, ի վերջոյ կանանչը նախընտրեցին, բարեբախտաբար, այլապէս եթէ դեղին ըլլար, հեծանելով Ֆրանսայի շրջանը ընողներ պիտի դառնային...

Կանանչ համազգեստը կ՚արժէ մէկ միլիոն նախկին ֆրանք, հետեւաբար Ակադեմիայի թեկնածուներու աչքը այն անդամներուն վրայ է, որոնք մարմնի միեւնոյն գիրութիւնը ունին, եւ եթէ մեռնին կրնան հագուստը դնել ընտանիքէն:

ԺԹ. դարուն բազմաթիւ նշանաւոր մարդիկ մտան հոն — Շաթօպրիան, Ալեքսանդր Տիւմա որդի, Փասթէօռ, իսկ Վիքթոր Հիւկօն անոնց մէջ ամէնէն աղմըկարարն էր:

Ընտրութիւնները կը շարունակեն ոգեւորել ծեր կիները, թեկնածուին ընտանիքը եւ Կապիտոլի քանի մը խելայեղներ, բայց ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը գոհանայ զուարճալի աչքով մը հետեւիլ:

1932ին, խմբագրութեամբ Աբէլ Էռմանի, լոյս տեսաւ Ակադեմիային քերականութիւնը, որ կատարեալ խեղկատակութիւն մը եղաւ: Գ. էջին մէջ կը կարդանք.— «Ձայնաւորը ձայն մըն է որ կ՚արտադրուի երբ օդին միջոցով բերնէն դուրս կը պրծի»: Դ. էջ.— «Երբ օդը բերնէն դուրս կ՚ելլէ կը խորտակէ արգելք մը, ատիկա բաղաձայն գիրն է», եւայլն: Աքաժուն ամերիկեան ծառ մըն է, որուն փայտը ճերմակ է: Քանի մը տող վար, Աքաժուն կարմրորակ փայտ մըն է: Ժողովուրդը բաւական զուարճացաւ այս արտառոցութիւններուն վրայ:

Մարդիկ կը կարծեն, թերեւս, թէ անոնց նիստերը խիստ լրջութեամբ տեղի կ՚ունենան. կը սխալին: Օր մը նիստի մը միջոցին մառեշալ Ժոֆռ կը քնանար, երբ «ընդացիր» բառին հասան անոր կարծիքը ուզեցին իբրեւ մասնագէտ: Մառեշալը արթնցաւ եւ ըսաւ՝ տեսակ մը հրացան է որ փա՛ն, փա՛ն, փա՛ն կ՚ընէ... որով ուրիշ սահմանում մը փնտռեցին:

Եւ քանի որ այլեւս ոչ ոք լուրջի կ՚առնէ, երբ դրականութեան կամ քերականութեան կը խառնուին, այն ակադեմականները որոնք զբաղում մը կ՚ուզեն, սկսան առաքինութեան մրցանակներ բաշխել: Պօսի մրցանակը (50 Ֆրանք) կը տրուի այն բազմանդամ ընտանիքներուն, որոնք քրիստոնէաբար կը մեծցնեն իրենց զաւակները: Քոնաքի մրցանակը (6 Ֆրանք) կը տրուի բարձր պաշտօնատարի մը աղջկան, որ առանց եկամուտի մնացած է, եւ որուն ծխախոտ ծախելու արտօնութիւն չէ տուած կառավարութիւնը:

Ակադեմիան կը զբաղի նաեւ իր հաստատութեան եկամուտներով: Իր դղեակները (Շանթիյի, Լանժէ, Նոհան, Շալիս) կամ իր ագարակները չեն որ մեծ եկամուտ մը կ՚ապահովեն: Աւելի բախտաւոր է Սալ Վակրամով, ուր տեղի կ՚ունենան պարահանդէսներ, կափամարտի մրցումներ եւայլն: Երբ Փարք տէ Փռէնսի մէջ միջազգային մրցումներ կազմակերպուին, դրամը անձրեւի պէս կը տեղայ Ակադեմիային սնտուկը:

Ոգի ի բռին կ՚աշխատին թեկնածուները Ակադեմիայի անդամ ընտրուելու համար: Այս առթիւ կը յաճախեն սալոնները ուր կը պատրաստուին ընտրութիւնները: Մէկը կը շոյեն, միւսը կը գգուեն, եկեղեցի կ՚երթան: Յետոյ երբ քառասունէն մէկը մեռնելով դադրի անմահ ըլլալէ, պաշտօնապէս կը դնեն իրենց թեկնածութիւնը: Ըստ սովորութեան այցելութեան կ՚երթան 39 վերապրողներուն, որոնք կը խոստանան իրենց քուէները տալ թեկնածուին: Այսպէս ուրախ զուարթ դուրս կ՚ելլեն կարմրելով եւ կարծելով թէ արդէն կանանչ եղած են...:

Ընդունելութեան ճառէն ետք, այլեւս ամէն բան կը վերջանայ: Ակադեմականը հասած ըլլալով իր նպատակին, հիմա կրնայ հանգստանալ, անօթի մնալու վախ չունի, այնքա՛ն ճաշի հիւրասիրութիւններ կ՚ըլլան...:

Թ. Ա. Թ.

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթը Սեպտ. 30ի իր թիւին մէջ լուր մը հրատարակած է «Ժերի Խրիմեան» խորագրով եւ այդ երիտասարդ երգիչին նուիրուած, ուր կը յիշուի նաեւ ԵԱՆ՚Ցի հիմնադիրներէն՝ Պ. Շառլ Գապատայեանը, անոր վերագրելով ոչ միայն երգիչին եղած Փարիզ հրաւէրի մը անճիշդ որոշումը այլեւ Պ. Գապատայեանը ներկայացնելով.— «Փարիզի Թուրք եւ Ֆրանսական Միութեան հիմնադիրներէն»:

Բոլոր անոնք որ կը ճանչնան Պ. Գապատայեանը եւ անոր ազգանուէր գործունէութիւնը պէտք անգամ չունին, անշուշտ, հերքումի մը այս մասին, լուրը ինքնին ծիծաղելի ըլլալով: Տրուած ըլլալով սակայն որ ինչ որ գրուած է կը մնայ եւ նման վերագրում մը առնուազն անուանարկիչ է ոեւէ պատուախնդիր Հայու համար, Պ. Գապատայեան հրատարակութեան պահանջով հերքում մը ղրկած է «Ժամանակ»ի խմբագրութեան, որու պատճէնը կը հրատարակենք ստորեւ, առ ի հանդարտութիւն գայթակղեալ մտաց:

×

ՀԵՐՔՈՒՄ

Զարմանքով կարդացի ձեր թերթի Սեպտեմբեր 30ի թիւին մէջ, թէ Փարիզ հրաւիրած եմ Պոլսոյ արուեստագէտներէն Ժերի Խրիմեան, մանաւանդ որ ես «հիմնադիրներէն եմ Փարիզի Թուրք եւ Ֆրանսական Միութեան»:

Նախ ճշդեմ, որ հաճոյքով լսած եմ Ժերի Խրիմեանի հայերէն երգերը եւ ըսած եմ իրեն, թէ եթէ Փարիզ գայ կը ջանանք առիթ ստեղծել, որ յայտնուի նաեւ Հայկական բեմերու վրայ:

Գալով ձեր երկրորդ «տեղեկութեան», գիտ բոլոր ճանչցողները գիտեն, թէ չեմ կրնար հիմնադիրն ըլլալ նման միութեան մը, որուն գոյութիւն ունենալն իսկ ձեր թերթէն իմացայ:

Յարգանքներով՝

ՇԱՌԼ ԳԱՊԱՏԱՅԵԱՆ

Փարիզ, 3 Նոյեմբեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէի սէրը՝ սէր մըն էր որ Բերայի բարօթեայ ճամբուն վրայ պայթող ուժանակի մը կը նմանէր:

Մինչդեռ Հայրիէի սէրը ուժանակ մըն էր, որ սահմանափակ գոց վայրի մը մէջ կը պայթէր:

Բնական է հետեւանքները անկարելի էր որ նոյնը ըլլային:

Տիգրան Այիշէի գիրկին մէջ միջոց գըտած էր շունչ առնելու, մինչդեռ հիմա Հայրիէի գիրկին մէջ կը զգար երկու երկաթեայ բազուկներէ սեղմուիլը եւ երկար համբոյրներէ շնչահեղձ ըլլալը:

Բաղնիքին ժամացոյցը գիշերուան տասներկուքը կը զարնէր առանց վայրկեան մը իսկ զգալի եղած ըլլալու թէ այս ժամերը ինչպէս անցան:

Այդ ժամացոյցը ճանճրոյթի ու վիշտի ժամացոյց մըն էր եւ ակնթարթի մը մէջ երջանկութեան ժամացոյցի մը փոխուած էր:

Խարտեաշ Սուլթանուհին իր սիրահարին գրկին մէջ թրթուրի մը նման կը տապլտկէր, օձի մը նման անոր կը փարէր եւ փոխն ի փոխ ագռաւի եւ հարսնուկի մը նման զայն կը գգուէր...:

Անոր երիտասարդական ամբողջ այդ այլազան կրթութիւնը մտքին մէջ կը կեդրոնանար եւ տաքէ հուրի վերածուելով լեզուին, շրթներուն եւ մատներուն կը փոխանցուէր:

Մարմնին մէն մի անդամը մտքին մէջ մասնաւոր կրթութեան շտեմարան մը կը պահէր, որ այդ վայրկեանին դռները լայն կը բանար ու սիրոյ լապտերին առատութեամբ վառելանիւթ կը հայթայթէր:

Այդ երկու նորեկ սիրահարները, որոնց վրայ սէրը շանթի մը նման իյնալով երկուքին ալ սրտերուն մէջ անծանօթ հուր մը վառած էր, տեսիլքի մը նման, որուն գոյութեան չէին համարձակեր հաւատալ, զիրար կը դիտէին:

Շատ չանցած Հայրիէ ուժասպառ սիրահարին գիրկը ինկաւ եւ աչքերուն մէջը դիտելով հարցուց.

— Տիգրա՛ն... խենթ եմ այնպէս չէ՞... եւ սակայն պատճառը դուն ես...

«Հոգւոյս մէջ զօրութիւն մը կը զգամ որ զիս քեզմէ կը հեռացնէ եւ ուրիշ զօրութիւն մըն ալ կը զգամ որ զիս դէպի քեզ կը մղէ...

«Պէտք կը զգամ գիրկիս մէջ բան մը սեղմելու... մարմին մը... որուն բաբախումը զգամ... իսկ ան ալ իմս զգայ...

«Որովհետեւ միայն ես չեմ ուզեր զգալ... ոչ, անձնասիրութիւնը կրկին է, կ՚ուզեմ որ զիս ալ զգան:

«Ո՜հ, Աստուած իմ, միթէ՞ մեղք է ուրեմն այս ուզածս, որ մահուան պատիժով մը ինծ կ՚արգիլեն սիրել... եւ այն ատեն ինչո՞ւ համար կը թողուն որ այս հուրը ներսիդիս վառէ եւ ինծ անոր յարմար սառն ալ չեն տար որ զայն կարողանամ մարել...

«Ո՜հ... ըսէ ինծ, միթէ՞ քու Աստուածդ ալ այսքան անգութ է... հոն ուր ձեր կիներուն հոգիները «այո»կ՚ըսեն, միթէ՞ այնքան անողոք այր մը կը գտնուի որ «ոչ» պատասխանէ...

«Այս «ոչ»ը հովի սաստիկ հոսանքի մը կը նմանի որ կրակը մարելէ աւելի կը հրահրէ...»:

Եւ այս ըսելով խարտեաշ Սուլթանուհին ինքզինքը իր իսկ խօսքերէն արբած կը զգար, երիտասարդին գեղեցիկ գլուխը կը բռնէր, ճինափայլ մերկ ծիծերուն վրայ կը սեղմէր եւ համբոյրներ ու դըղուանքներ տալով կը շարունակէր.

— Տիգրան ըսիր որ կը կոչուիս... Հայ ես ըսիր, քրիստոնեայ ես ըսիր, փոյթս չէ: Դուն այնպիսի աչքեր ունիս որ կըրնան մարդս կրօնափոխ ընել... այնպիսի ակնարկ մը ունիս որ սրտեր կը խորտակէ... այնպիսի շրթներ ունիս որ կարող են աշխարհիս ամբողջ լեզուներն ալ խօսիլ...

«Այսքան ուժով քեզ սեղմելս եւ համբուրելս կը տեսնես, այնպէս չէ՞... եւ սակայն ինծ այնպէս կը թուի թէ երազի մը մէջ եմ, թէ դուն իրական մարմին մը չես եւ քեզ կը սեղմեմ որպէսզի մարմնիդ ջերմութիւնը զգամ, որովհետեւ կը վախնամ որ իմ իսկ հուրիս ստեղծած խաբէական մէկ ստեղծագործութիւնը ըլլաս... թերեւս հոգւոյս մէջէն բոց մը դուրս ժայթքեցաւ եւ քու կերպարանքիդ նման մարդու կերպարանք մը առաւ եւ ես ողորմելիս իմ իսկ հուրս կը գրկեմ եւ անով կը վառիմ...

«Բայց ոչ, իմ սիրելի Տիգրանս... ոչ, դուն երազ չես, ո՞ր կինը պիտի կարենար իր մէկ երազը այսքան ուժով սեղմել, այսքան խորունկ զգալ, որքան կը զգամ ես, առանց անոր ցրուիլը եւ անհետանալը տեսնելու:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՕՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Ոսկեան Գալայճեան 100 ֆրանք կը նուիրէ։

Ոմն (Վալանսէն) 100 Ֆր.։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն։

Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակից անդամները, ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ 12 Նոյեմբեր, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի «Հիւսիսեան» սրահը՝ 6, Ռիւ Ֆավանթին։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12, ժամը 5ին Քաֆէ Մոտէռն, 1, Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք, Պուա Քոլոմպ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Պատգամաւորի ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) իրիկուան ժամը 8,30ին, 25 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Իսի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր«ը 16 Յունուար, Ազգ. Տան սրահին մէջ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Չորեքշաբթի 10 Նոյեմբերին Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 19ին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի ժամը ճիշդ 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցի ֆոնտին համար հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Ողբ. Պր. Արիս Գոհարեանի մահուան տխուր առիթով, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 27ին (ողբացեալը հայրն էր Վալանսի Ազգ. Միութեան ատենապետ Տոքթէօր Մարգ. Գոհարեանի), Պ. Արուշ Եանպէքեան 30 Ֆր., Օննիկ Արման 50, Յակոբ Էթմէկճեան 100, Շալճեան 100, Կարպիս Փափազեան 50, Եդուարդ Թորոսեան 50, Գ. Կարապետեան 50, Վահրամ Գրիգորեան 50, Ժիրայր Ալիքսանեան 100, Օննիկ Առաքելեան 100, Վալանսի Հայ Մարզական Միութիւն 100, Տէր Նարեկ Քհնյ. 50, Եկեղց. Հոգաբարձութեան եւ դպրոց դասի անդամներ 150 Ֆր.։

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչեւ առտու

ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանահայ ծանօթ երգիչ՝

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

նաեւ

CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10

Tenue correcte de rigueur

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Թագուհի Գասպարեանի մահուան առթիւ.—

Խումար Դարբինեանի հոգեհանգիստ.— Տէր եւ Տիկին Դարբինեան, Գր. Գիփէլեան 50ական։

Պսակի առթիւ Այտընեան ընտանիք 50։

Գր. Տօրումեանի յիշատակին բարեպաշտ Տիկին մը 50։

Արուսեակ Նազարեանի մահուան առթիւ.— Նազարեան Միհրան, Ստեփան Կիրակոսեան 50ական, Ալ. Օհանեան, Ալ. Տէմիրճեան 30ական, Օհաննէս Ալիկեան 20, Գեղամ Մալխասեան, Գ. Գալուստեան, Տիկին Դրիկեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Նաճարեան 10ական։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Adiss Harmandyan

De retour des Etats-Unis, le chanteur populaire arménien de Beyrouth donnera un récital unique, accompagné de son orchestre au complet dans les villes suivantes :

PARIS

Samedi, 4 Décembre à 17 h. 30, Salle P leyel, 252, Fbg. St. Honoré (métro Ternes)
VENTE DE BILLETS : *Arménia-Mon dia*, 17 Rue St. Florentin, de 9 h. à 12 h.
de 14 à 18 h., sauf samedi et dimanche Métro : Concorde, Madeleine, Opéra)
Patisserie Markarian, 32 Rue de Trévi se, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de
Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café*
Tine, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville,
Tél. : 985-10-68

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon le
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Restaurant Manikian, 17 Rue Pasteur, Lyon 3e
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e
Restaurant Karnig, 198 Rue Garibaldi, Lyon 3e.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 A ve. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs
Réservation par correspondance en envoyant votre paiement à Armenia-Mondia
17, *Rue St. Florentin, Paris* (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 9 NOVEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — 12261 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.261

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻՆ

—o—

(20 Հոկտեմբեր 1921)

Գ. Ֆրանքլէն Պույեոնի Առաքելութիւնը

Քեմալականները հետեւողական Թուրքերու աւանդական կեղծաւորութիւն ու երկերեսանի քաղաքականութեան, իբրեւ փորձուած ու ճարպիկ լարախաղաց, կը գործէին կրկնակ ճակատի վրայ։

Մինչեւ 1921 Փետր.-Մարտի Լոնտոնի խորհրդաժողովը ո՛չ մէկ Պետութիւն պաշտօնապէս ճանչցած էր Անգարայի կառավարութիւնը, որ ըմբոստացած էր Պոլսոյ օրինաւոր իշխանութեան դէմ։ Նենգամիտ Ալլիոնի առաջարկով է, որ միաժամանակ Լոնտոն հրաւիրուած էին թրքական երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները՝ վերաքննելու համար Սեւրի դաշնագիրը։ Մինչ Պոլիս միայն երեք պատգամաւոր եւ երեք խորհրդական էր ղրկած, Անգարա Լոնտոնի խորհրդաժողովին կը ներկայանար վեց պատգամաւորով եւ տասը խորհրդականներով, որոնք բոլորովին ստուերի մէջ կը ձգէին սուլթան Վահիտէտտինի ներկայացուցիչները։

Ու ըսել թէ Մեծն Բրիտանիոյ հռչակաւոր նախարարապետ Լոյտ Ճորճ «աւազակ» որակած էր Մուսթաֆա Քէմալը։

Մինչ Պէքիր Սամի Լոնտոնի մէջ լուռ մնջիկ համաձայնագիր կնքելով Պրիանի հետ (9 Մարտ 1921ին) կիսապաշտօն ձեւով Ֆրանսայի ճանչցնել կուտար Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը, անդին, ճիշդ նոյն օրերուն, այս վերջինի երեք պատգամաւորները՝ Եուսուֆ Քէմալ, Տր. Րիզա Նուր եւ Ալի Ֆուատ Մոսկուայի մէջ կը բանակցէին բոլշեւիկներուն հետ եւ Մարտ 16ին Չիչերինի եւ Ճէլալ Քորքմազովի հետ կը ստորագրէին ռուսեւթուրք ծանօթ դաշնագիրը, ինչպէս տեսանք։

1921 Մարտ 9ի Պրիան – Պէքիր Սամի համաձայնագիրը մերժուեցաւ Անգարայի կառավարութեան եւ Խորհրդարանին կողմէ։ Զինուորականները հակառակ էին 3րդ յօդուածին, որուն տրամադրութեան համաձայն զինաթափ պիտի ըլլային «չէթէներն ու ժողովուրդը՝ ֆրանսական եւ թրքական հրամանատարութեանց հսկողութեան տակ։ Ուրիշներ կ'առարկէին թէ ինչո՞ւ միայն զինադադար պիտի կնքուէր եւ ո՛չ հաշտութիւն։ Ինչո՞ւ Ֆրանսա հակակշիռ պիտի ունենայ երկաթուղածին վրայ։ Ինչո՞ւ Կիլիկիոյ բոլոր հարստութեանց մենաշնորհը Ֆրանսայի պիտի տրուի, եւայլն։

Յետոյ Մոսկուայի մէջ տեղեկագիր ստացեր էին Պէքիր Սամիի Լոնտոնի մէջ խօսած ճառերուն մասին։ Արտաքին գործակալը ըսեր էր Պրիանի.— «Օգնեցէ՛ք մեզի եւ շուտով օձիքնիս կ'ազատենք բոլշեւիկներէն»։

Չիչերին կասկած յայտնած էր Մուսթաֆա Քէմալի անկեղծութեան մասին։ Եւ որովհետեւ Մոսկուայի աջակցութիւնը աւելի թանկագին էր Անգարայի՝ հայապատկան հողերը իւրացնելու համար, Ազգ. Մեծ Ժողովը ո՛չ միայն մերժեց վաւերացնել Լոնտոնի համաձայնագիրը, այլ եւ պաշտօնանկ ըրաւ Պէքիր Սամին, տեղը Արտաքին գործավարի պաշտօնին կոչելով Եուսուֆ Քէմալը, որ Մոսկուայի մարդը կը նկատուէր։

Քեմալականներու պաշտօնաթերթ Հաքիմիյէթի – Միլլիյէ (Ազգային գերիշխանութիւն) յարձակումները կը սաստկացնէր Ֆրանսայի դէմ։ Եւ սակայն Պրիան, որ վերջնապէս վճռած էր բարեկամանալ ազգայնական Թուրքերուն հետ, Անգարա կը փութացնէր կասկածելի ծնունդով թրքասէր նախկին երեսփոխան մը՝ Ֆրանքլէն-Պույեոնը, որ գրպանին մէջ դրած էր Պրիան-Պէքիր Սամի համաձայնագրին սրբագրուած օրինակը։ Ֆրանսա նոր զիջումներ կ'ընէր Թուրքերուն։ Ֆրանքլէն – Պույեոն արժանի ժառանգորդն էր Փիէր Լոթիներու եւ Քլոտ Ֆարէրներու։

Եուսուֆ Քէմալ 27 Յունիս 1921ին Ազգային Ժողովին առջեւ ճառ մը խօսելով, կը հաղորդէր, որ Ֆրանսա կ'ուզէ ամէն գնով հաշտութիւն կնքել իրենց հետ եւ այդ նպատակով Անգարա հասած է Ֆրանքլէն – Պույեոն։ «Այդ առթիւ իրեն ներկայացուցինք մեր առաջարկները, որոնց պատասխանին կը սպասենք...։ Բայց արդէն Ֆրանսացիները Զոնկուլտաքէն քաշած են իրենց զինուորները»։

1921 Հոկտ. 21ին Ֆրանքլէն-Պույեոնի եւ Եուսուֆ Քէմալի միջեւ կնքուեցաւ Անգարայի դաշնագիրը, բաղկացած 13 յօդուածներէ։

Ո՛չ Կիլիկիոյ հայ ազգային իշխանութեանց կարծիքն էին հարցուցած, ոչ ալ՝ Սուրիոյ կառավարութեան։ Ֆրանսա՝ իբրեւ հոգատար Պետութիւն՝ ինքնագլուխ շարժած էր։ Անգարայի համաձայնագրէն տեղեակ պահած չէր նոյնիսկ իր դաշնակիցը՝ Մեծն Բրիտանիան, որ պաշտօնապէս բողոքեց։ Դաշնակիցները համաձայններ էին, որ անջատ հաշտութիւն պիտի չկնքէին թշնամի Պետութեանց հետ։ Այս համաձայնութիւնը առաջին խախտողն էր եղած բոլշեւիկ Ռուսիան, որ 1918 Մարտ 3ին Բրեստ-Լիտովսկի մէջ անջատ հաշտութիւն էր կնքած Գերմանիոյ, Աւստրօ-Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ հետ։

Ո՛չ մէկ արդիւնք տուաւ Անգլիոյ բողոքը։ Անգարայի համաձայնագրին հետեւանքն այն եղաւ, որ Անգլիա եւ Իտալիա եւս սկսան մրցիլ Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի հետ՝ ամէն կերպով օգնելու համար Թուրքերուն, մինչեւ որ անոնք 1922 Սեպտեմբերի Իզմիրեան յաղթանակէն վերջ, 1923ին Լօզան հրաւիրուեցան՝ իբրեւ յաղթական նստելու համար կանաչ սեղանի առջեւ եւ պարտադրելու՝ իրենց պայմանները։

Բարոյագո՞րկ դիւանագիտութիւն։

Անգարայէն վերադարձին, Ֆրանքլէն-Պույեոն հրապարակային հաւաքոյթի մը մէջ տեղեկութիւններ տուաւ իր առաքելութեան մասին։ Փարիզաբնակ հայ ուսանողներս բաւական քրտինք թափել տուինք Պրիանի թրքասէր գործակալին։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Հնդկաստանի վարչապետը՝ Տիկին Ինտիրա Կանտի Փարիզ ժամանեց կիրակի օր։

Երկուշաբթի առաւօտ մտքերու փոխանակութիւններ կ'ունենար Նախարարապետին եւ ապա՝ պաշտօնական ճաշէ մը ետք Էլիզէի մէջ, կը տեսակցէր Ֆրանսայի Նախագահին հետ։

Քաղաքական շրջանակները նկատել կուտան, թէ Հնդկաստանի վարչապետը առաջին հերթին պիտի անդրադառնայ Արեւելեան Փաքիստանի հարցին, որ պատճառ դարձած է լարուած կացութեան մը ստեղծման Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ։

Նախ կայ գաղթականներու պարագան։ Միլիոնաւոր Պենկալցիներ փախուստ տալով Արեւելեան Փաքիստանէն՝ հնդկական սահմանամերձ շրջանները խուժած են։ Գաղթականներու վիճակը ողբալի է։ Միւս կողմէ Հնդկաստանի համար, ինչպէս նկատել տուած էր վարչապետը այլ հանդիպումներու ընթացքին, նիւթական ծանր բեռ մըն է այս, որ արդէն իսկ խախտած է երկրին պիւտճէն։

Երկրորդ կէտը բախումի մը վտանգն է երկու երկիրներու ուժերու միջեւ։ Հնդկաստան եւ Փաքիստան իրենց ուժերուն մեծ մասը կեդրոնացուցած են իրենց սահմանագլուխներուն վրայ եւ արդէն իսկ միջադէպեր կ'արձանագրուին։ Տեհլի հաղորդեց այս կապակցութեամբ, թէ հնդիկ ջոկատ մը անցած է Արեւելեան Փաքիստան՝ «լռութեան դատապարտելու համար Փաքիստանեան հրետանին», որ կը ռմբակոծէր հնդկական սահմանամերձ գիւղեր Քամալբիւրի շրջանը։

Փաքիստանի նախագահին ներկայացուցիչը Փեքին մեկնած է զինուորական օժանդակութիւն մը ստանալու մտադրութեամբ։ Ալի Պիւթօ փափաքած է, որ Փեքին Ապահովութեան Խորհուրդի մօտ օրակարգի հարց դարձնէ երկու երկիրներու կացութիւնը, աւելի ճիշդ՝ «Հնդկաստանի յարձակումը Փաքիստանի վրայ»։ Փեքին ընդունած չէ առաջարկը, թէեւ Չինաստանի Արտաքին փոխ-նախարարը յայտարարութեան մը ընթացքին վստահեցուցած է «իրենց Փաքիստանցի բարեկամներ»ը, թէ յարձակումի մը պարագային չին կառավարութիւնն ու ժողովուրդը միշտ զօրավիգ պիտի կենան Փաքիստանի կառավարութեան եւ ժողովուրդին, որպէսզի պահպանուի «երկրին անկախութիւնը»։ Փեքինի համար Արեւելեան Փաքիստանի հարցը ներքին բնոյթ ունի եւ, հետեւաբար, որեւէ արտաքին միջամտութիւն պէտք չէ տեղի ունենայ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ զինուորական տողանցքով մը յիշատակուեցաւ 1917ի «Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան» տարեդարձը։ Լենինի դամբարանի ամպիոնին վրայ տեղ գրաւած էին Բրեժնեւ, Պոդգորնի եւ զինուորական պետեր։ Երկրորդ շարքի վրայ տեղ գրաւած էր նաեւ Միկոյեան։ Մառէշալ Գրեչկօ դրուատելէ ետք Կարմիր Բանակի անպարտելի ուժը շեշտած է, թէ դեռ վերջ չէ գտած «գաղթատիրութեան սպառնալիքը» Խորհ. Միութեան վրայ։ Այսուհանդերձ ճառը եղած է գաղջ։ Ոչ մէկ քննադատութիւն կատարեց Մ. Նահանգներու հասցէին։

ՀՌՈՄԻ երրորդ Սինոդոսը վերջ գտաւ Շաբաթ օր։ Պօղոս Զ. լատիներէն ճառ մը խօսեցաւ, ուր շեշտեց կուսակրօնութեան անհրաժեշտութիւնը հոգեւորականներուն համար։ Այսուհանդերձ Սինոդոսին մէջ մեծ փոքրամասնութիւն մը — 44 պատգամաւորներ — ի նպաստ ամուսնութեան արտայայտուած են կղերականներուն համար, որոշ պարագաներու մէջ։ Այս առթիւ կը շեշտուի, թէ յառաջիկային Սինոդոսը աւելի լաւ պէտք է կազմակերպուի։ Յուսախաբութիւն մը նկատելի է Սինոդոսի աշխատանքներու արդիւնքին վերաբերեալ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

—o—

«Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, Հոկտեմբեր 30ին, «Արարատ» հանդիպում մը ունեցաւ Լենինգրադի «Զենիթ»ին հետ։

Այս, ինչպէս նաեւ յառաջիկայ մէկ քանի մրցումները մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն Հայաստանի խումբին համար։ Արդարեւ, «Արարատ» այնպիսի դիրքի մը մէջ կը գտնուի, որ պէտք չէ պարտութիւն կրէ, այլապէս կրնայ վտանգուիլ իր դիրքը՝ երկրորդ, եւ երրորդ դիրքին իջնել ընդհանուր աղիւսակին մէջ։ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն, որ զօրաւոր եւ փորձառու խումբ մըն է, երրորդ դիրքի մէջ կը գտնուի եւ կրնկակոխ կը հետեւի Հայաստանի խումբին։

Հայաստանի մարզիկները Հոկտեմբեր 30ին ըմբռնած են իրենց փափուկ կացութիւնը, եւ առաջին իսկ վայրկեանէն յաղթելու վճռակամութիւն ցոյց տուած են։

Խաղի 23րդ վայրկեանին «Արարատ»ի երիտասարդ պահեստի ուժերէն Ն. Պետրոսեան, որ դաշտ իջած էր փորձառու խաղացողներէն Իշտոյեանի տեղ (այս վերջինը Սպանիա կը գտնուի ներկայիս), կ'արձանագրէ օրուան առաջին կոլը, երբ գնդակը ստանալով անկիւնէն, գլուխ հարուածով զայն կը նետէ մրցակցին բերդին մէջ։

Շարունակելով յարձակումը, Երեւանցիները նոր յաջողութիւն մը կ'արձանագրեն 39րդ վայրկեանին։ Ղազարեանի լաւ փոխանցումէն ետք Մարգարով, որ մինչ այդ քանի մը առիթներ փախցուցած էր կէտ նշանակելու, կը յաջողի կոլ մը եւս նշանակել։ Ասիկա, ի դէպ, հայ մարզիկին արձանագրած 100րդ կոլն էր, ախոյենական մրցումներուն ընթացքին։ Մարգարով այժմ անդամ կը նկատուի Ֆեդորով ակումբի, այսինքն այն խմբակցութեան, որուն անդամները հարիւրական կոլ նշանակած են կարեւոր մրցումներու ընթացքին։

Երկրորդ կիսախաղին «Զենիթ» կ'արձանագրէ կոլ մը։ Ասիկա ոգեւորութեան աղբիւր կը հանդիսանայ Լենինգրադցիներուն համար, որոնք կ'անցնին բուռն հակայարձակման։ Արդիւնքը կ'ըլլայ նըպաստաւոր, քանի որ երկրորդ կիսախաղի 12րդ վայրկեանին երկրորդ կոլով մը կը հաւասարեցնեն կէտերը — 2-2։

Սակայն ութ վայրկեան ետք Մարգարով ճեղքելով Ռուսերու պաշտպանութեան գիծը՝ կ'արձանագրէ «Արարատ»ի երրորդ կոլը։

Խաղը վերջ կը գտնէ 2-3 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ»ի։

Նոյեմբեր 8ին «Արարատ» պիտի մրցի Մոսկուայի «Դինամօ»ին դէմ, իսկ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն՝ «Զարիա» խումբին դէմ։

«Արարատ» պէտք է անպայման յաղթէ, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենայ ստանալու արծաթէ շքանշանը։ Եթէ պարտուի եւ Թիֆլիսի խումբն ալ յաղթէ՝ Հայաստանի խումբը կ'անցնի երրորդ դիրքին, Խորհ. Միութեան ախոյենական մրցաշարքին մէջ։

« ԹԱՓԱՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ »

Այս խորագրին տակ Փիէր Փարաֆ յօդուած մը ստորագրած է Քոմպա օրաթերթի Նոյեմբեր 6ի թիւին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ ընդհանրապէս տեղահան ժողովուրդներուն եւ կը յիշէ նաեւ «Կան նաեւ Փոքր Ասիոյ աշխատասէր Հայերը, անգամ մը եւս յաղթական իրենց հազարամեայ տառապանքէն...»։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՄՄԱՆԵԱՆ

Հայ ճարտարապետներու փայլուն հոյլին կը պատկանի Միքայէլ Մամմանեան, որ, ինչպէս հաղորդած էր «Յառաջ» Նոյեմբեր 6ի թիւով, մեռաւ Երեւան, Հոկտեմբեր 30ին, յետ երկարատեւ եւ ծանր հիւանդութեան: 71 տարեկան էր:

Անոր հետաքրքրութիւնը հայկական ճարտարապետութեան հանդէպ ծայր կուտայ դպրոցական տարիներուն, երբ իր դասընկերներուն հետ կ'այցելէ Սեւան, Հաղպատ եւ Սանահին՝ տեղւոյն հոյակապ վանքերը: Յատկապէս բարեբար դեր կը կատարեն անոր հանդիպումները եւ ծանօթութիւնները Ն. Մառի, Յ. Օրբէլիի եւ Թ. Թորամանեանի հետ:

Անիի մէջ, ուր Ն. Մառ հնագիտական պեղումներ կը կատարէր, ապագայ ճարտարապետը կը պատճէնահանէ Տիգրան Հոնենցի եկեղեցիին գեղեցիկ որմնանկարները, կը նկարէ Անիի Սմբատեան պարիսպները եւայլն:

Հայկական ճարտարապետութեան մասին յօդուածներ կը գրէ իր դպրոցին՝ «Ներսիսեան» վարժարանին «Երգ ու Ներկ» պարբերականին մէջ: Դեռ դպրոցը չաւարտած՝ Մամմանեան Թիֆլիսի մէջ երգիծանկարներով կը մասնակցի «Հայ արուեստագէտ»ներու Միութեան ցուցահանդէսին: Յ. Թումանեան եւ Մ. Աբեղեան քաջալերելու մտօք երիտասարդին ձիրքերը՝ լոյս կ'ընծայեն զանոնք Գարեգին Լեւոնեանի «Գեղարուեստ» հանդէսին մէջ:

Մ. Մամմանեան 1921ին կը մեկնի Մոսկուա, ուր կարելիութիւնը կ'ունենայ յաճախելու տեղւոյն բարձրագոյն գեղարուեստական – թեքնիք հիմնարկութեան ճարտարապետական ճիւղը: Իրեն հետ էին իր դասընկերները Կարօ Հալաբեան եւ Գէորգ Քոչար:

Մամմանեանի հետաքրքրութիւններուն ոլորտը միշտ մեծ կ'ըլլայ: Ուսանողութեան շրջանին իսկ իր արձակուրդներէն կ'օգտուի այցելելու համար Երեւան, Լենինական, Թիֆլիս: Ամէնուր դասախօսութիւններ կը կատարէ: Ատեն մը կը հետաքրքրուի նաեւ թատրոնով՝ բեմերու նկարներ յարդարելով: Կը ձեւաւորէ բազմաթիւ բեմադրութիւններ, ինչպէս «Պէպօ», «Քաջ Նազար», «Պաղտասար աղբար» եւայլն: Կը կատարէ նաեւ մէկ-երկու թարգմանութիւն:

Ուսման աւարտին՝ 1929ին, կը հաստատուի Երեւան, ուր Ալ. Թամանեան բեղուն գործունէութեան լծուած էր, երիտասարդ եւ տարեց ճարտարապետներու հոյլով մը: Մամմանեան, իր կարգին, կը լծուի գործի: Ան առաջին առթիւ կը մշակէ Լենինականի գլխաւոր յատակագիծը, որ Թամանեանի կազմած Երեւանի յատակագիծին հետ, կը հանդիսանայ այդ ժամանակաշրջանի կարեւորագոյն աշխատանքներէն մին: Այնուհետեւ յատակագծեր կը կազմէ Կիրովականի, Ղափանի, Սարդարապատի (Հոկտեմբերեան), Զանգեզուրի երկրաշարժէն աւերուած գիւղերուն համար: Ինք յղացած է նաեւ Երեւանի մանկական երկաթուղիի եւ Կոմիտաս հանրային պարտէզներու յատակագծերը:

Ճարտարապետը իր յատակագծերուն մէջ միշտ նկատի կ'առնէ երկրին բնակլիմայական պայմանները, ինչպէս նաեւ արդի ժամանակներու հարկադրանքները: Այսպէս, օրինակ, Ղափանի համար ան կ'օգտագործէ հին, աւանդական ձեւը, այսինքն շէնքերը լանջերու վրայ հաստատել աստիճանաձեւ դասաւորումով: Աւելցնենք, որ ներկայիս, այսինքն Մամմանեանի յղացումէն երեսուն տարի ետք, այդ ձեւը լայն չափով կը կիրարկուի երկրին լեռնային շրջաններուն մէջ:

Դեռ երեսունական թուականներուն, երբ ան կը նախագծէր Երեւանի եւ Լենինականի քանի մը թաղերը, Մամմանեան կ'առաջարկէ շէնքերու համալիր (անսամպլը) դասաւորումի դրութիւնը: Այդ սկզբունքը, յետագային, որդեգրուեցաւ ամէնուր: Ահա թէ ինչ կը գրէր ան այդ մասին 1932ին.— «Քաղաքը (խօսքը Լենինականի մասին է) բաժանւում է բնակելի համալիրների, ուր մտնում են բնակելի տներն իրենց մանկապարտէզով եւ մսուրով: Նման մի քանի համալիրներ միասին կազմում են մի բնակելի հողամաս, որ բացի վերոյիշեալից, ունի նաեւ ճաշարան, լուացքատուն եւ դպրոց, եւ վերջապէս մի քանի հողամասեր համախմբուելով կազմում են բնակելի թաղամաս՝ իրենց մէջ առնելով ակումբը, բաղնիքը, բուժարանը եւայլն» («Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր» տարեգիրք):

Այդ թուականներուն նիւթական պատճառներով կարելի չեղաւ իրականութեան վերածել նոր տեսութիւնը: Տասնամեակներ ետք է միայն, որ «Երեւաննախագիծ»ը ճարտարապետին գլխաւորութեամբ հնարաւորութիւն ունեցաւ այդ սկզբունքով նոր թաղեր կազմելու, ինչպէս՝ Աջափնեակ, Նորք, Արարատեան եւայլն:

Մամմանեան կ'աշխատի նաեւ մասնագէտներ պատրաստել: Այս առաջադրութեամբ ան նախաձեռնարկ կ'ըլլայ Երեւանի շինարարական հիմնարկութեան (այժմ՝ Բազմարուեստից) հիմնադրութեան, որուն առաջին տնօրէնը կը դառնայ ան (1930–1935):

1935ին խումբ մը ճարտարապետներու հետ կ'այցելէ Թուրքիա, Յունաստան, Իտալիա եւ Ֆրանսա: Զորս ամսուան շրջագայութեան ընթացքին կ'ուսումնասիրէ ճարտարապետական յուշարձաններ՝ լուսանկարելով եւ չափագրելով զանոնք:

Վերադարձէն քիչ ետք, դժբախտաբար, ան եւս տասնեակ հազարաւորներու նման կը ձերբակալուի եւ կ'աքսորուի հեռաւոր Սիպիր: Աքսորի դաժան կեանքը կը տեւէ 18 տարի, մինչեւ 1955:

Աքսորի ընթացքին էր, որ իր նախկին դասընկերներէն Գէորգ Քոչարի հետ կը կազմէ նոր քաղաքի մը՝ Նորիլսկի յատակագիծը, ուր ցայտուն գիծերով երեւան կու գայ հայկական ճարտարապետութեան դիմագիծը:

Ահա թէ ի՛նչ պատմած են երկու հայ ճարտարապետները «Գարուն»ի աշխատակիցներէն մէկուն.—

... 1939 թուական: Ցրտաշունչ տունդրա: Այժմեան Նորիլսկից երկու կիլոմեթր հեռաւորութեան ընկած ամայի, ձիւնածածկ հարթավայր: Նորակառոյց կոմբինատի նախագծային բաժնում հաւաքուել են լաւագոյն ճարտարապետները: Ս. Զաւէնեագինը, որ այն ժամանակ կոմբինատի դիրեկտորն էր, յայտնում է նոր քաղաք կառուցանելու մասին որոշումը: Գերմանացի յայտնի ճարտարապետ – քաղաքաշինարար Կուրտ Մայերը հրաժարւում է մասնակցել նախագծմանը: Այդ գործը յանձնւում է ճակատագրի դիպուածով հայրենիքից հեռու գտնուող Միքայէլ Մամմանեանին, Գէորգ Քոչարին եւ եօթը ճարտարապետների...: Սկսուեց որոնումների ու պրպտումների շրջանը: Զգիմանալով կլիմայի դաժան փորձութիւններին, ճարտարապետներից շատերը հրաժարուեցին յանձնարարուած գործից: 1939 թ. Նոյեմբերի 2ին յանձնաժողովին ներկայացուեց ունիկալ քաղաքի նախագծման երկու տարբերակ, որոնք կազմել էին Մ. Մամմանեանը եւ Գ. Քոչարը: Նախագծերի մասին նրանց զեկուցումը մեծ տպաւորութիւն թողեց ներկաների վրայ եւ արժանացաւ ընդհանուր հաւանութեան:

Սկսուեց նոր քաղաքի կառուցումը: Մ. Մամմանեան նշանակուեց քաղաքի պլանաւորման խմբի ղեկավար:

Նորիլսկի նախագիծը, երկու հայ ճարտարապետների ստորագրութեամբ, այժմ գտնւում է քաղաքի թանգարանում»: («Գարուն», 1970, Յունիս):

Վաստակաւոր ճարտարապետը մասնագիտացած էր ճարտարապետական հարցերու եւ տեսութիւններու մէջ: Բացի դասախօսութիւններէ, ան աշխատակցած է նաեւ յօդուածներով եւ ուսումնասիրութիւններով զանազան թերթերու եւ հանդէսներու: Անոր գրչին կը պատկանին ճարտարապետութեան եւ կերպարուեստին նուիրուած բազմաթիւ մենագրութիւններ, որոնց մէջ շօշափուած են այլազան նիւթեր եւ դէմքեր (աշխարհային ճարտարապետութիւն, Թամանեան, Թորամանեան, արուեստներու համադրում եւայլն: Մահէն առաջ ունէր հրատարակելի կարեւոր գործեր՝ քաղաքաշինութեան և հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մասին:

Վերջին 15 տարիներուն Մամմանեան կը ղեկավարէ մայրաքաղաքին նոր յատակագիծին մշակման աշխատանքը «Երեւան-նախագիծ»ի մէջ: Համաձայն նոր յատակագիծին, որ արդէն իսկ վաւերացուած է, 1980ին Երեւան պիտի ունենայ 900.000 բնակիչ:

Միքայէլ Մամմանեան իր վաստակաշատ գործունէութեամբ մեծապէս նպաստեց Հայաստանի քաղաքաշինարարութեան գործին՝ նոր յղացումներով եւ գեղեցիկ ձեւաւորումներով:

«Հայր Միքայէլ»ը, ինչպէս կը սիրէին զինքը կոչել իր սաները, պիտի մնայ անուանի եւ, միաժամանակ, սիրուած անուն մը հայ ճարտարապետներու փայլուն հոյլին մէջ:

ԺԻՄԷՆ

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷ՝ «ԱՆՊԱՐՏԵԼԻՆ»

Ա.

Քոլոսիմօ կը բարձրանայ ինքնաշարժ եւ իր անձնական վարորդ թիկնապահին կուտայ հասցէ մը: Հազիւ ճամբայ ելած սեւ Ֆորտ մը, հեռուէն կը հետեւի անոր:

Բացօթեայ ճաշարանի մը առջեւէն անցնելու ատեն, Քոլոսիմօ հրաման կուտայ վարորդին, որ կանգ առնէ: Ու վար կ'իջնէ ըսելով.

— Պէտք է անմիջապէս Լուիճիին հեռաձայնեմ:

Հեռաձայնին խցիկը կը գտնուի ճաշարանին խորերը: Քոլոսիմօ կը փորձէ հաղորդակցութեան մէջ մտնել իր փաստաբանին հետ, բայց հեռաձայնը չի պատասխաներ: Յանկարծ զէնքի վեց հարուածներ կը լսուին, եւ Պիկ Ճիմ Քոլոսիմօ իր ամբողջ երկայնքով կ'իյնայ գետին: Ստուեր մը, որ մտած էր սպասաւորներու դուռնէն, կ'անհետանայ մութին մէջ: Երբ կրակոցը լսելով՝ վարորդը կը ժամանէ, կը հասկնայ պատահածը: Իր տիրոջ գրպանէն առնուած են 50.000 տոլար եւ փոքրիկ տետրակ մը, ուր կային գաղտնի տեղեկութիւններ:

Երկու օր ետք, ուշ գիշերին, նոյն սեւ Ֆորտը կը սուրայ Շիքակոյի կեդրոնէն դէպի մութ արուարձանները: Ալ Քափոնէ ժամադրութիւն մը ունի Ճոնի Թորիոյի հետ:

— Սա ծառերուն տակ կանգ առ, կը հրամայէ իր վարորդին: Թորիոյին հետ պէտք է միշտ զգուշութեամբ վարուիլ:

Ալ Քափոնէ կ'իջնէ ինքնաշարժէն եւ կ'անցնի միւս մայթը: Թորիոյի կեդրոնատեղին երեք յարկանի հին շէնք մըն է, որ շատ կը նմանի Զորս-Երկուքին: Ամբողջ շէնքը խաւարի մէջ է, իսկ դուրսը՝ լուսնի լոյս: Խորամանկ աղուէսը կը զգայ վտանգը: Երկու անգամ կ'անցնի շէնքին առջեւէն, երրորդին դուռը կը հրէ ոտքի մէկ հարուածով եւ ինք անմիջա-

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

Յետոյ, կը ջանար ինքզինք չքմեղացնել, խորհելով.

— Եթէ չամուսնանայի ու աքսորուէի, այսօր ո՞վ իրեն դրամ պիտի ղրկէր... երկուքս ալ անօթի պիտի մեռնէինք:

Անցան մէկ քանի ամիսներ, ու ալ նոր նամակ չստացաւ վաճառականը:

Հայրենակիցներէ իմացաւ, տարտամօրէն, թէ իր կինը ուրիշ Սվազցի կիներու հետ քշուած էր դէպի Տէր Զօր, բայց երբեք չկրցաւ այս մասին դրական ապացոյց մը ունենալ:

Դարձեալ անցան քանի մը ամիսներ, ու Տէր Զօրի ահաւոր ջարդերուն լուրերը հասան Պոլիս: Անոնք որ ցանցառօրէն նամակ կը ստանային Տէր Զօր գացող տարագիրներէ, ալ որեւէ տեղեկութիւն չառին:

— Անպատճառ կամ մեռած կամ ջարդուած է խեղճ կինս, մտածեց վաճառականը, եթէ ոչ անպատճառ նամակ մը կ'առնէի իրմէ, այսչափ ժամանակէ ի վեր:

Այս մտածումը բաւական օրեր իր սիրտը ու միտքը չարչրկեց. յետոյ, կամաց կամաց, վերստին գտաւ իր հանդարտութիւնը:

Իր ամուսնութեան տասներորդ ամիսը չէր լրացած տակաւին, երբ Հայկանոյշ մանչ զաւակ մը ծնաւ:

— Աստուած եթէ մէկ մանչ զաւակս առաւ՝ տեղը ուրիշ մը տուաւ, մտածեց վաճառականը, Աստուած ներեց իմ գործած մեղքս:

Ու մխիթարուեցաւ նախախնամական այս ներողամտութեամբ:

Մազմազեան, առեւտրական գործառնութիւնները հետզհետէ կ'ընդարձակէր: Իր կերպասները քանապատիկ գնով ծախած էր եւ այժմ իր ձեռքը գտնուած դրամագլխով ուտեստեղէնի վրայ գործեր կ'ընէր մեծ շահերով:

Խասգիւղի համեստ տունը թողած էր ու փոխադրուած Բերա: Իսկ Հայկանոյշի ծնողքը մնացած էր գիւղը, ուր կ'ապրէր շնորհիւ իր աղջկան դրամական օժանդակութեան:

Տարի մը ետքը, նախախնամական ներողամտութիւնը կրկին կ'արտայայտուէր, ու այս անգամ Հայկանոյշ աղջիկ մը կը ծնէր:

Վաճառականը ալ բոլորովին մոռցած էր իր նախկին կինը: 16 ամիսներէ ի վեր լուր չէր առած իրմէ, ու ապահով էր թէ մեռած էր:

Հայկանոյշ իր պարկեշտութեամբ եւ խնայասիրութեամբ արժանաւոր յաջորդը ներկայացած էր նախկին կնոջը:

— Պոլսեցի աղջիկներուն համար լաւ չէին խօսեր մեր քաղաքը, կը մտածէր դաւառացին, ի՜նչ սխալ կարծիք. հոս ալ պարկեշտ, տանտիկին աղջիկներ պակաս չեն:

Ամիսներ անցան եւ օր մըն ալ Զինադադարը կնքուեցաւ: Տարագիրները կը վերադառնային հետզհետէ: Վաճառականը պահ մը մտահոգութեան մատնուեցաւ: Արդեօք յանկարծ իր կինը երեւա՞ն պիտի ելլէր...

Կիներ կը հասնէին հեռաւոր անկիւններէ, մինչեւ Տէր Զօրէն, ու Պոլիս կը գտնէին իրենց հեռաւոր կամ մերձաւոր ազգականները: Օր մը լուր բերին թէ Տէր Զօրէն Սվազցի կին մը եկած է, մեր վաճառականին ծանօթներէն:

Կարապետ իսկոյն փութաց անոր քով:

— Մեր Աղաւնիէն լուր մը ունի՞ս հարցուց:

Աղաւնին իր կինն էր:

Կինը պատմեց թէ միասին տեղահան եղած էին Սվազէն, ու մանրամասն նկարագրեց իրենց կրած տառապանքները, Թարսուս եւ ապա Հալէպ երթալնին, ու անկէ Տէր Զօր քշուելնին:

— Ես կրցայ Տէր Զօր մնալ, ըսաւ, բայց Աղաւնին ուրիշ կիներու հետ աւելի հեռուները տարին, Սուարի կողմերը եւ ալ անկէ ետքը իրմէ լուր չառի. չեմ գիտեր թէ կրցա՞ւ ջարդէն ազատիլ, որովհետեւ ջարդերը ճիշդ այդ կողմերը տեղի ունեցան:

— Ես տարիներէ ի վեր իրմէ նամակ առած չեմ, պատասխանեց վաճառականը, վերջին նամակը Հալէպէն գրած էր...

— Ի՞նչպէս կ'ուզես որ նամակ գրէ Սուարէն. ան կողմերը ոչ փոստա կայ ոչ հեռագիր: Բայց եթէ ողջ մնացած ըլլար, մինչեւ հիմա նամակ մը կը գրէր, որովհետեւ զինադադարէն ետքը այդ կողմերը գտնուող կիները վերադարձան Տէր Զօր: Մեռած ըլլալու է խեղճը:

— Այո, ես ալ այնպէս կը կարծեմ, ըսաւ Մազմազեան տխրութեամբ գլուխը օրօրելով:

Ու վերադարձաւ իր գործին:

Գ.

Օր մը, երբ Հայկանոյշ տանը մէջ իր երկու փոքրիկներովը զբաղած էր, դուռը զարնուեցաւ: Սպասուհին գնաց բանալու:

Խեղճուկ, պատառոտուն զգեստներ հագած երիտասարդ կին մըն էր որ 10-12 տարեկան աղջկան մը ձեռքէն բռնած էր: Երկուքն ալ յայտնի կ'երեւար որ երկարատեւ զրկանքներէ հալումաշ եղած էին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(5 – Շար.)

պէս կը նետուի մէկ կողմ : Ներսէն գնդացիրները կը պատասխանեն եւ գնդակներ կը սուրան իր քիթին տակէն : Իրարանցում : Մարդիկ վրայ կը հասնին : Ալ Քափոնէ կը յայտնուի, ու պաղարիւնութեամբ կը մաքրէ վրայի փոշին :

— Ճոնիին հետ ժամադրութիւն ունիմ, կ'ըսէ :

Ճոնիի գրասենեակը կը գտնուի վերի յարկը : Զոյգ հեռաձայններ կան անոր սեղանին վրայ : Ալ Քափոնէն ողջ առողջ տեսնելուն պէս՝ Թոռիոյի դէմքը կը գունատի :

— Կ'երեւի շատ սիրուած անձ մը չեմ այս Թաղին մէջ, — կ'ըսէ Քափոնէ հեգնանքով :

— Կը ցաւիմ պատահածին համար, բայց այնքան երթեւեկ կայ այս շէնքին մէջ... Յետոյ չըսիր, թէ ճիշդ ո՞ր ժամուն պիտի գաս :

— Հիմա խօսինք լուրջ բաներու մասին : Ասպարէզը մերն է : Պէտք է գործակցինք եւ ընդարձակենք մեր գործունէութիւնը : Մեր ալքոլին որակը շատ բարձր չէ, բայց պէտք է որ սպառումը աւելնայ : Այն ճաշարանները, սրճարանները եւ կապելաները որոնք կը մերժեն մեր ապրանքը, փոխարէնը կը ստանան սնտուկ մը ձեռնառումբ... :

— Բայց ոստիկանութիւնը...

— Այս քաղաքին մէջ կարելի է ամէն բան գնել դրամով : Կը նախատեսեմ ամսական մէկ միլիոն տոլար շահ : Եթէ անոր 750 հազարը բաժնենք դատաւորներուն, ոստիկաններուն եւ զանազան ուրիշ պաշտօնեաներու, կարծեմ, թէ ազատ գործելու իրաւունքը կ'ունենանք այս քաղաքին մէջ :

Թոռիօ եւ Ալ Քափոնէ կը համաձայնին : Կը կաշառեն պաշտօնեաները եւ ոստիկանները եւ կը յաջողին իրենց մարդիկը զետեղել կարեւոր դիրքերու վրայ : Զարմանալի չէր այս բանը : Ամսական 750 հազար տոլարով կարելի էր շատ բաներ գնել այս քաղաքին մէջ, ուր վարձկան ոճրագործները 200 տոլար միայն կը պահանջէին մարդ մը անդիի աշխարհը ղրկելու համար :

Ոճիրի սենտիքան տէրն ու տիրականը դարձած էր Շիքակոյի : Այսպէս, օրինակ, 1926ին ոստիկանութիւնը 13 հազար հոգի ձերբակալեց զանազան յանցանքներու համար, անոնցմէ միայն 500 հոգի դատապարտուեցան դրամական թեթեւ տուգանքներու :

Աւելի զատ Ոճիրի Սենտիքան կը խաղար ոստիկանութեան դերը : Ան պաշտպան կը հանդիսանար այն խանութպաններուն, վաճառականներուն եւ քաղաքացիներուն, որոնք դրամական տուրք մը կը վճարէին իրեն : Այս գործողութեան կը տրուէր ռաքէթ անունը :

Զարմանալին հոն է, որ այս ոճրագործները աստուածավախ ալ էին ընդհանրապէս : Այսպէս, Ալ Քափոնէ իր շահած դրամին մէկ կարեւոր մասը կը յատկացնէր բարեսիրական գործերու, կը պաշտպանէր որբն ու այրին, բարոյականն ու անհատի սեփականութիւնը :

Միւս կազմակերպութիւնները, սակայն, հաշտ աչքով չէին դիտեր Քափոնէ – Թոռիոյի տիրապետութիւնը : Հակառակորդներուն պարագլուխն էր իրլանտացի Օ'Պանիոնն, միշտ ժպտերես, հուժկու, փափկանկատ եւ վայրագ, մարդասէր եւ անգութ : Օ'Պանիոնի կեդրոնատեղին էր ծաղկավաճառի խանութ մը, որ կը գտնուէր Սուրբ–Անուն մայր եկեղեցւոյ ճիշդ դէմը :

Օ'Պանիոն ունի զօրաւոր եւ փորձառու կանկսթէրներէ կազմուած խումբ մը : Կ'անցնի հակայարձակումի : Կոտրել կուտայ Ալ Քափոնէին քամիոններուն ճամբան եւ անոնց պարունակած ալքոլը կը ծախէ իր հաշւոյն, կամ կողոպտել կուտայ անոր մթերանոցները : Թոռիօ կ'ուզէ բիրտ ուժի դիմել, բայց Ալ Քափոնէ կը նախընտրէ դիւանագիտութիւնը : Տեսակցութիւն մը կ'ունենայ Իրլանտացիին հետ :

— Ինչո՞ւ այսպէս զիրար բզքտենք, Օ'Պանիոն, — կ'ըսէ Քափոնէ, — այս քաղաքը մեր երկուքին ալ կը կշտացնէ : Դուն առ հիւսիսային թաղերը, ես կ'առնեմ հարաւի թաղերը...

— Շատ լաւ կարգադրութիւն է, կ'ըսէ Իրլանտացին, կ'ընդունիմ :

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— 30 Հոկտեմբերի Շաբաթ երեկոյեան Ռամոյի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հայկական պարի բացառիկ փառատօնը, փարիզեան երկու խումբերու՝ Նայիրիի եւ Նաւասարդի մասնակցութեամբ : Այս խումբերուն անունները յաճախ կ'երեւէին հայկական ձեռնարկներու յայտագիրներուն վրայ, սակայն, ցարդ գաւառի մեր գաղութները հնարաւորութիւն չէին ունեցած զիրենք վայելելու : Շնորհիւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին՝ ահա անոնք մեր մէջն են : Պէտք է շեշտել որ մեր յանդուգն ու ժրաջան երիտասարդ ընկերները երբեք չեն վարանիր մեծածախս ձեռնարկներ իրագործելէ, անշուշտ իբրեւ յաջողութեան կռուան ունենալով մեր աքանչելի ժողովուրդին ու մանաւանդ անոր խոնարհ դասին, ազգային խոր զգացումներն ու առատաձեռնութիւնը : Այս անգամ ալ անոնք կանգ չառին որեւէ խոչընդոտի առջեւ ու մեզ առիթը ընծայեցին ըմբոշխնելու հայկական պարերու նրբութիւնները, որոնք խտացեալ արտայայտութիւններն են ընդհանրապէս հայ գեղջուկին առօրեայ կեանքին, անոր դէպի բնութիւնը տածած սիրոյն, աշխատանքի սրբութեան ու անոր մարդկային նկարագրին :

Եռայարկ հսկայ սրահը լեցուած էր գրեթէ ամբողջութեամբ : Ուրախալի երեւոյթ է որ երիտասարդութիւնը կը ներկայացնէր հանդիսականներու ստուար մեծամասնութիւնը : Կարեւոր թիւ մը կը կազմէին նաեւ Տէսինի, Վիէնի, Սէն Մորիսի եւ շրջակայ այլ վայրերէ եկած հայրենակիցները : Կը նշմարուէին նաեւ օտարներ :

Անցողակի ըսենք որ այս վերջերս Հայաստանէն սկսեալ մինչեւ սփիւռք, եղան առողջ քննադատութիւններ ցարդ գործադրուած հայկական պարերու եւ պարողներու տարազներուն ազգային անհարազատութեան մասին : Մասնագէտ մը չըլլալով, ներկայ խումբերուն նկատմամբ երբեք յաւակնութիւնը պիտի չունենամ անդրադառնալու յարուցուած այդ այժմէական հարցերուն, այլ պիտի գոհանամ իբրեւ պարզ հանդիսատես արձանագրել տպաւորութիւններս, որոնք կը կարծեմ արտայայտութիւնը ըլլան ներկաներու մեծամասնութեան արուեստասիրական ըմբռնումներուն :

Յայտագիրը կը բաղկանար երկու մասէ՝ տասնական պարերով : Նայիրի եւ Նաւասարդ խումբերը իրենց նուագախումբերուն ընկերակցութեամբ պարեցին փոխն ի փոխ : Բոլոր պարերն ալ առանց բացառութեան յաջողութեամբ պսակուեցան ու արժանացան բուռն ծափահարութեանց ու յաճախակի կրկնումներու :

Մի առ մի կանգ առնել իւրաքանչիւր պարի արուեստագիտական կառուցուածքին եւ պարողներու կատարողական թեքնիք աստիճանաչափին վրայ՝ վեր է ուժերէս : Այսուհանդերձ, ծափահարութիւնները ինքնին կ'ապացուցանէին թէ պարողները յաջողեցան արուեստի նրբին թելերով ներգործել հանդիսատեսներու գեղագիտական ու ազգային զգացումներուն վրայ :

Եւ իրօք, իգական խումբերը իրենց նազելաճեմ սահանքներով ու մարմնական ձեւընկալ շարժումներով, իսկ տղաքը՝ նոյնքան ճկուն, յախուռն ու միաժամանակ ներդաշնակ ու կշռութաւոր քայլերով գիտցան ցուցաբերել տուեալ պարերու ոգին, միտքն ու արժէքը : Իսկ զգեստներու ճոխութիւնը՝ ակնախտիղ գոյներու պէսպիսութեամբ հաճելի էր տեսողութեան :

Բացի դասական պարերէ, Նաւասարդ խումբը պարեց Աճարներու ռազմական պարը : Իսկ Նայիրին՝ Խանասորի արշաւանքի հերոսական դրուագը յաւերժացնող «Խանասոր» պարը :

Յայտագիրը ունէր նաեւ երգի բաժին մը : Օրիորդ Էվա Ռըստիքեան իր բարձր, հնչեղ ու թրթռուն ձայնով երգեց վեց երգեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ, առանձին փայլ մը տալով երեկոյթին : Իր խլած կրկնակի ծափերը եկան փաստելու իր արուեստագէտի բնատուր ձիրքը եւ ներկաներուն վրայ ներգործած խանդավառութիւնը :

Իր ընդհանուր գիծերով փառատօնը յաջող պէտք է նկատել : Հաւանաբար մանր թերիներ նշմարուած ըլլան, սակայն ատոնցմով չէ որ պիտի նուաստանայ կատարողներու արժէքը : Որովհետեւ կատարեալ ոչինչ կայ : Անարդար պիտի ըլլար նաեւ բաղդատութեան եզրեր փնտռել սփիւռքեան եւ հայաստանեան խումբերու իրագործմանց միջեւ, երբ այս վերջինները իբրեւ պետական կազմակերպութիւններ կը վայելեն անոր կատարեալ օժանդակութիւնը, մինչդեռ մեր տղաքն ու աղջիկները, բոլորն ալ սիրողներ, իրենց հանգիստի ժամերը կը զոհեն, հայկական մշակոյթին բերելու համար իրենց համեստ նպաստը :

Ամէն գնահատանքի արժանի են Նայիրիի եւ Նաւասարդ խումբերու պարողները, նաեւ Նայիրիի պարուսոյց Պր. Եդուարդ Պուռնութեան եւ Նաւասարդի պարուսոյցներ՝ Էտոի ու Քրիսթիան Ճօլեան եւ Ալէթ Մելքոնեան, ինչպէս նաեւ զոյգ նուագախումբերը, որոնց համախումբ աշխատանքին ու անխոնջ ջանքերուն կը պարտինք ստեղծուած ոգեւորիչ մթնոլորտն ու հանդիսականներու վրայ առթած գոհունակութիւնը :

Շնորհակալութիւններ բոլորին : Վստահ ենք որ կազմակերպիչները հասան իրենց առաջադրած նպատակին :

ԳՈՒՐԳԷՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Կիտ Միւզիքալի վերջին թիւին մէջ (23 Հոկտ.) շահեկան յօդուած մը հրատարակուած է Ռընէ–Փիէր Շուեթոյի եւ իր Իլ տը Ֆրանսի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբին մասին : Լուի Վէնս ստորագրած է այն հարցազրոյցը զոր կատարած է Շուեթոյի հետ, կցելով ղեկավարին եւ տաղանդաւոր թաւջութակահար եւ նուագախումբին քարտուղար՝ Նահապետ Ալէքսեանի (Ալալէմճեան) նկարները :

Հարցազրոյցի ընթացքին, լրագրողը կ'ուզէ գիտնալ նաեւ Պ. Ալէքսեանի դերը, այն աքանչելի իրագործումին մէջ, որ է Շուեթոյի նուագախումբը ու ղեկավարը կը պատասխանէ .—

«Նախ եւ առաջ հաւատարիմ բարեկամ մըն է, ինչ որ շատ ընթացիկ բան մը չէ : Ինչպէս գիտէք, Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարն է ինչ որ շատ ծանր բեռ մը կը ներկայացնէ եւ յաւելեալ՝ Ն. Ալէքսեան երկրորդ solo թաւջութակահարս է : Կարծեմ բաւական բան է, չէ՞, միայն մէկ մարդու համար» :

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

«Գիշերը երազներուս մէջ քանի՛ քանի անգամներ հրեշտակներ տեսած եմ, որոնք վերէս կ'իջնեն, համբոյրներ կը թողուն եւ երբ ես ալ ձեռքերս կ'երկարեմ որպէսզի զանոնք համբուրեմ ու գրկեմ, քովէս կը հեռանան ու անյայտ կ'ըլլան : «Ոչ... ոչ, դուն երազ չես... ահա տես ամբողջ ուժովս քեզ կուրծքիս վրայ կը սեղմեմ»...

Եւ կուրծքին վրայ սեղմած Տիգրանի գլուխը յանկարծ վեր առնելով այրող աչքերը անոր վարդագոյն այտերուն տարաւ ու նախանձի շանթեր արձակող ակնարկով մը հարցուց.

— Տիգրան... երէկ գիշեր Այիշէն մերկ տեսար չէ՞ :

— Այո, ըսաւ երիտասարդը հազիւ լսելի ձայնով մը :

— Լաւ, հիմա զիս ալ տես եւ ճիշդը ըսէ թէ մեր երկուքէն ո՞վ աւելի գեղեցիկ է :

Եւ այս ըսելով մանկամարդ Չէրքէզուհին ինչպէս որ էր բոպիկ տիվանէն վար ցատկեց ու քնքուշ շարժումով մը թողուց որ մետաքսէ կապոյտ շրջազգեստը վրայէն գետին իյնայ :

Տիգրան յանկարծ կիսամերկ կնոջ մը առջեւ գտնուեցաւ, որ կարծեց թէ առաջին անգամ կը տեսնէր :

Տեսողութիւնն ալ իր պայմանները ունի :

Ասիկա միթէ՞ այն կինը չէր, որ քանի մը ժամ առաջ բոլորովին մերկ իր ուսին կռթնելով լողարան մտնելը տեսած էր :

Եւ սակայն այժմ, բոլորովին տարբեր կին մը կ'երեւար :

Այն ատեն զայն սոսկումի ակնարկով մը դիտած էր :

Մինչդեռ հիմա հիացման ակնարկով մը կը դիտէր :

Խարտեաշ Սուլթանուհին միայն հնդկական մետաքսէ կարճ շապիկով մը մնալով, երիտասարդին աչքերուն առջեւ վարդագոյն ուրուականի մը ձեւը կը ստանար որ հրավառ երեւակայութիւն մը անգամ երեւակայելու անկարող պիտի ըլլար :

Տիգրան շլացած այդ հրեշտակային մարմինը կը դիտէր...

Իրեն այնպէս կը թուէր թէ այդ մարմինը շլացուցիչ փայլով մը պատուած էր եւ թոյլ չէր տար որ ակնարկը վերջնականապէս անոր վրայ թառի :

Կը կարծէր թէ թեւերը կը դիտէր եւ սակայն ակնարկը ուրիշ կողմ կը թառէր :

Ասիկա տեսակ մը իրական եւ միեւնոյն ատեն անրջային տեսիլքի մը կը նմանէր :

Հայրիէ իր մերկ մարմնին վրայ խառնափնթոր կերպով թափուած մազերով ու բոպիկ ոտքերով կակուղ գորգին վրայ ծանր քայլերով յառաջացաւ եւ եկաւ գեղեցիկ հայուն առջեւը կանգնեցաւ :

— Սիրելի Տիգրանիկս, ըսաւ, շեշտով մը որ այդ վայրկեանին միայն սիրոյ նախանձը կը գունաւորէր, Այիշէն մերկ տեսար, հիմա զիս ալ տես, եւ ճիշդը ըսէ թէ ա՞ն աւելի գեղեցիկ էր թէ ես :

Եւ ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւելով պատասխանի սպասեց :

Խարտեաշ Սուլթանուհիին այդ դիրքը պատկեր մը կը կազմէր որ կարող էր անզգայ մարդ մը անգամ խելագար դարձնել :

Եթէ Պիգմալիոն մարմարէ ըլլար եւ Կալաթէա անոր թախանձէր որ այդ դիրքին մէջ մարմին ու հոգի ստանար աւելի նուազ ժամանակ պէտք պիտի ըլլար հրաշքը կատարուելու քան որքան պէտք եղաւ Սուլթանուհին անոր խօսքերէն ոգեւորուելու :

Տիգրան մարմարիոնէ չէր :

Տիվանէն վար ցատկեց, բազուկները բացաւ եւ Սուլթանուհին գրկին մէջը սեղմելով անոր գեղեցկութենէն հարբածի նման գոչեց.

— Ոչ...ոչ. քու գեղեցկութիւնդ մարդկային գեղեցկութիւն չէ...

— Ուրեմն ես աւելի՞ գեղեցիկ եմ :

— Այո՛ :

— Զիս աւելի՞ շատ կը հաւնիս :

— Այո՛ :

— Եւ զիս կը սիրե՞ս :

— Ո՛հ, այո, այո :

Անկեղծ համակրանքով մը արտայայտուած այդ պատասխանին վրայ Հայրիէ բաքոսուհիի մը կերպարանքը առաւ :

Աչքերը կրկնակի բացուեցան, մինչ ատոնց հրավառ արտայայտութիւնը վայրկենական այն մարած արտայայտութեան փոխուեցաւ որ տարօրինակ կերպով կեանքի երկու հակառակ վիճակները կը յատկանշէ : Կեանքի անյայտացումը կամ ծայրայեղութիւնը :

Բերանը շունչի տեղ բոց կը հանէր :

Դէմքը մինչեւ մազերուն արմատները շառագունած էր, մինչդեռ աչքերէն հրավառ շողիւն մը դուրս կը ցայտէր, որ մինչեւ երիտասարդին աչքերուն հասնելով բովանդակ մարմնին անդիմադրելի հուր մը կը հաղորդէ :

Երիտասարդը կը զգար թէ ինքզինքը կը կորսնցնէր...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեանի ու իրենց զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՏԱԳՈՒՀԻ ԶԱՊՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Անի Գոհարեան, Տոքթ. եւ Տիկին Մառք Գոհարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Կարապետեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն կազմակերպութեանց եւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով, մամուլով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր վշտին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԱՐԻՍ ԳՈՀԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Այրի Տիկին Հ. Գալճեան, Տէր եւ Տիկին Արթին Պօյաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գալճեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀՄԱՅԵԱԿ ԳԱԼՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

×

Այրի Տիկին Վարդանոյշ Մարգարեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, մամուլով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, եւ կը յայտնեն, թէ մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Նոյեմբեր 14ին, ժամը 16ին, Ռիւ Մատիէ տը Մոնժօ, Վալանս, մայրապետներու մատրան մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Չորեքշաբթի 10 Նոյեմբերին Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 19ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի ժամը ճիշդ 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ եւ ներկայանալ անդամատետրով:

* ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն:

Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES

AMBIANCE

COTILLONS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուէրները. զանազան առիթներով.—

Եղուարդ Տէրունեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին այրի Տիկին Լիլօ Տէրունեան 50: Գասպար Մելիտոսեանի տարելիցի հոգեհանգիստին Ա. Սեմէրճեան 20, Պ. Սեմէրճեան, Տիկին Յակոբեան 10ական: Տիկին Կիւլքան Օհաննէսեանի թաղման առթիւ Կիւլխասեան ընտանիք 50, Մ. Աթթոյեան 20, Տիկին Մանուկեան 10: Աստղիկ Պասմաճեանի (ծնեալ Մաթիկեան) թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Խ. Շահում, Օր. Մ. Եազըճեան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Տիկնանց մասնաճիւղ, մայր եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւն 100ական, Հ. Բ. Ը. Մ.ի Երիտասարդաց Միութիւն 50: Նազելի Փափազեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ Արամ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Մարճոյեան 100ական, Խ. Նալպանդեան 60, Տէր եւ Տիկին Ճընտիկեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Յովսէփեան 50ական, Զ. Մանուէլեան 20: Արժպ. Տէր Հմայեակ խաչակիր քահանայի դուստր Թագուհի Համբարձումեան իրենց ընտանիքի հոգեհանգիստին առթիւ 50, Տիկին Պ. Սողոմոնեան 30: Քառլօրիկ Մարգուվանլեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Աստւհի և Ա. Մարգուվանլեաններ 150, Ե. Մովսէսեան 25: Ժիլպէր Մանուկեանի ընդ Քլէռ Միքայէլեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով Տիկին Ռ. Մանուկեան 50, Ռ. Մոնտինօի ընդ Ժերմէն Պապոյեանի ամուսնութեան ուրախ առիթով՝ Ռ. Մոնտինօ 50 Ֆր.:

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչև առտու

ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանահայ ծանօթ երգիչ՝

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

նաեւ

CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10

Tenue correcte de rigueur

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil

17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location

à la SALLE GAVEAU

Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine

U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCEL IN et son ensemble

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 ֆրանք Տիկին Մալխասեանէ, իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թուֆանեան, Տոքթ. Արթօ Արզարեանի յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Դեկտեմբեր Շաբաթ գիշեր, աննախընթաց պատրաստութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՀԱՄԱԽՄԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակից անդամները, ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ 12 Նոյեմբեր, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի «Հիւսիսեան» սրահը՝ 6, Ռիւ Ֆավանթին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) իրիկուան ժամը 8,30ին, 25 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Իսի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12, ժամը 5ին Քաֆէ Մոտէռն, 1, Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք, Պուա Քոլոմպ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 13 ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կոլոմպի ընդհ. ժողովը Նոյեմբեր 14ին, Կիրակի կէսօրէ ետք դպրոցի սրահին մէջ, ժամը 3ին: Այս առթիւ վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ընկերուհիներէն, որ իրենց ներկայութեամբ ճշդապահ ըլլան վերոյիշեալ ժամուն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն

ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն–Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք

կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարել ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Է.Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթը տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ որոնք զիկզակ մեքենայ ունենան նուրբ ճերմակեղէնի (լենժըրի) համար:

Դիմել՝

YVONNE KHOYAN

10, Rue Caumartin, Paris (9e)

Tél. : 742-72-29

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 10 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12262

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.262

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿՈՐՈՒՍՏԻՆ

—o—

1918ի աշնան վերջ կը գտնէր աշխարհակործան Մեծ Պատերազմը, որմէ ամէնէն շատ տուժողն էր եղած բազմաչարչար հայ ազգը:

Մօտալուտ աղէտի մը հեռանկարէն սարսափահար՝ ոճրագործ Իթթիհատի ջարդարար նախարարները օր առաջ կը փախչէին Վօսփորի ափերէն՝ ապաստան գտնելու համար ցլինակից Գերմանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Օսմանեան «մեծազօր» բանակները չարաչար պարտուած էին բոլոր ճակատներու վրայ: Սուլթան Վահիտէտտինի նոր կառավարութիւնը անձնատուր կ'ըլլար յաղթական դաշնակիցներուն, Մուտրոսի մէջ Զինադադարը ստորագրելով 1918 Հոկտեմբեր 30ին:

Զլացական ժողովուրդ ենք:

Չափ ու սահման չունէր Հայերու ուրախութիւնը Զինադադարի վաղորդայնին:

Կը կրկնուէր տասը տարի առաջուան երեւոյթը: Նման խանդավառութիւն էր ստեղծուած 1908 Յուլիս 10-23ի Օսմանեան Սահմանադրութեան յաջորդող ամիսներուն, մինչեւ որ 1909ի Ապրիլեան համատարած ջարդերը Կիլիկիոյ մէջ՝ սթափեցուցին մեզ: Ինը ամիս տեւած էր «օսմանեան եղբայրակցութեան» մեղրալուսինը, Հիւրրիյէթի պարգեւը:

Այս անգամ տարբեր էր պարագան: Ուրախանալու բազմաթիւ պատճառներ ունէինք: Շատեր նոր կ'իմանային, որ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն մը ստեղծուեր էր Արարատի շուքին տակ: Հայկական Լեգէոն մը կար Ֆրանսական դրօշի ներքեւ եւ հայ զինուորներ գրաւած էին «ցանկալի Կիլիկիա»ն:

Միջագետքի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի անապատներուն մէջ տարագրութեան դառնութիւնները ցմրուր քամող բեկորներ, հրաշքով ճողոպրած ստոյգ մահուընէ, մախաղը ուսերնին դէպի տուն կը վերադառնային, նոր բոյն շինելու, նոր ապագայ կազմակերպելու համար:

Սուրիա – Լիբանանի Ֆրանսացի մարզպանը իր ուղղութիւն վրայ աւելցուցեր էր նաեւ Հայաստան բառը, նշելու համար, որ Կիլիկիան Հայաստան կամ առնուազն «Հայկական օճախ» մը պիտի ըլլար Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ:

Ինկալէս ալ պահ մը Հայաստան դարձաւ դաշտային Կիլիկիան:

Այս անգամ ալ շատ երկար չտեւեց մեր խանդավառութիւնը: Հետզհետէ յօդս ցնդեցան մեր մարգարտահիւս երազները: Երէկի դաշնակիցները, որ մէկ ճակատ էին կազմած Թշնամիին դէմ պատերազմի դժխեմ օրերուն, այժմ մրցումի ելեր էին իրարու հետ՝ սիրաշահելու համար ջարդարար Թուրքը:

Բոլշեւիկ Ռուսիոյ օրինակին հետեւելով, Ֆրանսա, — շատ չանցած նաեւ Անգլիա ու Իտալիա — ամէն կերպ աջակցեցան «միլլի» շարժման՝ ողջնցնելու համար գերեզմանին դուռը հասած Թուրքիան:

1920 Յունուար 20էն Փետրուար 3 Մարաշի Հայերը հերոսաբար կռուեցան քէմալական «չէթէ»ներու գերակշիռ ուժերուն դէմ՝ պաշտպանութեանը տակ ֆրանսական զինուորներուն, որոնք անակնկալ նահանջի դիմեցին գիշերանց, առանց լուր տալու Հայերուն: Հերոսամարտը վերածուեցաւ աղէտի: Հազարաւորներ ողջակէզ էին քաղաքին մէջ: Ութ հազար կիներ ու երախաներ ապաստան գտնելու համար փակուած Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, ողջ ողջ այրած էին: Զինամթերքին ալ քանի մը հազար զոհեր խլեց Մարաշէն Իսլահիյէ տանող ճամբուն վրայ:

Մարաշէն վերջ կարգը պիտի գար Հաճընին ու Անթէպին: Առաջինը 1920 Մարտէն մինչեւ Հոկտեմբեր ութ ամիս դիւցազնօրէն կուրծք պիտի տար Թուրքերու գրոհներուն, առանց հողատար Պետութենէն ընդունելու խոստացուած օգնութիւնը: Ութ հազար նահատակներ պիտի աւելնային հայ մարտիրոսագրութեան մեծ տոմարին վրայ:

Այնթապ պաշարուեցաւ 1920 Ապրիլին: Շուրջ մէկ տարի պիտի տեւէր իր դիւցազնամարտը, բազմաթիւ հերոսական դրուագներով:

Այսքան զոհերն ալ բաւական չեղան արդար հատուցում ընելու Հայերուն: 1909ի 30.000 նահատակներուն վրայ Կիլիկիոյ մէջ 1920ին աւելցեր էին նոյնքան մըն ալ:

Ու մինչ քաղցր յոյսերով կ'օրօրուէինք, 1921 Հոկտ. 20ի Ֆրանքօ-Թուրք Համաձայնագիրը պաղ ջուր լեցուց բոլորիս վրայ:

Ֆրանքլէն-Պույեոնի ուղղուած 20 Հոկտեմբեր 1921 Թուակիր նամակով մը Անգարայի Արտաքին գործավար Եուսուֆ Քէմալ կը հաղորդէր, որ Թուրք կառավարութիւնը 99 տարուան համար ֆրանսական ընկերութեան մը կու տայ Հարշիտ հովիտին երկաթի, քրոմի եւ արծաթի հանքերուն մենաշնորհը, որուն իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ Թրքական դրամագլուխը 50 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Բայց ասոր Թուրք կառավարութիւնը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ մեծ բարեացակամութեամբ քննելու ֆրանսական խմբակներու կողմէ ներկայացուելիք առաջարկները՝ հանքերու, երկաթուղիներու, նաւահանգիստներու եւ գետերու մասին:

Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը կը փափաքի օգտուիլ Ֆրանսացի մասնագէտ փրոֆեսէօրներէ՝ իր արհեստագիտական դպրոցներու համար: Ու յոյս կը յայտնէ թէ ֆրանս. կառավարութիւնը պիտի ուզէ արտօնել, որ Ֆրանսացի դրամատէրերը տնտեսական եւ ելմտական յարաբերութեանց մէջ մտնեն Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութեան հետ:

Տնտեսական – ելմտական մենաշնորհները աւելի ծանր կը կշռէին քան հայկական արիւնը:

Անգարայի Համաձայնագրին մելանը չչորցած՝ կրկին գաղթականի ցուպը ձեռք առին տարագրութենէն նոր վերադարձած Հայերը, անգամ մը եւս լքելով տուն, տեղ, շարժուն ու անշարժ ամէն գոյք ու կալուած:

Ապաստանեցան հարեւան Սուրիոյ եւ Լիբանանի հիւրընկալ հողին վրայ:

Ընդմիշտ կը կորսուէր Կիլիկիան՝ Հայութեան համար:

Յիսուն տարի առաջ էր:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԻԿ - ՓԱՔԻՍՏԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԵՆԿԱԼ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՔ Է ԴԱՌՆԱՅ, Կ'ԸՍԷ ՀՆԴԻԿ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշեց դադրեցնել ռազմական պիտոյքներու առաքումը Փաքիստան: Ուաշինկթընի մէջ գիտել կու տան այս առթիւ, թէ ամերիկեան զէնքերու յանձնումը Փաքիստանի փաստօրէն արդէն իսկ վերջ գտած էր Մարտին, երբ քաղաքացիական պատերազմը ծայր տուած էր Արեւելեան Փաքիստանի մէջ: Սակայն Մարտէն ցայսօր Ուաշինկթըն շարունակած էր որոշ զէնքերու յանձնումը՝ համաձայն նախօրօք ստանձնած իր յանձնառութիւններուն:

Հնդկաստանի վարչապետը Նիքսընի հետ իր հանդիպման ընթացքին, անցեալ շաբաթ Ուաշինկթընի մէջ, խնդրած էր այս վերջինէն դադրեցնել ամերիկեան զինուորական օժանդակութիւնը Քարաչիի: Այս ձեւով Տիկին Ինտիրա Կանտի գոհացում կը ստանայ:

Նոր Տելհիէն հասած լուրերու համաձայն՝ Հնդկաստան խնդրած է Մոսկուայէն յաւելեալ օժանդակութիւն մը զինական գետնի վրայ: Առաքումները քանի մը օրէ ի վեր արագացած են, յատկապէս Միկերու յանձնումով:

Մինչ Փաքիստան եւ Հնդկաստան ճիգ կը թափեն զօրացնելու իրենց զինուորական ուժերը, անդին օտար մայրաքաղաքներ կ'աշխատին, որ հարցը ծայրայեղ նկարագիր չստանայ՝ տեղի տալով արիւնալի պատերազմի մը:

Նախագահ Փոմփիտու այս կապակցութեամբ նկատել տուաւ Տիկին Կանտիի, թէ Պենկալի հարցը քաղաքական բնոյթ ունի եւ, հետեւաբար, այդ ճամբով է, որ պէտք է լուծուի, ինչ որ կը նշանակէ տեղացի ժողովուրդին հաւանութիւնը ունենալ: Այլապէս՝ ամբողջ կիսացամաքամաս մը կրնայ թատերաբեմ դառնալ աննախատեսելի փոթորիկի:

Հնդկաստանի վարչապետին կարծիքով որեւէ լուծում մը պէտք է ընդունելի ըլլայ պենկալ ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն համար, քանի որ հարցը կը վերաբերի իրենց:

Տիկին Ինտիրա Կանտի ֆրանսական հեռատեսիլէն յայտարարեց, թէ Արեւելեան Պենկալ պէտք է իր անկախութիւնը ստանայ: «Միակ լուծումն է այս»: Արդէն, համաձայն հնդիկ վարչապետին, Պենկալցիք անկախ դառնալու որոշում պիտի տային, եթէ հնարաւորութիւն ունենային ազատ արտայայտելու իրենց կամքը:

Ցամենայն դէպս կացութիւնը միշտ լարուած է հնդկական ցամաքամասին վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ զօրաւոր հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցին Ամչիթկայի կղզեակին վրայ: Ռումբին պայթումը տեղի ունեցաւ գետնի տակ: Հակառակ շատերու մտահոգութեան, որ նման զօրաւոր պայթում մը (5 մեկաթոն) կրնայ շարժի պատճառ դառնալ, ո՛չ մէկ անդրադարձ ունեցաւ շրջակային վրայ: Մ. Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը 11 ժամուան խորհրդակցութենէ ետք արտօնած էր պայթումի փորձը: Ամերիկայի ծերակուտականներ դիմում կատարած էին Գերագոյն Ատեանին, որպէսզի արգելքի տակ դնէ կառավարութեան որոշումը՝ հիւլէական ռումբի պայթումի մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ հրապարակուեցաւ խորհրդային Պետական Մրցանակ ստացած գրագէտներու, արուեստագէտներու եւ գիտնականներու այս տարուան ցանկը: Երեւանցի Արամ Խաչատրեան Պետական Մրցանակ կը ստանայ իր մէկ երաժշտութեան համար: 1971ին յօրինած էր «Լիճին մէջ» ժապաւէնին երաժշտութիւնը: Մրցանակ ստացողներու շարքին է բանաստեղծ Տվարդովսկի, «Նովօ Միր» գրական թերթի նախկին խմբագիրը, որ ծանօթ է իր ազատախոհ միտքերով:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդուժը երկու օդակայաններ ռմբակոծեց Հիւսիս. Վիէթնամի մէջ: Երկու օդակայաններն ալ սահմանէն 140 եւ 150 մղոն ներս կը գտնուին: 1968էն ցայսօր առաջին անգամ է, որ ամերիկեան օդանաւերը այսքան հեռաւորութեան վրայ ռմբակոծումներ կը կատարեն Հիւսիս. Վիէթնամի մէջ:

ԹԻԹՕ եւ ՀԻԹ տեսակցութիւն մը ունեցան Լոնտոնի մէջ: Միջազգային կարեւոր հարցերու շուրջ «տեսակէտներու համանմանութիւն կայ», նկատել կու տան դէտեր: Անգլիոյ վարչապետը հրաւիրուեցաւ Եուկոսլաւիա:

ՊԵԼՃԻՈՅ խորհրդարանական ընտրութիւններուն կարեւոր յաջողութիւն ձեռք ձգեցին Դաշնակցային կուսակցութիւնները՝ Ուալոն եւ Ֆլաման, յատկապէս առաջինները: Այսուհանդերձ ընկերվարքրիստոնեաներն ու ընկերվարականները կը պահպանեն իրենց դիրքերը: Հաւանաբար նոր դահլիճը վերստին կազմուի վերոյիշեալ երկու կուսակցութիւններու անդամներով:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը Հար. Վիէթնամ այցելելէ ետք յայտարարեց, թէ «վիէթնամականացումը նախատեսուածէն աւելի արագ կը յառաջդիմէ»: Մելպուրն եւ Սէուլ որոշեցին ռազմաճակատէն ետ կանչել իրենց ուժերը: Հար. Քորէա, որ 48.000 զինուոր ունի Հար. Վիէթնամի մէջ, 10.000 զինուոր ետ կը կանչէ, իսկ Աւստրալացիք իրենց ամբողջ ջոկատը:

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ-ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԺԶ. ՊԱԹԱՆԵԱՆԻ

—o—

Հռոմէն հեռաձայնով կը տեղեկացնեն մեզի, թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին, հանդիսաւոր պատարագ տեղի ունեցած է Լեւոնեան վարժարանի մատրան մէջ՝ Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարք Իգնատիոս ԺԶ. Պաթանեանի քահանայական ձեռնադրութեան յիսնամեակին առթիւ:

Հռոմի եւ Միլանոյի հայ գաղութէն հարիւրի մօտ անձեր ներկայ գտնուած են կրօնական արարողութեան, որուն յաջորդած է ընդունելութիւն մը Լեւոնեան վարժարանի հիւրասրահին մէջ:

Կաթողիկոս – Պատրիարքը իր խօսքին մէջ անդրադարձած է քահանայութեան կոչումին, որ ուրիշ բան չէ քան ծառայել Աստուծոյ եւ մարդոց: «Քահանան կամուրջ մըն է մարդոց եւ Աստուծոյ միջեւ»: Ինչ կը վերաբերի յատկապէս հայ քահանային, երրորդ առաքելութիւն մը եւս կը ծանրանայ անոր վրայ — ծառայել իր ազգին:

« Հռոմի, այսինքն քրիստոնէութեան մայրաքաղաքին մէջ է, որ սորվեցայ ազգասիրութիւնը: Հաւատարիմ մնացի միշտ իմ ազգիս եւ հայրենակիցներուս, առանց խտրական ոգիի: Քահանայի մը պարտականութիւնն է մնալ Հայ, ինչպէս նաեւ ապրիլ վասն Քրիստոսի եւ վասն հայրենեաց»:

Իգնատիոս ԺԶ. Պաթանեան ապա ոգեկոչած է յիշատակը Կարդինալ Աղաճանեանի շեշտելով, թէ իրեն առաջնորդ ունեցած է մեծ հոգեւորականին եւ Հայուն լուսաւոր դէմքը:

Լեւոնեան վարժարանի աշակերտներէն Յովսէփ Քէչիչեան բարի գալուստի խօսքը արտասանած է թուելով այս առթիւ յոբելեարին կեանքին եւ գործունէութեան գլխաւոր հանգրուանները:

Հայ կաթողիկէ Կաթողիկոս – Պատրիարքը մասնակցեցաւ Սինոդոսի աշխատանքներուն, որոնք վերջ գտան Շաբաթ օր:

Հինգշաբթի կը մեկնի Պէյրութ:

«ԵՂԷԳԸ» ԿԸ ՄՏԱԾԷ՞ ՏԱԿԱՒԻՆ...

Քսաներորդ դարու մարդը մտածո՞ղ մարդ մըն է արդեօք: Անհասնելի կարեւոր հարցում մը: Այսօր, աւելի քան երբեք չահեկան է փնտռել թէ ինչ է մտածումին տեղը քսաներորդ դարու մարդուն կեանքը փոթորկող հազարումէկ տուեալներու մէջ: Փասքալէ 300 տարի վերջ, այսօր, մարդը կը շարունակէ՞ արդեօք մնալ «մտածող եղէգ մը», թէ ոչ, ընդհակառակն դէպի իրեն եկող բոլոր ճամբաները փակած է մտածումին առջեւ եւ Տեքարթի «կը մտածեմ», ուրեմն «գոյութիւն ունիմ»ը վերածած է հետեւեալ նշանաբանին. «Չեմ մտածեր, ուրեմն գոյութիւն ունիմ, կ'ապրիմ եւ կը հանեմ կեանքին համը»:

Եթէ մարդկային գործունէութիւններու վերին խաւերուն վրայ ակնարկ մը նետենք, դժուար պիտի չըլլայ հաստատել՝ թէ մտածումը, որ հսկայ մըն էր երկու հազար հինգ հարիւր տարի առաջ, հետզհետէ կը հալի, մանրիկ մը դառնալ կը սկսի ամէն օր աւելի հսկայացող գիտութեան եւ թեքնիքին մէջ: Արդարեւ հին Հելլէններու մօտ գիտութիւնը միայն մտածում էր գրեթէ, իմաստասիրական կառուցում: Սխալ կամ ճիշդ, մարդը գիտութեան բովանդակութիւնը կը գտնէր մտածելու արուեստով: Ուրիշ միջոց չունէր:

Բայց այդ մտածումը հետզհետէ մարդը օժտեց նոր գործիքներով, որոնք պիտի փութային հասնիլ մտածումին օժանդակութեան: Մտածումը օրէ օր դադրեցաւ գիտութիւն ստեղծող միակ ազդակը ըլլալէ, հետզհետէ իրմէ տեղ զիջեց գործիքին, գիտական փորձին: Քանի հեռացանք հին քաղաքակրթութեան օրերէն, մարդուն գլուխը այնքան դադրեցաւ գիտական ճշմարտութիւններու դարբնոցարանը ըլլալէ, իր տեղը թողուց լաբորաթուարին: Այսօր լաբորաթուարի մէջ է որ կը դարբնուի գիտութիւնը: Առանց լաբորաթուարի, առանց գործիքի, առանց նաեւ թեքնիք հրաշալի կարելիութիւններու, գիտութիւնը տեղքայլ կ'ընէ: Մինչդեռ շնորհիւ այս վերջիններուն, կարելի չէ երեւակայել թէ տակաւին որքան պիտի զարգանայ ու խորանայ գիտութիւնը:

Ստեղծելով այն գործիքները, որոնք իր օգնութեան պիտի փութային, որոնք նաեւ ուրեմն զինք կերպով մը վար պիտի առնէին իր գահէն, մարդկային մտածումը անձնասպանութի՞ւն գործած էր արդեօք: Կամովին վե՞րջ տալ ուզած էր իր մենատիրութեան: Ո՛չ, անտարակոյս: Ոչ, քանի որ մտածումը միշտ ալ մնաց ու պիտի մնայ բոլոր ուժերը շարժման անցընող առաջին ազդակը: Որքան ալ կատարելագործուի թեքնիքը, այդ թեքնիքը միշտ պէտք ունի զինքը օգտագործող մարդու մը, որ բոպոթ չէ, այլ մտածող ազատ մարդ մը: Մտածումը, մասնաւորաբար գիտական մտածումը, կը շարունակէ բազմիլ իր գահուն վրայ: Իր զինուորները շատցած են, այդքան: Նախապէս իր գործը ինքը կը տեսնէր: Հիմա գործը իր զինուորներուն տեսնել կուտայ: Առանց այդ գերագոյն հրամանատարին, զինուորները կը մնան չուարուն, ոչ մէկ գործի կը ծառայեն, կ'անչքանան:

Ահա թէ ինչո՛ւ, պիտի ըսենք, որ եթէ բոլոր մեքենաները քալեն հրաշալի կատարելութեամբ, բոլոր հաշիւները կը նախատեսուին ապշեցուցիչ ճշդութեամբ, եւ եթէ ամէն կողմ նոր գիւտ մը կուգայ փոխել մարդուն կեանքը, այդ բոլորին սկիզբը կայ մարդուն մտածումը, որ չի յոգնիր որոնելէ, փորձելէ, գտնելէ եւ դարձեալ որոնել սկսելէ:

Բայց այդ մտածումը գիտութեան մարդուն, մտաւորական մարդուն, արուեստի մարդուն, ուսուցանող եւ ուսանող մարդուն մտածումն է: Այսինքն մտածումն է անոնց որոնց պաշտօնը արդէն մտածել է: Որոնք իրենց հանապազօրեայ հացը կը շահին մտածելու շնորհիւ: Մեծամասնութիւն չեն կազմեր ընկերութեան մէջ: Ընկերային մարմնին ուղեղն են, բայց փոքրիկ ծաւալ ունին, քիչ տեղ կը գրաւեն մարմնին մէջ:

Միւսները, ուրեմն մարդոց մեծամասնութիւնը, այնպիսի մարդիկ են որոնց պաշտօնական առաքելութիւնը մտածել չէ: Մեր կեանքը կախեալ չէ անոնց մտածումներէն: Ատոր փոխարէն անոնք ալ իրենց ձեռքը մեծ բան մը չունին մեր կեանքին վրայ ազդելու համար: Իրենց մտածումներուն գլխաւոր առանցքը կը կազմէ իրենց անհատական կեանքէն եկող խնդիրներ: Այդ խնդիրները լուծելէ վերջ, ստիպուած չեն մտածելու: Մանաւանդ մտածելու՝ ուրիշներու ճակատագիրը յուզող խնդիրներու մասին: Զանգուածին մարմինը, միսը ահաւասիկ այս տեսակ մարդոցմով է որ շինուած է: Ուր որ նայինք, զիրենք կը տեսնենք: Երկրագունդին բնակելի հողերը անոնցմով լեցուն է: Անոնք իրենց առօրեայ ապրումներէն կլանուածներ են, առեւտրական, բանուոր, արհեստաւոր կամ պաշտօնեայ եւայլն: Անոնք են որ մեզի կուտան զանգուած-մարդը:

Արդ՝ երբ հարց կուտանք թէ ի՞նչ է այսօր մտածումին տեղը քսաներորդ դարու մարդուն մէջ, այդ զանգուած-մարդուն է որ կ'ակնարկենք ահաւասիկ: Այդ մարդուն մտածումի աշխարհն է որ չահեկան է մեզի համար:

Ի՞նչ կ'ընէ ան: Կը մտածէ՞, հակառակ անոր որ իր պարտականութիւնը մտածել չէ: Գիտէ՞ թէ ինչ կը նշանակէ մտածել՝ իր եւ նմաններուն մասին: Ունի՞ մտածելու ինքնուրոյն եղանակ: Ունի՞ մտածելու ճաշակ: Մանաւանդ ունի՞ մտածելու անկախութիւն:

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ԽԱԻԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷ՝ «ԱՆՊԱՐՏԵԼԻՆ»

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց Իրլանտացին կ'ատէ այս տմաւկ մորթով Իտալացին, որ չորս-հինգ տարուան ընթացքին հասած է այնպիսի տեղ մը, որ ինք չէ կրցած նուաճել տասնեակ տարիներու ընթացքին: Իրլանտացին յամառ է ու յանդուգն, Իտալացին՝ ճարպիկ է ու քաջ:

Այս խօսակցութեան յաջորդ օրն իսկ, Օ'Պանիոնի մարդիկը գործի կ'անցնին, կը գրաւեն, կ'աւերեն, կը կողոպտեն Ալ Քափոնէի հաստատութիւնները: Օ'Պանիոն իբրեւ թէ անտեղեակ այս պատահածէն, մտադրած է գործէն քաշուիլ, կ'ուզէ ծախել գարեջուրի գործարանի մը մէջ ունեցած իր բաժինը, որուն միւս բաժնեկիցն է Թորիօ: Ալ Քափոնէ 100 հազար տոլարի կը գնէ Օ'Պանիոնի բաժինը, բայց շաբաթ մը չանցած, Ոստիկանութենէն կը ժամանեն ֆետերալ ոստիկանները եւ փակել կուտան գարեջուրի գործարանը: Օ'Պանիոն գիտակցաբար ուզած էր խաղ մը խաղալ Ալ Քափոնէի գլխուն: Եօթը օր եօթը գիշեր հիւսիսային թաղերու կանկսթէրները խրախճանք կը սարքեն Ալ Քափոնէէն կորզուած 100 հազար տոլարով:

Ալ Քափոնէ կը կատղի ու ամբողջ գիշեր մը արթուն կը մնայ իր գրասենեակին մէջ, վրէժ լուծելու լաւագոյն ձեւը գտնելու համար:

1924 Նոյեմբեր 9ին, իրիկունը, հեռաձայնը կը հնչէ Օ'Պանիոնի ծաղկավաճառատան մէջ:

— Ալօ՛, — կ'ըսէ ձայն մը, — վաղը պիտի թաղենք խեղճ Մարք Մելոն եւ կ'ուզենք գեղեցիկ, շատ գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը:

— Շատ սիրով:

— Վաղը ժամը 10,30ին կուգանք եւ կ'առնենք:

Մարք Մելօ սիկիլիական Մաֆիայի նախագահն էր:

Յաջորդ օրը, որոշուած ժամուն, ինքնաշարժ մը կանգ կ'առնէ Օ'Պանիոնի խանութին առջեւ: Երկու հոգի վար կ'իջնեն ու կը մտնեն խանութէն ներս: Օ'Պանիոն եւ սեւամորթ աշխատաւոր մը հոն իրենց կը սպասեն:

Ծաղկեպսակը իսկական գլուխ-գործոց մըն է, շինուած ամէնէն թանկագին ու հազուագիւտ ծաղիկներով: Ճիշդ այդ պահուն ներս կը մտնէ թուխ մարդ մը, հաւանաբար Օ'Պանիոնի ծանօթներէն մէկը: Մարդը երկարօրէն կը սեղմէ Օ'Պանիոնի ձեռքը: Այդ պահուն, միւս երկուքը կը հանեն ատրճանակները ու կը կրակեն Օ'Պանիոնի վրայ, առանց աճապարելու, կանկսթէրական մեթոտով, երկու փամփուշտ կուրծքին, երկու՝ վիզին եւ երկու՝ գլխուն: Երեք յաճախորդները հանդարտօրէն կ'ելլեն խանութէն, կը բարձրանան ինքնաշարժ ու կը մեկնին:

Տասը վայրկեան ետք, ամբողջ Շիքակօ կ'իմանայ Օ'Պանիոնի մահուան ապշեցուցիչ լուրը: Նոյն ժամուն, սեւ ինքնաշարժ մը կը սուրայ դէպի Նիւ Եորք: Մէջը նստած է հռչակաւոր Ֆրանքի Եէլ, Նիւ Եորքի ամէնէն նշանաւոր վարձկան սպաննիչներէն մէկը, որ կը գործէ ապսպրանքի վրայ եւ կը գանձէ կանխիկ:

Օ'Պանիոնի յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ երեք օր ետք: Օդը ցուրտ է ու մշուշոտ: Երեսուն ինքնաշարժներ, ծաղկեպսակներով բեռնաւորուած կը հետեւին թափօրին, առաջինին մէջ սեւեր հագած այրին եւ Հիմնի Վէյս իր տեղակալը: Ներկաներուն թիւը կ'անցնի 20.000ը:

Արարողութիւնը հազիւ վերջացած, Հիմնի Վէյս կը հաւաքէ իր մարդիկը եւ եօթը ինքնաշարժներով կը մեկնին դէպի Ալ Քափոնէի կեդրոնատեղին: Խոր լռութիւն կը տիրէ Չորս-Երկու չէնքին մէջ: Դուռ ու պատուհան գոց են: Վէյս բարձրախօսը կ'առնէ ու կը պոռայ.

— Ալ Քափոնէ, դուն անո՛րդ ոճրագործ, դաւադրութեամբ սպաննեցիր հանճարեղ Օ'Պանիոնը: Անոր արիւնը արիւն կը պահանջէ: Քու միակ պատիժդ՝ մա՛հ է:

Ալ Քափոնէ կարծած էր, որ Օ'Պանիոնը սպաննելով, ամբողջ քաղաքը իր տիրապետութեան տակ պիտի իյնար, բայց սխալած էր: Հիմնի Վէյս զինքը հանգիստ չէր թողուր: Երբ Մեոխըն պողոտայէն կ'անցնէր, Ալ Քափոնէի ինքնաշարժը գնդացիրի կը բռնուի: Յաջորդ օրը ռումբ մը կը պայթի Չորս-Երկուքի սրահին մէջ: Ուրիշ օր մը, երբ Ալ Քափոնէ դուրս կուգար, գնդակ մը կը ծակէ իր գըլխարկը:

Երկու շաբաթ չանցած, քամիոն մը կանգ կ'առնէ յանկարծ Ճոնի Թորիոյի ինքնաշարժին առջեւ: Գնդացիրներ ու գնդակներ կը ծակծկեն ինքնաշարժը: Վարորդը եւ շունը կը մեռնին, Թորիօ կը վիրաւորուի, եւ ինքզինքը մեռած ձեւացնելով, այդ օր կը փրկուի մահէն: Հիւանդանոցէն ելած օրը, կրկին կրակ կը բացուի Թորիոյի դէմ. փամփուշտ մը կը ծակէ անոր կոկորդը: Կրկին հիւանդանոց:

Հիմնի Վէյս ամէն տեղ է, կատղած, անդիմադրելի: Կը գրաւէ Ալ Քափոնէի քամիոնները, աւեր կը սփռէ ալքոլի տանոր մթերանոցներուն մէջ:

Կէսօր մը, Ալ Քափոնէ ճաշկերոյթ մը կուտար իր մարդոց՝ Հօվթորն պանդոկի սրահներուն մէջ: Յանկարծ կը պոռայ.

— Տղա՛ք, գետի՛ն...

Գնդացիրները կը սկսին հաջել փողոցէն: Պատուհաններուն խոշոր ապակիները աղմուկով կը փշրուին: Հրացանաձգութիւնը կը տեւէ 11 վայրկեան: Զինեալ մարդոցմով լեցուն ինքնաշարժներ կը դառնան պանդոկին շուրջը:

Թորիօ այս բոլոր կ'իմանայ իր հիւանդանոցի անկողինէն: Քանի մը օր ետք, կը հեռաձայնէ Ալ Քափոնէի:

— Ա՛լ, կ'ըսէ, մտադրած եմ գործէն քաշուիլ եւ մեկնիլ Իտալիա: Իմ բաժիններս դուն առ եւ վճարէ որքան որ յարմար կը տեսնես:

Թորիոյի մեկնած օրը, Ալ Քափոնէ կը հեռաձայնէ Վէյսի:

— Ալլօ, Հիմնի, կ'ըսէ, Թորիօ Իտալիա մեկնեցաւ: Լաւ է, որ դուն ալ հետեւիս անոր օրինակին եւ քաշուիս գործէն, որովհետեւ որոշած եմ խելօք չկենալ այլեւս:

Հիմնի հայհոյելով կը գոցէ հեռաձայնը:

1925 Նոյեմբեր 11ին, կէսօրուան մօտ, խումբ մը մարդիկ կը քալեն Սթէյթ Սթրիթի մայթին վրայ: Հիմնի Վէյս, թիկնապահը, վարորդը եւ երկու փաստաբաններ: Յանկարծ չէնքի մը երրորդ յարկին պատուհանէն կրակ կը բացուի խումբին վրայ: Անցորդները խուճապահար կը փախչին աջ ու ձախ:

Մայթին վրայ կը մնան երկու դիակներ՝ Հիմնի Վէյս եւ թիկնապահը եւ երեք վիրաւոր մարմիններ:

Այդ օր, Ալ Քափոնէ կը գտնուի Մայամի եւ թերթերու միջոցով կ'իմանայ իր հակառակորդին մահուան լուրը:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

— Ի՞նչ կ'ուզէք, հարցուց սպասուհին դաժան դէմքով մը:

— Կարապետ էֆէնտի Մազմանեանի տունը ա՞յս է, հարցուց մանկամարդուհին:

— Այո, այս է... ի՞նչ կայ:

Կինը առանց պատասխանելու, աղջկան ձեռքէն բռնած, ներս մտաւ:

— Ո՞ւր կ'երթաս, գոչեց սպասուհին, տունը այս է, բայց էֆէնտին հոս չէ, գործին գնաց:

— Վնաս չունի, կը սպասեմ, ես օտարական չեմ...

— Բայց կեցիր...

Անծանօթուհին առանց մտիկ ընելու կը յառաջանար: Հայկանոյշ աղմուկը լսելով դուրս ելաւ սենեակէն:

— Ի՞նչ կայ, ո՞վ է Մարիամ, հարցուց խօսքը սպասուհիին ուղղելով:

— Կին մըն է որ առանց ո՛վ ըլլալը ըսելու ներս մտնել կ'ուզէ...

— Ո՞վ պիտի ըլլամ, գոչեց անծանօթուհին, Կարապետ աղային կինն եմ... իմ տունս է այստեղ:

— Խենթ է եղե՛ր, գոչեց սպասուհին շուարած:

Հայկանոյշ ինքն ալ կարծեց որ գործը մտային խանգարում ունեցող մէկու մը հետ է, ու մեղմօրէն ըսաւ

— Բայց տիկին, Կարապետ էֆէնտիի կինը ես եմ...

— Դո՞ւն ես մի, գոչեց անծանօթուհին, թող երեկս գայ ու այն ատեն կը նայինք թէ ո՛վ է Կարապետ Մազմանեանի կինը ... այնչափ քաշածնիս բաւական չէր, հիմակ ալ ա՞ս պիտի տեսնէի:

Եւ խեղճ կինը սկսաւ արտասուել:

Հայկանոյշ շփոթած՝ չէր գիտեր ի՛նչ ընթացք բռնել: Ինք այնպէս հաւատացած էր թէ ամուսնոյն առաջին կինը մեռած է: Բայց հիմա կը գտար որ այդ կինը ոչ խաբեբայ մըն էր, ոչ ալ խենթ մը: Ուզեց զայն հանդարտեցնել ու մօտեցաւ քովը, հրամայեց սպասուհիին որ քիչ մը ջուր բերէ եւ ստիպեց կինը որ խմէ:

Յետոյ, զայն տարաւ սենեակ:

— Այս աղջիկը ձե՞րն է, հարցուց մանկուհիին մազերը շոյելով:

— Հապա, մերն է, պատասխանեց կինը:

Ու յետոյ, սկսաւ իր ցաւատանջ պատմութիւնը, մի առ մի թուելով իր կրած տառապանքները Տէր Զօրի անապատներուն մէջ, եւ ի վերջոյ վերադարձը դէպի Պոլիս, ուր հասնելուն՝ գացած գտած էր Սվազցի ծանօթ մը, անկէ հասկնալու համար ամուսնոյն հասցէն:

— Բերայի եկեղեցին գնա հարցուր, քեզի կ'ըսեն, ըսած էր ծանօթը:

Այդ մարդը իմացուցած էր նաեւ որ Կարապետ աղա կրկին ամուսնացած էր Պոլսոյ մէջ: Խեղճ կնոջը համար չանթի հարուած մը եղած էր այս յայտնութիւնը:

Քանի կը խօսէր կինը, Հայկանոյշ այնքան կը համոզուէր անոր անկեղծութեան: Տարակոյս չկար, անծանօթուհին Կարապետի կինն էր:

Յետոյ, Հայկանոյշ սկսաւ ինքն ալ իր ամուսնութեան պարագաները պատմել:

— Մենք գիտէինք որ իր կինը մեռած է, եթէ ոչ այս բանը չէր պատահեր...

Բացատրեց նաեւ որ գաւառացին ըստիպուած էր ամուսնանալ, չաքսորուելու համար:

— Իր կեանքը փրկելու ուրիշ միջոց չունէր...

Այդ փոխադարձ խոստովանութիւններով՝ երկու կիներու միջեւ համակրական հոսանք մը ստեղծուած էր: Աղաւնի, որ միտքը դրած էր բոլոր միջոցներու դիմել իր յաջորդը վանելու համար ամուսնոյն քովէն, այժմ, ընդհակառակն արդահատանք կը զգար անոր յուսահատութիւնը տեսնելով:

Երկուքն ալ կ'արտասուէին:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(6 – Շար.)

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ LE CASSE

—o—

Ալոա Մալաքեանի (Անրի Վէրնէօյ) վերջին ֆիլմը, որ միաժամանակ հրապարակ ելաւ 126 սրահներու մէջ, մեծ գովեստներու կ'արժանանայ տեղական մամուլի քննադատներու կողմէ: Օռռռ, Ֆրանս-Սուառ, Ֆիկարօ, եւայլն, եւայլն:

Ֆիկառոյի մէջ, Լուի Շօվէն անդրադառնալէ ետք ֆիլմին պատմութեան, գերակատարութեան ճարտար խաղողներուն, կ'եզրակացնէ.— «Եւ պէտք է, անգամ մը եւս գնահատել բեմադրիչը՝ Անրի Վէրնէօյ: Ինչպէս ծանօթ է ամերիկեան ֆիլմի մը բոլոր գաղտնիքներուն, — հանդիսատեսը չհապրդելու ար — ուեստը խիկական չարժանկարի յարատեւ եւ ամուր ցուցադրութեամբ մը: Քիչ բեմադրիչներ իրեն չափ լաւ գիտեն թէ ինչ պէտք է ընել — եւ հաղուադէպ առաւելութիւն — ինչ որ պէտք չէ ընել ոստիկանական պատմուածք մը յաջողութեան տանելու համար»:

×

Առաջին շաբաթն իսկ սրահներու մուտքերու թիւը կոտրած է բոլոր մրցանիշները: Այսպէս Փարիզի մէջ, մէկ շաբթուան ընթացքին եղած է 207·037 մուտք եւ 523·466 դասարի:

Շաբաթի իր թիւին մէջ (Նոյեմբեր 6) Ֆրանս-Սուառ հարցազրոյց մը հրատարակած է տաղանդաւոր բեմադրիչին հետ ուր Վէրնէօյ կը շեշտէ ի մէջ այլոց.— «իմ առաքելութիւնս մարդկային մտածողութիւնը յեղաշրջել չէ, այլ լաւ գործ մը ներկայացնել առաւելագոյն թիւով մարդոց: Ինչո՞ւ արհամարհել դանդուածը: Մէկ միլիոն հանդիսատես չի նշանակեր մէկ միլիոն տխմար: Հոն կան բոլոր դասակարգերը, բոլոր խաւերը: Անշուշտ լաւ կը հասկնամ ան որ կը մերժէ մաս կազմել ամբոխին եւ ինքն իրեն կ'ըսէ· «Ես մէջը չեմ»: Ափսո՜ս իրեն, մեծագոյն գոհունակութիւնը ի վերջոյ կը կայանայ առաւելագոյն թիւին հաճոյք պատճառել»:

Պարզ է որ այդքան ալ դիւրին գործ չէ: Վէրնէօյի գաղտնի՞քը: Երկար եւ մանրամասն պատրաստութիւն մը, ուիք-էնտ ա զուիտքութի համար, կարդացած էր բոլոր գիրքերը որոնք Տէնքէրքի կը վերաբերին եւ բազմաթիւ վկաներ հարցապնդած:

Ֆրանսայէն ետք, Վէրնէօյ իր ֆիլմը պիտի ներկայացնէ Եւրոպա եւ Միացեալ Նահանգները:

Մալաքեան իր ասպարէզը երեք մասի կը բաժնէ.— Իր աշկերտութեան շրջանը· «Փոյց քիչ մը աւելի դանդաղ եմ քան ուրիշներ: 15 ֆիլմ պէտք եղաւ որպէսզի արհեստիս տիրանամ»: Յետոյ իր ֆիլմերու այն շրջանը որ դերասանի ֆիլմեր ըրած է (Կապէն եւայլն) եւ վերջինը, Ուիք-էնտ ա Զուիտքութէն յետոյ, այն ֆիլմերը որոնց ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը պահանջէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

—O—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վերյիշումի, համարատուութեան եւ ուխտի օր: Այս բնորոշումով էր որ Հ· Յ· Դաշնակցութեան 10րդ ընդհ· ժողովը 1925ին կը հաստատէր «Դաշնակցութեան Օր»ը:

Այսօր աշխարհի չորս ծագերուն ապաստան գտած հայ ժողովուրդը, որուն երակներուն մէջ կը հոսի Մամիկոնեաններու մաքրամաքուր արիւնը, հրապարակաւ կուգայ Դաշնակցութեան կողքին վերյիշել եւ ուխտել:

Իբրեւ այդպիսին, Մարսէյլի հոծ գաղութը խուռներամ եւ ամենայն հաւատքով ու համոզումով եկաւ լսելու ու հաղորդուելու օրուան խորհուրդին հետ, Շաբաթ Հոկտեմբեր 30ին Մշակոյթի Տան մէջ:

Տօնակատարութեան նախագահ՝ ընկեր Տիգրան Թադոյեան, վայրկեան մը յոտնկայս լռութեան հրաւիրելէ ետք, ի յիշատակ բոլոր անուանի թէ անյայտ դաշնակցական նուիրեալներուն, մասնաւորապէս շեշտը դրաւ Դաշնակցութեան հիմնադիրներու վրայ որոնք համադրողներ եղան ժողովուրդի զանազան խաւերու մէջ գոյութիւն ունեցող տարբեր խմբակցութիւններու եւ ուժերու: Նաեւ, աւելցուց ընկ· Տիգրան Թադոյեան, թէ Դաշնակցութիւնը այդ օրերուն իսկ մարտական գործունէութեան հետ զուգընթաց տարաւ մշակութային աշխատանք շնորհիւ յեղափոխական գրականութեան մը, հոգեշարժի ենթարկելով հողեկլքուած ժողովուրդ մը, վերակենդանացնելով ազգային արժանապատուութեան գիտակցութիւնը:

Ընկեր Աստուր Քէօսէեան, օրուան առաջին բանախօս, սկսաւ Խրիմեան Հայրիկի հետեւեալ տողերով.— «Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը հայկական նոր ապետութիւնն է: Ելէ՛ք, ելէ՛ք ժողովուրդ Հայոց, արձանագրուեցէք հայկական նոր ապետութեան, թիկունք տուէք անոր՝ զի խաչին եւ մահին հետ փրկարար է նաեւ ապետին սուրը»: Ապա բանախօսը վերյիշեց Հայութեան քաղաքական վիճակը Պերլինի վեհաժողովի պատուհասյօղուածէն վերջ, ըսելով յատկապէս «Թուրքը ուզեց իր ձեւով բարենորոգումներ մտցնել հայկական նահանգներուն մէջ, այսինքն՝ ջարդել, փճացնել, աւերակի վերածել ամէն ինչ՝ վերջ տալու համար ընդմիշտ հայկական հարցին, իսկ Դաշնակցութիւնը կազմուեցաւ պաշտպանելու համար հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը, գործադրել տալու համար բարենորոգումներու ծրագիրը: Հ· Յ· Դաշնակցութեան հիմնարկութենէն անմիջապէս յետոյ, հիմնադիրները ծպտուած, գաղտնի ճամբաներէն անցան ժողովուրդին մէջ, բացին դպրոցներ, շալակով զէնքեր փոխադրեցին երկիր, ցեբեկները դպրոցներու մէջ դրել – կարդալ սորվեցնելով, իսկ գիշերները զինավարժութիւնով՝ շուտով կազմեցին յեղափոխական խումբեր հարուածելու համար յարձակող թշնամին: Ահարոնեան իր «Ազատութեան ճանապարհով», Անդրանիկ «որպէս Արծիւ սաւառնելով սարէ սար», Գէորգ Չաւուշ դիւցազնական յարձակումներով, Մուրատ, Սխամանթօ, Ռուբէն ու այսպէս բազմաթիւ մտքի եւ բազուկի հերոսներ մէջտեղ ելան ու հայ ժողովուրդը հանդրուանէ հանդրուան անցնելով, կռուելով, ջարդուելով, պայքարելով եւ յաղթելով պիտի ստեղծէր իր Ազատ եւ Անկախ Պետութիւնը»: Ապա ընկեր Քէօսէեան անդրադարձաւ Հ· Յ· Դաշնակցութեան սփիւռքահայ գործունէութեան շուրջ, խրախուսելով երիտասարդները արձանագրուիլ «հայկական այս նոր ապետութեան», որպէսզի հայ ժողովուրդը վերադառնէ իր արժանաւոր տեղը միջազգային ազգերու շարքին:

Իր կարգին, Նուպար Նիկողոսեան ֆրանսերէնով, տուաւ Դաշնակցութեան առաքեալներու հիմնական մտահոգութիւնները՝ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական պաշտպանութիւն եւ անոր իրաւունքներու ճանաչում: Բանախօսը աւելցուց նաեւ, որ Դաշնակցութիւնը նոյնիսկ կապեր հաստատեց զանազան երկիրներու «յառաջդիմականներու» եւ աւելի վերջ «Երիտասարդ Թուրքերու» հետ ակնկալելով արդարութիւն եւ խաղաղութիւն հայկական նահանգներու մէջ: Բայց շուտով Դաշնակցութիւնը յուսախաբ պիտի ըլլար ու 1915ի եղերական օրերը անգամ մը եւս փաստը պիտի տային որ օտարին աջակցութիւնը սին է եւ անյոյս: Ուստի Հ· Յ· Դաշնակցութիւնը փշուրներէն բանակ պիտի կազմէր, պիտի մղէր պայքար դաշնակիցներու կողքին, պիտի ըլլար յաղթական ու պիտի արձանագրէր մեր ժամանակակից պատմութեան լուսաւոր փարոսը 1918 Մայիս 28ը: Հանրապետութեան շրջանը պիտի վարէր հակառակ ներքին եւ արտաքին ամէն կարգի դժուարութեանց եւ թշնամիներուն: Գերմարդկային ճիգերով պիտի կազմակերպէր քաղաքական վարչական մեքենայ, զարկ պիտի տար հանրային կրթութեան, ստեղծէր համալսարան, հիւանդանոցներ, վերակազմէր բանակը եւ ունենար դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Հակառակ Սեւրի դաշնագրի տրամադրութիւններուն, Դաշնակցութիւնը պիտի ձգէր երկրի ղեկավարութիւնը Սովիէթներուն, առաջքը առնելով նոր արիւնահեղութեանց: Այսպէսով խորհրդային մեքենան «կ'ապատէր» Երեւանը ինչպէս ապատեց տարիներ վերջ Պուտափեշտը եւ Փրական: Ապա, ընկեր Ն· Նիկողոսեան, այժմէականութեան հարցերուն հետ կապելով Հայկական Հարցը ըսաւ· «Եթէ ուժը կ'ընկերակցի իրաւունքին եւ բռունցքը կը կանխէ արդարութիւնը, սակայն ոչ մէկ ստիպողական ուժ կրնայ արմատախիլ ընել Հայուն սրտէն ազատութեան եւ արդարութեան տենչը: Դաշնակցութիւնը իբր մարմնացումը այս տենչին, կը մնայ միշտ պատնէշին վրայ, մղելով պայքար միջազգային ատեաններու, դիւանագիտական աշխարհի մէջ»:

Սոյն տօնակատարութեան, Նոր Սերունդի խօսքը բերաւ ընկեր Լեւոն Տէրտէրեան, խնամուած ուղերձով մը: Երիտասարդ ընկերը հիւսեց Դաշնակցութեան փառքը եւ թարգմանը եղաւ կամաւոր եւ գիտակից պատրաստակամութեան մը ի նպաստ հայկական դատին:

Այս տարեդարձի պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր Պր· Կաստոն Տըֆէր, երեսփոխան – քաղաքապետ, որ իր ներկայացուցիչի միջոցաւ, Փրոֆ· Ռոպէր Վիկուրու, նահանգապետական – քաղաքապետական Խորհուրդներու անդամ, ողջունեց Հ· Յ· Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձը յայտնելով իր համակրութիւնն ու բարեկամութիւնը կազմակերպութեան մը, որ կը բաժնէ նոյն գաղափարները եւ ձգտումները: Փրոֆ· Ռոպէր Վիկուրու վեր առաւ Հայերու ցեղային յատկութիւնը, հիացում յայտնեց մեր կենսունակութեան, հակառակ կրկնակի ջարդերու եւ ըսաւ իր հաստատ համոզումը թէ հայ ժողովուրդը, ուրիշ նոր ազատագրուած ժողովուրդներու նման, իրաւունքն ունի իր ազգային ինքնորոշման՝ ապրելու եւ ստեղծելու համար հայօրէն իբր Անկախ եւ Ազատ Պետութիւն:

Գեղարուեստական բաժինը ստանձնած էր Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդը՝ որ պատշաճ արտասանութիւններով եւ հայկական պարերով ամբողջացուց սոյն յայտագիրը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ, շրջաբերական թուղթ ուղղուած Իրանա – Հնդկաստանի թեմի հայ ժողովրդեան Իրանի կայսրութեան 2500ամեակի առթիւ: Հեղինակ՝ Գարեգին Եպսկ· Սարգիսեան, Թեհրան 1971:

«ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ» պարբերագիր գրականութեան եւ արուեստի, խմբագիր՝ Պ· Էլէկեան, Ա· տարի թիւ 4 (Ապրիլ-Յունիս 1971):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա· ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Թողուց որ կուրծքին զօրաւոր հառաչ մը դուրս ելլէ եւ ուժասպառ տիվանին վրայ ինկաւ…

Այդ միջոցին զգաց որ երկու հուժկու ձեռքեր տենդագին իր կնոջական գլխաւորը կը պատէին եւ ցնցոտինեւ վերածելով զանոնք դետին կը նետէին…

Երազը կը շարունակուէր…

Հրավառ մարմին մը շնչահեղձ ըլլալու սահման իր մարմնին փաթթուեցաւ, մինչ երկու բոցակէզ շրթներ իր շրթներուն վերջին շնչառութիւնն անգամ ծծել ուզելու նման շրթներուն կը փակչէին…

ԺԱ·

ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ՊԱՏԳԱՄ ՄԸ

Անձկութեան ժամեր կան որ մարդէն ամբողջ երիտասարդութիւնը կը խլեն եւ զայն յաջորդ առաւօտեան ծեր կը յանձնեն:

Սակայն կան նաեւ երջանկութեան պահեր, որոնք ծեր մը անգամ երիտասարդ կը դարձնեն:

Թէ ի՛նչ կրնան ըլլալ այս ժամերը, գիտէր սիրող, գիտէր ցանկացող եւ պահեր մի առ մի շարունակական վայելքով մը անցնող երիտասարդ էակներու համար, միայն այդ երկու արգելափակուածներուն դէմքերը կրնային կատարեալ գաղափար մը տալ յաջորդ օրուան ծագող արշալոյսին:

Շլացուցիչ լոյս մը ներս թափանցած էր բաղնիքին բաց լուսամուտէն, որմէ ամբողջ գիշերը Վոսփորեան զովաշունչ զեփիւռը ի զուր ջանացած էր այդ այրող հոգիները զովացնել:

Երջանկութեան ու ձանձրոյթի ժամերը նոյն անզգայութեամբ ցոյց տուող բաղնիքին ժամացոյցը արդէն առաւօտեան ժամը ինը կը ցուցնէր:

Եւ սակայն եթէ ուէ մէկը յանկարծ այդ խուցը մտնէր, պիտի չկրնար զանազանել թէ երկուքէն ո՞վ միւսին գրկին մէջ կը գտնուէր:

Ժամացոյցին վերջին հնչումին վրայ Հայրիէ Տիգրանի գիրկէն բաժնուեցաւ եւ մտատանջութեամբ վեր ցատկեց:

— Տիգրան, ժամը ինն է… շուտ հագուէ, ըսաւ:

Երիտասարդը իր կնոջական հագուստներուն մօտեցաւ, որոնք ցնցոտիներու վերածուած ցիրուցան գորգին վրայ տարածուած էին:

Բայց ի տես իր զգեստներուն այդ ողորմելի վիճակին տժգունեցաւ:

— Պատռուած են, կակազեց:

— Պատռուա՞ծ… ո՞վ պատռեց:

Տիգրան բռնազբօսիկ ժպիտ մը ունեցաւ, գլուխը օրօրեց ու պատասխանեց·

— Ե՛ս:

Հայրիէ համարձակութիւնը չկորսնցուց:

Դէպի հանդերձարանը փութաց ու իր հագուստներուն մէջէն ամենապարզ մէկ հագուստը զատելով արտօրանօք վերադարձաւ եւ Տիգրանի տալով անոր օգնեց որ հագուի:

Աւելցնելէ յետոյ անոր հագուստներուն բոլոր կտորները ժողվեց ու փոքրիկ կրեայ սնտուկի մը մէջ դրեց, որուն բանալին իր քովէն բնաւ չէր ձգեր, ապա երիտասարդին ձեռքէն բռնելով զայն իր ննջասենեակը առաջնորդեց:

Կէս ժամ յետոյ ամէն ինչ Սուլթանուհիին ննջասենեակին մէջ խաղաղ գիշերուան մը անցքը կը վկայէին, մինչ եւ անոր յարակից խուցին մէջ փոքրի՛կ սենեկուհին մը որ այդ յարկաբաժնի տիրուհիին գիշերային սպասարկութիւնը ընող սենեկապանուհիին սահմանուած էր, անժխտելիօրէն կը վկայէր թէ դեռատի սենեկապանուհին ամբողջ գիշերը կատարեալ հանդարտութեամբ անցուցած էր:

Երբ Հայրիէ վստահ եղաւ որ ամէն ինչ կարգին էր, եւ թէ որեւէ բան մը այդ վայրին համար բոլորովին նոր՝ նախորդ գիշերուան շուայտանքը չէր յայտներ, ննջասենեակին դուռը բացաւ եւ զանգակը զարկաւ:

Քիչ յետոյ Զաի դրան առջեւ երեւալով մինչեւ Սուլթանուհին յառաջացաւ եւ խոնարհաբար բարի լոյս մաղթելով, անոր ձեռքը համբուրեց:

— Սուլթանուհիս արդեօք գիշերը հանգիստ անցո՞ւց, հարցուց պառաւ սենեկապանուհին գորովագին:

— Այո, Զաի… չափազանց հանգիստ… շնորհակալ եմ:

Եւ որպէսզի իր ամէնօրեայ հաստատատիպ զանգատը կրկնելէ թերացած չըլլայ, խորամանկ Սուլթանուհին խորունկ հառաչ մը հանեց:

— Եւ Ջէյնէփն ալ յարակի՞ց սենեակը պառկեցաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար·)

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կիւրճեան եւ զաւակները, Վահրամ եւ Գառնիկ, Տէր եւ Տիկին Կոպեռնիկ Բարսեղեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Անտրէ Արապեան (Մարսէյլ) եւ զաւակները, այրի Տիկին Արմենուհի Կիւրճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը (Պէյրութ), Գառնիկ Իւսթատ եւ աղջիկը Օր. Մառի Իւսթատ, Տէր եւ Տիկին Շահան Հաքի (Պոլիս) ցաւով սրտի կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԿԻՒՐՃԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի 12 Նոյեմբեր ժամը 10,45ին Անտիյլի Փըրանսական եկեղեցւոյ մէջ:

Ցաւակցութիւնները եկեղեցւոյ մէջ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրանդ Կիւրճեանի եւ զաւակներուն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ներսէսեան, Եղիազարեան, Կուլխասեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց հարազատին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԿՈՒԼԽԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ Կիրակի, Նոյեմբեր 14, առաւօտեան ժամը 11ին, Փրատոյի մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խարբերդի համաեղէգցիական Հայրենակ. Միութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակիցներ Պ. Պ. Վաղարշակ Գերմանեանի, Նշան Քոթոշեան եղբայրներուն, ինչպէս նաեւ իրենց ազգականներուն եւ բարեկամներուն, իրենց մօր Նենօ Քոթոշեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Վերժին Տէմիրճեանի մահուան տխուր առիթով, եկեղեցւոյ պայծառութեան եւ դպրոցի ֆոնտին համար.—

Պ. Յարութիւն Կէզուրեան 50 Ֆր., Պետիկ Պապիկեան 20, Արսէն Տէր-Սարգիսեան 10 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

Վիրոֆլէէն Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան իրենց ծնողաց եւ իրենց եղբօր Գրիգոր Տատուրեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ, որ կատարուեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին, Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն.— 100 Ֆր. Շաւիլի եկեղեցիին, 50 Շաւիլի Կապոյտ Խաչին, 30 Շաւիլի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Պանեէօյէն այրի Տիկին Սաթենիկ Մալխասեան իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Պօղոս Մալխասեանի մահուան տարելիցին առթիւ 20ական ֆրանք կը նուիրէ Պանեէօ-Քաշանի Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէին, Պանեէօ-Քաշանի Կապոյտ Խաչին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին եւ Տրապիզոնի Հայրենակ. Միութեան (այս վերջին գումարը ստանալ «Յառաջէն»), ինչպէս նաեւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ ժէօն:

Կարեւոր օրակարգ:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ օր ժամը 15ին, Ազգային Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Մեթրօ Քատէ, առաջին յարկ:

Օրակարգ.— Ա) Գործունէութեան տեղեկատուութիւն, Բ) Հաշուետուութիւն, Գ) Վարչութեան ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր խումբի բոլոր ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին Չորեքշաբթի 10 Նոյեմբերին Մշակոյթի Տան մէջ ժամը 19ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի ժամը ճիշդ 9ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ եւ ներկայանալ անդամատետրով:

* ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

SOIRÉE DANSANTE

Organisée par

L'UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE

Samedi 13 Novembre de 21 heures à l'aube

à la Maison des Etudiants Arméniens

57, Bld. Jourdan, Paris (14e)

Métro : Porte d'Orléans

AMBIANCE DIASPORIQUE

Հ. Մ. Ը. Մ. ԱՐԾԻՒ – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 10, մինչեւ առտու

ALHAMBRA

Առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ, Լիբանանահայ ծանօթ երգիչ՝

ԱՐԱ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

նաեւ

CLAUDE BESSET et sa grande formation

Réserver les places : 20-71-10

Tenue correcte de rigueur

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, ժամը 16ին, ընկերուհի Ա. Գոնչէկիւլեանի բնակարանը՝ 23 Ռիւ Լավուազիէ, Քաշան:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակից անդամները, ընդհ. ժողովի, Ուրբաթ 12 Նոյեմբեր, իրիկուան ժամը 9ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի «Հիւսիսեան» սրահը՝ 6, Ռիւ Ֆավանթին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12, ժամը 5ին Քաֆէ Մոտէռն, 1, Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք, Պուա Քոլոմպ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Սէն Ժերոմի անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ: Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը 14 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, հայրենակից Օհան Նաճարեանի բնակարանը՝ Քամփանեը Ֆրէզ, Սէնթ-Անթուան: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES

AMBIANCE

COTILLONS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) իրիկուան ժամը 8,30ին, 25 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Իսի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 13 ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կռընոպլի ընդհ. ժողովը Նոյեմբեր 14ին, Կիրակի կէսօրէ եւք դպրոցի սրահին մէջ, ժամը 3ին: Այս առթիւ վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ընկերուհիներէն, որ իրենց ներկայութեամբ ճշդապահ ըլլան վերոյիշեալ ժամուն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 11 NOVEMBRE 1971

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50
LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12263
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.263

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՆԱԿԸ ՏԷՐ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ

Հիւանդագին կացութիւնը վերջ չէ գըտած Թուրքիոյ մէջ, ուր ամիսներով անքակտելի խաղացին երիմի կառավարութիւնն ու Ատալէթ կուսակցութիւնը։

Միւս կողմէ պաշարման վիճակը կը շարունակուի։ Անգարայի, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ պատերազմական ատեանները տակաւին չեն վերջացուցած իրենց գործը։

Տագնապը ծանր հանգամանք ստացաւ Հոկտեմբեր 5ին, երբ Ատալէթ որոշեց իր հինգ նախարարները քաշել Նիհատ Էրիմի դահլիճէն։ Իրերու բնական ճամբով այս որոշումը անխուսափելի կը դարձնէր նախարարական տագնապը։

Սիւլէյման Տէմիրէլի կառավարութիւնը տեղի տուած էր բանակի Մարտ 12ի ծանօթ վերջնագրին առջեւ, ակամայ, սպառնալիքի տակ։ Պահ մը ընդդիմանալէ վերջ, Տէմիրէլի կուսակցութիւնը որոշեր էր զօրավիգ կանգնիլ Էրիմի կառավարութեան, «հայրենասիրաբար», աւելի չծանրացնելու համար ներքին տագնապը, որ աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր մտահոգիչ հանգամանք կը ներկայացնէր։

Ատալէթ Խորհրդարանին մէջ մեծամասնութիւն կը կազմէ եւ ի վիճակի է անվստահութեան քուէ տալով տապալել կառավարութիւնը։

1961ի Սահմանադրութեան սրբագրութիւնը կատարուեցաւ երկար սակարկութիւններէ վերջ։ Նիհատ Էրիմ յաջողեցաւ իրականացնել իր ծրագրին առաջին մասը։

Սակայն չկրցաւ իրագործել ընկերային ու տնտեսական բարենորոգումները, ըստ աթաթիւրքեան սկզբունքներու, Ատալէթի յամառ ընդդիմութեան պատճառաւ։

Քաղաքական գետնի վրայ սկսած հակառակութիւնները հետզհետէ անձնական հանգամանք ստացան։ Էրիմ եւ Տէմիրէլ փոխադարձաբար եւ հրապարակաւ իրար ամբաստանեցին ու անարգեցին։ Խնդիրը բարդացաւ։

Այդ եղաւ գլխաւոր պատճառը Ատալէթի Հոկտ. 5ի որոշման՝ հինգ նախարարները դահլիճէն քաշելու մասին։

Վարչապետը ի վերջոյ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ։ Հանրապետութեան Նախագահ Զօր. Ճէվտէթ Սունայ ընդունելով հրաժարականը, խնդրեց Նիհատ Էրիմէ վարել ընթացիկ գործերը՝ մինչեւ նոր կառավարութեան կազմութիւնը։

Այս կարգադրութիւնը օրինաւոր էր եւ կը համապատասխանէր Սահմանադրութեան տրամադրութեանց։

Սակայն նախագահին, կառավարութեան եւ Խորհրդարանին եւեւ աչալուրջ կը հսկէր բանակը, որ Մարտէն ի վեր փաստօրէն ցոյց տուաւ թէ ինք է տէրը կացութեան եւ թէ առանց իր հաւանութեան տերեւ չի շարժիր Թուրքիոյ մէջ։

Բանակի ճնշումին ընդառաջ երթալով, Ճէվտէթ Սունայ կրկին իր իշխանութեան վրայ վերահաստատեց Նիհատ Էրիմի կառավարութիւնը, որուն հրաժարականը ընդունած էր 48 ժամ առաջ։ Ամբողջ աշխարհ զարմացաւ։ Նման երեւոյթ կարելի է ու ներելի միայն Թուրքիոյ մէջ, ուր ժողովրդավարութեան, Խորհրդարանի իրաւասութեան եւ Սահմանադրութեան մասին տարբեր հասկացողութիւն ունին մարդիկ։

Ի՞նչ անցաւ դարձաւ երկու օրուան ընթացքին։

Վարչապետի եւեւէն բանակն է, որ հասկըցուց թէ ժողովրդավարութիւն կարելի չէ խաղալ, երբ երկրի տասնեմէկ գըլխաւոր նահանգները ենթակայ են պատերազմական դրութեան եւ ամբաստանեալները դատի տակ են տակաւին։

Յիշե՛նք որ Մարտ 12ի վերջնագիր–յուշագրին 3րդ յօդուածը կ՚ըսէր. «Եթէ մեր պահանջները փութով չիրագործուին, բանակը վճռած է ուղղակի ձեռք առնել պետական իշխանութիւնը՝ յենելով օրինական այն տրամադրութեան վրայ, որ Զինեալ Ուժերուն կը վստահի Թուրք Հանրապետութեան պահպանումն ու պաշտպանութիւնը»։

Բանակը Զօր. Ճէվտէթ Սունայի բերնով սպառնաց Ատալէթի եւ Սիւլէյման Տէմիրէլի, որուն դէմ կարգ մը ամբաստանութիւններ կան եւ զայն դատի ենթարկելու խօսքեր կ՚ըլլան։ Հանրապետութեան տօնին առթիւ սրտայոյզ պատգամագիր մը հրատարակելով, Նախագահը անդրադարձաւ օրուան քաղաքական ու կառավարական լուրջ տագնապին եւ ի կարգ հրաւիրեց Ատալէթը, պահանջելով որ փութով սրբագրէ իր որոշումը, ետ տայ իր հինգ նախարարները եւ զօրավիգ հանդիսանայ Էրիմի կառավարութեան։ Սունայ յիշեցուց թէ կացութիւնը շատ լուրջ է եւ Խորհրդարանին դէմ ոտնձգութիւններ պիտի ստեղծուին, յոռետեսութիւն ներշնչող հաւանականութիւններ կան։

Պարզապէս ըսել կ՚ուզէր, որ եթէ Տէմիրէլ եւ իր կուսակցութիւնը չարունակեն գլուխ բռնել, նախագահը կրնայ լուծել Խորհրդարանը եւ նոր ընտրութեանց ձեռնարկել։

Բայց ի բաց կատարուած այս սպառնալիքին առջեւ Ատալէթ գլուխ ծռեց։ Հինգ նախարարները կրկին մտան Էրիմի դահլիճին մէջ։ Սիւլէյման Տէմիրէլ պաշտօնապէս յայտարարեց, որ այսուհետեւ իր կուսակցութիւնը պիտի չհակառակի կառավարութեան բարենորոգումներու ծրագրին։

Այս ձեւով ամէն ինչ կարգի մտած է առայժմ։

Սունայ կոչ ըրած էր Ատալէթի հայրենասիրութեան՝ յանուն հայրենիքի փըրկութեան։

Զինուորականներու սպառնալիքը հայրենասիրութենէն աւելի ազդու դեր կատարած է, անգամ մը եւս հաստատելով այն իրողութիւնը, որ բանակը տէրն է կացութեան։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Զօր. Տը Կօլի մահուան տարելիցը յիշատակուեցաւ եկեղեցական արարողութիւններով։ Մամուլ եւ հեռատեսիլ անդրադարձան Ֆրանսայի նախկին Նախագահին կեանքին եւ գործին։

Փարիզի մէջ կրօնական զոյգ արարողութիւններ կատարուեցան առաջինը՝ Նոթրը Տամի եւ երկրորդը՝ Էնվալիտի Սէն–Լուի եկեղեցիին մէջ։

Նոթրը Տամի արարողութեան ներկայ գտնուեցան Ֆրանսայի Նախագահը իր Տիկնոջ հետ, Նախարարապետը, Ծերակոյտի նախագահը, կառավարական անդամներ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։ Փարիզի արքեպիսկոպոսը՝ Կարդինալ Մարթի ներկաներէն խնդրեց վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ յարգել յիշատակը Տը Կօլի։

Սէն – Լուիի կրօնական արարողութիւնը նախաձեռնուած էր Ազատ Ֆրանսայի Ընկերակցութեան կողմէ։ Այս արարողութեան եւս ներկայ գտնուեցաւ Փոմփիտու իր կնոջ հետ։ Ներկայ եղան նոյնպէս Շապան–Տելմաս, Շուման եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ Տը Կօլի երբեմնի զէնքի ընկերները։

Տիկին Տը Կօլ, շրջապատուած իր ընտանիքի անդամներով, ներկայ գտնուեցաւ Քոլոմպէ լէ Տէօ էկլիզի փոքր եկեղեցւոյ կրօնական արարողութեան։

Զօր. Տը Կօլի մահուան (1970 Նոյեմբեր 9) տարելիցին առթիւ հազարաւորներ ուխտագնացութեան գացին զօրավարին գերեզմանին ՛մօտ՝ ծաղկեպսակներ զետեղելով։

Ֆրանսայի գրեթէ բոլոր վայրերուն մէջ կրօնական արարողութիւններ կատարուեցան։ Օտ նահանգի մէջ բազմաթիւ քահանաներ մերժեցին հոգեհանգստեան պաշտօններ կատարել, որովհետեւ հոգեհանգստեան պաշտօնները սովորաբար կը կատարուին ընտանիքի անդամներու խնդրանքին վրայ, անոնց ներկայութեամբ եւ առանց քարոզչական նպատակներու։ Այս բացատրութիւնը տուաւ Քարքասոնի եպիսկոպոսը։

Զօրավարին մահուան տարելիցին առթիւ Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանատունը այցելեցին Պոդգորնի եւ Կրոմիքօ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԷՄԻՐԷԼԻ ԴԻՐՔԸ ԽԱԽՏԱԾ

Թուրք քաղաքական շրջանակներու համաձայն Տէմիրէլ ներկայիս դժուար կացութեան մատնուած է։ Կ՚ըսուի նոյնիսկ, թէ առանձնացած վիճակի մէջ կը գտնուի եւ թերեւս հրաժարի կուսակցապետի իր պաշտօնէն։ Արդարութեան կուսակցութիւնը, ինչպէս հաղորդած էինք ատենին, որոշած էր յետս կոչել իր նախկին որոշումը՝ կառավարութեան կազմէն հեռացնել իր հինգ անդամները։ Այս ձեւով առժամապէս կը լուծուէր կառավարական տագնապը։ Միւս կողմէ, սակայն, կը մնար Տէմիրէլի պարագան։

Կառավարութեան բանբերը՝ Արար, որ միեւնոյն ատեն Արդարութեան նախարարն է, «բեմադրութիւն» կ՚որակէր Տէմիրէլի կուսակցութեան որոշումը զօրավիգ կենալու կառավարութեան բարենորոգչական ծրագրին։ Բանակը եւս, համաձայն որոշ շրջանակներու, հաշտ աչքով չի նայիր նախկին վարչապետին, որուն հեռացումը քաղաքական ասպարէզէն կը նկատէ բաղձալի։

Բանակը պատասխանատու կը նկատէ այս վերջինը երկրին մէջ ստեղծուած կացութեան համար, որ տեղի տուաւ Մարտ 12ի զինուորական միջամտութեան։ Անգարայի մէջ որոշ շրջանակներ նկատել կուտան, թէ Թուրք գաղտնի սպասարկութիւնը (ՄԻԹ) յատուկ թղթածրար մը պատրաստած է Տէմիրէլի մասին՝ տրամադրելի ուր որ անկ է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «Մաօրի» փոխադրանաւը ընկղմեցաւ առջի օր, անակնկալ զօրաւոր փոթորիկի մը հետեւանքով։ Անձնակազմէն միայն մէկ նաւաստի ազատեցաւ։ Մնացեալները՝ 39 հոգի, խեղդուեցան։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ բանակը պաշարման վիճակի ենթարկեց Լոնտոնտէրիի կաթողիկէ թաղերը։ 43 կասկածելիներ ձերբակալեց եւ կարեւոր քանակութեամբ զէնք ու ռումբ ձեռք ձգեց։ Իրլանտացի ահաբեկիչներ անգլիացի զինուոր մը սպաննեցին։

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Սըր Ալեք Տըկլաս Հիւմ Սալիզպըրի մեկնեցաւ՝ Ռոտեզիոյ իշխանութիւններուն հետ խօսակցելու համար։ Լոնտոն կը ճգնի բարելաւել իր յարաբերութիւնները Ռոտեզիոյ հետ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ յիսուն անձնաւորութիւններ, որոնց շարքին Անտրէյ Սախարով եւ Իկոր Շաֆարեվիչ գիտնականները, բողոքագիր մը ներկայացուցին իշխանութիւններուն պահանջելով, որ վերջ տրուի Վլատիմիր Բուկովսկիի արգելափակման հոգեբուժարանի մէջ։ Այս վերջինը քննադատած էր խորհրդային իշխանութեան կարգ մը գործերը։ Խորհրդային 50 անձնաւորութիւններուն բողոքագրին մէկ օրինակը յանձնուած է Մոսկուայի արեւմտեան շրջանակներուն։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Պաշտպանութեան նախարարին համաձայն անխուսափելի կը նըկատուի բախումը Իսրայէլի հետ։ Զօր. Մոհամմէտ Սատէք յայտարարութեան մը ընթացքին նկատել տուաւ, թէ Թել Ավիվ որոշած է «մնայուն» դարձնել իր ներկայութիւնը Սինայի մէջ, «այսուհանդերձ Իսրայէլ չի կրնար յաւիտենապէս գրաւեալ վիճակի տակ պահել արաբ հողերը»։ Նախարարը աւելցուց, թէ բախումի մը պարագային Իսրայէլի մարդկային կորուստը շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ, բաղդատմամբ իրենց։

ՆԻՔՍԸՆ մտադիր է փութացնելու ամերիկեան ուժերու հեռացումը Հարաւ. Վիէթնամէն։ Ուաշինկթընի մէջ դիտել կուտան, թէ նախագահը նկատի ունի այն իրողութիւնը, որ վիէթնամացման գործը արագ թափ ստացած է եւ գոհացուցիչ վիճակ մը կը պարզէ։

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻ կրկին արձանագրած հանդիսացաւ սահմանային միջադէպերու՝ հընդիկ–փաքիստանեան սահմանին վրայ։

ՉԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ յայտարարեց, թէ Ճափոն պէտք է յստակ դիրք ճշդէ Փեքինի եւ Ֆորմոզի նկատմամբ։ Թոքիօ պէտք է ընդունի, որ Չինաստանի Ժողովրդային Հանրապետութեան կառավարութիւնը միակ օրինական իշխանութիւնն է Չինաստանի, իսկ Ֆորմոզ անբաժան հողամասը կը կազմէ Չինաստանի։ Ասոնք, համաձայն Շու Էն Լայի, գլխաւոր նախապայմաններն են Փեքին – Թոքիօ յարաբերութիւններու բարելաւման եւ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ» ԱՊԱՀՈՎԵՑ ԱՐԾԱԹԷ ՇՔԱՆՇԱՆԸ

Հայաստանի ոտնագնդակի խումբը, որ երկար ժամանակ երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուէր, Խորհ. Միութեան 1971ի ախոյենական մրցաշարքի ավելուածին մէջ, վերջին շրջանին փափուկ կացութեան ենթարկուած էր, քանի որ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն կրնկակոխ կը հետեւէր Հայաստանի խումբին։

Նոյեմբեր 3ին Թիֆլիսի խումբը պարտութիւն մը արձանագրեց՝ կէտ մը կորսնցնելով։ Երեւանի խումբը մրցելէ ետք Մոսկուայի «Դինամօ»ին հետ վերջնապէս ապահովեց իր երկրորդ դիրքը։

Արծաթէ շքանշանը կ՚երթայ Հայերուն։ «Արարատ» – «Դինամօ» վերջին մըրցումին մանրամասնութիւնները առանձին։

ՉԻՆԱԴԱԴԱՐԻ տօնին առթիւ «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Ուրբաթ Նոյեմբեր 12ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ Նոյեմբեր 13։

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓՈԽԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՐԱԳԱՆ

Ուշադիր դիտողի մը համար գրական փոխանակութիւն մը զգալի է երկրի եւ արտերկրի մէջ:

Զգալի է առաւելաբար որոշ բառերու գործածութիւնը՝ սփիւռքի կարգ մը գրողներուն եւ թերթերուն կողմէ:

Տասնեակ բառեր եւ ասացուածքներ արդէն սովորակա՛ն գործածութիւն ունին:

Անտեղի եւ վնասակար ոչինչ կայ երեւոյթին մէջ: Ընդհակառակն:

Կռահելի է, որ աւելի խոր չփումով այդ ազդեցութիւնը պիտի դառնայ տիրական:

Անկասկած զօրաւորը պիտի արձանագրէր աւելի չեշտուած նուաճումներ, եթէ երջանիկ օր մը բացուէին երկաթեայ դռները ու բախտը ժպտէր որ Սփիւռքը մեծազանգուած բազմութիւններով փոխադրուէր հայրենիք:

Ազդեցութիւններու կապկային եղանակ մը, խորքով խոտելի, ինչպէս է նոր ուղղագրութեան պարագան, կը մնայ որդեգրուած փաստ՝ հայրենի սահմաններէն հեռու լոյս տեսած թերթերու կողմէ, երբ տրտունջներ ծայր տուած են բո՛ւն իսկ երկրին մէջ, անտեղի գտնելով ապաժեղոպեան ուղղագրութիւնը, որ խաթարեց մեր լեզուն:

Այսպէս, օրինակ, Ռումանիա եւ Պուլկարիա լոյս տեսած հայերէն թերթեր արդէն ինքնաբերաբար որդեգրած են աբեղեան սխալագրութիւնը, ենթարկելով իրենք զիրենք կամաւորապէս Երեւանի:

Մտածելու եւ դատելու ուրոյն եղանակ մը, հաւանօրէն հայրենիքէն փոխանցուած Սփիւռքի որոշ շրջաններու մէկ մասին, դարձեալ իրողութիւն է:

Այսուհանդերձ, գրական նախասիրութիւններն ու բառերու եւ ոճերու գործածութիւնն է որ առաւելաբար նշմարելի կը մնայ, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ եթէ ստեղծուին աշխարհագրական եւ քաղաքական որոշ պայմաններ ու Հայութեան երկու հատուածները — Հայրենիք եւ Սփիւռք — ապրին միասին, կամաց կամաց լեզուական եւ գրական միօրինակութիւն մը պիտի դառնայ չեշտուած իրականութիւն:

Մեր տրամադրութեան տակ եղող քիչը անգամ կը մնայ փաստ, որ հայկական Սփիւռքը իւրացնել սկսած է գործածութիւնը շարք մը բառերու, որոնք գոյութիւն չունէին կէս դար առաջ, իսկ ոմանք մաս կազմելով հանդերձ մեր բառարաններուն, ինչպէս ցրօնf, ճշել, վթար, խադախամայր եւայլն, գործածուիլ սկսան, երբ Երեւան դարձաւ նախաձեռնողը:

Ընթացիկ գործածութեան մէջ են, օրինակ, հետեւեալ բառերը, որոնց մայրութիւնը կը պատկանի հայրենիքի — ազդմունf, այգաբաց, անցնում, աշխօր, աամունf, առաջնահերթ, առկայութիւն, բարդոյթ, դաշնամուր, դրսեւորել, էլոյթ, զբօսայգի, իրադրութիւն, կանգառ, հաղորդում, համոյթ, հիմնարկ, հանրայայտ, ասոյթ, հարցազրոյց, մերուել, միջոցառում, մրցաշարf, յառաջընթաց, ներառեալ, ներդրում, ներգրաւել, նպատակասլաց, ռատիոկայան, վարորդ, տեսարժան, ցուցաբերել, տեսանկիւն, եւ ուրիշներ:

Ոճը բառերու շնորհիւ տեղի կ'ունենայ: Երբ կը հարստանայ ժողովուրդի մը բառագանձը, կը հարստանայ նաեւ անոր ոճական կալուածը: Նոր բառեր, նոր ասոյթներ, նոր բացատրութիւններ կը մնան վկայութիւն ժողովուրդի մը լեզուական հարստութեան:

Երեւոյթները կը մնան փաստ, որ տակաւ հայկական արտասահմանը պիտի իւրացնէ յօրինուած նոր բառեր, որոնք արդիւնք են հայրենի հողին վրայ ծայր տուած կարգ մը որոնումներու:

Յիշեցինք քանի մը բառեր, առաւելաբար գրականութեան մէջ գործածուած: Եթէ պրպտումներ կատարէինք հաղորդակցական, գիտական եւ այլ կալուածներու մէջ կիրարկուած բացատրութիւններու շուրջ, անկասկած պիտի գտնէինք նոր բացատրութիւններ այդ մարզերուն մէջ եւս:

Սփիւռքի համար առայժմ այդ դաշտը կը մնայ մասամբ, ամուլ, ուստի գործածուած բառերն եւս անծանօթ կամ անտեսուած:

Յիշենք անցողակի մէկ քանին միայն.— արտազտում, արտաճառագայթել, հրաձգային բջիջ, յատկանիշ, ելեկտրահաղորդում, միահիւսել, դատողութեան ոլորտ, դրոյթ, որոշակիութիւն, եւայլն:

Զանց կ'առնենք գիտական մարզի վրայ օտար բառերու գործածութիւնը, որ հեղեղման նստած է գիտաշխատանքներու նուիրուած գրութիւններու եւ գործերու մէջ:

Հայկական Սփիւռքը առաւելաբար գրական եւ լրագրական աշխատանքներով կլանուած, նորակերտ բառեր այս երկու մարզերու մէջ պէտք է փնտռել: Նոյնքան հարուստ է առանձնապէս բանաստեղծութեան մէջ կերտուած նոր բառերու շարանը: Անոնք բոլորն ալ սակայն հաւասար խանդավառութեամբ չեն գործածուիր ուրիշներու կողմէ եւս:

Գործածելի չեն նաեւ հայրենիքի մէջ, որ արտասահմանէն գրականութիւն չի ստանար, ու կը բաւականանայ մեծ մասամբ նախաեղեռնեան արեւմտահայ գրողներու գործերով, բացառութեամբ նաեւ սփիւռքեան քանի մը գրողներու:

Կը թուի, թէ ժամանակը պիտի հարթէ ամէն ինչ: Երբ որդեգրուի ուղղագրական միօրինակութիւն, — վերադառնալով դէպի մեսրոպեան ուղղագրութեան — այնատեն աւելի պիտի սերտանայ մերձեցումը երկու անջատ գրականութեանց:

Մտաւորական չփումով պիտի ստեղծուի լեզուական միօրինակութիւն: Եթէ ներկայիս հայկական արտասահմանն է որ գործածել սկսած է հայրենիքի մէջ յօրինուած եւ գործածական շարք մը բառեր, իր հերթին հայրենիքը պիտի գործածէ սփիւռքի մէջ շինուած գեղակերտ կարգ մը բառեր, որոնցմէ շատերը դեռ անծանօթ են հայրենի երիտասարդ գրողներու:

Փոխազդեցութիւնը, իմա՛ լեզուական մարզի վրայ, նպաստ մըն է ժողովուրդի մը համար:

Մեր բառագանձը հարուստ է: Խոշոր թիւ մը հայերէն բառերու իբրեւ հին եւ ժամանակավրէպ, դադրած են գործածութենէ: Հաւանօրէն պիտի գայ ժամանակ մը, որ յանդուգն եւ հեռատես գրողներ, ինչպէս եղաւ Պարոյր Սեւակ, պիտի փորձեն պեղել ուրացուած բառագանձը մեր ու լոյսին հանեն անոնցմէ մէկ մասին գործածութիւնը:

Գրաբարի անունին տակ ուրացուած են անոնք, մինչ ընթացիկ գործածութեան մէջ գտնուող մեր բառերու ոչ պակաս քան երեք չորրորդը դարձեալ գրաբար կամ ոսկեդարեան բառեր են, որոնց հոլովները եւ խոնարհումներն են որ աշխարհաբարացուցած ենք:

Ուրիշ հարց մըն ալ ասիկա, որուն մասին կ'արժէ մտածել ու խօսիլ:

Ամփոփելով ըսենք, որ անտեղի ոչինչ կը տեսնենք հայրենիքի մէջ գարբնուած եւ Սփիւռքի մէջ հաւասար խանդավառութեամբ գործածուած զուտ հայերէն բառերու մէջ:

Նոյն հետաքրքրութիւնը եթէ հայրենի գրողներ ցոյց տային արեւմտահայ գրողներու գեղեցիկ նորակերտութեանց մասին, աւելի պիտի օգտուէր մեր ոսկեղնիկը, մեր անկորնչելի հարստութեանց այս թափն ու պսակը:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Պ. Այրէս

«ԵՂԷԳԸ» ԿԸ ՄՏԱԾԷ՞ ՏԱԿԱՒԻՆ...

Բ.

Հին հելլէն քաղաքակրթութեան շրջանին, Սոկրատէսներու, Պղատոններու ընկերութեան մէջ ալ անտարակոյս գոյութիւն ունէր գանգուած - մարդ մը, բուն իսկ ընկերութիւնը կազմող անանուն մարդը: Սոկրատէսին կամ Պղատոնին մտածումները հասած են մեզի: Բայց թէ ի՞նչ էր նոյն շրջանի գանգուած - մարդուն մտածումի հորիզոնը, չենք գիտեր: Չենք ալ կրնար գիտնալ: Արդէն պէտք չկայ այդքան հեռու երթալու, դեռ երկար դար առաջուան մտածումի կեանքը մեզի ծանօթ է այդ շրջանի առաջնորդողներուն մտածումներովը միայն: Թէ գանգուածը ի՞նչ չափով, կամ ի՞նչպիսի միջոցներով մասնակցութիւն մը ունէր այդ մտածումի աշխարհին, այդ մասին գաղափար մը ունենալ կարելի է ենթադրութիւններ միայն ընելով: Մեր մէջ չկայ մէկը որ 120 տարի առաջուան ընկերութեան մէջ ապրած ըլլայ եւ հոնկէ վկայութիւններ բերէ մեզի:

Հակառակ անոր որ այս նիւթի շուրջ որեւէ բաղդատութիւն կարելի չէ, մենք դիւրութեամբ կրնանք ենթադրել որ այսօր ռամիկ մարդուն գանգուած-մարդուն, մտածումի աշխարհը հիմնովին տարբեր պէտք է եղած ըլլայ նախկին որեւէ շրջանի մը ռամիկ մարդու մտածումի աշխարհէն: Քսաներորդ դարու հանգստաւէտութեան քաղաքակրթութիւնը, ուրիշ հազարաւոր տուեալներու կարգին, խորապէս ցնցած պէտք է ըլլայ նաեւ գանգուածին մտածելու կարելիութիւններն ու ազատութիւնը:

Գիտենք թէ Սոկրատէս ունէր բազմաթիւ աշակերտներ: Որո՞նք էին այդ աշակերտները: Այդ աշակերտները անշուշտ այն երիտասարդներն էին որոնք կը գտնուէին իր անմիջական շրջանակին մէջ: Կամ հրաշքով Սոկրատէս անուն մէկու մը համբաւը լսած եւ հեռաւոր երկիրներէ Աթէնք ժամանած քանի մը երիտասարդ ուսումնականներ: Մեծ իմաստասէրը կ'ուսուցանէր, բայց իր միտքերը անմիջական արձագանգ կը գտնէին քանի մը հարիւր մեթր քառակուսիի մէջ միայն: Շահեկան է հաշուել թէ այդ մտածումներէն որեւէ մէկը քանի օրուան, քանի ամսուան, նոյնիսկ քանի տարուան կը կարօտէր հասնելու համար մինչեւ օրինակի համար, Փոքր Ասիոյ մէջ բնակող մարդուն:

Այսօր օդը հազար անգամ աւելի լաւ հաղորդիչ է մտածումի. բացօթեայ թատրոնի մը ամէնէն ետեւի կարգը բազմած տասը հազարերորդ հանդիսատեսը կրնայ իր նստած տեղէն լսել բեմի վրայի փսփսուքն իսկ: Ի՞նչ պիտի ըլլար արդեօք խսկական դիմագիծը աշխարհի առաջին ամէնէն նշանաւոր հռետորին՝ Կիկերոնի, եթէ ան իր տրամադրութեան տակ ունեցած ըլլար միքրոֆոն-բարձրախօս մը, կամ քսաներորդ դարու հրաշալի հեռատեսիլը:

Կասկած չկայ թէ ատեն մը, երբ տակաւին գոյութիւն չունէին տպագրական մեքենան կամ հեռաձայնը, հեռագիրը կամ թելեքսը, միքրոֆոնը կամ հեռատեսիլն ու ձայնասփիւռը, աշխարհի ամէնէն դժուար փոխանցելի նիւթերն էին խօսքն ու մտածումը: Թէ դժուար փոխանցելի էին եւ թէ դատապարտուած էին ապրանքը դառնալու փոքրիկ գանգուածներու, քիչ թիւով մարդոց: Մինչդեռ այսօր ոչ թէ աշխարհի ամէնէն հեռաւոր մէկ անկիւնէն, այլ նոյնիսկ լուսնի վրայէն մարդ մը կրնայ խօսք մը արտասանել կամ մտածում մը արտայայտել, եւ իր այդ խօսքն ու մտածումը նոյն վայրկեանին միլիոններով մարդոց լսելի դարձնել: Սոկրատէս մնաց ոչ միայն իբրեւ մեզմէ անբաղդատելիօրէն աւելի տկար ձայն ունեցող մարդ, այլ նաեւ չկրցաւ նոյնիսկ իր երազին մէջ տեսնել մեր այսօրուան արկածախնդրութիւնները:

Արդիւնքը հետաքրքրական է սա տեսակէտով: Քրիստոսէ չորս դար առաջուան մարդը եթէ կերպով մը զրկուած էր Սոկրատէսի հետ հաղորդուելու դիւրութենէ եւ կարելիութենէ, կերպով մըն ալ զերծ էր անոր ազդեցութեան տակ մնալու վտանգէն, անոր խօսքերէն հմայուելու հաւանականութենէն: Իր ուղեղը տակաւին ողողուած չէր հարիւրաւոր մտաւորականներու մտածումներով: Արբուած եւ պարապ գրատախտակի մը պէս էր: Մութ գիշեր մը կը տիրէր իր մտածումի աշխարհին մէջ: Երկնակամարին վրայ շատ քիչ էին աստղերը եւ եթէ կ'ուզէր լուսաւորել իր մտածումի այդ մութ գիշերը, ստիպուած էր անձամբ վառել իր աստղերը, այսինքն ստեղծել իր հարազատ մտածումները, ուրիշ խօսքով մտածել մտաւորականի մը, իմաստասէրի մը անկախութեամբն ու ինքնատպութեամբը:

Մինչդեռ այսօր այնքան լուսաւոր է մտածումի մեր աշխարհին երկնակամարը, այնքան շատ աստղեր կը պլպլան

ԿՐԿՆԱՄՈՒՍԻՆԸ

(ՎԻՊԱԿ)

— Ի՞նչ պիտի ընենք հիմա, ըսաւ Հայկանոյշ, աչքերը սրբելով:

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց միւսը:

Եւ պահ մը լռութիւն տիրեց երկուքին միջեւ: Երկուքն ալ խորասուզուած կը թուէին դառն մտածումներու մէջ:

Ի վերջոյ Հայկանոյշ ըսաւ, հաստատամիտ չեշտով մը.

— Դուն ես Կարապետի հարազատ կինը, քեզի կը պատկանի անիկա, ես օտար եմ այս տան մէջ... երկու զաւակներս կ'առնեմ ու կ'երթամ..

— Չէ, գոչեց Աղաւնի, դուն իմ էրկանս կեանքը փրկած ես՝ հետը ամուսնանալով, անիկա այլեւս քուկդ է... օտարը ես եմ... ա՛խ, ի՞նչպէս չմեռայ Տէր Զօրի մէջ եւ այս դժբախտութիւնը բերի ձեր գլխուն:

Եւ երկու կիներուն միջեւ տարօրինակ պայքար մը սկսաւ, երկուքն ալ փաստեր առաջ կը բերէին տեղի տալու համար:

— Այսչափ տառապանքներէ ետքը իրաւունքը քուկդ է, երջանիկ ըլլալու, կը պնդէր Հայկանոյշ:

— Ես երբեք չեմ ընդունիր որ իմ պատճառաւս դուն դժբախտ ըլլաս, կ'ըսէր Աղաւնի:

Իրիկունը Մամմադեան եկաւ: Իր կինն ու աղջիկը տեսնելով՝ վաճառականը շփոթած՝ այլայլած, պահ մը անշարժ, քարացած մնաց, յետոյ մէկէն փղձկելով պլլեցաւ իր կնոջ ու աղջկան:

Հայկանոյշ, յուզուած, կը դիտէր այս տեսարանը:

Ու ամէնքն ալ սկսան լալ:

Երբ հանդարտութիւնը տիրեց եւ արցունքները սրբեցին, դարձեալ անլուծելի հարցը ցցուեցաւ իրենց առջեւ:

Ի՞նչ պիտի ընէին հիմա...:

— Ես երթամ, թող ան մնայ, կ'ըսէին երկու կիները փոխն ի փոխ:

Իսկ վաճառականը, գլուխը ձեռքերուն մէջ առած, չէր գիտեր ի՞նչ ընթացք բռնել:

Ինքն ալ Աղաւնիին պատմեց թէ ի՛նչ պարագաներու ներքեւ ստիպուած էր կընքել այս նոր ամուսնութիւնը, ու ջանաց ինքզինք արդարացնելու:

— Շատ աղէկ ես ըրեր, կը կրկնէր Աղաւնի, կեանքդ փրկելու համար ուրիշ միջոց չկար... ոչ դուն յանցանք ունիս, ոչ ալ Հայկանոյշ, երկուքդ ալ անմեղ էք:

— Թերեւս մինչեւ հիմա անմեղ էի, պատասխանեց Հայկանոյշ, բայց ասկէ ետքը, եթէ շարունակեմ ապրիլ Կարապետին հետ, մեղաւոր պիտի ըլլամ:

— Մեղաւորը ես պիտի ըլլամ, եթէ ատիկա ձեռքէդ առնեմ... դիս ալ մեռած նկատեցէք:

Հետեւեալ օր, տակաւին չէին գիտեր թէ ի՛նչ պիտի ընեն: Բայց այս անորոշ վիճակը երկար չէր կրնար տեւել, կարելի չէր որ վաճառականին երկու կիները քով քովի բնակէին: Եթէ իրողութիւնը իմացուէր, ի՛նչ գայթակղութիւն...:

Երկար ողորումներէ ետքը, վերջապէս Աղաւնի յաղթանակը տարաւ... ինք պիտի հեռանար տունէն:

— Եղբայրս ողջ մնացած է ու Սամսոն կը գտնուի, ըսած էր, աղջիկս կ'առնեմ եւ անոր քովը կ'երթամ:

Երբ անդառնալիօրէն այս որոշումը տրուաւ, վաճառականը խոստացաւ Աղաւնիի ու իր աղջկան ապրուստը հոգալ, լիառատ կերպով:

Ու երկու օր ետքը Աղաւնի կը մեկնէր տունէն՝ արտասուալից աչքերով ողջագուրուելէ ետք Հայկանոյշի հետ:

— Երջանիկ եղէք...:

Այս եղած էր իր վերջին խօսքը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(7 եւ վերջ)

ԱՅՐԸ ԵՒ ԿԻՆԸ

Վիլ Տիւրանթ ամերիկացի իմաստասէրը իր «Իմաստասիրութեան հաճոյքը» գրքին մէջ ամբողջ գլուխ մը յատկացուցած է «կիներուն եւ այրերուն նմանութեան եւ տարբերութեան»:

Այս գլուխին մասերէն մէկն է «Նկարագրի մը տարբերութիւնը», ուր, տեղ մը, իմաստասէրը այսպէս կ'ըսէ.

«Եթէ կինը կը գերազանցէ այրը սիրոյ արուեստին մէջ, մարդը կը գերազանցէ բարեկամութեան մէջ: Մարդիկ կրնան բարեկամներ ըլլալ, բայց կիները միայն ծանօթներ կրնան ըլլալ»: Եթէ կին մը ուրիշ կնոջ մը մասին լաւ խօսի, աստղերը իրենց ընթացքին մէջ իրարու կը խառնուին: Կիները իրարու հետ չեն կրնար զուարճանալ եւ կը ձանձրանան: Միայն այրերու մասին խօսելով կրնան այդ ձանձրոյթը մասամբ փարատել: Ինչպէս Լա Ռոշֆուքօ կ'ըսէ. «Պատճառը, որ կիները բարեկամութեան քիչ արժէք կուտան այն է, որ անոնք սէրը գտած վերջ բարեկամութիւնը շատ անիմաստ կը գտնեն»: Սէրը, ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ, որ այր մարդուն համար անջատ բան մըն է, կնոջ համար իր ամբողջ գոյութիւնն իսկ է:

Վիլ Տիւրանթ կը շարունակէ.

«Այր մարդուն նախանձը իր սիրոյն պէս աւելի զօրաւոր է, բայց նուազ տարածուած ու երկարատեւ: Ծերանալու զգացումը աւելի զօրաւոր է այր մարդուն մօտ եւ կը կազմէ սիրոյ կէսը:

«Կնոջ նախանձը այնքան խորք չունի: Անոր համար այնքան կարեւոր չէ, թէ իր ամուսինը նախապէս ունեցած է ուրիշ կին մը:

«Ան կրնայ նախանձիլ ոչ միայն իր ամուսնոյն սիրուհիէն, այլ նաեւ անոր բարեկամներէն, ծխամորճներէն, թերթերէն եւ գիրքերէն:

«Այրերու հետ իր յարաբերութեան մէջ, բնածին խորամանկութեամբ կը ջանայ այր մարդուն ֆիզիքական գերակայութիւնը հակակշռել:

Կնոջ հոգեբանութիւնը այնքան ալ ծանօթ չէ ինծի: Հետեւաբար, չեմ գիտեր այդտեղ, որ անոնցմէ լուսաւորուելու համար մեզի ոչինչ կը մնայ եթէ ոչ պառկիլ կռնակի վրայ եւ ծուլօրէն նայիլ անոնց: Մեզմէ ոչ մէկը ստիպուած է ճիգ մը ընելու, վառելու համար աստղ մը: Ոչ մէկը պէտք ունի ճիգ մը ընելու, ըստեղծելու համար մտածումի աշխարհ մը: Մտածումները մեր շուրջ, ամէն կողմ, ամէն անկիւն պատրաստ են արդէն, խանութի մը ցուցափեղկէն կախուած պատրաստ հագուստներու նման:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

թէ ընթերցողուհիներս ի՛նչ պիտի խորհին Վիլ Տիւրանթի ըսածներուն մասին:

Մասնաւորաբար բարեկամութեան մասին, ճիշդ է յայտնուած կարծիքը: Արդարեւ, այրերու մէջ երբեմն այնքան հիանալի բարեկամութիւն մը կրնայ գոյութիւն ունենալ, որ չեմ կարծեր, թէ կիները կարենան ունենալ նոյնքան անկեղծ եւ նոյնքան անշահախնդիր բարեկամութիւն մը իրարու մէջ: Անշուշտ բացառութիւնները միշտ յարգելի են:

Բայց, պէտք չէ մոռնալ, որ կինը վերջին շրջաններուն, իր կրաւորական դիրքերէն հեռացած է, տունէն դուրս ելած է եւ սկսած է նետուիլ կեանքի պայքարին մէջ: Այս նոր գործունէութիւնը հաւանական է, որ անոր նկարագրին վրայ ալ որոշ փոփոխութիւններ պիտի բերէ եւ հետեւաբար, կնոջ նկարագրին մասին հին կարծիքները պիտի սկսին կամաց–կամաց արդիականանալ:

Ա. Ե.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՏԱԳՆԱՊ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ

Վերջին տարիներուն, բայց մանաւանդ ներկայիս, ֆրանսական ոտնագնդակը տագնապի սեւ շրջան մը կը բոլորէ միջազգային գետնի վրայ: Գրեթէ մէկ ամսուան մէջ, ֆրանսական խումբեր յաջորդական պարտութիւններ կրեցին, օտար խումբերու հետ իրենց բախումներու ընթացքին: Դեռ անցեալներն էր, եւ այդ ալ Փարիզի մէջ, որ Քոլոմպի մարզադաշտին վրայ Ֆրանսայի ազգային խումբը ծունկի կուգար Հունգարացիներուն առջեւ 0ի դէմ 2ով: Այս շատ կարեւոր մրցումը մաս կը կազմէր նախապատրաստական այն վճռական մրցումներու շարքին, ուր իւրաքանչիւր յաղթական երկիր իրաւունք կ'ունենայ մասնակցելու աշխարհի ախոյենութեան բաժակի վերջնական մրցումներուն: Իր պարտութեամբ, Ֆրանսայի խումբը շատ չնչին հաւանականութիւն մը միայն կ'ունենար ապահովելու համար իր մասնակցութիւնը 1974ին Գերմանիոյ մէջ տեղի ունենալիք այդ մրցումանց: Իր վերջին յոյսը՝ պէտք է երկու անգամով յաղթական հանդիսանայ Պուլկարիոյ դէմ, ինչ որ վերջին ծայր դժուարին կը համարուի: Իսկ ամէնէն հետաքրքրաշարժ հանդիպումը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասուէր, այն մրցումն էր, որ տեղի կ'ունենար անցեալ Չորեքշաբթի Ամսթերտամի մէջ, Հոլանտայի ախոյեան Աժաքսի եւ Ֆրանսայի ախոյեան Մարսէյլի միջեւ:

Ախոյեան խումբերու Եւրոպայի բաժակի այդ մրցումներու շարքին, հոլանտական խումբը յաջողած էր երկու շաբաթ առաջ 1ի դէմ 2ով յաղթել Մարսէյլի, այս վերջնոյն իսկ դաշտին վրայ: Մարսիլիացիք, պէտք էր 0ի դէմ 2 արդիւնքով յաղթանակ մը տանէին, կարենալ շարունակելու համար մրցումները, եւ կամ առնուազն 1ի դէմ 2 նոյն արդիւնքը, զոր ձեռք բերած էր Աժաքս,, դէթ իրաւունք ունենալու համար երրորդ մրցում մը կատարելու այս անգամ չէզոք դաշտի մը վրայ: Մրցումին առաջին վայրկեաններուն, հակառակ հոլանտական խումբին տիրապետութեան, Մարսիլիացիք ընդհանուր անակնկալ ստեղծելով, կ'արձանագրէին առաջին կէտը, որ յոյսի նշոյլ մը կը ստեղծէր չսպասուած յաղթանակի մը, բայց աւաղ, քանի մը վայրկեան ետք իսկ, Հոլանտացիք դիւրութեամբ կը հաւասարեցնէին իրենց կարգին նշանակելով կէտ մը: Այդ հաւասարումէն վերջ, Մարսէյլի համար կը սկսէր գողգոթան, խաղին ամբողջ տեւողութեան, դաշտին վրայ գոյութիւն կ'ունենար մէկ խումբ միայն՝ Աժաքս: Իր մէկը միւսէն վարպետ խաղացողները, ինչպէս իրենց յարձակողականով, նոյնպէս պաշտպանողականով, բացարձակ անկարողութեան կը մատնէին Ֆրանսայի մեծ նուաճախնդիր ոտնագնդակի խումբին խաղացողները, որոնք խամաճիկներ էին դարձած պարզապէս, Ամսթերտամի խումբին տիրապետութեան տակ:

Այդպէս, շարունակական յարձակողականներով Հոլանտացիք դիւրաւ կը նշանակէին երեք նոր կէտեր ու խաղը կը վերջանար Մարսէյլի ջախջախիչ պարտութեամբ՝ 1ի դէմ 4: Ու Ֆրանսայի ախոյեան խումբը դուրս կը լքուէր այսպէս, մրցումներու առաջին շարքը միայն շահելէ վերջ Լեհերուն դիմաց:

Այդ արդիւնքը կրնար շատ աւելի աղետաբեր ըլլալ, եթէ խումբին առաջնակարգ բերդապահ՝ Գառնիւ չյաջողէր կեցնել վերջին ծայր վտանգաւոր քաշուածքները հոլանտացի յարձակողներուն կողմէ, մանաւանդ խաղին վերջաւորութեան:

Յիշենք այս առթիւ, թէ ֆրանսական խումբերէն միայն ժամանակուան Ռէնսն էր, որ շնորհիւ իր ճարտար խաղացողներուն — Քոփա, Փիանթոնի, Ժանքէ, Մարշ, Վէնսան եւայլն, յաջողած էր ֆրանսական ոտնագնդակի պատիւը բարձր պահել միջազգային գետնի վրայ, երկու անգամ, այդ նոյն բաժակի մրցման մէջ, յաղթելէ ետք օտար կարգ մը խումբերու: Արդարեւ, ան կը հասնէր մինչեւ վերջնական մրցման այն ատենուան Եւրոպայի ամէնէն զօրաւոր խումբին՝ Սպանիոյ ախոյեան՝ Ռէալ տը Մատրիտի հետ ճակատելով եւ անկէ միայն պարտուելով: Ռէնսի ինչպէս նաեւ այդ օրերուն ուրիշ վարպետ խաղացողներու շնորհիւ էր, որ Ֆրանսայի Ազգային խումբը պատուաբեր յաջողութիւն մը կ'արձանագրէր 1962ին, Շուէտի մէջ, երրորդ հանդիսանալով աշխարհի բաժակի մրցման մէջ՝ Պրազիլիայէն եւ Շուէտէն վերջ:

Աւելցնենք, որ ֆրանսական կարեւոր խումբերէն մէկը եւս՝ Նանթ, կը պարտուէր իր կարգին անցեալ օր անգլիական Թոթենհայմ խումբէն, բաժակի մըրցումի մը ընթացքին:

Նկատի առնելով ֆրանսական խումբերու այս շարունակական ձախողութիւնները, օտար հակառակորդ խումբերու դիմաց, տեղին է ըսել, որ փտած բան մը կայ ֆրանսական ոտնագնդակի մարզաշխարհին մէջ:

ՑԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՄԸ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՍԵՌԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անգլիացի մը, որ անշուշտ զուրկ չէր կրնար ըլլալ հիւմուրէ, գիրք մը հրատարակած է՝ «Անգլիացիները» խորագրով, ուր սրամիտ դիտողութիւններ կ'ընէ նաեւ այլ ազգերու մասին: Այսպէս, ըստ Սըր Էնթընի Կլինի, Ֆրանսացիք միակ ազգն են, ուր կարելի է որոշ խնամիութիւն մը գտնել սիրոյ եւ սեռականութեան միջեւ: Այլ խօսքով՝ Ֆրանսացիին համար սեռային արարքը սիրոյ արտայայտութիւն մըն է: Իտալացիներուն համար սեռականութիւնը արուեստ մըն է: Գերմանացիք եւ Աւստրիացիք տիրապետական եւ յարձակողական արարք մը կը տեսնեն սեռական յարաբերութեան մէջ, որ կը գոհացնէ ուժի կամքը եւ ոչ թէ սէրը: Ամերիկացիին համար պարզապէս ֆիզիքական պահանջ մըն է: Մահմետականին մօտ, սեռականութիւնը թոյլ կուտայ որ տիրող իր դոռոզութիւնը հաստատէ:

Իսկ Անգլիացինե՞րը:

Սըր Էնթընիի պատասխանը պարզ է.— մարզանք մըն է:

«Նախընտրածս, կը խոստովանի, քանի մը յանդուգն սպաներ»:

Ու գրքին հեղինակը կը մեկնաբանէ. «Ասիկա թոյլ կուտայ որ սեռականութիւնը իր ճշգրիտ տեղը գրաւէ պիյարի եւ սեղանի թենիսին կողքին»:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Ուսուցչուհին անհնազանդ աշակերտին դառնալով կ'ըսէ.

— Կը փափաքիմ գոնէ երէք օրով մայրդ ըլլալ: Անմիջապէս կը փոխուիս:

— Շատ լաւ, կ'ըսէ տղան, կը խօսիմ հօրս այս մասին, հաւանաբար համաձայնի:

×

Զուիցերական դպրոցի մը մէջ՝ ուսուցիչը կը հարցնէ աշակերտին.

— Ո՞վ էր առաջին մարդը:

— Ուիլհեմ Թէյլ:

— Իսկ Ադա՞մը:

— Օ՛, եթէ պարոն ուսուցիչը կ'ուզէ նըկատի առնել նաեւ օտարականները···

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Այո, Էրկինը բաղնիքը ինծի օգնելու համար քովս առի, բայց··

Եւ որպէսզի պատահական որեւէ յուզում յայտնի չըլլայ, բռնադատեալ ժպիտով մը ժպտեցաւ ու աւելցուց.

— Չես գիտեր Ջալի թէ ի՛նչ զուարճալի արարած է, երեւակայէ գիս լուալ անգամ չկրցաւ:

— Նեղացուցած պիտի ըլլայ ձեզ:

— Օ՛, ոչ, ես իրեն լուալու կերպը սորվեցուցի եւ այսպէս ժամանակն ալ անցաւ:

— Ինչո՞ւ համար, Սուլթանուհիս, զիս չկանչեցիք:

— Ա՛հ, ոչ Ջալի, դուն արդէն այնքան կը յոգնիս որ···

— Սուլթանուհիս, իմ միակ երջանկութիւնս քեզ ծառայելու մէջ է:

— Այո, գիտեմ, իմ բարի Ջալիս, սակայն գիտես նաեւ թէ որքան քմայքոտ եմ:

— Սուլթանուհիս, դուն հրեշտակ մըն ես:

Հայրիէ քնքուշ ժպիտով մը շրթները բացաւ եւ այտերուն վրայ ժպիտ մը ձեւացուց որ գիշերային երջանկութեան յիշատակը կ'արտայայտէր:

Ջալի ատիկա նշմարեց:

— Ո՛հ, Սուլթանուհիս, գոչեց, չես գիտեր այս վայրկեանիս որքան գեղեցիկ ժպտեցար, երբեք այսպէս ժպտիլդ տեսած չէի:

Եւ ձեռքերը իրար միացնելով պառաւ սենեկապանուհին աչքերը երկինք բարձրացուց ու գողտրիկ ձայնով մը աւելցուց.

— Աման Եարապիմ··· ինչո՞ւ համար այս հրեշտակը այսքան դժբախտ ըրած ես:

Սենեկապանուհիին այս բարեսրտութեան վրայ, Հայրիէ յանկարծ տեղէն վեր ելաւ ու անոր ձեռքերը բռնեց:

Աչքերը յանկարծ փայլեցան:

Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ եթէ իր մահացու մեղքը այդ բարեսիրտ կնոջ յայտնէր իր երջանկութիւնը կրկնապատկած պիտի ըլլար:

Սենեկապանուհիին ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ ուժգնութեամբ սեղմեց ու բերանը բացաւ, որպէսզի սարսափելի գաղտնիքը անոր յայտնէ···

Սակայն այդ վայրկեանին Տիգրան դիմացի խուցին դրան վրայ երեւալով աչքերը պաղատագին իր վրայ յառեց:

Հայրիէ այդ ակնարկէն ուշքի եկաւ, ինքզինքը զսպեց ու ձեւը փոխելով աւելի մեղմ շեշտով մը աւելցուց.

— Ջալի, խնդրեմ, նախաճաշս բեր ու Ջէյնէփին ալ դիր որ ան ալ ճաշէ:

Պառաւ սենեկապանուհին իր տիրուհիին այդ փոփոխամտութիւններուն վարժուած ըլլալով, միայն բաւականացաւ հառաչ մը հանել, եւ գլուխը վար կախելով մրթմրթալէն դէպի դուռը ուղղուեցաւ:

Դրան առջեւ հասնելով կանգ առաւ եւ երիտասարդ Հայուն դառնալով չոր շեշտով մը ըսաւ.

— Ջէյնէփ, հետս եկուր:

Տիգրան արագ քայլերով անոր հետեւեցաւ եւ սենեակէն դուրս ելաւ:

Ժամը տասնին մօտերը, Ջալին ներս մտնելով մեծ ներքինապետին այցելութիւնը ծանոյց, որուն Եըլտըզի մէջ սովորաբար «Սուլթանին Լալան» յարգելի տիտղոսը կուտային:

Սուլթանին Լալան, սպասաւորէն սկըսեալ մինչեւ բարձրաստիճան տիտղոսաւորը, բոլոր պալատականներուն համար գերազանցօրէն սուրբ անձնաւորութիւնն է:

Պալատան մէջ բնակող մնացեալ հազար ներքինիները որ Վեհապետին եւ անոր որդիներուն պատկանող նոյնքան կիներու պահակներն ու հսկիչներն են, մեծ ներքինապետին կը հնազանդին ինչպէս կը հնազանդին իրենց Վեհապետին:

Ծագումով Արաբացի այս դղյար–աղան բնաւ չի տարբերիր սովորական ներքինիներու տիպարէն, որ վէպիս առաջին մասին մէջ ներկայացուցինք իբրեւ Այիշէի պահակն ու մեղսակիցը:

Այս առանձնաշնորհեալ կմախքը այն սակաւաթիւ անձնաւորութիւններէն է, որոնք առանց արգելքի կրնան մինչեւ Սուլթանին մօտենալ: Հարէմին մէջ ան բարձրաստիճան Սուլթանուհիին ինչպէս նաեւ յետին հարճին համար գրեթէ նախարարապետի մը տեղը կը գրաւէ:

Օրուան որ ժամուն որ ալ ըլլայ, կրնայ անարգել Սուլթանուհիներուն եւ հարճերուն յարկաբաժինները այցելել:

Սովորաբար իր այցելութիւնը նշանաւոր դէպքի մը նախակարապետը կը համարուի զոր իր այցելած կնոջ բախտին հետ սերտ յարաբերութիւն կ'ունենայ:

Այս դէպքերը ընդհանրապէս երկու մասի կը բաժնուին:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի Վարդանայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը հոգեհանգիստ կը կատարէ այս Կիրակի՝ Նարին եւ Գառնիկ Կէօնճեանններու հոգիներուն ի հանգիստ:

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ:

×

Այրի Տիկին Վարդանոյշ Մարգարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի ժամը 16ին, Ռիւ Մատիէ տը Մոնժօ, Վալանս, մայրապետներու մատրան մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան իրենց նորածին Թոռնիկին ծննդեան ուրախ առթիւ 60 Փր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՆՈՒԷՐ

Տոքթ. Ա. Արդարեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պ. Մուրատեան 20 Փր. կը նուիրէ Պանեէօ-Քաշանի դպրոցին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան յանձնախումբը ստացած է.—

Վարդան Ագուշանեանէ իր կնքահօր՝ Կատար Սէօլէօզեանի մահուան առթիւ 100 Փր., Կարպիս Խարաօղլանեանէ 50, Կատար Սէօլէօզեանի մահուան առթիւ, նոյն առթիւ զրացիներէն ծաղկեպսակէ աւելցած գումարը՝ 50 Փր.:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան իրենց քրոջ՝ ողբացեալ Տիկին Վարդուհի Տէրտէրեանի մահուան առթիւ (Հայաստան) 20 Փր., Տիկին Ալթուն Մուրատեան, իր եղբօր ողբացեալ Յովհաննէս Մուրվառեանի մահուան առթիւ (Մեքսիքա) 50, Տիկին Աւեաեան, մեռելոցի առթիւ ի յիշատակ իր եղբօր՝ Սարգիս Թէրզիեադուպեանի 50, Տիկին Մարգարեան իր ամուսնոյն՝ ողբացեալ Արտաշէս Մարգարեանի մահուան առթիւ 50 Փր.:

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒՄ ԼԻՈՆ

Համալսարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 17ին:

Ա. մակարդակ.— Ամէն Հինգշաբթի, ժամը 19–20, Բ. մակարդակ.— Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 19–20:

Ազատ ունկնդիրներու մուտքը արտօնուած: Կանոնաւոր ունկնդիրները կրնան դիմել քարտուղարութեան, Փասթէօր փողոց, թիւ 74:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը գիշերային հայերէնի դասընթացք մը հաստատած է երիտասարդներու եւ երիտասարդուհիներու համար, Մշակոյթի Տան մէջ ամէն Հինգշաբթի ժամը 20–21:

Կը դասաւանդէ Մելքոնեան Կրթ. Հաստատութեան նախկին ուսուցչուհիներէն Տիկ. Ս. Ճամուզեան: Արձանագրութեան համար դիմել Տիկին Ֆրանկիւլեանի, 32 Ռիւ տը լա Ռեփիւպլիք:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին

Կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական – պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սէն Ժերոմ Թաղամասը կորսնցուց իր Թաղեցիներէն յարգուած անձնաւորութիւն մը յանձին Կարապետ Կտաւճեանի: Այս առթիւ Թաղականութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ողբացեալին սգակիր այրիին, Տիկին Անահիտ Կտաւճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն: Շնորհակալութիւն փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուներուն.

Արշամ Պապայեան 200 Փր., Արմենակ Ենովքեան 100, Շապուհ Համբարձում-եան, Ժան Պօյաճեան, Բիւզանդ Ենովքեան եւ Սահակեան 50ական, Պօղոս Յակոբեան, Ճորճ Մաթոսեան, Արմենակ Կիրակոսեան, Վերժին Դաւիթեան, Մօրիս Միքայէլեան եւ Ճորճ Գասպարեան 20ական, Հայկ Զուքուրեան, դեղագործ Ռեկլի, Բարսեղ Մէրտինեան, Սամուէլ Տէր-Միքայէլեան 10ական, Ազատնի Պապայ-եան, Սեւդան Անթերեան, Մ. Պառպառոս 10ական, Սարգիս Թումլեան, Տէր-Կարապետեան Երանուհի, Պառ-Թապաք Մ. Ազովիվա 30ական Թաղին դպրոցին, Սէֆէրեան Ալպէռ, Պերճ Կարապետեան, Մանուկեան եւ Քիւրքճեան 50ական, Տէր-Մինասեան Նուպար, Կիրակոս Վարդանեան եւ Ռուբէն Ասարլըքեան 20ական, Թորիկ Նիկողոսեան, Մասիս Չիչէքեան, Բարգէն Բուրուտեան, Ճորճ Բուրուտեան, Աբրահամ Մէլէմէթճեան եւ Կարպիս Աճէմեան 10ական, Սանդր Ենովքեան 100, Թաղին աղքատներուն:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

CASINO DE CHARBONNIERES

avec GUY MARCELIN et son ensemble

Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին

Մուտքը 15 Ֆրանք

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ ժէօն:

Կարեւոր օրակարգ:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Խասեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ օր ժամը 15ին, Ազգային Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Մեթրօ Քատէ, առաջին յարկ:

Օրակարգ.— Ա) Գործունէութեան տեղեկատուութիւն, Բ) Հաշուետուութիւն, Գ) Վարչութեան ընտրութիւն:

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԼՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ 11 Դեկտեմբեր Շաբաթ գիշեր, աննախընթաց պատրաստութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յառաջիկային:

×

ԼԻՈՆ.— «Մանուկներու Օր«ը 16 Յունուար, Ազգ. Տան սրահին մէջ:

×

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինի տարեկան պարահանդէսը, Ժորժ Ե.ի շքեղ սրահներուն մէջ, Շաբաթ Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքավայրը: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ եւ ներկայանալ անդամատետրով:

* ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Հարէլեանի բնակարանը, 29 Ռիւ Փավէ տը լա Կեռտ: Կարեւոր օրակարգ:

SOIRÉE DANSANTE

Organisée par
L'UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE

Samedi 13 Novembre de 21 heures à l'aube

à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bld. Jourdan, Paris (14e)
Métro : Porte d'Orléans
AMBIANCE DIASPORIQUE

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ, թեռաս:

Հեռաձայնել՝ 770-29-34

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ, Նոյեմբեր 12, ժամը 5ին Քաֆէ Մոտէռն, 1, Փլաս տը լա Ռեփիւպլիք, Պուա Քոլոմպ: Շատ կարեւոր օրակարգ: Պատգամաւորի ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – Սէն Ժերոմի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ: Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը 14 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, հայրենակից Օհան Նաճարեանի բնակարանը՝ Քամփանեը Ֆրէզ, Սէնթ-Անթուան: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, այս Ուրբաթ (Նոյ. 12) իրիկուան ժամը 8,30ին, 25 Ավընիւ Արիսթիտ Պրիան, Իսի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 13 ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կոռնոպլի ընդհ. ժողովը Նոյեմբեր 14ին, Կիրակի կէսօրէ ետք դպրոցի սրահին մէջ, ժամը 3ին: Այս առթիւ վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ընկերուհիներէն, որ իրենց ներկայութեամբ ճշդապահ ըլլան վերոյիշեալ ժամուն: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 13 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 13 NOVEMBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12264
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.264

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՈՒՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

—o—

(Զինադադարի տարեդարձին առթիւ)

Յիսուներեք տարի անցաւ այն օրէն ի վեր, երբ թնդանօթները լռեցին պատերազմի ճակատներուն վրայ:

Գերմանիա եւ իր զինակիցները՝ Աւստրօ-Հունգարիա, Թուրքիա եւ Պուլկարիա՝ ջախջախիչ պարտութիւն կրեցին դաշնակից բանակներուն կողմէ եւ առանց պայմանի անձնատուր եղան:

Զինուորապաշտ Գերմանիոյ մեծամոլ կայսրը՝ Վիլհելմ Բ. կը յուսար ծունկի բերել Ռուսիան, Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան, Պելժիան ու Պալքանեան երկիրները՝ տիրաբար իշխելու համար ամբողջ Եւրոպայի վրայ:

1870ի ֆրանքօ-գերման պատերազմին յաղթող արդիւնքը մեծապէս քաջալերած էր Փրուսիացիները: Պիսմարք Վերսայլի մէջ հիմը դրած էր գերմանական կայսրութեան, Վիլհելմ Ա.ի մականին տակ միացնելով շրջանային իշխանապետութիւնները:

Ու մինչ Եռեակ Համաձայնութեան Պետութիւնները — Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա — կը ջանային խաղաղ միջոցներով պահպանել «Եւրոպայի ներդաշնակութիւն»ը, կայսերական Գերմանիա գաղտնի կը սպառազինուէր՝ իբրեւ նախապատրաստութիւն ընդհանուր պատերազմի:

Եռեակ Զինակցութիւնը — Գերմանիա, Աւստրօ-Հունգարիա եւ Իտալիա — երեւութապէս կը ձգտէին պահել հաւասարակշռութիւնը: Աւստրօ-Հունգարիա խճանկար կայսրութիւն մըն էր: Բազմաթիւ քաղաքակիրթ ու մշակոյթի տէր ազգեր ենթարկուած էին իր տիրապետութեան:

1908ին, օգտուելով Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակումով ստեղծուած խառնակ կացութենէն, իրեն կցած էր Պոսնա-Հերսէքը, որ ենթակայ էր Թուրքիոյ գերիշխանութեան: 1914 Յունիսին Պոսնացի հայրենասէր մը՝ Փրինցիփ՝ Սարայեւոյի մէջ մահափորձի ենթարկելով Աւստրօ-Հունգարիոյ գահաժառանգ Ֆրանց Ֆէրտինանտը՝ պատրուակ պիտի հայթայթէր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ՝ ազդանշանը տալու առաջին աշխարհամարտին, որ աւելի քան չորս տարի մահ ու աւեր պիտի սփռէր Եւրոպայէն մինչեւ Միջին Արեւելք:

Իթթիհատի գերմանապաշտ կառավարութիւնը, որ արդէն գերմանացի Լիման ֆոն Զանտէրս փաշայի եւ անոր սպայակոյտի հրամանատարութեան տակ էր դրած օսմանեան բանակը, 1914 Յուլիս 21-2 Օգոստոսին ընդհանուր զօրաշարժ կը յայտարարէր, իբրեւ նախաքայլ մասնակցելու նոր բռնկած պատերազմին: Նոյն օրը գաղտնի զինակցութիւն կը կնքէր Գերմանիոյ հետ:

Թուրքիոյ մասնակցութիւնը աշխարհամարտին՝ Գերմանիոյ կողքին՝ աղէտաբեր պիտի ըլլար Հայութեան համար: Քանի մը ամիս առաջ միայն, 1914 Փետրուար 26-8 Մարտին է, որ կնքուած էր Բարենորոգումներու ռուսեւթուրք ծանօթ համաձայնագիրը, որ վարչական ինքնավարութիւն կը շնորհէր հայկական եօթը նահանգներու, երկու եւրոպացի մարզպաններու եւ բազմաթիւ մասնագէտ խորհրդականներու հսկողութեան տակ: Ոճրագործ Իթթիհատի կառավարութիւնը ակամայ — ռուսական սպառնալիքի տակ — ստորագրած էր հայկական պահանջներու լուծում տուող պաշտօնական այդ վաւերաթուղթը, ծրագրելով պատռել զայն առաջին առթիւ:

Զուչացաւ այդ առիթը:

Պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն, երբ Անգլիացիք, Ֆրանսացիներու օժանդակութեամբ կը ռմբակոծէին Տարտանէլը, Գերմանները ռուսական եւ ֆրանսական զոյգ ճակատներու վրայ յաջողութիւններ կ'արձանագրէին եւ ռուսական բանակը Կովկասեան ճակատէն կը յառաջանար դէպի Թրքահայաստան, Թուրք կառավարութիւնը 1915 Ապրիլ 11-24ին կը սկսէր գործադրութեան դնել իր հայաջինջ դիւային ծրագիրը, զոր պատրաստած էր նախօրօք:

Ի՞նչպէս էր սկսած աշխարհամարտը եւ ի՛նչպէս կը վերջանար:

Եռեակ Զինակցութեան անդամ Իտալիա, որ 1914ին չէր մասնակցած պատերազմին իր զինակիցներու կողքին, 1915ին կը միանար Եռեակ Համաձայնութեան Պետութիւններուն եւ պատերազմ կը յայտարարէր Աւստրօ-Հունգարիոյ դէմ:

Ռուսիա 1917ի զոյգ յեղափոխութիւններով տկարացած՝ կը լքէր Համաձայնականներու ճակատը: 1918 Մարտ 3ին պոլշեւիկ կառավարութիւնը Բրեստ-Լիտովսքի մէջ անձնատուր կ'ըլլար Գերմանացիներուն եւ ... Թուրքերուն:

Երբ 1918 Նոյեմբեր 11ին Զինադադարը կը կնքուէր, Գերմանիա եւ զինակիցները գլուխ կը ծռէին յաղթական դաշնակիցներուն առջեւ:

Խիստ ծանր էր հաշուեկշիռը:

Ֆրանսա կ'ողբար իր մէկուկէս միլիոն զոհերը եւ հիւսիսային ու արեւելեան նահանգներուն աւերումը:

Մենք ալ կ'ողբայինք մեր մէկուկէս միլիոն նահատակները: Սակայն կը մխիթարուէինք, որ անկախ Հայաստան մը շահեր էինք սահմանին միւս կողմէ, ռուսական հողի վրայ, ի գին անհուն զոհողութեանց: Հայկական օջախ էր դարձած Կիլիկիան, Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ:

Զինադադարի չորս տարիները ճակատագրական եղան մեր ազգին համար: Յոյսերուն եւ խանդավառութեան յաջորդեցին հիասթափութիւնն ու սուգը:

Ու այսօր, յիսուներեք տարի վերջ, սրտի սեղմումով կ'ոգեկոչենք 1918ի Զինադադարը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—o—

Հինգշաբթի Նոյեմբեր 11ին, 1918ի զինադադարի 53րդ տարեդարձին առթիւ Հանրապետութեան Նախագահը ծաղկեպսակներ զետեղեց Յաղթական Կամարին եւ Ժորժ Քլեմանսոյի յուշարձանին տակ:

Հակառակ ցուրտին մեծ թիւով Փարիզեցիներ փութացած էին արարողութեանց վայրը իրենց յարգանքը մատուցանելու համար 1914-1918ի մարտիկներուն եւ յաղթանակին:

Հանրապետութեան Նախագահը, ընկերակցութեամբ Նախարարապետին, բաց ինքնաշարժով մը առաւօտեան 11ին ուղղուեցաւ դէպի Յաղթական Կամար, ուր ծաղկեպսակ մը զետեղեց Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին վրայ:

Նախագահը ապա ուղղուեցաւ դէպի Քլեմանսոյի արձանը, ուր երկրորդ ծաղկեպսակ մըն ալ զետեղեց ան:

Ֆրանսայի զանազան վայրերուն մէջ եւս տողանցքներ եւ կրօնական արարողութիւններ կատարուեցան:

ՉԻՆԱՑԻՔ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ՀԱՍԱՆ

—o—

Համայնավար Չինաստանի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Արտաքին փոխ-նախարարին, Նիւ Եորք ժամանեց Նոյեմբեր 11ին:

Պատուիրակութեան անդամները Փարիզ հասած էին օր մը առաջ: Շանհայէն օդային ճամբով ժամանած էին Օրլի: Պատուիրակութեան անդամներու թիւն է 46:

Նիւ Եորքի օդակայանին մէջ Չինացիները ընդունուեցան ՄԱԿի փրոթոքոլի պետին՝ Թուրք Սինան Քորլէի կողմէ:

Շիան Քուանհուա, պատուիրակութեան պետը, գրաւոր ճառ մը արտասանեց: Փեքինի ներկայացուցիչները այլ ազգերու պատուիրակներուն հետ պիտի աշխատին «աշխարհի խաղաղութեան պահպանման եւ մարդկութեան յառաջդիմութեան համար»: Փեքին, համաձայն պատուիրակութեան պետին յայտարարութեան, կ'ուզէ «բնականոն յարաբերութիւններ հաստատել միւս երկիրներուն հետ»:

Յատկանշական կը նկատուի Շիան Քուանհուայի յայտարարութիւնը ամերիկացի ժողովուրդին եւ չինեւամերիկեան յարաբերութիւններուն մասին: «Միացեալ Նահանգներու ժողովուրդը մեծ ժողովուրդ է եւ խոր բարեկամութիւն մը գոյութիւն ունի չին եւ ամերիկացի ժողովուրդներուն միջեւ»: Պատուիրակութեան պետը կարեւոր նկատեց նաեւ երկու երկիրներու «բարեկամութիւնը»:

Չինացիք շաբաթավերջին պաշտօնապէս պիտի մասնակցին ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին: Պաշտօնական մուտքը Ուրբաթ օր էր: Հաւանական կը նկատուի կարեւոր յայտարարութիւն մը իրենց կողմէ միջազգային ամպիոնէն:

× Համաձայն ամերիկեան Սըն-Թայմզ թերթին, որ լոյս կը տեսնէ Շիքակոյի մէջ, չին պատուիրակութեան կարեւոր անդամներէն մէկը՝ Քաօ Լիանկ ծանօթ լրտես մըն է, որ քանի մը երկիրներէ, ինչպէս Հնդկաստան, Մօրիս կղզի, հեռացուած է իբրեւ անբաղձալի տարր:

× Լիբանան եւ Չինաստան որոշեցին դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել: Միացեալ հաղորդագրութեան մէջ, որ հրապարակուեցաւ միաժամանակ Փեքինի եւ Պէյրութի մէջ, նկատել կը տրուի, թէ «չին կառավարութիւնը Ֆորմոզ կղզին անբաժան մասը կը նկատէ Չինաստանի»: Լիբանանեան կառավարութիւնը «նկատի կ'առնէ չին կառավարութեան այս յայտարարութիւնը»:

Այժմ միայն երկու արաբ երկիրներ — Սէուտական Արաբիա եւ Յորդանան — դիւանագիտական յարաբերութիւններ չեն հաստատած դեռ Փեքինի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՕ ժողովրդային խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ Սանթիակօ, Չիլիի մայրաքաղաքը: Քուպայի վարչապետը պաշտօնական այցելութեան գացած է Չիլի: Առաջին անգամ է, որ կ'այցելէ Հարաւ. Ամերիկեան երկիր մը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Նախարարը Լոնտոնի մէջ տեսակցեցաւ Անգլիոյ Արտաքին Նախարարին հետ: Խօսակցութեան նիւթ եղան միջազգային հարցեր, Եւրոպայի Հասարակաց Շուկան, դրամական եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները:

ԹԻՎԼԻԶԻ մէջ կազի պայթումի մը հետեւանքով 7 հոգի մեռան եւ 15 հոգի ալ վիրաւորուեցան: Արկածը տեղի ունեցաւ Զինադադարի օրը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Նախագահը յայտարարեց, թէ Սուէզի Ջրանցքի բացման Գահիրէի պայմանները կը մնան ի զօրու: Ոչ մէկ նոր պայման ընդունելի կը նկատուի Անուար էլ Սատաթի կողմէ: Սուրիական երկու Միկեր թռիչք կատարեցին Կոլանի իսրայէլեան դիրքերուն վրայ:

ՉՈՐՍ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթը իր Նոյեմբեր 7ի եւ 8ի թիւերով հետեւեալը կը հաղորդէ.—

Մոսկուա.— Երկուքը աղջիկ, երկուքը մանչ, չորս հայ երիտասարդ Ուրբաթ օր Մոսկուայի անգլիական դեսպանատունը ապաստանեցան ու հակառակ դեսպանատան անձնակազմին յամառ պահանջներուն, դեսպանատունէն դուրս չելան:

Անգլիական դեսպանատան խրատատուները կը յայտնեն որ Ուրբաթ կէսօրին երիտասարդները վազելով շէնքը մտան ու պահանջեցին զիրենք Անգլիա ղրկել:

Դեսպանատան պաշտօնատարները երիտասարդներուն պարզեցին, որ նախ խորհրդային իշխանութիւններէն ելքի վիզա պէտք է առնեն, բայց չկրցան խօսք հասկցնել:

Շատ չանցած չորս քամիոնէթ լեցուն ռուս ոստիկան դեսպանատան առջեւ դիրք գրաւեցին:

Կը հաղորդուի որ ներկայիս երիտասարդները դեսպանատան մէջ փոքր սենեակ մը կը գտնուին: Բայց Անգլիոյ դեսպանատան խրատատուները լրագրողներուն թոյլ չտուին որ երիտասարդներուն հետ տեսակցին:

Դեսպանատան խրատատուները անպատասխանի թողուցին այն հարցումները, թէ երիտասարդներուն ճաշ եւ անկողին ապահովուա՞ծ է կամ ոչ:

×

Անգլիա ապաստանիլ ուզող չորս հայ երիտասարդները Մոսկուայի անգլ. դեսպանատան մէջ 28 ժամ մնալէ եւ երկուքը իրենց ծնողքին հետ տեսակցելէ յետոյ Շաբաթ օր դեսպանատունէն հեռացան: Երկուքը աղջիկ, երկուքը մանչ դպրոցական տարիքով Հայերը Ուրբաթ օր կէսօրին խորհրդային պահակներուն ձեռքէն խոյս տալով շէնք մտան ու Անգլիա երթալու համար օգնութիւն ուզեցին:

Դեսպանատան մէկ բանբերը լրագրողներուն յայտնեց, որ երիտասարդներուն պարզուած է Անգլիա երթալու անհրաժեշտ գործողութիւնները, անոնցմէ պահանջուած է հեռանալ շէնքէն բայց երիտասարդները մերժած են: Մանչերէն մէկուն մայրը ու միւսին ալ հայրը Շաբաթ գիշեր դեսպանատուն գալով յայտնեցին որ իրենց զաւակները տեսնել կ'ուզեն: Մօրը եւ հօրը արտօնութիւն տրուեցաւ, որ իրենց զաւակներուն հետ տեսակցին: Դեսպանատան պաշտօնատարներէն ոչ մէկը ներկայ եղաւ այս տեսակցութեան: Այս տեսակցութենէն յետոյ երկու մանչերն ու երկու աղջիկները որոշեցին դեսպանատունէն հեռանալ:

Բանբերը հաղորդեց որ երիտասարդները դեսպանատունէն մեկնած պահուն ոչինչ ըսին, իրենց սպասող թաքսիով մը դեսպանատունէն հեռացան:

× Այս լուրը հաղորդած էր նաեւ Ժուռնալ տիւ Տիմանշը Նոյեմբեր 7 թուականով, ինչպէս նաեւ ֆրանսական ձայնասփիւռի կայանները՝ Ֆրանս-Էնթէռ եւ Եւրոպա 1:

Մեր կողմէ որեւէ մեկնաբանութիւն աւելորդ կը նկատենք, տրուած ըլլալով որ «Յառաջ»ի դիրքը շատ յստակ է այս մասին՝ արտագաղթը աղէտ է:

ՉԽԱՄՐՈՂ, ԿԵՆԴԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏ

(Ալ. Սպենդիարեանի ծննդեան 100ամեակի առթիւ)

Հայ ժողովուրդն իր դարաւոր պատմութեան ընթացքում ստեղծել է արուեստի հիանալի յուշարձաններ, իսկական ազգային գլուխ–գործոցներ: Ես ցանկանում եմ դրանց շարքը դասել Ալեքսանդր Սպենդիարեանի «Ալմաստ» օպերան, որն իրաւամբ համարւում է հայկական դասական երաժշտութեան զարդը: Դասական բազմաթիւ ստեղծագործութիւնների նման, այն ցայտուն կերպով արտացոլում է հայ ժողովրդի պատմութեան բնորոշ գծերը, նրա իմաստութիւնը, գեղեցիկի ըմբռնումը:

Հետաքրքիր է օպերայի երեւան գալու պատմութիւնը: Սպենդիարեանը երկար տարիներ թեմա էր որոնում օպերային ստեղծագործութեան համար: Յովհաննէս Թումանեանի պոէմներից մէկի սիւժէով օպերա գրելու միտքը նրան յուշեց Մարտիրոս Սարեանը: Կոմպոզիտորին ոգեւորեց «Թմկաբերդի առումը» պոէմի գեղեցկութիւնը, կերպարների վեհութիւնը, լեզուի երաժշտականութիւնն ու բանաստեղծականութիւնը, պոէմում հերոսականութեան, հայրենասիրութեան փառաբանումը: Պատահական չէ Սպենդիարեանի հետաքրքրութիւնը այդ ստեղծագործութեան նկատմամբ: Նրա կոմպոզիտորական ձիրքը միշտ էլ որոնել է սոցիալական մեծ հնչողութեան թեմաներ, հերոսական կերպարներ:

«Ալմաստ» օպերան դարձաւ կոմպոզիտորի որոնումների արժանի մարմնաւորումը: Երաժշտական տեսակէտից մեղեդիական ու ներդաշնակ այդ ստեղծագործութիւնն աչքի է ընկնում հարուստ, ճոխ գործիքաւորմամբ, հիւթեղ փակտուրայով: Օպերայի հնչիւնային ակունքները բազմազան են: Դրանցից առաջինը հայկական ժողովրդական երաժշտութիւնն է: Զուր չէ, որ Մարիէտա Շահինեանն օպերան անուանել է «ազգային ժողովրդական մելոսի հանրագիտարան»: Ամէն անգամ, երբ ես լսում եմ աշուղի արիան, հիացմունքը համակում է ինձ: Դա յիրաւի վոկալ արուեստի գլուխ–գործոց է:

Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ստեղծագործութիւնն անբաժանելի է հարազատ ժողովրդի մշակոյթից: Իմ խորին համոզմամբ, Սպենդիարեանը հայ դասական երաժշտութեան նախակարապետներից մէկն է եւ իր ստեղծագործութեամբ նշել է նրա զարգացման գլխաւոր ուղիները:

Սպենդիարեանը ծնուել է Ղրիմում՝ Հայաստանից հեռու, երաժշտասէր ընտանիքում: Կրթութիւն է ստացել Մոսկուայում: Համալսարանը, ուր նա սկզբում սովորել է բնագիտութեան, իսկ յետոյ իրաւաբանական փակուլտետում, հսկայական ազդեցութիւն ունեցաւ նրա հոգեւոր զարգացման վրայ: Այստեղ նա լսել է խոշոր գիտնականների դասախօսութիւնները, ծանօթացել ռուս գրականութեան ու արուեստին, կարդացել Լերմոնտովի, Գոգոլի, Բելինսկու, Նեկրասովի ստեղծագործութիւնները, լսել Բորոդինի, Ռիմսկի Կորսակովի, Չայկովսկու երաժշտութիւնը՝ այն ժամանակուայ լաւագոյն նուագախմբերի կատարմամբ:

«Ես լսեցի «Օնեգինը», — վերյիշում է Սպենդիարեանը, — դա փայլուն ներկայացում էր...»: «Իմ լսած սիմփոնիկ բոլոր ստեղծագործութիւններից ինձ վրայ ամենաուժեղ տպաւորութիւնը գործեց Ռիմսկի Կորսակովի «Շեհերազադէ»ն, իսկ օպերաներից՝ նրա «Ձիւնանուշը» եւ Բորոդինի «Իշխան Իգորը»: Սպենդիարեանը բազմիցս իր հիացմունքն է արտայայտել Դելիբի, Մասնէի, առանձնապէս Սէն–Սանսի օպերաների մասին...

Պատանու երաժշտական ընդունակութիւններին առաջինը լուրջ ուշադրութիւն դարձրեց Նիկոլայ Կլենովսկին՝ ուսանողական նուագախմբի դիրիժորը, որտեղ Սպենդիարեանը ջութակահար էր: Նա պատանուն խորհուրդ տուեց ընդունուել Ռիմսկի Կորսակովի դասարանը, որի դպրոցն այն ժամանակ ամբողջ առաջադէմ ռուսական երաժշտութեան կենտրոնն էր:

«Երազանքներս իրականացան... — գրել է Սպենդիարեանը: — ...Նիկոլայ Անդրեեւիչը համաձայնուեց դառնալու իմ ուսուցիչը»: Դա երջանիկ շրջադարձ էր Սպենդիարեանի ճակատագրում: Մեծ կոմպոզիտորը՝ օպերային, սիմփոնիկ երաժշտութեան ստեղծագործական մի ամբողջ ուղղութեան ղեկավարը, երիտասարդ հայ երաժշտի համար դարձաւ ուսուցիչ՝ բառիս ամենալայն իմաստով: Նա ամենավճռական ազդեցութիւն ունեցաւ Սպենդիարեանի հոգեւոր աշխարհի, գաղափարական – գեղարուեստական սկզբունքների, էսթետիկական իդէալների ձեւաւորման վրայ, նրանում դաստիարակելով արուեստի հասարակական մեծ նշանակութեան ըմբռնում, սէր՝ ժողովրդական ստեղծագործութեան ու դասական երաժշտութեան նկատմամբ:

Սպենդիարեանի ստեղծագործական հետաքրքրութիւններն ուղղուած էին ոչ միայն դասական երաժշտութեանը, այլեւ, գլխաւորապէս, հայ ժողովրդի երաժշտական կուլտուրային: Եւ նա ստեղծեց Եւրոպայի եւ Արեւելքի երաժշտական սինթեզի իր ազգային տարբերակը:

Սպենդիարեանը խոր հետաքրքրութիւն էր ցուցաբերում հարազատ երկրի եւ իր հայրենակիցների կեանքի նկատմամբ, սիրում էր աշխատանքային երգերը, քաղաքի մեղեդիները, հովուական երգերը: Նա խնամքով գրի էր առնում ու մշակում ժողովրդական երաժշտութեան նմոյշները դրանով յագեցնելով իր ստեղծագործութիւնները: Սպենդիարեանին հետաքրքրում էին ժողովրդական երգերի ոճը, բնոյթը, բովանդակութիւնը եւ ազգային առանձնայատկութիւնը: Նա դրանք վերլուծում էր ե՛ւ որպէս գիտնական, ե՛ւ որպէս արուեստագէտ: Կոմպոզիտորն ուսումնասիրում էր նաեւ Կովկասի մշակած ժողովրդական երգերը: Իր ստեղծագործութիւններով նա կամերային ու սիմփոնիկ երաժշտութիւն բերեց կերպարների, մեղեդիների եւ ռիթմաինտոնացիաների մինչ այդ չտեսնուած մի ամբողջ աշխարհ: Կոմպոզիտորն իրեն դրսեւորեց նաեւ որպէս նրբազգաց լիրիկ՝ գովերգելով սիրոյ պոէզիան, բնութեան հմայիչ ու գեղեցիկ տեսարանները, մարդկային հոգու նրբութիւնները: Սպենդիարեանը հանդէս եկաւ նաեւ որպէս մոնումենտալ ժանրի վարպետ: Հայկական երաժշտութեան մէջ նա առաջինը մօտեցաւ երաժշտական մտածողութեան բարձրագոյն ձեւին՝ սիմփոնիզմին:

Հայ կոմպոզիտորների շատ սերունդներ են դաստիարակուել Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ստեղծագործական ժառանգութեամբ: Այն իւրայատուկ կամուրջ էր, որով ռուս դասական երաժշտութիւնը կապւում է ժամանակակից հայկական երաժշտութեան հետ: Անձամբ ես շատ ժամեր եմ յատկացրել նրա հիանալի գործերի ուսումնասիրմանը: Դրանցից լաւագոյններն են Ռիմսկի Կորսակովին նուիրուած «Կոնցերտային նախերգանքը», որով աւարտուեց նրա ստեղծագործութեան վաղ շրջանը, «Երեք արմաւենի» սիմփոնիկ պատկերը, «Վայ–քարոզիչը» լեգենդը՝ նուագախմբի հետ երգեցողութեան համար, «Մենք կը հանդատանանք» մելոկոմեդիան, «Այնտեղ–այնտեղ՝ դէպի պատուոյ դաշտ» երգը եւ շատ ու շատ այլ գործեր: Բոլոր ստեղծագործութիւններում զգացւում է, որ հեղինակը հիանալի տիրապետում է նուագախմբին, զգացւում է նուրբ ճաշակ եւ մեղեդիական հարուստ ձիրք, ձեւի յստակութիւն, պարզութիւն:

Սպենդիարեանը հետաքրքիր անձնաւորութիւն էր: Նրան սիրում էին հասարակութեան ամենատարբեր խաւերի ներկայացուցիչները՝ ժողովրդական երգիչներից ու նուագախմբի շարքային անդամներից մինչեւ այն ժամանակների նշանաւոր ստեղծագործողները՝ Գորկին, Շալիապինը, Այվազովսկին, Կիւին, Գլազունովը, Արենսկին: Նա ծանօթ է եղել Լեւ Տոլստոյի, Չեխովի, Բունինի, Լ. Անդրէեւի, Ռախմանինովի հետ: Սպենդիարեանն անկեղծ ուշադրութեամբ ու ջերմութեամբ է շրջապատել երիտասարդ ստեղծագործողներին, օգնել խորհուրդներով, խրախուսել առաջին ինքնուրոյն յաջողութիւնները, հետեւել նրանց տաղանդի զարգացմանը: Շատ հայ կոմպոզիտորներ են նրան աշակերտել: Յիշում եմ, թէ ինչպէս ես Մոսկուայում գնացի Սպենդիարեանի մօտ, որպէսզի նրան ցոյց տամ իմ առաջին գործերը: Նա դրանցից երկուսը երաշխաւորեց տպագրութեան, իսկ ինձ նուիրեց իր «Երեւանեան էտիւդների» պարտիտուրը՝ մակագրութեամբ: Դա ինչպիսի՜ խթան էր, ինչպիսի՜ խրախուսանք սկսնակ երաժշտի համար:

Ես շատ էի լսել Սպենդիարեանի զարմանալի համեստութեան, ջերմութեան, նրա խելքի եւ իմացութեան մասին: Բայց իրականութիւնը գերազանցեց իմ պատկերացումները: Ես նրա մէջ անմիջապէս տեսայ մեծ կուլտուրայի տէր երաժշտագէտի, զարգացած մարդու: Որքան հմայիչ էր նա, ինչպիսի տպաւորութիւն գործեց ինձ վրայ այդ ոչ բարձրահասակ, դանդաղ շարժումներով ու քայլուածքով համեստ մարդը: Ակնոցի միջից երեւում էին նրա խելացի, խորաթափանց աչքերը: Նա շատ զուսպ էր խօսում եւ իր ստեղծագործութեան մասին:

Նշելով Սպենդիարեանի յոբելեանը, մենք ոչ միայն պէտք է խօսենք նրա՝ որպէս կոմպոզիտորի ու մարդու մասին, այլեւ պէտք է նշենք նրա հսկայական հասարակական գործունէութիւնը: Նա սերտօրէն կապուած էր Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի շատ քաղաքների զանազան երաժշտական կազմակերպութիւնների հետ, կատարում էր մանկավարժական մեծ աշխատանք, շատ եռանդ էր նուիրում ժողովրդական երաժշտութեան պրոպագանդմանը: Սպենդիարեանը Ռուսաստանում եւ արտասահմանում հանդէս է եկել նաեւ որպէս դիրիժոր: Նրա դիրիժորական արուեստն աչքի էր ընկնում ցայտուն յուզականութեամբ, ջերմութեամբ:

Հսկայական է Սպենդիարեանի երաժշտական ստեղծագործութեան մասսայականութիւնը: Նրա ստեղծագործութիւնները հրատարակուել են ոչ փոքր տպաքանակով, զարդարել համերգային շատ ծրագրեր: Սպենդիարեանի երաժշտութիւնը հնչել է ոչ միայն համերգասրահներում եւ օպերային բեմերում, այլ եւ փոքր էստրադաներում, քաղաքային զբօսայգիներում, ընտանեկան օճախներում:

Սովետական իշխանութեան տարիներին Ալեքսանդր Սպենդիարեանը յիրաւի ժողովրդական ճանաչում ստացաւ: Նրա ստեղծագործութիւններն իրենց երկացանկերի մէջ են մտցնում խոշորագոյն սիմփոնիկ նուագախմբերն ու մենակատարները, իսկ «Ալմաստ» օպերան շարունակ ներկայացւում է երկրի բազմաթիւ բեմերում:

Վերջում կը ցանկանայի աւելացնել, որ ժամանակակից կոմպոզիտորներից իւրաքանչիւրը, ընթանալով որոնումների ու կասկածների դժուարին ճանապարհներով, չեն կարող ու պէտք չէ մոռանան իրենց նախորդներին, պէտք է աւելի յաճախ դիմեն նրանց ստեղծագործութեանն ու հասարակական – ստեղծագործական ժառանգութեանը: Չէ՞ որ Սպենդիարեանի նման մեծ երաժշտագէտներ մեզ են կտակել իրենց ամբողջ մարդկային հարստութիւնը:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Երբ ուռիներու չաքիչները, դեղնած՝, հովերէ սարսռալով օդին մէջ, վար կը թափէին գետափի աւազուտին վրայ, մեր առաջին սրտադողը կը սկսէր դարձեալ այն մարդուն համար, թէ

— Ի՞նչ պիտի ընէր խեղճը, վաղը–միւս օր կը հասնի մեր սովորական ցուրտը, իր առաջին թափին մէջ ա՛յնքան պարհուրելի սախական լեռներու ներքեւ:

Այդ խօսքերը ցաւագին, չա՛տ ցաւագին աղաղակի մը պէս էին ամէնքիս ալ բերնին մէջ. ո՛չ ազդ կար այդ մարդուն բոլորտիքը, ո՛չ կրօնքի խորութիւն, ո՛չ մոլեռանդութիւն:

Ու ի՛նչ տարօրինակ կեանք. միակը թերեւս իր տեսակին մէջ, ու երբեք չտեսնուած ուրիշ տեղ: Իր աշխարհը որու վրայ կ՚ապրէր՝ սայլակ մըն էր չորս անիւներով, գետինէն հազիւ մէկ կանգուն բարձր. հոդ կը շնչէր, կը նստէր, հոդ կը քնէր:

— Երբեւէ՞ն ի վեր սակայն:

Ոչ ոք յանձն կ՚առնէր բան մը ըսել. «ատ մի փնտռեր» պատասխանով կ՚անցնէին: Զարմանալի բան: «Ատ մի փընտռեր»ը ինծի ալ վարժութիւն եղաւ, ու տարիներով բան չփնտռեցի այդ՝ անիւներու վրայ թաւալուող կեանքի մասին: Կրաւոր սովորութեան մը ենթարկուած էի յանդէտս:

Սայլակը ամէն իրիկուն, երբ լոյսերը կը վառուէին, կը տարուէր կամուրջի մը մէկ աչքին տակ, որ իր կամարովը պիտի պատսպարէր մարդը իբրեւ անոր տուն տեղը: Առաւօտուն ալ կանուխ, ամէն օր սակայն անվրիպօրէն, կը գտնուէր մարդ մը որ սայլակն ու մարդը տանէր տանէր կամուրջին մէկ ծայրը, արեւին մէջ.— պատկեր արհաւիրքի, մարդկային անսփոփ ցաւերու, որ ամբողջ ցորեկը կը պարզուէր հոն եկող գացողներու առջեւ:

Տարիներով աչքի առջեւ ունէինք անոնք, նոյն սայլակն ու մարդը, մէկը՝ որ կը հիննար, միւսը՝ որ կը ծերանար: Սայլակին վրայ, ամէն տարի, փայտի կտոր մը կը փոխուէր. տախտակ մը կ՚աւելնար, իսկ մարդը, թէեւ հետզհետէ վար կ՚իջնէր, թեթեւ հարրուխ մը անգամ չէր ունենար գինքը նեղելու իր սայլակին վրայ: Ձայն ձուն չունէր. ողորմութեան համար՝ պաղատանքի բառեր ալ չունէր: Եթէ բան մը տրուէր, կ՚ընդունէր այնպիսի նայուածքով մը, գլուխի շարժումով մը որոնք «շնորհակալութիւն» կ՚արտայայտէին անբարբառ:

Եւ սակայն ի՛նչպէս յաւիտեան անհետաքրքիր մնալ այդ չորս անիւներուն կեանքովը: Իր սայլակին քովէն անցած դարձած էի, նայած իրեն, ատեն ատեն ալ ողորմութիւն տուած ուրիշներու պէս, ու տեսակ մը ծանօթներ եղած: Օր մըն ալ, — ինծի մեծ ուրախութիւն — Ահմէտ աղան, անցքիս ատեն, դեռ իր քովէն չհեռացած, գլխ բարեւեց ձեռքով: Յարգանքով վերցուցի իր սէլամը: Ատկէ անդին լաւ ճանչուորներ էինք ալ, գոնէ ինծի այդպէս թուեցաւ. իրաւունք ունեցայ կարծելու թէ պիտի կրնայի, ուղղակի մարդուն բերնովը, մտնել իր ծրարուած գաղտնիքին մէջ:

— Քանի՞ տարի է որ այս սայլակին վրայ ես, Ահմէտ աղա:

— Տարիներու թիւը չեմ յիշեր. միայն գիտեմ որ սայլակս նոր էր այն ատեն, մազերուս մէջ ալ ճերմակ թելեր չկային:

— Սանկ, մօտաւորապէս թիւ մը գոնէ:

— Տասը տասնըհինգ տարի մը ըլլալու է, եթէ ոչ աւելի, պակաս ալ չէ:

— Ուրեմն թա՞րմ տարիքի մէջ:

— Ախ մի ըսեր ատ. չեմ կրնար ինքզինքս բռնել:

Գլուխը քարշ ձգեց կուրծքին վրայ, որ մասամբ բաց կը մնար միշտ, եւ ծխամորճին վրայ վառ լուցկին դնելով սկսաւ քաշել: Իր մտերիմն էր ծխամորճը, ու երբ մուխը դուրս կուտար պարոյր պարոյր, իբրեւ թէ ինքզինքը գտած, նայուածքը շտկեց դէպի գլխ ու՝

— Հարցո՛ւր, ըսաւ, հիմա:

— Ի՞նչպէս եղաւ որ ինկար այս վիճակին մէջ:

— Սրտի պատմութիւն մըն է ատ, անմարելի կրակ մը որ այսօր ալ կ՚այրէ գիս:

— Կ՚աղաչեմ Ահմէտ աղա:

Քիչ մը շտկուեցաւ, իր բարձը դրաւ կռնակին, համրիչն ալ անցուց մատներուն, ու սկսաւ կամաց կամաց, հատիկ հատիկ.

— Այն ատեն «իկիտ» կ՚ըսէին ինծի, երիտասարդ էի, ու այդ անունով ճանչցուած մեր գիւղին մէջ: Վրաս շատ կը խօսէին:

— Անշուշտ բան մը կար:

— Կռնակս գետին եկած չէր, շատեր չափուեցան հետս, բայց ամէնքն ալ, պարտուած, գլխիկոր մեկնեցան: Վախ ալ չունէի. վայրի խողերուն սարսափը եղած էի, գնդակով չինկածը՝ դաշոյնովս կը տապալէի, ձմեռը մանաւանդ երբ կոյւը մոլեգին է, երբ վարազը, նորոգուած, իր բոլոր ուժին ու կատաղութեանը մէջ է:

— Անշուշտ կը հպարտանայիր ատով, այնպէս չէ՞:

ՀՐԱՆԴ

(1 – Շար.)

... ԵՒ ՔԱՂԵՑԷՔ ԹԵՒ ԹԵՒԻ

Գիտակ ենք ամերիկածին ու եկուոր հայ երիտասարդութեան միաձուլումը դժուարացնող ընկերային եւ հոգեբանական պատճառներուն:

Արեւմուտքի եւ Արեւելքի տարբերութիւնն է, որ կը ստեղծէ աշխարհահայեացքի որոշ հակադրութիւն, դաստիարակութեան եւ խառնուածքի ուրոյն գիծեր, — հետեւաբար նաեւ առիթ կուտայ մարդկային թիւրիմացութիւններու:

Սակայն կա՛յ ի վերջոյ hասարակաց պարտաւորութիւն մը՝ որ պիտի մղէ երիտասարդութիւնը թրծուելու եւ շաղախուելու:

Եթէ երկար ժամանակի եւ արտակարգ ճիգերու կը կարօտի ցաւին դարմանումը, ատիկա պատճառ մը չէ սակայն եւ իրաւունք չի տար մէկուն կամ միւսին, ինքնաբար հոչակելու ինքզինք եւ գլուխ դարձնելու մէկզմէկու:

Լինել – չլինելու հարց մը կայ Ամերիկահայութեան առջեւ, ու եթէ տեղածին կամ գաղթական նորերը չեն ուզեր ապագային պատասխանատու նկատուիլ գոյութիւն ունեցող անջրպետի խորացման ու մեր ժողովուրդի ընդհանուր անարինութեան՝ յանձնառու պէտք է ըլլան մտաւոր ու հոգեկան ներդաշնակութիւնը ստեղծելու անպայման, — ամէ՛ն գնով:

Կամ «Համանուագ» մը երեւան կուգայ նոյն տարիքի բայց տարբեր պատրաստութեան տէր սերունդներէ եւ կամ... Բաբելոն մը:

Մեր ակնկալութիւնը այն է՝ որ արմատ գտնէ Հայութեան ընդհանրական մտահոգութիւնը եւ կարելի ամէն փորձ կատարուի, ի խնդիր ոգեկան միութեան: Տեղածինը թէ եկուորը ծանր պարտականութիւններ եւ լուրջ պատասխանատուութիւններ ունին այս տեսակէտով: Լեզուական մարզի թէ դաստիարակչական ճակատի վրայ, անհատական թէ հաւաքական ճիգերու մարզերուն մէջ:

Զմոռնանք՝ որ Մշակոյթի առաքելութեան գլխաւոր ճակատներէն մէկը ազգային ու հոգեկան միութիւնն է, ու կ'արժէ առաջնահերթ նպատակ դաւանիլ քանդումը այն բոլոր պատուարներուն՝ որոնք կան մեր կամքէն անկախ, ճակատագրական կամ յարաբերական պայմաններու հետեւանքով:

Երկու սերունդը, իր կարգին, տունէն մինչեւ կազմակերպական ու միութենական կեանք՝ պիտի գործակցի նորերուն, կամուրջ հիւսելու կամ կամար կապելու գործին մէջ:

Տեղածին ու եկուոր սերունդներու ոգեկան միութեան հետ կապ ունեցող կենսական այս հարցէն անկախ՝ Ամերիկայի ու Գանատայի մէջ ընձիւղող Մշակութային կորիզներ եւ Համազգայինի մասնաճիւղեր նաեւ պիտի ձգտին իրարու հետ սերտ կապ հաստատելու, պարբերական հանդիպումներով եւ տեւական թղթակցութեամբ:

Ապակեդրոնացումը՝ իր մեծ առաւելութիւններու կողքին, ունի նաեւ մեծ անպատեհութիւններ: Մշակութային երիտասարդութիւնը այնքան աւելի ազդու դեր կրնայ կատարել՝ որքան իր ոստայնը տարածուն դարձնէ Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի մէկ ափէն միւսը, Կեդրոնական Մարմնի մը բարոյական հսկողութեան տակ:

Ամէն ճիգ պէտք է ընել, չխաչաձեւելու համար աշխատանքը այլ միութեանց եւ կազմակերպութիւններու՝ որոնք Ամերիկահայութեան համար նոյնքան կենսական առաքելութեանց լծուած են:

Պէտք է գալ իրարու քով, խորհրդակցիլ՝ գործունէութեան ընդհանուր գիծեր կամ նախաձեռնութեանց ծրագիրներ քննելու համար հաւաքաբար, — առիթ չտալ, որ շահախնդրական նպատակներէ եւ պատեհապաշտական նկատումներէ առաջնորդուող մարդիկ «մշակոյթ» խաղան եւ հանրութեան զգացումները օգտագործեն ի հաշիւ իրենց անձնական գրպաններուն...

Կ'ակնկալուի վերջապէս, որ Մշակութային Միութիւններու եւ Համազգայինի մասնաճիւղերու մէջ ազնիւ տենդով գործող երիտասարդներ չվարանին հրապարակ գալ մամուլով, — յատկապէս անգլիատառ մեր թերթերով, պարզելու համար իրենց մտածումներն ու տեսակէտները, ներկայացնելու համար զիրենք Հայ Մշակոյթին կապող ազգային խմացումները, թելադրելու համար նորածիլ պատանութեան եւ երիտասարդութեան՝ որ ... պէյզպոլէն, «սոշըլ»ներէն, եկեղեցական շրջափակերէն, «լէյտիս էնտ մէն» ակումբներէն ու տակաւին ա՛յլ հրապուրիչ զբաղանքներէ անդին սեւեռին, լծուին մշակութային լուրջ աշխատանքներու (թատերական, երգչախմբային, պարային, գրական այնպիսի գործունէութիւններու՝ որոնք իսկապէս հայեցի բնոյթ ու նկարագիր ունին եւ կրնան ամերիկեան ընդհանուր մշակոյթին նպաստել, ինքնուրոյն եւ առանձնայատուկ իրենց արժէքով):

Զի՛ւթ ծամելու պէս բան մըն է «Հայ»ութիւն խաղալ՝ առանց յոգնութեանց յանձնառու ըլլալու:

Ամերիկայի նման երկիրներու եւ առհասարակ արեւմտեան աշխարհի մէջ մշակութային դեր կատարել, կը նշանակէ արտակարգ ճիգերու ապաւինիլ՝ զօրաշարժ ստեղծելու համար միտքերու եւ հոգիներու:

Այս բոլորէն ետք, կ'ակնկալենք վերջապէս՝ որ Մշակութային հերկի լծուած մեր երիտասարդները ըլլան ու մնան համեստ: Հաւատա՛ն իրենց ուժերուն, առանց յաւակնոտ դառնալու: Նախաձեռնարկ ոգի ունենան՝ առանց իրենք զիրենք ամենաբաւ նկատելու: Զգուշանան իրենց տաղանդով եւ ընդունակութիւններով: Աշակերտե՛ն միշտ: Գիտակցին՝ թէ սորվելիք ունին մեծերէն թէ փոքրերէն:

«Մշակոյթ»ը բա՛ռ մըն է միայն, սակայն կ'ընդգրկէ ժողովուրդի մը կեանքին բոլոր մարզերը, — ու ատո՛վ ալ կը դառնայ «ծանր լուծ»: Զայն քաղցրացնելու համար՝ անհրաժեշտ է հաշտուիլ յաւիտենական ուսանողներ ըլլալ, յոգնելու եւ զոհաբերելու գաղափարին հետ:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԿԱՊՈՅՏ ԼԻՃԻ
ՍԵՒՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

(Յապաղած)

Սեւրանի գաղութի ազգային կեանքին առանցքն ու մղիչ ուժը կը կազմէ Կապոյտ Լիճի շրջանի մասնաճիւղը: Արդարեւ, շնորհիւ հոյլ մը նուիրեալ Լիճուհիներու տարիներէ ի վեր մեծ դժուարութեամբ հայերէնի դասընթացք մը կը պահպանուի, տեղւոյն նորահաս սերունդին համար: Առաւելապէս Լիճուհիներու օժանդակութեամբ էր նոյնպէս, որ Սեւրան ունեցաւ Հայ Արիներու իր խումբը Մայիսին:

Մասնաճիւղին տարեկան հանդէս-պարահանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 10ին, քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ, արձանագրեց բացառիկ յաջողութիւն: Ժողովուրդը խուռներամ փութացած էր սրահ եւ, ինչ որ խիստ նշանակալի էր, ներկաներու բացարձակ մեծամասնութիւնը բաղկացած էր երիտասարդներէ:

Անոնք՝ հաճոյքի փնտռտուքէն աւելի իրենց մայրերուն եւ երէց քոյրերուն ազգօգուտ գործին գնահատումը կ'ուզէին կատարել այս ձեւով, քաջալերել ձեռնարկ մը, որ իր բնոյթով տոհմիկ էր եւ կազմակերպութեամբ՝ գեղեցիկ:

Այսպէս է, որ երէց Լիճուհիներ, տարիներու իրենց գործին վաստակովը բեռնաւոր՝ լիկ այլ գոհունակ, ամբողջ հանդէսի տեւողութեան հպարտութեամբ դիտեցին իրենց զաւակներուն եռուզեռը:

Հանդէսին բացումը կատարեց ընկերուհի Փափազեան, որ սեղմ այլ տպաւորիչ գիծերու մէջ անդրադարձաւ հայ կանացի այս կազմակերպութեան օգտաշատ գործունէութեան: Թուեց մասնաճիւղին աշխատանքները, որոնք անտարակոյս կը սատարեն գաղութի ազգային դիմագիծի պահպանման:

Կապոյտ Լիճի հայրենանուէր գործունէութեան անդրադարձաւ նոյնպէս Կապոյտ Լիճի Շրջանային Վարչութեան նախագահուհին՝ ընկերուհի Աստղիկ Առաքելեան, որ նախ կոչ ըրաւ ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակները ղրկեն դպրոց: Հայկական կրթական յարկի տակ է, որ նորահաս սերունդը պիտի սորվի իր մայրենի լեզուն, հաղորդուի անոր ոգիին հետ եւ հպարտ զգայ բարձր մշակոյթի տէր ազգի մը զաւակն եղած ըլլալուն համար: Հուսկ ուրեմն նախագահուհին խօսեցաւ այն կարեւոր դերին մասին, զոր ստանձնած է Կապոյտ Լիճը հայապահպանման մարզին մէջ իր զանազան ձեռնարկներով, հայերէնի դասընթացքներով եւ կայանով: Բոլոր այս աշխատանքներն ալ ըստ արժանւոյն գնահատուած են ժողովուրդին կողմէ:

«Սօսի» պարախումբը ներկայացուց գեղեցիկ պարերու շարք մը՝ արժանանալով ծափահարութիւններու: Իսկ Պետրոս Պետիկեանի նուագախումբը հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեց՝ տոհմիկ եւ եւրոպական պարեղանակներով ու երգերով:

Դասական ոճով շինուած թիկնաթոռ մը գրուեցաւ վիճակահանութեան: Նուիրատուն էր Պ. Ազամեան: Վիճակահանութիւնը յաջողութեամբ վարեց ընկ. Ժ. Դատուորեան եւ կարճ ժամանակուան մէջ գոյացաւ կարեւոր գումար մը: Շահողը՝ Տիկ. Գապատայեան զայն նուիրեց քաղաքապետարանին: Աւելցնենք, որ հանդիսութեան ներկայ էր քաղաքապետը՝ Պ. Թիւրէն իր կնոջ հետ, ինչպէս նաեւ փոխ-քաղաքապետը Պ. Տեքրոն:

Հանդէսը անցաւ շատ յաջող:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Բնութիւնը երկու ականջներով օժտած է մեզ եւ մէկ բերանով, որպէսզի կարենանք շատ լսել եւ քիչ խօսիլ:
(Յունական)

×

Խօսողը կը ցանէ, մտիկ ընողը կը քաղէ:
(Պարսկական)

×

Եթէ լաւ գրագէտ մը կ'ուզես ըլլալ՝ գրէ՛: (Յունական)

×

Դաստիարակութեան արմատները դառն են, բայց պտուղները՝ քաղցր:
(Յունական)

×

Մանուկին տրուած շաքարները կը փճացնեն մարդուն ակռաները:
(Գերմանական)

×

Վառեակը կը կանչէ՝ ինչպէս որ աքլորը իրեն սորվեցուց: (Ֆրանսական)

×

Աւելի լաւ է խոր հերկել՝ քան լայն:
(Հնդկական)

×

Աստուծոյ մէկ մոմ վառէ, Սատանային՝ երկու հատ: (Յունական)

×

Մարդ չնչին որդ մը իսկ չի կրնար ըստեղծել, բայց տասնեակներով աստուածներ կը ստեղծեն: (Ֆրանսական)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ
ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Կամ շնորհէ ինկած հարճի մը ամուսնութեան կը վերաբերին, որ պալատան սպասաւորներէն միոյն հետ կ'ամուսնանան, կամ այն հաճելի լուրին թէ Նորին Վեհափառութիւնը բարեհաճած է այդ գիշեր իր բարեացակամութեամբը ազդաբարելին գիրկը պատուել:

Հայրիէ Ներքինապետին այցելութիւնը իմանալով փութաց անոր ընդունելութեան համար պատշաճ պատրաստութիւն մը տեսնել:

Հակառակ կատարելապէս վստահ ըլլալուն թէ՝ Սուլթանուհիի տիտղոսը ստանալէ յետոյ այլեւս շատ ալ դիւրին չէր զինքը պարզ սպասաւորի մը հետ ամուսնացնելը, այսուհանդերձ հոգին այդ գաղափարին եւ Սուլթանին կողմէ հրաւիրուած ըլլալու գաղափարին միջեւ կը պայքարէր:

Զաւ Հայրիէէն աւելի լաւատես, ի նըպաստ երկրորդ գաղափարին կը միտէր:

— Թող ձեր բարձրապատուութիւնը հոգ չընէ, կ'ըսէ ան իր տիրուհիին վարսերուն յարդարումը փութցնելով: Կը տեսնէք թէ ինչպէս Աստուած վերջապէս որոշեց ձեզ համար ամէն գիշեր ըրած աղօթքներս լսել եւ մեր տէրը լուսաւորեց որպէսզի յիշէ թէ իր պալատան մէջ անիրաւուած ծաղիկ մը կայ, որուն բուրմունքը մինչեւ իրեն կը հասնի, բայց ան կը սխալի եւ կը կարծէ թէ այդ բոյրը ուրիշ ծաղկաստաններէ կուգայ:

Հայրիէ իր սենեկապանուհիին այդ շաղակրատութեան կը բաւականանար միայն ժպտելով պատասխանել, մինչդեռ միտքը այդ վայրկեանին գեղեցիկ Հայուն շուրջ կը դառնար, որ այդ պահուն փոքրիկ խցիկին կարասիները կը մաքրէր:

Քանի մը վայրկեան յետոյ Հայրիէ իր պաշտօնական հիւրը կ'ընդունէր, մինչ երկու սենեկապանուհիները մինչեւ գետինը խոնարհութիւն մը ընելով սենեակէն դուրս կ'ելլէին:

Ներքինապետը ու Սուլթանուհին մինակ մնացին:

— Օ՛, յարեց սեւամորթը իր ոսկրոտ ձեռքերովը Հայրիէի նուրբ ձեռքը շոյելով: Չեմ ուզեր քեզ փաղաքշել, սակայն եթէ մեր տէրն ու տիրականը Պետութեան խնդիրներով զբաղած չըլլար, կը վստահեցնեմ քեզ թէ աւելի յաճախ հաճոյքը պիտի տար քեզ այցելելու եւ իմացնելու որ իր բարձր հոգին չի դադրիր քեզ ցանկալէ ու համակրելէ:

Հայրիէ գիտէր թէ փորձառու Լալային այս արտայայտութիւնը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ այդ գիշերուան համար Սուլթանին կողմէ հրաւիրուած ըլլալուն հաստատուն մէկ ազդարարութիւնը, ուստի անոր այդ խօսքերէն հոգին մելամաղձոտութեամբ պաշարուիլը զգաց:

Նախորդ գիշերուան յիշատակը եւ այսօրուան ակնկալելիքը խղճին մէջ այնպիսի հակադրութիւն մը ստեղծեցին, որ այդ յուզումին արտայայտութիւնը առաջին իսկ րոպէէն յայտնի ըրին:

— Ի՞նչպէս, յարեց սեւամորթը, միթէ այս պատիւը կը տհաճեցնէ՞ քեզ:

Հայրիէ կռահելով որ յուզումը մէջտեղ ելաւ, ինքզինքը զսպեց ու արտայայտութիւնը փոխելով բացագանչեց.

— Միթէ՞ կարելի է որ այսպիսի պատիւ մը զիս տհաճեցնէ: Օ՜հ, Լալա, ի՞նչ կ'ըսես, արդարեւ կայ տհաճութիւն մը որ դէմքիս վրայ արտայայտուիլը տեսար, սակայն ատիկա ուրիշ բանի համար չէ, եթէ ոչ ատոր ճիշդ հակառակին համար:

— Ո՞ր հակառակին, Սուլթանուհիս:

— Թէ մեր տէրը չափազանց շատ իր տէրութեան խնդիրներով կը զբաղի եւ կը մոռնայ հոգի մը, զոր հոգւով մարմնով զինքը կը պաշտէ ինչպէս մարդ կը պաշտէ իր Աստուածը... ինծի համար Լալա, միայն այն է իմ Աստուածը որ ինծի կեանք ու պատիւ կը պարգեւէ: Արդ, երբ հոգի մը այսքան երկար ատեն խաւարին մէջ մնայ պիտի չզգա՞յ թէ իր Աստուածը իրեն արեւի նշոյլ մը իսկ չի ղրկեր որպէսզի անով լուսաւորուի ու տաքնայ:

Սուլթանուհիին այս բանաստեղծական դանդատին վրայ, ներքինապետը գոհացուցիչ ժպիտ մը ունեցաւ:

— Իրաւունք ունիս Սուլթանուհիս, պատասխանեց: Գեղեցկութիւնդ Նորին Վեհափառութեան ծաղկաստանին հազուագիւտ գեղեցկութիւններէն է: Սակայն գիտես թէ Բատիշահին պարտականութիւնները որքան շատ են եւ հակառակ որ դեռ այնքան երիտասարդ է, չի դադրիր իր անսահման բարութիւնը հաւասար կերպով բաժնելէ:

Հայրիէ ըստ պատշաճի հառաչեց:

— Այո, ըսաւ, գիտեմ... եւ ատոր համար է արդէն որ ես ալ կը մաշիմ...:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազատուհի Խանճեանեան, զաւակները Էլէն եւ Սիլվի, նաեւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԽԱՆՃԵԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Ողբ. Շմաւոն Քաչանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Պ. Թէքիրեան Արիս 50 Ֆր., Տերլեմեան ընտանիք 20 Ֆ.։ Ողբ. Աղնիւ Գահվէճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Կիւլեան ընտանիք 50, Զարուկեան 30։ Ողբ. Ե. Զատուրեանի հոգեհանգիստին առթիւ Արզումանեան 30։ Ողբ. Յ. Մարկոսեանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան 20։

Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղականութենէն Հայր Գեղամ Պաղտասարեանի լանչախաչի տուչութեան առթիւ եղած նուէրներ.—

Դարբինեան ընտանիք 100 Ֆր., Սէն Լուի Թաղականութեան Խորհուրդ, Պուլվար Օտտոյի կաղ. Խաչ, այրի Տիկին Տորումեան Ռոզ 50ական, այրի Տիկին Տորումեան Խաչիկ 30, Տէր-Վարդանեան Վաղարշակ, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան Փիլիպոս, Էսկիճեան Յակոբ 10ական, Զատէնեան Նուրհան 50, Եկաւեան ընտանիք 300։

Կիրակոս Կարապետեանի մահուան առթիւ այրի Տիկին Սիրանոյշ Կարապետեան 500 Ֆր., Պաղտասարեան Անդրէ, Քիւփէլեան Գասպար, Զարուխչեան Համազասպ 50ական, Մինասեան Յարութիւն 30, Գէհէրեան Նշան 20, Կուտուզեան Աւետիս, Հաչարեան Ազապապ 10ական, Վարդանեան Վարդգէս 5։

Ողբ. Տիրատուրեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի այրի Տիկին Տիրատուրեան 100, Գույումճեան ընտանիք, Նազարեան Ժորժ 50ական, Տէր եւ Տիկին Գէորգեան, Տիկին Եօթնեղբայրեան, Տիկին Գուլումեան 10։ Ողբ. Շադուկեան Սարգիսին մահուան առթիւ Պր. Տօլպաշեան Յակոբ 100։

Սէնթ Մարկրիթի Թաղականութենէն, ողբ. Արաքսի Տէր-Յակոբեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տերուկեան Մարգար 50, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան 10 Ֆր.։

ՆՈՒԷՐ

Պր. Սթամպուլեան (Սէն Մարթէն տ'Էր) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանին, ի յիշատակ իր ողբ. մօր Մարիամ Սթամպուլեանի։ Պր. Մ. Եզնիկեան (Պըզանսոն) կը նուիրէ 10 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղիկի, իր եղբօր գերեզմանին։

Հ. Յ. Դ.

* ՇԱԻՒԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արզումեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Յ. Հարէլեանի բնակարանը, 29 Ռիւ Փավէ տը լա Կեռտ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդրոնական վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի Նոր Սերունդի անդամները Կիրակի 14 Նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին, Քաշան, Մէզոն տէ Ժէօն։

Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԼՍԱՐԱՆ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
13 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20,30ին
կը խօսի

ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

Նիւթ՝ Պատմական եւ այժմու Հայաստանները աշխարհագրական, ազգագրական, լեզուական եւ իրաւական - պետական տեսակէտներէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Խսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները Շաբաթ օր ժամը 15ին, Ազգային Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Մեթրօ Քատէ, առաջին յարկ։

Օրակարգ.— Ա) Գործունէութեան տեղեկատուութիւն, Բ) Հաշուետուութիւն, Գ) Վարչութեան ընտրութիւն։

SOIRÉE DANSANTE

Organisée par
L'UNION DES ETUDIANTS
ARMENIENS D'EUROPE

Samedi 13 Novembre de 21 heures
à l'aube

à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bld. Jourdan, Paris (14e)
Métro : Porte d'Orléans
AMBIANCE DIASPORIQUE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
13 Նոյեմբեր, Շաբաթ ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
CASINO DE CHARBONNIERES
avec GUY MARCELIN et son ensemble
Սիրայօժար մասնակցութեամբ «ԿՈՄԻՏԱՍ» երգչախումբի քառեակին
Մուտքը 15 Ֆրանք

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ - Սէն Ժեռոմի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժեռոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ։ Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը 14 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, հայրենակից Օհան Նաճարեանի բնակարանը՝ Քամփաներ Ֆրէյ, Սէնթ-Անթուան։ Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը Շաբաթ Նոյեմբեր 13 ժամը 4ին Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Ռիւ Պլէօ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կըընոպլի ընդհ. ժողովը Նոյեմբեր 14ին, Կիրակի կէսօրէ եաք դպրոցի սրահին մէջ, ժամը 3ին։ Այս առթիւ վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ընկերուհիներէն, որ իրենց ներկայութեամբ ճշդապահ ըլլան վերոյիշեալ ժամուն։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, ընկերուհի Տիկին Գասպարեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Տէր եւ Տիկին Արզարեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գասապլեան 50ական Ֆր., խումբ մը Պանտրմացիներ 40 զպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թէրզիպաշեան 10, Տէր եւ Տիկին Եղգուլանեան 100։

Այս տխուր առթիւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին զաւակներուն, թոռներուն եւ իրենց ընտանեկան բոլոր պարագաներուն։

×

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի Հմայեակ Գալճեանի մահուան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գարթանեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արիս Տաքէսեան 100, Զիլինկիրեան քոյրեր 100, Տիկին Պուրմայեան 50, Պր. Գեղամ Սաղըրեան վասն պայծառութեան 50 Ֆր.։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒՄ
ԼԻՈՆ

Համալսարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 17ին։

Ա. մակարդակ.— Ամէն Հինգշաբթի, ժամը 19-20, Բ. մակարդակ.— Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 19-20։

Ազատ ունկնդիրներու մուտքը արտօնուած։ Կանոնաւոր ունկնդիրները կրնան դիմել քարտուղարութեան, Փասթէօր փողոց, թիւ 74։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն։

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը Կիրակի, 19 Մարտ 1972։

×

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ
1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին։ Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն։

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ։

Արձանագրութիւն
Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 14 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 14 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12265 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.265

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԻ

Խորհրդային Հայաստանի կուսակցական եւ պետական պատասխանատու վարիչները Հոկտեմբեր 27ին ջերմօրէն ողջունեցին եւ շնորհաւորեցին «Հայաստան հրատարակչութեան կոլեկտիվին, բոլոր աշխատողներին եւ հեղինակային ակտիվին՝ հրատարակչութեան 50ամեակի առթիւ»։

Ո՛չ մէկ խօսք Հայաստանի Հանրապետութեան երեսուն ամիս գոյութեան ընթացքին կատարուած հրատարակութեանց մասին։ 1920 Նոյեմբեր 29ին սովետական կարգերու հաստատումով ծագեր է բողձալի այդպարագը։ Առաջին նախագահ Ալ. Միասնիկեանի 1921 Յունիս 8ի «դեկրետով, Հայոց պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ստեղծուեր է պետականօրէն ապահովուած հրատարակչութիւն։

Ի՞նչ գործ տեսեր է Հայաստան հրատարակչութիւնը հինգ տասնեակ տարիներու ընթացքին։ Համաձայն Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի, Գերագոյն Սովետի նախագահութեան եւ Մինիստրների Սովետի միացեալ պաշտօնական հաղորդագրութեան,

«Արդէն կէս դար է, ինչ «Հայաստան» հրատարակչութիւնը ծառայում է կոմունիստական կուսակցութեան գործին, անմահ Լենինի գործին՝ նպաստելով մեր հասարակութեան գաղափարական ու կուլտուրական մակարդակի բարձրացմանը, աշխատաւոր մարդու համակողմանի զարգացմանը։ ... Կարեւոր դեր է խաղացել մարքսիզմ – լենինիզմի կլասիկների աշխատութիւնները հայ ժողովրդի սեփականութիւնը դարձնելու գործում»։

Հասարակական խոշոր երեւոյթ է եղեր Լենինի երկերուն 4րդ հրատարակութիւնը, 45 հատորներով, հեղինակի ծնընդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Սովետահայ Գրողներու Ջ. համագումարին առթիւ մեր Օրուան Խօսքին խորագիր դրեր էինք «Գրականութիւնը ի պաս կուսակցութեան» («Յառաջ» 24 եւ 26 Հոկտ. 1971)։

Այժմ պաշտօնապէս կը հաստատուի նաեւ թէ Հայաստան Հրատարակչութիւնը եւ միւս հրատարակչականները ամէն բանէ առաջ կոչուած են ծառայելու Համայնավար կուսակցութեան։

Հաղորդագրութիւնը կը շեշտէ.

«Ինչպէս միշտ, այսուհետեւ եւս հանրապետական հրատարակչականների, այդ թւում «Հայաստան» հրատարակչութեան աշխատանքների հիմքում պէտք է լինի գրականութեան կուսակցականութեան, դասակարգայնութեան եւ ժողովրդայնութեան լենինեան սկզբունքը»։

Ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս։

Սով. Հայաստան օրաթերթի Հոկտ. 27ի թիւին մէջ Հայաստան հրատարակչականի դիրեկտոր (տնօրէն) Մ. Դաւթեան կուտայ կարգ մը վիճակագրական տեղեկութիւններ։ Կ'արժէ ծանօթանալ։

Մինչ 1921ի վերջին ամիսներուն հրատարակուեր էր միայն 10 անուն գիրք 21 հազար տպաքանակով, առաջին տասնամեակի վերջին տարին, այսինքն 1931ին տպագրուեր է 416 անուն գիրք, 1645 տպագրական մամուլ ծաւալով, 2 միլիոն 297 հազար տպաքանակով։

Ժամանակի ընթացքին Պետհրատէն անջատուելով ստեղծուեր են առանձին մասնագիտացած հրատարակչականներ, — Կուսհրատ, Գիւղհրատ եւ Ուսմանկհրատ։

Հայաստան հրատարակչութիւնը, որուն յիսնամեակն է, իր ծնունդն սկսեր է հրատարակելով Կ. Մարքսի «Վարձու աշխատանք եւ կապիտալ» գիրքը, — թարգմանութիւն Ստ. Շահումեանի։

Իր գործունէութեան յիսուն տարիներու ընթացքին անիկա հրատարակեր է 3.456 անուն քաղաքական հասարակագիտական գրքեր, 21 միլիոն 658 հազար ընդհանուր տպաքանակով, «այդ թւում մօտ 500 անուն Կ. Մարքսի, Ֆ. Էնգէլսի եւ Վ. Ի. Լենինի երկերից, 2 միլիոն 800 հազար ընդհանուր տպաքանակով եւ Լենինի երկերը՝ 45 հատորով»։

Հայաստան ամէն տարի լոյս կ'ընծայէ մօտ հազար մամուլ քաղաքական գրականութիւն, քանի մը հարիւր հազար տպաքանակով, երեք հազար անուն գիտատեխնիկական գիրք, 16 միլիոն 854 հազար տպաքանակով։ Պահանջ կայ գիւղատնտեսական գրականութեան։

Պետական հրատարակչութիւնը առանձնայատուկ խնամքով, այսօրուան գրական լեզուով կը հրատարակէ մեր մատենագիրներու, գիտնականներու, փիլիսոփաներու եւ բանաստեղծներու ստեղծագործութիւնները։ Հրատարակուած են արդէն Եղիշէի, Կորիւնի, Խորենացիի, Եզնիկ Կողբացիի, Ղազար Փարպեցիի, Փաւստոս Բիւզանդի, Մխիթար Գօշի, Վարդան Այգեկցիի, Անանիա Շիրակացիի, Ֆրիկի, Նահապետ Քուչակի, Նարեկացիի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները։

Տասնամեակներու ընթացքին հրատարակուած են մեր դասական հեղինակներու գեղարուեստական երկերը։ 6200 անուն գեղարուեստական եւ մանկա – պատանեկան գրքեր լոյս տեսած են 44 միլիոն 500 հազար տպաքանակով։ Մեծ տեղ յատկացուած է նաեւ թարգմանական գրականութեան՝ դասականներէն մինչեւ ժամանակակից հեղինակները։ Հայ գրողներու գործերն ալ օտար լեզուներու, մանաւանդ ռուսերէնի թարգմանուելով կը հրատարակուին։

Ներկայիս Հայաստան Հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ տարեկան 500 անուն գիրք, աւելի քան 4000 մամուլ ծաւալով եւ մինչեւ հինգ միլիոն ընդհանուր տպաքանակով։

Բացի Հայաստանէն կան Ա) Լոյս հրատարակչականը, որ միլիոնաւոր տպաքանակով ուսումնա – մանկավարժական գրականութիւն կը հրատարակէ։ Բ) Գիտութեանց Ակադեմիայի եւ Գ) Պետական Համալսարանի հրատարակչականները։ Ասոնք չորսը միասին տարեկան կը տպագրեն մինչեւ 1200 անուն գիրք՝ մօտաւորապէս 12 միլիոն ընդհանուր տպաքանակով։

Գալով սպառումին, 1960ին Հայաստանի մէջ վաճառուած է 3.500.000 ռուբլի արժէքով գրականութիւն, 1965ին 4 միլիոն 200.000 ռուբլի, իսկ 1970ին՝ 6 միլիոն 300.000ի։

Ընդառաջ երթալով յարաճուն պահանջներուն, կուսակցութիւն եւ կառավարութիւն ծրագրեր են մեծ չափով ընդարձակել «պոլիգրաֆիական» արդիւնաբերութիւնը, նոր բարձրութեան հասցնելու համար գրահրատարակչական գործը։

Նկատի ունենալով, որ ներկայիս «իմպերիալիստական բուրժուազիա»ն սուր, լարուած ու կատաղի գաղափարական պայքար բացեր է սոցիալիզմի եւ սոցիալիստական երկիրներու դէմ, առաւել քան երբեք պէտք է զարկ տալ գրականութեան, որ «միշտ էլ վճռական տեղամաս թեան, ու ակտիւ զէնք է եղել գաղափարական պայքարում», կը շեշտէ Մ. Դաւթեան։

«Դիրեկտոր»ը յետոյ կ'աւելցնէ.

«Ի պատիւ սովետահայ գրականութեան պէտք է ասել, որ այն միշտ էլ հաւատարիմ է մնացել լենինեան գաղափարներին»։

Ու հաւատացած է, որ Հայաստանի գրողներն ու հրատարակչութեան աշխատողները, զինուած կուսակցութեան ԻԴ. համագումարի որոշումներով, «այսուհետեւ եւս կը շարունակեն անվեհեր աշխատանքը գաղափարական պայքարի այդ կարեւոր տեղամասում»։

Գրականութեան պէս Հրատարակչութիւնն ալ ամէն բանէ առաջ պէտք է ծառայէ համայնավարական գաղափարականի քարոզչութեան ու տարածման։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՈՒՄԱՆ ԼՈՆՏՈՆԷՆ ԵՏՔ

Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը՝ Շուման, որ, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Լոնտոնի մէջ երկօրեայ հանդիպումներ ունեցած էր Անգլիոյ վարչապետին եւ Արտաքին Նախարարին հետ, վերադարձաւ Փարիզ։

Խօսակցութիւններու աւարտին երկուստեք չեշտեցին, թէ շատ մեծ բաւարարութիւն ստացած են հաստատելով, որ «երկու երկիրներու հին եւ պատմական բարեկամութիւնը պիտի զարգանայ» նոր բնոյթ մը ստանալով եւրոպական հասարակութեան մէջ։

Լոնտոն եւ Փարիզ կը նկատեն նոյնպէս, թէ տեսակէտներու համանմանութիւն գոյութիւն ունի այն բոլոր գլխաւոր հարցերուն մէջ, որոնք քննութեան առնուեցան երկօրեայ խօսակցութիւններու ընթացքին, Լոնտոն։

Ինչ կը վերաբերի երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն, լայն ծրագիր մը հաստատուած է։ Այսպէս մղում պիտի տրուի մշակութային կապին, անգլերէնի և ֆրանսերէնի ուսուցումներուն, ուսանողութեան փոխանակութեան եւայլն։ Անգլիոյ Արուեստներու Նախարարը՝ Լորտ Էքլս ի մօտոյ պիտի հանդիպի Տիւհամէլի, որպէսզի մշակութային եւ արուեստի ծրագիր մը մշակուի երկուստեք։ Երկու երկիրները պիտի շարունակեն քննել Մանշի փապուղիի շինութեան ծրագիրը եւ, վերջապէս, երկու կողմերն ալ գոհունակութեամբ կը հաստատեն երկու երկիրներու ճարտարարուեստներուն միջեւ ստեղծուած համագործակցութիւնը, որ յառաջիկային ա՛լ աւելի պիտի զարգանայ։

Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը Լոնտոնի մէջ հաղորդեց, թէ Անգլիոյ թագուհին Ֆրանսա պիտի այցելէ յառաջիկայ տարի, Մայիս 15էն 19։

Այս այցելութիւնը կը նկատուի յատկանշական, քանի որ անգլիական արքայական աւանդութեան համաձայն, ո՛չ մէկ գահակալ իր իշխանութեան ժամանակաշրջանին երկու այցելութիւն պէտք է կատարէ միեւնոյն երկիրը։

Ծանօթ է, որ թագուհին Փարիզ այցելած էր 1957ին։

Լոնտոն այս ձեւով շեշտը կ'ուզէ դնել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ ստեղծուած լաւ յարաբերութիւններուն վրայ, որոնք իրականութիւն դարձան անցեալ Մայիսին, երբ Փարիզի մէջ Փոմփիտու ընդունեցաւ Անգլիոյ վարչապետը։

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆԸ ՆԵՐԿԱՅՈՑՆՈՂ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Երեքշաբթի Նոյեմբեր 9, ժամը 12,50ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան հրաւէրով, Էջմիածին մեկնեցաւ պատուիրակութիւն մը, որ կը ներկայացնէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը։

Պատուիրակութիւնը, որուն մաս կը կազմեն Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, Դպրեվանքի տեսուչ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան, Ազգային Ընդհանուր Ժողովի ատենապետ Պր. Վահէ Սէթեան եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ Մեթր Խաչիկ Պապիկեան, Հայաստանեայց Եկեղեցիին ու կաթողիկոսական երկու աթոռներու փոխյարաբերութեանց մասին խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Ամենայն Հայոց «Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի հետ։

Կիլիկեան Աթոռին պատուիրակները մօտ տասը օր պիտի մնան Էջմիածին։

«ԱԶԴԱԿ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵՏԱԼԸ

Հայաստանի ազգային խումբը՝ «Արարատ», ինչպէս հաղորդած էինք «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 11ի թիւով, պարտութեան մատնելէ ետք Մոսկուայի «Դինամօ»ն, ապահովեց արծաթէ շքանշանը։

Այս յաղթանակով ան դասուեցաւ երկրորդ Խորհ. Միութեան ոտնագնդակի ախոյենական մրցաշարքին մէջ։

«Արարատ» – «Դինամօ» մրցումը, որ ճակատագրական նշանակութիւն ունէր Երեւանցիներուն համար, տեղի ունեցաւ Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին մէջ, տասնեակ հազարաւոր մարզասէրներու ներկայութեան, Նոյեմբեր 8ին։

Առաջին կիսախաղը վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով, հակառակ լարուած մթնոլորտին եւ «Արարատ»ի տեւական ճնշումներուն իրենց մրցակցին դիրքերուն վրայ։

Երկրորդ կիսախաղի 61րդ վայրկեանին Իգուար Մարգարով, որ, ինչպէս գրած ենք բազմիցս, Խորհ. Միութեան լաւագոյն խաղացողներէն եւ, յատկապէս, մասնագէտ է կոլեր արձանագրելու մէջ — հարիւրէ աւելի կոլ արձանագրած է — աջ ծայրէն ստանալով գնդակը, մօտ տարածութենէն, գնդակը վարպետ ձեւով կ'ուղարկէ Մոսկուացիներու բերդէն ներս։

Խաղի 80րդ վայրկեանին Երեւանցիք կ'արձանագրեն իրենց երկրորդ կոլը։

Մոսկուայի «Դինամօ»ն զօրաւոր մրցակից մըն էր Հայերուն համար, թէեւ, ինչպէս հաղորդած է Երեւանի ձայնասփիւռը խաղէն ետք, Մոսկուացիք միշտ պարտուեցան Երեւանցիներէն, ախոյենական մրցաշարքի բոլոր հանդիպումներու ընթացքին։

Այս յաղթանակով «Արարատ» կ'ապահովէ 37 կէտ եւ ախոյենութեան ընդհանուր դասաւորումին մէջ կը գրաւէ երկրորդ տեղը։ Ծշդենք, որ թէեւ մրցաշարքը դեռ չէ վերջացած — հինգ մրցում եւս կայ — սակայն արդէն իսկ վերջնական կը նկատուի առաջին երեքներու դասաւորումը — ախոյեան՝ Քիեւի «Դինամօ»ն, երկրորդ՝ Երեւանի «Արարատ»ը, երրորդ՝ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն։

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏ

Ա.

ԽՄԲ.— Երկու տարի առաջ Ֆրանսայի մէջ ոգեկոչուեցաւ Անտրէ Ժիտի ծննդեան հարիւրամեակը: Այս տարի ալ յիշատակուեցաւ անոր մահուան քսանամեակը, մամուլով եւ հեռատեսիլով:

Ծայրայեղութիւն չըլլա՞ր արդեօք եթէ Անտրէ Ժիտը նմանցնենք մագնիսական ասեղի մը որ միշտ կ'ուղղուի ճշմարտութեան մը կողմը, որ յարափոփոխ է եւ որուն բեւեռը կը գտնուի երբեմն Հարաւ երբեմն ալ Հիւսիս: Այս գաղափարը ինք իր բերնով կը հաստատէ, 1897ին, Մօրիս Պառէսի տուած իր հետեւեալ պատասխանին մէջ. «Ծնած եմ Փարիզ, Լանկտոքցի հօրմէ եւ Նորմանտացի մօրմէ, ո՞ւր կ'ուզէք որ արմատ նետեմ, Պարոն Պառէս»:

Յարափոփոխ, անհաստատ, այսօր ժխտելով երէկուան հաստատածը, Ժիտ եղաւ «հակասութիւններու հանճար մը», ինչպէս կը գրէ Լուի Մարթէն Շօֆիէ, ժաք տը Լաքրըթէլ աւելի լայնօրէն կը բանաձեւէ Ժիտի գործերուն ընդհանուր յատաջխաղացքը, ըսելով թէ ան եղած է «իմացականութիւն մը որ տեւաբար, յամառօրէն, բայց արուեստի բոլոր խորամանկութիւններով, փնտռեց իր ճշմարտութիւնը»:

Ժիտ Փարիզ ծնած է, 22 Նոյեմբեր 1869ին: Տան մէջ կը տիրէր բողոքական մթնոլորտ մը, որ զօրաւոր ազդեցութիւն կ'ունենայ մանուկին հոգիին վրայ: Երբ կը սկսի դպրոց յաճախել, երբ յարաբերութեան մէջ կը մտնէ իր տարիքի տղոց հետ, կը զգայ որ «ինք անոնցմէ տարբեր է»: Դիւրաբեկ, հիւանդագին ջիղերով, շատ կանուխէն կը զգայ անձկութիւն մը, ուրիշներու հետ մտերմանալու դժուարութիւն մը:

Արձակուրդները կ'անցընէ կամ Իւզէս հօրը ընտանիքին, կամ Նորմանտի՝ մօրը ընտանիքին կալուածներուն մէջ, միշտ շրջապատուած իգական սեռով: Տասնըհինգ տարեկանին կը սիրահարի իր մօրաքրոջ աղջկան Մատլէն Ռոնտոյի, մաքուր եւ միսթիք զգացումով մը, եւ երկուստեք կ'որոնեն հերոսական զոհաբերութիւններ եւ հոգեկան վերելքներ:

Հօրը մահէն ետք կը ժառանգէ կարեւոր հարստութիւն մը, եւ այսպէս ազատած նիւթական հոգերէ կը նետուի գրականութեան ասպարէզին մէջ: Ընդհանրապէս իր գիրքերուն հերոսը ինք է այս կամ այն անունին եւ կերպարանքին տակ:

Ազդուած խորհրդապաշտ հոսանքէ, տակաւին կը հետապնդէ գեղեցկագիտական նպատակներ, տեսակ մը արուեստը արուեստին համար ինքնատիպ կամ աւեղծուածային գրականութիւն մը:

Հոկտեմբեր 1893ին կը պատահի դէպք մը, որ իր մէջ երեւան կը հանէ ուրիշ անձ մը, բոլորովին տարբեր առաջինէն, իր ապրումներով, յագուրդով եւ խղճերով:

Իր նկարիչ բարեկամ Լօռանսի հետ ճամբորդութիւն մը կը կատարէ դէպի Թունուզ, դէպի Հարաւի կիզիչ արեւը, որովհետեւ հիւանդ կը զգար եւ կեանքը վտանգուած կը կարծէր: Տակաւին կ'ապրի եթերային մթնոլորտի մը մէջ, հաւատարիմ այն մաքուր սիրոյն որ զինք կը կապէ Մատլէնի, որուն քոյր անունը կուտայ: Ժիտ տակաւին չէ ճանչցած Ֆիզիքական սէրը:

Երկու տարի կը վայելէն Ափրիկէի տարաշխարհիկ բնութիւնը, եւ ովասիսներու կիզիչ ցերեկներն ու զով գիշերները, աղբիւրներու միապաղաղ բայց կարկաչող հոսանքներուն եղերքը: Ժիտ կը սկսի ապրիլ, շնչել, առոյգանալ եւ վրայէն կը նետէ այն բոլոր բարոյական ու Ֆիզիքական կապանքները որ կ'անդամալուծէին իր էութիւնը: Կը կապուի անբնական կիրքերու, կը դառնայ հեշտասէր:

Երբ կը վերադառնայ Ափրիկէէն, ինք տարբեր մէկն է այլեւս, եւ սակայն իր մէջ տակաւին չէ մարած հոգեկան հաղորդակցութեան ծարաւը, իր զոհուելու ու պաշտպանելու բնազդը, եւ նաեւ իր անձին ապաստան մը գտնելու անհրաժեշտութիւնը:

Իր մօրը մահէն քիչ յետոյ կ'ամուսնանայ Մատլէն Ռոնտոյի հետ, որ կը բաժնէ անոր պատրանքը հոգեկան ամուսնութեան մը կարելիութեան մասին: Եւ երբ կնոջը հետ Ափրիկէ կը մեկնին այցելելու համար ովասիսները, այն ատեն երեւան կուգայ այն հակասութիւնը որ կ'ապրի իր մէջ: Մէկ կողմէն հոգիներու մաքուր յարաբերութիւնը վերապահուած ամուսնական կեանքին, միւս կողմէ մարմնական հաճոյքը որ կրնայ յանգիլ մինչեւ անբնականութեան: Այն ատեն է որ Ժիտ կը դառնայ մասամբ ապաբարոյ մը:

20 Յունիս 1939ին հետեւեալ խոստովանութիւնը կ'ընէր Տընի տը Ռուժըմոնի. «Ես որ սիրահարած էի եւ մաքրակրօն, կը կարծէի թէ «հակասեռ» սիրաբանութիւնը այնքան մաքուր կը դառնար որքան քիչ խառնուէր մարմնականին»: Եւ կ'աւելցնէ «կիներ ինծի յայտնեցին թէ իրենց ամուսիններուն կիրքը զիրենք կը խրտչեցնէր»: Եւ «Ես երկար ատեն սնուցի այն պատրանքը թէ կինը մեզի չափ պէտքը չի զգար մարմնական յարաբերութեանց... Աւա՜ղ, որքան կը սխալէի: Եւ ես յիմարօրէն հաւատացի այս բաներուն... պէտք չէ երբեք հաւատալ անոնց (կիներու) բառերուն»:

Այնպէս որ Ժիտ միասեռական եղած է իր հաճոյքը գտնելու համար ուրիշ տեղ եւ չխրտչեցնելու համար իր կողակիցը: Եւ կը խոստովանի նաեւ թէ կնոջական մարմինը երբեք չէ հրապուրած զինք:

Այս է պատճառը այն անհասկացողութեան որ ծնաւ իր եւ Մատլէնի միջեւ եւ որ տեւեց տարիներ մինչեւ Մատլէնի մահը 1938ին: Ինք սակայն 1926ին այդ անհամաձայնութիւնը կը վերագրէր կնոջ խառնուածքին: Ըստ իրեն Մատլէն օրէ օր կը մերձենար կրօնապաշտութեան, կը հակէր կաթողիկէութեան, եւ ինչպէս ուրիշներ կը կախարդուին Սատանայէն, Մատլէն այսահարած էր Աստուծմէ: Եւ Ժիտ կ'աւելցնէր. «Կը նախանձիմ Աստուծմէ»:

Ահաւասիկ Ժիտեան ձեւ մը ճշմարտութիւնը այլափոխելով զայն անցընել իր կողմը, անմեղը մեղաւոր դարձնելով: Այդ մաքուր, անպաշտպան կինը, զոր սակայն կը սիրէր անկեղծ, յարատեւ ու ըղկտուած սիրով մը:

Յետագային հարկաւ կը խոստովանի ճշմարտութիւնը:

Այդ շրջանին է որ կը հրատարակէ իր լաւագոյն գործերը՝ Երկրաւոր սնունդները (1897), Անբարոյականը (1902) եւ Նեղ դուռը (1903):

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ 1971Ի ԻՆԸ ԱՄՍՈՒԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի կեդրվիճվարչութիւնը (Կեդրոնական Վիճակագրութեան Վարչութիւնը) Հոկտեմբերի վերջը հրապարակեց վիճակագրութիւն մը՝ «Հայկական ՍՍՀ արդիւնաբերութեան 1971 թուականի պետական պլանի կատարման ինն ամսուայ արդիւնքների մասին» (*)

Նմանօրինակ վիճակագրութիւններ կը հրապարակուին ամէն տարի, կանոնաւոր կերպով:

Նախ ցոյց կը տրուի արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերուն արտադրութեան աճը, նախորդ տարեշրջանի ինը ամիսներու համեմատութեամբ: Ապա՝ տուեալներ հիմնական ճիւղերու արտադրութեան քանակին մասին, մի՛շտ բաղդատութեան դնելով նախորդող տարեշրջանի նո՛յն ժամանակամիջոցի արտադրութեան հետ, տոկոսային հիմունքներով:

Արդիւնաբերութեան արտադրութեան յաւելումը 1970ի ինը ամիսներու համեմատութեամբ, ներկայ տարեշրջանի առաջին ինը ամիսներուն, եղած է 10 տոկոս:

Կարեւորագոյն ճիւղերու աճն ալ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը.

Ելեկտրուժ՝ 16 տոկոս նախորդ տարեշրջանի ինը ամիսներու հետ բաղդատաբար: Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 5 տոկոս, քիմիական եւ քարիւղի քիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 4 տոկոս, մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 12 տոկոս, անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ (սելիւլօզ) թուղթ՝ 19 տոկոս, շինանիւթեր՝ 11 տոկոս, թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 8 տոկոս, սնունդի արդիւնաբերութիւն՝ 10 տոկոս, կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 24 տոկոս:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ 1971ի ննամըսեային, անցեալ տարուան ննամսեային համեմատութեամբ, երկրին ելեկտրուժին, մեքենաշինութեան եւ մետաղամշակութեան, անտառային, փայտամշակման, խորշանիւթ թուղթի, շինանիւթերու եւ այլ ճիւղերու արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը աւելցած է 8–24 տոկոսով:

Միւս կողմէ, 1971ի ինը ամսուան վիճակագրական աղիւսակը բաղդատութեան դնելով անցեալ տարուան համանման աղիւսակին հետ (**) ի յայտ կուգայ, թէ արդիւնաբերական արտադրութեան միայն երեք ճիւղերուն մէջ է, որ այս տարեշրջանին աւելի բարձր աճի տոկոս արձանագրուած է: Անոնք են՝ ելեկտրուժը, որ նախորդին բաղդատմամբ (13 տոկոս) աճի աւելի բարձր տոկոս արձանագրած է (16), անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթի արտադրութիւնը, որուն աճի տոկոսը եղած է 19, մինչ նախորդը՝ 17 է, եւ կենցաղային ու տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւնը, որ այս տարեշրջանի ինը ամիսներուն արձանագրած է 24 տոկոս, իսկ 1970ի ինը ամիսներուն՝ 15 տոկոս:

Երկու ճիւղերու մէջ՝ սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն ու շինանիւթերու արտադրութիւն, տոկոսները մնացած են անփոփոխ (5–5 եւ 11–11), ինչ որ կը նշանակէ, թէ աճի յաւելում չէ արձանագրուած, բաղդատմամբ նախկին աղիւսակին:

Գալով միւս չորս ճիւղերուն — քիմիական եւ քարիւղի քիմիական, մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում, թեթեւ արդիւնաբերութիւն, սննդարբերութիւն — 1970ի արտադրութեան աճը, բաղդատաբար 1971ին, աւելի բարձր եղած է, ինչ որ կը նշանակէ, թէ աճի տեղատուութիւն մը արձանագրուած է այս տարեշրջանին:

Ներկայացնենք տոկոսները համապատասխան կարգով՝ առաջին ճիւղին մէջ 1970ին 8 տոկոս, 1971ին՝ 4 տոկոս, երկրորդ ճիւղին մէջ 1970ին՝ 15 տոկոս, իսկ 1971ին՝ 12 տոկոս, երրորդին մէջ 1970ին՝ 9 տոկոս, իսկ 1971ին՝ 8 տոկոս, չորրորդին մէջ 1970ին՝ 19 տոկոս, իսկ 1971ին՝ 10 տոկոս:

Զոյգ աղիւսակներու բաղդատութիւնը կը պարզէ ընդհանուր արտադրութեան աճի թափին նուազումը ներկայ տարեշրջանի ինը ամիսներուն:

Արդարեւ, 1970ին, բաղդատմամբ 1969ի ինը ամիսներուն, արտադրութեան աճը

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Ոչ, հասարակ խաղեր եղած էին ատոնք աչքիս, ուժեղ կոնակ մը հողին վրայ տարածել, վարազ մը պառկեցնել սպիտակ ձիւնին վրայ իր արիւններուն մէջ, «իկիտ»ի համար պարծանքի բաներ չեն:

— Զարութիւն ընել կը սիրէի՞ր:

— Ամենեւին ոչ, նախանձ ալ չունէի:

— «Իկիտ»ին թշնամիները շատ կ'ըլլան:

— Ոչ մէկը ունեցայ ինծի դէմ հակառակութիւնով, կը լայննայի, օրէ օր կ'ուժովնայի, անհոգ, անտարբեր, եւ այս՝ մինչեւ այն օրը... ուր զգացի թէ մեր աղային աղջիկը, Բուզիէ, ինծի հետամուտ է: Բայց ես ի՞նչպէս կրնայի համարձակիլ, յոյսեր ունենալ ամբոցի աղջկան մասին: Առջի աղա՛ն... ա՛ն, դուք չէք գիտեր, տեսակ մը դոռոզ իշխան է, իր մարդիկը ունի՝ պատրաստ իր հրամանները կատարելու, ի՞նչ չէր կրնար ընել ինծի:

— Լաւ, չէ՞ դուն «իկիտ» էիր:

— Աղջիկը խաբեց զիս: Առաջին մէկ երկու օրերը վարանքի մէջ ինկայ, բայց յետոյ, Բուզիէի աչքերուն տակ, տակնուվրայ եղայ:

Այդ կռիւին մէջ տարածուեցայ, ու այնքան եղաւ որ ցորեկը խաղաղութիւն չունեցայ, գիշերը քունս աչքէս փախաւ, ուրիշ գիշեր մը նեղ գտայ իմ հոգիս ամէն դուռ, ամէն յարկ, դուրսը գիշերեցի, փողոցի շուներէն մէկն եղայ, կծկուած ծառի մը տակ, աչքերս յառած խոշոր չէնքի մը՝ դէպի ուր կը քաշուէի կարծես երկաթէ թելերով:

Համբոյրը ինկած էր ձեռքէն, ու յանկարծ լռեց՝ ինքն իր մէջ կորսուած, այնպէս որ գուցէ զիս ալ չէր տեսներ:

— Ահմէտ աղա, զիս մոռցար:

— Պիտի աղաչեմ որ ալ չքրքրէ՛ք զիս՝ հին ցաւերս նորոգելով, թէեւ անոնք հինցած ալ չեն բնաւ:

— Շատ կ'աղաչեմ:

— Բուզիէ կրակեց զիս. իր հետամուտ աչքերը ալ չթողուցին զիս՝ քովս կեցած, օձիքէս բռնած բան մը եղաւ ինծի: Ու ինչ որ մաքէս չէր կրնար անցնիլ, գիշեր մը, մեր վերջին աղօթքի ժամուն, իր սպասուհիին հետ սենեակս մտաւ: Յանկարծակիի եկայ, քիչ մնաց որ կայծակնահար ըլլայի: Վերցուց իր քօղն ու կեցաւ դիմացս: Հուրի ըսեմ՝ հուրի չէր, հրեշտակ ըսեմ՝ հրեշտակ չէր. նոր հասած եղեւնի տունկի մը նման, ոտքէն մինչեւ գլուխը հրապուրելի: Այտերը շատ կարմիր չէին, լուսնական աղուորութիւնով. երկայն թարթիչներ իր բոցոտ բիբերուն վերեւ սլաքաձեւ թուխ յօնքեր՝ ղալամով քաշուած, երկու քովերէն իրարու մէջ: Ատոնց վրայ դրէք աղուոր մազեր, փունջ փունջ ինկած իր թիկունքին վրայ, ու մաս մըն ալ, ճակտին երկու քովերէն, սողոսկուած դէպի կուրծքը, քիչ մը ուրուագրուած կ'ունենաք զինքը, Բուզիէն»:

Այդ բոպէին ձայնը նրբացաւ, իր բառերը ծանրացան, ու սկսաւ հեռու նայիլ:

— Դեհ, Ահմէտ աղա, անհամբեր կ'ընէք զիս:

— Քիչ մը սպասէ, կը պատմեմ:

— Բայց թելը չկորսնցնես:

— Ոչ, անհոգ եղիր, ոչ թելը կը կորսնցնեմ, ոչ Բուզիէն. քովս է, մէջս նըստած է, աչքիս առջեւն է հիմա, ինչպէս այն ատեն:

— Այդքան չմոռցաք զինքը, հա՛:

— Մոռնա՛լ... ան մէկ հատիկ էր, ինքն իրեն նման, աննման. երանի թէ վայրկեան մը իմ աչքերս ունենայիք, սա ծերուկի չարչրկուողի աչքերովս ու տեսնէիք զինքը: Գիտէ՞ք ինչպէս պիտի մեռնիմ, վերջին բոպէին որ հոգիս պիտի երթայ, քովս պիտի բերեմ Բուզիէն, աչքերս պիտի բանամ ուժով ու դոցեմ նայիմ՝ ա՛լ չբանալու համար, ու այդպէս կ'ունենամ զինքը հետս, ինձմէ անբաժան, աչքերուս մէջ պատկերացուած:

— Շատ լաւ, Ահմէտ աղաս, միայն կը...

— Հա, պատմեմ: Անհամբեր էր, չէր կրնար, սենեակիս մէջ, մէկ կէտի վրայ կենալ, կ'երերար, իր նայուածքներուն պէս անհանդարտ էր, ու յանկարծ.

— Ահմէ՛տ, ըսաւ Բուզիէն, տակաւին չիմացա՞ր որ Աղային մէկ հատիկ աղջիկը քեզի հաւնած է, ու քեզի համար քունը կորուած իր աչքերէն: Բուզիէն կրնայ ադամանդներ հագցնել իր Ահմէտին, անոր համար բան մը պիտի չպակսի, ինչ որ ունի՝ քուկդ պիտի ըլլայ, կուրծքին վրայ շարք շարք կախուած հինգը–մէկ ոսկիները, մատներուն վրայ ծանրացած ադամանդները, ու... կը լսե՞ս, Ահմէտ, Բուզիէն քուկդ պիտի ըլլայ, ան եկած է քովդ՝ քեզ գնելու իր սէրովը:

— Ի՞նչ զգացիր այդ բոպէին, Ահմէտ աղա:

— Չեմ գիտեր, բան մը եղայ, որ հիմա ալ չեմ կրնար խօսքով ըսել. կորսուած էի լոյսերու մէջ, ճիշդ երազի պէս բան մը: Երբ կը ջանայի ինքզինքս գտնել, քիչ մը լռեց ու աճապարեց դէպի պատուհանը թէ գուցէ իր խօսքերը լսուած ըլլային ուրիշներէ, յետոյ դարձաւ իր առաջին տեղը, ու իբրեւ թէ ինքզինքը զսպելով, մեղմացած ձայնով, յաւիտենական անուշութեամբ:

ՀՐԱՆԴ

(2 – Շար.)

եղած էր 13 տոկոս, մինչդեռ 1971ի աճը, բաղդատմամբ նախորդ ժամանակաշրջանին, եղած է 10 տոկոս։

Երեք տոկոսի նուազումը արդիւնաբերական արտադրութեան մէջ կը բացատրուի այն իրողութեամբ, որ արդիւնաբերութեան ինը կարեւորագոյն ճիւղերէն չորսին մէջ վերջին ինը ամիսներու արտադրութեան աճի չափը նահանջ մը արձանագրած է, նախորդ շրջանի համապատասխան ժամանակամիջոցին հետ բաղդատաբար։ Իսկ երկու ճիւղերու մէջ ալ աճի տոկոսը մնացած է նոյնը։

Նկատելի է, որ չօշափելի յառաջդիմութիւն ցոյց կուտայ արդիւնաբերութեան «կուլտուր – կենցաղային եւ տընտեսական գործածութեան ապրանքների արտադրութեան» ճիւղը, որու աճի տոկոսը ամէնէն բարձրն է՝ 9 առ հարիւր։ Վերջին տարիներուն յատուկ ուշադրութիւն դարձուեցաւ այս ճիւղին եւ մղում տրուեցաւ գործին՝ աստիճանաբար բաւարարելու համար ժողովուրդին պահանջները։

Աճի երկրորդ ցուցանիշը կ՚արձանագրէ ելեկտրուժը (3 տոկոս), որ խիստ կարեւոր է երկրին ապագայ տնտեսութեան զարգացման համար։

Դժբախտաբար այլ կարեւոր ճիւղերու՝ ինչպէս սնունդի, քիմիայի, մեքենաշինութեան, մետաղամշակման եւ թեթեւ արդիւնաբերութիւններու մէջ արտադրութեան աճի թափը նուազած է համապատասխան կարգով՝ 9, 4, 3 եւ 1 տոկոսներով։

Շահեկան է գիտնալ, թէ 1971ի համար սահմանուած աճի ծրագիրներուն բաղդատմամբ ի՞նչ եղած է ինը ամիսներու աճի տոկոսային յաւելումը։

Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման 1971ի պետական ծրագիրը ներկայացուցած էր Լ. Խաչատրեան, որ փոխ-նախագահն է Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին, ինչպէս նաեւ նախագահը «Հանրապետութեան Պետպլան»ի։ Զեկուցումը կատարուած էր «Հայկական ՍՍՀ եօթներորդ գումարման Գերագոյն Սովետի ութերորդ սեսիա»յին, որուն բացումը տեղի ունեցաւ 1970 Դեկտեմբեր 17ին (***)։

Նախագծուած ծրագիրը 1971ի համար կը սահմանէր հետեւեալ աճի չափանիշերը.

— 1970ի ծրագրին համեմատութեամբ արդիւնաբերութեան արտադրութեան ծաւալի աճը պիտի ըլլայ 13 տոկոս։

(Ինը ամսուան արտադրութեան աճը 10 տոկոս եղած է, ըստ պաշտօնական վիճակագրութեան)։

— Ելեկտրուժի արտադրութիւն՝ 17,6 տոկոս (ներկայիս՝ 16 տոկոս)։

— Գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 12,8 տոկոս (ներկայիս՝ 5 տոկոս)։

— Քիմիական եւ քարիւղի քիմիական արդիւնաբերութիւններ՝ 6,8 տոկոս (ներկայիս՝ 4 տոկոս)։

— Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 9,2 տոկոս (ներկայիս՝ 8 տոկոս)։

— Սնունդի արդիւնաբերութիւն՝ 13,6 տոկոս (ներկայիս՝ 10 տոկոս)։

— Կուլտուր – կենցաղային՝ 26,6 տոկոս (ներկայիս՝ 24)։

Ծրագրով նախասահմանուած արտադրական քանակներուն եւ իրագործուած արդիւնքներուն միջեւ հաստատուած բացը 1,2 տոկոսէն մինչեւ 7,8 տոկոս է, ինչ որ կ՚ենթադրէ յաւելեալ բացառիկ ճիգ մը՝ մինչեւ տարեվերջ հասնելու համար ծրագրի չափանիշերուն։

Աւելի դժուար թէ իրականացուի բաղմաթիւ ճիւղերու մէջ, երբ մէկ կողմէ աչքի տակ ունենանք պետպլանի սահմանումները, եւ, միւս կողմէ, նկատի առնենք ինը ամսուան արդիւնքները։

Այսպէս, օրինակ, գունաւոր մետաղագործութեան համար մինչ սահմանուած յաւելումի չափանիշը 12,8 տոկոս է, ինը ամսուան մէջ իրրեւ յաւելում արձանագրուած է 5 տոկոս։ Հետեւաբար, անկարելի կը թուի 7,8 տոկոսի յաւելեալ աճ մը այս եռամսեային։

Քարիւղի եւ քարիւղի քիմիական արդիւնաբերութիւններուն համար սահմանուած էր 6,8 տոկոս։ Իննամսեայ արդիւնքը 4 տոկոս է միայն։ Եռամսեային դժուար թէ 2,8 տոկոսի յաւելում մը եւս արձանագրուի։

Ներկայացնենք քանի մը չօշափելի փաստեր։

Լեւոն Խաչատրեան խօսելով զանազան արտադրութիւններու մասին, կը մատնանշէր թիւեր.

— Ցեմենտի (կրաղիւս) արտադրութիւնը կը հասնի 1.345.000 տոննայի, որը կ՚ապահովի Հանրապետութեան պահանջները։

Կրաղիւսի ինը ամսուան արտադրութիւնը եղած է 757.000 թոն, որով ծրագրին իրագործման համար այս եռամսեայի արտադրութիւնը պէտք է հասնի 588.000 թոնի։

— Կը թողարկուին 160.000 սառնարան, 3,4 միլիոն հատ ժամացոյց։

Սառնարաններու ինը ամսուան արտադրութիւնը եղած է 108.000, իսկ ժամացոյցինը՝ 2.300.000։ Տարբերութիւնը, որ պէտք է լրացուի հասնելու համար սահմանուած ծրագրին՝ 52.000 յաւելեալ սառնարան եւ 1.096.000 յաւելեալ ժամացոյց է։

Նկատի առնելով արտադրութեանց միջին չափանիշերը, ինչպէս նաեւ աճի թափին նուազումը անցեալին հետ բաղդատմամբ, անկարելի կը թուի ծրագիրներու լրիւ իրականացումը զանազան ճիւղերու մէջ։

Միւս կողմէ, սակայն, նկատի պէտք է ունենալ, որ Հայաստանի արդիւնաբերութեան աճի տոկոսը աւելի բարձր է խորհրդային միջինէն։ Այսպէս՝ Խորհ. Միութեան 1971ի ինը ամսուան տոկոսն է եղած 8, որ բաղդատմամբ 1970ի ինը ամիսներու տոկոսին (8,3) փոքր տեղատուութիւն մը կ՚արձանագրէ։

Հայաստանի արդիւնաբերական արտադրութեան աճը եղած է 10 տոկոս, այլ խօսքով 2 տոկոսով բարձր խորհրդայինի միջինէն։

Շահեկանութեան համար ներկայացնենք քանի մը թիւեր Խորհ. Միութեան վիճակագրութենէն.

Խորհ. Միութեան ինքնաշարժի իննամսեայ արտադրութիւնը աւելցած է բաղդատմամբ նախորդ ժամանակաշրջանին։ Այսպէս՝ 1970ին 243.000 ինքնաշարժ, 1971ին՝ 374.000 կառք։ (Հայաստան անցնող ինը ամիսներուն արտադրած է 3515 ինքնաշարժ)։ Խորհրդային բեռնակառքերու արտադրութիւնը եղած է 423.300 (նախորդ իննամեային՝ 388.000)։

Բաղդատմամբ անցեալ տարուան նուազումներ արձանագրած են, արտադրութեան մարզին մէջ, հեռատեսիլի գործիքները (1970ին՝ 5,1 միլիոն, այժմ՝ 4,4 միլիոն, նուազում 15 առ հարիւր), լըւացքի մեքենաները (ներկայի արտադրութիւն՝ 3,2 միլիոն, անցեալ տարուան համեմատութեամբ 20 առ հարիւրի նուազում), օճառը (915.000 թոն, 14 առ հարիւր նուազում) եւայլն։

Աճի յաւելումներ կան ելեկտրուժի, պողպատի եւ քարիւղի արտադրութիւններուն մէջ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սով. Հայաստան», 1971 Հոկտ. 27։

(**) «Սով. Հայաստան, 1970 Հոկտեմբեր 23։

(***) «Սով. Հայաստան», 1970 Դեկտեմբեր 18։

ԱՌԱԾԱՆԻ

Եթէ գրպանդ պարապ իսկ է, ջանա՛ գլխարկդ չիտակ պահել։ (Սպանական)

×

Դիւանագէտը ան է, որ կնոջ մը տարեդարձը կը յիշէ՝ մոռնալով անոր տարիքը։ (Անգլիական)

×

Երբ ճշմարտութեան նետը պիտի արձակես, մեղրի մէջ թաթխէ զայն։ (Արաբական)

×

Երբ դիւանագէտ մը «այո՛» ըսէ՝ կը նշանակէ «գուցէ», երբ ըսէ «գուցէ»՝ կը նշանակէ «ոչ», իսկ եթէ «ոչ» ըսէ՝ դիւանագէտ չէ։ (Անգլիական)

×

Աւել ըլլալէն ետք՝ փոշիէն չեն զանգատիր։ (Գերմանական)

×

Ցաւին պէտք է հպարտութիւն սորվեցնել։ (Անգլիական)

×

Մեծ ցաւ մը միայն կրնայ մեզ իրապէս մեծ դարձնել։ (Ֆրանսական)

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳԻՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչեւ ԺԸ. դարու վերջերը կորսուած կը նկատուէր յոյն եպիսկոպոս Եւսեբիոս Կեսարացիի (260–340) «Կանոնք ժամանակաց»ը, կամ՝ ինչպէս ծանօթ է օտարներուն՝ «Քրոնիկոն»ը։

Անոր հայերէն թարգմանութեան ձեռագիրը պատահմամբ գտած է Գէորգ Տէր-Յովհաննիսեան (1737–1812), որ ծանօթ է նաեւ Գէորգ Դպիր Պալատցի անունով։ Բանասէր եւ պատմաբան՝ ան կը նկատուի հայ արեւելագիտութեան հիմնադիրը։

Դիպուածով գտնուեցաւ ձեռագիրը։ Գէորգ Տէր-Յովհաննիսեան ձեռագիրներ փնտռելու նպատակով 1786ին կը ճամբորդէ Փոքր Ասիա եւ Հայաստան։ Բարեդէպ հանդիպումով Շամախի մէջ կը հիւրընկալուի հայ ընտանիքի մը կողմէ։ Գիշերը սաստիկ ծարաւէն կ՚արթննայ եւ կը գտնէ ջուրին գուրը։ Եւ ո՛վ զարմանք, գուրին կափարիչը մագաղաթեայ հին ձեռագիր մըն էր եւ այն ալ՝ Կեսարացիի յունարէն գործին հայերէն թարգմանութիւնը...

Հայ բանասէրներու կարծիքով թարգմանութիւնը կատարուած է Ե. դարուն, Մովսէս Խորենացիի ձեռամբ։

Գէորգ Դպիր տարի մը ետք՝ 1787ին ձեռագրին մասին կը խօսի հայր Ղուկաս Ինճիճեանի։ Քաղաքակիրթ Եւրոպան կը սպասէ «Քրոնիկոն»ի հրատարակութեան։

Սակայն որո՞ւ պիտի վիճակուի «Կանոնք ժամանակաց»ի լոյս ընծայման առաջնութիւնը։ Բուռն պայքար կը ծաւալի բանասէր Հ. Մկրտիչ Աւգերեանի (որ «Քրոնիկոն»ը թարգմանեց իտալերէնի) եւ իտալացի գիտնական Անճելօ Մաի հետ տպագրական հարցով զբաղող Հ. Յովհաննէս Զօհրապեանի միջեւ։ Պայքարը անսպասելի կերպով խաղաղ վերջ մը ունեցաւ։ 1818ին, Միլանոյի եւ Վենետիկի մէջ գրեթէ նոյն թուականներուն միաժամանակ լոյս կը տեսնէ պատմական այս երկասիրութիւնը։

Ահա այս ձեւով է, որ կորսուած մատեան մը սեփականութիւնը կը դառնայ գիտական աշխարհին։ Յոյն եպիսկոպոսը շարադրած է աշխարհի պատմութիւնը արարչագործութենէն մինչեւ 320 թուականները։ Եւրոպական մամուլը գնահատեց հայ գիտնականներու կատարած աշխատանքը։

ԺԹ. դարու կէսին «Կանոնք ժամանակաց»ը փոխադրուեցաւ Էջմիածին։

Անցան տարիներ...

Այսօր Մատենադարան այցելողները այլ ձեռագիրներու կարգին կը տեսնեն նաեւ այս մէկը։

Կ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ա՛հ, Սուլթանուհիս, եթէ գիտնայիր թէ որչափ կիներ կան որոնք իրենց ամբողջ կեանքը պիտի նուիրէին, որպէսզի գէթ վայրկեանի մը համար միայն քու տեղդ գտնուէին։

Սուլթանուհիին աչքերը փայլեցան։

— Ի՞նչ, ըսաւ, այդ կիները որ ամբողջ կեանքերնին պիտի տային որպէսզի գէթ վայրկեանի մը համար միայն իմ տեղս գտնուէին, միթէ ինծի՞ պիտի նմանէին Լալա։

Սուլթանուհին այդ բառերը արտասանած միջոցին հպարտութենէ կը շողշողար, նախորդ գիշերուան սէրը դէմքին վրայ թեթեւ զովութիւն մը թողած էր, որ փորձառու ներքինին անգամ զարմացուց։

Սեւամորթը հիացիկ ակնարկով մը Սուլթանուհին դիտեց եւ չկրցաւ արտայայտիչ բացադանչութիւն մը զսպել։

— Ան որ իր կեանքը պիտի զոհէր, ինծի՞ պիտի նմանէր, վրայ բերաւ Չէրքէզուհին ա՛լ աւելի բուռն շեշտով մը։

Ներքինապետը սկսաւ զուարճալի խընդուքով մը խնդալ։

— Ապրի՛ս, ապրի՛ս, ըսաւ։ Արժանի ես այդպէս հպարտ ըլլալու։ Սուլթանն ալ այս գիշեր գեղեցկութեանդ վրայ պիտի հիանայ։ Բայց ինծի գանգատածիդ նման Նորին Վեհափառութեան ալ չգանգատիս։ Քանի՞ ամիս է որ քեզ իր քովը հրաւիրած չէ։

— Ճիշդ երկու ամիս եւ տասնըեօթը օր է, պատասխանեց Հայրիէ նոր հառաչ մը հանելով։

— Հէ՞, եւ դեռ կը գանգատի՞ս։ Էմինէ Սուլթանուհին՝ ասիկա մտերմաբար քեզի կ՚ըսեմ, եւ չեմ ուզեր որ մէկը իմանայ, ճիշդ վեց ամիս է որ հրաւիրուած չէ։

— Ո՛հ, արդեօք Բատիշահը դժգո՞հ է իրմէ։

— Ոչ, ընդհակառակն, խեղճը ինչ որ կրնայ կ՚ընէ որպէսզի Նորին Վեհափառութիւնը գոհացնէ, սակայն այդ գիշեր Նորին Վեհափառութիւնը յոգնած էր, որովհետեւ նախորդ գիշեր...

— Է՛, նախորդ գիշեր կ՚երեւի թէ իր քովը վրացի աղջիկ մը ունէր։

— Ոչ, ոչ... փաշայի մը նուէրը, զոր մէկ գիշերուան համար Ն. Վեհափառութեան նուիրած էր եւ որ յետոյ դարձեալ իր հարէմը առաւ։

— Ուրե՞մն։

— Ուրեմն, վրայ բերաւ ներքինապետը ժպտելով, ամբողջ այդ նախորդ գիշերուան յոգնութիւնը Էմինէ Սուլթանուհիին վրայ պայթեցաւ։

— Ո՛հ, խեղճը։

— Է՛հ, ասիկա պիտի չթողում որ այսպէս մնայ։ Բատիշահը արդար է, չուտով պիտի կռահէ թէ Էմինէ իրաւունք ունի։

— Ի՛նչպէս, քանի որ հիմա վեց ամիս կ՚ըլլայ եւ տակաւին չկռահեց...

— Լռէ՛, յարեց գըլլար-աղան գուրգուրոտ խստութեամբ մը Սուլթանուհիին խօսքը ընդմիջելով։ Բատիշահը արդար է եւ երբ իրաւունքը հոգւոյն ուժովը վարձատրելու կը վերաբերի, անմիջապէս կը կռահէ եւ արքայավայել կերպով կը վարձատրէ, սակայն երբ մարմնին ուժովը վարձատրելու կը վերաբերի... է՛հ գուզում ի՞նչ կ՚ուզես որ ընէ, ան ալ մեզի պէս մարդ է։

Եւ Սուլթանուհիին մօտենալով աւելցուց.

— Այսօր ինքզինքդ աղէկ կը զգա՞ս։

— Ո՛հ, այո Լալա... չափազանց աղէկ։

Մեծ ներքինապետը ձեռքը Հայրիէի կուրծքին տարաւ եւ անոր ծիծերը քննեց։

— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, գոչեց անկեղծ գոհունակութեամբ մը։ Ապրիս, ապրիս ... լոգանքիդ համար դեռ կաթ կը գործածե՞ս։

Հայրիէ հառաչ մը հանեց ու պատասխանեց.

— Ո՛հ, եթէ գիտնայիր Լալա, թէ որքան կաթ պարապը կ՚երթայ։

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ ներքինապետը տեղէն ելլելով եւ Սուլթանուհիին այտերը շոյելով, այս գիշեր ամբողջ ատոնց վարձատրութիւնը պիտի գտնես։

Հայրիէ ներքինապետին ձեռքը բռնեց ու շրթներուն տարաւ։

— Շնորհակալ եմ Լալա, ըսաւ չինծու գոհունակութեամբ մը։

Սեւամորթը իր հաստ շրթներովը Սուլթանուհիին սպիտակ ձեռքին վրայ՝ ստացած համբոյրը փոխարինեց ու աւելցուց.

— Գիշերը պիտի գամ... պատրաստ ըլլաս։

Սուլթանուհին յարգանօք խոնարհութիւն մը ըրաւ, մինչդեռ ներքինապետը ծանր քայլերով մինչեւ դուռը յառաջացաւ, հոդ կանգ առաւ, ետին դարձաւ ու թեմենաh մը ընելով դուրս ելաւ։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար՝
Պր. Սեդրակ Տավուտեան 100
Պր. Գրիգոր Փափազեան 100

×

Ընկ. Անդրէաս Պաղտասարեան 20 ֆր. ընկ. Սիմոն Վրացեանի յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Վէնսէնէն Տիկ. Շնորհիկ Մարտիկեան եւ զաւակը Արամ իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝ Հմայեակ Փաշայեանի յիշատակին կը նուիրեն 50 ֆր. Տէսինի յուշարձանին։ Նոյն առթիւ Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկարեան իրենց մօրեղբօր յիշատակին կը նուիրեն 40 ֆր. Տէսինի յուշարձանին եւ 10 ֆր. «Յառաջ»ին։
(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ–Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մեծպաքեանէ 10 ֆր. Պօղոս Մալխասեանի *մահուան տարելիցին ի յիշատակ։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ–Սէն Ժեռոմի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժեռոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ։ Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԴ

Բագին *ամսագրի,* Ազդակ Շաբաթօրեակի *եւ* Յեղափոխական ալպոմի *Մար–սէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն։*
Պ. Վաղարշակ Տէր–Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

A VENDRE

35 Kms DE PARIS

Փարիզէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծախու է նոր փավիյոն մը, բոլոր յարմարութիւններով, հինգ ննջասենեակ, երկու բաղնիք, հիւրանոց, ճաշասրահ, ռիւսթիք շըմինէ, *խոհանոց, կեդրոնական ջեռուցում մազութով, երկու կառքի կառատուն, պարտէզ,* թեռաս։

Հեռաձայնել՝ 770–29–34

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը, Նոյեմբեր 19, Ուրբաթ ժամը ճիշդ 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԷՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան։

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկ–նանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ աննախընթաց պատրաստութեամբ, 15 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, Սալոն Սիփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ։ Եւրոպական առաջնակարգ նուագախումբ։ Շէնշող միջավայր եւ ճոխ պիւֆէ։

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն։

ՎՐԻՊԱԿ.— Նոյեմբեր 11ի Հինգշաբթի օրուան «Յառաջ»ի, Գ. էջ, Ա. սիւնակ Ռ. Հատտէճեանի յօդուածին վերջին մասին առաջին երեք տողերը կը պատկանին նոյն սիւնակի վերի յօդուածին վերջին մասին։ Կը խնդրենք որ մեր ընթերցողները եւ յօդուածագիրը ներողամիտ ըլլան։

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒՄ ԼԻՈՆ

Համալսարանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը սկսին Նոյեմբեր 17ին։
Ա. մակարդակ.— *Ամէն Հինգշաբթի, ժամը 19–20,* Բ. մակարդակ.— *Ամէն Չորեքշաբթի, ժամը 19–20։*
Ազատ ուսանողներու մուտքը արտօնուած։ Կանոնաւոր ուսանողները կրնան դիմել քարտուղարութեան, Փասթէօր փողոց, թիւ 74։

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի
Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19–21
32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Adiss Harmandyan

De retour des Etats-Unis, le chanteur populaire arménien de Beyrouth donnera un récital unique, accompagné de son orchestre au complet dans les villes suivantes :

PARIS

Samedi, 4 Décembre à 17 h. 30, Salle Pleyel, 252, Fbg. St. Honoré (métro Ternes)
VENTE DE BILLETS : *Arménia-Mondia*, 17 Rue St. Florentin, de 9 h. à 12 h. de 14 à 18 h., sauf samedi et dimanche Métro : Concorde, Madeleine, Opéra) *Patisserie Markarian*, 32 Rue de Trévise, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café Tine*, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville, Tél. : 985-10-68

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon 1e
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Restaurant Manikian, 17 Rue Pasteur, Lyon 3e
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e
Restaurant Karnig, 198 Rue Garibaldi, Lyon 3e.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs

Réservation par correspondance en envoyant votre paiement à Armenia-Mondia
17, Rue St. Florentin, Paris (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 90 ֆր· Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար· 115 ֆր· Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 16 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 16 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12266
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.266

«ՄԱՏԸ ՎԷՐՔԻՆ ՎՐԱՅ»

—o—

«Հայրենիք»ի 2 Հոկտեմբերի թիւով եւ փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ»էն(*) արտատպաբար՝ հրատարակած էինք Լիոնէն (Ֆրանսա) Պ. Հրանտ Թադէոսեանի մէկ նամակը «Համազգային ուղղագրութեան» հարցի մասին:

«Վէրքը», անշուշտ, այսպէ՛ս կոչուած «հայաստանեան ուղղագրութեան» եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան ի յայտ բերած հակադրութիւնն է:

Երեւանի մէջ գրեթէ յիսուն տարիէ ի վեր կը խոշտանգուի Մայրենիքը՝ ո՛չ միայն լեզուագիտական ճակատագրական... յաւելուածով — ուսումնեալ արտաքին ձեւերու, եւ օրէնքներու, այլեւ բարբառային խուժումով օտարի ցախին եւ փուշին: Ոչ միայն աճոն — ցական մասնիկներու գործածութեան անխնամ թափով մը, այլեւ բարդութիւններու նորօրինակ այլանդակութիւններով: Ոչ միայն ձայնական բաղակցութիւններու հիմնայատակ շրջումով, այլ եւ դասական — գիտական կանոններու բացարձակ ուրացումով:

Չենք խօսիր շարահիւսական եւ նկարագրային աղճատումներուն մասին, որոնք գուլալ մեր լեզուն վերածած են սէգ ու աղբերով լճացած ջուրերու...

Ի պատիւ Հայրենաբնակ լեզուագէտներու եւ գրագէտներու, պիտի ուզենք ընդգծել՝ թէ հայ մտաւորականութիւնը պարտադրանքի տակ միայն հետեւեցաւ «նոր ուղղագրութեան». համակերպեցաւ, սակայն էապէս մերժեց իւրացնել զայն:

Ու այսօր, ո՛չ միայն կը զգայնէ ի գործ ուղղագրութեան անպատեհութիւնները, այլեւ պատերազմ կը յայտարարէ Մայրենիքի ազատագրութեան ի խնդիր, պահանջելով որ վերջ տրուի աղաւաղումներուն եւ հակագիտական նորութեանց, ու մտածուի արմատական միջոցներու մասին՝ «համազգային» — միատեսակ ուղղագրութիւն հաստատելու Սփիւռքի թէ Հայրենիքի մէջ:

Հայ լեզուի ուղղագրութեան վերամշակումը կ'ենթադրէ կարգ մը տուեալներ եւ աշխատանքներ՝ որոնց արծարծումը անհնար է օրաթերթային սիւնակներու մէջ, — ու նաեւ անտեղի: Գոհանանք արձանագրելով, որ համազգային ուղղագրութիւնը կոչուած է ըլլալու հիմնական նպատակ մը ազգային, մշակութային եւ հոգեկան կամրջումի՝ Արտասահմանի ու Հայրենիքի միջեւ, ու կարուկ միջոց՝ գոյութիւն ունեցող արուեստական թումբեր եւ փշաթելեր մեծ մասամբ քանդելու:

Եթէ «հայաստանեան ուղղագրութիւնը» կը կարօտի դէպի Մեսրոպեան դասականութիւն շրջադարձի մը, արտասահմանեան հայերէնն ալ կը կարօտի որոշ վերահաստատութիւններու: Կարելի չէ, ու ճիշդ չէ պնդել՝ թէ ընելիքներ չունինք նաեւ Սփիւռքի մէջ:

Կարեւորը ողջմտութիւնն է եւ գիտական առողջ կեցուածքը, — նկարագրային, արտայայտչական ու գեղագիտական մտահոգութիւնները առանց անտեսելու. գործնամիտ ըլլալու՝ սակայն գործնամտութեան չզոհելու այն գիտակցութիւնը թէ լեզու մը իր արմատներով եւ սեփական աւիշով կ'ապրի, ու պատուաստումները պէտք չէ «սալորը» վերածեն «տանձի»...

Մատը դնելով վէրքին վրայ, Հայաստանի մտաւորականութիւնը կը պահանջէ գործին լծուիլ: Երկու-երեք սերունդ հասած է 1920ական թուականներէն ասդին ու ճիշդ չէ քառասուն տարի ետք ալ՝ ուղղագրական ու լեզուական պառակտումներով բաժնուած ազգին հատուածները միութեան մէջ վերահաստատելու համար:

Այս մտահոգութենէն թելադրուած էր նաեւ Պ. Հրանտ Թադէոսեան, առաջարկելով որ Սփիւռք եւ Հայրենիք զով քովի, հաւաքաբար քննարկեն խնդիրները եւ յանգին ընդհանուր եզրակացութեան մը:

Պահանջն ու ստիպողութիւնը չեն կարօտիր յաւելեալ հիմնաւորումներու:

Շեշտեցինք արդէն, որ ուշ մնացած ենք:

Հարց է սակայն, թէ՝

1.— Հայաստանի իշխանութիւնները պիտի ուզե՞ն եւ պիտի կարենա՞ն խօսքէն անցնիլ գործի: Պիտի հաշտուի՞ն ներկայ ուղղագրութիւնը փոխելու մտածումին հետ:

2.— Հարկ պիտի տեսնե՞ն Արտասահմանի կարծիքը հարցնելու...:

Այս կարգի խնդիրներու առեն եզրակացութեան յանգելու համար՝ մենք մղուած ենք առաւելապէս հիմնուելու հայրենաբնակ մեր ժողովուրդի եւ իր մտաւորականութեան կեցուածքին վրայ:

Հետեւաբար, կը հաւատանք անվերապահօրէն՝ թէ ուշ կամ կանուխ բարեշրջումը պիտի իրագործուի:

Բայց թէ ե՛րբ ու ի՛նչ ձեւով, վճռական հետեւութիւններու յանգիլ չենք ուզեր:

Կը թուի, թէ իշխանութիւնները համամիտ չեն ետ-դարձի գաղափարին եւ կամ, առնուազն, կանխահաս կը նկատեն նման քայլ մը:

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան, որ տակաւին երկար ատեն ծամծմուքի նիւթ պիտի դառնայ ուղղագրական հարցը եւ հազար ձորէ ջուր պիտի բերեն նաեւ անոնք՝ որոնք ուղղափառութեան մէջ... «քաղքենիութիւն» կը գտնեն եւ իրենց «յեղափոխականութեան» դէ՛մ կը նկատեն գործուած սխալ մը սրբագրել:

Այնպէս որ, Մայրենիքի համազգային դիմագծութիւնը խաթարումէ զերծ պահելու մեր իղձերը կը մնայ անհետեւանք, գոնէ առ այժմ:

Մեզմէ առաջ, քսան, քառասուն տարի առաջ ալ — երբ Սփիւռքը որակաշատ դէմքեր ու արժէքներ կը հաշուէր — մարդիկ ճղակոտո՛ր կ'ըլլային նոյն տենչով, լեզուական եւ ուղղագրական միութեան հարցով. սակայն, ապարդիւն:

Շատ բան փոխուած է անշուշտ հայրենիքի մէջ, այդ օրերէն ասդին, ու լաւատես ըլլալու պատճառներ ունինք: Բայց եթէ առարկայական պիտի մնանք մեր յոյսերուն մէջ ալ՝ առ այժմ չենք հաւատար մէկ օրէն միւսը իրագործելի յաջողութեան մը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

(*) «Յառաջ» Սեպտ· 18:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

—o—

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԿՈՒՏԱՅ ՄԻՐԱԺՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱՐԺԷՔԸ

Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց ետ առնել այն յիսուն «Միրաժ» օդանաւերը, որոնք 1967էն ցայսօր չեն յանձնուած Իսրայէլի:

Յիսուն օդանաւերը ապսպրուած էին Թել Աւիվի կողմէ 1965ին: Այս վերջինը իբրեւ փոխարժէք վճարած էր 60 միլիոն տոլար: 1967ի արաբեւիսրայէլեան պատերազմի նախօրէին Տը Կոլ որոշեց զանոնք չյանձնել Իսրայէլի, նկատի առնելով, որ Փարիզ չէր ուզեր ֆրանսական զէնքերու օգտագործումը պատերազմող երկրի մը կողմէ: Կոլիններու աւարտին պահ մը ենթադրուեցաւ, որ «արգելք»ի տակ դրուած օդանաւերը կարելի պիտի ըլլայ յանձնել Իսրայէլի «ընտրողական» ձեւով կատարուած զէնքերու առաքման շրջագիծին մէջ: Այսուհանդերձ, 1969ին Պէյրութի օդակայանին վրայ կատարուած իսրայէլեան յարձակումը կրկին խնդրոյ առարկայ դարձուց անոնց յանձնումը Թել Աւիվի: Տը Կոլի մահէն ետք յանձնումի արգելքը վերցուեցաւ, սակայն, Շերպուրկի «միջադէպ»ը պատճառ դարձաւ, որ «Միրաժ»ները կրկին արգելքի տակ դրուին:

Փարիզ այժմ տրամադիր է զանոնք վերադնելու եւ տրամադրութեանը ներքեւ դնելու ֆրանսական բանակի օդուժին: Այս կապակցութեամբ դիտել կը տրուի, թէ յիսուն օդանաւերը փոփոխութեան պէտք է ենթարկուին, քանի որ անոնք շինուած էին նկատի առնելով Մերձաւոր Արեւելքի բնակլիմայական պայմանները:

Հարցին կարգադրութիւնը իրաւական եւ այլ հարցեր կ'արծարծէ, որոնք դիւրին ճամբով չեն կրնար կարգադրուիլ: Այսպէս՝ Ֆրանսա տարիներէ ի վեր թեքնիք խնամքի կ'ենթարկէ օդանաւերը, ինչ որ կարեւոր ծախքի դուռ բացած է: Այս գետնի վրայ հաւանական կը նկատուի Թել Աւիվի առարկութիւնը, թէ այդ ծախքերը պէտք է հոգայ Փարիզ, քանի որ անոր որոշումով է, որ չեն յանձնուած օդանաւերը: Կայ նաեւ երկրորդ կարեւոր հարց մը: Իսրայէլի վճարած 60 միլիոն տոլարը տարիներու ընթացքին շահու տոկոս մը կ'ապահովէր, որով այդ եւս պէտք է բարդուի գումարին վրայ:

Ցամենայն դէպս Փարիզի որոշումը՝ վերադնելու յիսուն օդանաւերը եւ, միւս կողմէ, Թել Աւիվի տրամադրութիւնը՝ համաձայնելու այդ որոշման հետ (ցարդ կը մերժէր ետ ստանալ գումարը), ֆրանքեւիսրայէլեան յարաբերութիւններու բարելաւման կը ծառայէ, ինչպէս նկատել կու տան քաղաքական դէտեր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՍԻԳԻՆ Դանիա եւ Նորվեկիա պիտի այցելէ Դեկտեմբերին: Երկու երկիրներն ալ անդամ ըլլալով հանդերձ Ատլանտեան Ուխտին՝ լաւ յարաբերութիւններ կը պահեն Խորհ. Միութեան հետ:

ՉԱԽ ԿՈԼԻՍՏՆԵՐ նոր կուսակցութիւն մը հիմնեցին ձուլելով երեք խմբակցութիւններ, որոնք կը ծառայէին այդ գաղափարականին: Նոր կուսակցութիւնը կը կոչուի Էմ. Էս. Փէ. (Շարժում Ընկերվարութեան համար մասնակցութեամբ): Նախագահն է՝ Փիէր Պիյոթ եւ պատուոյ նախագահը՝ Էտկար Ֆօռ, որ կը նախագահէ արդէն քաղաքական այլ շարժումի մը:

ԱՍԽԱԿԱՆ ԴՈՒՄԻ նոր համաճարակ մը ծայր տուած է եւ արդէն բազմաթիւ պարագաներ կան Սպանիա, Հունգարիա եւ Սլովաքիա:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ յաջողեցան նկարել Հրատ մոլորակը շատ մօտէն եւ Մառինէր Թ արուեստական առաջին արբանեակը պիտի շարունակէ այդ աշխատանքը ամիսներու երկայնքին: Այս փորձերու գըլխաւոր նպատակն է հաստատել թէ կեանք կա՞յ կամ եղա՞ծ է Հրատի վրայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ Ազգ. Ժողովը քննութիւն բացաւ Տէմիրէլի դէմ եղած մեղադրանքներու առթիւ: Որոշումը տրուեցաւ 105ի դէմ 366 ձայնով եւ 6 ձեռնպահ: Ծանօթ է որ Ատալէթի պարագլուխ՝ նախկին վարչապետը կ'ամբաստանուէր իբրեւ մէկը որ իր դիրքէն օգտուելով մասնաւորաբար նպաստաւորած է իր ընտանեկան պարագաները (ի մասնաւորի երկու եղբայրները):

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Տէյլի Նիուզ թերթին համաձայն, Թմրեցուցիչի առուծախի մէջ մեծ դեր կը խաղայ Ֆրանսայի բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը, անդամ Ստէֆի (Հակալրտեսական բաժանմունք): Ներքին եւ Արդարութեան նախարարութիւնները զեկոյց մը հրապարակեցին վերապահութիւն յայտնելով այս լուրին առթիւ:

ԼԷՅՏԻ ՖԼԷՄԻՆԿ, անգլիացի անուանի գիտնականին կինը, արտաքսուեցաւ Յունաստանէ: Վերջերս դատապարտուած էր բանտարկութեան յոյն իշխանութիւններու կողմէ, այն ամբաստանութեամբ, թէ օգնած է քաղաքական բանտարկեալի մը փախուստի փորձին, յունական բանտէ: Փորձը ձախողած էր գաղտնիքի երեւան ելլելով: Լէյտի Ֆլէմինկ ծագումով Յոյն է:

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻ արձագանգ կը հանդիսանայ սահմանային միջադէպերու: Փաքիստանեան երեք օդանաւեր «բռնաբարած» են Հնդկաստանի օդային սահմանը: Որոշ աղբիւրներու համար Տիկին Կանտի, Հնդկաստանի վարչապետը, հաւանաբար պատերազմական վիճակ հռչակէ երկրին մէջ, նկատի առնելով սեղծուած ծանր կացութիւնը Հնդկաստանի եւ Փաքիս-տանի միջեւ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք կիրակիի մեր թիւով, Կիլիկեան Աթոռը Պատուիրակութիւն մը ղրկած է Էջմիածին: Այս առթիւ Անթիլիասէն ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.—

Ցանուն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին լիազօրուած ենք հաղորդելու ի գիտութիւն Թեմական ազգային — եկեղեցական իշխանութեանց եւ բարեպաշտ հայ ժողովրդեան, թէ ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Հայրապետ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի եւ իր Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հրաւէրին, Ս. Աթոռիս Հայրապետը՝ Նորին Ս. Օծութիւն Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոս, համախորհուրդ իր Ազգ. Կեդրոնական Վարչութեան, որոշեց Ս. Էջմիածին ուղարկել պատուիրակութիւն մը՝ Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներուն հետ միասնաբար եւ եղբայրաբար քննարկելու կաթողիկոսական գոյգ աթոռներու փոխ-յարաբերութիւնները:

Ուրախ ենք յայտնելու, որ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատուիրակները, 9 Նոյեմբեր 1971, Երեքշաբթի Պէյրութ — Երեւան օդանաւային գծով մեկնեցան Ս. Էջմիածին, Հայաստան:

Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն.—

1 — Գերշ. Տ. Տաճատ Ս. Արքեպիսկոպոս Ուրֆալեան, առաջնորդ Հայոց Լիբանանի Թեմի:

2 — Գերշ. Տ. Արտաւազդ Ս. Եպիսկոպոս Թրթռեան, տեսուչ Կիլիկեան Դպրեվանքի:

3 — Պր. Վահէ Սէթեան, ատենապետ Ազգային Ընդհանուր Ժողովի:

4 — Մեթր Խաչիկ Պապիկեան, ատենապետ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
(Կնիք)

9 Նոյեմբեր 1971
Անթիլիաս — Լիբանան

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այդ շրջաններուն է որ խումբ մը ուրիշ մտաւորականներով, կը հիմնէ Ն. Ռ. Ֆ. պարբերաթերթը եւ կը հրատարակէ իր Վատիկանի մառաններ (1914) վէպը: Ու կ'աշխատի Օրագրին զոր սկսած էր շարադրել 1889էն ի վեր:

Պատերազմի ողբերգութիւնը իր մէջ կ'արթնցնէ կրօնական զգացումը: Մանաւանդ որ իր բարեկամներէն շատեր՝ Լէոն, Քոփօ, Ռիվիէռ կաթոլիկ դարձած էին: Աւեն մը կը փորձուի ժամսի եւ Բլօտէլի պէս կոյր համակերպութեամբ մը կապուիլ Աստուծոյ պատուիրաններուն: Կրկին կը կարդայ Աւետարանը, ուր ոչ մէկ պատուէր, օրէնք եւ արգելք կը գըտնէ իր ապրելակերպը դատապարտող:

Կ'ազատագրուի նաեւ աւելի մտերիմ կապանքներէ: Իմանալով որ կինը պատռած է իրենց երիտասարդութեան սիրային նամակները, ուր «դրած էր իր լաւագոյնը», Ժիտ վհատած՝ կը նետուի կեանքի քօղարկուած հաճոյքներու հետապնդումին:

1919ին Հովուական համանուագը վերջ կը դնէ իր գրականութեան առաջին հանգրուանին: Անկէ ետք Ժիտ կը դառնայ աւելի յանդուգն, աւելի անկեղծ: Անվախօրէն կը խօսի իր անբնական սէրերու մասին: Հանրութիւնը կը սկսի հետաքրքուիլ իր անցեալի գործերով ալ, իւրաքանչիւր ընթերցող կը ջանայ տողերուն արանքէն երեւան հանել դայթակղութիւն մը: Եւ իր դէմը կը շղթայազերծուի խաչակրութիւն մը առաջնորդուած Հանրի Մասիսի եւ Հանրի Պերոյի կողմէ, որ պարսաւագիրի մը մէջ զայն չարագործ կ'անուանէ:

Ժիտ սակայն կը շարունակէ իր գործը: Կ'ուզէ ինչուներ արթնցնել մարդոց միտքերուն մէջ:

1925–26ին կը ճամբորդէ Կեդրոնական Ափրիկէ եւ վերադարձին կը հրատարակէ իր Ճամբորդութիւն դէպի Քոնկօ (1927), ուր երեւան կը հանէ գաղթատիրութեան դէչ կողմերը:

1932ին կը մասնակցի խաղաղութեան միջազգային ժողովին եւ կը մտնէ համայնավար շարքերը, ի զարմանս ժամանակակից մտաւորականներուն:

1936ին ուխտի կ'երթայ իր նոր որդեգրած գաղափարներուն հայրենիքը, ուր անյուսալին կրնար գոյութիւն ունենալ, եւ շատ մը հաւատացեալներ մտքով կ'ընկերանան իրեն: Սակայն փիասքօ մըն է այս ճամբորդութիւնը: Ժիտ յուսախաբ կը վերադառնայ. բարոյապէս տաքէն պաղ անցած է: Իր ճշմարտասիրութիւնը, Սրբագրութիւններ խորհրդային Միութենէն վերադարձիս (1936), զինք կը

տեսնէ որ յայտնէ իր վախը եւ զզուանքը ստալինեան ձեւապաշտութեան առջեւ:

Կրկին ինքզինքը առանձին կը զգայ, մանաւանդ երբ 1938ին կինը կը մեռնի:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին կը հեռացուի ապա կ'աքսորուի Գերմանացիներու կողմէ: Կը հաստատուի Թունուզ, իր յիշատակներուն երկիրը: Տարիքը արդէն եօթանասուն է: Յետադարձ ակնարկներուն ժամանակն է: 1947ին կը պարգեւատրուի Նոպէլեան մրցանակով: Եւ 4 տարի ետք 1951ին, կը մեռնի ձգելով իր Օրագրէն հանուած գաղտնի էջեր, ուր կը պատմէ իր կնոջ կրած տառապանքները, իր պատճառաւ, եւ այն խղճի խայթերը զորս կ'ունենար ամէն անգամ որ կ'իրագործէր իր ազատ ապրելու կամքը:

Ժիտի գործը պատկառելի է եւ որակով եւ քանակով. աւելի քան 60 հատոր: Սակայն այս այլազանութիւնը կը գտնէ իր միութիւնը՝ հեղինակին հետապնդած յարափոփոխ եւ սակայն նոյնարժէք նպատակին մէջ. «Երջանկութիւն գտնել կեանքի մէջ եւ ուրիշներուն երջանկութիւնը աւելցնել»: Եւ այս իրագործելու համար

իրր միջոց ընտրած է, «Խոստովանութիւնը իրր արուեստներէն մէկը», ինչպէս կ'ըսէ Անտրէ Ռուսօ:

Ճիշդ է որ ուզած է գայթակղութիւն տեղծել, խզել ամէն կապ համեստութեան, պատշաճութեան եւ օրէնքի հետ: Ուզած է շրջել բոլոր հաստատուած արժէքները: «Ընտանիքներ՝ ձեզ կ'ատեմ», կամ «Աւա՜ղ, մեր մեծագոյն բանաստեղծը Վիքթոր Հիւկօն է» ոսմբեր են, արձակուած ընկերութեան համոզումներուն եւ կարգուսարքին դէմ: Նոյն ատեն սակայն կը պահանջէ որ մարդ զարգացնէ իր հակումները երբ անոնք կ'ընթանան դէպի զառիվեր եւ ոչ դէպի զառիվար:

Եզրակացնելու համար՝ Ժիտին տանք խօսքը. «Համակերպութեամբ կը մօտենամ մահուան: Վայելեցի երկրին բարիքները: Քաղցր է ինծի համար մտածել թէ, ինձմէ յետոյ, շնորհիւ ինծի, մարդիկ իրենք զիրենք աւելի երջանիկ պիտի զգան, աւելի լաւ, աւելի ազատ: Մարդկութեան բարիքին համար է որ կատարեցի գործս: Ապրեցայ»: (Թեզէոս գործէն):

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ԵՐԿՐԱՅԻՆ ՍՆՈՒՆԴՆԵՐ

Ամարանոց պարտէզ

Այս աւազանին մէջ: Ուրուալոյս: Իւրաքանչիւր կաթիլ, իւրաքանչիւր ճաճանչ, իւրաքանչիւր էակ անդ կը մեռնէր հեշտութեամբ:

Հեշտութի՛ւն, պիտի ուզէի այս բառը վերստին ըսել, անընդհատ: Զայն պիտի ուզէի հոմանիշ բարօրութեան: Պիտի ուզէի նոյնիսկ, որ բաւ ըլլար ըսել կենցաղութեան, պարզապէս:

Օ՛, թէ Աստուած աշխարհը չէ ստեղծած պարզապէս ի խնդիր հեշտութեան, ահա՛ ինչ որ մարդ հազիւ կրնայ մտածել ըսելով թէ... եւայլն:

Նրբօրէն հեշտաւէտ զովութեան այս վայրը, ուր ննջելու գլխթանքը այնքան խոր է, որ մարդ զայն ցարդ անծանօթ պիտի կարծէր:

Ու անդ քաղցրահամ սնունդներ կը սպասէին, որ մեր անօթութիւնը իրենցմէ մեծնար:

Ադրիական, առաւօտեան ժամը 3ին

Նաւաստիներու երգը՝ պարանաց մէջ, զիս տաղտուկով կը նեղէ:

Օ՛, ծայրայեղօրէն հինաւուրց ու քանի՜ն երիտասարդ երկիր, եթէ գիտնայի՜ր, եթէ գիտնայիր դառն ու քաղցր համը, նրբօրէն հեշտին համը, որ ունի մարդուն յոյժ կարճ կեանքը:

Եթէ գիտնայի՜ր, օ՛, յաւերժական գաղափար երեւութական ձեւերուն, թէ որքան մահուան մերձաւոր սպասումը արժէք կուտայ խուսափուկ վայրկեանին:

Ո՛վ գարուն, լոկ մէկ տարի ապրող բոյսերուն փխրուն ծաղիկները աւելի անհամբերութեամբ կը սարսռան: Մարդը իր կեանքին մէջ միայն մէկ գարուն ունի եւ ուրախութեան մը յիշատակը երջանկութեան նոր հպում մը չէ բնաւ:

Ֆիեզոլի բլուր

Գեղանի՜ Ֆլորանս, քաղաք պատկառելի ուսմանց, պերճանքի ու ծաղիկներու, քաղաք ծանրալուրջ, մուրտի հատիկ ու զափնեպսակ «նրբուշէգ սաղենւոյ»:

Արտեւան Վէնչիլլիաթայի: Առաջին անգամ ես անդ տեսայ ամպերը, որ երկնից լազուարթին մէջ կը լուծուէին: Որքան խորունկ էր զարմանքս, քանի որ չէի մտածեր թէ կրնային ձուլմամբ կորսուիլ երկնից գոյը, կարծելով թէ կրնային տեւել մինչեւ անձրեւին թափիլը ու կրնային թանձրանալ: Այլ ոչ, կը դիտէի բոլոր ծուէններուն մէկիկ-մէկիկ անհետանալը, — ու ի՛նչ որ կը մնար երկնից ծաւի, լազուարթն էր լոկ: Հրաշալի մահ մըն էր ատիկա: Նուաղում մը՝ երկնից բացատքներուն մէջ:

Հռոմ, Մոնթէ փինչիօ

Ինչ որ հրճուանքս եղաւ այդ օրը, սիրոյ զոյգն ինչ նման բան մըն էր, — այլ սէրը չէր կամ առնուազն ոչ այն, որուն մասին կը խօսին եւ զոր կ'որոնեն մարդիկ: — Ոչ ալ գեղեցկութեան զգացումն էր: Կնոջմէ մը չէր գար ան ինձ, ոչ ալ իմ մտածումէս: Պիտի գրէ՞ի արդեօք ու միթէ զիս պիտի հասկնայի՞ր, եթէ ըսեմ որ լոյսի պարզ յափշտակութիւն մըն էր ան:

Նստած էի այդ պարտէզին մէջ: Արեւակը չէի նշմարեր, այլ օդը կը դողար համասփիւռ լոյսով, կարծես թէ երկնից լազուարթը կը վերածուէր հեղուկի ու կ'անձրեւէր: Այո՛, արդարեւ կոհակներ կային, լոյսի ալեկոծումներ, կայծերու փրփուրին վրայ՝ կարծես կաթիլներ կ'ոստոստէին: Այո՛, իրաւամբ, այն լայնածիր ծառուղիին մէջ կարծես թէ լոյսը կը հոսէր եւ ոսկեզօծեալ փրփուրներ կը կաթկթէին ճիւղերու ծայրէն՝ ճառագայթներու այս պերճ յորձանահոսումին մէջէն:

Ի Նափոլի, վարսայարդարի այդ փոքրիկ կրպակը ծովուն առջեւ եւ արեւը: Տօթերու ափնուղիներ: Վէժք՝ որ կը վերցնես, ներս սահելու համար: Մարդ ինքն իրեն կը թողլքէ: Արդեօք երկար կը տեւէ՞ ասիկա: Հանդարտութիւն: Քրտինքի կայլակներ քունքերուս վրայ: Օճառի փրփուրի սարսուռ՝ այտերուս: Ու ան, որ սափրելէ վերջ սիրով կը նրբացնէ իր ածելին երթուղարձը, վերստին կը սափրէ աւելի ճարտար ածելիով մը ու այժմ գաղջ ջուրով թրջած սպունգով մը, որ հաճելի թուլութիւն մը կը պարգեւէ մորթին, թեթեւօրէն կը վերցնէ շրթունքս: Անուշաւէտ, քաղցր ջուրով մը կը լուայ դէմքս, մեղմելու համար բորբոքումն ու այրուածքը: Ապա օծանելիքով կը դովացնէ անգամ մը եւս մորթը: Յայնժամ, որպէսզի ստիպուած չըլլամ ելլել, շարժում մը ընել, մազերս կտրել կուտամ:

Ամալֆի, ի գիշերին

Գիշերային սպասումներ կան:

Մարդ չի գիտեր դեռ ո՛ր սիրոյն:

Փոքրիկ սենեակ ի վերայ ծովուն: Զիս արթնցուց լուսնին կարի մեծ պայծառութիւնը, լուսնին՝ ի վերայ ծովուն:

Երբ պատուհանին կը մօտենայի, կը կարծէի թէ արեւածագն էր եւ թէ պիտի դիտէի ծագիլը արեւուն: Այլ ոչ: Արդէն յանգած իր լիութեան ու կատարելապէս ամբողջացած, — լուսինն էր: Քա՜ղցր, քաղցր, քաղցր՝ ինչպէս Հեղինէի հիւրընկալութիւնը երկրորդ Ֆաուսթին մէջ: Ծով ամայական, գիւղ մեռեալ: Շուն մը կ'ոռնայ գիշերուան մէջ: Պատուհաններէն առկախ լաթի ծուէններ:

Տեղ չկայ հոս մարդուն համար: Օ՛ այլեւս չհասկնալ թէ ի՞նչպէս այս բոլորը պիտի զարթնուն, ծայրայեղ ու անձկայրեաց ցաւը այս շան: Օրը պիտի չգայ ի լոյս երկրին վրայ: Ննջելու անկարելիութիւն: Պիտի ընե՞ս միթէ... այս կամ այն արարքը, —

Պիտի ելլե՞ս ի շրջագայութիւն ամայի պարտէզին մէջ,

Պիտի իջնե՞ս ծովափ լողնալու համար

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Վաղը, այս ատեն, հասարակաց աղօթքի ժամուն, կը սպասես մեր ուռենիին մօտ, աղբիւրէն քիչ մը վար: — Սարսափած էի: Բոպէ մը ետքը շարունակեց. հայրս — մօրեղբայրս — երկու օր է որ բացակայ է, հազիւ թէ երեք օրէն դառնայ: Կը փախչինք, օրերը մեզի նպաստաւոր են:

— Կը փախչի՞նք, կրկնեցի մեքենաբար, կը փախչինք, կը թռչինք. ո՞վ կրնայ դէմ կենալ իկիտ Ահմէտի երբ Բուլբէն ունենայ իր թեւերուն...:

— Այդ յաջողութիւնը երաշխաւորելու համար, ընդհատեց խօսքս, անհրաժեշտ բաներ կան: — Ան ինչ որ արդէն հոգացած է Բուլբէ: — Ու ի՞նչ տեսնեմ, աջ ձեռքը ետեւ տանելով, իր ծածկոցին մէջէն դուրս հանեց ադուոր դաշոյն մը ու երկու ատրճանակ:

— Ա՛ռ ատոնք, ըսաւ, իկիտին համար թող բան մը չպակսի: Վերջին խօսքս չմոռնաս, վաղը, քեզի ըսած ժամուս, մեր ուռենիին մօտ... եւ դուրս ելաւ ատանց ետեւ դառնալու:

«Տեսե՞ր էք այծեամը որ կը փախչի եղեւիններու մէջ. այդպէս հեռացաւ ան: Վազեցի պատուհան, անգամ մըն ալ տեսնելու փախստական հուրին, նայեցայ, երկու ստուերներ միայն երեւցին, ու բոպէ մը ետքը՝ լսեցի Աղային դրանը ձայնը, որ կը փակուէր: Խենթեցայ կեցած տեղս, ինչո՞ւ փախցուցի զանի, ինչո՞ւ ոտքերուն առջեւ չինկայ որ վրաս կոխկռտելով անցնէր, ի՞նչու, գոնէ անգամ մը, քղանցքներուն... չպլլուէի... էյ Ալլահըմ, ան ի՞նչ օր ու գիշեր...: Սենեակս դատարկուեցաւ ու ես ինծի հետ մնացի:

— Իրա՛ւ ծանր բան:

— Ուշ ատեն սթափեցայ: Վերջին խօսքերը ականջիս մէջ էին իր հրեշտակային ձայնովը, Բուլբէին մօտ, վաղը գիշեր, աղօթքի ժամուն, փախչինք»:

Արթուն մնացի ժամերով: Երբ կը խորհէի թէ ի՛նչպէս պիտի լուսցնեմ, երգի անուշ ձայն մը ներս մտաւ: Ի՛նչ տեսնեմ, Բուլբէիս պատուհանները լոյսի մէջ էին, երգը կուգար այն կողմէն: Եղանակը ծանօթ էր ինծի, բայց երգուածքին մէջ չգիտեմ ինչ նոր բան մը կար որ լսած չէի, անուշ, շատ անուշ: Հեռուէն կուգար ան թեթեւ հովին հետ, մեղմ ու այնքան գեղգեղուն որ կարծես թէ վազող ջուրի մը ճկունութիւնը ունէր: Բառերը չէին հասներ, բայց պէտք ալ չունէի, ձայնը եղանակաւորուած, կը խօսէր ամէն բան, կ'իջնէր սրտիս խորքը, հոգիիս մէջ կը պտուտկէր, աչքերուս վրայ կը սրսկուէր: Հիւանդի երգ լսա՞ծ էք դուք, ճիշդ հիւանդի երգ մըն էր, ատոր պէս տժգոյն, նրբացած, մարելու մօտ, որ աչքերդ կը կտրէ ու աչքերուդ մէջ արցունքը կը բերէ:

Ահմէտ այսպէս ձայնը մարելու վրայ եղաւ բոպէ մը, իր յուզմունքը զգացուեցաւ, ու աչքերն ալ արցունքոտեցան:

— Անցած բանե՛ր:

— Ոչ, այս բոպէիս ալ իմ մէջս կ'ապրին ատոնք, երգը, ձայնը, գիշերը, պատուհաններէն տեսնուած լոյսերը մութին մէջ, ու կը չարչարուիմ:

— Բայց չէ՞ որ դուն ծերուկ մարդ ես հիմա:

— Ես ծերուկ, բայց հոգիս միշտ առաջուան պէս է:

— Լաւ, միայն թէ պատմութիւնը:

— Անգամ մը բոլոր ուժովս նայեցայ իր մէկ պատուհանէն ներս: Ի՞նչ կը կարծէք որ տեսնէի: Ան ինքը, Բուլբէն, սպիտակ շալիկով մը, թիկունքին վրայ առած կարմիր մեկնոց մը, շաղանակէ մազերը արձակ թողուած ցիրուցան, ու ատոնց մէջ, բոցերով շինուած դէմք մը: Գլուխս դուրս հանեցի, ձեռքերս երկընցուցի ու իբրեւ թէ կախուած մնացի պարապութեան մէջ ուր հովէն մաղուելով կուգար իր անուշ երգը, օրօրուն ցաւագին, լալկան, արցունքոտ:

Ես ինքս ալ կը վրդովուէի իր կրած յուզմունքէն:

— Ո՞րքան մնացի այդտեղ, մինչեւ ե՞րբ լսեցի այդ երգը՝ պաշտամունքի ձեւով կեցած այն պատկերին առջեւ, չեմ գիտեր, միայն թէ երբ արթնցայ նոյն պատուհանին ներքեւ, արեւը եկած էր վրաս, եւ գիւղին մէջ կեանքը սկսած արդէն: Երանի թէ քունս աւելի երկարէր ու աչքերս բացած ըլլայի արեւմտի ատեն:

— Խե՜ղճ մարդ, ըսի ինքնիրենս:

— Անհամբերութիւնը կ'ուտէր զիս, ո՛չ ուտել կրնայի նոյն օրը եւ ո՛չ խմել, կենալ, նստիլ, քալել, ոչ մէկը, ու այդպէս մինչեւ որ իրիկուն եղաւ: Փորձութեան բոպէները բոլորովին լըջացան երբ մութը քիչ քիչ սկսած էր տարածուիլ: Հագուեցայ, շքուեցայ, գօտիս կապեցի պատրաստ այն դաշոյնով ու ատրճանակներով որոնք տրուած էին ինծի առջի գիշերը Բուլբէի ձեռքով:

— Սրտադող չունեցա՞ր բնաւ այդ բոպէներուն:

— Ոչ, բոլորովին ուրիշ մարդ դարձած էի, ուժովցած ա՛լ աւելի, միայն քիչ մը անհամբեր: Ու մէյ մըն ալ ներս մտաւ իր սպասուհին ըսելու թէ պատրա՞ստ եմ: Առանց բոպէ մը կայնելու, աճապարեցի ուռենիին մօտ: Հազիւ վայրկեան մը անցած, եկած էր ինքը... Բուլբէն, մութէն շրջապատուած:

ՀՐԱՆԴ

(3 – Շար.)

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

Նոր Ջուղայ այցելեցին, Հոկտեմբեր 10-13, Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան նախագահը՝ Տոքթ. Ազերետօ Պերտիկան եւ նոյն Հիմնարկութեան Հայկական Գործերու Բաժնի վերին պատասխանատուն՝ Ռոպէր Կիւլպէնկեան, իրենց կիներով:

Այցելութեան նպատակն էր մօտէն ծանօթանալ Պարսկաստանի հայ գաղութին կրթական, մշակութային եւ ընկերային կեանքին:

Նոր Ջուղայի օդակայանին մէջ հիւրերը դիմաւորուեցան տեղւոյն Նահանգապետութեան փրոթոքոլի պետին՝ Պինայի, ինչպէս նաեւ քահանայից դասի, Թեմական Խորհուրդի, Կրօնական Խորհուրդի, Նոր Ջուղայի ներկայացուցչական մարմնի, դպրոցներու Հոգաբարձութեանց եւ այլ ազգային, մշակութային եւ կրթական մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ:

Ազգային Առաջնորդարանի մէջ կատարուած կարճ ընդունելութենէ մը ետք հիւրերը, ընկերակցութեամբ Գարեգին Եպս. Սարգիսեանի եւ Ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն, առաջնորդուեցան Մայր եկեղեցի, ուր Թարգմանչաց Վարդապետաց տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ տեղի ունեցաւ: Պատարագիչն էր Եղիշէ Վրդ. Մանճիկեան:

Գարեգին Եպս. Սարգիսեան իր քարոզին մէջ վերլուծեց արժէքը Թարգմանիչ Վարդապետներու գործին, որու ծնունդն էր եղած Ոսկեդարը: Ապա կոչ ուղղեց ուսանողութեան եւ ժողովուրդին հաւատարիմ մնալու Թարգմանիչներու ոգիին՝ հայ ստեղծագործական տաղանդը կենդանի պահելով Նոր Ջուղայի եւ Իրանա - Հնդկաստանի թեմին մէջ:

Առաջնորդը յատկապէս պանծացուց բարերար Գ. Կիւլպէնկեանի գործին արժէքը՝ ընդգծելով անոր հաստատած Հիմնարկութեան մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները հայ դպրութեան, կրթութեան եւ մշակոյթին, Վռամշապուհ արքայի մեկենասական ոգիով եւ նախանձախնդրութեամբ: Գարեգին Եպս. Սարգիսեան անդրադարձաւ նաեւ նկարիչ ողբացեալ Սարգիս Խաչատուրեանի ծառայութիւններուն Ս. Ամենափրկիչ վանքին եւ, յատկապէս, Թանգարանին ու առհասարակ Նոր Ջուղայի արուեստասէր հասարակութեան, այդ ծառայութիւնները որակելով վեր ամէն գնահատանքէ:

Իր ֆրանսերէն խօսքին մէջ ան շնորհակալութիւն յայտնեց Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան վարիչներուն իրենց շնորհաբեր այցելութեան համար, շեշտեց բարիքը անոնց ներկայութեան Նոր Ջուղայի մէջ, մասնաւորապէս հայ մշակոյթի այս օճախին վերակենդանացման տեսակէտէն՝ որպէս բարձրօրէն գնահատելի քաջալերանք մեր հաւատարիմ ժողովուրդին համար:

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Գ. Կիւլպէնկեանի, Ս. Խաչատուրեանի եւ Նոր Ջուղայի հանգուցեալ ուսուցիչներուն եւ ուսուցչուհիներուն ի յիշատակ:

Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ մտերմիկ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ հիւրերուն եւ Ազգ. իշխանութիւններու անդամներուն միջեւ: Այս առթիւ խօսք առին զանազան մարմիններու ներկայացուցիչները, որոնք իրենց անկեղծ գնահատանքը յայտնեցին Հիմնարկութեան կատարած հայանուէր գործերուն համար:

Վերջին խօսքը եղաւ Ռ. Կիւլպէնկեանի, որ գաղութէն իր կրած խոր տպաւորութեան մասին արտայայտուեցաւ:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 5ին, առաջնորդութեամբ Թեմի առաջնորդին եւ ընկերակցութեամբ Թեմական Խորհուրդի անդամներուն, հիւրերը այցելեցին Սպահանի նահանգապետ՝ Ղ. Քիանփուրի, որ մեծ ուրախութեամբ ընդունեցաւ զիրենք:

Շուրջ մէկ ժամ տեւող այս տեսակցութեան ընթացքին Տոքթ. Պերտիկան եւ Ռ. Կիւլպէնկեան նահանգապետին յայտնեցին իրենց կրած տպաւորութիւնները Իրանէն, յատկապէս, խօսելով երկրին դարաւոր մշակոյթին արժէքներուն մասին:

Յաջորդ օրը, Հոկտեմբեր 11ին, Հիմնարկութեան վարիչները այցելեցին Ս. Ամենափրկիչ վանքը, ուր դիտելէ ետք եկեղեցիին նկարազարդումները, հիացում յայտնեցին գունազարդ նկարներուն եւ, առհասարակ, ընդհանուր գեղարուեստական մթնոլորտին մասին: Ապա հիւրերը այցելեցին նորակառոյց Թանգարանը, ուր արուեստի գլխաւոր առարկաներուն ծանօթացան Լեւոն Մինասեանի եւ Գարեգին Եպս. Սարգիսեանի տուած բացատրութիւններով: Այցելեցին նաեւ հին Թանգարանի շէնքն ու գրադարանը: Հին շէնքը պիտի վերածուի Մատենադարան - Ընթերցասրահի, ուր պիտի դասաւորուին գիտական հիմունքներով գիրքերը, թերթերը եւ ձեռագիրները: Հիմնարկութեան վարիչները իրենց այցելութեան աւարտին յայտնեցին, թէ այդ աշխատանքներուն օժանդակելու համար Հիմնարկութիւնը կը տրամադրէ ինը հազար տոլար:

Օրուան հիւրերը այցելեցին նաեւ Ս. Բեթղեհէմ եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիները: Ս. Բեթղեհէմ եկեղեցիին մէջ անոնք առիթ ունեցան տեսնելու հայ որմնանկարչական արուեստի անդրանիկ նմոյշները, մասնաւորապէս խորանին շուրջը: Ծանօթացան մաքրութեան եւ վերանորոգութեան աշխատանքներուն:

Սպահանի համալսարանի տնօրէնին մօտ կատարուած այցելութենէն ետք հիւրերը ներկայ գտնուեցան ի պատիւ իրենց տրուած ճաշին՝ տեղւոյն նահանգապետին կողմէ: Ճաշին ներկայ գտնուեցան Սպահանի ընդհ. զօրապետը, փոխ-նահանգապետը, քաղաքապետը, ինչպէս նաեւ այլ բարձրաստիճան պետական անձնաւորութիւններ:

Յաջորդ այցելութիւնը վերապահուած էր համալսարանի հայագիտական ամպիոնին: Պարսիկ ուսանողուհիներէն մէկը բարի գալուստի խօսքը արտասանեց հայերէնով, իսկ Ջ. Դաւթեան՝ անգլերէնով: Հիւրերը համալսարանի տեսուչ Տոքթ. Մոհամէտի առաջնորդութեամբ այցելեցին համալսարանի այլազան բաժինները, ներկայ գտնուեցան ձայնադրական եղանակով հայերէնի դասաւանդման:

Տոքթ. Պերտիկան յայտնեց, թէ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը իր կատարած 25.000 տոլարի յատկացումին վրայ, 25 հազար տոլար եւս կ'աւելցնէ, որպէսզի ըստ ծրագրի շինուի հայագիտական ամպիոնի նոր շէնքը:

Հիւրերը իրենց վերջին այցելութիւնները վերապահած էին հայկական վարժարաններուն եւ քաղաքի տեսարժան վայրերուն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

անդ,

Հաւաքելու պիտի երթա՞ս նարինջները, որ գորշագոյն կը թուին լուսնկային տակ:

Գգուանքով մը թափանցիկ պիտի մխիթարե՞ս այդ շունը:

— Այնքա՛ն յաճախ գտայ բնութիւնը, որ ինձմէ շարժում մը կը պահանջէր ու չգիտցայ արարքը, որ կրնայի ընծայել իրեն:

Սպասել ի զուր քունին, որ չէր ուզեր գալ:

Մանուկ մը հետեւցաւ ինծ, այս պատերով շրջապատուած պարտէզին մէջ, կախուելով ճիւղէ մը, որ կը քսուէր սանդուխին: Սանդուխը դէպի դարատափները կ'ելլէր, երկայնքն ի վեր այս պարտէզին: կը թուէր թէ մարդ չէր կրնար թափանցել ներս:

Ո՛վ գողտրիկ դէմ, զոր տերեւներուն ներքեւ քայքայեցի, — ո՛չ մէկ բաւարար թերատուեր երբեւիցէ պիտի կրնար քօղարկել քու շողարձակ քայլդ եւ քու ճակտիդ վրայ գանգուրներուն ձգած ուրուալոյսը միշտ աւելի եւս մռայլ կը թուի:

Պիտի իջնեմ այս պարտէզին մէջ, կախուելով ճիւղերէն ու ճկեններէն եւ գոռալով պիտի հեծեծեմ թռչնատունէ մը աւելի երգելով լի ու բարախուռն այս թառուններուն տակ, — մինչեւ գալուստը երեկոյեան, մինչեւ յայտնութիւնը գիշերուան որ պիտի ոսկեզօծէ ու ապա պիտի մթագնէ խառնութեամբ աղբիւրներու խորհրդաւոր ջուրը:

Ու փափկագեղ մարմինները բնդելուզուած
ի մէջ ճիւղերուն...
Նուրբ մատով մը հպեցայ իր սատափեայ
մորթին:
Կը նշմարէի իր նրբագեղ ոտքերը
Զորս անաղմուկ կը դնէր աւազին վրայ:

ԱՆՏՐԷ ԺԻՏ

Թարգ. Վ. Տ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱԼ. ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Անուանի երգահանին ծննդեան 100ամեակի հանդիսութիւններու շարքը սկսաւ երգահանդէսով մը, որ տեղի ունեցաւ Սպենդիարեան Տուն - Թանգարանի բակին մէջ: Երգահանդէսին բացումը կատարեց Տուն - Թանգարանի տնօրէնը, որմէ ետք երգահանին երաժշտական արուեստին մասին արտայայտուեցաւ Հայաստանի մշակոյթի փոխ-նախարարը՝ Ս. Գասպարեան: Խօսեցաւ նոյնպէս Ս. Կապուտիկեան: Սպենդիարեանի երաժշտութիւնը, ըսաւ ան, սնած է ճշմարիտ ժողովրդական մեղեդիի ակերէն. հոն՝ ասոր մէջ է անոր կենսունակութեան գաղտնիքը, անոր անթառամ փառքին գրաւականը:

Գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին:

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

«Գերման գեղարուեստական Խորհուրդ»ի հրաւէրով Պոն ժամանեց Արամ Խաչատրեան: Երգահանը քանի մը քաղաքներու մէջ պիտի ղեկավարէ նուագախումբեր:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՈՐԱԿԸ

Յատուկ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ, Նոյեմբեր 2ին, քննելու համար շինարարական աշխատանքի որակը: Զեկուցումը կատարեց Ս. Շահնազարեան, Հայաստանի Արդիւնաբերական շինարարութեան նախարար:

Իր զեկուցումին մէջ նախարարը նկատել տուաւ, որ այժմու շինարարութեան որակը զգալի կերպով ետ կը մնայ արդի պահանջներէն: Վերջին հնգամեակին կառուցուած բնակելի մակերեսին 64 տոկոսը «ցած գնահատականով ընդունուած է պետական յանձնաժողովին կողմէ»: Անգոհացուցիչ են շէնքերու ներքին յարդարումները, առողջապահական եւ ելեկտրական միջոցներու եւ ցանցերու հաստատումը:

Թերութիւններուն գլխաւոր պատճառը որակին նկատմամբ անհրաժեշտ հսկողութեան բացակայութիւնն է: Ասիկա կը վերաբերի թէ՛ շինարարական աշխատանքին եւ թէ՛ շինանիւթերու արտադրութեան: Շինութեան վայրերը կ'ուղարկուին պետական չափանիշին չհամապատասխանող տուֆաքարեր, տախտակամածներ, կրաղիւսէ սիւներ եւ պատեր:

ՀԱՅԵՐԷՆ ՆՈՐ ՁԵՌԱԳԻՐ ՄԸ

Պրաթիսլաւայի համալսարանի գրադարանին մէջ յայտնաբերուեցաւ ԺԶ. դարու հայերէն ձեռագիր մը, որու առաջին մասը կը կազմէ Անանիա Շիրակացիի «Աշխարհացոյց»ը, իսկ երկրորդ մասը առակներու եւ խրատներու հաւաքածոյ մըն է՝ «Աղուեսագիրք» անունով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Երբ մանկամարդ Չէրքէզուհին այլեւս մինակ մնաց, տիվանին վրայ նետուեցաւ եւ թեւը թօթվելով ուժգին շարժումով մը զանգակին լարը քաշեց:

Ջաւի իսկոյն երեւցաւ:

— Ուրե՞մն, հարցուց պառաւ սենեկապանուհին անձկալից:

Հայրիէ հաստատական նշան մը ըրաւ:

Իր տիրուհիին այդ նշանին վրայ Ջաւի յառաջացաւ, անոր առջեւ ծնրադրեց ու ձեռքը բռնելով համբոյրներով ծածկեց:

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր, աղաղակեց պառաւ թրքուհին: Աստուած աղօթքս լսեց եւ վրաս գթաց... վաղը պիտի տեսնես Սուլթանուհիս թէ ինչ հպարտութեամբ միւս սենեկապանուհիներուն առջեւէն պիտի անցնիմ:

— Աստուծոյ սիրոյն, գոչեց Հայրիէ, հեռացիր որ բերնէդ բառ մը հանես:

— Անհոգ եղիր, ես ըրածս գիտեմ, այսպիսի պատիւ մը երբեք գաղտնի չի մնար: Սուլթանուհիներուն բոլոր սենեկապանուհիները հարեմին մէջ ամէն անցած դարձածները կը լրտեսեն եւ երբեք Բատիշահին հրաւիրեալը գաղտնի չի մնար: Վստահ եղիր, վստահ. այս պատիւն ալ վաղը ամէնքը պիտի գիտնան եւ նախանձէն պիտի ճաթին:

Հայրիէ սենեկապանուհիին այս փաղաքշիչ շատախօսութեան վերջ տալու համար ստիպուեցաւ ոտքի ելլել:

— Ձեր բարձրապատուութիւնը, աւելցուց Ջաւի, անշուշտ պիտի չմերժէ այսօր միւս Սուլթանուհիներուն հետ ճաշել:

— Ա՛հ, ոչ, ոչ:

— Անշուշտ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները պիտի ընէք: Լողարանին կաթը պատրաստե՞մ:

— Ոչ տակաւին կանուխ է:

— Շատ լաւ, ինչպէս որ կը հաճիս Սուլթանուհիս:

Եւ Ջաւի դուրս ելլելու պատրաստուեցաւ:

Հայրիէ պահ մը մտածեց եւ պարզութեամբ աւելցուց.

— Ինծի նայէ, Ջաւի...

— Հրամմէ՛ Սուլթանուհիս:

— Ձէյնէփը հոս ղրկէ:

Պառաւ սենեկապանուհին տժգունեցաւ:

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղար, հարցուց Հայրիէ սենեկապանուհիին այդ կերպարանքէն վրդովուած:

— Սուլթանուհիս, այսօր որ այսքան մեծ փառքի օր մըն է... պիտի զիջանի՞ ձեր բարձրապատուութիւնը պարզ դեղջկուհիի մը հետ խօսիլ որ նոյնիսկ թեմենահ մը անգամ ընել չի գիտեր:

Հայրիէ ազատ շունչ մը առաւ եւ ժպտելով աւելցուց.

— Ի՛նչ կ'ըսես Ջաւի, միթէ՞ այդ փոքրիկէն կը նախանձիս:

— Ե՞ս, Սուլթանուհիս:

— Անիկա իր պարզութեամբը զիս կը զուարճացնէ: Երէկ գիշեր չես գիտեր ինչ զարմանալի բաներ պատմեց:

— Սուտ նայէ, բնաւ ալ չի ցուցներ:

— Այո, չափազանց զուարճացուցիչ արարած մըն է, զնա զայն հոս ղրկէ:

Ջաւի մինչեւ գետինը խոնարհութիւն մը ըրաւ եւ սենեակէն դուրս ելաւ, մինչ քանի մը վայրկեան յետոյ Տիգրան ներս կը մտնէր ու դուռը ետեւէն կը գոցէր:

— Ձէյնէփ, ըսաւ Հայրիէ մեծագոչ, որպէսզի հեռացող նախանձոտ սենեկապանուհին դուրսէն լսէ, հետեւէ ինծ:

Եւ Տիգրանի հետեւողութեամբ Սուլթանուհին իր ննջասենեակը ուղղուեցաւ:

Երբ ննջասենեակին մէջ մինակ մնացին Հայրիէ ներսէն դուռը կղպեց եւ երիտասարդին գիրկը նետուելով տաք համբոյրներու մէջէն գոչեց.

— Հոգեակս Տիգրան, այս գիշեր զիրար պիտի կորսնցնենք:

Երիտասարդը տժգունեցաւ:

— Ոչ, մի վախնար, բաժանումնիս երկար պիտի չտեւէ, աւելցուց Հայրիէ... այս գիշեր Տիրոջը քով հրաւիրուած եմ... հասկցա՞ր:

— Ի՞նչ, յարեց երիտասարդը, Սուլթանէն հրաւիրուա՞ծ ես:

— Այո աղուորս... բայց կրնամ չերթալ, եթէ ըսեմ որ անհանգիստ եմ: Կ'ուզե՞ս երթամ, ըսէ՛, ես անուշս միայն քեզ կը սիրեմ:

Տիգրան վայրկեան մը խորհրդածութիւններու մէջ թաղուեցաւ:

Մտքին մէջ յանկարծ գաղափար մը ծընաւ, որ ամբողջ դէմքը լուսաւորեց:

Հայրիէ երկու ձեռքերը իր ձեռքերուն մէջ առաւ եւ ակնարկին ամբողջ զօրութեամբը զայն դիտելով անյողդողդ շեշտով մը հարցուց.

— Հայրիէ զիս կը սիրե՞ս:

— Քեզ կը սիրե՞մ, այդ ի՛նչ խօսք է... դուն առաջին այրն ես որ ճանչցայ... առաջին մարդն ես որ հոգւոյս ճամբան գտաւ եւ անոր այնպիսի լեզուով մը խօսեցաւ, որ ամբողջ մարմինս սարսռաց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆըրանսայի շրջանի կեդրոնական վարչու – թիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Թէրէզ Պօյաճեանի եւ իր զաւակներուն ու թոռներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագա – ներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծհօր՝ Զօհրապ Պօյաճեանի (Լիոն) մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աղաւնի Կիւրճեանի մահուան առթիւ, Տիկիններ Անտոնեան եւ Պապեան կը նուիրեն 50 Ֆր. Աղքատախնամին։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. տան նորոգութեան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պ. Յովհաննէս Նաւոյեան 100 Ֆր., ինչպէս նաեւ փոխան ծաղկեպսակի Միհրան Պառաւեանի մահուան առթիւ՝ Օննիկ, Սարգիս, Յովհաննէս Բաթրիկ Պառաւեան 200, Պ. Պ. Տէրպօղոսեան 20, Հայկունի եւ Արմէն Թաշճեան 50 եւ 30 Ֆր. դպրոցին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ–Սէն Ժերոմի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ։ Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կեդրոնական յանձնախումբը, պարտադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ։

ԱԶԴ

Բացին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն։

Պ. Վաղարշակ Տէր–Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը, Նոյեմբեր 19, Ուրբաթ ժամը ճիշդ 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան յանձնա – խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Պ. Ադոլլանեանէ իր կնքամօր՝ Կատար Սէօլէօղեանի մահուան առթիւ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Pour la nouvelle usine sur la zone industrielle à Autin, Mr. Tchokgarian recherche un couple concierge magasinier de confiance. Bonne rémunération.

Se présenter avec références.
S'adresser NEOTUBEX
19, Ave. de la Gare, AUTUN (S. L.
Téléphone 725

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

Vous avez déjà entendu parler du

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

Vous avez peu-être participé à certaines de ses ACTIVITES
Vous voulez en avoir une idée plus précise
VENEZ donc vous joindre à la SOIREE Cinémathographique en COULEURS intitulée

RÉTROSPECTIVE 71

Présentant nos — Voyages en France et à l'étranger
— Rallyes
— Week-end
— Diners-dansants
— Sports d'Hiver etc... etc...

VENDREDI 19 NOVEMBRE à 20 h. 45 précises
à la Maison des CENTRAUX, 3 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը Լ'էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն–Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620–1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար։

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռչըրսկատըն։ Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր։

Սահմանափակ տեղեր։ Արձանագրուիլ ժամ առաջ։

Մասնակցութիւն 525 ֆրանք

կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին։

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն։

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փաս – փոր) ի զօրու։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՍՕՆ (ՌԵՎԷՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան։

REGION PARISIENNE
DE BASKET-BALL
CHAMPIONNAT
de Promotion d'Excellence Régionale
L'U. G. ARMENIENNE
Vous invite Dimanche à 16 h. 45
21 Novembre : U.G.A. - U.S.M. Gagny
12 Décembre : U.G.A. - A.S. Pierrefitte
9 Janvier : U.G.A. - Paray Vieille Poste
6 Février : U.G.A. - U.S. Champagne
13 Février : U.G.A. - F. Gonesse
5 Mars : U.G.A. - U.S. Charonne
19 Mars : U.G.A. - C.S. Montereau
SALLE VALEYRE (entrée libre)
24, Rue Rochechouart, Paris (9e)
Métro : CADET
Renseignement et inscriptions sur place pour les jeunes gens et jeunes filles à partir de 12 ans.

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին
ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, գոհարեղէնի
որեւէ գնումի մը համար
ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Կ Ո Չ

Փոն տը Շերուի Ազգային Միութեան վարչութիւնը գոհունակութեամբ կը տեղեկացնէ, թէ տեղւոյն Հայոց եկեղեցիին արտաքին մասին բոլոր աշխատանքները լրացած են։ Ցարդ այդ աշխատանքին համար ծախսուած է 120.000 Ֆրանք։ Այժմ կը մնայ կարգաւորել ներքին մասը, որ պիտի ծառայէ նաեւ սրահ երիտասար – դական եւ գաղութային հաւաքոյթներու համար։ Ներքին մասի կահաւորումը եւ անհրաժեշտ այլ աշխատանքները իրագործելու համար անհրաժեշտ է 50.000 Ֆրանքի գումար մը։

Ազգային Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ գաղութի ազգակիցներուն՝ նուիրատուութիւններով գոյացնել այդ գու – մարը, որպէսզի շրջանը օժտուի եկեղե – ցի – սրահով մը։

Վստահ ենք գաղութի զոհաբերութեան ոգիին։

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Նուէրները ղրկել՝
AREGUIAN ACHOD
7, Rue de la Chaîne
38 - CHARVIEU

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 փր.	Վեցամսեայ	50 փր
Արտասահման	Տար. 115 փր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

MERCREDI 17 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12267

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.267

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՅԼ ԱՌԱՒ ԼՈՒԱՐՈՒՔ...

(«Հայաստան» Հրատարակչութեան յիսնամեակին առթիւ)

«Հայաստան» Հրատարակչութեան դիրեկտոր Մ. Դալթեան Սովետական Հայաստան օրաթերթի 27 Հոկտեմբերի թիւին մէջ շատ փայլուն գոյներով ներկայացուցեր էր Հրատարակչական գործը հայրենիքի մէջ:

Երեւանի կուսակցական եւ պետական վարիչներն ալ ջերմօրէն շնորհաւորեր էին Հայաստան Հրատարակչութեան «կոլեկտիւ»ը՝ յիսնամեակին առթիւ, ինչպէս տեսանք (Յառաջ, 16 եւ 17 Նոյ).:

Պաշտօնական գնահատանքի եւ շռայլ գովասանքի այս արտայայտութիւնները կոչուած են ծածկելու բուն իրականութիւնը, որ շատ հեռու է փայլուն ըլլալէ: Մենք չե՛նք ըսողը:

Ժամանակին հրատարակեցինք Սովետահայ Գրողներու Զ. Համագումարին մէջ անդամներէն ոմանց «մտքի փոխանակութիւնները»: Անոնց շարքին ամէնէն ուշագրաւն էին Սովետական Գրականութիւն ամսագրի խմբագիր Ստեփան Կուրտիկեանի յայտնած մտքերը, զորս ամբողջութեամբ հրատարակեցինք Յառաջի Հոկտեմբեր 1, 2, 3 եւ 5ի թիւերուն մէջ, առնելով բուն իսկ աղբիւրէն, ամսագրի Օգոստոս թիւէն, «Կանաչ ճանապարհ գրականութեանը» խորագրին տակ:

Կուրտիկեան սրտցաւօրէն կը մատնանշէր գրականութեան մարզին մէջ տեսնուած զանազան թերութիւններ եւ ի մէջ այլոց նաեւ առարկայական քննադատութեան կ՚ենթարկէր Հրատարակչական գործը:

Յիշելէ վերջ թէ անցեալին Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեանները, Պոլսոյ, Թիֆլիսի եւ Մոսկուայի հայ մշակոյթի վաստակները՝ զուրկ պետական հնարաւորութիւններէ՝ դժուարին պայմաններու մէջ հսկայ նուաճումներ են կատարած, Կուրտիկեան դիտել կուտար, որ ներկայիս պետական «բացառիկ հնարաւորութիւնները դժբախտաբար վատ ենք օգտագործում»:

Ինչպէս բացատրել այս երեւոյթը: Պարզապէս «մեր մշակոյթի շատ հիմնարկներում աշխատանքի դատապարտելի ոճով, անգործունէութեամբ, յանձնարարուած գործի հանդէպ պատասխանատուութեան զգացումի բացակայութեամբ»:

Այս վիճակը նկատելի է «ե՛ւ Գրողներու Միութիւնում, ե՛ւ Ակադեմիայի գրականութեան ու պատմութեան ինստիտուտներում, ե՛ւ պետական հրատարակչութիւնում, ե՛ւ Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութիւնում, ե՛ւ մշակութային այլ հիմնարկներում»:

Մինչ ժողովրդական տնտեսութեան այլ բնագաւառներուն մէջ նիւթական բարիքներու արտադրութիւնը կրկնապատկուած, քառապատկուած, հնգապատկուած է, «ժողովրդի հոգեւոր - էսթետիկական դաստիարակութեան գործում կենսական նշանակութիւն ունեցող գրականութեան հրատարակման ասպարէզում վերջին տասնամեակում մենք ոչ միայն մի քայլ առաջ չենք գնացել, այլ անթոյլատրելիօրէն ետ ենք նահանջել: Այո՛, դժբախտաբար, նահանջել ենք» (ստորագծումները՝ հեղինակին կողմէ):

Ու Սով. Գրականութեան խմբագիրը կը թուէր կարգ մը օրինակներ, որոնք բոլորովին կը ջրեն «Հայաստան»ի դիրեկտորին տուած կարգ մը տեղեկութիւնները: Այսպէս, 1960ի տարեկան 4200 մամուլէն այժմ ընդհանուր «պլան»ը իջեր է 3800 մամուլի: 1970ին հրատարակչական պլանի միայն կէսն է կատարուեր: «Նոյնը կը լինի նաեւ ընթացիկ տարում: Այսպիսով, մեր ընթերցողները ամէն տարի զրկւում են հարիւրաւոր անուն գրքից»: Վերջին չորս տարուան ընթացքին, այսինքն «Մամուլի կոմիտէ» ստեղծուելէն վերջ, պլանով նախատեսուած 6000 մամուլ գրականութիւն չէ տպագրուած:

Կուրտիկեան կը մեղադրէր Հրատարակչութեան վարիչները, որ կը մտահոգուին սփիւռքը դասագրքերով ապահովելու հարցով եւ նոյն հոգատարութիւնը հանդէս չեն բերեր հարեւան Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի հայկական դպրոցներու նկատմամբ, ուր մեծապէս աճած է հայ գրքի պահանջը:

Բաղդատութեան դնելով Հայաստանի Հրատարակչութիւնը Վրաստանի եւ այլ «եղբայրական Հանրապետութիւններու» հետ, կը գտնէր որ այս վերջինները անհամեմատօրէն գլած-անցած են մեզ:

Թերեւս առարկուի, որ անցեալ տարուան 1000 մամուլէն 300ը թերակատարուեր է, որ Գարուն, Սովետական Հայաստան եւ Լիտերատուրնա Արմենիա ամսագրերը 4-5 ամիս ուշացումով լոյս կը տեսնեն, որովհետեւ տպարանները անբաւարար են: Այս առարկութիւնը սխալ է: Իրականութիւնն այն է, որ «մեր տպարանների արտադրական հնարաւորութիւնները վատ, չափազանց վատ են օգտագործում», դիտել կուտայ Կուրտիկեան:

Չենք ուզեր աւելի երկարել մէջբերումները: Այսքանն իսկ բաւական է ցոյց տալու դժբախտաբար թէ, ո՛րքան իրականութեան չեն համապատասխաներ պաշտօնական հաղորդագրութիւններն ու յաւուր պատշաճի շռայլուած գովասանքները:

Մեր ձեռքին տակ է Հայերէն գրքերու 1970ի ընդհանուր Գրացուցակը, 284 էջ, որ կը պարունակէ Հայաստան, Գիտութեանց Ակադեմիա, Միտք եւ Լոյս Հրատարակչութեանց կողմէ հրատարակուելիք գրքերու ցանկը: Ուշագրաւ է, որ գրքերու առնուազն 80 առ հարիւրին տակ գրուած է 1970 Թ. պլան, կամ թեմատիկ պլան, եւ գին չէ նշանակուած: Ուրեմն անոնք լոյս չեն տեսած եւ կը մնան իբրեւ պլան (ծրագիր):

Ցարդ չենք ստացած 1971ի Գրացուցակը, կարենալ ստուգելու համար, որ 1970ի պլանէն ո՛րքանը հրատարակուած է, հարիւրին քանի՞ համեմատութեամբ իրագործուած է ծրագիրը:

Նոր ցաւով կ՚արձանագրենք այս դառն ճշմարտութիւնները, հայրենիքի վաւերական գրողներուն իսկ վկայութեամբ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՆԵՍՔՈՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ռումանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Քորնելիու Մանեսքօ Փարիզի մէջ հանդիպումներ ունեցաւ Ֆրանսայի իր պաշտօնակցին հետ: Նախարարը Ֆրանսա հրաւիրուած է Մ. Շումանի կողմէ:

Մանեսքօ եւ Շուման նախ խօսեցան Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի մասին: Ծանօթ է, որ Ռումանիա երկար ատենէ ի վեր կը ջատագովէ նման խորհրդաժողովի մը գումարումը, զայն նկատելով խաղաղութեան պահպանման ազդակ Եւրոպայի մէջ:

Ռումէն նախարարը մտահոգութիւն յայտնեց ձգձգումին առընչութեամբ: Արդարեւ, Պուքրէշ կը վախնայ, որ նախապայմաններու պարտադրութեամբ յետաձգուի խորհրդաժողովին գումարումը՝ երկար ժամանակով: Նախարարը առաջարկեց, որ խորհրդաժողովին պատրաստութիւնը «բարձր աստիճանի մէջ մտնէ»:

Շուման վստահեցուց իր պաշտօնակիցը, թէ նոր պայմաններ մէջտեղ դրուած չեն, այսուհանդերձ, ըմբռնելի է, որ Պերլինի համաձայնագրին կնքումը գործնական անհրաժեշտութիւն մըն է, խորհրդաժողովի գումարման կապակցութեամբ: Մնաց որ Պերլինի համաձայնագրին կնքումին պիտի յաջորդեն Մոսկուայի եւ Վարշաւայի համաձայնագիրներու վաւերացումը Պոնտեսթակի կողմէ:

Փարիզի համար ներկայիս կարեւորագոյն հարցը համագործակցութեան հաստատումն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ: Շուման նաեւ պարզեց Ֆրանսայի տեսակէտը խորհրդաժողովի մասին: Եւրոպայի ապահովութիւնը իրականութիւն կը դառնայ, երբ ընդունուին ուրիշ երկիրներու գործերուն միջամտելու չըլլալու եւ բոլոր երկիրներուն գերիշխանութիւնը յարգելու սկզբունքները: Ամէն ազգ պէտք է պահպանէ նոյնպէս իր ինքնատիպութիւնը:

Ռումէն Արտաքին նախարարը եւս բոլորովին համաձայն է Ֆրանսայի տեսակէտներուն:

Ֆրանքեւռումէն խօսակցութիւնները, որոնք տեղի ունեցան ֆրանսերէնով, գոհացուցիչ կը նկատուին:

ԿԱՐԾԻՔԻ ՄԱՄՈՒԼԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ

Այս խորագրին տակ, Քոմպա Երկուշաբթի օր կը բացատրէր թէ ինչ վախճանի դատապարտուած է կարծիքի մամուլը, այսինքն այն որ ոչ մէկ բան կը զոհէ արտայայտութեան ազատութեան համար: Արդարեւ, պատկերը ողբերգական է Ֆրանսայի մէջ: Փարիզ այլեւս միայն 13 օրաթերթ ունի (մէկն ալ՝ «Յառաջ»ը...) մինչ 30ի մօտ էր այս թիւը անցեալին: Այսօր տոկալու եւ դիմանալու հող չունին այն օրաթերթերը որ կը վայելեն կուսակցական պիտածէն, կամ առատ ծանուցումներով կը յաջողին փակել իրենց հաշիւները:

Քոմպա կը յայտնէ որ երեկոյեան օրաթերթ՝ Լա Քրուայի հետ կը կազմէ «կարծիքի մամուլի խմբակցութիւն մը»: Իրենց հօսանքներով այս թերթերը շատ իրարու հետ կապ չունին թէեւ: Արդարեւ Քոմպա ձախ մտաւորականութեան մը թերթն է որ սակայն ազատ բեմ տուած է միշտ բոլոր կարծիքներուն:

Ներկայիս Ֆրանսա ունի միայն 90 օրաթերթ (210՝ ազատագրման) եւ այս ընթացքով հաւանական է որ այդ թիւն ալ նուազի:

Քոմպա դիտել կուտայ որ կառավարութիւնը դիտակից ըլլալով հանդերձ ազատ մամուլի մը կորուստին վտանգին, գործնապէս բան չըներ դիւրացնելու համար կարծիքի թերթերու նիւթականը: Ընդհակառակն թուղթի, ընկերային տուրքերու, թղթատարի յաւելումները վտանգը կը մեծցնեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ Արդարութիւնը ձերբակալման հրամանագիր հանեց ֆրանսական հակալրտեսական բաժնի գնդապետի մը դէմ՝ Ֆուռնիէ, որ մեծ դեր կը խաղայ եղեր թմրեցուցիչի առեւտուրին մէջ: Ֆուռնիէի անունը տուած է Ֆրանսացի մը որ դարնան ձերբակալուեցաւ Նիւ Եորք, երբ կը փորձէր կառքի մը մէջ հսկայ քանակութեամբ հերոյին անցընել:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կարգ մը անձնաւորութիւններ (Կապրիէլ Մարսէլ, Ռընէ Քասէն, Իոնէսքօ եւայլն) նամակ մը ղրկած են Խորհ. Միութեան նախարարին ուր կը յայտնեն թէ բազմաթիւ վաւերական փաստաթուղթեր ունին, որ կը լուսաբանեն այն մեթոտներուն մասին, ըստ որոնց ով որ քաղաքական ոչ «ուղղափառ» կարծիք ունի, յիմարանոց կը փոխադրուի: Ով որ կ՚ուզէ միանալ այս շարժումին, պէտք է դիմէ Քափրի պարբերականին տնօրէնին (Ժ. Մ. Տոմէնաք) կամ Կապրիէլ Մարսէլի:

1972ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ Ֆրանսայի մէջ կառքերու տուգանքները պիտի աւելնան: Այսպէս ցարդ 10 Ֆրանքի տուգանքը պիտի բարձրանայ 40ի Փարիզի մէջ եւ 30՝ արուարձան: Դեղին գիծեր անցնիլը կամ կարմիր լոյսի եւ սթոփի չկենալը որ ցարդ 60էն 360 Փր. կ՚արժէր պիտի բարձրանայ 50էն 540ի կամ 600ի:

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻ արկածներու թիւը չի պակսիր եւ այս անգամ ալ 60 մեռեալ եւ 744 վիրաւոր կայ, որոնց 301ը՝ ծանրօրէն:

ՖԻՏԷԼ ՔԱՍԹՐՕ Չիլիի պղնձահանքերը այցելեց: Խօսք առնելով հինգ հազար հանքագործներու առջեւ նկատել տուաւ, թէ «հանքերը միայն բանուորներու չեն պատկանիր, այլ ամբողջ երկրին»: Այս յայտարարութիւնը կապ ունի բանուորներու պահանջին եւ կառավարութեան մերժումին հետ: Հանքագործները կը պահանջեն թոշակներու 50 առ հարիւրի յաւելում, մինչդեռ Չիլիի ձախ կառավարութիւնը 35 առ հարիւրի յաւելում կ՚առաջարկէ: Ամսականի յաւելումի պահանջով գործադուլի դիմեցին ձայնապատկերասփիւռի կայաններու աշխատողները:

ՓԵՔԻՆԻ պատուիրակութիւնը ներկայ գտնուեցաւ ՄԱԿի 1987րդ նիստին: Չինացիք անաղմուկ մուտք գործեցին ժողովին բացումէն առաջ: Բարի գալուստի խօսք արտասանեցին զանազան երկիրներու, որոնց շարքին Մ. Նահանգներու պատուիրակները:

ՀՆԴԻԿ պաշտօնատար մը մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց, թէ 135 փախստանգի զինուորներ սպաննուեցան սահմանային բախումի ընթացքին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Արտաքին նախարարը՝ Ռիատ, Չինաստանի կառավարութեան հրաւէրով Փեքին պիտի այցելէ Յունուարին:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՎԻԷԹՆԱՄԻ կառավարութիւնը յայտնեց թէ փիաստրը 45 առ հարիւրի արժեզրկումի մը ենթարկուած է:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Նախագահը պաշտօնական հիւրն է Իտալիոյ կառավարութեան: Այս ձեւով վերջ կը գտնէ երկու երկիրներու միջեւ եղած պաղութիւնը որ կը տեւէր 1918էն ի վեր:

ԱԼԲԱՆԻԱ դեսպան մը ղրկեց Աթէնք: Առաջին անգամն է Բ. Աշխարհամարտէն ի վեր որ երկու երկիրները դիւանագիտական յարաբերութիւն կը հաստատեն դեսպանական աստիճանի վրայ:

ՀՈԳԻԻ ՁԱՅՆԵՐ

(Հեղինակ ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ
Վենետիկ Մխիթարեան տպարան
1971, էջ 205)

Ուղիղ քայլերով, ճակատաբաց, չէշտակի նայուածքով հեղինակ մը որ դէպի ընթերցողը կ'երթայ. կը մօտենայ, աւելի ազդեցիկ կը դառնայ, ոչ այնքան իր մարդկայնութեամբ, ոչ սաուերնեբով որ գինքը կը հրջապատեն, այլ հոգիով մը որ դուրս կը ցոլայ իր էութենէն: Կչռուած ու թաւ ձայնով նա քեզ կ'ըսէ. Ես Հրաչ Քաջարենցն եմ: Մատեան մը ունիմ թեւիս տակ, քեզի բերի որ կարդաս: Այդ մատեանին մէջ դրոշմած եմ իմ գաղափարներս, իմ խոկումներս, իմ հոգեկան պահանջներս: Ես, ես եմ, ոչ ուրիշ մէկը կը գործեմ այնպէս ինչպէս կը մտածեմ, կ'ապրիմ ինչպէս իմաստութեան գիրքերը կը խրատեն:

Գիտեմ թէ հոգին լոյս է, մարմինը նիւթ է, երկուքը միասին կը կազմեն մարդը. ես մարդ եմ ինչպէս դուն. եկայ քեզի տալու իմ էութենէս մաս մը, իմ գաղափարներս բաշխելու իբրեւ հոգեւոր սնունդ:

Այս մատեանին նիւթն ու գաղափարները չուկաներէն չեմ հաւաքած, այլ հելլէն միտքը ծնունդ առաւ իմ մէջս եւ քրիստոնէական հաւատքը զայն լուսաւորեց ինչպէս լիսուսական հրաշքով բացուած կոյրին աչքերը:

Ես գիրք մը գրած եմ՝ Հոգիի ձայներ, ա՛ռ եւ կարդա՛:

Հրաչ Քաջարենց իր գիրքը քեզի կ'երկարէ այնպիսի խոր համոզումով որ չես կրնար զայն մերժել։ Գիրքը հեղինակն ինքն է. ամէն գրող իր էութենէն անպայման մաս մը կը դնէ իր գրածին մէջ. Քաջարենց այս մատեանին մէջ դրած է իր անձը հայութեամբ եւ քրիստոնէութեամբ թրծուած: Ոչ վարդապետ է, ոչ վանական, ոչ հոգեւոր խրատներ կուտայ ոչ եկեղեցիի բեմէ կը քարոզէ ձանձրացուցիչ երկարաբանութեամբ: Կուռ ոճով, պարզ եւ հատու բառերով Ֆրանսուա Մորիաքն է որ կը խօսի, նոր օրերու առաքեալի մը պէս:

Ո՛րքան պէտք ունի արդի երիտասարդութիւնը լուրջ եւ շինիչ գիրքերու. ո՛րքան հաւատքի պէտք ունի երջանիկ ապագայ մը կերտելու համար: Մենք, մե՛նք մանաւանդ, մենք Հայերս որ դարերով եղած ենք աղօթքի եւ հաւատքի մարդիկ. պէտք ունինք վերանորոգուելու Մեսրոպ ու Վարդան ըլլալու։ Ոչ ինչ թէ վարատւոր եւ մօրուեղ երիտասարդներ ալ ունինք դէթ այդ աղուամազերուն տակ պարկեշտ ու նուիրուած հոգի մը պահէ:

Հրաչին գիրքը շքեղ տպագրութիւն մը ունի, փայլուն թուղթ, ճաշակաւոր հանդերձ մը ինչպէս նոր դարունը պիտի ուզէր հագուիլ:

205 էջերու մէջ ամփոփուած կրօնաշունչ յօդուածներ են հաւաքուած Մասիս շաբաթաթերթի տարիներէն: Քաջարենց այդ թերթին հոգի է, դրական անդաստանին անխոնջ մշակը:

Մէկն է որ Պէյրութի մէջ իր հրապարակն ունի, իր գրիչէն ցոլացող ճառագայթում մը որ շատերը կը տաքցնէ եւ ճամբայ ցոյց կուտայ:

Հոգիի ձայներու մեկենասն եղած է Հռոմի Հայկազեան Լեւոնեան վարժարանը, արդար էր որ այսպիսի արժէքաւոր յօդուածներ ամփոփուէին հատորի մը մէջ գիւրամատչելի դառնալու համար: Հրատարակիչները գիրքը բաժնած են ութ մասերու, առանձին ստորաբաժանումներ, որոնք լիովին կը պատկերացնեն քրիստոնեայ անհատ մը, հաւատքի եւ աղօթքի մարդը:

Ծոխ եւ հարուստ լեզուն ոչ մէկ մեղանչում ունի, աշխարհաբարի Եղնիկ մը կարելի է կոչել, այնքան հաւատարիմ հետեւող է Մխիթարեան դպրոցին, որուն աշակերտն եղած է:

Տակաւին հրատարակելի շատ հատորներ ունի, մենք կը մաղթենք որ անոնք եւս լոյս տեսնեն հարստացնելու համար մեր գրականութիւնը:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ

ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏԱՂԱՍԱՑ ՄԸ

ԺԷ. դարու երկրորդ կէսին եւ յաջորդ հարիւրամեակին բարենպաստ պայմաններ ստեղծուած էին Հայաստանի մէջ, ընկերային – քաղաքական գետնի վրայ: Իրաց այդ կացութեան մէջ մշակոյթը վերելք արձանագրեց: Նոր զարթօնքի շունչը տարածուեցաւ նաեւ քնարերգութեան վրայ: Արդարեւ ան ձեռք ձգեց գեղարուեստական նոր բովանդակութիւն, լեզուի եւ ոճի նոր արտայայտութիւններ, ձեւեր: Ստեղծուեցան կրօնական մտայնութենէ ձերբազատուած սիրոյ, վայելքի, երգիծական եւ աշխարհիկ այլ տրամադրութիւններ արտայայտող բանաստեղծութիւններ: Նաղաշ Յովնաթան, Պաղտասար Դպիր, Պետրոս Ղափանցի, Սայաթ–Նովա. ահա դարաշրջանը բնորոշող գեղարուեստական խօսքի ականաւոր ներկայացուցիչները: Ասոնց կողքին երեւան եկան նաեւ տաղերգուներ եւ աշուղներ, որոնք թէեւ չունեցան անոնց քնարին հնչեղութիւնը եւ երեւակայութեան թռիչքը, բայց որոշ դեր կատարեցին ընդհանուր գեղարուեստական ըմբռնումին եւ ճաշակին զարգացման եւ կազմաւորման գործին մէջ: Ասոնցմէ կարելի է յիշատակել Սիմէոն Երեւանցի, Ղազար Ջահկեցի, Գր. Օշականցի, Մովսէս եւ Յովհաննէս Կարնեցի: Ասոնց շարքին պէտք է դասել Սարգիս Ապուչեխեցին, նոր անուն մը, որ ապրած եւ ստեղծագործած է ԺԷ. դարու վերջերը եւ ԺԸ. դարու սկիզբները:

Անծանօթ այս երգիչին թիւով 18 դեղեցիկ եւ հետաքրքրական տաղերը յայտնաբերած է Մանիկ Մկրտչեան: Զանոնք համառօտ ուսումնասիրութեամբ մը հրատարակած է առանձին գիրքով այս տարի:

Քննութեան առնելով տաղասացին տաղերը, հեղինակը աշխատած է ցայտուն դարձնել անոնց գեղարուեստական եւ գրական արժէքը եւ ըստ այնմ որոշել Ապուչեխցիի տեղն ու դերը միջնադարու հայ քնարերգութեան մէջ: Այս նկատառումով ալ Մ. Մկրտչեան անոր տաղերը բաղդատած է շրջանի հայ տաղերգուներու գործերուն հետ, որպէսզի դանէ տաղասացի գործերուն բերած նորութիւնը եւ ճշդէ անոնց առանձնայատկութիւնը: Այդ յատկանիշները հեղինակը իրաւամբ աւելի շատ փնտռած է բանաստեղծին դարնան եւ ուրախութեան տաղերուն, քան հոգեւոր երգերուն մէջ, ուր կը տիրապետեն կանոնական ձեւերն ու ըմբռնումները:

Ապուչեխցի, իբրեւ սիրոյ երգիչ, կ'առանձնանայ միջնադարեան այն միւս քնարերգուներէն, որոնք սէրը երգած են այլաբանօրէն, կրօնական շղարշի տակ սքօղելով իրենց զգացումները: «Ապուչեխցիի սէրը, կը գրէ հեղինակը, պարզ է եւ անսքօղ, ուղղակի եւ բացայայտ... Անոր երգերը տոգորուած են աշխարհիկ հաճոյքի իրական տրամադրութեամբ, հասցէագրուած իրական կնոջ, սակայն առանց մարմնաբաղձութեան, անոր տառապանքը նոյնպէս իրական է, պարզ ու հասկնալի»: Գրականագէտին այս կարծիքը կ'ապացուցանեն լիովին տաղասացին հինգ սիրային տաղերը եւ, մանաւանդ, «Ի բոլոր կեանս իմ բաց ի քէն» եւ «Գեղեցկափայլ եւ նազելի» տաղերով սկըսող սքանչելի բանաստեղծութիւնները: Ահա հատուած մը առաջինէն.

Գոհար վարդի որակութեամբ ի պարտէզն
 իմ փայլեցար,
Նախապէս զինեւ փարելով՝ արդէն ի բաց
 վարեցար,
Ոչ գիտեմ, թէ որո՞ւմ արդեօք չարախօսի
 յարեցար,
Երկնչիմ, թէ գուցէ արդեօք անցեալ եմ
 իմ նազելոյս,
Զիս՝ զեղկելիս եւ զողբալիս, անցեալ եմ
 իմ սիրելոյս:

Հակառակ այն իրողութեան, որ Ապուչեխցիի սէրը պարզ է, յստակ ու անսքօղ, այսուհանդերձ ան չունի Նաղաշ Յովնաթանի սիրոյ յախուռն պոռթկումները: Այս վերջինը կ'երգէ փոխադարձ սիրոյ անհուն եւ անկաշկանդ վայելքները, մինչ Ապուչեխցի «կ'արտայայտէ անյոյս կամ մերժուած սիրահարի տառապանքները, անարձագանգ մնացած սիրոյ տուայտանքներն ու ցաւագին ապրումները»: Այս տեսակէտէն Ապուչեխցի շատ աւելի կը յիշեցնէ Պաղտասար Դպիրը, որմէ ան մեծապէս ազդուած է, պահպանելով սակայն իր բանաստեղծական անհատականութիւնը:

Մ. Մկրտչեան բանաստեղծին սիրային տաղերուն մէջ յաջողած է գտնել ուրոյն նրբերանգներ եւ հոգեբանական այնպիսի պահեր, որոնք կա՛մ չկան եւ կամ ուրիշ ձեւի արտայայտութիւն գտած են միջնադարեան միւս տաղերգուներու սիրային գործերուն մէջ:

Մերժուած սիրոյ տառապագին ապրումներու արձագանգը չկայ բանաստեղծին գարնանային եւ բնութենական տաղերուն մէջ: Ասոնց մէջ ալ կը բացակայի այլաբանութիւնը: Գարնան, ծառ ու ծաղիկի, վարդի եւ սոխակի գովերգումով «կ'ընդգծուի միայն կեանքի հրաւէրը, բնութեան սէրը»:

Հեղինակը բանաստեղծին տաղերը հանած է Երեւանի Մատենադարանի թիւ 4426 ձեռագիր տաղարանին մէջէն եւ զանոնք հրատարակած է գիտական բաղեխիղճ ճշդումներով եւ ծանօթագրութիւններով: Պէտք է ենթադրել, որ ասոնք նորայայտ տաղասացին գործերուն մէկ մասն են միայն: Կրնայ ըլլալ, որ հայերէն ձեռագիրներու ուրիշ հաւաքածոներու մէջ եւս գտնուին բազմաթիւ տաղեր՝ նոյն հեղինակէն, որ, Մ. Մկրտչեանի գնահատումով, «իր համեստ, բայց արժանի տեղը ունի ուշ միջնադարու մեր գրականութեան պատմութեան մէջ»:

Հ. ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Թեթեւ ցաւերը կ'արտայայտուին, մեծ ցաւերը համր են: (Լատինական)

×

Երջանկութիւնը արցունք ունի, բայց մեծ դժբախտութիւնները՝ երբեք:
(Ֆրանսական)

×

Ամէնէն փատահելի բաներուն մէջ ամէնէն վստահելին՝ կասկածելին է:
(Սպանական)

×

Ով որ անօթի կը թողու շունը, կը կերակրէ գողը: (Սպանական)

×

Լաւատեսը ան է, որ Հրեայէն կը գնէ՝ ծախելու համար Սկովտացիին:
(Անգլիական)

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Քալէ՛, ըսաւ, պէտք չէ ժամանակ կորսնցնել. — Ատ եղաւ իր առաջին խօսքը: Ա՛լ մէկտեղ էինք երկինքի տակ, քով քովի, համաչափ քալուածքով, միաշունչ, մէկ անձ, մէկ հոգի:

— Լուսին կա՞ր դոնէ:

— Ո՛չ նոյն ժամուն, լուսինը շատ նըպաստաւոր չէր փախուստի առաջին քայլերուն: Բայց ի՛նչ պէտք լուսնի. սէրով ամէն բան լուսցած էր, ծառերը, քարերը, թուփերը, գետինը, ամէնն ալ լոյս հագած էին, ամէնէն ալ լոյս կ'արձակուէր:

Այնքան կ'ոգեւորուէր Ահմէտ Աղան իր պատմութեան այդ մասովը, որ անշուշտ մոռցած պիտի ըլլար իր սայլակը, չորս անիւներու վրայ լքուած ողորմելի կեանք մը, երբ իր մէկ շարժումով ցնցուեցաւ ան, ու ցնցեց զինքը իր վերացումին մէջ:

— Հա՛, սայլակիս վրայ եմ եղեր... այսքան ալ ինքզինքս մոռցած ըլլա՛լ...

— Ի՞նչ փոյթ, աւելի լաւ չէ՞ որ այդ պատմութեանը մէջ ապրիք ժամերով ու սայլակի կեանքը չերեւի ձեզի: Շարունակէ, Ահմէտ Աղա:

— Շարունակե՛լ...: Կէս գիշեր չեղած, լուսնի սպիտակութիւն մը քիչ քիչ կը խուժէր, կը տարածուէր հորիզոնին վերեւ, ու դեռ ամբողջովին չերեւցած, մըտանք ագարակ մը, ուր ծանօթներ ունէի: Պէտք է գիտնալ թէ չինականներու մէջ սուրբ պարտականութիւն համարուած է դրկարաց ընդունիլ սիրային փախստականները: Տուներու համար ուղուր կը սեպուի:

— Ուրեմն պրծաւ, ալ խաղաղութիւն:

— Զմոռնամ ըսել թէ մինչեւ ագարակը բաւական վախ ունեցայ. ոչ թէ ինծի համար, այլ անոր՝ որուն պաշտպանութիւնը ա՛լ յանձնուած էր ինծի, վախ՝ որ մինչեւ այդ գիշերուան ժամերը երբեք ունեցած չէի: Ահմէտը զուր տեղը չէ որ իկիտ ըսուած էր:

— Ատոնք մէկդի, շարունակէ ինծի ըսելու թէ ի՞նչ բաներ տեղի ունեցան ագարակին մէջ:

— Հետեւեալ առաւօտուն Բուլիէի ծընողքը դատարկ գտած էին անոր սենեակը, աղաւնին թռչած էր բոյնէն: Լուրը տարածուած է գիւղին մէջ, դրացիները պատմած էին Բուլիէն նախորդ գիշեր մինչեւ ուշ ատեն երգած էր ու այնքա՛ն սրտագին երգած, որ կարծողներ եղած էին թէ այդ աղջիկը ինչ որ նոր բան մը, ցաւ մը ունեցած պիտի ըլլար կուրծքին տակ:

— Ատ ըսել չեմ ուզեր, ագարակին մէջ, Ահմէտ աղա, այդ պատմութիւնը ըրէ:

— Բուլիէն քիչ մը լքուած արթնցաւ, քիչ մըն ալ շատ մտածկոտ: Իսկոյն ըսի որ եթէ զղջացած է կատարուած իրողութեանը, նոյն յաջորդ գիշերը Ահմէտ կրնար դարձնել զինքը իր մայրիկին քով: Ես ի՞նչ իկիտ պիտի եղած ըլլայի որ կարենայի տեսնել Բուլիէն թալուած տրտմութեան մէջ, իր մօրմէն հեռու:

— Ո՛չ, ըսաւ, Ահմէտ, վախնամ թէ մեր տեղը ապահով չէ, ու հայրս, որ դարձած պիտի ըլլայ վաղը միւս օր, մեր հետքերու մասին հոտառութիւն ունենայ դուցէ ու, անշուշտ, մեր վրայ ղրկէ իր մարդիկը: — Այդ կասկածները գիս ալ վարանքի մէջ դրին:

— Գէշ բան, այնպէս չէ՞, Ահմէտ Աղա:

— Հարցուցի թէ ի՛նչ կը փափաքէր որ ընէի: Հեռանանք, ըսաւ, ուրիշ երկիր գնանք. դրամի համար երբեք հոգ մի՛ ըներ, շատ ոսկիներ կան քովս, թանկագին ադամանդներս ալ հետս բերած եմ. ամէնը քեզի կուտամ, միայն թէ հեռանանք:

Այդ խօսքերուն վրայ՝ տեսայ որ կը դողար. ձայնը կը փոխուէր բոպէ առ բոպէ, ու մարելու վրայ կ'ըլլար:

— Դուն իրաւունք չունի՞ր անոր, ըսի: Պատրաստութիւն յայտնեցի, միայն թէ սիրտ տուի որ արխանայ, ինքզինքը ուժով զգայ որ կարենամ բան մը ընելու, ու վերջին անգամ, — ինքզինքս դէշ կը զգամ, ըսաւ, Ահմէտ, չուրջս ամէն բան կը մտնի, կասկածներս կ'աճին բոպէ առ բոպէ: Յողնած քունիս մէջ ուր անուշ խաղաղութիւն մը պէտք է դար, մինչեւ զարթօնքիս վայրկեանը, հօրս հետ էի: Ու ի՛նչ կատղած էր, ոտքի վրայ, իր դաշոյնը ձեռքը՝ կրակ կը տեղար հէք մօրս գլխուն: Ան, մայրիկս, ընկճուած, քուրջի կտոր մըն էր առջեւը: Վերջին բոպէին, փրփուրը բերնին, դրեթէ խելագար, կրակ կտրած, հրաման տուաւ իր հաւատարիմ ծառաներուն որ ինչ ընեն՝ չընեն, գտնեն մեր հետքերը, դարնեն, փչրեն մեզ եթէ չկարենան ողջ ողջ բռնել: Շատ կը վախնամ որ երազս ելլէ, — ան ինչ որ շատ անգամ տեսած եմ յայտնապէս:

— Բան մը չխորհեցա՞ր, մանաւանդ որ դրամական դիւրութիւն ալ ունէիք:

— Վերջին խօսքը տակաւին շրթունքներուն վրայ, սարսռաց ու ինկաւ գիրկս: Երանութեան բոպէներ պիտի ըսէի եթէ ազնուաւոր յուզումի առջեւ գտնուած չըլլայի: Ան ի՛նչ պատկեր էր, Ալլահըմ, լրացեալ լուսինը, ճիշդ ան էր ծոցիս վըրայ՝ ամպէ շղարշով հրջանակուած:

ՀՐԱՆԴ

(4 – Շար.)

ՊԱԹԱՆԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՑ ՍԻՆՈԴԻ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

—o—

ՀՌՈՄ (Յառաջ).— Սեպտեմբեր 30էն մինչեւ 7 Նոյեմբեր երկարող կաթողիկէ եպիսկոպոսաց Սինոդը, Հռոմի մէջ, հաւատարիմ մասնակցութեամբ նոյն ինքն Պօղոս Զ.ի, քննարկեց երկու կարեւոր հարցեր:

Առաջին հարցը քահանայական պաշտօնին խկութեան լուսաբանութեան եւ կուսակրօնութեան իմաստին շուրջն էր, իսկ երկրորդը՝ արդարութեան կնճռոտ խնդիրը կը շօշափէր:

Պաթանեան Կաթողիկոս – Պատրիարքը, թէ՛ Սինոդի պատրաստութեան եւ թէ անոր ժողովներու ընթացքին, կարեւոր պաշտօններ ստացած էր Պօղոս Զ.ի կարգադրութեամբ:

Որպէս ներկայացուցիչ Հայ Կաթողիկէ եպիսկոպոսական դասուն, երկու հարցերու շուրջ ունեցաւ իր միջամտութիւնը. բաց աստի, լատիներէն լեզուի ժողովական հայրերու յանձնախումբին տեղեկատու ըլլալով, քահանայական հարցին շուրջ երկու անգամ խօսք առաւ՝ յանուն իր ընկերներուն:

29 Հոկտեմբերին, արդարութեան հարցին շուրջ կատարուած միջամտութեանց ընթացքին, Պաթանեան Պատրիարքը, յիսունէ աւելի ազգեր ներկայացնող առաջնորդներու առջեւ, ըսաւ հետեւեալը.

«Որպէս զաւակ ժողովուրդի մը, որ ամենամեծ անարդարութեան զոհ եղաւ՝ ներկայ դարուս առաջին քառորդին, պիտի սպասուէր որ ես խօսէի Հայոց ցեղասպանութեան մասին:

«Արդարեւ, եղեռնը յոյժ ծանօթ է բոլոր մարդկութեան եւ բոլոր աշխարհի: Ինծի կ՛իյնայ ըսել միայն, թէ Աստուած որ այս անարդարութիւնը կարենար գտնել իր ճշմարիտ հատուցումը: Այժմ կ՛անցնիմ ուրիշ բանի»:

Այս կարեւոր յառաջաբանէ ետք, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքը խօսեցաւ այն անարդարութեան մասին, զոր կարգ մը ուխտադրուժ եկեղեցականներ եւ կամ աստուածաբաններ կը պատճառեն եկեղեցւոյ հանդէպ՝ իրենց ընթացքով եւ գրութիւններով:

Ն. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐԸ

Հայ գրականութեան դասագիրքերու բովանդակութեան մասին խորհրդաժողով մը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 22ին, նախաձեռնութեամբ Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան: Խորհրդաժողովին մասնակցեցան մանկավարժներ, Լուսաւորութեան նախարարութեան ներկայացուցիչներ, հրատարակչական մարմիններու պատասխանատուներ, գրագէտներ եւ, բնականաբար, դասագիրքերու հեղինակներ:

Քննութեան առնուած հարցին մասին զեկուցեցին Ս. Յարութիւնեան եւ Բ. Ցովէփեան: Անոնք գտան, որ միջնակարգ դպրոցներու համար հրատարակուած գրականութեան նոր դասագիրքերը այժմ անհամեմատ աւելի յաջող են, քան քանի մը տարի առաջուան լոյս տեսած գիրքերը: Նոր դասագիրքները աւելի բովանդակալից են, աւելի նպատակայարմար գործածութեան համար: Գրական էջերը ընտրուած են աւելի խնամքով, գիրքերու հեղինակները, որքան հնարաւոր է, խուսափած են թոյլ գործեր զետեղելէ: Լեզուական առումով եւս նոր դասագիրքերը աւելի յաջող են, նիւթերու զերակշռող մասը մատուցուած է մաքուր հայերէնով: Զեկուցողները առանձնապէս յաջողած նկատեցին հայկական դպրոցներու 7րդ դասարանի գրականութեան դասագիրքը, որու հեղինակներն են Վ. Եսայեան, Ա. Ղազինեան եւ Վ. Նորենց:

Այսուհանդերձ նոր դասագիրքերուն մէջ եւս կան թերութիւններ: Յատկապէս սուր քննադատութեան ենթարկուեցաւ 8րդ դասարանի դասագիրքը (հեղինակ՝ Մ. Մկրեան) եւ նոյն դասարանի ծաղկաքաղը (հեղինակ՝ Աս. Մնացականեան): Երկու դասագիրքերն ալ լեցուն են խրթընաբանութիւններով եւ այնպիսի նիւթերով, որոնք դժուար ըմբռնելի են 14–15 տարեկան աշակերտներու համար: Ընդհանրապէս լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն 8րդ դասարանի գրականութեան ծրագիրն ու դասագիրքը:

Միտքերու փոխանակութեան ընթացքին շատեր նկատել տուին, թէ 1–6րդ դասարաններու դասագիրքերուն մէջ նոյնանման նիւթեր հրամցուած են՝ տեղի տալով կրկնութիւններու: Միւս կողմէ բաւական ծանրաբեռնուած են ակնարկի նիւթերը, կարգ մը հայ գրագէտներ ներկայացուած են այնպիսի սեռերով, որոնք բնորոշ չեն իրենց գրչին: Ըսուեցաւ, որ հայ գրականութիւնը գոհացուցիչ կերպով պատկերացուած է 4–6րդ դասարաններու դասագիրքերուն մէջ, իսկ 1–3րդ դասարաններու ընթերցարանները ունին լուրջ թերութիւններ եւ հիմնական վերամշակման կը կարօտին:

Ժողովականները շեշտեցին նաեւ, որ գրական մամուլը պէտք է աւելի յաճախ անդրադառնայ կրթական հարցերուն, իսկ դասագիրքերու նիւթերը պէտք է նըպաստեն աշակերտութեան մտահորիզոնին զարգացման:

Դասագիրք պատրաստողները, համաձայն ժողովականներուն, վերջին քանի մը տարիներուն քրտնաջան աշխատանք կատարած են: Սակայն դեռ շատ ընելիքներ կան՝ աւելի կատարեալ եւ մնայուն դասագիրքեր ստեղծելու համար: Գրագէտները պէտք է մտածեն աշակերտութեան յարմար գործեր ստեղծել: Հարց դրուեցաւ, թէ ինչո՞ւ մայրենի լեզուի դասաւանդումը մինչեւ 10րդ դասարան չի շարունակուիր: Ասիկա նկատուեցաւ անհրաժեշտութիւն, քանի որ աշակերտութեան հայերէնը գոհացուցիչ չէ երբեք: Խօսուեցաւ նաեւ Հայաստանի ռուսական դպրոցներու հայ գրականութեան դասագիրքերու որակը բարձրացնելու մասին:

Շատերու կարծիքով դասագիրքերու թերութիւններուն կարեւոր մասին պատճառը այն է, որ այդ լուրջ եւ պատասխանատու գործին մօտէն չեն հետաքրքրուիր անուանի գրականագէտներ: Մենք ունինք Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի գրականութեան եւ լեզուի հիմնարկութիւններ, հայ գրականութեան ամպիոններ Երեւանի պետական համալսարանին մէջ, մանկավարժական եւ այլ հիմնարկութիւններ, նկատել տուած են ոմանք աւելցնելով, թէ եթէ այդ բոլոր կազմակերպութիւնները բերեն իրենց գործնական միջամտութիւնը, դասագիրքերու մէջ նկատուող շատ սխալներ ու թերութիւններ կը սրբագրուին ժամանակին:

Անճաշակ ձեւաւորում, անորակ թուղթ եւ թերի տպագրութիւն ունին գրականութեան նուիրուած բազմաթիւ դասագիրքեր:

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ.— Բացառիկ շուքով յիշատակուեցաւ Դաշնակցութեան Օրը Սէրքը Կաթոլիկի սրահին մէջ, Կիրակի, Նոյեմբեր 7ին: Սրահը լեցուած էր ամբողջովին:

Հանդիսութիւնը նախաձեռնուած էր Հ. Հ. Դ. Անի Կոմիտէի կողմէ, որուն իր մասնակցութիւնը բերած էր Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը:

Հանդիսութեան ներկայ գտնուեցան պատուոյ նախագահը՝ Լուի Մերմազ, Վիէնի քաղաքապետ, ինչպէս նաեւ Թաղապետութեան անդամներ:

Խօսնակ ընկ. Ց. Պետրոսեանի բացման երկու խօսքէն ետք Նոր Սերունդի երգչախումբը երգեց Ֆրանսական փառերգն ու Մշակ բանուորը:

Նախագահը՝ ընկ. Ս. Սիսլեան, ֆրանսերէն ճառով անդրադարձաւ Դաշնակցութեան ազգային – քաղաքական հայեացքներուն եւ հետապնդած նպատակներուն շեշտելով, թէ 1890էն ցայսօր ան միշտ մնաց պատգամաբերը ժողովուրդի մը իղձերուն ու ձգտումներուն՝ ծառայելով անոր: Այսպէս է, որ Դաշնակցութիւնը դարձաւ ժողովուրդի մը կամքին արտայայտիչը, անոր մտքին թարգմանը եւ պայքարի աջ բազուկը:

Դաշնակցութիւնը չփորձեց մեկուսացեալ, ինքն իր մէջ ամփոփեալ կեանքը, այլ ընդհակառակն՝ ան միշտ գտնուեցաւ ժողովրդային շարքերուն մէջ՝ յառաջապահ դիրքերու վրայ:

Խօսք առաւ Թաղապետարանի անդամ Տիկին Սաթենիկ Ֆրանքով, որ հայերէն ճառով մը նկատել տուաւ, թէ Դաշնակցութեան ազգային – քաղաքական եւ ընկերային գործունէութեան առանցքը խարսխած է Հայութեան ու Հայաստանի բարօրութեան ու երջանկութեան գաղափարին վրայ:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Կ. Ցովսէփեան, որ, իր կարգին, անդրադարձաւ կուսակցութեան ազգային – քաղաքական հանգանակներուն: Երիտասարդ բանախօսը վերլուծական ակնարկով մը թուեց յիշատակելի գործեր, բոլորն ալ կատարուած Հայաստանի անկախութեան համար: Այդ անկախութիւնը դժուար պայմաններու մէջ ձեռք ձգուեցաւ 1918 Մայիս 28ին, որու շնորհիւ հիմնաւորուեցաւ հայ պետականութիւնը: Հայ դատի աշխատանքը, սփիւռքի Հայութեան գոյատեւումը իր յարակից հարցերով Դաշնակցութեան այժմու աշխատանքին հիմնական երեսները կը կազմեն:

Կ. Ցովսէփեան նոյն մտքերը արտայայտեց նաեւ Ֆրանսերէնով:

Բեմ հրաւիրուեցաւ Վիէնի քաղաքապետը՝ Լուի Մերմազ, որ եղակի նկատեց այն իրողութիւնը, որ քաղաքական կուսակցութիւն մը աւելի քան ութ տասնամեակներ գործելէ, պայքարելէ եւ հալածուելէ ետք, դեռ կը պահէ իր կենսունակ նկարագիրը: Այլ ժողովուրդներու մէջ դժուար թէ գտնուին 81ամեայ քաղաքական կուսակցութիւններ: Քաղաքապետը շեշտեց նաեւ, թէ Դաշնակցութիւնը կ՛առաջնորդուի ընկերվարական մաքուր սկզբունքներով եւ միշտ եղած է հայ աշխատաւոր բազուկին ներկայացուցիչը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկին Ա. Սապունճեան, Օրիորդներ Ա. Սանճեան, Ա. Քըլէեան, Մ. Քէչէճեան, Ա. Կարապետեան, Ի. Քէլէշեան, Տիկին Ա. Աւագեան, ընկ. Մխճեան եւ Րաֆֆի Զօպոյեան:

Ներկայացուեցան գեղջկական պարեր Նոր Սերունդի պարախումբին կողմէ:

Ց. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ այս ըսելով իր սիրոյ պոռթկումին մէջ հպարտ Սուլթանուհին երիտասարդ Հայուն առջեւը ծունկի եկաւ ու շարունակեց.

— Կը հարցնես ինծ թէ քեզ կը սիրե՞մ ... տես առջեւդ կը ծնրադրեմ, ասիկա սիրոյն առջեւ անգամ ըրած չեմ... Ազնուիկ Տիգրանս, քեզի հետ կը զգամ թէ պիտի կարողանամ աշխարհիս մէկ ծայրը ապաստանիլ եւ աւելի երջանիկ ըլլալ քան որքան երջանիկ եմ այս պատուաբեր բանտին մէջ... Տիգրանիկս, հոգիս, քաջութիւնը պիտի ունենա՞ս ինծի հետ ասկէ փախչելու:

Երիտասարդը այս հարցումէն յանկարծակիի եկաւ:

— Ասկէ փախչի՞նք, հարցուց:

— Այո, փախչինք, կ՛ուզե՞ս:

— Միթէ՞ կարելի է:

— Ես միջոցները ունիմ, դուն անհոգ եղիր, միայն սա ըսէ թէ զիս ճշմարիտ սիրով մը կը սիրե՞ս:

Երիտասարդը դժբախտ կնոջ այդ անկեղծութենէն աչքերուն արցունքոտիլը զգաց:

Ծռեցաւ, արտորանօք Սուլթանուհին վեր վերցուց եւ զայն գրկին մէջ սեղմեց:

— Հայրիէ դուն միակ կինն ես զոր կեանքիս մէջ սիրեցի:

— Ուրեմն Այիշէն չէ՞ս սիրեր:

— Ոչ, երբեք զայն սիրած չեմ, գոչեց Տիգրան բուռն բողոքի շեշտով մը:

— Կեանքիդ վրայ կ՛երդնո՞ւս, որ միայն զիս պիտի սիրես:

— Այո, կ՛երդնում թէ միայն քեզ պիտի սիրեմ:

— Լաւ, հիմա կը հաւատամ: Ուրեմն եկուր որ տեսնես:

Ու սիրահարին ձեռքէն քաշելով անոր հետ միասին բաղնիք մտաւ:

ԺԲ.

ՆԱԽԿԻՆ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հայրիէ բաղնիքէն ներս մտնելով ետեւէն դուռը կղպեց եւ Տիգրանը բաղնիքին մէկ անկիւնը քաշեց:

Հոդ կանգ առաւ, վայրկեան մը մտիկ ըրաւ, ապա ձեռքը մարմարեայ պատին տարաւ:

— Պատին այս մասը կը տեսնե՞ս ըսաւ Հայրիէ երիտասարդին, լաւ ուշադրութիւն ըրէ որպէսզի յետոյ չմոռնաս:

— Ի՞նչ կայ հոդ, հարցուց երիտասարդը զարմացած:

— Հիմա պիտի տեսնես, ուշադրութիւն ըրէ:

Եւ Հայրիէ անգամ մըն ալ ականջ դնելէ յետոյ, մատը մարմարին վրայ աննշմարելի կէտի մը տարաւ ու կոճակ մը հրեց:

Երիտասարդը աչքերուն առջեւ պարզուած տեսարանէն ապշած ետ ետ ընկըրկեցաւ:

Մանկամարդ կնոջ նուրբ մատներուն այդ պարզ մղումէն մարմարեայ որմնաքարը ետ ընկրկած էր եւ ատոր տեղը պատին վրայ մութ բացուածք մը գոյացած էր:

— Թաքստո՞ց է, հարցուց Տիգրան զարմացած:

Հայրիէ ժպտեցաւ:

— Ոչ, Թաքստոց չէ, պատասխանեց Սուլթանուհին: Կատարեալ ստորուղի մըն է, որ դէպի ազատութիւն կ՛առաջնորդէ:

— Աստուած իմ, յարեց երիտասարդը առաւել եւս ապշած: Դո՞ւն շինել տուած ես ասիկա:

— Ե՞ս, ես ողորմելիս տակաւին այսքան յանդգնութիւն չունիմ, կը մտածեմ միայն թէ այս գաղտնիքը գիտեմ եւ ամբողջ մարմնովս կը սոսկամ որ թերեւս այս մտածումս անգամ կը կռահեն:

«Ասիկա ահագին պատմութիւն մը ունի, շարունակեց Հայրիէ, քեզի պիտի պատմեմ եւ թերեւս Տիգրան, եթէ զիս կը սիրես, մեր երջանկութեան ծառայէ»:

— Դեռ կը տարակուսի՞ս, հարցուց երիտասարդը ոգեւորուած:

— Կը կռահե՞ս, Տիգրան, թէ ինչ սոսկալի գաղտնիք մը կը վստահիմ քեզի:

Տեսա՞ր ուրեմն թէ՝ քեզ որքան կը սիրեմ:

— Այո, անուշիկ Հայրիէս, բացագանչեց Տիգրան Չէրքէզուհիին վարդագոյն այտերուն վրայ տաք համբոյրներ դրոշմելով:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեանի եւ իրենց զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ այրի Տիկին Դշխուհի Զապունեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ այս Կիրակի Վալանսի Հայ Առաքելական Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ օծման 18րդ տարեդարձին առթիւ, կը կատարուի բացառիկ պատարագ, Կոմիտասեան քառաձայն երգեցողութեամբ: Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ կնքասահմարկութեան եւ ուրաքակիրներու ձեռնադրութիւն, ձեռամբ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Յետ պատարագի, Հոգաբարձութիւնը կազմակերպած է ճաշ մը, Բարեգործականի Հիւսիսեան սրահին մէջ: Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, կը խնդրուի ճաշի մասնակցողներէն, որ արձանագրուին Պ. Մաթէոս Մաքսուտեանի մօտ:

Ծախքերու մասնակցութիւն 25 ֆր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20ին եւ 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

×

Կիրակի իրիկուն փակման առթիւ ընկերահամակրական խնջոյք՝ ժամը 8էն սկսեալ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:
ժամը 15ին, 295 Ռիւ Պուալօ

Կը նախագահէ ընկեր ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՁԷ
Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր — երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ պար
Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք մինչեւ ուշ գիշեր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան: Կիրակի Նոյեմբեր 21:

Հոգեհանգստեան պատարագ՝ խորանի օծման օրը Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:, մասնակցութեամբ արուարձաններու քահանայից դասուն:

Ոգեկոչում Արարայի յաղթական ճակատամարտի 53րդ տարեդարձին: Յիշատակութիւն Արարայի եւ երկու համաշխարհային պատերազմներու զոհերուն:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ գինեձօն Պօմոնի սրահի մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր Միութիւնները ինչպէս նաեւ Միութեան բոլոր անդամները:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը, Նոյեմբեր 19, Ուրբաթ ժամը ճիշդ 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30-ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

SOIREE DE GALA
DE L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

SALLE GAVEAU, 45, RUE LA BOETIE — Métro : Miromesnil
17 NOVEMBRE, MERCREDI à 21 H.

RECITAL

Raffi PETROSSIAN

MOZART, BEETHOVEN, CHOPIN, SCHUMANN, LISZT

Location
à la SALLE GAVEAU
Chez DURAND — 4, Place de la Madeleine
U.G.A.B. par téléphone : 870-03-18 de 10 à 18 h.

ԾԱԽՈՒ Է

Քոթ տ'Ազիւրի վրայ, ծախու է կօշիկի խանութ մը (կարելի է ուրիշ գործի վերածել) ընակարանի յարմարութիւնով, 30 հազար բնակիչ ունեցող բանուորական քաղաքի մը մէջ, բանուկ եւ առեւտրական փողոցի մը վրայ:

ԳՐԵԼ «Յառաջ»ի վարչութեան, որ կը փոխանցէ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ԱԶԴ

Բազին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:

Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

Vous avez déjà entendu parler du

LE CLUB DES JEUNES DE L'UGAB

Vous avez peu-être participé à certaines de ses ACTIVITES
Vous voulez en avoir une idée plus précise
VENEZ donc vous joindre à la SOIREE Cinémathographique en COULEURS intitulée

RÉTROSPECTIVE 71

Présentant nos — Voyages en France et à l'étranger
— Rallyes
— Week-end
— Dîners-dansants
— Sports d'Hiver etc... etc...

VENDREDI 19 NOVEMBRE à 20 h. 45 précises
à la Maison des CENTRAUX, 3 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ-Սէն Ժերոմի անդամական ժողովը տեղի կ'ունենայ 16 Նոյեմբեր կէսօրէ վերջ ժամը 3,30ին Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ: Այս առթիւ կը խնդրուի բոլոր անդամուհիներէն իրենց ներկայութեամբ յարգել հրաւէրը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կեդրոնական յանձնախումբը, պարտադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ. տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռշըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 18 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 18 NOVEMBRE 1971

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12268

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — No 12.268

ՀԵՐՈՍՆ ՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏԸ

Կարդացէք հաւանօրէն Ռոպէր Հատջէճեանի յաջորդական նշմարները մարդկութեան մեքենական յառաջդիմութեան՝ «թեքնիք» նուաճումներուն եւ մտածական ու հոգեկան ընկրկումներուն մասին, «Եղէգը կը մտածէ՞ տակաւին» ընդհանուր խորագրին տակ:

Իր հաստատումներէն կը մեկնինք, առանձնապէս անդրադառնալու համար երեւոյթի մը՝ որ կը պարզուի վերջերս հայ կեանքի մէջ, երբեմնի հերոսներուն եւ հերոսականին հանդէպ մեր ժողովուրդի հիացումն ու յարգանքը ենթարկելով տեղաշարժի մը՝ որուն հետեւանքով Հայութիւնը հետզհետէ կ'ընկրկի դասական առումով «նուիրեալներ» պատուելու իր պարտականութեան մէջ, եւ, ընդհակառակն, մարդոց մեծութեան չափանիշ կը դառնայ անոնց նիւթական հարստութիւնը, բացառապէս մեծարելով իր այն զաւակները միայն՝ որոնք յօժարակամութիւնը ցոյց կուտան իրենց ունեցածէն բաժին հանելու համար ուրիշներուն:

Թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար ընդգծենք, որ մեր այս հաստատումը չի միտիր երբեք ստորագնահատելու հայ ունեւորին տալու չարժուձեւը: Հոգեկան մեծութեան փաստ մը կայ նաեւ նիւթական նուիրաբերումներու արարքին մէջ, երբ նկատի ունենանք զատումի եւ զգացումի այն բաժինը՝ որով հարուստը կը մղուի իր ազգային ընդհանրականութեան կարօտութեանց հասնելու:

Եւ յետոյ, «թեքնիք»ի այս դարուն մէջ, միջոցները նոյնքան ու աւելի կենսական դեր կը կատարեն՝ որքան նպատակներն ու անոնց իրագործումին համար զօրաշարժի ենթարկուած մտաւոր ու հոգեկան ուժերը:

Ամէն ատենէ աւելի՝ նիւթը փրկարար դերակատարութեան կոչուած է տարափիւռ մեր կեանքին մէջ, կանգուն եւ գործօն պահելու համար այն հաստատութիւններն ու բարոյական կուռանները, որոնց ընդհանուր գործունէութենէն կախում ունի համազգային մեր կեանքի ապահով գոյատեւումը:

Մեր կողմէ մատնանշուած երեւոյթը՝ հարուստին ընծայուած հասկնալի մեծարանքէն աւելի, ճշմարիտ հերոսներուն զլացուած յարգանքի եւ սիրոյ զգացումն է, եւ այն դժբախտ իրողութիւնը՝ որ օրէ օր կը նուազին նուիրումի ու զոհաբերութեան ընդունակ միտքեր եւ հոգիներ, հասկնալի թէ անըմբռնելի պայմաններու հետեւանքով:

Ոչ ոք կրնայ ժխտել այն իրողութիւնը, որ հերոսութիւնը… ցնորական իմացումի մը բնոյթը ունի այսօր: Գիտական նուաճումներն ու թեքնիք յառաջդիմութիւնները մէկ կողմէ, մարդկային կեանքը «ապրելու» ըմբռնումները միւս կողմէ, հերոսական ճիգերու պահանջը փոխարինած են գործիական կամ նիւթական այնպիսի միջոցներով՝ զորս կարելի է ապահովել դրամով:

Եթէ պատանութեան մեր օրերուն գրչի խա՛ղ մըն էր «մարդ» բառը շրջել ու կարդալ «դրամ», մեր օրերուն գրեթէ դրահաշուական հաւասարութեան մը համազօր են այդ երկու բառերը…:

Մարդը իր դրամով աւելի՛ արժէք է այսօր՝ քան այն մի՛ւս հարստութիւններով, որոնք մտաւոր ու հոգեկան իր արժանիքներն են: Հնչուն ու շօշափելի իրականութիւնները աւելի կ'արժեն մեր օրերուն, քան անձայն ու աննիւթական իրականութիւնները:

Գիտակից մարդը դիտէ ի վերջոյ Աստուծոյ եւ Կայսեր բաժինները զանազանել միշտ ու նիւթին տակ չճզմել միտքն ու հոգին: Տարաբախտօրէն, սակայն,

գարուն մեքենայացումը դէպի նիւթապաշտական մարդ կը մղէ զանգուածը՝ ի գին հերոսականի անտեսումին, բարոյական արժէքներու մոռացման, ու մտաւոր թէ հոգեկան մեծութիւններու հանդէպ անտարբերութեան:

Հոս, այս ցաւագին իրողութեան մէջ ալ իր դերը ունի, անկասկած, Հայութեան «դժբախտ ճակատագիրը», — ընկերային դաստիարակութեան գործի կաղացումը: Աւա՜ղ…:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՔ ԽՕՍԻԼ ՍԿՍԱՆ

ՓԵՔԻՆԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՂՄ ՉԷ

Չին պատուիրակութեան պետին առաջին ճառը ՄԱԿի մէջ անակնկալ մը եղաւ շատերու համար: Արդարեւ կ'ակնկալուէր, որ Փեքինի ներկայացուցիչը՝ Չիան Քուան-Հուա դաշն քաղաքականութեան մը թարգմանը հանդիսանայ առաջին առթիւ: Սակայն չին պատուիրակը ամպիոն բարձրանալով ցոյց տուաւ, թէ Փեքին հաստատակամ կը մնայ իր քաղաքականութեան եւ տեսակէտներուն մէջ: Չիան Քուան-Հուայի ճառը դէտերու կողմէ կը նկատուի կարծր, քանի որ մարտահրաւէր կը կարդայ երկու գեր-մեծերուն հաւասարապէս:

Ցուրմոզը, յայտարարեց չին պատուիրակը, չինական նահանգ մըն է, իսկ անոր 14 միլիոն բնակչութիւնը՝ «արիւնով եւ միսով» հայրենակիցներ են: Չիան Քուան - Հուա կը պահանջէ ամերիկեան զինուորական ուժերու հեռացումը կղզին, որովհետեւ «չին ժողովուրդը վճռուած է ազատագրել կղզին եւ աշխարհի ոչ մէկ ուժ կրնայ արգիլել մեզի, որ իրագործենք մեր այդ որոշումը»:

Չին պատուիրակը միեւնոյն ատեն պահանջեց ամերիկեան ուժերուն հեռացումը Հնդկաչինի երեք երկիրներէն՝ «անմիջապէս եւ առանց նախապայմանի», որպէսզի երեք երկիրներու ժողովուրդներն ալ լուծեն իրենց ներքին հարցերը առանց «օտար միջամտութեան»: Ծայրագոյն Արեւելքի հարցը միայն այս ձեւով կրնայ լուծուիլ:

Չինաստանի կառավարութիւնն ու ժողովուրդը վճռապէս զօրավիգ կը կենան նաեւ Հիւս. Քորէայի կառավարութեան ութ կէտերէ բաղկացած ծրագրին, որ կը ձգտի իրագործել «Քորէայի միացումը»:

Չին պատուիրակին տեսակէտով Մերձաւոր Արեւելքի հարցը կը մեկնաբանուի «սիոնական խմբակներու» յարձակումով Պաղեստինցիներուն եւ արաբ այլ ժողովուրդներու վրայ:

Չինաստան զօրավիգ կը կենայ այս վերջիններուն՝ իրենց արդար պայքարին մէջ, որ կը միտի վերագրաւել իրենց կորսնցուցած հողերը եւ վերահաստատել պաղեստինցի ժողովուրդին ազգային իրաւունքները: Ոչ ոք, համաձայն չին պատուիրակին, իրաւունք ունի Պաղեստինցիներու եւ Արաբներու «կռնակին վըրայ քաղաքական առուծախ կատարել»:

Չինաստան կը պատկանի այսպէս կոչուած երրորդ աշխարհին: Չինաստան դեռ ռտեսապէս «յետամնաց է», զարգացման փուլի մէջ կը գտնուի, ինչպէս Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Լատին Ամերիկայի երկիրներու մեծ մասը: Չինաստան զօրավիգ կը կենայ այս ժողովուրդներուն՝ իրենց այլազան պայքարին մէջ:

Գեր-պետութիւնները կ'ուզեն իշխել միւս երկիրներուն վրայ: «Ոչ մէկ ժամանակ, այսօր կամ վաղը, Չինաստան գեր-պետութիւն պիտի դառնայ՝ իր յարձակումներուն, ճնշումներուն թիրախ դարձնելով ուրիշ երկիրներ եւ կամ զանոնք իր իշխանութեան տակ առնելով»: Գեր-պետութիւնները մինչ կը խօսին ապազինման մասին, անդին ամէն օր քայլ մը աւելի կը զինուին: Չինաստան երբեք պիտի չմասնակցի այսպէս կոչուած հիւլէական զէնքերու ապազինման բանակցութեանց: Չինաստան, միշտ չին պատուիրակին համաձայն, հիւլէական զէնք կ'արտադրէ իր երկրին պաշտպանութեան համար եւ որպէսզի քանդէ վերջնապէս հիւլէական զէնքերու մենանշնորհը:

ԴԷՄՔԵՐ

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆ

Եօթանասուն տարի առաջ, 8 Նոյեմբեր 1901ին, Մխիթարեաններու Վենետիկեան մայրավանքի իր համեստ խցիկին մէջ յաւի՜կ չիջեցաւ արեւմտահայ գրականութեան առջինեկ սերունդի պատկառելի ներկայացուցիչը՝ Հայր Ղեւոնդ Ալիշան:

Աստուծոյ, Հայութեան եւ Մարդ էակի կոչումին նուիրուած հոգեւորական մը, հայրենասէր մը եւ իմացապաշտ գրագէտ մը եղաւ ան՝ աւելի քան վաթսուն տարիներու վաստակով եւ ութսուներէկ տարիներու կեանքով: — Խրիմեան Հայրիկ արեւելքի մէջ ու Ալիշան արեւմուտքի, մէկը հայրենի հողին վրայ ու միւսը հիւրընկալ Իտալիոյ, երկու չափորահարներն էին Հայոց հայրենասիրական տենդին ու անով բացուող յեղափոխական երկունքին: Զիրենք եկեղեցիին ու քրիստոնէական դաւանանքին պսակող եւեւփին մէջ՝ կար ոչ միայն վարդապետական եւ իմաստասիրական ըմբռնումը կրօնքին, այլեւ մանաւանդ Հայութեան ազգային, ընտանեկան, բարոյական ու տոհմական կեանքի իմացումը: Հայրենիք, հող, անքակտելի միութիւն՝ ազգին ու իր սեփական կռուաններուն միջեւ. հաւատք՝ որքան Աստուծոյ, նոյնքան եւ ազգին ու անոր կոչումին հանդէպ. պայքար՝ ոչ միայն հաւատքի ազատութեան, այլեւ ազգային հաւաքական անկախութեան ի խնդիր: Եւ երկո՛ւնք, աշխատանք, սէր, անսայթաք ծառայութիւն՝ իբրեւ հանգամանք առօրեայ կեանքի:

Հայոց Հայրիկ՝ Խրիմեանը: Հայոց նահապետ՝ Ալիշանը:

1850-1890 թուականներու գրական մեր պատմութեան մէջ, Ալիշան կ'անձնաւորէ վանական մշակի գերազանց տիպարը, որ «կում մը ջրով եւ պատառ մը հացով» կերակրուող հոգեղէն իր էութենէն դէպի իր ժողովուրդը ճամբայ կը բանայ, Հայութեան ընծայելու համար աստուածատուր բերքը իր մտքին եւ հոգիին: Իր քերթուածները կ'ընդգրկեն Հայրենիքը, որոնումը անցեալ մեր փառքին եւ ձըգտումը՝ դէպի վաղուան յաղթանակ: Քրիստոնէական ըմբռնումի վերծանումը՝ մարդկային թէ ազգային մեր կոչումին մէջ ուղենիշ դաւանելու համար սիրոյ եւ ճշմարտութեան սկզբունքը: Հաւատքի ու բարոյականութեան պաշտամունքը՝ որպէսզի անսասան մնայ Հայութեան ընկերային, ընտանեկան ու տոհմական կեանքի շարունակականութիւնը: Բնութեան սէրը՝ որպէսզի անխաթար մնայ մեր հոգին, եւ հողէն, երկինքէն ու արարչագործութեան խորհուրդէն սառնանք աւիշը հաւաքական մեր գոյութեան:

Բանասիրական, պատմական, աշխարհագրական, քերթողական թէ իմաստասիրական պատկառելի վաստակ մը ձգած է Ալիշան՝ իր տասնըհինգէ աւելի գործերով, — «Խորհրդածութիւնք՝ ընդ եղեւնեաւ», «Յուշիկք Հայրենեաց Հայոց», «Տեղեկագիր Հայոց մեծաց», «Նշմարք եւ Նշխարհ Հայաստանի», «Շիրակ», «Սիսուան», «Այրարատ», «Սիսական», «Հին հաւատք Հայոց», «Արշալոյս քրիստոնէութեան Հայոց», «Շնորհալի եւ պարագայք իւր», «Հայ Բուսակ», «Հայ Վենետ», «Նուագք» ընդհանուր անունին տակ հինգ հատորիկներ քերթուածներու, բոլորն ալ 1850-1900ական թուականներուն միջեւ:

Տասնըիններորդ դարու մեր ազգային, հոգեկան եւ ընկերային - մշակութային կեանքը լրիւ ճանչնալու համար՝ պէտք է քաջութիւնը ունենալ վերծանելու Հայոց Նահապետին բազմերանգ վաստակը, — փոյթ չէ թէ գրաբարը իր ամուր կնիքը դրած ըլլայ անժամանցելի այդ հարստութեանց վրայ:

Մ. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԹՈՒԱԼԻ մօտ, Լա Փերուզ փողոցին եւ Ավընիւ Քլէպէրի անկիւնը հսկայ հըրդեհ մը ծագած է Երեքշաբթի գիշեր եւ հարկ եղած է հրշէջներու աւելի քան 15 պահականոցներու մասնակցութիւնը: Կըրակ առած էր նացիներու նախկին հրամանատարութեան կեդրոնավայրը ուր գրաւման շրջանին պլոքհաուս մըն ալ կառուցուած էր: Մեծ խուճապ ստեղծուած է բայց եթէ նիւթական վնասները մեծ են մարդկային զոհ չկայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռած է Ռուտոլֆ Աբէլ, պաղ պատերազմի լրտեսը, որ ձերբակալուած էր 1957ին Ամերիկա եւ 30 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած: Ազատ կ'արձակուէր չորս տարի ետք եւ կը փոխանակուէր ամերիկացի օդաչու-լրտես Ֆրանսիս Փաուըրի հետ: 68 տարեկան էր եւ սրտէն կը տառապէր երկար ատենէ ի վեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հակալրտեսական բաժնի բարձրաստիճան պաշտօնեաներէն՝ Գնդ. Ֆուրնիէ հինգ ժամ բացատրութիւն տըւած է հարցաքննիչ դատաւորին: Կը ցուի որ պատկանելով Ստեքին խօսելու իրաւունք չունի բայց կ'ըսէ թէ որեւէ գործ չունի Թմրեցուցիչի առուծախի մէջ: Խընդրոյ առարկայ է նաեւ Նիւ Եորքի ֆրանսական հիւպատոսարանի մէկ պաշտօնեան:

ՇԱՊԱՆ - ՏԵԼՄԱՍ միշտ լաւատես է եւ այս անգամ ալ կոչ մը ըրաւ գործատէրերուն, որպէսզի իրենց պատասխանատուութիւնները ստանձնեն եւ կասեցնեն գիներու եւ ամսավճարներու յաւելումները:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ որոշեց առ այժմ նոր օգնութեր չյանձնել Իսրայէլի, նկատի առնելով, որ Ռուսիա «սահմանափակած» է իր զէնքերու առաքումը Եգիպտոսի: Համաձայն ամերիկացի ծերակուտականի մը, Եգիպտոսի նախագահը կը բաղձայ Ռուսերու հեռացումը երկրէն: Սատաթ յայտարարած է ծերակուտականին, թէ զէնքի յատկացուած դրամը կ'ուզէ օգտագործել լուսաւորութեան եւ զարգացման գործին: Ասուանի ջրամբարին մօտ «յիսուն ռուս մասնագէտ» մնացած է երբեմնի քանի մը հազարէն: Եգիպտոսի փոխնախագահը նկատել տուաւ, թէ Սատաթի վերջնագիրը կը նշանակէ քաղաքական աշխատանքներու խզում տարեվերջին, այսուհանդերձ այս «չի նշանակեր, թէ կռիւները պիտի սկսին անմիջապէս»:

ԼԻԲԻՈՅ ժողովրդային դատարանը մահուան դատապարտեց երկրին գահընկէց թագաւորը՝ Իտրիս, որ 81 տարեկան է եւ կը գտնուի Եգիպտոս:

ԵՂԷԳԸ ԿԸ ՄՏԱԾԷ՞ ՏԱԿԱՒԻՆ...

Նախամարդը երբ առաջին անգամ պէտքը զգաց իր մերկ մարմինը ծածկելու, անձամբ շինեց իր հագուստը: Ատիկա շարունակուեցաւ մինչեւ որ մարդկային ընկերութեան մէջ ստեղծուեցաւ դեր - ձակներու դասակարգը: Երկար դարեր մարդիկ հագուեցան իրենց զգեստները ապսպրելով դերձակին: Մարդը կ'երթար ու իր չափին յարմար զգեստ մը կարել կուտար: Իրն էր այդ հագուստը, ու - րիշի շատ չէր յարմարեր: Այսօր, ոչ աւելի քան հարիւր տարիէ ի վեր, դեր - ձակներն ալ իրենց տեղերը Թողուլ սկըսած են պատրաստ հագուստի ճարտա - րարուեստի մը որ կը հսկայանայ հետզհետէ: Ամէն օր քիչ մը աւելի մեծ թիւով մարդիկ կը նախընտրեն իրենց հագուստները զատել պատրաստ հագուստ - ներու մէջէն, որոնք ոչ թէ իրենց, այլ իրենց նման հազարաւորներու համար շինուած են:

Թերեւս առանց որ նոյնքան յստակ կերպով անդրադառնանք, պատրաստ հա - գուստի ճարտարարուեստի քովն ի վեր այսօր երեւան եկած է նաեւ պատրաստ մտածումի ճարտարարուեստ մը: Բսանե-բորդ դարու Թեքնիքը այստեղ ալ հիմնովին փոխած է երբեմնի բարքերը: «Դուք պէտք չունիք մտածելու, մենք ձեր հաշուոյն կը մտածենք» կ'ըսեն այս նոր ճարտարարուեստին պատասխանատունե - րը: Եւ վարպետ շրջուն - վաճառորդի մը նման ամէն օր, ամէն վայրկեան կ'առաջարկեն իրենց ապրանքները, միանգա - մայն ցոյց տալով վճարումի ամենամեծ դիւրութիւնները: Հազար, երկու հազար տարի առաջ սրճարանի մը անկիւնը, կամ ընկերային հաւաքոյթի մը մէջ եթէ մէկը մտածում մը, կարծիք մը յայտնէր, այդ մտածումը բախտը ունէր շատ աւելի անձնական ու անհատական մտածում մը ըլլալու, քան թէ այն մտածումը զոր այժմու զանգուած - մարդը կը յայտնէ զանազան առիթներով: Որովհետեւ այս վերջինը, աւելի քան ուրիշ որեւէ շըրջանի մը մարդը, նշաւակ է գինքը իրեն յաճախորդ ունենալ ուզող հազար տեսակ քարոզութեան, ճիշդ այնպէս ինչպէս սպիտակ պաստառը նշաւակ է շարժա - նկարի ժապաւէնին: Ահա թէ ինչո՛ւ, ինչ որ այսօր մարդիկ ընդհանրապէս յառաջ կը քշեն իբր սեփական կարծիք կամ մտածում, ուրիշէ մը պարտադրուած կարծիք կամ մտածում մըն է իրականու - թեան մէջ: Մեծ քաղաքներու հանրածանուցման ցուցափեղկերը այնքան լեցուն են այդպիսի պատրաստ մտածումներով, որ մարդ, նոյնիսկ եթէ ուզէ ունենալ իր սեփական ու ինքնատիպ կարծիքը, չի կրնար զերծ մնալ միւսներէն հմայուե - լու, անոնց ազդեցութեան տակ մնալու եւ զանոնք խուրացնելու վտանգէն:

Արդիւնքը այն է որ այսօր դէպքի մը դիմաց միլիոններով մարդիկ մէկ ժամ վերջ նոյն մտածումը կ'որդեգրեն, ինչպէս որ նորաձեւութեան գլխուի մը դիմաց միլիոններով մարդիկ մէկ ամիս վերջ նոյն բանը կը հագուին:

Ուղեղները լուալու, բոլոր միտքերը նոյն գործարանէն ելած մեքենաներու պէս իրարու նմանցնելու ապմավարու - թիւնը միայն բռնապետական բարքերու յատուկ երեւոյթ չէ: Ամէնէն ազատ, ամէնէն ժողովրդավար երկիրներու ժողովուրդներն իսկ այսօր միրայօժար կամ անգիտակցաբար կ'արտօնեն որ ուրիշներ լուան իրեն ուղեղները: Այսօր մարդ երբ կը բանայ ձայնասփիւռը, երբ ամէն առաւօտ կը թղթատէ իր ընտրած օրաթերթը, երբ կը հետեւի հեռատեսիլի լուրերուն, միայն օրուան լուրերը չէ որ կ'ընդունի, այլ նաեւ այն թէ ինչպիսի կարծիք մը պէտք է ունենայ այդ լուրերուն մասին: Ամէն օր ուրեմն միլիոններով մարդիկ աշխարհի գնացքը կը դիտեն ոչ թէ իրենց աչքերով, այլ անծա - նօթ խմբագրի մը, թղթակցի մը կամ որոշ խմբակցութեան մը աչքերով, միշտ ալ այն համոզումը ունենալով որ զայն կը դիտեն իրենց սեփական աչքերով: Ոչ ոք թերեւս կը նշմարէ ուրեմն որ միեւնոյն անձ մը ասդին հարիւր հազար հոգիի համար աւազակ, անդին ուրիշ հա - րիւր հազար հոգիի համար հերոս մը կրնայ դառնալ: Թէ ո՞ր մէկը ճիշդ է այդ երկու մեկնաբանութիւններէն, մարդ կարելիութիւն չունի անձամբ ստուգելու ոչ թէ անոր համար որ տուեալները կը պակսին, այլ պարզապէս անոր համար որ հարցը գոյութիւն չունի իր մտքին մէջ:

Կասկած չկայ թէ ուղեղները լուալու գործողութիւնը մեր օրերուն հնարուած գործողութիւն մը չէ իր լայն առումով: Երբ առաջին անգամ ստեղծուեցաւ դըպրոցը, վարժարանը, երբ ուսուցիչ մը սկսաւ քանի մը աշակերտներու բան մը սորվեցնել, երբ առաջին անգամ մարդ մը գիրք մը գրեց, բանախօսութիւն մը տուաւ, այդ օրը արդէն սկսած էր ուղեղ լուալու գործողութիւնը: Կրթութիւնը, դաստիարակութիւնը իր ճշգրիտ առումով եթէ դիմացինին շինիչ բան մը սորվեցնել, դիմացինը մտածելու հաւիրել կը նշանակէ, ուրիշ ծուռ իմաստով մըն ալ կը նշանակէ դիմացինը հասցնել այնպէս ինչպէս որ կը նախընտրուի, դիմացինը հրաւիրել մտածելու՝ այնպէս ինչպէս ուսուցանողը կ'ուզէ որ մտածէ ան: Սոկրատէս երբ հարցում մը կ'ուղղէր իր աշակերտին, արդէն անոր կը պարտադրէր այն պատասխանը որուն կը սպասէր: Այս տեսակէտով ճիշդ է որ դաստիարակութեան եւ մշակոյթի երկու հազար տարուան պատմութիւնը, մասամբ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կերպով մը ձեւաւորել, կաղապարել դիմացինին մտածումը: Բայց այդ 2000 տարիներու ընթացքին մարդը հաւանաբար երբեք այնքան կորսնցուցած չէր ինքզինքը իրեն պար - տադրուած կարծիքէն, մտածումէն, ճաշակ եւ բարքերէն ձերբազատելու կարելիութիւնը, որքան կորսնցուցած ըլլալ կը թուի այսօր: 2000 տարիներու ընթացքին ուղեղները ձեւաւորելու գործողութիւնը երբեք այնքան յաջող կերպով կիրար - կուած չէր այսքան մեծ զանգուածներու վրայ, որքան այսօր կը կիրարկուի շնորհիւ Թեքնիք իրագործումներու:

Ռ. ՀԱՏԻՃԵԱՆ

(Շար. – 3)

ԻՐ ԱՄԷՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՐԳԸ ...

Մենք երբեք չենք կասկածած մեր ազգակից հռչակաւոր երգիչին՝ Շառլ Ազնաւուրի հայրենասիրական զգացումնե - րուն վրայ: Ապացոյց, ամէն անգամ որ ներկայացած է առիթը, ան, ո՛ւր, ե՛րբ եւ որո՛ւ հետ ըլլայ, փութկոտութեամբ եւ հպարտութեամբ է յայտնած իր Հայ ըլլալը, պատիւ ընծայելով իր պատկա - նած ցեղին: Շատ անգամ սակայն, մըղուած պարզապէս բնական ու անկեղծ բաղձանքէ մը, հարց ենք տուած մենք մեզի, թէ ինչո՞ւ երբեմն Ազնաւուր չերգեր նաեւ հայերէն, նման միւս օտար կամ ծագումով օտար երգիչներուն եւ երգ - չուհիներուն, որոնք, փայլելով հանդերձ ֆրանսական երգի աշխարհին վրայ, յաճախ կ'երգեն իրենց մայրական լեզու - ներով: Բայց անկախաբար մեր փափաքէն, եթէ իսկոյն մտածենք սա ուղղութեամբ, պիտի յանգինք տրամաբանական հետեւեալ եզրակացութեան, որ Ազնա - ւուր բոլորովին կը տարբերի վերի մեր ակնարկած արուեստագէտներէն, ան, իր ասպարէզի սկզբնական շրջաններէն մինչեւ իր համբաւի գագաթնակէտին հասած օրերուն, հրապարակ է եկած եւ այդպէս ալ համարուած ամբողջ երկրին կողմէ, որպէս ամբողջական մասով Ֆրանսացի երգիչ մը եւ այդ հանգամանքը անշեղ պահելու, ըսենք տեսակ մը հարկադրանքով, հասկնալի է որ Շառլ Ազնաւուր խուսափած է հայերէն երգելէ, հաւանաբար հակառակ իր տենչին: Բայց ինչո՞ւ հեռուները կ'երթամ. իր հեղինակութիւնները կազմող կամ ոչ, այն երգերը զորս բացառիկ հարազատութեամբ, գիւթիչ շեշտով կ'երգէ Ազնաւուր — ոչ մէկ ուրիշ երգիչ, ամէնէն կարեւորներէն, չի կրնար Ազնաւուրի երգածին նման երգել իր երգերը, հոդ է արդէն անոր երգելու եզական ձիրքին հմայքն ու գաղտնիքը — մենք միթէ չե՞նք կարծեր լսել իր ձայնին ու եղանակին ելեւէջներուն ընդմէ - ջէն, քիչ մը խռովքը, մելամաղձոտու - թիւնն ու զգայնութիւնը հայկական երգին, «Լէ տէօ կիթառ»էն մինչեւ «Լա պոհեմ»ը, «Լա մամմա»յէն մինչեւ «Մուբիռ ա՛էմէ»ն...:

Ինչ որ սակայն, ամենամեծ սքանչա - ցումը պատճառեց մեզի, Հայերուս, իր անձին հանդէպ, այդ՝ նոր հրատարակած իր «Փլէն Ֆէօ» ամսաթերթին մէջ, իբրեւ Հայ իրեն եւ Հայութեան նուիրած իր գողտրիկ գրութիւններն էին, որուն ամէնէն յատկանշական տողերը «Ցառաջ» արտատպած էր առջի շաբաթ: Շառլ Ազնաւուր, ամսաթերթին էջերուն մեծ մասը զեղահիւսած է հայկական պատկերներով եւ նկարագրութիւններով, ցոյց տալով յորդառատ հայկականութիւն մը՝ բխած իր սրտին խորէն եւ որ անտարակոյս, հոդ չէ թէ առանց նուագի կամ ձայնի, կը կազմէ սակայն իր ամէնէն գեղեցիկ երգը:

Տաղանդաւոր երաժիշտի ու երգիչի, շարժանկարի վարպետ դերասանի անձ - նաւորութենէն զատ, այս անգամ ան կը յայտնուի որպէս ճարտար գրող մը, եւ շնորհաւորելի նրբամիտ դիւանագիտու - թեամբ մը, ան, երգիչ Շառլ Ազնաւուրը նոյնացած խմբագիր Շառլ Ազնա - ւուրին հետ, կ'ափսոսայ որ ցարդ ի յարգանս իր ժողովուրդին, չէ կրցած նուիրել անոր արժանավայել երգը, ու չի փարանիր, այդ խուսափումով, յանցաւոր նկատել ինքզինքը. իսկապէս, նկարագրի եւ անկեղծութեան ասպետական արտա - յայտութիւն մը: Ազնաւուր ի վերջոյ կ'աւետէ որ ուշ կամ կանուխ պիտի յօրինէ Հայութեան եւ Հայրենիքին ձօնուած այդ երգը, որ իր փառապսակը պիտի կազմէ եւ որուն մենք կը սպասենք անհամբեր բերկրանքով:

Մինչ այդ, դուն, ֆրանսական երգի ամէնէն հեղինակաւոր, ամէնէն ծափա - հարուած ներկայացուցիչներէն մին համայն արտասահմանի մէջ, երբ կ'աւար - տես գրութիւնդ, գոչելով — «Թէ այն ատեն պիտի գոռամ ամբողջ աշխարհի թէ ես Հայ մըն եմ», արդէն կը մնաս մեր սրտերուն մէջ, սքանչելի Հայ մը: Ձայնդ ու տաղանդդ անսպառ ու դալար մնան:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մուշէ Տայեանի սիրտը կը նեղուի ու առտուն կանուխ կ'ըսէ իր խորհրդատուին. «Ի՞նչ պիտի ընեմ»:

— Եգիպտոսի դէմ պատերազմ ըրէք, կը պատասխանէ խորհրդատուն:

— Այդ գէշ գաղափար չէ, կ'ըսէ Զօր. Տայեան, բայց կէսօրէ ետքը ի՞նչ պիտի ընեմ:

ՋՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Աչքերը կիսարաց մեղմով, Թարթիչները կ'երկննային, նուաղկոտ բիբերուն վրայ, կարմրուկ շրթունքները, կեռասի Թար - մութիւնով, քով քովի, հազիւ թեթեւ շըն - չառութիւն մը կը զգացնէր որ հրեշտակ մը ունէի աչքերուս եւ ձեռքերուս տակ: Հապա մազե՛րը... քակուած էին ամէնն ալ, ու մետաքսէ քնքշութիւնով բուրումնալից կը տարածուէին կուրծքիս ու ձեռքերուս վրայ:

— Եւ սակայն սպառնացող վտանգին զարմանը չէր ատ:

— Գիտեմ, անմիջապէս ըսի որ եթէ կասկածը մտած է իր սիրտը, վաղն առաւօտ իսկ կրնանք ճամբայ ելլել, ու բացաւ աչքերը: Բուզիէն ոտքի ելաւ, կրկնեց «այո՛, վաղն առաւօտ կանուխ, առանց օր մը կորսնցնելու»:

— Իրաւ ալ պէտք էր այդպէս ընել:

— Ա՛խ, էֆէնտի, այդ «վաղն առա - ւօտ»ն էր որ փոխեց ամէն բան: Ես դեռ արշալոյսին սպիտակութիւնը չարթնցած հորիզոնին վերեւ, ոտքի վրայ էի: Բուզիէն կը քնէր, ու ինծի բարեգուշակ ե- բեւցաւ ատ, կը կազդուրուի, ըսի, ու սպասեցի որ ինքնին բանար իր աչուկները· վար իջայ, վեր ելայ, ամէն պատրաստութիւն տեսայ: Ան չէր արթննար տակաւին:

Արեւը ծայր տալու վրայ եղաւ, սոխըուած ձայն տուի: Մեղմով աչուըները բացաւ. յորդառատ լոյսը իր դիմացն էր:

— «Աս ինչ, ըսաւ, ո՛րքան ուշ մնացեր ենք, մինչեւ հիմա պէտք է ոչ միայն ճամբայ ելած ըլլայինք այլեւ բաւական ալ հեռացած»: Ու փորձեց ոտքի կանգնիլ: Քրտինքներու մէջ էր, դողաց արձակ օդի առաջին ազդեցութենէն, ու դարձեալ գլուխը դրաւ բարձին:

— Ատ ի՛նչ դժբախտութիւն, Ահմէտ Աղա:

— «Դժբախտութիւնն» ալ այդչափ կ'ըլլայ եղեր: Գլուխս փոթորկուեց, ամբողջ մարմնովս ցնցուեցայ: Ի՞նչ կրնայի ընել: Հանդիստ եղիր, Բուզիէ, այսօր պառկած կեցիր, կազդուրուէ, վաղն առաւօտ կը մեկնինք, քիչ մը աւելի կանուխ, տակաւին լոյսն ու թռչնիկը չարթընցած: Միայն թէ չմտածես ալ: «Իկլիտ» եղած էի, բայց այդ րոպէներուն, ես ինքս ալ տկար մարդ մը կը դառնայի: Խենթ կորեցայ ամբողջ օրը:

— Քու տեղդ՝ ուրիշ մըն ալ այդպէս պիտի ըլլար:

— Իրիկուան դէմ. լուր եկաւ որ աղան կրցած է գտնել մեր հետքերը եւ մահուան սպառնալիքով, իր մարդիկը պիտի պաշարէին ագարակը: Ինծի մահ, սա փոյթս չէր, բայց ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար տեսնել որ Հուրիս, աչքերուս առջեւ, զոհ իյնար դահիճներու:

Լռեց. ձեռքը տարաւ աչքերուն: Արցունքով լցուած էին:

— Ցետո՞յ:

— Ալ կը բաւէ, չէ՞, ըսաւ ինծի:

— Ի՞նչպէս կենալ այդտեղ, կէս ճամբան:

— Խնայեցէք ինծի, բոլոր մարմինովս դողի մէջ եմ:

— Աստծու սիրոյն ըլլայ, Ահմէտ Աղա:

— Բուզիէի տուած էին լուրերը ու մահուան սպառնալիքները մեր երկուքին համար: Իսկոյն ոտքի ելած էր, հագուած, ու կատաղի արիութիւն մը իր վրայ: Ինծի ըսաւ որ գիտէր ամէն բան, իր երազը պիտի կատարուէր: Եւ որ - պէսզի ուրիշներու ձեռքը չիյնայ, աղաչեց որ վտանգի վերջին պահուն, ես սպաննեմ զինքը իր տուած դաշոյնով: Աշխարհը գլխուս դարձաւ. իմ ձեռքերս թաթխե՛լ Հուրիիս արիւնին: Զարհուրելի չէ՞:

— Գուցէ առկէ աւելի, Ահմէտ Աղա:

— Մատնուած էինք: Մութին հետ հասած էին Աղային հաւատարիմները: Ես միայն էի կրակներուն դէմ: Անձնատուր ըլլալու հրաման եկաւ: Մերժեցի, ու հրացանը ձեռքս՝ նստայ դուշմանի դէմ: Քովս էր Բուզիէն: Գնդակները վժվժալով կ'անցնէին քովէս: Իմ գնդակս ալ կը սուրար դէպի կածկլտուն օճաճեւ բոցերը: Հեռացի՛ր՝ կ'ըսեմ, Բուզիէ, կամ թէ ոչ ետեւս պատսպարուէ. գնդակը աչք չունի, սիրտ չունի, խղճ չի գներ, անողորմ է: — Բայց ան, այդ րոպէներուն թերեւս ինձմէ աւելի արի, առաջ կ'անցնէր՝ տուշմանին դիրքերու մասին որոշ բան մը գիտնալու համար: Ու յանկարծ ճիչ մը արձակեց ու փռուեցաւ առ - ջեւս: Նոր բան մը տեղի ունեցած էր, բայց ի՞նչ, իսկոյն չհասկցայ ամբողջովին, ու Բուզիէ՛, ըսի, ինքզինքդ չմոռ - նաս, ըսէ՛, տուշմանի առջեւ ենք: Ձայն չտուաւ, ոչ ալ տեղէն երերաց: Հրացանը ձեռքէս վար ինկաւ: Գրկեցի զինքը. տաք հեղուկ մը իր ազդեցութիւնը ըրաւ մինչեւ հոգիիս խորքը: Ալ ի՞նչ ընել, գոչեցի Ալլահըմ, որո՞ւ համար դնել կաղալը հրացանիս մէջ... Այս խօսքերս, կ'երեւի, սթափեցուցին զինքը, երերաց ու բոլոր ուժովը, — Փախի՛ր, ըսաւ, Ահմէտ, տուշմանի չտաս օձիքդ: — Ի՞նչպէս սակայն, միթէ Ահմէտը այդքան անարժա՞ն է քեզի, Բուզիէ:

ՀՐԱՆԴ

(5 – Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

«Պատմա – բանասիրական Հանդէս»ի վերջին՝ երկրորդ թիւին մէջ Ակադ. Վ. Համբարձումեան, որ նախագահն է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային, «Նոր խնդիրներ, նոր անելիքներ» խորագրին տակ կ'անդրադառնայ գիտական գործունէութեան կարեւոր երեսներուն, Հայաստանի մէջ: Ակադեմականը կ'արծարծէ հիմնական հարցեր:

«Այսօրուան գիտութիւնը շատ տեսակէտներով կը տարբերի այն գիտութենէն, որ կար քանի մը հնգամեակ առաջ: Այժմ՝ գիտութիւնը գիտահետազօտական նոր թեքնիքի մը փորձառական տարազը ունի, որուն պէտք է տիրապետեն մեր որակեալ մասնագէտները:

Մենք կը գիտակցինք, որ Ակեդեմիայի գիտնականները շատ մեծ պատասխանատուութիւն ունին Հանրապետութեան զարգացման համար: Սակայն հարց է, թէ ի՛նչ գործնական ուղիներով մենք մեր հիմնարկութիւններու աշխատանքները պիտի մօտեցնենք արտադրութեան գործին, որո՞նք են այդ ուղիները: Ես կը կարծեմ, որ առաջին «դեղագիրը», այն է, որ բոլոր գիտահետազօտական հիմնարկութիւններուն մէջ անհրաժեշտ է բարձրացնել գիտական մակարդակը եւ գիտական աշխատանքին գործնականութիւնը: Թոյլ գիտութիւնը չի կրնար օգտակար ըլլալ արտադրութեան, օգտակար կրնայ ըլլալ միայն զօրաւոր գիտութիւնը, որ կը գտնուի անհրաժեշտ մակարդակի վրայ: Ասիկա առաջին հարցն է: Երկրորդ խնդիրը այն է, որ մեր Ակադեմիային մէջ, իբրեւ աշխատանքի մակարդակի չափանիշ, պէտք է ընդունուի այն սկզբունքը, թէ գործնական արժէք ներկայացնող ի՞նչ արդիւնք ձեռք կը ձգուի տուեալ գիտական հիմնարկութեան մէջ: Առաջին առթիւ պէտք է հաշուի առնել այս կէտը, այսինքն այն թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կրնայ ունենալ գիտութեան, արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան եւ առհասարակ ժողովրդական տնտեսութեան զարգացման վրայ:

Նոր հնգամեայ ծրագիրը մեծ խնդիրներ կը դնէ նաեւ Հայաստանի առջեւ: Այդ խնդիրները աւելի բարդ են, քան նախորդ հնգամեակներուն, եւ անոնց լուծումը կը պահանջէ Հայաստանի ամբողջ աշխատաւորական ուժերու լարումը աւելի մեծ չափերու վրայ, որովհետեւ Հայաստանի արդիւնաբերութեան զարգացման ընացաւառին մէջ, որ այսօր կը կազմէ մեր տնտեսութեան գլխաւոր ճիւղը, շատ աւելի մեծ աճ կը նախատեսուի, բաղդատմամբ Խորհ. Միութեան միջին աճին: Այս հարցը անկարելի է լուծել առանց գիտութեան օժանդակութեան: Ուրեմն մեծ պատասխանատուութիւն մը ունինք մենք:

Ընդունուած ծրագիրներու մէջ ճըշդուած է, որ Զօդի մէջ պէտք է կազմակերպուի ոսկիի արտադրութիւնը եւ Զօդի գործարանը պէտք է աւարտի: Ասիկա կարելի է ընել ցած մակարդակով, օգտագործելով միայն ոսկին, բայց կարելի է ընել նաեւ այնպէս, որ կատարելագործուի գործարանին թեքնոլոժին, որ նոյն հանքաքարէն հանուի ոչ միայն ոսկի, այլեւ, ինչպէս առաջարկած են մեր երկրաբանները, շարք մը այլ մետաղներ, որոնց պարունակութիւնը հանքաքարին մէջ բարձր է (թելուր եւ այլ տարրեր): Այնպէս որ Զօդի թեքնոլոժին կարգ մը տեսակէտներով պէտք է առանցքը դառնայ մեր գիտնականներու ուշադրութեան:

Սկսած է հիւլէական ելեկտրակայանի կառուցումը, որ պէտք է աւարտի այս հնգամեակի վերջը: Ասիկա շատ մեծ ճիգերու հետ կապուած է և մեծ ծախքեր կը պահանջէ: Հիւլէական կայանէն մենք կրնանք ստանալ շատ մեծ քանակութեամբ ելեկտրուժ: Բայց եթէ այդ կայանին մէջ գտնուի նաեւ համապատասխան ճառագայթի շրջանակ, ան կրնայ օգտագործուիլ զանազան արդիւնաբերական արտադրութիւններու համար, որոնց շարքին մեր քիմիական արդիւնաբերութեան արտադրած տարբեր նիւթերուն որակը փոխելու, ջուրերը մաքրելու համար եւայլն: Բայց ցաւով պէտք է յիշեմ, որ մեր քիմիագէտները եւ ելեկտրուժի մասնագէտները դեռ այս խնդրով քիչ կը զբաղին: Ասիկա պէտք է ընել ժամանակին, որովհետեւ հիւլէական կայանի կառուցումը անոր չի սպասեր:

Մեր Հանրապետութեան զարգացման աճը արագ է, չափանիշերը՝ բարձր: Մեր մօտ հսկայ շինարարութիւն կը կատարուի, բայց տնտեսութեան պահանջները աւելի մեծ են: Առանց գիտութեան, առանց գիտնականներու լաւ աշխատանքին, այդ պահանջները չեն կրնար բաւարարուիլ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան 81րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 31ին, տեղւոյն քաղաքապետարանի սրահը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» Կոմիտէի եւ կազմակերպութեամբ կուսակցական «Վրացեան» խումբին:

Հանդիսութեան բացումը կատարուեցաւ Մշակ բանուորով:

Նախագահը՝ ընկ. Միսաք Միրզէ իր բացման խօսքին մէջ նկատել տուաւ, թէ Դաշնակցութիւնը պարզ իմաստով եւ ընթացիկ ըմբռնումով կուսակցութիւն մը չէ, քանի որ ան ազգային գաղափարախօսութեան մը դրօշակիրն է: Այդ գաղափարաբանութիւնը կուգայ մեր ժողովուրդէն, անոր անցեալէն եւ մնայուն ձգտումներէն: Իսկ Դաշնակցութիւնը իւրացնելէ ետք մեր ժողովուրդին իտէալը՝ օրինակելի նուիրումով ծառայեց անոր իրագործման ի խնդիր:

Տասնեակ հազարաւոր ընկերներ զոհուեցան իրենց ժողովուրդին եւ հայրենիքին համար:

Գեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը բերին արտասանութիւններով եւ երգերով ընկերներ Խաչիկ Մըլաճեան, Գէորգ Տարաղճեան եւ Պ. Աբրահամեան, Օրիորդներ Տարաղճեան եւ Տէմիրճեան: Ընկ. Յովհ. Պէրպէրեան նուագեց ջութակի վրայ:

Օրուան բանախօսը՝ ընկ. Սիսակ Սիսլեան Դաշնակցութեան ծնունդը վերագրեց մեր ժողովուրդին ազատատենչ ձըգտումներուն, որոնց արմատը պէտք է փնտռել նախնական դարերու մէջ՝ Հայկեան օրերէն մինչեւ Վարդանանք եւ դեռ աւելի մօտ ժամանակները:

Դաշնակցութիւնը մտայնութիւն մըն է, հոգեբանութիւն մը, նկարագիր՝ նոյնացած իր ժողովուրդին հետ, մէկը միւսով բացատրելի, մեկնաբանելի:

Ահա թէ ինչո՛ւ ցորչափ հայ ժողովուրդը պահանջներ ունի իր ներկային եւ ապագային համար, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ պահանջատէր դիրքի մէջ:

Սէն-Մօրիսի փոքրիկ գաղութը «Վրացեան» խումբի կազմութենէն ի վեր դարթօնքի շրջան մը կը բոլորէ: Ձեռնարկներ իրարու կը յաջորդեն՝ նախաձեռնութեամբ մեր ընկերներուն:

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ԱՐԱՐԱՏ

Իսի լէ Մուլինոյի մէջ, վերջերս հիմնուած է ոտնագնդակի նոր ակումբ մը, որ մկրտուած է՝ Արարատ:

Առաջին առթիւ, խումբը 1ի դէմ 4 կէտով պարտութեան մատնած է Քաշանի խումբը, որ շնորհիւ երկու յաղթանակներու կը մնար Փարիզի ախոյենութեան մէջ: «Արարատ» ալ այդ մրցաշարքին կը մասնակցի գալ տարի: Ներկայիս կ'ունենայ բարեկամական հանդիպումներ, որպէսզի խումբը մարզուի ու նաեւ ամրապնդուի յառաջիկայ եղանակին համար:

Նորակազմ Միութեան վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայ ֆութպոլիստները, որոնք բաւական վարժ են ու միանան իրենց: Կեդրոնատեղին է՝ 20 պիս, Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի:

Միութեան նախագահն է՝ Փօլ Սըղըրճեան:

ԸՆԿԵՐՈՒՀԻԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մեծ ընտանիքին ժրաջան ու նուիրուեալ անդամներէն էր ընկերուհի Թ. Գասպարեան, որուն մահուան քառասունքը կը յիշատակուի այս օրերուն:

Ողբացեալ ընկերուհիին կեանքը, իր սերնդակիցներուն նման, ունեցած էր դառն եւ ուրախ պահեր: Դառնութեան բաժակը ցմրուր ճաշակած էր աքսորական կեանքի մէջ, որմէ ազատած եկած հաստատուած էր Մարսէյլ՝ կազմելով ընտանեկան բոյն:

Կապոյտ Խաչը, որուն նուիրեալներէն եղաւ ան, դարձաւ անոր երկրորդ ընտանիքը: Ապրեցաւ այդ ընտանիքին հոգերով եւ ուրախութիւններով, մտահոգուեցաւ անոր ամէնօրեայ կեանքով, առաջնորդուեցաւ ազգային իտէալներով:

Տասնամեակներ շարունակ իր գործօն մասնակցութիւնը բերաւ կանացի այս կազմակերպութեան առօրեայ աշխատանքներուն: Նուիրումով եւ զոհաբերութեան ոգիով միշտ գտնուեցաւ աշխատանքի առաջին դիրքերու վրայ այն հաստատ համոզումով, թէ հանրային կեանքը գոյն եւ դիմագիծ կը ստանայ անձնանուէր աշխատանքի ճիգով միայն: Գաղութը մեծ բան կը պարտի իր ազգային դիմագիծի պահպանման տեսակէտով եւ հայաբոյր նկարագրի իրողութեամբ այն ժրաջան Խաչուհիներուն, որոնց զոհողութեան, աշխատունակ ոգիին եւ օրինակելի ճիգին մէկ երեսը կը պատկերացնէ ողբացեալին հանրային գործունէութիւնը:

Մահուան քառասունքին առթիւ գրուած այս քանի մը տողերը թո՛ղ յիշատակի փունջ մը կազմեն մեր ազնիւ ընկերուհիին թարմ գերեզմանին վրայ:

Վ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

«Տակաւին աղոխ է», ըսաւ աղուէսը, խօսելով ողկոյզի մը մասին զոր չէր կըրցած ձեռք բերել: (Յունական)

×

Բազմութեան բռնակալութիւնը բազմապատկուած բռնակալութիւն մըն է:

(Անգլիական)

×

Դրամը կլոր է՝ գլտորելու համար:

×

Կարենալ վարդը գնահատելու համար, պէտք է սօխակ ըլլալ: (Հնդկական)

×

Գինի խմողը մուրն ալ կը խմէ:

(Յունական)

×

Ագահ մարդը մեռած միջոցին միայն բարիք կը գործէ: (Լատինական)

Պատանքը գրպան չունի:

(Գերմանական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Հիմա վայրկեան մը սպասէ Թաքըսաոցը գոցեմ որպէսզի յետոյ լսես թէ այս պատարար գաղտնիքը ինչպէս իմացայ:

Եւ արագ շարժումով մը մարմարեայ որմնաքարը քաշելով թողուց որ առանց ամենափոքր հետք մը ձգելու դարձեալ իր առաջուան տեղը դրուէ:

Ասիկա ընելէ յետոյ երիտասարդին կողմը դարձաւ ու դողդոջուն ձայնով մը ըսաւ.

— Հետս եկուր եւ ամէ՛ն ինչ պիտի իմանաս:

Ու խորհրդաւոր բաղնիքէն ելլելով իր ննջասենեակը ուղղուեցաւ, դուռը բացաւ եւ օթվանին վրայ նետուեցաւ:

— Հոս վարը քովս նստէ եւ այնպէս ձեւացուր թէ ձեռքերս կը շփես, ըսաւ Սուլթանուհին:

Տիգրան օթվանին բազրոտնին մօտ ծունկի եկաւ ու Հայրիէ «. . .»իը իր ձեռքերուն մէջ առաւ:

— Պատմէ տեսնենք, ըսաւ անոր ձեռքը համբուրելով, պատրաստ եմ քեզ լսելու եւ ուշադիր ըլլալու:

Հայրիէ գլուխը երիտասարդին կողմը ծռեց եւ հազիւ լսելի ձայնով մը ըսաւ.

— Այս պալատան մէջ, մեր տիրոջը թագաւորութենէն առաջ Սուլթան Ազիզը կը թագաւորէր եւ ան էր որ առաջին անգամ իր հարէմին համար այս քէօշկը շինել տուաւ:

Սուլթանը այս քէօշկը կառուցանել կուտար որպէսզի ամբողջութեամբ իրեն սիրական Ճէմիլէ Սուլթանուհիին նուիրէ: Ճէմիլէ Սուլթանուհին Վրացուհի մըն էր զոր Ազիզ այն աստիճան կը սիրէր, որ իր միւս կիները գրեթէ բոլորովին լքած էր:

Երբ ուրեմն Ն. Վեհափառութիւնը որոշեց այս քէօշկը շինել տալ իր մասնաւոր ճարտարապետը Պէսիմ պէյը կանչեց եւ զայն Սուլթանուհիին ղրկեց որպէսզի յատակագծին համար անոր ալ գաղափարը առնէ:

Պէսիմ պէյ այն ատեն հազիւ երեսուն տարեկան գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր, որ Եւրոպայէն դեռ նոր վերադարձած էր, ուր Սուլթանին հրամանովը ճարտարապետութիւն ուսանելու համար Փարիզ գացած էր, այնպէս որ վերադարձին Եւրոպացիէ մը բնաւ չէր տարբերեր:

Արդ, երբ Պէսիմ պէյ առաջին անգամ Ճէմիլէի ներկայացաւ որպէսզի քէօշկին յատակագծին համար հրահանգներ ըստանայ, իր ամբողջ կորովը ի գործ դրաւ որպէսզի կարելի եղածին չափ աւելի ազնիւ ու աւելի հրապուրիչ երեւայ, որովհետեւ Ճէմիլէ այն ատեն չափազանց երիտասարդ էր ու բացառիկ գեղեցկութեան մը համբաւը ունէր:

Առաջին այցելութեան Սուլթանուհին զայն վայելուչ քաղաքավարութեամբ մը ընդունեցաւ եւ գործի սկսան: Ցուցուց անոր թէ ինչպէս պէտք էր շինուէին սենեակները, բաղնիքները, պարտէզը եւ քէօշկին մնացեալ բոլոր անհրաժեշտ մասերը:

Սուլթանուհին այս խորհրդակցութեան միջոցին զանց չըրաւ նաեւ ուշի ուշով ճարտարապետին գեղեցկութիւնն ալ դիտելէ: Այդ գիշեր ճարտարապետին մեկնումէն յետոյ, սենեկապանուհին իր տիրուհին չափազանց մտացրաղ գտաւ:

— Ի՞նչպէս իմացար այս ամէնը, հարցուց Տիգրան զարմացած:

— Մի՛ աճապարեր, կարգով ամէն բան պիտի ըսեմ:

Եւ շրջահայեցութեամբ շարունակեց.

— Ճէմիլէի սենեկապանուհին, որ այն ատեն երիտասարդ բայց խորամանկ կին մըն էր, ինչպէս բոլոր սենեկապանուհիները, Զաիրէ կը կոչուէր: Արդ, այն միջոցին որ ան Սուլթանուհիին փոխուելուն կ'օգնէր պատեպատ հարցումներով խօսքը քէօշկին վրայ բերաւ եւ անկէ ալ կողմնակի բացադարձութիւններով խօսքը ճարտարապետին գեղեցկութեան վրայ տարաւ:

Ճէմիլէ կը շարունակէր մտացրաղ մընալ, բայց որովհետեւ իր սենեկապանուհիին չէր ուզեր յայտնի ընել թէ պէյին վրայ կը մտածէ, անհամբերութեամբ պատասխանեց.

— Այո, գեղեցիկ է, սակայն կին մը պէտք է միշտ իր ամուսինին հաւատարիմ մնայ եւ երբեք օտարի մը վրայ պէտք չէ ուշադրութիւն դարձնէ:

Եւ աս ըսելով անկողին մտաւ:

Խորամանկ Զաիրէ այս լաճներուն չհաւատաց:

— Լաւ, ըսաւ ինքն իրեն չարամտութեամբ, անհոգ եղիր Սուլթանուհիս, ճարտարապետին վրադ թողած տպաւորութիւնը ինծմէ պահել ուզեցիր, սակայն շատ չանցած դուն ինքդ պիտի գաս ամէն բան ինծ ըսել:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Կարապետ Աբրահամեան եւ զաւակները, Տիկին Քրիստին Աբրահամեան (ծնեալ Գարաճեան) կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր եւ քրոջ՝

ՍԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
(ծնեալ Գարաճեան)

մահուան քաններորդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս առթիւ, ողբացեալին յիշատակին որ նախկին անդամուհի էր Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին, Պ. Աբրահամեան 20 Ֆր. կը նուիրէ վերոյիշեալ մասնաճիւղին եւ 30 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն եւ իր բոլոր խումբերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեանի, Պր. Կարապետ Կոտուճեանի մահուան առթիւ:

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն եւ իր բոլոր խումբերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Ալէն Պագըրճեանի եւ ազգականներուն, ընկերուհի Շնորհիկ Շահլամեանի մահուան առիթով:

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ
ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կեդրոնական յանձնախումբը, պարտադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ Կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան: Կիրակի Նոյեմբեր 21:

Հոգեհանգստեան պատարագ՝ խորանի օծման օրը Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:, մասնակցութեամբ արուարձաններու քահանայից դասուն:

Ոգեկոչում Արարայի յաղթական ճակատամարտի 53րդ տարեդարձին: Յիշատակութիւն Արարայի եւ երկու համաշխարհային պատերազմներու զոհերուն:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ գինեձօն Պոմոնի սրահի մէջ:

Կը հրաւիրուին բոլոր Միութիւնները ինչպէս նաեւ Միութեան բոլոր անդամները:

ԿԸ ՈՒԶՈՒԻ՝

Pour la nouvelle usine sur la zone industrielle à Autin, Mr. Tchokgarian recherche un couple concierge magasinier de confiance. Bonne rémunération.

Se présenter avec références.
S'adresser NEOTUBEX
19, Ave. de la Gare, AUTUN (S. L.
Téléphone 725

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԱԶԴ

Բագին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:

Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արշակ Մկրտեան եւ զաւակները, Պ. Վաղինակ Մկրտեան, Տէր եւ Տիկին Սիրուն Մարգարեան եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, նամակով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԴՇԽՈՒՀԻ ԶԱՊՈՒՆԵԱՆ-ՄԿՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նորակառոյց խորանի օծման առթիւ, պատարագ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ

ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
առաջնորդ Յունաստանի Հայոց թեմին:

Քարոզ եւ օծում՝ ժամը 11ին:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

×

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ աննախընթաց պատրաստութեամբ, 15 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, Սալոն Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ: Եւրոպական առաջնակարգ նուագախումբ: Շէնշող մթնոլորտ եւ ճոխ պիւֆէ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:
ժամը 15ին, 295 Ռիւ Պուալօ

Կը նախագահէ ընկեր ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր — երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ պար
Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք մինչեւ ուշ գիշեր:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Վիկտորիա Տէրտէրեանէ (Սէնթ Էթիէն) 20 Ֆրանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ն. Գորթուշեանի մահուան առթիւ.—

Տիկին Շնորհիկ Մարտիրոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Պ. Արզումանեան եւ Պ. Հ. Յակոբեան 20ական, Շ. Գասպարեան, Լ. Արզումանեան, Նօքսիւզեան ընտանիք 10ական:

Ալիս Սարգիսեանի հոգեհանգիստ՝ Պ. Ս. Սարգիսեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Թէրզեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Աչճեան 20 Ֆ.:

Տիկին Էմիլի Պապիկեանի հոգեհանգիստ.— Պ. Յարութիւնեան, Ութուզեան եւ Կուտուզեան ընտանիք 50ական, Տէր եւ Տիկին Ա. Տէրտէրեան 20, Մարգարեան եւ Արսէնեան 10:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պէնկեանէ 50 Ֆր., մեռելոցի առթիւ, փոխան ծաղիկի, նաեւ կը նուիրեն 30 Ֆր. «Յառաջ»ի եւ 20 Ֆր. «Հայաստան»ի: ((«Հայաստան»ի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 20 Ֆր., այրի Տիկին Ովսաննա Պետրոսեանէ փոխան ծաղկեպսակի, հանգուցեալ Դշխուհի Զապունեանի մահուան առթիւ: Նոյնպէս ստացած է 30 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի հանգուցեալ Մարիամ Մաքսուտեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 20ին եւ 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

×

Կիրակի իրիկուն փակման առթիւ ընկերահամակրական խնջոյք՝ ժամը 8էն սկսեալ Մշակոյթի Տան մէջ, 17, Ռիւ Պլէօ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը, Նոյեմբեր 19, Ուրբաթ ժամը ճիշդ 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Շատ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Քրիստափոր ենթ. Շաբաթ 20 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Զաւարեան ենթ. Կիրակի 21 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Հայաստան խումբ Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ 20 Նոյեմբեր, ժամը 8,30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը Լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 — C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE : CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.		
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50		

ՈՒՐԲԱԹ 19 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 19 NOVEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12269
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.269

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՁԱԽ ԹԵՔՈՒՄ

Առնել մը ի վեր Ֆրանսայի քաղաքական կազմակերպութեանց մէջ ակներեւ է դէպի ձախ թեքումը:

Սխալ պիտի ըլլար 1968ի Մայիս–Յունիսեան դէպքերուն արձագանգը նկատել այս շարժումը:

Երեքուկէս տարի առաջ ուսանողներու յեղափոխական ցոյցերուն հետ միաժամանակ բանուորներու զանգուածային գործադուլները եկան հաստատելու թէ փոխուած են ժամանակներն ու մտայնութիւնները: Թէ անջրպետ մը բացուած է հին եւ նոր սերունդներու միջեւ:

Քառորդ դարէ ի վեր բազմաթիւ յեղաշրջումներու ականատես կ'ըլլանք աշխարհի մէջ:

Ֆրանսայէն դուրս՝ Հեռաւոր Արեւելք, Ափրիկէի եւ Միջին Արեւելքի զանազան երկիրներուն մէջ յետպատերազմեան շըրջանին, նոյնիսկ յետամնաց ազգեր սկսան «ընկերվարութիւն» հոլովել, ամէն մէկը իր ուրոյն հասկացողութեամբ:

«Ընկերվարական» վարչաձեւով կը կառավարուին այսօր աւելի քան մէկ միլիառ մարդիկ՝ Չինաստանի, Խորհրդային Միութեան, արբանեակ երկիրներու, հիւսիսային Քորէայի, Քուպայի, Չիլիի, Ալպանիոյ, Ալժերիոյ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Իրաքի եւ այլ երկիրներու մէջ:

Ժամանակի նշան:

«Ընկերվարութիւն» բառը կորսնցուցած է իր հին, դասական իմաստը: Կարլ Մարքսի ու Էնգէլսի «գիտական ընկերվարութիւն»ը, «մատերիալիզմ»ի վարդապետութիւնը խոր փոփոխութեանց ենթարկուած է:

«Դասակարգային պայքարը», որ ընկերվարութեան հիմը կը կազմէր, շատոնց վերցուած է Եւրոպայի ընկերվարական մեծ կուսակցութեանց — օրինակ Գերմանիոյ — ծրագրէն:

Ֆրանսայի մէջ երկրորդ աշխարհամարտէն ետք քանիցս ծանր տագնապներու ենթարկուեցաւ Ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ 1920 Դեկտեմբերին Թուրի համագումարին մէջ պառակտելով ծնունդ տուած էր Համայնավար կուսակցութեան:

Այս վերջինը տարիներու ընթացքին զօրանալով սուտերի մէջ էր ձգած մայր կուսակցութիւնը:

Ներկայիս դիմագիծ փոխած է Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնը: Այլեւս պատմութեան կը պատկանի 1936ի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը՝ Լէոն Պլումի վարչապետութեամբ:

1945էն վերջ Լէոն Պլում, Ռամատիէ եւ Կի Մոլէ իբրեւ վարչապետ կառավարեցին այս երկիրը: Այսօր չկան առաջին երկուքը: Իսկ Կի Մոլէ անփառունակ նահանջով մը քաշուեցաւ հրապարակէն, ասպարէզը ազատ ձգելով նորերու առջեւ, որոնք անցեալին ոչ թէ դեր մը չեն խաղցած ընկերվարական շարքերու մէջ, այլ նոյնիսկ կուսակցութեան անդամ չեն եղած — ինչպէս Ֆրանսուա Միթերան, ներկայ ընդհանուր քարտուղարը:

Ցայտանշական երեւոյթ է Ֆրանսայի զոյգենի կուսակցութեանց դէպի ձախ թեքումը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկացի ծերակուտական մը՝ Հէնրի Պելմըն յայտարարած է թէ Եգիպտացիք անհամբերութեամբ խաղաղութեան կը սպասեն եւ կ'ուզեն զարգացնել Արեւմուտքի հետ իրենց փոխանակութիւնները:

Ամերիկացին նոր կը վերադառնար Եգիպտոսէն եւ Գահիրէի մէջ աւելի քան ժամ մը խօսած էր նախագահ Սատաթի հետ: Պելմըն կ'ըսէ նաեւ «իմ տպաւորութիւնս այն է որ Սատաթ բոլորովին վըճռած է խաղաղութիւն ձեռք ձգելու փորձը կատարել: Պաշտպանութեան իր ծիգը մէկ միլիառ տոլար արժած է տարին եւ ըսաւ թէ երկար ատեն չի կրնար տոկալ նման բեռան մը: Կ'ուզէ տեւող խաղաղութիւն մը բայց նաեւ չընդունիր ներկայ սահմանները»:

Ամերիկացիին կարծիքը, է՛ նաեւ կարծիքը այն դէտերուն որոնք վերջերս Եգիպտոս եղած են թէեւ Եգիպտոսի ղեկավարները կը շարունակեն տարբեր լեզու գործածել: Զօր. Սատէք, Պատերազմական նախարարը յայտարարած է պահեստի սպաներու խումբի մը առջեւ. «Իսրայէլի անզիջողութիւնը մեզի չի թողուր ուրիշ ճամբայ քան ուժի դիմել վերստանալու համար մեր գրաւուած հողերը: Կռիւը անմիջական է եւ խոյս պիտի չտանք: Պէտք է նետուինք մեր ամբողջ ուժով եւ բոլոր զէնքերով եւ անգամ մը եւս փաստենք որ Եգիպտոս միշտ գերեզման մը պիտի ըլլայ յարձակողներուն համար»:

Նոյնիմաստ խօսքեր արտասանած է երկրին միակ կուսակցութեան՝ արաբական Ընկերվարական Միութեան Ա. քարտուղարը՝ Զայաթ, շեշտելով. «Պատրաստ ենք զոհելու մէկ, երկու, երեք միլիոն մարդ մեր բանակէն, որ վերին աստիճանի մարզուած է»:

Միւս կողմէ, Իսրայէլի մէջ, Խորհրդարանին առջեւ, Արտաքին նախարարը Աբբա Էպան անգամ մը եւս շեշտը դրած է Իսրայէլի առաջադրած կէտերուն վրայ. — առանց պայմանաժամի հրադադար, եգիպտացի զինուորներ Ջրանցքը չեն կրնար անցնիլ այն պարագային երբ համաձայնագիր մը ըլլայ անոր բացումին համար:

Ա. Էպան սակայն այլ մտահոգութիւններ ալ ունէր: Երեսփոխանները արդէն բանաձեւ մը հանած էին իրեն դէմ, ուր կը մեղադրուէր ամիս մը առաջ տուած տեսակցութեան մը առթիւ ամերիկեան հեռատեսիլի կայանի մը եւ ուր ըսած էր, ի մէջ այլոց, թէ մասնաւոր կերպով շահագրգռուած չէ նացի պատերազմական ոճրագործներու ձերբակալութիւններով: Նիստը շատ բուռն եղած է, եւ հազիւ 22ի դէմ 27 ձայնով է որ բանաձեւը մերժուած է, մինչ քանի մը երեսփոխաններ ալ դուրս ելած էին քուէարկութեան չմասնակցելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15–20էն սկսեալ Ֆրանսայի ճամբաներուն վրայ արագութեան նոր սահմանափակումներու համար ցուցատախտակներ պիտի դրուին, 80, 100, 110, 120 քիլոմեթրի համար:

ԹԻԹՕ Ռումանիա պիտի այցելէ Նոյեմբեր 23ին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄ

«Ֆրանս–Սուար» Նոյեմբեր 18ի թիւին մէջ երկար գրութիւն մը լոյս ընծայած է Քէշիշեանի մասին յատկանշական խորագրով — «Քէշիշեան շալընժէրը, որ վախ կ'ազդէ»:

Թերթին մարզական թղթակիցներէն Կի Պենամու խօսելէ ետք Հայ կոփամարտիկին խաղի յատկանիշերուն, ինչպէս նաեւ տողեր նուիրելէ ետք անոր կեանքին մասին, նկատել կուտայ, թէ Քէշիշեան Ֆրանսայի առաջին կոփամարտիկը պէտք է ըլլար, որ կանչուէր այս եղանակին՝ մրցելու աշխարհի ախոյենութեան համար:

Կոնգալէսի դէմ տարած իր յաղթանակէն ետք Քէշիշեան, որ Ֆրանսայի ախոյեանն է, դժուարութեան կը հանդիպի մրցակից մը գանելու համար: Մարսէյլի մէջ վեց ամիս առաջ տարած իր յաղթանակէն ետք Հայ կոփամարտիկը կ'ակնկալէր, որ իտալացի Քարմելօ Պոսսի, աշխարհի ախոյեանը սիւփէր ուէլթէրի մէջ, պիտի մրցի իր դէմ: Սակայն Իտալացին, որ կը վախնար Հայուն փրնչերէն, նախընտրեց Թոքիօ երթալ եւ մրցիլ Ճափոնցի Քոյիչի Ուաժիմայի հետ: Այս վերջինը յաղթեց:

Քէշիշեան Նոյեմբեր 22ին, Երկուշաբթի, Փալէ տէ Սփորի մէջ պիտի ճակատի Իտալիոյ նախկին ախոյեան Մարիօ Լամանիայի դէմ, ապա պիտի մեկնի Սպանիա, որպէսզի մրցի Եւրոպայի ախոյեան Խօսէ Հերնանտէսի դէմ:

Յաղթութեան պարագային Թոքիոյի մէջ պիտի ճակատի Պոսսիի յաղթականին՝ Ճափոնցի Ուաժիմայի դէմ:

×

Օրլէանի մէջ մարզանքի մրցումները տեղի ունեցան խորհրդային եւ ֆրանսացի մարզիկներու կողմէ: Այրոց թէ կանանց բաժնին մէջ ընդհանուր ձեւով յաղթանակը տարաւ Խորհ. Միութիւն: Խորհրդային յաղթողներու մէջ էր՝ Էտուար Միքայէլեան (ձիու ոստում, 95,55):

Մարզանքի Ֆրանսական Դաշնակցութեան (Էֆ. Էֆ. Ժէ.) թեքնիք տնօրէնն է՝ Արթիւր Մաղաքեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կարգ մը անձնաւորութիւններ (Առակոն, Ժ. Լ. Պառօ, Ժան Փոսթան, Ֆրոֆ. Քասթլէր, Ժաք Փրեվէր եւայլն) հեռագիր մը ղրկած են Պաքիստանի վարչապետին յայտնելով թէ Նոյեմբեր 6էն ի վեր, 20 պարսիկ ուսանողներ կամաւոր ծոմ բռնած են տեղեկութիւններ առնելու նպատակաւ այն 37 բանտարկեալներու մասին, որոնք Օգոստոս 23ին ձերբակալուեցան Պարսկաստան: Կ'ուզեն նաեւ որ դատավարութիւնը հրապարակաւ ըլլայ եւ օտար դէտեր ներկայ ըլլան:

ԼԸ ՓԵՐՈՒԶ փողոցի հսկայ հրդեհը շատ բաներու վնասեց բայց անգամ մը եւս Գերմանացիներու շինած պլոքհաուզը եղածին պէս մնացած է: Ծանօթ է որ 27 տարի է հակառակ փղձնող մասնագէտ ընկերութիւններուն բոլոր ջանքերուն, Գերմանացիներուն այս շինութիւնը կարելի չէ եղած քանդել:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահը Հինգշաբթի օր բացումը կատարեց մեթրոյի շրջանային ցանցին Օպէռ կայարանին: Նախապէս այցելած էր շրջանի նահանգապետարանները:

ԴԷՄՔԵՐ

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

(1897–1968)

Երեք տարի առաջ — 1968 Նոյեմբեր 12ին — Լոս Անճէլըսի մէջ մեռաւ վրիժառու Հայ Բազուկի խոնարհ հերոսներէն Միսաք Թորլաքեան, քաջադուն ահաբեկիչը Պաքուի Հայութեան դահիճ Պէհպուտ Խան Ջիւանշիրի:

1921 Յուլիս 18ին, Պոլսոյ Թաղերէն Բերայի «Փըթի Շան» թատերասրահէն դուրս կը հոսէր հոծ բազմութիւն մը, երբ միջահասակ երիտասարդ մը դըժուարութեամբ ճամբայ բանալով իրեն, մօտեցաւ վեց անձերէ բաղկացած խմբակի մը (որ կ'աճապարէր մերձակայ «Բերա Փալաս» պանդոկը մտնել) ու երեք անգամ յաջորդաբար կրակեց բարձրահասակ, թիկնեղ մարդու մը վրայ: Ապա, օգտուելով իրարանցումէն, յաջողեցաւ փախչիլ:

Մայթին վրայ ինկած էր արիւնլուայ վիրաւոր մը: Ոստիկանութիւնը հասաւ անմիջապէս, շրջապատեց խմբակը, մինչ բազմութիւնը կը խռնուէր հետղհետէ՝ մօտէն տեսնելու համար վիրաւորը:

Հազիւ քանի մը վայրկեան անց, երիտասարդը վերադարձաւ. աջ ու ձախ հրմշտկելով ամբոխը՝ մօտեցաւ եւ երկու անգամ եւս կրակեց իր զոհին վրայ: — Արեան լճակներու մէջ տապլտկող վիրաւորը՝ Ատրպէյճանի Ներքին Գործոց նախկին նախարար Պէհպուտ Խան Ջիւանշիրն էր:

Ողբացեալ Մալխաս, Թորլաքեանի «Օրերուս հետ» անուն յուշագրքին համար գրի առած իր յառաջաբանին մէջ, Կիւշանա գիւղի համեստ զաւակ Միսաքը կը ներկայացնէ իբրեւ անուսում՝ սակայն նկարագրով գերազանցապէս բարձր Հայ մը, ճշմարիտ անձնուրաց մը եւ իր ժողովուրդի արդար վրէժէն տոգորուած ներշնչեալ մը՝ որ, իրեն նման ուրիշներու հետ, արտասովորմէ գերծ պահեց ազգային մեր արժանապատուութիւնը:

Ջիւանշիր «օրէնքէ դուրս» էր հռչակած Հայութիւնը, ոճրին ու հայասպանական մոլուցքին ազա՛տ ասպարէզ բանալով Պաքուի մէջ՝ ուրկէ նահանջած էին հայկական ուժերը, Թրքական բանակի եւ անկանոն ուժերու («պաշըպոզուքներու») գերակշիռ յարձակումներէն ետք: Ամբողջ շաբաթ մը, Թրքական վայրագութիւնը տիրեց քաղաքին մէջ եւ երեսունըհինգ հազարի մօտ Հայեր կոտորուեցան անպաշտպան, անգլիական ուժերու ալ հեռացումէն ետք:

Հրէշային այդ կոտորածի «ոգի»ն էր Ջիւանշիր, եւ Թորլաքեանի գնդակը զայն փռեց գետին:

Ջինք ճանչցանք Ռումանիոյ մէջ, Քոնըսթանցա: Այդտեղ ծանօթացած էր իրեն՝ նաեւ Վազգէն Ա. կաթողիկոս, որ արժանի յարգանքը ցոյց տուաւ հերոսին հանդէպ, անձամբ այցելելով հիւանդանոց՝ ուր կը դարմանուէր ան:

Գրչի մարդ չէր. մտաւորական չէր. ճառախօս չէր: Կը խորհրդանշէր հայ տոհմական պարզասիրութիւնը, անկեղծութիւնն ու քաջութիւնը: Իր խոնարհութեան մէջ՝ տպաւորիչ ու պատկառազդու: Քիչ խօսիկ, անսեթեւեթ, երբեմն նոյնիսկ ամչկոտ:

Ջիրականացաւ իր երազը, մեռնելէ առաջ տեսնելու Սարտարապատն ու Պաշապարանը՝ ուր կռուած էր թշնամիին դէմ: Կասկած չունինք սակայն, որ օր մը հայրենի այդ հողերու գրկին մէջ պիտի ամփոփուի իր աճիւնը:

Մ. Թ.

ԵՂԷԳԸ ԿԸ ՄՏԱԾԷ՞ ՏԱԿԱՒԻՆ...

Դ.

Ամէն մարդ գիտէ թէ երբ առաջին մեքենան հնարուեցաւ, մեծ արժեզրկումի ենթարկուեցաւ մարդուն բազուկը: Երկաթի կամ պողպատի քանի մը կտորներով շինուած մետաղային մարմին մը, եկաւ գրաւելու տասնեակներով գործաւորներու տեղը: Քանի կատարելագործուեցաւ այդ մարմինը, այնքան աւելի մեծ թիւով բանուորներ հեռացուց ան իրենց գործերէն: Թէ աւելի շուտ կ'աշխատէր, թէ աւելի լաւ: Ըստ երեւոյթին, հիանալի խնայողութիւն մըն էր մարդկային բազուկի: Իրականութեան մէջ առաջին դրդապատճառն էր աչռելի անգործութեան մը: Մեքենային շնորհիւ աշխատաւոր մարդը մեծ չափով կորսնցուց իր գերակշռութիւնը:

Մեքենան չբաւարարուեցաւ մարդու բազուկին վրայ տարած իր յաղթանակով: Ուզեց նուաճել նաեւ մարդուն ուղեղը: Հաշուիչ մեքենան այդ ուղղութեամբ առաջին քայլն էր: Ամէնէն նախնական հաշուիչ մեքենայէն մինչեւ ելեկտրական ուղեղ, մեծ նահանջ մըն է այն որ վիճակեցաւ գանգուած-մարդուն ուղեղին: Նահանջ մը, յաղթանակի պսակներով փառաւորուած: Յաղթանակ իրաւ, քանի որ այսօր «քոմփիւթըր» մը մէկ ժամէն կրնայ լուծել թուաբանական այն խնդիրները որոնց լուծման համար մէկէ աւելի երկրաչափեր ամիսներու պէտք ունին: Ի՛նչ տեմար աշխատանք մըն է այն որ այսօր կը տանի երկրաչափ մը, եթէ փոխանակ մեքենային յանձնելու, իր ուղեղին յանձնէ ասպարէզին բոլոր բարդ հաշիւները:

Բայց ելեկտրական ուղեղը միայն թուաբանական խնդիրներու ախոյեանը չէր որ կը հանդիսանար մեր օրերու մարդուն համար: Ան յաւակնութիւնը ունէր նաեւ մտածելու ընկերային կեանքի մեր բազմաթիւ խնդիրներուն մասին: Կը բաւէր որ անոր մետաղեայ գլխուն տայինք անհրաժեշտ բոլոր տուեալները: Անկէ վերջ ան զարմանալի արագութեամբ մը կրնար գտնել մեր կեանքի խէժալ ընկերը, նախատեսել արդիւնքը յառաջիկայ ընտրութիւններուն, տալ անունը յաջորդ հաւանական հանրապետութեան նախագահին, պատգամել թէ կեանքը ինչպէս պիտի ըլլայ 2000 թուականին, եւայլն, եւայլն: Ըստ երեւոյթին ի՛նչ հիանալի գիւրութիւն մըն էր այս ընծայուած մարդկային ուղեղին, բայց իրականութեան մէջ ի՛նչ աչռելի հրաւէր մըն էր ուղղուած մտածելու ծուլութեան:

Եւ այդ ծուլութիւնը չուշացաւ գալու: Չէր կրնար ուշանալ: Անգամ մը որ ծառան տունէն ներս մտնէ, տան տիրուհին համը պիտի առնէ ծուլութեան: Այդ օրէն վերջ ծառային պիտի փոխանցէ ոչ միայն տնական սովորական գործերը, այլ պիտի ջանայ անոր բեռցնել նաեւ իր անձնական պարտականութիւնները:

Օրինակ մը ամէն ինչ պիտի պարզէ:

Քսաներորդ դարու ամէնէն անտաշ մարդն անգամ այսօր կրնայ բանաստեղծական հիանալի տողերով վշտակցութիւն կամ խնդակցութիւն յայտնել հեռաւոր զարմիկի մը, կամ հօրեղբօր մը, մօրեղբօր մը: Կը բաւէ որ այդ նիւթի շուրջ եւ այդ ազգականին ուղղուելու պատրաստ քարթ մը գտնէ գրավաճառէն: Ինչ պէտք կայ նստելու եւ երկար ատեն փնտռելու գեղեցիկ նախադասութիւն մը, երբ արդէն վստահաբար կարելի պիտի չըլլայ գտնել նոյնքան գեղեցիկը: Մարդ այդ տպագրեալ գեղեցիկ նախադասութեան տակ ստորագրութիւն մը կը նետէ եւ կը դառնայ անոր հեղինակը: Հիմա ղրկողն ալ գոհ է այլեւս, ստացողն ալ: Ով պիտի խորհի թէ իրականութեան մէջ ոչ թէ ստորագրողը, այլ անծանօթ մըն է որ ղրկած եղաւ այդ գեղեցիկ բայց արուեստական նախադասութիւնը ուրիշ անծանօթի մը:

Ինչպէս որ 18րդ եւ 19րդ դարերու մարդը ապրեցաւ իր բազուկի ուժին նահանջը տեսնելու դառնութիւնը, այդպէս ալ քսաներորդ դարու գանգուած-մարդը կ'ապրի մտածումի նուաստացումը տեսնելու անգիտակից ողբերգութիւնը: Արդարեւ այսօր ինչ հարկ կայ մտածելու, երբ մեքենան, կամ պատրաստ մտածումի ճարտարարուեստը շատ աւելի լաւը կ'ընէ քան թէ այն ինչ որ կ'ընէ համեստ գանգուած-մարդուն ուղեղը: Ինչ հարկ կայ մտածելու, ճգնելու, որոնելու, երբ արդէն վստահ ենք թէ մեր գտածը երբեք պիտի չըլլայ այնքան վստահելի, այնքան գեղեցիկ որքան ուրիշէ փոխ առնուածը, հսկայ գործարանէն ելածը: Ինչ հարկ կայ մտածելու մանաւանդ երբ ամէն կողմէ հրաւէրներ կը տեղան չմտածելու, մտածումը մոռնալու:

Այսօր թէթեւ երաժշտութեան աշխարհը կը վխտայ երգերով որոնք մարդուն կը պոռան. «Մի մտածեր, ապրելու նայէ, կեանքը վաղանցուկ է, այսօր կաս վաղը չկաս, մի մտածեր, կեանքին համը հանէ, շուտով պիտի մեռնիս, մի մտածեր»: Եւ միլիոններով մարդիկ իրենց ձայնը կը միացնեն այս յանկերգին, ջանալով անոր զուարթ մեղեդիին մէջ թաղցնել իրենց մտածումի աշխարհին բոպիկութիւնը: Կան տակաւին ալքօլը, մարիխուանան կամ էլ-էս-Տին, որոնք թաւիշէ գորգեր կը փռեն այդ բոպիկութեան տակ: Ան կ'ուզէ դժբախտ չըլլալ, կը նշմարէ թէ ստիպուած է քայլ յարմարցնելու ընդհանուր շարժումին: Ամէն ինչ դէպի հոն կը կանչէ զինքը, ամէն քարոզութիւն դէպի հոն կը տանի: Եթէ չուզեր դուրս շպրտուիլ երջանիկ այս հօսանքէն, պիտի բռնէ միլիոններով մարդոց ընտրած ճամբան: Պիտի նմանի մեծամասնութեան: Անոր պէս պիտի հագուի, բայց նաեւ անոր պէս պիտի մտածէ: Քսաներորդ դարուն մէջ վա՛յ այն տանտիկնոջ որ մտածումի խոհանոցին մէջ պիտի ուզէ անձամբ պատրաստել իր կերակուրը, երբ սանդարանը լեցուն է մտածումի-պահածոներով: Երբ այնքան դիւրին է հատ մը բանալ այն պատրաստ տուփերէն, որոնցմով կը զարդարուին միլիոններով մարդոց ճաշասեղանները:

Ռ. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

ԿՈՋԵՌՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Երեւանի եկեղեցիներէն շատեր գեղեցիկ դիրք ունէին: Ս. Սարգիս, Ս. Գէորգ, եւ Ս. Յակոբ եկեղեցիները կը գտնուէին Զօրագեղի անապատը, Հրազդանի ժայռափին: Անոնցմէ քիչ մը հեռու դէպի հիւսիս կը գտնուէր՝ երկու երեսանի Ս. Նշանը: Հին Երեւանի հիւսիս-արեւելեան այգիներուն մէջ բարձրացած էր Ս. Կաթողիկէն, իսկ հիւսիսային կողմը՝ «տեղի մի... գեղեցիկ եւ վայելուչ ի մէջ այգեստանեայց» Անանիա առաքեալի մատուռն էր, ուր միաբաններուն հիմնական զբաղումներէն մէկն ալ ուսումնասիրութիւնն էր, գիտական զբաղումը:

Անանիա առաքելի անապատը Երեւանի մշակութային հնագոյն կեդրոնը եղած է, ուր իր կեանքին վերջին տարիները անցուցած է Ժ.-ԺԱ. դարերու անուանի գիտնականը՝ Յովհաննէս Տարոնացի, Կոզեռն վարդապետ:

Հին Երեւանի հիւսիսը կը գտնուէր «Կոզեռն կոչեցեալ բլուրն վասն գերեզմանի Կոզեռն վարդապետին, որ անդ էր», կը գրէ Ս. Դաւրիժեցի: Անոր շուրջ յետագային կը հիմնուի Երեւանի հասարակաց գերեզմանատունը, որ նոյնպէս կը կոչուի «Կոզեռն»:

Կոզեռ «ժամանակի գերագոյն գիտնականն էր», որուն կը վերագրուէին հրեշտակութեան եւ մարգարէութեան բնածին յատկութիւններ: Ան արդէն անուանի գիտնական մը կը նկատուէր Գագիկ Բ. Թագաւորի (990-1020) եւ Սարգիս Սեւանցի կաթողիկոսի օրով (992-1019): Այդ թուականներուն ան կը գտնուէր Անի: 1033 Օգոստոս 10ի արեւի մեծ խաւարումը մեկնաբանելու համար, Յովհաննէս-Սմբատ թագաւոր եւ Պետրոս Գետադարձ կաթողիկոս յատուկ պատուիրակութիւն մը կ'ուղարկեն անոր մօտ, «Զի գիտեցեն մեկնութիւն մեծ նշանին»:

Այդ թուականներուն ան Անի չէր գտնուեր, այլ հաւանաբար Երեւան, Անանիա առաքեալի անապատը: Թերեւս այս էր պատճառը, որ Գրիգոր Տաթեւացի իր քաջբերունցի աշակերտներուն վարդապետական աստիճան տալու համար այս անապատը նախընտրեց՝ Սաղմոսավանքին եւ Յովանավանքին տեղ:

ՆՈՐՔԻ ԴՊՐՈՑԸ

Նորքի հիւսիսային լեռնալանջին, հնօրեայ գերեզմաններէն վեր, ձորափին, չորս հարիւրամեայ խաչքար մը կայ: Տեղացիները զայն «Սուրբ Ստեփանոս» կ'անուանեն: Հաւանաբար այդտեղ ժամանակին վեր խոյացած է այդ անունը կրող տաճարը:

Երեւանի Մատենադարանին մէջ փոքրիկ ձեռագիր մը կայ, որուն վերջին էջին վրայ հետեւեալ յիշատակութիւնը կը կարդացուի ջնջուած անուններու եւ բառերու կողքին.

Մօտ եօթը հարիւրամեակ առաջ, 1297-ին «ի գեղաքաղաքս ի Նորքս, ընդ հովանեաւ Սուրբ Ստեփանոսի... ձեռամբ Սարգիս կոչեցեալ անարժան քահանայի» կ'աւարտի ձեռագիր մը: Այս ձեռագիրը մեկնութիւններու եւ ճառերու հաւաքածոյ մըն է: Զայն ուսումնական նպատակներով արտագրած է Ծառերոյ եւ Տղատիկնոջ զաւակը: Գրիչը կը յիշէ իր վարդապետը՝ Մխիթար եւ անոր ծնողքը, որոնց անձամբ կը ճանչնայ ան: Նորքեցի Վարդանեսի եւ Կեռանի զաւակը դարձած է վարդապետ եւ Նորքի Ս. Ստեփանոս տաճարին մէջ դպրոց մը բացած է, ուր կ'ուսանէին Սարգիս, Թորոս, Դմլոճ եւ ուրիշներ:

Սարգիսի գրչին պատկանող ուրիշ ձեռագիր մըն ալ կայ Մատենադարանին մէջ: Յիշատակարան չունի, բայց առանձին վկայութիւններէ կը հաստատուի, որ գրիչը Սարգիսն է: Դմլոճ յիշեալ երկու ձեռագիրներու պատրաստութեան օգնած է: Վերջինը Քարոզգիրք է: Սարգիսի գիրը վարժ է եւ գեղեցիկ, անոր մատեանները՝ փոքրադիր են, որպէսզի դիւրին ըլլայ կարդալն ու սորվիլը:

Նորքի Մխիթար վարդապետի դպրոցը Երեւանի ամէնէն հին կրթարանն է:

Ա. ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ
ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԷՋ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԱՔՍԻՄԻԼԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔԸ

ՆՈՐ-ՋՈՒՂԱ (Յատուկ).— Վատիկանի Արեւելեան Կաթողիկէ Եկեղեցիներու նախագահը՝ Կարդինալ Մաքսիմիլեան տը

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Փախիր, կրկնեց, եւ թող տուր որ վերջին սփոփանքս ըլլայ փախուստդ. հեռացիր շուտով, այս րոպէիս, եւ թող փրկութիւնը նկարուի աչքերուս մէջ՝ փակուելէ առաջ:

— Ահա մի ըսեր, Բուզիէ:

— Փախի՛ր սիրովս, թող հայրս իր դահիճի սիրտովը արիւնիդ մէջ չփոփուի:

Ահա եղաւ իր վերջին խօսքը ու լռեց:

.

Ահմէտ ինքն ալ լռեց ու պիտի մնար այդ դրութեան մէջ եթէ քովը կեցած, չարունակ չստիպէի զինքը:

— Տակաւին տաք էր, ըսաւ, մարմինը երբ համբուրեցի զինքը բոլոր դորովանքովս, պիտի կենայի իր քով եթէ չստիպուէի հեռանալ:

— Մի՞թէ, վախէդ անշուշտ:

— Ոչ, Ահմէտը մինչեւ այսօր այս չորս անիւներուն վրայ, վախն ինչ է չգիտցաւ: Ուրիշ բան կար:

— Հասկցնէիր զոնէ:

— Իսլամ կրօնքը կ'արգիլէ այր մարդուն կենալ մեռած կնոջ մը մարմնին քով, ոչ մէկ կապ կը մնայ անոր հետ մահուընէ ետքը: Ահա էր որ ստիպեց զիս չկենալ մեռած Բուզիէի գլխուն վերեւ: Ըմբռնեցի՞ք հիմա:

— Յետո՞յ:

Յետո՞յ:

— Զ այները դադրած էին, բոպէ մը ձեռքս դողաց պաղ սարսուռով մը: Սթափեցայ. ձեռքս հրացանիս խողովակին վրան էր: Կեցայ բոպէ մը, նայեցայ շուրջս, անտառի մը ծայրը հասած էի:

— «Իկիտ» մարդու գործ չէր ատ:

— Կ'երեւի դուք լաւ չըմբռնեցիք:Օրինակով մը ըսեմ որ հասկնաք: Երբ հայրս մեռաւ, խեղճ մայրս շատ աղաչեց, շատ արտասուեց խնդրելով որ իրեն թոյլ տան մտնել բոպէ մը մեռելին սենեակը ու վերջին անգամ տեսնել հայրս որու հետ ապրած էր երկայն կեանք մը:

Խստիւ արգիլեցին:

— Գոնէ անգամ մը, ըսաւ:

Իմամին ոտքը ինկաւ, «Աստծու եւ Մարգարէին սիրոյն ըլլայ», ըսաւ:

Քիչ մը կակուղցան եւ վերջապէս երբ հայրս պատանքի մէջ ամփոփուած էր, ներուեցաւ մօրս ներս մտնել, ոտքերուն մօտենալ քողարկուած երեսով ու անոր պատանքը համբուրել: Նոյնն է այրերուն համար: Անկէ զատ, հեռանալով, կարծեցի թէ կատարած եղայ Բուզիէի վերջին կամքը:

— Ոչ, պատասխան տուին:

— Ահա ի՛նչ զարհուրելի րոպէներ:

— Ի՛նչ խօսքով կը բացատրուի այդ վիճակը՝ չեմ գիտեր, միայն թէ տարի մը ապրեցայ անտառներու մէջ, ամէն րոպէ յարձակում կրելու կասկածն ալ սրտիս վրայ: Կեանքը աչքէս ելաւ բոլորովին:

— Իրաւունք ունէիր:

— Ի՞նչ է ատ, ըսի օր մը ինքն իրենս, ոճրագործի մը պէս կը հալածուիմ. դատարանն ալ կը փնտռէ զիս՝ իմ դատավարութիւնս վճռելու: Ի՞նչ ըրի, ի՞նչով ոճրագործ եմ, Բուզիէս աչքերուս տակ գետին փռեցին. ատ տառւելն անվախ կեցայ տուշմանի ցորչափ սէրս ողջ էր, ու եկած զնդակներուն զնդակներ փոխանակեցի Հուրիիս սէրովը, կեցայ անոր քով, հսկեցի մինչեւ այն րոպէին, ուր մարգարէն արգիլեց զիս իրեն մօտենալու:

— Վերջապէ՞ս:

— Ոճրագործի մը անունը քիչ քիչ անտանելի եղաւ ինծի, վճռեցի անձնատուր ըլլալ արդարութեան: Ու օր մը եղաւ ատ:

— Վստա՞հ էիր որ Արդարութիւնը պիտի հասնէր քեզի, իր կաշառուած աչքերով:

— Ատ փոյթս չեղաւ: Տարիներով բանտին մէկ անկիւնը նետուած էի, գրեթէ մեռելի պէս բան մը, միայն թէ ալ ոչ յարձակում կրելու յուզումը, ոչ երկչոտ մարդու մը վայել կեանքն ունէի: Այդպէս ցերեկները, իսկ գիշերները, խաղաղ քունի մէջ՝ Բուզիէս հետ կ'ըլլայի:

Լաւ որ երազներու մէջ ալ արգելք դրուած չէ, ապա թէ ոչ...:

Բարեբախտաբար ոչ: Ու կ'ապրէի... Նոյնն էր ան, նոյն թարմ տարիքին մէջ, նոյն կրակէ աչքերը աղեղնաձեւ յօնքերուն տակ, նոյն լուսնական դէմքը գանգրադեղ վարսերուն ներքեւ, նոյն լուսեղէն, հրեղէն պատկերը:

Կուրծքը կ'ուռէր հէք մարդուն, ձայնը կը խեղդուէր, կը հեւար: Ու ես զարմացած էի թէ ի՛նչպէս այն մարդը որ համր կը կարծուէր, այդքան խօսք ու այդպիսի լեզու ունէր դժբախտ սիրոյ մը վրայ խօսելու:

Մինչդ տուի որ կենայ քիչ մը այնտեղ, իր սիրուն նկարին վրայ մինչեւ որ ծխամորճը դատարկեց ու տեղաւորեց:

— Այսօր, ըսի, կը վերջացնես պատմութիւնը այնպէս չէ՞, Ահմէտ Աղա, առողջ ժամը չհասած, քալենք:

ՀՐԱՆԴ

(6 – Շար.)

Ֆիւրսթենպերկ, ընկերակցութեամբ Իրանի Վատիկանի պապական նուիրակ՝ Էռնեսթօ Կալլինայի եւ խումբ մը կաթոլիկէ վարդապետներու, Նոր–Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքը այցելեց, Հոկտեմբեր 21ին:

Վանքի մուտքին բարձրաստիճան հիւրերը ընդունեցաւ Իրանա–Հնդկաստանի Թեմի առաջնորդ՝ Գարեգին Եպս. Սարգիսեան, քահանայ հայրերու, Թեմական Խորհուրդի անդամներու կողմէ: Ընդունելութեան ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Տոքթօր Գալիկ Յովհակիմեան, Թեհրանի եւ Հիւս. Իրանի Հայութեան պատգամաւորը Իրանի Խորհրդարանին մէջ:

Հիւրերը նախ առաջնորդուեցան եկեղեցի, ուր կատարուեցաւ աւուր պատշաճի աղօթք, որու աւարտին, Կարդինալ Մաքսիմիլիան տուաւ իր օրհնութիւնը ներկաներուն: Ապա Գարեգին Եպս. Սարգիսեան մանրամասն տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ տուաւ եկեղեցիի հիմնադրութեան եւ նկարազարդման մասին:

Այցելութեան երկրորդ վայրը եղաւ Նորակառոյց Թանգարանը, ուր Կարդինալն ու իր հետեւորդները առիթը ունեցան տեսնելու հայկական գեղարուեստական արժէքները եւ անձամբ վկայելու մեր ժողովուրդին ստեղծագործ ոգիին:

Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ մտերմիկ խօսակցութիւն մը ծայր տուաւ: Խօսակցութեանց նիւթ դարձան միջ–եկեղեցական հարցեր եւ երեւոյթներ, հայ եկեղեցիին դիրքն ու դերը Պարսկաստանի մէջ եւայլն:

Աւելի քան մէկ ժամ տեւող այս տեսակցութիւնը անցաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ:

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Պարսկահայութեան եւ, յատկապէս, Իրանա–Հնդկաստանի Թեմի Թեմական Խորհուրդի վաղեմի ծրագիրն էր գեղակերտ Թանգարանի մը հաստատումը Նոր–Ջուղայի մէջ, որպէսզի ատոր շնորհիւ հնարաւոր դառնար հայ հին արժէքներու ցուցադրումը արդիական հիմունքներով եւ ճաշակով:

Դարերու ընթացքին Նոր–Ջուղայի մէջ հաւաքուած հայկական հնութիւնները, 1930էն ասդին ցուցադրութեան դրուած էին Մատենադարանի շէնքին մէջ՝ դասաւորուած նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի ձեռամբ եւ անմիջական մասնակցութեամբը Ստեփան Հանանեանի եւ ուրիշ մտաւորական ու արուեստասէր ազգայիններու:

Թանգարանի նոր շէնքը կառուցուեցաւ տարուան մը ընթացքին, ճարտարապետ Ժ. Աֆթանդիլեանի պատրաստած ծրագրին հիման վրայ: Նոր Թանգարանի դասաւորման աշխատանքներուն համար Մա[illegible]ին Նոր–Ջուղա հրաւիրուած էր Փրոֆ. Արբակ Մխիթարեան, Պրիւսէլէն, որ ամսուան մը ուսումնասիրութենէ ետք պատրաստեց առարկաներու դասաւորման ծրագիրը:

Յատուկ յանձնախումբ մըն ալ զբաղեցաւ այդ աշխատանքով:

Նորաշէն Թանգարանին բացման պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 19ին, Ս. Ամենափրկիչ վանքը, Սպահանի նահանգի ընդհանուր կառավարիչ՝ Ղօլամ Րըզա Քիամփուրի նախագահութեամբ, եւ օտար ու հայ հրաւիրեալներու հոծ բազմութեան ներկայութեան: Ներկաներուն մէջ էին ընդհանուր զօրավարը, ապահովութեան տնօրէնը, Սպահանի քաղաքապետը, համալսարանի տնօրէնը, կրթական տնօրէնը եւ այլ բարձրաստիճան պետական դէմքեր:

Հայ եկեղեցական, ազգային եւ պետական շրջանակներէն ներկայ էին Թեհրանի Հայոց առաջնորդ՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, պետական Խորհրդարանի հայ ներկայացուցիչներ՝ Տոքթ. Գալիկ Յովակիմեան, Սեւակ Սագինեան, Թեհրանի Թեմի պատգամաւորական ժողովի ատենապետ՝ Վ. Դաւթխանեան, Իրանա–Հնդկաստանի Թեմի Թեմական Խորհուրդի ատենապետ՝ Յ. Օհանեան, Նոր–Ջուղայի ներկայացուցչական խորհուրդի ատենապետ՝ Մ. Մինասեան, Աբադանի Հայ Եկեղեցա–դպրոցական վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Բ. Մարտիրոսեան, Ահվազի վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Լ. Մարտիրոսեան, «Ալիք» օրաթերթի խմբագրութեան ներկայացուցիչ՝ Օ. Սուրէնեան, քահանայ հայրեր, Նոր–Ջուղայի ազգային միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Բացման խօսքը արտասանեց Գարեգին Եպս. Սարգիսեան, որ Նոր–Ջուղայի վանքը նկատեց պերճախօս, կենդանի վկայութիւնը այն իրողութեան, թէ Պարսկաստան եղած է դարերու ընթացքին կրօնական հաւատքի, մարդկային ազատութեան, ընկերային լայնախոհութեան, խաղաղ ու ներդաշնակ ստեղծագործութեան օճախ մը, ուր հայ ժողովուրդը դարեր շարունակ ապրած եւ կերտած է շինելով եկեղեցի, դպրոց, հիմնելով տպարան, գրադարան եւայլն: Անոնց մէջ, Նորակերտ այս Թանգարանը բացառիկ նշանակութիւն ունի, որովհետեւ ան կը խօսի դարերու լեզուն: Այս Թանգարանը նաեւ դպրոց մըն է երիտասարդ սերունդին համար, քանի որ ան պիտի տեսնէ թէ ի՛նչ ըրած են իր հայրերը անցեալին, ի՛նչ են թողած անոնք իբրեւ մնայուն արժէք եւ, ինք, իր կարգին, պիտի փորձէ նոյն ճամբով ստեղծագործել ի փառս իր ժողովուրդին:

Սպահանի նահանգապետը իր խօսքին մէջ յիշեց Հայութեան բերած նպաստը Պարսկաստանի՝ Շահ Աբբասի օրերէն ցայսօր, այլազան բնագաւառներու մէջ: Ան մեծապէս գնահատեց Թանգարանի շինութեան այս գործը՝ զայն նկատելով արդիւնք օրինակելի ճիգի եւ առաջադրութեան:

Ապա, ընկերակցութեամբ Արտակ եւ Գարեգին եպիսկոպոսներու եւ անոնց հետեւորդներուն, նահանգապետը Շահնշահի անունով կտրեց ժապաւէնը:

Ներկաները կէս ժամէ աւելի շրջագայեցան եւ իրենց հիացումը յայտնեցին նոր Թանգարանին, անոր ներքին յարդարումին եւ ներկայացուած հնութիւններուն մասին:

Թանգարանի բացման արարողութեան յաջորդեց անմիջապէս ընդունելութիւն Հայոց Ակումբի սրահը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿՈՉ

Նիւ Եորքի Կարնոյ Հայրենակցական Միութիւնը ուրախութեամբ կուգայ յայտարարել Միացեալ Նահանգներու եւ այլուր բնակող բոլոր Կարնեցիներուն եւ յարգոյ հայ հասարակութեան թէ՝ յառաջիկայ տօնական օրերու եւ այլ առիթներու համար եւս, հրապարակ հանած է գունաւոր տպագրութեամբ քարթեր՝ Կարնոյ եկեղեցիին, իր հոյակապ, գեղեցիկ գմբէթով ու յարակից հին պատմական տաճարով որուն շինութեան թուականն է 629 (Ք. Ե.):

Վստահ ենք, թէ ի տես այս նկարին, ձեր հայրենաբաղձ զգացումները պիտի վերապրին ու ձեր հոգիներու մէջ պիտի խլրտին հայրենի տօնական օրերու սիրելի յիշատակները:

Բարբարոսօրէն ու անգթօրէն կործանեցաւ այդ պատմական սրբավայրը, եւ այժմ միայն անոր աւերակ պատերը կը կանգնին հայրենի ծոցին մէջ:

Պահենք, գոնէ նկարով մը, մեզմէ յաւէտ անէացած ճարտարապետական գլուխ գործոց մը համարուող գմբէթն իր եկեղեցիով:

Ուրեմն, ձեր այս տարուան շնորհաւորութիւնները ըրէք մեր անմոռաց ծննդավայրի այդ յիշատակը պատկերացնող քարթերով որոնց գինն է՝ 12 հատը 5 տոլար, փոստի ծախքով միասին: Ձեր աջակցութեամբ պիտի օժանդակէք Հայրենակցականին ազգօգուտ ու հայրենանուէր առաջադրութիւններուն:

Ձեր ապսպրանքները հաճեցէք ուղարկել հետեւեալ հասցէին.—

Garin Compatriotic Union
c/o M. E. Basmajian
1209 East 2nd Street
Brooklyn, N. Y. 11230

Կանխայայտ շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ՔԱՐՏՈՒԶԵԱՆ ՄԵՆԱՍՏԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴԻՐԸ

Փիզա քաղաքը, ԺԱ. դարէն սկսեալ, առեւտրական կապ հաստատած էր Կիլիկեան Հայաստանի հետ: Կիլիկեցի Հայեր կ'այցելէին Վենետիկ, հոնկէ կ'երթային դէպի Ճենովա, ապա՝ Փիզա: 1320ին Հայերը այս քաղաքին մէջ շինած են վանք մը: ԺԴ. դարուն քաղաքի հարուստ հայ վաճառականներէն Պետրոս Միրանտ կը հիմնէ Քարտուզեան հռչակաւոր մենաստանը: Պետրոս քաղաքին բարձր իշխանաւորներէն էր. մեռած է 1366ին: Անոր հայրը՝ Միրանտ, կը յիշատակուի քաղաքի դիւաններուն մէջ 1282ին: Նոյն դիւանին տուեալներով, այս վերջինին հայրը եղած է ազնուական՝ Ուչոլինօ անունով:

Պետրոս ամուսնացած է Իտալուհիի մը հետ, որ կը կոչուի Պաչիամիա: Զաւակ չէ ունեցած: Պետրոս իր ամբողջ հարստութիւնը կը կտակէ Քարտուզեան մենաստանին շինութեան: Կառուցումը կը սկսի Պետրոսի մահէն տարի մը ետք՝ 1367ին, Փիզայէն քանի քիլոմեթր հեռու՝ Կալչի գիւղին մօտ: Շինութիւնը վերջ կը գտնէ 1400ին: Վանքը յետագային կը հարստանայ եւ աւելի կը գեղեցկանայ:

Շէնքը կը նկատուի իտալական ճարտարապետական արուեստի հրաշալիքներէն մէկը:

Վանքին գրադարանին մէջ դեռ կը մնայ հիմնադրին իւղաներկ դիմանկարը, որուն տակ կ'երեւայ հիմնադրին զինանշանը հետեւեալ արձանագրութեամբ.

Petrus F. Mirandis de Virgine Armentus mercator Pis. Hupus certusie Fundator.

(Պետրոս Վերժինէ, որդի Միրանտի, Փիզայի հայ վաճառական, այս մենաստանի հիմնադիր):

Պետրոս Միրանտ թաղուած է քաղաքին Ս. Ֆրանչեսքօ վանքին գաւիթը: Գերեզմանին տապանին վրայ քանդակուած է Աստուածածնի պատկերը Ֆրանչեսքօ եւ Նիկողայոս սուրբերու նկարներուն հետ: Աստուածածինին ոտքերուն տակ ծունկի եկած կ'աղօթէ Պետրոս Միրանտ:

Ա. ԲԱԲԱՅԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Յաջորդ օրը նոյն ժամուն Պէսիմ պէյ թեւին տակը միշտ քէօշկին յատակագիծը բռնած վերստին Սուլթանուհիին ներկայացաւ:

Ճէմիլէ այդ օրը որոշած էր վերջին հրահանգները յայտնել եւ այսպէս այս բանակցութեան վերջ տալ:

Արդ, երկուքն ալ յարակից փոքրիկ խուց մը քաշուեցան որուն մէջտեղը գրասեղան մը կար, այդ գրասեղանին շուրջ նստան եւ թղթածրարները բացին որպէսզի յատակագիծը ուսումնասիրեն:

Մոռցայ ըսելու թէ Զաւրէ այդ օրը նըշմարած էր որ ճարտարապետին գալէն առաջ, Սուլթանուհին անհամբեր էր եւ անդադար ժամացոյցը կը դիտէր:

Սուլթանուհին նախ պէյին հետ սկսաւ յատակագիծին համար խօսիլ, սակայն հուսկ յետոյ Զաւրէ դրան ետեւէն լսեց որ, խօսակցութիւնը ուրիշ ընթացք մը կը ստանար:

— Սիրայի՞ն, հարցուց Տիգրան:

— Օ՜, ոչ, տակաւին սիրաբանութեան համար շատ կանուխ էր, մեր աչքէն մի դատեր, զոր գիշերուան մը մէջ ծնաւ, այն ատեն պարագաները հիմակուընէ շատ աւելի դժնդակ էին, պատասխանեց Հայրիկ ժպտելով ու սիրահարը գզուելով:

Ճէմիլէ սկսաւ նախ պէյէն Փարիզեան կեանքին վրայ տեղեկութիւններ խընդրել:

Պէսիմ Սուլթանուհիին այդ հարցումէն յանկարծակիի եկաւ ու փորձեց Փարիզեան կեանքը բոլորովին անմեղ նկարագրել, սակայն Ճէմիլէ կը պնդէր որ ճշմարտութիւնը ըսէ եւ որովհետեւ ճարտարապետը կը տեսնէր որ, որքան աւելի Փարիզեան կեանքը վառ գոյներով կը նկարագրէր, այնքան աւելի Սուլթանուհին գոհ կը մնար, ինքն ալ ստիպմանաբար խանդավառուեցաւ եւ սկսաւ Փարիզեան կեանքի բոլոր չուայտութիւնները պատմել:

— Դուն բնաւ այդ երջանիկ կիներէն մին չսիրեցի՞ր, հարցուց յանկարծ Սուլթանուհին:

Զաւրէ այդ հարցումը յստակութեամբ լսած էր, սակայն կրցած չէր Մեծ Սուլթանուհիին ըրած այդ հարցումէն պէյին դէմքին ստացած գոյնն ալ զանազանել:

Սակայն ճարտարապետին պատասխանէն կռահեց թէ պէյը վախէն ինքզինքը կորսնցուցած էր:

— Ոչ, վսեմափայլ Սուլթանուհիս, պատասխանեց ան: Ես պարտաւոր էի Ն. Վ.ի հանդէպ ստանձնած պարտականութեանս հաւատարիմ մնալ եւ ուսումներս շարունակել, այնպէս որ ժամանակ չունեցայ...

— Հէ՜, ատիկա սուտ է, գոչեց Սուլթանուհին եւ քեզի ներելի չէ այդ: Կ'ուզեմ ծայրէ ի ծայր բոլոր սայթաքումներդ գիտնալ, որովհետեւ զիս չափազանց կը զուարճացնեն:

— Բայց Սուլթանուհիս, յարեց ճարտարապետը:

— Բայց մայց չկայ, վրայ բերաւ Ճէմիլէ շնորհազեղ շարժումով մը: Կ'ուզեմ որ միշտ ինծ ճշմարտութիւնը ըսեն: Մընաց որ, աւելցուց ան առաւել եւս լուրջ շեշտով մը, չեմ կարծեր որ ենթադրես թէ ինծ պատմածներդ պիտի երթամ ու Ն. Վեհափառութեան պիտի պատմեմ, որովհետեւ գիտցած եղիր թէ վտանգը երկուքիս համար ալ նոյնն է:

Պէյը կ'երեւի թէ կինը Փարիզի մէջ իր ըրածէն շատ աւելի խորունկ կերպով ուսումնասիրած էր, որովհետեւ չուշացաւ կռահելէ թէ Սուլթանուհիին ծրագիրները քէօշկին ծրագիրներէն շատ աւելի առաջ պիտի լրանային:

Եւ Պէսիմ պէյ, շարունակեց Հայրիկ խնդալով, սկսաւ ստիպմանաբար աճող համարձակութեամբ մը իր Փարիզի մէջ կիներու հետ անցուցած ղեխ կեանքին դրուագները պատմել, այնպէս որ դրան ետեւէն ունկնդրող պարզունակ սենեկապանուհին քանիցս ձեռքը դէմքին տարաւ ու ամօթէն կարմրած այտերը շփեց:

Երբ ճարտարապետը պատմութիւնը աւարտեց, Ճէմիլէ դիտեց որ ժամը անցած էր:

— Եւ յատակագիծը ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Պէսիմ:

— Վաղը կը լրացնենք, պատասխանեց Սուլթանուհին:

— Բայց Ն. Վեհափառութիւնը...

— Դուն հոգ մի ըներ, ես Ն. Վ. պիտի ըսեմ որ յատակագիծը պէտք է լաւ ուսումնասիրուի: Պատմութիւնդ չափազանց շահեկան է եւ կ'ուզեմ մնացեալ մասն ալ լսել... Հոս դիտես անշուշտ թէ կեանքը որքան սահմանափակ է... եւ դուն ալ այնքան համով կը պատմես որ, հակառակ այս ամէն պատմածներդ կնոջ մը համար անվայել բաներ ըլլալուն, վըրաս բնաւ դէշ տպաւորութիւն մը չեն թողուր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութիւնը խոր կսկիծով իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընտանեկան պարագաներուն, իր սիրելի ընկերուհի Տիկին Շահլամեանի մահուան առթիւ։

Խոր ցաւակցութիւններ նաեւ ընկերուհի Տիկին Գորթոշեանի, ընտանիքին, պզտականներուն, իրենց մօր եւ մեծ-մօր մահուան առթիւ։

Այս առթիւ Տիկին Վառնաճեան կը նուիրէ 30 Ֆր. Մշակոյթի Տիկնանց Օժանդակ Միութեան։

×

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Գալճեանի եւ զաւակներուն Հմայեակ Գալճեանի մահուան առթիւ։

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Այրի Տիկին Հ. Նիկողոսեան իր ամուսնոյն՝ Սողոմոն Նիկողոսեանի մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ, փոխան հոգեհանգիստի կը նուիրէ 50 Ֆր. Փարիզի Մշակոյթի Տան, 50 Դպրոցասէրի նոր սրահի կառուցման (ստանալ «Յառաջ»էն), 100 Ֆր. Առնուվիլի Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԿՈՉ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեր առաջին կոչով յայտնած էինք, որ յանձնախումբս Հայաշատ արուարձանիս կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ գտած էր Հայ Մշակոյթի Տան համար յարմար շէնք մը։

Այժմ ուրախ ենք յայտնելու, որ շնորհիւ մեր հայրենակիցներու առատաձեռն նուիրատուութեան, արդէն իսկ գնած ենք յիշեալ շէնքը եւ սեփականութեան օրինական գործողութիւնները լրացուցած նոտարի միջոցաւ։

Սակայն այդ հին շէնքը կը կարօտի կարեւոր նորոգութեանց եւ բարեզարդումի, որոնց համար անհրաժեշտ արտօնագիրը վերջերս ստացած ենք պատկան իշխանութիւններէն։ Հայ ճարտարապետ մըն ալ անձնուիրաբար պատրաստած է յատակագիծը եւ պիտի հսկէ նորոգութեան աշխատանքներուն։

Հարկ չկայ շեշտելու, որ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունը կոչուած է դառնալու մեր համայնքի բոլոր հայրենակիցներու ժամադրավայրը։

Մեր բոլոր Միութիւնները, առանց դաւանական ու գաղափարական խտրութեան, պիտի կրնան օգտագործել զայն իրենց ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն ու փոքրիկ հանդէսներուն համար։

Այնտեղ պիտի վերսկսի հայերէնի շաբաթական դասընթացքը, որ ընդհատուած էր Խրիմեան սրահի փակուելէն ի վեր։ Մեր բարեսիրական, երիտասարդական, մարզական եւ այլ կազմակերպութիւնները այնտեղ պիտի կրնան սարքել իրենց դասախօսութիւնները։

Ներկայիս կուգանք դարձեալ դիմում ընելու ձեր հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն, վստահ թէ այս անգամ եւս պիտի չզլանաք ձեր անսակարկ եւ անվերապահ օժանդակութիւնը, հնարաւորութիւն տալու համար յանձնախումբիս, որ անյապաղ գլուխ հանէ շէնքին նորոգութիւնը, բարեզարդումն ու կահաւորումը, որոնք մեծ գումարներու կը կարօտին։

Ազգապահպանման նուիրական նպատակին ծառայող այս կարեւոր ձեռնարկին ձեր լուման տալով, հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը պիտի ունենաք անպայման։

Կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին.—
Madame D. HOVSEPIAN
20, Rue des Travailleurs
92 - Issy-les-Moulineaux

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները, որպէս ծախքերու մասնակցութիւն ողբացեալ ընկերներուն հոգեհանգստեան եւ գերեզմանի այցին առթիւ.—

Երէցկին Տէր-Պարսամեան, Տիկ. Կար. Սօֆեան, Ծերուն Յովհաննէսեան 100ական Ֆր., Տիկ. Աշոտ Նշանեան, Տիկին Բիւզանդ Գամեան, Տիկին Գրիգոր Գոստիկեան, Տիկին Զապէլ Կարապետեան, Տիկին Գէորգ Խաչատուրեան, Արշակ Մկրեան, Արտաշէս Զապունեան 50ական, Տիկին Վաղ. Ուրբաթեան եւ Տիկին Զապէլ Տէր-Խաչատուրեան 30ական Ֆր.։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ
Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի
Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ։
ժամը 15ին, 295 Rue Paulo

Կը նախագահէ ընկեր ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ
Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր — երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ պար
Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք մինչեւ ուշ գիշեր։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

A LOUER A BOULOGNE

Magasin emplacement unique, plein centre. Visites : sur place 26 rue G. Sorel
de 11 h. à 12 h. — de 15 h. à 18 h.
sauf dimanche et lundi

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր խումբի ժողովը, Նոյեմբեր 19, Ուրբաթ ժամը ճիշդ 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8,30ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Շատ կարեւոր օրակարգ։

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, նոր ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Քրիստափոր ենթ. Շաբաթ 20 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

Զաւարեան ենթ. Կիրակի 21 Նոյեմբեր ժամը 16ին։

Հայաստան խումբ Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

Ընկեր Կայծ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին։

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին։

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին։

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին։

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին։

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ 20 Նոյեմբեր, ժամը 8,30ին Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ն. Գորթոշեանի մահուան առթիւ.—

Տիկին Շնորհիկ Շահլամեանի մահուան առթիւ.— Ալէն Պապըրճեան 100 Ֆր., Տիկին Եօթնեղբայրեան եւ զաւակը, Դարբինեան ընտանիք, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղ 50ական, Շաւարշ Միսաքեան խումբ, Տէր եւ Տիկին Գիւփէլեան, Պոմոնի Տիկնանց Օժանդակ Մարմին, Պոմոնի Աղքատախնամ, Պոմոնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ, Ե. եւ Ս. Տօրումեան 30ական։ Տիկին Վ. Աշճիպաշեան, Աւտոյեան-Սաղրեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ա. Կուտուզեան, Տիկին Ա. Հերոյեան, Յ. Տօլպաշեան, Տիկին Ա. Պանտիկեան 20ական, այրի Տիկին Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Նիկողոսեան 10ական։
(Շար.)

×

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացաւ Տէր եւ Տիկին Դատաւորեանէ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, Պր. Հմայեակ Գալճեանի մահուան առթիւ։

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նորակառոյց խորանի օծման առթիւ, պատարագ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին։

Կը պատարագէ
ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ
առաջնորդ Յունաստանի Հայոց թեմին։
Քարոզ եւ օծում՝ ժամը 11ին։

GRANDE NUITÉE ANNUELLE DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մելիքեան Սարմակ Առաքելի ծնած 1912ին, բանակ մեկնած է 1943ին եւ անկէ ետք լուր չկայ իրմէ։ Զինքը կը փնտռեն իր եղբայրները՝ Սարէն, Գուրգէն եւ քոյրը՝ Վարսենիկ։ Մօրը՝ անունը Շուշան։ Նոր հասցէնին է Ալավերդեան 29 տուն, էջմիածին (նախապէս Վաղարշապատ)։

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ֆրանսական բանակի նախկին Հայ կամաւորներու եւ Ռազմիկներու Բարեկամական Միութեան։ Կիրակի Նոյեմբեր 21։ Հոգեհանգստեան պատարագ՝ խորանի օծման օրը Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։, մասնակցութեամբ արուարձաններու քահանայից դասուն։

Ոգեկոչում Արարայի յաղթական ճակատամարտի 53րդ տարեդարձին։ Յիշատակութիւն Արարայի եւ երկու համաշխարհային պատերազմներու զոհերուն։

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ գինեձօն Պոմոնի սրահի մէջ։

Կը հրաւիրուին բոլոր Միութիւնները ինչպէս նաեւ Միութեան բոլոր անդամները։

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը։
Տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր. Խնամուած ճաշ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կեդրոնական յանձնախումբը, պարտադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի
Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկուններ ժամը 19–21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ԿՈՉ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը կոչ կ'ընէ բոլոր երիտասարդներուն, որ կը փափաքին մասնակցիլ երգեցողութեան, փորձերը կը կատարուին ամէն Ուրբաթ գիշեր ժամը 8,30ին 19 Նոյեմբերէն սկսեալ, Հայոց եկեղեցին։

Արձանագրութիւն՝ 15 տարեկանէն վեր։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի։

×

ՅԱՅԳԱՏՕՆ (ՌԵՎԵՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս – հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան։

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՇԱԲԱԹ 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI 20 NOVEMBRE 1971

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր.
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50
LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12270
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.270

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Այսօր՝ Շաբաթ՝ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի կ'ունենայ բացումը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 23րդ Պատգամաւորական Ժողովին։

Քառասուներեք տարիէ ի վեր Ֆրանսահայ գաղութին մէջ լուռ-մնջիկ, առանց փողի ու թմբուկի կը գործէ մեր այս կանացի բարեսիրական կազմակերպութիւնը, որ իր ուսերուն վրայ վերցուցած է մէկէ աւելի հայրենասիրական պարտականութիւններ։

Բոլոր նման կազմակերպութեանց պէս անիկա կոչուած է ամոքելու ցաւերը մեր դժբախտ հայրենակիցներուն, օգնելով հիւանդներուն ու կարօտեալներուն։ Խաչուհիներ յաճախ այցելած են հիւանդանոցներու մէջ դարմանուող Հայերու, երբեմն ալ բանտարկեալներու, զանոնք մխիթարելու եւ բարոյապէս քաջալերելու համար։

Գերազանցօրէն նուիրուած ազգապահպան սրբազան գործին, Կապոյտ Խաչի գլխաւոր առաքելութիւնն է նոր սերունդի փրկութիւնը։ Այդ նպատակով անիկա կը կազմակերպէ Հայերէնի դասընթացքներ երկսեռ մանուկներու եւ պատանիներու համար բոլոր այն վայրերուն մէջ, ուր հնարաւորութիւններ կան։

Իր գործունէութեան մէջ մասնաւորապէս խիստ կարեւոր ու շօշափելի տեղ մը կը գրաւէ մանուկներու ամառնային կազդուրման կայանը, որ կը ծառայէ նոյն նպատակին։

Չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր Ֆր. Կապոյտ Խաչը՝ հաւատարիմ աւանդութեան՝ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն հնարաւորութիւն կ'ընծայէ աւելի քան երկու հարիւր երկսեռ փոքրիկներու, հաճելի միջավայրի եւ հայաշունչ մթնոլորտի մէջ, Խաչուհիներու գուրգուրոտ հսկողութեան տակ, ո՛չ միայն կազդուրուելու ֆիզիքապէս, այլեւ զարգանալու մտաւորապէս, սորվելով հայերէն գիր ու լեզու, երգ ու պար։

Աւանդական դարձած են Պէլֆոնթէնի իր կայանի հանդէսները, որոնց ներկայ կ'ըլլան բացի փոքրիկներու ծնողքներէն, [...]ութեան համար շրջակայ վայրերը գտնուող հայրենակիցներ։ Գնահատելով Կապոյտ Խաչի հայրենասիրական ձեռնարկները, անոնք ինքնաբուխ եւ առատաձեռն նուիրատուութեամբ կը քաջալերեն զայն, յօրինակ այլոց։

Այս տարուան հանդէսին սպասուած նուէրները կը ներկայացնէին կարեւոր գումար մը, ինչ որ գրաւական մըն է Կապոյտ Խաչի վայելած ժողովրդականութեան։

Սակայն Կապոյտ Խաչը տակաւին շատ պէտք ունի նիւթական օժանդակութեան, իրագործելու համար իր շինարարական նոր ծրագիրները, կոչուած ընդարձակելու Պէլֆոնթէնի իր կայանը եւ բարելաւելու հանգստաւէտութեան պայմանները։ Նոր շէնքի կառուցումով, անիկա հնարաւորութիւն պիտի ունենայ աւելի մեծ թիւով փոքրիկներ ընդունելու իր ամառնային կազդուրման կայանին մէջ։

Օժտուած կեդրոնական ջեռուցումով, Պէլֆոնթէնի շէնքը ձմեռուան եղանակին ալ կ'օգտագործուի Հայ Ուսանողական Միութեան եւ Նոր Սերունդին կողմէ։

Առատաբուխ նուէրներով օգնե՛նք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին, որ արժանի է մեր բոլորի գուրգուրանքին ու քաջալերութեան։

Ողջո՜յն իր Պատգամաւորական ժողովին եւ բարի յաջողում իր աշխատանքներուն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Փարիզ ժամանեց ֆրանքօ-գերման խօսակցութիւններու համար։ Ինչպէս նկատել կը տրուի դէտերու կողմէ, այս խօսակցութիւններուն առանցքը պիտի կազմեն դրամական հարցերը, որոնց շուրջ տեսակէտներու այլազանութիւն կայ։

Գերման Արտաքին նախարարին համար դրամական հարցին լուծման բանալին Ուաշինկթընի ձեռքն է եւ, հետեւաբար, Եւրոպացիները պէտք է չափելի պատճառներ ցոյց տան, որպէսզի Ուաշինկթըն չարժի։ Այլ խօսքով տոլարի մասին գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը ընէ։ Հակառակ պարագային Եւրոպացիները առանց նկատի առնելու տոլարը, պիտի հարկադրուին վերադասաւորումի ենթարկելու իրենց դրամը։

Կը թուի թէ այս է Շէլի տեսակէտը, որ քննութեան պիտի առնուի Փարիզի մէջ չորաթծավերջին, ֆրանքօ-գերման խօսակցութիւններու ընթացքին։

Պոնի մէջ բացումը կատարուեցաւ գերման ընկերվարականներու արտակարգ խորհրդաժողովին։ Պրանտ 340 պատգամաւորներու առջեւ պարզեց այն աշխատանքները, որոնք պէտք է իրագործուին մինչեւ 1973 Սեպտեմբեր, երբ վերջ կը գտնէ խորհրդարանական շրջանը։

Իրագործելի գլխաւոր առաջադրութիւններու շարքին Պրանտ թուեց Պերլինի հարցը, Մոսկուայի եւ Վարշաւայի համաձայնագիրներու վաւերացումը Պունտեսթակի կողմէ, համաձայնագիրի մը կնքումը Չեխոսլովաքիոյ հետ եւ, յարաբերութիւններու բարելաւումը եւ անոնց բնականոն հաստատումը երկու Գերմանիաներու միջեւ։

Իբրեւ առաւել հեռաւոր առաջադրութիւն կը մնայ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի գումարումը։ Բնականաբար, Մ. Նահանգներու եւ Քանատայի մասնակցութեամբ։ Պրանտ յայտարարեց նաեւ, թէ տրամադիր է ընդունելու ուժերու եւ զէնքերու երկուստեք կրճատում մը Եւրոպայի մէջ։

Այսուհանդերձ, նկատել տուաւ ան, «Հաւասարակշռութիւն եւ համագործակցութիւն երբեք չեն նշանակեր, թէ մենք պատրաստ ենք իրաւական գետնի վրայ ընդունելու Գերմանիոյ բաժանումը եւ կամ՝ անփոփոխ նկատելու Եւրոպայի կիսումը երկուքի»։

Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին համար տնտեսական եւ դրամական միութիւնը իրականութիւն պիտի դառնայ մինչեւ 1980։

Պրանտ յայտարարեց նոյնպէս, թէ թէեւ Գերմանիա համաշխարհային ուժ չի ներկայացներ, սակայն «մենք պիտի չշարունակենք սահմանել մեր պարտաւորութիւնները, որոնք կը բխին մեր տնտեսական, քաղաքական եւ բարոյական ուժէն»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՅԼԱՆՏԻ բանակը առանց արիւնահեղութեան ձեռք առաւ երկրին իշխանութիւնը։ Մարեշալ Թանոմ Քիթթիքաչորն լուծեց Խորհրդարանը յայտարարելով, թէ երկրին կը սպառնան ներքին եւ արտաքին վտանգներ եւ, հետեւաբար, անհրաժեշտ է կտրուկ միջոցներ ձեռք առնել։ Արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն չի նկատուիր, քանի որ բանակը չի փափաքիր ամերիկեան օդուժին հեռացումը Թայլանտէ։ Ներկայիս 32.000 ամերիկացի զինուոր կայ, որուն 25.000ը օդանաւորդ։ Թայլանտի օդակայաններէն է, որ ամերիկեան Պէ-52 գեր-ռմբաձիգ օդանաւերը թռիչքներ եւ ռմբակոծութիւններ կը կատարեն Հնդկաչինի ռազմաճակատներուն վրայ։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ փարիզեան արուարձանը այցելեց Հինգշաբթի օր, ինչպէս գրած էինք։ Նկատեց թէ շատ բան եղած է բայց շատ բան ալ կայ ըլլալիք։

ԽՄԵՐ ուժերուն համար ծանր կացութիւն ստեղծուած է։ Հիւսիս. Վիէթնամի զինուորներ յաջողած են Քամպոճի մայրաքաղաքին՝ Փնոմ Փէնի դուռներուն հասնիլ, թէեւ չի կարծուիր, թէ Հիւսիս. Վիէթնամցիք քաղաքը գրաւելու փորձ կատարեն։ Կռիւները բուռն են։ Խմեր բանակը զանազան կէտերու վրայ հակայարձակման անցած է։ Սայկոն կը մտածէ զօրաբանակ մը օգնութեան փութացնել։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը Ու Թանթի ուղղեալ նամակի մը մէջ կը յայտնէ, թէ «Փաքիստան լրջօրէն կը պատրաստուի ընդհանուր բախում մը յառաջ բերելու Հնդկաստանի հետ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ հիւլէական ռումբի պայթումի փորձ կատարեց։ Նմանօրինակ վերջին փորձը կատարած էր 1970 Հոկտեմբեր 4ին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն 37երու դատավարութիւնը դեռ չէ սկսած բայց Մոնտի թղթակիցը կը յայտնէ որ ամբաստանեալները բաժնուած են երեք խումբերու։ Առաջին երկուքին դէմ մահապատիժ պիտի պահանջուի (անոնք մեղադրուած են որ օդանաւ մը չեղել տուած են Տուպայի եւ Պաղտատի միջեւ եւ ուզած են վարչակարգը տապալել)։ Ծանր պատիժներ ալ պիտի ուղուին միւսներուն դէմ որոնք կապեր ունեցած են Պէյրութի փետայիններուն հետ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ստորագրուած է ֆրանքօ-խորհրդային համաձայնագիր մը որ կը նուիրագործէ Խորհ. Միութեան մասնակցութիւնը Ֆոսի գործատան շինութեան։

ՄԱՐՈՔԻ մէջ առաջին անգամ ըլլալով եկամուտի տուրք պիտի հաստատուի գալ տարի։

ՔԻՊՐՈՍ պարագլուխ՝ Պարզանի յայտարարած է Պէյրութի Օրիանին. «Զէնք կրնար վտահել Պաղտատի մարդոց, դէշը ան է անոնց հետ որ իրենց խոստումներուն տէրը չեն»։ Ըսած է նաեւ թէ 1970 Մարտի համաձայնագրին կենսական մասը դեռ իրագործելի կը մնայ։ Իրաքեան բանակի վեց զօրաբաժիններէն չորսը տակաւին քրտական շրջանը կը մնան։

ՔԱՍԹՐՕ կը շարունակէ իր այցելութիւնը Չիլի, այս առթիւ արտասանած ճառի մը մէջ դատապարտելով Միացեալ Նահանգներու տնտեսական պլոքիւսը Քուպայի, ըսած է. «Փիղ մըն է որ մըրջիւնի մը վրայ կը կոխէ»։

ՄԻՇԷԼ ՖՈՆԹԷՆ Պէյրութի Ֆրանսական դեսպան նշանակուեցաւ։ Նախապէս Սոֆիա էր։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ կուսակցութեան Ա. քարտուղարը՝ Կէռէք Ֆրանսա պիտի այցելէ գարնան։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պատերազմական նախարարը՝ Մոշէ Տայեան Ուաշինկթըն հասած է ուր պիտի տեսակցի ամերիկացի իր պաշտօնակիցին հետ։

ԴԷՄՔԵՐ

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔ. ՆԱՐՊԷՅ

(1832–1892)

Եօթանասունըինը տարի առաջ, 4 Նոյեմբեր 1892ին վախճանեցաւ Խորէն Արք. Նարպէյ (Գալֆայեան), Հռոմէական ընտանիքէ սերած ու մինչեւ 1857 Թուականը անդամ Ս. Ղազարու Մխիթարեանց ուխտին, որ յարեցաւ Հայ. Եկեղեցւոյ ու մինչեւ իր մահը գործեց որքան հոգեւոր, նոյնքան ու աւելի՝ ազգային, գրական եւ քաղաքական ճակատներու վրայ։

Վենետիկի Մխիթարեաններէն անջատուող երկու վարդապետներու եւ եղբօրը՝ Ամբրոսիոս Գալֆայեանի հետ (յետագային իշխան Գուիտոն Լուսինեան) 1857-1859 պաշտօնավարեց Փարիզի Հայկազեան վարժարանին մէջ, միաժամանակ հայերէնի թարգմանելով Լամարթինի «Armoni poétique»ը («Դաշնակք»)։

1859–1868 կրթական եւ քարոզչական պաշտօններ վարեց Պոլսոյ մէջ։ 1867ին ստացած էր իր եպիսկոպոսական իշխանութիւնը, Գէորգ Դ. (Քերեսթեճեան) կաթողիկոսէ։ 1869ին հրատարակեց «Հայոց եկեղեցին եւ անգղիկանականք» անուն իր գործը՝ Հռոմի դէմ։ 1878ին մաս կազմեց Պերլինի վեհաժողովի Հայկ. պատուիրակութեան, Խրիմեանի ու Չերազի հետ։ 1889–1890 տարիներուն՝ շրջեցաւ զանազան երկիրներ, որոնց կարգին Երուսաղէմ եւ Թիֆլիս։ Ցար Ալեքսանդրի կողմէ ստացած իր պատուանշանը թէեւ «ռուսասէր»ի կասկածը ներշնչեց Պոլսոյ սուլթանին (Ապտիւլ Համիտ), սակայն արգելք չեղաւ որ վերադարձին կարենայ վստահութիւն ներշնչել անոր եւ... պատուանշան մըն ալ ստանայ անկէ։

Պերճախօս, վայելչակազմ եկեղեցական մըն էր, որ մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէր։ Նախանձորդներ ունեցաւ։ Ծանր վերագրումներ եղան իր հասցէին։ Երկու հակադիր կարծիքներ կան իր մասին՝ մինչեւ այսօր, դրական ու բացասական։ Օտար դէմքերու, յատկապէս Ֆրանսացի մտաւորականներու հետ իր թղթակցութիւնները պատճառ դարձան՝ որ մեղադրուի հոգեւոր իր կոչումին անհաշտ ընթացքով ու լրտեսական գործունէութեամբ։

Խորէն պատրիարք Աշըգեան կարգալոյծ հռչակեց զինք։ Պատմականօրէն տրխուր դէպքեր ու դրուագներ հիւսուեցան իր անձին շուրջ՝ ցարդ ստուգուելի կարօտ։ Եւ վերջապէս, եղերական վախճանով մը կնքեց իր կեանքը։ Ռոտիկանատան մէջ հրամցուած թունախառն սուրճով մը՝ մահացաւ։

Խորէն Արք. Նարպէյ գրական պատկառելի վաստակ ունի։ Թարգմանական ու թատերական կտորներու կողքին, ծանօթ է քերթողական երեք գործերով.— «Վարդենիք» (1862), «Քնար Պանդխտին» (1868) եւ «Սուերք Հայկականք» (1874)։ Ցայտուն է Լամարթինի, Միւսէի եւ Հիւկոյի ազդեցութիւնը՝ իր բանաստեղծութեանց վրայ։

Մ. Թ.

ԵՐԳԵՐ ԵՒ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ

Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ստեղծագործութիւններուն մէջ քիչ տեղ չեն գրաւեր երգերն ու մեղեդիները: Պատանեկութեան շրջանի առաջին իսկ գործերէն պարզ կը դառնայ, որ երգահանին համար սիրելի նիւթ զգացումներու եւ գեղարուեստական մեծ յայտնագործութիւններու ոլորտ է: Թէեւ անոր գաղափարագեղարուեստական ձգտումները աւելի ցայտուն կը դառնան մեծ ու տարածուն գործերու մէջ, ինչպէս օփերա, համանուագ, այսուհանդերձ, երգահանին լրիւ դիմանկարը ստեղծելու համար կարեւոր դեր կը խաղան նաեւ մեղեդիները: Յիշենք, որ մինչեւ 1903, երբ ան կերտեց առաջին մեծ գործը՝ «Խրիմեան էսքիզներ»ու առաջին շարքը, մեղեդին կը մնար երգահանին ստեղծագործութեան առաջատար սեռը: Արդարեւ ան կ'ըմբռնէր, որ երաժշտական մեծ գործերու յօրինման համար պէտք է ունենալ մեծ վարպետութիւն: Ասոր կողքին յիշենք, որ մեղեդիներուն եւ, մասամբ նաեւ սենեկային մանրանուագներու միջոցով է, որ կը յղկուի անոր վարպետութիւնը, կը բիւրեղանայ անոր միտքը, տեղի կ'ունենայ տեղաշարժ մը փոքր ձեւերէն դէպի մեծերը: Աստիճանական փոփոխումը մեղեդիի մտերմիկ քնարերգութենէն դէպի օփերայի տեսարանները՝ հոգեբանական մթնոլորտով, մանրանուագներէն դէպի ծաւալուն համանուագները, կ'արձանագրուին այդ ճամբով: Ծաւալուն գոյն ստանալու հոլովոյթը կը նկատուի նաեւ մեղեդիներու շրջանակին մէջ: Այսպէս, 1888ին կը յօրինէ «Հրապուրել են ինձ քո սեւ աչերը» փոքր մեղեդին, որ լի է պատանեկան թարմ զգացումով եւ հազորդականութեամբ, իսկ մեր դարասկիզբին ան կը յօրինէ «Ձկնորսը եւ փերին» բալլադը, « Բեդա-քարոզիչը » վիպերգը, իսկ յետագային աւելի կարեւոր գործեր, ինչպէս «Առ Հայաստան», «Դէպի այնտեղ, այնտեղ, պատուի դաշտը», որոնք կեանքի, պատմութեան եւ ժողովուրդի մասին երգահանին խոր հայեացքները կ'արտայայտեն: Ասոնք ըստ էութեան, արդէն փիլիսոփայական ստեղծագործութիւններ են, ուր մեծ ընդհանրացումներ կ'արձանագրուին: «Առ Հայաստան»ը երգահանը անուանած է поэмы ария, նկատի ունենալով, որ ան մեղեդիի համար չափազանց մեծ եւ, միւս կողմէ, բովանդակութեամբ լուրջ ու գեղարուեստական ընդհանրացումով խոր էր: Այդ ստեղծագործութիւնը, որ Սպենդիարեան գրած է 1915ին, Յովհ. Յովհաննիսեանի բանաստեղծութեան բնագրին հիման վրայ, կարծես երաժշտական արձագանգը հանդիսանար համազգային մեծ ողբերգութեան: Աղէտ մը, որ կը սպառնար բնաջնջել պատմական հարուստ ժառանգութեամբ աշխատասէր ժողովուրդ մը, որուն ներկայացուցիչն էր նաեւ ինք: Այս ստեղծագործութիւնը կը սկսի պասով, դանդաղ «քայլերով», որոնք կարծես կ'արտայայտեն պատմութեան դանդաղ եւ անողոք ընթացքը, որ երկրին երեսէն կը ջնջէ հնադարեան աշխարհներ եւ ժողովուրդներ ու անոնց տեղ ասպարէզ կը հանէ նոր, երիտասարդ ժողովուրդներ:

Դաշնակի եզրափակումը առնական հանդիսաւոր քայլերգի մը տարրերը կը պարունակէ, տեսակ մը հաւատք ապագայ երջանկութեան նկատմամբ, պատրաստակամութիւն՝ պայքարելու եւ յաղթելու:

Անկէ քիչ առաջ Սպենդիարեան կերտած էր մեծ գործ մը՝ «Այնտեղ, այնտեղ, դէպ վեհ այն դաշտը», ներշնչուած Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի»ի բնաբանէն: Աւելի երգուած է տարբեր անուններու տակ՝ «Հերոսի յիշատակին», «Ազատի դերեզմանը», «Հերոսի հետքերով», «Մոռացուած շիրիմներ»: Ստեղծագործութիւնը կը սկսի բաւական մեծ նախերգով, որ գրուած է թաղման քայլերգի ոճով:

Սպենդիարեանի սիրտին միշտ ալ մօտ եղած են հանրութեան շահերը, անոր հայեացքները: Երգահանին մարդասիրութիւնը արտայայտուած է արդէն բաւական պարզ, անոր քնարերգութիւնը կը տոգորուի արդարութեան, ճշմարտութեան համար մղուող պայքարի, բռնութեան դէմ ուղղուող բողոքի մօթիվներով: Երջանկութեան խոյանքը, մարդոց տառապանքներուն համար զգացած ցաւը թեմաներ են այդ շրջանի անոր ստեղծագործութեան մէջ: Միաժամանակ, յիշեալ մօթիվներուն հետ սերտ կապակցութեամբ կը ծնի ուժեղ, սխրագործութիւն կատարելու ընդունակ մարդու նիւթը: Աւելի մարմնաւորման շատ հարուստ երանգներ կը գտնէ. ան մերթ մարտիկ է, որ կը տենչայ գօտեմարտը («Սպասման մէջ»), մերթ կոյր ծերունի մըն է, կա՛մ Բեդա, կա՛մ ձկնորս Մարկօ, որ սիրահարած ըլլալով չուզեր ապրիլ «ինչպէս կոյր որդերն են ապրում» («Ձկնորսը եւ փերին» բալլադը՝ գրուած Մ. Գորկիի խօսքերուն հիման վրայ):

1905էն ետք, երբ վրայ կը հասնի յետադիմական կարգուսարքը Ռուսիոյ մէջ, Սպենդիարեանի գործերուն մէջ (նաեւ այդ շրջանի այլ արուեստագէտներէն ոմանց մօտ) նկատելի կը դառնան թախիծն ու մինակութիւնը իբրեւ մօթիվներ: Այս տեսակէտէն ուշագրաւ են «Արեւելեան լեգենդը» (գրուած Ս. Մարշակի խօսքերուն հիման վրայ) եւ «Լուսնին» ստեղծագործութիւնը (գրուած Շելլի խօսքերուն հիման վրայ):

Ասոր հետ մէկտեղ անոր խառնուածքին մօտ եղած է այսպէս կոչուած «զուտ քնարերգութիւնը»՝ իր նրբերանգներու ամբողջ հարստութեամբ: Այս մարզին մէջ ան ձգած է իսկապէս փայլուն նմոյշներ, որոնք տեղ գրաւած են հայկական երաժշտական կենցաղին մէջ: Ասոնք բանաստեղծական գիւտի էջեր են, որոնք գեղարուեստական վարպետութեամբ բարձր մակարդակի են հասած: Մեղեդիի գիծին զարգացման բացառիկ բնականութիւնը եւ անթերի ճաշակը, ինչպէս նաեւ անոնց պարզութիւնը, այդ քնարական էջերը կը դարձնեն իսկական գլուխ-գործոցներ, որոնք տպաւորիչ են, հետեւաբար՝ նաեւ սիրելի: «Զգիտեմ ինչու», «Եւ վաղուց ոչ մի հարց», «Գիշերն է նոյն», «Ննջել է նա քաղցր ու անուշ օրօցքում», «Ես քեզ կը համբուրէի», «Առ սիրուհիս», «Մի լար բլբուլ» եւ շատ ուրիշ երգեր ու մեղեդիներ կը հնչեն երգահանդէսներու մէջ եւ այլ առիթներով: Բայց առաջնութիւնը, անշուշտ, կը պատկանի «Այ վարդ» անհման մեղեդիին, որ իր ստեղծուած օրէն՝ 1894էն մինչեւ այսօր իր անկեղծ եւ ջերմ տրամադրութեամբ կը գերէ ունկնդիրները: Սպենդիարեան, որ ընդհանրապէս դանդաղ կ'արտադրէր այդ մեղեդին գրած է շատ կարճ ժամանակի մէջ՝ ընդամէնը քանի մը օրէն:

Երգահանին մեղեդիներուն մեծ մասին յատկանիշը զուտ հայկական դունաւորութիւնն է: Աւելկա քնարերգութիւն է՝ գրուած բոլորին մատչելի երաժշտական լեզուով:

Սպենդիարեան, որ լայն մտահորիզոն ունեցող արուեստագէտ էր, յաճախ կը դիմէր երաժշտական բանահիւսութեան, հայկական, թաթարական, ուկրայնական, հրէական, յունական, պարսկական եւ այլ ազգերու ժողովրդական ստեղծագործութեան: Անոնց կը մօտենար ստեղծագործ ոգիով: Անոր ժողովրդական մըշակումի երգերէն յիշենք մէկ քանին — «Առ սիրուհիս», «Խորիք-բլբուլը» (ըստ Սայաթ-Նովայի), «Թաթարական երգը», «Էլմասը», «Այշէն», «Սարի կեռասը», որոնք լայն ժողովրդականութիւն կը վայելեն: Սակայն հեղինակին մեղեդիներու մէջ ալ կան այնպիսիներ, որոնք ոգիով եւ բնոյթով մօտ են հայկական ժողովրդական երգերուն: Ասոնցմէ են, օրինակ, «Մի լար բլբուլ» (ըստ Ա. Ծատուրեանի խօսքերուն , «Արեւելեան օրօրոցայինը» (ըստ Ռ. Պատկանեանի խօսքերուն): Ասոնք ցոյց կուտան, թէ երգահանը խորապէս թափանցած է ոչ միայն հայկական ժողովրդական եւ գուսանական մեղեդիներու ոճին, այլեւ կարողացած է ժողովրդական հիմքը հմտօրէն կապել երաժշտութեան դասական պահանջներուն եւ կարելիութիւններուն հետ:

Ն. ՍԱԴՈՅԵԱՆ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԻ ՏԸ ԼԱ ՄԵՌԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մօտ 2000 տարի առաջ առանց կայմի եւ առանց առագաստի նաւ մը կը տեսնուէր Քամառկի ափերը: Նաւուն մէջ կային երեսուներկու հոգի, որոնք բոլորն ալ յիշատակուած են օրացոյցին մէջ:

Երեսուներկու սուրբեր:

Ամէն տարի Մայիս 24ին եւ 25ին կը յիշատակուի անոնց ցամաքահանումը պըզտիկ գիւղի մը մէջ, որ կը կոչուի Սէնթ-Մառի տը լա Մեռ:

Ծանօթ է Գնչուներու նշանաւոր ուխտագնացութիւնը Եգիպտուհի Սառայի շիրմին, ինչպէս եւ ծէսերը զորս կը կատարեն: Միայն շատ ծանօթ չէ թերեւս սուրբ հերոսուհիներու նուիրուած տօնակատարութեան պատմութիւնը:

«Աստուած կողմնացոյցի դեր կը կատարէր նաւուն» ինչպէս կ'ըսէ Միսթրալ: Հոն էին Մարիամ Մագթաղինէ, քոյրը՝ Մարթա, Սիտոնիոսը, որուն աչքերը բացաւ Յիսուս, Մաքսիմինոսը, Ղազարոսը՝ որ յարութիւն առաւ, Սառան, Եգիպտուհի պզտիկ սպասուհին, Յիսուսի աշակերտներէն ոմանք եւ քանի մը ուրիշներ: Բոլորն ալ կը հանգչին Ֆրանսայի հողին մէջ:

Հէքեաթի մը չափ գեղեցիկ է անոնց պատմութիւնը: Կատաղի ամբոխ մը մոլեգնօրէն կը փնտռէր Ղազարոսը, որ յարութիւն առած էր:

Երուսաղէմի մէկ ամրափակ սենեակին մէջ պահուած էին եւ կը մտածէին հոն մնալ մինչեւ որ անցնէր ամբոխին ատելութիւնը: Գիշերը սակայն, Մարիամ Մագթաղինէն գաղտօրէն դուրս սահեցաւ տունէն, ջուր բերելու համար: Յիսուսի թշնամիները որ դարանակալ կը սպասէին, բռնեցին եւ քաշքշելով կը տանէին, անոր պոռչտուքները լսելով Ղազարոս եւ ընկերները դուրս ելան անխոհեմաբար եւ բռնուեցան ու տարուեցան Մեծ Քահանային, որ միայն յանդիմանեց եւ մերժեց մահուան դատապարտել զանոնք:

— Անհետացէ՛ք, ըսաւ, հոս ես չեմ կրնար պաշտպանել ձեր կեանքը:

Անմիջապէս որ ազատ արձակուեցան, ամբողջ խումբը աճապարեց հեռանալ Երուսաղէմէն:

Երբ կ'անցնէին այն ճամբէն ուր քանի մը շաբաթ առաջ Յիսուս յաղթական մուտք էր գործած քաղաքին մէջ, Մարիամ Մագթաղինէն նշմարեց ձիթենիի ճղիկ մը փուշիներուն մէջ: «Թերեւս գործածուած է Վարպետը ողջունելու», մըտածեց եւ վերցնելով հագուստին մէջ պահեց:

Փախստական այս խումբին միացան Քրիստոսի միւս աշակերտներէն ալ, որոնք ապահով չէին զգար իրենք զիրենք: Ասոնց մէջ էին Մարսէլը, Յովսէփ Արեմաթիացի որ կը կրէր թանկագին սրբազան անօթը (սէն կրաալ) որուն մէջ կը գտնուէր Յիսուսի արիւնը:

Շատ թեթեւօրէն բեռնաւորուած էին,

(Շար. 5)

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Դատիս օրը նշանակուած էր: Որոշուած ժամուն՝ դատաւորներուս առջեւ էի: Փաստաբան առաջարկուեցաւ, բայց չուզեցի: Ամբաստանագիր մը, անողորմաբար պատրաստուած, ամէն չարիք կը բարդէր գլխուս վրայ: Ամէնէն վերջը երբ լսուեցաւ թէ ես ինքս սպաննած եմ Բուլիէն՝ երկու վկաներու հաստատութիւնով, ա՛տ չկրցի տանիլ. աշխարհը փլչաւ գլխուս, աչքերս մթնցան, տաք հոսանք մը վերէն վար իջաւ այրող հեղուկի մը պէս: Այդ բոպէէն անդին ոչինչ գիտցայ, միայն հետեւեալ օրը ըսին թէ ոճրագործ մըն էի, փաստերով հաստատուած, Արդարութիւնով վճռուած: Ա՛լ Բուլիէի պաշտօնական սպաննողն էի, մեծ ոճրագործը, ամէնքին առջեւ ինկած անարգ ստեղծուած մը, ոչ իսկ մարդ անուանը արժանի: Ու երեւակայեցէք Բուլիէն սպաննող... ես, Ահմէտը:

— Ի՞նչ կարծիք ունեցար ուրեմն մարդոց արդարադատութեանը վրայ:

— Ատկէ ասդին՝ անմեղներ են աչքիս բոլոր դատապարտուածները, մեծ ոճրագործները, օրէնքին պաշտօնեաներն են: Կամ թէ, չափազանցութիւն չըլլալու համար, եթէ դատապարտուածներէն իւրաքանչիւրը ոճրագործ է մէկ յանցանքով, օրէնքին պաշտօնատարները ամէն օր մարդասպաններ են, կախաղանի չուանէներուն մէջ նետուելու արժանի:

— Այդ համոզումը պէտք է սփոփէր քեզ, այնպէս չէ՞:

— Թերեւս ուրիշ դատապարտութիւն մը, այդ հանգամանքներուն մէջ, այնքան ծանր չի գար սրտիս, բայց «Բուլիէն սպաննող...» բառերը գիս կը սպաննէին ամէն օր, ամէն բոպէ:

Բանտին մէջ ճշմարտութիւնը աւելի յստակ կ'ըմբռնուի... չուզեցի՞ր ուրիշներու ընել պատմութիւնդ:

— Ոչ, ոչ, ամենեւին, Բուլիէ անունով խօսիլ գիջում չըրի երբեք. բոլոր մարդիկ չարեր կ'երեւային աչքիս: Անօգուտ էր աշխատիլ անմեղութեան համար. ես «Բուլիէն սպաննողն» էի, ու մարդիկ, գուցէ անիրաւաբար դատապարտուածներ ալ, կը սիրէին այդ նախատինքը երեսիս տալ ամէն օր:

— Բանտի՞ն մէջ, գոնէ այդտեղ սեւերես ըլլալու չէին մարդիկ:

— Հինգ տարի անցած էր կարծեմ, իրիկուն մը դատարան կոչուեցայ երկրորդ անգամ ըլլալով: Նո՞ր դատապարտութիւն մը արդեօք կը սպառնար ինծի: Ըսի թէ անիրաւ եղած էր նախկին դատավարութիւնս: Իմ երկու վկաներէս մին, — որոնց առջեւ դատուած էի, դատապարտուած անոնց վկայութիւններովը իբրեւ Բուլիէն սպաննո՛ղ, ու այդ սեւ կնիքովը դրոշմուած — օրհասի առեն՝ խոստովանած էր թէ իրենք, երկու հոգի, սուտ վկայութեան տարուած էին դրամով ու այդպէս ալ հաստատութիւն տըւած: Դատարանը, ատոր վրայ, նոր քըննութիւն հրամայած էր, որով սուտը խայտառակուեցաւ եւ վճիռ ելաւ որ արձակուիմ իբրեւ անմեղ»:

— Ինչ որ է, վերջապէս այսօր անմեղ մըն ես, եւ սուտ չէ որ կ'ըսեն թէ արդարութիւնը օր մը չէ օր մը՝ երեւան կուգայ:

— Բայց մինչեւ որ գայ, ինչե՛ր չեն ըլլար. մինչեւ առուն ջուր գայ, գորտին աչքերը դուրս կուգան:

— Ի՞նչ ընել կ'ուզես:

— Ահաւասիկ փաստը ես եմ: Դատապարտութեանս յաջորդ օրը մէջքէս քաշուած էի: Սուտը, «Բուլիէն սպաննող», այնքան յուզիչ եղաւ որ երբ, դատարանի մէջ, այդ բառերը արտասանուեցան, ոտքերս ծալուած, ինկած էի սախտակներուն վրայ, անդգայ վիճակի մէջ: Այդ օրուընէ ասդին՝ կէս մեռել մըն եմ:

— Ձե՞ս ուզեր, մի անգամ ընդմիշտ, խզուիլ այս կեանքէն ու փակել ամէն հաշիւ մարդոց ու աշխարհի հետ:

— Մի զարմանաք երբ ըսեմ թէ երազ մը, այսօր ալ գիս կեանքի հետ կը կապէ, անո՛ւշ երազ, Բուլիէ, որ գիշերները կուգայ ինծի ստէպ, կը կենայ քովս մինչեւ առտու, կը մոռցնէ ինծի ամէն ցաւ, ամէն դառնութիւն: Բուլիէի հետ մարմին չէ որ ունիմ, այլ հոգիի թեւեր կ'առնեմ:

— Կ'ապրիս ուրեմն:

— Ուրիշներ ցերեկները կ'ապրին, ես գիշերները, ահաւասիկ տարբերութիւնը, դուք ցերեկները ոտքեր ունիք, ես գիշերները՝ թեւերու վրայ եմ:

— Մէկ խօսքով ըսէ, գո՞հ ես:

— Ձեմ գիտեր ի՛նչ ըսեմ, լսէ պատմութիւնս ու ինչ կ'ուզես հետեւցուր: Անգամ մը, ասկէ վեր ծառի մը ներքեւ էր պառկարանս: Առատ անձրեւէ մը ետքը իջաւ հեղեղը. գետին ջուրը վեր ելաւ յանկարծ, յորդեց, հասաւ ինծի ու քշուեցայ սայլակովս: Գետը կը վազէր պղտոր, դեղին: Սայլակս կը քշուէր այնպէս արագ որ գլուխս կը պտտէր:

— Զվախցա՞ր:

— Մէկ վախ մը ունէի:

— Այսի՞նքն:

ՀՐԱՆԴ

(7 Շար.)

վտարել ըլլալով Աստուծոյ բարութեան վրայ: Բացի Սրբազան Անօթէն, ունէին նաեւ երեք անմեղ սուրբերու գլուխները, եւ Սուրբ Յակոբինը:

Երկար ճամբորդելէ ետք, հասան ծովափ մը: Զուարճանալու համար Մարիամ Մագթաղինէն աւազին մէջ տնկեց ձիթենիին ճղիկը: Անմիջապէս հրաշք մը տեղի ունեցաւ: Ճղիկը մեծցաւ, արմատները մխրճուեցան հողին մէջ, ճիւղերը տարածուեցան եւ համեղ պտուղներ տըւաւ զորս լափեցին անօթի ճամբորդները: Յետոյ քնացան:

Արթնցան ձայներ լսելով:

— Այս ի՞նչ ծառ է որ մէկ գիշերուան մէջ բուսաւ, կ'ըսէին: Եւ թշնամի խումբ մը կողմէ շրջապատուեցան:

Քրիստոնեաները պատմեցին անոնց թէ ինչպէս պատահած էր հրաշքը եւ ստիպուած եղան խոստովանիլ թէ Երուսաղէմէն կուգային: Երբ տեղացիները հասկըցան որ Յիսուսի աշակերտներն էին, սկըսան նախատել եւ չարչարել: Նաւուն ղեկը, թիերը եւ կայմերը փճացնելէ ետք, բաց ծովերը քշեցին:

Ալիքները ժայռերուն վրայ նետեցին տատանող նաւը: Յանկարծ ձայն մը լըսուեցաւ դուրսէն: Պզտիկ Սառան էր որ ցամաքին վրայ մնացած էր եւ օգնութիւն կը պոռար: Մարիամ Սողոմէն Սառային նետեց իր վերարկուն որ իբրեւ լաստափայտ գործածեց:

Յիսուսի թշնամիները չփոթեցան այս նոր հրաշքէն, բայց թեթեւութիւն զգացին որ դէպի մահ կ'երթային ճամբորդները:

Քրիստոնեաները չմեռան ու հասան ծովափ մը ուր մարդիկ խուլ չմնացին անոնց կանչերուն: Քամառկի ձկնորսներն էին որ նաւը դիմաւորելով ըսին թէ ցամաք կրնային հանել պայմանաւ որ դրամ տային:

Խեղճերը ոչինչ ունէին տալու: Բարեբախտաբար Սառան լաւ գաղափար մը յղացաւ: Ամբողջովին մերկացաւ եւ անոնց առջեւ կեցաւ: Շատ գեղեցիկ ըլլալով, մտածեցին թէ լայնօրէն վարձատրուած էին, որով նաւամատոյց հանեցին զանոնք:

Հազիւ թէ հոն հասան, խորան մը կանգնեցին, որուն քով սկսաւ անուշ ջուր մը ցայտել, որ մինչեւ այսօր ալ կը հոսի «Թոլու Սէնթ Մառիներու» եկեղեցիին մէջ:

Նորեկները սկսան քարոզել եւ Քրիստոսի կրօնքին բերել բնիկները: Անոնց հեզահամբոյր նկարագիրը, հրաշքները զորս կը գործէին պատճառ դարձան, որ տեղացի ժողովուրդը լքէ Միթրայի նըւիրուած տաճարը, ուր պարբերաբար ցուլեր կը զոհէին, լուացուելու համար անոնց արեան մէջ:

Յետոյ սուրբերը իրարմէ բաժնուեցան երթալ քարոզելու Աւետարանը գաւառին մնացեալ մասին մէջ: Տրոփիմ մեկնեցաւ Առլը, որուն առաջին եպիսկոպոսը եղաւ: Միւսները գացին Մոնփելլիէ, Նիմ, Նառպոն:

Ղազարոս, Մարիամ Մագթաղինէ, Մարթա, Մաքսիմինոս գացին Մարսիլիա, իսկ Մարիամ Յակոբուհին, Մարիամ Սողոմէ եւ Սառա մնացին Քամառկ:

Քիչ մը հանգստանալէ ետք Քուառն հրուանդանին արեւելքը, որ «Սուրբ Հող» կը կոչուի, Ղազարոս Մարսիլիա հասաւ: Ժողովուրդը քրիստոնեայ դարձուց եւ առաջին եպիսկոպոսը եղաւ:

Օր մը Մարիա Մագթաղինէ ձգեց իր եղբայրը եւ քաշուեցաւ լեռնաշղթայի մը մէջ, որ կը տիրապետէ Պաս-Փրովանսի վրայ, Սուրբ Պօմը: Հոն, պատսպարուելով քարանձաւի մը մէջ, երեսուն տարի ապրեցաւ: Կը խոկար եւ կուլար: Մխիթարելու համար, հրեշտակները ամէն օր կ'այցելէին եւ վիշտը մոռցնել տալու համար օդը կը բարձրացնէին եւ կ'օրօրէին այն լերան վրայ, որ կը կոչուի Սէն Փիլոն:

Իր մահուան մօտ, քովը կանչեց Մաքսիմինոսը, եւ վերջին շունչը տալէ ետք, հոն ալ թաղուեցաւ: Տեղը կը կոչուի Սէն Մաքսիմէն:

Մարթան ալ հեռացաւ Ղազարոսի քովէն: Հռոնոսէն բարձրանալով հասաւ քաղաք մը, որու բնակիչները սարսափի տակն էին Թարասք անուն հրէշի մը: Մտածելով թէ կարելի էր շողոքորթել կենդանին, քաղաքը կոչեցին Թարասքոն: Սակայն հրէշը չազդուեցաւ այս ուշադրութենէն եւ շարունակեց գիշատել մարդիկն ու անասունները:

Մարթա գթալով այս խեղճ ժողովուրդին վրայ, խնդրեց որ ցոյց տան իրեն այն քարանձաւը ուր կ'ապրէր հրէշը: Գնաց եւ տեսաւ որ Թարասք մարդ մը կ'ուտէր: Սրբուհին մեծ հաւատք ունենալով խաչին վրայ, դուրս քաշեց հագուստին տակէն: Թարասք տեսնելով խաչը հլու, հնազանդ դարձաւ գառնուկի մը պէս: Գօտին իբրեւ շանկապ գործածելով, Մարթա քարանձաւէն դուրս ելաւ իր ետեւէն քաշելով հրէշը, զոր ամբոխը ուրախութենէն մեռցուց:

Մարթա քրիստոնեայ դարձնելէ ետք Թարասքոնի ժողովուրդը, հոն մնաց եւ հոն ալ թաղուեցաւ:

Քամառկի մէջ Մարիամ Յակոբուհին եւ Մարիամ Սողոմէն, զգալով իրենց մօտալուտ վախճանը, խնդրեցին որ զիրենք տանին այն ծովը ուրկէ Պաղեստինէն Փռովանս եկած էին: Երկուքն ալ մեռան նոյն օրը, մէկը արշալոյսին, միւսը վերջալոյսին:

Սառա անոնցմէ ետք աւելի երկար չապրեցաւ եւ թաղուեցաւ Սրբուհիներու կառուցած տաճարին մէջ: Անոր գերեզմանը միարանման կէտ դարձաւ պղնձագոյն մարդոց որոնք խորհրդաւոր մնացած պատճառներով, իրենց պաշտպան սուրբը դարձուցած են Սառան, այս պզտիկ սպասուհին...:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

1921 Նոյեմբերին Երեւանի համալսարանին մէջ հաստատուեցաւ գիւղատնտեսական բաժին մը, որու հիման վրայ 1930 Յուլիսին հիմնուեցաւ Հայաստանի գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնը: Նոր հիմնարկութեան տնօրէնն էր Սարգիս Աբովեան: Առաջին դասախօսներու շարքին էին փրոֆեսորներ Պապա Քալանթարեան, Միքայէլ Թումանեան, Խորէն Երիցեան, Աւետիք Տէր-Պօղոսեան, Ստեփան Ղամբարեան եւ ուրիշներ: Յետագային նոր անուններ գրաւեցին իրենց պատուաբեր տեղը:

Նոր հիմնուած հիմնարկութիւնը նախապէս ունէր երկու բաժին՝ հողագործութիւն եւ այգեգործութիւն: Առաջին տարին 122 ուսանող ունէր: Ներկայիս ինը մասնագիտական բաժիններ կը գործեն:

Հողագործութեան ճիւղը կը պատրաստէ գիւղատնտեսներ, հողագէտներ: Հետեւեալ ամպիոնները կան հոն՝ բուսաբուծութիւն, ընդհանուր երկրագործութիւն, հողագիտութիւն, հողագործութիւն, ընդհանուր քիմիագիտութիւն եւ անասնաբուծութիւն: Այս բաժինը ցայսօր ունեցած է 2571 շրջանաւարտ:

Այգեգործութեան ճիւղը կը պատրաստէ խաղողագործ, պտղաբոյծ, բանջարաբոյծ, գինեգործ եւ պահածոներու արտադրութեան մասնագէտ: Այս ճիւղը ունի պտուղ-բանջարաբուծութեան, խաղողագործութեան եւ գինեգործութեան, բոյսերու պաշտպանութեան, բոյսերու ընախօսութեան եւ մանրէաբանութեան, բուսաբանութեան եւ օտար լեզուներու (ռուսերէն եւ ուրիշ), ֆիզիքական դաստիարակութեան բաժիններ: Բաժինը պատրաստած է 2632 մասնագէտ:

Գիւղատնտեսութեան մեքենայացման ճիւղը կը պատրաստէ ճարտարագէտ-մեքենագէտներ, ջրային տնտեսութեան ճարտարագէտներ եւայլն: Ունի համապատասխան ամպիոններ: 17 տարուան ընթացքին երկրին տուած է 2669 մասնագէտ:

Գիւղատնտեսութեան հիմնարկութեան բոլոր բաժիններու աշակերտութեան թիւն է ներկայիս աւելի քան 4200: Վերջին տարիներու ուսանողութեան 70 տոկոսը կուգայ գիւղէն:

Զ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ֆրանսահայ ծանօթ նկարիչին նկարները ցուցադրուեցան Հայաստանի Նկարիչներու Տան մէջ: Ցուցահանդէսին բացումը կատարեց Վարդգէս Համազասպեան, իսկ Մութաֆեանի նկարչական արուեստին մասին արտայայտուեցան Մարօ Մարգարեան եւ նկարիչ Ս. Պեպոյեան: Ներկաներն ու այցելուները հետաքրքրութեամբ դիտեցին անոր նկարած Հայաստանի պտուղները, Սեւանը, Զանգեզուրի լեռները, Երեւանի համայնապատկերը, Սանահինն ու Եղուարդը, ինչպէս նաեւ Այգր լիճի նկարը:

Հ. ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԴՊՐՈՑ

Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդը, ընդառաջելով ներկայացուած առաջարկին, Երեւանի թիւ 95 միջնակարգ դպրոցը անուանեց Հ. Ղեւոնդ Ալիշան:

ԷԴ. ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Չեխոսլովաքիոյ Երգահաններու Միութեան հրաւէրով, Փրակա մեկնեցաւ Էդուար Միրզոյեան, նախագահը Հայաստանի Երգահաններու Միութեան:

Փրակայի մէջ երգահանը պիտի մասնակցի իր գործերէն կազմուած համերգներուն:

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

Հայաստանէն Շուէտ մեկնած հայ արուեստագէտներ ցուցահանդէսներ կը կազմակերպեն եւ համերգներ կուտան Շուէտի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ:

Ցուցահանդէսներուն կը ներկայացուին հայ նկարիչներու գործեր, դրօշմաթուղթերու հետաքրքրական հաւաքածոյ մը, ինչպէս նաեւ տոհմիկ առարկաներ:

ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԸ

Նոյեմբեր 1ին, Արփի-Սեւան ջրատարի ընդհանուր երկարութիւնը հասաւ 33.424 մեթրի, որուն 21.517 մեթրը կրաղիսուած է: Վերջին տասը ամիսներուն փորձուած է 6089 մեթր:

Աշխատանքները ընդհանուր ձեւով դանդաղ կ'ընթանան, բաղդատմամբ նախատեսուած ծրագրին:

«ԱՐԱՐԱՏ» Ի ՊԱՏՈՒԻ

Խորհ. Միութեան արհեստակցական միութիւններու կեդրոնական մարզական Խորհուրդը կամ՝ «Սպորտխորհուրդը», ինչպէս կ'անուանեն զայն Հայաստանի մէջ, 1971ի իր դրօշը յանձնեց «Արարատ»ի, իբրեւ լաւագոյն խումբը ոտնագնդակի խաղին մէջ, այս տարեշրջանին: Անցեալ տարի նոյն դրօշը յանձնուած էր Մոսկուայի Սպարտակցիներուն:

«Արարատ»ի մարզիկները երեք շաբթուան խաղաշրջանի մը համար Պէյրութ ժամանեցին: Մրցումներ կ'ունենան Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Սուլթանուհիս, յարեց ճարտարագէտը մարած շէշտով մը...

— Այսպէս ուրեմն, ընդմիջեց Ճէմիլէ, վաղը այս ժամուն դարձեալ քեզ հոս պիտի սպասեմ, բայց մի մոռնար յատակագիծն ալ հետդ բերելու:

Կարճ լռութիւն մը տիրեց որմէ յետոյ Զաւրէ Սուլթանուհիին ձայնը լսեց, որ խնդալով կ'ըսէր.

— Ի՞նչ զարմանալի էք դուք այրերդ, երէկ ձեռքս ուրիշ տեսակ համբուրեցիր, այսօր ուրիշ տեսակ կը համբուրես, տեսնենք վաղը ի՞նչպէս պիտի համբուրես:

— Օ՛, յարեց Տիգրան, համաձայնութիւնը ուրեմն յաջորդ այցելութեան համար կատարուած խրողութիւն մըն էր:

— Իմ ալ կարծիքովս սիրելիս, այդպէս պէտք էր ըլլար:

Գիշերը Զաւրէ իր տիրուհին փոխուեցուցած միջոցին բնաւ ճարտարագէտին խօսքը հըրաւ:

Սակայն Սուլթանուհին այլեւս իր գաղտնիքը չէր կրնար աւելի երկար պահել: Երբ Զաւրէ իր տիրուհին անկողին դրաւ, ու բարի հանգստութիւն մաղթելով դուռը գոցեց եւ դուրս ելաւ, յանկարծ զանգակին ուժգին կերպով հնչելը լսեց:

Սուլթանուհին էր որ զինքը կը կանչէր:

Զաւրէ արտորանօք Սուլթանուհիին ննջասենեակը կը փութայ եւ Ճէմիլէն կիսամերկ հայելիին առջեւը կը գտնէ:

— Արդեօք Սուլթանուհիս բան մը կ'ուզէ՞, կը հարցնէ սենեկապանուհին:

Ճէմիլէ խոլոած աչքերով Զաւրէի կը դառնայ ու կ'ըսէ.

— Զաւրէ, երէկ գիշեր ի՞նչ հարցուցիր ինծի, կը յիշե՞ս:

Խորամանկ սենեկապանուհին այնպէս կը ձեւացնէ թէ բան մը չի յիշեր:

— Է՛հ, չե՞ս յիշեր, կը հարցնէ Սուլթանուհին: Դուն երէկ գիշեր ինծի հարցուցած չէի՞ր թէ Պէսիմ պէյը ի՞նչպէս կը գտնեմ:

— Այո, այո, հիմա կը յիշեմ:

Ատոր վրայ Զաւրէ Ճէմիլէն տեսաւ որ իր ձեռքերը կը բռնէր ու իրեն կ'ըսէր.

— Է՛, ուրեմն գիտցիր որ Պէսիմ պէյը շատ գեղեցիկ կը գտնեմ եւ խենթի նման ալ սիրահարած եմ արդէն:

Ճէմիլէ սակայն ըսելէ յետոյ, այդ անակնկալ յայտնութենէն սենեկապանուհին ինքզինքը գտնելու ժամանակ չթողած, սենեակին մէկ անկիւնը գտնուած փոքրիկ արկղի մը մօտեցաւ, շտապով զայն բացաւ, մէջէն դաշոյն մը առաւ եւ ետ վերադառնալով այնպիսի արագ շարժումով մը Զաւրէի կուրծքին տարաւ որ խեղճ սենեկապանուհին սրածայր դաշոյնին մարմինը ծակելը զգաց:

Զաւրէ վրդոված Ճէմիլէի ոտքերուն ինկաւ:

— Աստուծոյ սիրոյն, գթա վրաս, կականեց խեղճ սենեկապանուհին, ես բան մը չեմ գիտեր, քու գերիդ եմ եւ եթէ կ'ուզես գիս սպաննէ...:

— Ինծի նայէ Զաւրէ, ըսաւ Սուլթանուհին: Պէյը սիրահարս պիտի ըլլայ... Այս գաղտնիքը դուն պիտի գիտնաս, սակայն ուշադրութիւն ըրէ, եթէ քեզմէ զատ ուրիշ մըն ալ իմանայ, գիտցած ըլլաս որ վերջին ժամդ հնչած է:

Զաւրէ իր տիրուհիին պատուէրը շատ քիչ կը շահագրգռուէր, զինքը ալ աւելի շահագրգռողը անոր գաղտնիքն էր զոր կ'ուզէր իմանալ, որպէսզի յետոյ երկուքէն ալ, թէ՛ պէյէն եւ թէ՛ Սուլթանուհիէն դրամ շորթէ:

Հետեւաբար ծունկի գալով Սուլթանուհիին մերկ ոտքերը համբուրեց:

— Ես իմ Սուլթանուհիիս գերին եմ, ըսաւ կոկորդիլոսի կեղծ արցունքներ թափելով, հրամայեցէք ի՞նչ կ'ուզէք ընեմ:

— Մտիկ ըրէ, ըսաւ Ճէմիլէ, վաղը իրիկուն քէօշկին յատակագծին համար պէյը դարձեալ պիտի գայ: Դուն զգասենեակիս քովի փոքրիկ առանձնասենեակը կանխօրօք պատրաստած պիտի ըլլաս եւ պիտի ջանաս առանց յայտնի ըլլալու սակայն որ կը լրտեսես, մեզի մէկը չմօտենայ: Լալան հոս չի գար, որովհետեւ Սուլթանը վստահութիւն ունի վրաս, բայց եթէ ոեւէ մէկը գիս ուզելու ըլլայ, ըսէ որ հիւանդ եմ եւ մարդ չեմ ընդունիր:

— Սակայն եթէ Սուլթանին մէկ հրամանը ըլլա՞յ::

— Սուլթանը ուրիշի միջոցաւ ինծի չի հրամայեր այլ իմ միջոցաւս ուրիշներուն կը հրամայէ:

— Շատ աղէկ, գլխուս վրայ, ըսաւ Զաւրէ, կամքերնիդ պիտի ըլլայ:

Ատոր վրայ Ճէմիլէ դարձեալ նոյն արկղին մօտեցաւ, մէջէն դեղին ոսկիներով լեցուն քսակ մը առաւ եւ իր առջեւը ծնրադրած սենեկապանուհիին նետեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՕՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ծամիրեան ընտանիքին իրենց եղբօր, տագրոջ եւ հօրեղբօր՝ Պր. Գառնիկ Ծամիրեանի մահուան առթիւ ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին ընկ. Դաւիթեանի իրենց եղբօր եւ տագրոջ՝ ազգականի Պր. Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Ճանիկեան եւ Վարդանոյշ Ճանիկեան իրենց սիրելի ազգականին՝ Հռոփիկ Պաղոյեան, ընկ Խորսանացի (մեռած Քանատա) մահուան տխուր առթիւ կը նուիրեն 40 Ֆր. Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան, 20ական Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու օգնութեան կայաններու չէնքին, 10 «Յառաջ»ի, 10 «Հայաստան»ի: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ

Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի

Նոյեմբեր 21ին, Կիրակի, Ազգ. Տան մէջ:

ժամը 15ին, 295 Ռիւ Պուալօ

Կը նախագահէ ընկեր ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր — երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ պար

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք մինչեւ ուշ գիշեր:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, նոր ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Քրիստափոր ենթ. Շաբաթ 20 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Զաւարեան ենթ. Կիրակի 21 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Հայաստան խումբ Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Ն. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները Շաբաթ 20 Նոյեմբեր, ժամը 8,30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ, պատարագ կը մատուցուի:

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նորակառոյց խորանի օծման առթիւ, պատարագ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին:

Կը պատարագէ

ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

առաջնորդ Յունաստանի Հայոց թեմին:

Քարոզ եւ օծում՝ ժամը 11ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէսինէն Տիկին Թագուհի Աբրահամեանէ 70 Ֆր. կայանին համար, իր աղուն Անդրանիկի ամուսնութեան առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Գասպարեանի մահուան առթիւ հետեւեալ նուէրները.—

Գասպարեան ընտանիք 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կոստանեան, Տէր եւ Տիկին Արապեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Շահպազեան, Տէր եւ Տիկին Քիւրտեան 50ական, Հանըմեան ընտանիք 40, Հ. Յ. Դ. կոմիտէ, Ալեքսանեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեան 20ական, Տէր Հրայր Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Եղգովանեան, Տիկին Դանիէլեան 10ական Ֆր.:

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:

Տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն չկայ

հանելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր. *Խնամուած ճաշ*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ն. Գորթոչեանի մահուան առթիւ.—

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար.— Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեան, Տէր եւ Տիկին Միսթիք, Ս. Սարգիսեան, Տիկին Շարլեան 10ական Ֆր.:

Տիկին Էմիրեանի հոգեհանգիստին առթիւ.— Էմիրեան ընտանիք 50:

Դանիէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Սահակեան, Պ. Յ. Զաքարեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան, Տիկին Հ. Փաչաճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Դարբինեան 20ական, Պ. Յ. Դանիէլեան 10:

MARSEILLE

GRANDE NUITÉE
ANNUELLE
DU NOR SEROUND

Le Samedi 20 Novembre, dans les Salons de l'Hôtel Splendide, avec l'Orchestre BOB GONZALES et PASCALE AUBERT de 22 heures à l'aube.

DANSES FOLKLORIQUES
AMBIANCE
COTILLONS

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

կեդրոնական յանձնախումբը, պարտադրաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, երեկոյեան ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Adiss Harmandyan

De retour des Etats-Unis, le chanteur populaire arménien de Beyrouth donnera un récital unique, accompagné de son orchestre au complet dans les villes suivantes :

PARIS

Samedi, 4 Décembre à 17 h. 30, Salle Pleyel, 252, Fbg. St. Honoré (métro Ternes)
VENTE DE BILLETS : *Arménia-Mondia*, 17 Rue St. Florentin, de 9 h. à 12 h. de 14 à 18 h., sauf samedi et dimanche Métro : Concorde, Madeleine, Opéra)
Patisserie Markarian, 32 Rue de Trévise, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café Tine*, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville, Tél. : 985-10-68

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon 1e
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Restaurant Manikian, 17 Rue Pasteur, Lyon 3e
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e
Restaurant Karnig, 198 Rue Garibaldi, Lyon 3e.

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, auPalais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs
Réservation par correspondance en envoyant votre paiement à Armenia-Mondia
17, *Rue St. Florentin, Paris* (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 21 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 21 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12271 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.271

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աթոռամարտը կարեւոր տեղ կը գրաւէ ինչպէս քաղաքակիրթ այլ երկիրներու, նոյնպէս Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութեան մէջ:

Բոլոր կուսակցութիւնները գլխաւոր մէկ մտահոգութիւն ունին, — աթոռ շահիլ քաղաքապետութեանց, թաղապետութեանց, մանաւանդ խորհրդարաններուն մէջ:

Մէկ ընտրութիւնը հազիւ վերջացած՝ յաջորդին համար կը սկսին նախապատրաստական աշխատանքները, որոնք երբեմն 3-4 տարի կը տեւեն:

Միջանկեալ շրջանին կուսակցութիւնները աջ ու ձախ ինկած՝ դաշնակիցներ կը փնտռեն՝ կարելի եղածին չափ շատ աթոռներ ապահովելու համար ընտրութեանց մէջ:

Այդ ուղղութեամբ անվերջ բանակցութիւններ ու սակարկութիւններ տեղի կ՚ունենան կուսակցութեանց միջեւ, ծրագիրներ կը կազմուին, առաջարկներ կը ներկայացուին, միակ նպատակ ունենալով ընտրողներուն առջեւ ներկայանալ միացեալ ճակատով:

Նախարարական աթոռներու համար մրցավազքը դադարի շրջան մը կը բոլորէ 1958էն ի վեր, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ Շառլ Տը Կոլ: Զօրավարի կուսակիցները Խորհրդարանին մէջ բացարձակ մեծամասնութիւն ունենալով, կառավարութեան դէմ անվստահութեան քուէի վտանգը անհետացած է եւ վերջ գտած է նախարարական տագնապը, որ Երրորդ եւ Չորրորդ Հանրապետութեանց շրջանին համաճարակի երեւոյթ էր դարձած:

Խորհրդարանի աջակողմեան, պահպանողական նկատուած մեծամասնութեան դէմ ճակատ յարդարելու փորձեր կը կատարեն ձախակողմեան տարրերը: Խայտաբղէտ կուսակցութիւններ կամ խմբակցութիւններ տարիներէ ի վեր աշխատանք կը տանին իշխանութիւնը գրաւելու համար:

1965ին Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան առեն Ձախերու Դաշնակցութիւնը զօրավար Տը Կոլին հակադրեց իր նախագահը՝ Ֆրանսուա Միթերան, որ համեմատականի մնաց ու յետոյ պարտուեցաւ:

Վերջերս դարձեալ փորձեր կը կատարուին Ձախերու միացեալ ճակատ կազմելու համար:

Համայնավարներուն վրայ վստահութիւն չունենալով, միւս կուսակցութիւնները չեն ուզեր իրենց մէջ առնել զանոնք, գիտնալով հանդերձ, որ անցեալ ընտրութեանց մէջ երբեմն մինչեւ հինգ միլիոն քուէ շահած է Ֆրանսական Կոմկուսը:

Ընկերվարականներու եւ Համայնավարներու միջեւ բանակցութիւնները չեզոքացած հանգամանք ստացան վերջերս:

1973ին տեղի պիտի ունենան խորհրդարանական նոր ընտրութիւնները: Օրերը շատ շուտ կը սահին: Այժմէն կ՚ուզեն ամուր միասնական ճակատ կազմել Տը Կոլի կուսակիցներուն դէմ: Առաջին քուէարկութեան առեն կուսակցութիւնները առանձին թեկնածուներ պիտի ներկայացնեն: Սակայն համեմատականի ընտրութեանց առեն ձախակողմեան դաշնակիցները իրենց ձայնը պիտի միացնեն ամէնէն շատ քուէ ստացող թեկնածուի անունին վրայ:

Մինչ այդ, պահպանողական ճանչցուած Կօլիստները, Կեդրոնի, Անկախներու եւ այլ պիտակներու տակ գոյութիւն ունեցող քաղքենի կուսակցութիւնները այժմ սկսած են «ընկերվարութիւն» հոլովել իրենց կարգին:

Տը Կոլի «Մասնակցութեան» վարդապետութիւնը ի պատուի է ներկայիս: Գործաւորները պէտք է իրենց մասնակցութիւնն ունենան այն գործարաններուն մէջ, ուր կ՚աշխատին: «Դասակարգային պայքար» չկայ այլեւս: Բանուորները իրենց խօսքը պիտի ունենան գործարանի վարչութեան մէջ եւ շահարաժին պիտի ստանան:

Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ Կօլեան զանազան կուսակցութեանց վարիչները կը ջատագովեն ընկերվարութիւնը: Կան որ, որ իրենց կազմակերպութեանց անունին վրայ կը փակցնեն «ընկերվարական» պիտակը:

Այս երեւոյթին ականատես եղանք քանի մը օր առաջ, կարգ մը կուսակցութիւններու համագումարին մէջ: Կարծես կամուրջները քանդուելու վրայ են «կապիտալիստ»ներու եւ «պրոլետար»ներու միջեւ: Հետզհետէ ընկերային արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ եւ հաւասարութիւնը պիտի տիրէ մարդոց միջեւ:

Փայլուն հեռանկարներ կ՚ուրուագծուին հորիզոնին վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԷԼ ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋ

Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը ընդունուեցաւ Նախագահ Փոմփիտուի կողմէ, որու հետ մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցաւ ան: Խօսակցութեան աւարտին Շէլ յայտարարեց մամուլի թղթակիցներուն, թէ Պրանտ-Փոմփիտու հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ ի մօտոյ: Թուականը պիտի ծանուցուի իր ատենին, երբ Պրանտի փոխանցուի Ֆրանսայի Նախագահին առաջարկը այս մասին:

Բայց արդէն իսկ հանդիպման թուականը կը տրուի Դեկտեմբեր 3 կամ 4:

Փոմփիտու եւ Պրանտ առաւելաբար պիտի շօշափեն դրամական խնդիրը, որու լուծման մասին երկու կողմերը տարբեր առաջարկներ հրապարակ կը դնեն:

Շէլ տեսակցեցաւ Ֆրանսացի իր պաշտօնակցին հետ, եւ դրամականէն զատ երկու Արտաքին նախարարները քննութեան առին Պերլինի հարցը — զանազան համաձայնագրերու ստորագրութեան ձեւերը, բանակցութիւններ, որպէսզի երկու Գերմանիաները անդամակցին ՄԱԿի, Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի պատրաստութեան եւ, վերջապէս, Դաշնակիցներու իրաւունքներու պահպանումը Պերլինի մէջ: Պոն կ՚ուզէ, որ դաշնակիցներու իրաւունքները պահպանուին Պերլինի վրայ:

Երկուստեք համաձայն են բոլոր կէտերու շուրջ:

Անշուշտ խօսակցութեան նիւթ դարձաւ նոյնպէս Հասարակաց Շուկան, յատկապէս Անգլիոյ անդամակցութեան խնդիրը եւ Եւրոպայի գիւղատնտեսութիւնը:

Գերմանացիք ըմբռնած են, թէ Բրեժնեւի Փարիզ այցելութիւնը, ինչպէս նաեւ ֆրանքեւանգլիական մերձեցումը ոչ մէկ ձեւով մրցակցութիւն կը ստեղծէ ֆրանքեւգերման համագործակցութեան:

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ինչպէս Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը կը հաղորդէր պաշտօնապէս («Յառաջ» Նոյեմբեր 14), Նոյեմբեր 9ին Պատուիրակութիւն մը մեկնած էր Էջմիածին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրաւէրով:

Այդ պատուիրակութիւնը կը բաղկանար Արտաւազդ եւ Տաճատ եպիսկոպոսներէն եւ Պ. Պ. Վահէ Սէթեանէ եւ Խ. Պալիկեանէ:

Էջմիածնի կողմէ խօսակցութեանց մասնակցած են՝ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Կոմիտաս Արք. Տէր-Ստեփանեան (Վրաստանի թեմի առաջնորդ) եւ Փրոֆ. Սարգիս Մելքիսէթեան:

Նոյեմբեր 16 թուակիր նոր հաղորդագրութեամբ մը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանը կը յայտնէր թէ Պ. Պ. Վահէ Սէթեան եւ Խ. Պալիկեան արդէն իսկ Պէյրութ վերադարձած են:

Տեսակցութիւնները տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 10-12ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ վրայ, գլխաւորաբար արուարձանը, Ուրբաթ օր ձիւնեց բայց շատ կարճ տեւեց: Մշուշն ու ցուրտը կը խանգարեն տեսանելիութիւնը եւ վախ կայ ճամբու արկածներու համար:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ բացուեցաւ Իւ. Տէ. Էռ.ի ազգ. համագումարը, որ առաջինն է Տը Կոլի մահէն ետք: Թոմազինի, բացման առթիւ, յայտնեց թէ այս համագումարը յետ-կօլիզմի համագումար մը չէ այլ՝ շարունակութեան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարեց, թէ եթէ Սատաթ նախաձեռնարկ ըլլայ «իր նախորդին պէս ճակատագրական սխալ մը գործած պիտի ըլլայ»: Ցայեան Միացեալ Նահանգներ կը գտնուի:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը Զօր. Եահիա Խան առաջարկեց Հնդկաստանի «բարի դրացնութեան նոր դարագլուխ մը հաստատել»: Հնդկական շրջանակներ կը հաղորդեն, թէ շաբթուան մը մէջ 450 Փաքիստանցի եւ 75 հնդիկ զինուոր սպաննուած է Քամալփիւրի մօտ:

ԹՈՔԻՈՅԻ եւ այլ քաղաքներու մէջ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան բողոքելու համար կառավարութեան տրամադրութեան դէմ, որ համաձայնելով Ամերիկացիներուն հետ թոյլ կուտայ ամերիկեան զինուորական կայաններու պահպանումը Օքինաուայի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ տեղեկատուութեանց սպասարկութեանց նախկին պետի մը, Գնդ. Պարպըրոյի համաձայն, ամերիկեան մեղադրանքները, թմրեցուցիչի առեւտուրի համար Ֆրանսական սպասարկութեանց դէմ հիմնուած են: Կ՚ըսէ նաեւ թէ ամբաստանուած Գնդ. Ֆուռնիէի բուն անունն է՝ Փօլ Ֆէրէր: Երկու խորհրդականներ՝ Փեռոնէ եւ Տոմինիք Փատօ կ՚ուզեն որ կառավարութիւնը բացատրութիւն տայ:

ՔՈԹ Տ'ՕՌԻ նահանգապետը փակել տուած է Տիժոնի ստորերկրեայ փարքինկէն երեք յարկեր: Ծանօթ է որ անցեալ շաբթու յաճախորդ մը որ մինչեւ 6րդ յարկ իջած էր և առանց տեղ գտնելու վեր ելած կրկին խճողումի մէջ եւ 58 վայրկեան մնացած էր ապականած օդին մէջ, մեռած էր քիչ ետք:

ԹԻՎ-ԱՆՐԻՍ երեսփոխանը որ ամբաստանութեան տակ է կալուածական ընկերութեան մը զեղծարարութեանց իբրեւ մասնակից, ուզած էր որ վերցուի երեսփոխանական իր անձեռնմխելիութիւնը: Բայց Ազգ. Ժողովի նախագահը ճշդեց թէ իր դիմումը անընդունելի է:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Ժուժկալ կեանքի երկիրն է այս: Հըպարտութիւնը Աֆղանին հիմնական «սընունդ»ն է: Երկրորդ տեղը կը գրաւեն հացն ու թէյը — նան ու չայը: Հացը տափակ է եւ պատրաստուած է ցորենի ալիւրէ: Թէյը զօրաւոր եւ սեւ է:

Երկրին մէջ երկու տարիէ ի վեր երաշտ կը տիրէ, որու պատճառով որոշ շրջաններու մէջ արձանագրուած «քիչ մը անօթութիւնը» վերածուած է սովի: Առաջին անգամ ըլլալով Աֆղանիստան օգնութեան խնդրանք ներկայացուց:

Կանչը անարձագանգ չմնաց: 225.000 թոն հացահատիկ ճամբայ ելած է Միացեալ Նահանգներէ, Քանատայէ, Գերմանիայէ, Հասարակաց Շուկայէ եւ ՄԱԿի համապատասխան մարմիններէ: Այս քանակութիւնը կիսով չափ պիտի բաւարարէ երկրին պահանջները, որ արդէն մեծ չէ, քանի որ ժողովուրդը անհրաժեշտ սնունդը չի ստանար նոյնիսկ բնականոն տարիներուն:

Առաքումներու առաջին կարաւանները հասած են արդէն: Մնացեալը, աւելի շատ, կը գտնուի Փաքիստանի սահմանին: Սակայն հացահատիկը Քապուլ տեղափոխելու համար անհրաժեշտ է շարժման մէջ դնել օրական 320 բեռնակառք: Աֆղանիստան յիսուն հատ ունի ներկայիս իր տրամադրութեան տակ:

Երկրորդ դժուարութիւնը ճամբաներն են: Ռուսերն ու Ամերիկացիք մեծ երթուղի մը շինած են վերջին տարիներուն: Ասոր շնորհիւ վերահաստատուած է մասամբ պատմական Մետաքսի Ճամբան: Սակայն երկրին երկրորդական երթուղիները ողբալի վիճակի մէջ կը գտնուին՝ կառքերը չեն կրնար յառաջանալ, բեռնատարներ կ՚աւրուին եւ զանոնք նորոգութեանց վայրեր տեղափոխելու կարելիութիւններ չկան:

Հացահատիկի պաշարներու փոխադրութեան համար ձեռնտու են աւանակները, սակայն, սովի ենթարկուած շրջաններուն մէջ անհրաժեշտ թիւով էշեր չկան:

Իրաց այս կացութիւնը հրապարակ կը դնէ կարեւոր հարց մը, այն թէ՝ օժանդակութիւնը պէտք է կատարուի փութով: Իսկ ասիկա գլուխ հանելու համար անհրաժեշտ են, որ հաստատուին երթուղիներ, նորոգուին հիները: Միւս կողմէ ապագայ երաշտի մը դէմ դնելու համար պէտք է փորուին ջրանցքներ, բերքը քառապատկելու համար պէտք է օգտագործուի պարարտանիւթ:

Անհրաժեշտութիւնը կը նկատուի նաեւ փոխել տալու բնակչութեան սնունդի ճաշացուցակը, աւելի ճիշդ՝ այլազանութիւն մտցնելու անոր մէջ: Ոչխարաբուծութեան կողքին ձեռնտու է զարկ տալ հաւեղէնի ճիւղին, քանի որ լեռնային շրջաններու մէջ մեծ քանակութեամբ հաւ կարելի է պահել փոքր տարածութիւններու վրայ: Աֆղանիստանի գետերը լեցուն են կարմրախայտերով եւ խեչափառներով (քրապ), որոնց, սակայն, ձեռք չի տար տեղացին:

Դժուար պիտի ըլլայ, բնականաբար, դարերու սովորութենէն հրաժարեցնել Աֆղանները, որոնք վարժուած են հացի, թէյի եւ ոչխարի միսի:

Սովը օրուան գլխաւոր հոգն ըլլալով հանդերձ երկրին վարիչներուն, ապագայ սննդառութեան հարցն ալ գլխաւոր մտազբաղումը դարձած է Աֆղաններուն:

«ՐԱՖՖԻ» ՏԱՐԵԳԻՐՔ

(Բ. Տարի — կազմեց ՏԱՃԱՏ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (Թեհրան)

—o—

Գեղեցիկ աւանդութիւն մը դարձաւ մեր արտասահմանեան գրականութեան մէջ, ամէն տարի տարեգիրք մը հրատարակել. տեսակ մը տան գիրքը, որ այնքան մտերիմ է, կարծես տան անդամ մը, որուն հետ կարելի է խօսիլ, հարցնել եւ պատասխաններ առնել: Կարելի է թերթատել առանց ձանձրանալու, ընդհատ ընդհատ կարդալ. ապա գործի անցնիլ, եւ դարձեալ ձեռք առնել, բանալ ուրիշ էջ մը հայրենիքէն կամ հայ սփիւռքէն լուրեր առնել, երկրէ երկիր շրջիլ, օտար մայթերու վրայ հայրենակիցներ գտնել, օտար բարեկամներ, գրագէտներ, արուեստագէտներ:

Թէպէտ 1799–1802 Վենետիկի Մխի–թարեաններն սկսան Տարեգրութիւնք անունով տեսակ մը տարեգիրք հրատարակել որ, յետոյ Եղանակ Բիւզանդեան պիտի կոչուէր իր մէջն ամփոփելով ժամանակին տարեկան անցուդարձները, սակայն պէտք է Թէոդիկին տալ, եթէ ոչ հիմնադրի, գէթ վերանորոգիչի պատիւը: Նա արդիացուց, ընդարձակեց տարեգիրքի հորիզոնը, իրեն հետեւեցաւ Կարօ Գէորգեան. ապա երկու տարի է Տաճատ Պօղոսեան լոյս կ՚ընծայէ Թեհրանի մէջ Րաֆֆի Տարեգիրքը. նա մեր ամէնուս տարեգիրքն է, Թէոդիկէն մինչեւ Պօղոսեան տարեգրքերը տեսակ մը ազգային սեփականութիւն են:

Թէ ո՛ւր կը տպագրուէին, նշանակութիւն չունէր, թեմական սահմաններ չունէին եւ այժմ ալ չունին. Տաճատ Պօղոսեան իր տարեգիրքը Րաֆֆի անունով մկրտած է. անուն մըն է ինչպէս հազար ու մէկ անուններ, անշուշտ բովանդակութեան հետ մասնաւոր առնչութիւն մը չունի Րաֆֆին, թերեւս հեղինակին մէկ անձնական հաճոյքն է. յետոյ պէտք է գիտնանք որ Րաֆֆին այդ կողմերը կը թագաւորէր եւ մեզի եւ իրենց հաւասարապէս սիրելի վիպասան մըն է:

Ես սրտէպ բացի եւ կարդացի Րաֆֆիի այս երկրորդ հատորն ալ, մանաւանդ երբ մարդ հիւանդ է, մինակ է, թերեւս քիչ այցելուներ ունի. ո՜րքան հաճելի է բանալ այդ տարեգիրքը, մտքով ու սրտով անցնիլ աշխարհէ աշխարհ. օտար ճամբաներու վրայ Հայ մը գտնել, խօսիլ հետը, անոր կեանքի մէկ էջը բանալ, մէկ կամ երկու էջ, առանց աւելորդ երկաբանութեան, եւ սփոփուիլ հայրենի ցաւերն ու յաղթանակներն իրար պատմելով:

Ապա կուգայ շարք մը արտասահմանեան նոր քերթուածներու, քերթող–քերթողուհի ոմանք արդէն անցեալ մը ունին, ուրիշներ նոր քայլեր կ՚առնեն. Տաճատ Պօղոսեան սիրով տեղ տուած է աստղէ աստղ ծլած ծաղիկներու եւ զարդարած է իր Տարեգիրքը:

136 էջեր կը բռնեն հայ Սփիւռքի անդաստանէն հաւաքուած արձակ եւ չափածոյ գրութիւնները: Ճաշակաւոր են ընտրութիւնները, եւ տարեգիրքն ստացած է ազնուական ընտրանիի մը հաւաքոյթը՝ վայելչագեղ դահլիճի մը մէջ:

Ես չեմ բաժներ Հայաստանի գրողները արտասահմանէն, նիւթը գրեթէ նոյնն է, հայ սիրտն է որ կը բաբախէ հոս եւ հոն. հայ մարդը կայ, հայ կեանքը, ջարդ, աքսոր, օտարութիւն, մենք կանք մեր ձիրքերով, պակասութիւններով: Ստեփան Կուրտիկեանը, Վարդգէս Պետրոսեանը, Գրիգոր Քէշիշեանը, շատ ծանօթ եւ ընտիր գրողներ են. անոնց կը հետեւի ոմն Ռուբէն Յովսէփեան, որ արագ քայլերով կը վազէ մեր գրական ասպարէզը կտրելու համար:

Աւելորդ է յիշատակել Հայաստանի քերթողները, շատ ծանօթ են արդէն. բայց ինչո՞ւ Յովհաննէս Շիրազը չկայ. հոդ չէ նա ամէն տեղ է. թող տարեգիրքին մէջն ալ չըլլայ, ո՛չ ինքը կը կորսնցնէ, ոչ Րաֆֆին:

Արդար էր որ իրանեան քերթողներուն պատուաւոր տեղ մը նշանակուէր, քիչ մը մեր գրողներուն կը նմանին, անոնք ալ ունին Սաադիի եւ Խայեամի հոյակապ աւանդութիւնը, ներդաշնակ թարգմանութիւնները լաւ հայացուցած են Իրանցիներու արդիական մտքերը:

Ծոխ է նաեւ բանասիրական բաժինը, որ գլխաւորապէս կը հետաքրքրուի իրանահայ կեանքով, արեւելքով, տեղագրական, հնախօսական ծանօթութիւններով: Վստահ եմ թէ Րաֆֆի Տարեգիրքը դեռ աւելի լայն եւ հեռաւոր հորիզոններ պիտի բանայ դէպի Արեւելք, դէպի երբեմնի Քուշանները, որոնք յունական արուեստ ձգած են Իրանի արեւելեան սահմաններուն վրայ եւ մեր պատմութիւնը երբեմն կը խօսի այդ աշխարհներու վրայ ուր կ՚ապրէին նաեւ աքսորուած Հայեր Սասանեան շրջանէն:

Կարելի էր էջեր լեցնել Րաֆֆի Տարեգիրքը հանրութեան ծանօթացնելու համար: Ահա կը հասնի յոբելեաններու բաժինը, ազգային կեանք եւ շարժում Հայաստանի եւ Սփիւռքի մէջ. երգիծական կարճ էջերէ վերջ, մահերգութիւնը ծանր ու տրտում հառաչանք մը ունի մեռնողներուն հանդէպ, ծաղկեփունջեր չէ որ կ՚ուզեն մեռնողները, այլ յիշել իրենց անունները եւ գրական վաստակը որ թողուցին Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ:

Անշուշտ ընթերցողը պիտի ըսէ. 1970ին հրատարակուած տարեգիրքի մը մասին գրել 1971ի վերջերը, կարելի չէ, ուշ ըլլայ, նուշ ըլլայ, ըսելով արդարանալ. բայց տարեգիրքերը չեն հիննար, մանաւանդ Րաֆֆի Տարեգիրքը գրադարան մը լեցնելու յաւերժութիւնը պիտի ունենայ, քանի որ անցեալը ժառանգած, վերելքի ճամբան բռներ է:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Վենետիկ

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

—o—

Ա.

1926 Հոկտեմբեր 26ին, Ոճիրի Սենտիքային ղեկավարները ժողով մը կը գումարեն Շերման պանդոկի ընդարձակ սրահներուն մէջ: Ալ Քափոնէ կը ժամանէ իր բաց կապոյտ քաւիլաքով, որ կը կշռէ եօթը թոն, որովհետեւ զրահապատուած է:

Կանկսթէրներու բոլոր պարագլուխները ներկայ են եւ մահու չափ կ՚ատեն զիրար:

Ալ Քափոնէ կը նախագահէ նիստին: Ձեռքը ունի ցանկ մը եւ կը կարդայ հոն գտնուած 48 անունները:

— Այս բոլոր անունները ձեզի ծանօթ են, ձեզի ծանօթ է նաեւ անոնց ճակատագիրը: Օր մը մեր անուններն ալ կրնան արձանագրուիլ այս ցանկին վրայ: Մենք Ֆար–Ուէսթի քաուպոյներ չենք, այլ՝ գործի մարդիկ. պէտք է համերաշխութեամբ ապրինք:

— Մեր ուզածն ալ այդ է, — կ՚ըսէ մէկը, — բայց, որպէսզի խաղաղութիւն տիրէ, պէտք է արդարութիւն ըլլայ նախ:

— Ունինք ծրագիր մը, որ բոլորին գոհացում պիտի տայ: Կայ աշխատելու երկու կերպ: Կա՛մ միասին կ՚աշխատինք եւ կը ստանանք մեր արդար շահաբաժինը, կամ մեզմէ իւրաքանչիւրը կ՚ունենայ իր ազդեցութեան գօտին:

— Կը նախընտրենք ազդեցութեան գօտի ունենալ, — պնդեց մեծամասնութիւնը:

Երկար վիճաբանութենէ մը ետք, կը ստորագրուի համաձայնութիւն մը: Անցեալի վրայ իբր թէ գիծ մը քաշուած՝ անոնք կը սկսին նոր գործունէութեան մը:

Անշուշտ, Ալ Քափոնէ ստացած է առիւծի բաժինը եւ կը մտադրէ Շիքակոյի քաղաքապետ դառնալ: Գնած է Մեթրոփոլ պանդոկը եւ զայն կը գործածէ իբր կեդրոնատեղի: Բազմայարկ շէնքին բոլոր անկիւնները մարդիկ կը վխտան: Դռնապանները հին կռփամարտիկներ են կամ ըմբիշներ: Նրբանցքներու մէջ կ՚երթեւեկեն զինուած կանկսթէրներ: Դահլիճներու տիվաններուն վրայ բազմած են շպարուած պերճաղիճներ:

Ալ Քափոնէ դարձած է Միացեալ Նահանգներու ամէնէն հարուստ գործատէրերէն մէկը: Գիշեր–ցերեկ, չորս արագաշարժ եւ փորձառու թիկնապահներ կը հսկեն անոր կեանքին վրայ: Կը զգայ, որ կեանքը վտանգուած է եւ սկսած է վախնալ: Ապահովագրութեան ոչ մէկ ընկերութիւն ուզած է ունենալ զինք իբր յաճախորդ: Ան գիտէ նաեւ, որ գլուխը վաճառքի հանուած էր եւ զինք սպաննողը պիտի ստանայ 50.000 տոլար:

Հիմա, որ հասած է փառքի եւ հարստութեան գագաթը, կ՚ուզէ դառնալ օրինաւոր մարդ: Թերթ մը զինք կ՚անուանէ ոճրագործ:

— Բայց իմ սպաննած մարդիկս արդէն տասը անգամ մահուան դատապարտուած էին. ես կատարեցի Պետութեան պաշտօնը:

Ալ Քափոնէ արձանագրուած է առեւտրական գրասենեակին, ունի բազմաթիւ վաճառատուներ, շինարարական ընկերութիւններ: Եւ ամէնէն զարմանալին հոն է, որ պզտիկ արհեստաւորները եւ խանութպանները իրեն կը դիմեն, որպէսզի զիրենք պաշտպանէ մեծ ընկերութիւններուն դէմ:

Օր մը, կնոջ՝ Մաէի կը խոստովանի այն, որ եթէ գիտնար այս բոլոր պատահածները, անպայման պիտի նախընտրէր մնալ Նիւ Եորքի իր աղքատ թաղին մէջ: Ալ Քափոնէ կը բնակի իր ընտանիքին հետ Փրերի պողոտայի միօրինակ տուներէն մէկուն մէջ: Հոն կայ մայրը՝ Թերեզան, քոյրը՝ Մաֆալտան, երկու եղբայրները, կինը եւ մանչ զաւակը: Այնքան խաղաղ ու քաշուած կեանք մը կ՚ապրին, որ թաղին բողոքական քահանան գովասանքով կը խօսի անոնց մասին:

Ինչպէս ըսած էինք արդէն, Ալ Քափոնէ իր շահածին մէկ մասը կը յատկացնէր բարեսիրական գործերու: Այսպէս, իր ծախքերով կը պահէր վեց որբանոց, աղքատներուն համար՝ 12 ձրի ճաշարան եւ տասը հիւանդանոց, որոնց համար կը ծախսէր տարեկան 200.000 տոլար:

Սակայն պայքարը չէր դադրած: Ալ Քափոնէի ամէնէն զօրաւոր հակառակորդն էր՝ Մորան, որ կը շարունակէ Օպանիոնի գործը: Ալ Քափոնէ կ՚որոշէ վերջ տալ անոր գործունէութեան:

Եւ կը պատահի Սեն Վալանթայնն տէյի ահաւոր միջադէպը:

1927 Փետրուար 14ին, Մորանի մարդիկը, հաւաքուած Հէյլըր կայարանին մէջ՝ կը սպասէին ալքոլով լեցուն քամիոն մը: Առտուան ժամը տասն էր, բայց օդը մշուշոտ ու ցուրտ ըլլալով՝ մութը կը տիրէր ամէն կողմ: Յանկարծ սեւ քաւիլաք մը կեցաւ մայթին եզերքը, ուր կային երեք ոստիկաններ եւ երկու քաղաքայիններ: Երեք ոստիկանները վար իջան ինքնաշարժէն եւ խուժեցին կայարանին դուռնէն ներս եւ ատրճանակները պաշելով՝ «ձեռքերը վեր», պոռացին հոն գտնուող մարդոց:

Եօթը կանկսթէրներ հանդարտօրէն շարուեցան պատին երկայնքին, իրենց կռնակը դարձուցած դէպի դուռը: Մտահոգ չէին երբեք: Գիտէին, որ եթէ նոյնիսկ ձերբակալուէին եւ մտնէին բանտ, անմիջապէս դուրս պիտի գրուէին միւս դուռնէն:

Ծիրդ այդ վայրկեանին, ներս մտան երկու սիվիլները. ձեռքերնին՝ մէկական Թոմսըն գնդացիր եւ հարիւրական փամփուշտ: Պատին դէմ շարուած՝ կանկսթէրները չէին տեսներ, թէ ինչ կ՚անցնէր կը դառնար իրենց ետին: Յանկարծ գնդացիրները սկսան զոռալ, եօթը մարմինները ողողելով իրենց մէջքէն: Երբ գետին ինկան, քաղաքայիններէն մէկը ուսէն իջեցուց կարճ խողովակով որսի հրացան մը եւ մէկական կապար արձակեց գետին փռուած մարմիններուն:

Բազմութիւնը պայթիւններուն աղմուկը լսելով՝ հաւաքուած էր կայարանի մուտքին առջեւ կը սպասէր առանց տեղեակ ըլլալու պատահածին:

Կայարանի խորերէն կը յառաջանայ խումբ մը: Երեք ոստիկաններ, ատրճանակը ձեռքերնին՝ իրենց առջեւ կը քշեն երկու կանկսթէրներ: Բազմութիւնը կը ծափահարէ: Քիչ անգամ ոստիկանութիւնը այսքան լաւ գործ տեսած է: Երկու կանկսթէրները եւ երեք ոստիկանները տեղ կը գրաւեն նոյն սեւ քաւիլաքին մէջ ու կը հեռանան: Գործողութիւնը յաջողած էր կատարելապէս: Երեք ոստիկանները կեղծ էին:

Մէկուկէս ժամ ետք միայն հասաւ խու-

ՉՈՐՍ ԱՆԻՒՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

—o—

— Ոչ թէ խեղդուիլ ջուրին մէջ, այլ գիշերները պիտի գար Բուզիկէն ու ալ պիտի չգտնէր զիս: Այդ ցաւն էր որ ունէցայ:

— Ի՞նչպէս եղաւ ուրեմն:

— Ջուրերը տարին սայլակս ուռենիներու շարքի մը մէջ ու ահով կեցայ հոն: Քանի մը ժամ ետքը գտան զիս, ու տարուեցայ առաջին տեղս:

— Մէկ խօսքով փակած ես կեանքին:

— Ոչ կեանքին, էֆէնտի, այլ երազի մը, որ կեանքէս աւելի է: Եթէ համոզուած ըլլայի որ մեռնելով պիտի չկորսուէր երազս, հայրը պիտի չարգիլէր ինծի անուշ Բուզիկէս աչքերուն ցոլքը, չուռ կուտայի սայլակս գետին մէջ ու կ՚երթայի հոսանքն ի վար՝ կորսուելով յորձանքներուն մէջ: Ու ի՛նչ լաւ կ՚ըլլար ատ. ա՛լ չէի նստեր անցորդներու առջեւ՝ սպասելով որ աղտոտ դրամի կտոր մը դնեն ձեռքիս մէջ՝ այս ողորմելի կեանքը քաշքշելու համար: Ու ինչ, կեա՞նք է որ ունիմ այս չորս անիւներու վրայ:

— Կը տրտնջա՞ս ատեն ատեն:

— Չեմ տրտնջար, միայն վախ մը ունիմ:

— Ի՞նչպէս:

— Հետզհետէ մահուան կը մօտենամ, տես մազերս ճերմկցան, վերջապէս քիչ մը կանուխ, քիչ մը ուշ՝ առտու մըն ալ կրնամ չարթննալ, ու սայլակս ալ կ՚աղատի ինձմէ:

— Ամէնքիս ճամբան է, ի՞նչ կրնանք ընել:

— Ատ չէ ըսելիքս, որոշ չեմ գիտեր թէ ազատութիւն պիտի տա՞ն որ Բուզիկէի հետ տեսնուիմ, եթէ ոչ իր հայրը, այնտեղ ալ, իր ազդեցութիւնը պիտի բանեցնէ:

— Բնաւ մի ունենար այդ վախը. անդին աղաներուն խօսքը չանցնիր, դուք ազատ պիտի ըլլաք, միայն թէ ես ուրիշ վախ ունիմ, Ահմէտ Աղա, ձմեռը մօտալուտ է, ի՞նչ պիտի ընես:

— Ինչ որ ըրի տասնըհինդ տարիէ ի վեր: Գիշերները կը պատսպարուիմ կամուրջին ներքեւ, գլուխս կը դնեմ բարձիս սայլակիս վրայ, ու անդին եմ: Բուզիկէն կուգայ. կամուրջին այդ աչքը ինծի համար, պալատի մը կը փոխուի. ո՛չ փչող հովերը կը վրդովեն քունս, ոչ ցուրտ օդը կ՚ազդէ մարմինիս: Առաւօտուն երբ կ՚արթննամ Ալլահ Էքպէրով, կը տեսնեմ որ հովը ձիւնեղէն դէզեր շինած է դիմացս ու քովերս, գետինը սառնեղէն սիւներ կը կանգնին կամուրջին ոտքերէն վար, փայլուն, հայելիի պէս մաքուր: Այդպէս կ՚ապրիմ ահա ու ապրեցայ մինչեւ օրս:

— Ապրէ՛ Ահմէտ Աղաս, ապրէ՛:

— Իմ զգացած ձեւովս անշուշտ: Գուցէ զարմանալի ձեր աչքին:

Ալ կեցաւ այդտեղ. շատ յոգնած, աղաչելով որ վայրկեան մը խօսք չնեղեմ զինքը, արդէն չափազանց վրդովուած: Վերջին անգամ, ողորմ նայուածքով մը:

— Գթութիւն ըրէք, ըսաւ, էֆէնտի:

Ալ պէտք ալ չունէի արդէն, զաղանիքը պարզուած էր իր բոլոր մանրամասնութեանը մէջ, այնքան արիւնոտ, այնքան վշտագին, որուն վերեւ կ՚ապրէր սակայն երազ մը՝ հուրիի բոլոր աչքերուն եւ լուսեղէն դէմքովը:

×

Հետեւեալ օրը մարդն ու սայլակը կամուրջին գլուխն էին դարձեալ, ու իրենց նախկին տեղը: Աշնան վերջին հովը կը փչէր, ուռենիներուն տժգոյն չաքիլները թրթռալով, Թուզթի փրփուրներու պէս օրօրուելով, կ՚իյնային գետափի աւազուտին եւ մարդուն սպիտակ մազերուն վրայ:

Այսօր ալ, դուցէ, նոյն տեղն է ան, ծրարուած չորս անիւներուն վրայ, ու կ՚ապրի սպաննուած հուրիի մը անուշ երազովը, առաջուան պէս տաք, նախկին անուշութեանը մէջ պահուած, իր բոլոր երանգներովը վառ, իր ամէն գիծերուն մէջ չողուն:

ՀՐԱՆԴ

(8 եւ վերջ)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Տը Կօլ մահուան տարելիցին կը զուգադիպէր ուրիշ մը՝ քաջ փոլեմիսթ, տեսակէտ ունեցող հրապարակագիր, սրամիտ գրուցագիր, Անրի Ժանսոնի մահուան տարելիցը:

Մարդը չէր ուզած յուշեր գրել եւ հատորը որ լոյս կը տեսնէ այս օրերուն Պատանութեան 70 տարիներ — կարելի չէ դասել սովորական յուշագրութեանց շարքին: Հատուածներ այս գրքին մէջ, Ժանսոն կը մնայ եզակի գրիչը որ էր, կենդանի ոճով, իրատես խմուռով, կծու հեգնանքով: Ոչ ոքի խնայած է իր կեանքի երկայնքին, եւ մանաւանդ ոչ իր բարեկամներուն: Այդ իսկ պատճառով սիրուած ու գնահատուած է խելացիներէն, ու ատուած՝ ոխակալ տխէտներէն:

Ինչ որ կը պատմէ, յափշտակութեամբ կը կարդացուի, ինչպէս կը կարդացուէին իր քրոնիքները Օռոռի, Քանառ Անշէնէի կամ Քրափույոյի մէջ: Պատմութիւնն է ամբողջ շրջանի մը, որ կ'երկարի առաջին աշխարհամարտէն մինչեւ մեր օրերը եւ ուր կը հանդիպինք ծանօթ դէմքերու, հաճելի անեքտոթներու եւ դիտելու բացառիկ ձիրք ունեցող անձի մը խորհրդածութիւններուն:

Կեղծ համեստութիւն չի ծախեր, վստահ զարգացած է ու վկայուած կեանքի համալսարանէն եւ իր տեսած ու ապրած տաքն ու պաղը աւելի բան սորվեցուցած են իրեն քան պիտի կարենար ընել անուն ունեցող բարձրագոյն վարժարան մը:

Կեանքի իր փիլիսոփայութիւնը եղած է երբեք ձանձրանալ չգիտնալ, անոր համար, հակառակ իր 70 տարիներուն, երիտասարդ մնացած է: Չէ խուսափած տառապանքէն քաջ գիտնալով որ աւելի լաւ է՝ «տառապիլ քան ձանձրանալ» (հոս անշուշտ ֆրանսերէն բառը աւելի պատկերալից է):

Իր գլխաւոր առաքինութիւնը եղած է՝ լրագրութիւնը բայց աշխատակցած է այն ժամուլին միայն որ երբեք գիջում չէր ըներ եւ կը հրատարակէր ինչ որ կը գրէր: Համբաւաւոր մնացած են նաեւ շարժանկարի իր բազմաթիւ տիալոկները, որոնց շարքին Արլէթի անմոռանալի դարձուցած է Ժուվէի հետ իր մէկ զրոյցը՝ «Atmosphère ? atmosphère ?, est-ce que j'ai une gueule d'atmosphère ? »

Բաց մը կը թողու այսօր իր մահով, զոր լեցնող չկայ: Կը թուի թէ երթալով մեծ ազգերն ալ սկսած են տառապիլ մարդու սովէն եւ կան անձեր որոնք անփոխարինելի են, դարաշրջանի մը մէջ, ուր տեսակէտ ունեցող չէ մնացած եւ անհատականութիւն ցուցաբերող գրիչները կը պակսին:

Այս հատորին ընթերցումը աւելի կը կը մղէ նման դառն խորհրդածութեան մը՝ Ժանսոն մը կը փնտռուի:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Այս ասպարէզին մէջ ալ երթալով կը մարին անհատականութիւն ունեցող իրագործողները: Ամբոխին գոհացում տալու տենչը քիչ մը աւելի դրամ շահելու համար, կը մղէ նոյնիսկ տաղանդ ունեցող բեմադիրներ արուեստէ զուրկ շարժանկար արտադրելու: Եւ դժուար է այսօր երկու ծայրայեղութիւններու միջեւ արժէքաւոր գործ մը գտնել: Արդարեւ մինչ հոսանք մը միտք չյոգնեցնելու (ոչ ի'րը, ոչ ալ հանդիսատեսինը) մոլութենէն տարուած կը ներկայացնէ միջակ գործեր զորս կարելի է դիտել նուազ թէ աւելի հաճոյքով, ու բոլորովին մոռնալ տեսնելէ հազիւ կէս ժամ ետք, ուրիշ դաս մը, ընդհակառակն կը չարչարէ իր եւ ուրիշին ուղեղը, այն տպաւորութիւնը ուզել տալով որ շատ խոր բան մը ունի ըսելիք, զոր հասարակ մահկանացուն ի վիճակի չէ հասկնալու: Ասկէ կը ծագի նաեւ մտաւորական անտանելի սնոպիզմ մը, ու գործ մը, ըստ ոմանց, կ'ըլլայ այնքան արժէքաւոր որքան աւելի ձանձրացած ես զայն դիտելով:

Այս ձգտումը կայ նաեւ թատրոնի մէջ, ուր դժուար է ընդունելի բան մը գտնել պուլվառի հասարակ թատրոնին կամ Աւանգարդի մը մտային մարզանքներուն միջեւ եթէ նկատի չառնենք 3–4 թատերախումբեր որոնք կը յաջողին որոշ մակարդակ մը պահել:

Շարժանկարը նաեւ ունի այլ կոչում մը վերջերս, որ քաղաքական ձգտում մըն է: Այս մարզին մէջ, ցարդ գլուխը կը մնայ Քոսթա Կավրասի Զէտը, որ անունները խնայելով հանդերձ զուսպ այլ եզակի իրագործումն էր Լամպրաքիսի սպանութեան: Նոյն տարողութիւնը չունեցաւ «Խոստովանութիւնը» (Լ'Ավէօ), որ այս անգամ ոթալինեան անգիջողութեան եւ բիրտ քաղաքականութեան պատկերն էր Չեխոսլովաքիոյ մէջ (Սլանսքիի դատը): Եթէ այս երկու ժապաւէնները պահելով փաստաթուղթի իրենց արժէքը վիպական իրագործումի մը արդիւնք էին, նոյնը չէ պարագան, քանի մը օր առաջ հրապարակ ելած «Երջանկութիւնը 20 տարիէն» ֆիլմին որ Չեխոսլովաքիոյ 20 տարուան (1948–1968) պատմութիւնն է զուտ փաստաթուղթի ձեւին տակ:

Եթէ Մոնտ, որու յառաջդիմասէր կարծիքները երթալով արմատ ձգելով, դժգոհ է այս ֆիլմին շուրջ եղած աղմուկէն (մանաւանդ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, լուրերու բաժնին մէջ), ընդհանուր ձե–ւով ֆիլմը լաւ ընդունելութիւն գտած է մարդոց մօտ, որոնք նման վկայութիւններ անհրաժեշտ կը գտնեն, յանուն ճշմարտութեան: Քոմպա մանաւանդ գոհ է որ նման ժապաւէններ կուգան մեզ յընցել Արեւմուտքցիի մեր հանգստաւէտ անտարբերութեան կամ յեղափոխական աւանդական կարօտներուն մէջ: Ֆիլմը կը խուսափի հակախորհրդային սիսթեմաթիք մոլուցքի մը առաջնորդելէ այլ կը փորձէ պարզապէս դիպաղութեան մը նման երեւան հանել թէ ընկերվարական կամ համայնավար անկեղծ խանդէ մը մեկնելով հանդերձ ինչպէս կարելի է յանգիլ խոճալի մը եղերական ձախողանքին:

Ա. Մ.

կական ոստիկանութիւնը: Ականատեսները կը նկարագրեն սեւ քատիլաքի երեք ոստիկանները եւ երկու քաղաքայինները: Ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէ զանոնք չուտով: Անոնք Միացեալ Նահանգներու ամէնէն ծանօթ ոճրագործներն էին, որոնք մահուան դատապարտուած էին զանազան նահանգներու մէջ:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՏԷ՞Ք ԹԷ...

—o—

Գիտէ՞ք, թէ պազալտ բառը, ըստ երեւոյթին, եթովպական ծագում ունի եւ կը նշանակէ երկաթաքար:

Հայաստան հարուստ է այս քարով: Ուրարտացիք շէնքեր շինած են երկաթաքարի մեծ կտորներով: Օրինակ՝ Արինբերդը (Ք. Ա. 8րդ դար), Թէյշէպայինը (Ք. Ա. 6րդ դար), Գառնիի հեթանոսական տաճարը (Ա. դար) ամբողջովին կառուցուած են երկաթաքարով:

Միջնադարեան ճարտարապետական բազմաթիւ յուշարձաններ եւս կառուցուած են այս տոկուն քարով: Այսպէս՝ Սիսիանի եկեղեցին (Զ.–Է. դար), Տաթեւի վանքը (Թ. դար), Սիսիանի վանքին համալիրը (Ժ. դար), Թանահատի վանքը (Թ. դար), Սանահինի կամուրջը (1234ին) եւայլն:

×

Գիտէ՞ք թէ, հայկական կապերտին ծագումը շատ հին է եւ երկար պատմութիւն ունի: Երեմիա Մեղրեցիի միջնադարեան բառարանին մէջ կապերտ ներկայացուած է փիլոն, օթոց, հին կերպաս, կտոր իմաստներով: Յետագային գործածուեցաւ թէ' գորգի եւ թէ կապերտի իմաստներով: Իսկ այդ բառը ժողովրդական տառադարձութեամբ եղաւ կարպետ: Ահա այս ձեւն ալ ընդունուած է եւրոպական լեզուներու մէջ (անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, իտալերէն, հունգարերէն, սերպերէն եւայլն): Ընդունուած է այն տեսակէտը, թէ այս բառը ծագում առած է ստորին լատիներէն carpita արմատէն, որ կը նշանակէ բուրդ կամ թել մանել: «Դեռ քննելի է, կը գրէ Հ. Աճառեան, թէ արդեօք նոյնիսկ այդ ստորին լատիներէնը չէ՞ ծագած հայերէնէ»:

Հայերէնէն ծագում առած կը նկատուի նաեւ գորգին մէկ ուրիշ անունը՝ խալի, որ տարածուած է արեւելեան լեզուներու մէջ: Կարինի մէջ պատրաստուած գորգերը այդ անունը կրած են:

Այսպէս, Հայոց կապերտը թափանցած է Արեւելք եւ Արեւմուտք:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

ԼԻՈՆ.— Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած ընտանեկան պարահանդէսը, տեղի ունեցաւ 13 Նոյեմբեր, Շաբաթ գիշեր, Շապոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

Ամէն տարուան պէս, այս անգամ ալ ժողովուրդը փութացած էր քաջալերելու Կապոյտ Խաչի այս ձեռնարկը, ոչ միայն Լիոնէն, այլեւ մօտակայ շրջաններէն ողողհետեւ օգտակարը հաճելիին միացուցած, հոն կը գտնեն մտերմիկ միջավայր եւ հայաշունչ մթնոլորտ:

Նուագախումբի ոգեւորիչ եղանակներու կշռոյթին տակ, երիտասարդ եւ աշխոյժ զոյգեր կը պարեն ու կը զուարճանան, իսկ Խաչուհիներ, ժպիտով ու հաճոյակատար կը հիւրընկալեն ու կը սպասարկեն զանազան ուտելիքներ:

Պահիկ մը դադար տրուեցաւ պարերուն, որու ընթացքին Տիկ. Մ. Հարէլեան երկու խօսքով պարզելէ ետք Կապոյտ Խաչի կատարած օգտակար գործունէութիւնը, անդրադարձաւ անոր կատարած ճիգերուն գաղութին մէջ ազգային դիմագիծի պահպանման ու նաեւ կայանի ունեցած դերի մասին, ուր մեր փոքրիկները երկու ամիս կը վայելեն ամէն խնամք ու գուրգուրանք եւ քիչ մը աւելի հայացած ու զօրացած, կը վերադառնան իրենց ծնողքներուն, երդ մը կամ արտասանութիւն մը սորված ըլլալու հպարտութեամբ:

Մասնաճիւղին կողմէ մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որ իրենց ներկայութեամբ միշտ քաջալերած են Կապոյտ Խաչի ձեռնարկները եւ դիւրացուցած՝ իրենց բարենպատակ աշխատանքները:

Գեղարուեստական բաժնին իր սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էր «Կոմիտաս» երգչախումբի քառեակը որ իր ոգեւորիչ հայկական երգերով ու եղանակներով հանդէսին փայլը աւելցուց: Երգեց նաեւ Օր. Էքմէքճեան, ․կիթառի ընկերակցութեամբ Պր. Րաֆֆիի եւ բոլորն ալ արժանացան բուռն ծափերու:

Այս ուրախ – զուարթ պարահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ լոյս: Ծախուեցան «անակնկալ պահարան»ներ, արժէքաւոր իրերով, որոնք նուիրուած էին, ազնուօրէն, լիոնահայ առեւտրականներուն կողմէ:

Յաջող ձեռնարկ մը, որուն համար կը շնորհաւորենք Խաչուհիներու տարած ջանքն ու եռանդը եւ կարողութիւն կը մաղթենք, որպէսզի դարձեալ առիթը տրուի մեզի այսպիսի հաճելի պահեր վայելելու:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ասիկա ոսկիով լեցուն քսակ մըն է եւ ասիկա ալ սուր պողպատ մըն է, ըսաւ Սուլթանուհին դաշոյնը ցոյց տալով: Արդ ընտրութիւնը քեզի կը թողում, խորհէ եւ երկուքէն որը որ կ'ուզես, այն ընտրէ:

Խորամանկ սենեկապանուհին աղաչութեամբ ոսկիով լեցուն քսակը Սուլթանուհիին ձեռքէն յափշտակեց եւ երկինքի ու երկրի վրայ երդում ըրաւ որ գիտցած գաղտնիքը բացի իրմէ ուրիշ ոեւէ մէկը պիտի չլսէ:

—o—

ԺԳ.

ԹԱՔՍՏՈՑԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այդ միջոցին Զաւի ներս մտնելով Հայրիկէի ճաշին պատրաստ ըլլալը յայտնեց:

Մանկամարդ Սուլթանուհին առանձին ճաշեց, ապա իր ննջասենեակը քաշուեցաւ ու նորատի սենեկապանուհիին՝ զգեստները աւարտելէն յետոյ իր սենեակը գալու հրաման տալէ յետոյ հագուստներով անկողինին վրայ ինկաւ:

Երբ Տիգրան Հայրիկէի ննջասենեակը մտաւ, մանկամարդ Սուլթանուհին խորունկ քունի մը մէջ գտաւ:

Երիտասարդը ապահով ըլլալէ յետոյ թէ սենեակին մէջ բացի իրենց երկուքէն ուրիշ ոեւէ մէկը չկար, ներսէն դուռը կղպեց եւ նախորդ գիշերուան պահերը յիշելով անկողինին մօտեցաւ, ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւեց ու քնացող Սուլթանուհին դիտեց:

Սենեակին լռութենէն օգտուելով սկսաւ մի առ մի հազիւ քառասուն ժամուան մէջ անցուցած արկածները վերյիշել, որոնցմէ չէր գիտեր թէ՝ պէտք էր սոսկումէն դողա՞ր, թէ ուրախութենէն խայտար:

Անցուցած վտանգները կեանքին սպառնացող վտանգներ էին, մինչդեռ այն անկողինները որոն վրայ քաշկռտուած էր երկու չուայտ կիներէ, ղաղաղէ մը բնաւ չէին տարբերեր:

Խոկումէ խոկում եւ վերյիշումէ վերյիշում Տիգրան զգաց որ միտքը դաղափարի մը կը յանգէր որ ամբողջ մարմինը կը սարսռացնէր:

Հայրիկէն իր անուշ քունին մէջ թողլով, որ նախորդ գիշերուան չուայտութեան եւ անքնութեան արդիւնքն էր, ինքը դիմացի տիվանին վրայ ինկաւ եւ գլուխը ձեռքերուն մէջ առաւ, որպէս թէ համոզուիլ ուզէր թէ այդպիսի գաղափար մը յղացող գլուխը իր գլուխն էր:

Պահ մը յետոյ դէմքը վհատիչ արտայայտութիւն մը առաւ եւ հազիւ լսելի ձայնով մը մրմնջեց.

— Օ՛, ոչ, անկարելի է որ Հայրիկ այդպիսի բան մը յանդգնի ընել, հոս ինծ Ճէմիլէ Սուլթանուհիին սրտին նման սիրտ մը ունեցող կին մը պէտք է:

Ասիկա ըսելէ յետոյ, Հայրիկէի քունէն օգտուելով բաղնիք մտաւ եւ դէպի շարժուն որմնաքարը ուղղուեցաւ, մատներով գաղտնի զսպանակը փնտռեց, որ գտնելու չուշացաւ:

Երիտասարդը վայրկեանէ վայրկեան հետաքրքրութեանը աճիլը զգալով ոտքը խորհրդաւոր սեմին վրայ դրաւ:

Թաքստոցին գետինը խոնաւութենէ թաց մնացած՝ հողով ծածկուած հաստատուն գետին մըն էր:

Տիգրան շուրջը տիրող լռութենէն քաջալերուելով քայլ մըն ալ ըրաւ եւ սեմէն վար իջնելով խորհրդաւոր ստորուղիին խորութիւնը չափեց:

Սակայն բան մը չկրցաւ զանազանել:

Թանձր մթութիւն մը կը պատէր այդ խորհրդաւոր ստորուղին, որուն պատերը միայն փոքր ինչ լուսաւորուած էին դուռին բացուածքէն:

Տիգրան ստորուղիին պաղ մթնոլորտէն սկսաւ սարսռալ:

Շտապով դուրս ելաւ եւ թողուց որ դուռը վերստին իր խորհրդաւոր ծխնիներուն վրայ դառնայ ու իր առաջուան տեղը գրաւէ:

Այլեւս բան մը չէր վկայեր թէ հոդ շարժուն մաս մը կար:

Բաղնիքին պատերը գետնէն մէկուկէս մեթր բարձրութեամբ մարմարով ծածկուած էին, այնպէս որ մարդ պիտի չկրնար հասկնալ թէ ատոնցմէ ո՞րն էր շարժունը, եթէ նոյնիսկ գիտնար թէ այդպիսի բան մը գոյութիւն ունի:

— Եթէ այս հրաշակերտը Պէսիմ պէյը կառուցած է, խորհեցաւ երիտասարդը ժպտելով ու բաղնիքէն հեռանալով, կ'երեւի թէ Փարիզի մէջ կիները եւ ճարտարապետութիւնը շատ լաւ ուսումնասիրած է:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

Ճաշարանը:
Տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 *Ֆր.* *Խնամուած ճաշ*

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ
ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ.— *Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթօպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝* 14,10, 15,10 *եւ* 18,10, *իջնել քաղաքապետարանը:*

ՆՈՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէն ընկ. Լեւոն Ասատուրեանի աչքի գործողութենէ ապաքինման առթիւ 30 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:*

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 փր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924–38–54

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ
(Նախագահուհի Պրէմոն մրցանակի Ֆրանքեւհայկական մշակութային հիմնարկութեան)

մահը, որ պատահած է Նոյեմբեր 18ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 23) առաւօտ ժամը 10,30*ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:*

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերուհի Գալիփի Կիրակոսեանէ, 100 *Ֆր. իր ամուսնոյն ողբացեալ Գէորգ Կիրակոսեանի մահուան տխուր առթիւ:*

Տէսինէն ընկերուհի Աշխէն Պօյաճեանէ 50 *Ֆր., բարենպատակ ձեռնարկներուն համար:*

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Հայաստան *խումբ Ուրբաթ* 26 *Նոյեմբեր ժամը* 21*ին:*

Վռամեան *խումբ Շաբաթ* 27 *Նոյեմբեր ժամը* 21*ին:*

Ընկեր Կարօ *խումբ Կիրակի* 28 *Նոյեմբեր ժամը* 16*ին:*

Ճ. Միսաքեան *խումբ Չորեքշաբթի* 1 *Դեկտեմբեր ժամը* 21*ին:*

Համազասպ *խումբ Շաբաթ* 4 *Դեկտեմբեր ժամը* 21*ին:*

Վարուժան *խումբ Կիրակի* 5 *Դեկտեմբեր ժամը* 21*ին:*

Ակնունի *խումբ Երկուշաբթի* 6 *Դեկտեմբեր ժամը* 21*ին:*

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԾՆՈՂԱՑ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ Առնուվիլի Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ երկու գիշերօթիկ աշակերտուհիներու տարեկան ծախքերը ստանձնած է, տարիք 6–12:

Դիմել Հայ Քոյրերու վարժարանը՝
73, Ավընիւ Հանրի Պարպիւս,
Առնուվիլ լէ Կոնէս
Հեռաձայն 985–01–79

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ. տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 *մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:*

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ կոլոընըռ հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 փրանք

կանխավճար 75 *Ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ.* 10*ին:*

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, *բացի ճամբու ճաշերէն:*

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— *Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր* (փասփոր) *ի զօրու:*

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

24ՐԴ ՑԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Փօլ Շէմէտիքեան (Վօան-Վըլէն), Տէր եւ Տիկին Հայկունի Թաշճեան (Տէսին), այրի Տիկին Նշան Փօլատեան, «Յառաջ»ի միջոցաւ, Պր. Հ. Էլմայեան (Քան - Քալվատոս), Պր. Կրէկուար Աղամեան, Բամպուքճեանի միջոցաւ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան (Մէգիքօ), Տէր եւ Տիկին Արթիւր Տէրտէրեան (Մէգիքօ), Տէր եւ Տիկին Նշան Սէրայտարեան (Մէգիքօ), Տէր եւ Տիկին Վարդերես Մինասեան (Ավինեոն) «Յառաջ»ի միջոցաւ, Եալընիզեան ընտանիք (Սէն Ժեռմէն ան Լէյ), Պր. Մանուկ Մարկոսեան (Ս. Անթուան Մարսէյլ), այրի Տիկին Սարգիսեան (Լը Փոնթէ), Պր. Փօլ Ճերանեան (Ավինեոն), Պ. Յակոբ Պապեան (Սէն Շամոն), Պր. Աբրահամ Վարդանեան (Ս. Շամոն), Պր. Ս. Ընտրիկեան (Ս. Շամոն), Պր. Նուպար Շարապխանեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պօղեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Նետոն Քիւրտօղլեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ակպատեան (Մալաքոֆ) 100*ական Ֆրանք:*

Նախկին գումար 101.183,53
24*րդ ցանկի գումար* 2.000
Ընդհ. գումար 103.183,53

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ կեդրոնական յանձնախումբը, պարտաւորաբար ժողովի կը հրաւիրէ իր արձանագրուած բոլոր անդամները յառաջիկայ Երկուշաբթի Նոյեմբեր 22, *երեկոյեան ժամը* 21*ին Մշակոյթի Տան մէջ:*

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական եռխ բաժին — Պիւֆէ

Programme culturel pour la saison 1971-72

des CLUBS des JEUNES de L'UGAB

SECTION MARSEILLE :

Cours de Langue et Civilisation arméniennes donnés par Monsieur DER MERGUERIAN, professeur d'Arménien à la faculté de Lettres d'Aix en Provence :

Tous les lundis de 20 h. 30 à 22 heures dans ses locaux
7, rue Papère, MARSEILLE 1er.

SECTION PARIS :

11, Square Alboni, PARIS 16e métro Passy, Tél. 870-03-18

- *Tous les lundis* de 19 h. 30 21 h. 30
- Cours de Langue Arménienne : Première — Seconde et Troisième année.
- Cours de Civilisation Arménienne
- *Les Samedis* une fois par mois de 15 h. à 17 heures :
- Cours de littérature et poésie arméniennes.

*CES COURS SONT GRATUITS
ET OUVERTS A TOUS LES JEUNES ARMENIENS*

BNP

*A votre service
tous les services de la*

**banque
nationale
de Paris**

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI 23 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12272 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.272

ՔԱՋՈՒԹԻՒՆ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Լոնտոնի համալսարանի դասախօսներէն փրոֆ. Տէյվիտ Լանկ, «Հայաստան՝ օրրան քաղաքակրթութեան» գործին հեղինակը, Հայաստանի եւ Կովկասի պատմութեան մասին հրապարակային դասախօսութիւն մը ըրաւ Հոկտեմբեր 29ին, Հարուըրտ համալսարանի սրահներէն մէկուն մէջ, Քեմպրիճ։

Զենք ուզեր մեր գոհունակութեան «լեզու տալ», երբ գիտական եւ մտաւորական աշխարհի մէջ վարկ ունեցող մարդիկ կը փառաբանեն քաղաքակրթական մեր վաստակը։ Կը ծառայենք այն տեսակէտին, որ իրենց մտաւոր պաշարին հանդէպ պարկեշտ կեցուածք ունեցող մարդիկ, ի՛նչ պատուանդանի վրայ ալ որ կանգնած ըլլան, Հայոց մշակութային անցեալն ու պատմական դերակատարութիւնը ներկայացնելու իրենց փորձերուն մէջ, պարտականութիւն մըն է որ կը կատարեն, իրողութիւն մը կը պարզեն, պատմական կամ գիտական ճշմարտութեան մը խօսնակները կը դառնան, եւ ոչ թէ... շնորհ մը կ'ընեն։

Բարձրաձայն կը տարփողենք սակայն զիրենք ու հրապարակաւ կ'ողջունենք իրենց մէջ տարբեր գիծ մը՝ որ ճշմարտութիւնները բաջաբար հրապարակելու եւ նկատումներու հետեւանք վերապահութիւններն ու խաթարումները պախարակելու արիութիւնն է։

Երբ ունկնդիր հասարակութիւն եւ ընթերցող բազմութիւններ կ'ողեւորուին Հայոց մասին լսուած որեւէ ընթացիկ ու բնական խօսքէ, որ օտարէն կուգայ, պէտք է արտայայտուած գոհունակութեան մէջ տեսնել առաւելապէս անկեղծութեան եւ քաջութեան հանդէպ յարգանքի զգացում մը, որովհետեւ մենք ա՛յն ժողովուրդն ենք՝ որ ամէնէն աւելի նկատումներու, հաշիւներու, մրցակցութեանց եւ քաղաքական կեղծիքներու զոհ է դարձած, իր իսկական դիմագծութեան եւ պատմական իրաւունքներուն աղաւաղումով։

Փրոֆ. Լանկ, Հայոց նախապատմական շրջանի, հեթանոսական թէ քրիստոնէական դարերու ձեռակերտներուն, կենցաղային պայմաններուն, մտաւոր ու հոգեկան վաստակին մէջ՝ մարդկային իրականութեան յառաջապահ քաղաքակրթութիւններէն մէկը կը տեսնէ։ Ոչինչ կայ արտակարգ՝ իր այս հաստատումին մէջ։

Սակայն, երբ հրապարակաւ ու մտաւորական մարդու քաջութեամբ դիտել կուտայ՝ թէ «մրցակցութիւններ, քաղաքական նկատումներ եւ այլ ազդակներ պատճառ են դարձած Հայոց քաղաքակրթութիւնը իր պատմական ու ճշգրիտ տարողութեամբ չներկայացնելու, կամ պատճառ դարձած են հայ մշակութային վաստակի ստորագնահատութեան» — ինչպէս ընդգծեց Փրոֆ. Լանկ, — բնական է տեսնել հայ մարդուն հոգեկան բաւարարութիւնն ու խանդավառութիւնը։

Թերի մնացած պիտի ըլլան մեր խորհրդածութիւնները, եթէ վերջին կէտ մըն ալ չաւելցնենք ըսուածներուն վրայ։ Փրոֆ. Լանկի եւ իր նմաններու անկեղծութեան ու պարկեշտութեան գիծը ինչո՞ւ «արտակարգ» բնոյթ ունի։

Այս հարցումը մեզ կը տանի մտածելու մարդկային իրականութեան հին մէկ ցաւին՝ շահախնդրութեան եւ նկատումներու սիրոյն ճշմարտութիւնները քօղածածկելու վատութեան։

Ցաւալիօրէն մեր օրերուն, հաշի՛ւն է

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆ

«Ազդակ»ի Նոյեմբեր 17ի թիւէն, խոր ցաւով կ'իմանանք «Յուսաբեր»ի վաստակաւոր խմբագիր, հայ լեզուի անխոնջ վերջին պահակներէն՝ ընկ. Բենիամին Թաշեանի մահը, որ պատահած է Նոյեմբեր 16ին, Գահիրէ։

Ծնած էր Ատափազար 1896, Դեկտեմբերին եւ աշակերտած է Տ. Նարդունիի հետ նոյն դպրոցը։ Ապա մտած է Հինդլեանի «Նոր Դպրոցը»։ 1915ին աքսորուած է Աֆիոն — Գարահիսար, 1918ին կրկին կը վերադառնայ Ատափազար, 22ին կը հասնի Պոլիս ու անմիջապէս կը դիմէ «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունը, ուր առաջին անգամ պիտի հանդիպէր՝ Շաւարշ Միսաքեանի եւ երբ անոր կը յայտնէր թէ «լուրեր բերած եմ Ատափազարէն», պիտի լսէր անոր պատասխանը, որ իրեն թուղթ մը երկարելով կ'ըսէր. «նստէ՛, գրէ՛»։

Պոլսէն կ'անցնի Յունաստան եւ վերջապէս 1923ին՝ Եգիպտոս, ուր ժամանակ մը ուսուցչութիւն ըրած է Պօղոսեան վարժարանին մէջ, յետոյ աշխատած Զակազիկի համսարական ծխախոտի գործատունը, որուն տնօրէնն էր՝ Գասպար Իփէկեան։ Հոն կը մնայ մինչեւ 1932, յետոյ կրկին ուսուցչութիւն կ'ընէ այս անգամ Գալուստեան վարժարանը։ 1934—1936 կը հրատարակէ քանի մը վէպեր։ Ուսուցչութիւնը կը շարունակէ Նուպարեան վարժարանի մէջ եւ 1946ին կը մտնէ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան մէջ։

Բենիամին Թաշեան պաշտամունքն ունէր հայ լեզուի, եւ իր մահով, կարելի է, դժբախտաբար, ըսել որ կ'անհետանայ հայերէնի բծախնդիր վերջին խմբագիրներէն մին։ Հրատարակած է կարգ մը լեզուական գրքոյկներ.— «Ներածութիւն հայ գրական պատմութեան» (1961), «Լսարան հայ լեզուի» (1962), «Լեզուական հարցեր» (1963) եւ 1968ին «Թիւրն ու թերին»։

Կ. Փօլատեանի հետ ունեցած իր գրոյցին ընթացքին կը յայտնէր թէ հրատարակութեան համար պատրաստ ունէր երեք հատոր՝ «Գրական հարցեր», «Հայ յեղափոխութեան թեր ու դէմ», «Իմ մեծ ընկերներս»։

Ընկ. Բ. Թաշեան Մ. Մ. ստորագրութեամբ լեզուական հարցեր կը շօշափէր «Յուսաբեր»ի մէջ եւ կարգ մը կէտերու շուրջ շահեկան վիճաբանութիւններ լոյս տեսած են «Յուսաբեր»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ ընկ. Թաշեանի եւ Վահէի (Շաւարշ Միսաքեան) միջեւ, եւ մանաւանդ Բ. Թաշեանի եւ Նարդունիի միջեւ (ո՞վ չի յիշեր ամէնէնի պատմութիւնը)։

Առանց յոռետես ըլլալու, պէտք է սակայն խոստովանինք որ մեր վաստակաւոր ընկերոջ մահը մեծ բաց մը կը թողու ոչ միայն «Յուսաբեր»ի եւ եգիպտահայ գաղութին կեանքին մէջ այլեւ սփիւռքի հայ մամուլին, անշուշտ այն մամուլին որ իր առաքելութեան կոչումն ունի, ու մեր լեզուին եւ ուղղագրութեան պաշտամունքի հասնող յարգանքը։

«Յառաջ»ի խմբագրութիւնը խոր ցաւով կ'ողբայ իր վաստակաւոր պաշտօնակից, «Յուսաբեր»ի խմբագիր

ԸՆԿ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻ

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Յուսաբերի խմբագրութեան եւ ողբացեալի ընտանիքին։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ.— Մայր Աթոռի դիւանէն Երկուշաբթի օր ստացանք հետեւեալ հաղորդագրութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով՝ Մեսրոպեան ուղղագրութեամբ։

Սոյն թուականի Նոյեմբեր 9–16 Սուրբ Էջմիածին այցելեցին Անթիլիասի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչները եւ Նոյեմբերի 10–12ի օրերին բարեկամական մթնոլորտում չորս հանդիպումներ ունեցան Մայր Աթոռի ներկայացուցիչների հետ։

Մայր Աթոռի ներկայացուցիչներն էին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի անդամներ՝ Տ. Սերովբէ արքեպիսկոպոս Մանուկեանը՝ Հայրապետական Պատուիրակ Հայոց Արեւմտեան Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի, Տ. Կոմիտաս եպիսկոպոս Տէր-Ստեփանեանը՝ Առաջնորդ Հայոց Վրաստանի եւ Պրոֆ. Սարգիս Մելիքսէթեանը։

Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան ներկայացուցիչներն էին՝ Տ. Տաճատ արքեպիսկոպոս Ուրֆալեանը՝ Առաջնորդ Հայոց Լիբանանի, Տ. Արտաւազդ եպիսկոպոս Թրթռեանը՝ Տեսուչ Կիլիկեան Դպրեվանուց, Տիար Վահէ Սէթեանը՝ Ատենապետ Ազգային Ընդհանուր ժողովոյ եւ Տիար Խաչիկ Պապիկեանը՝ Ատենապետ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան։

Կարծիքների փոխանակումից յետոյ Մայր Աթոռի ներկայացուցիչները Կիլիկեան Աթոռի ներկայացուցիչներին յանձնեցին ամփոփ կերպով բանաձեւուած Մայր Աթոռի առաջադրանքները, վերահաստատելու համար Հայ Եկեղեցւոյ միութեան բնականոն վիճակը։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
(կնիք)
Ս. Էջմիածին, 16 Նոյ. 1971 թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՏԱԹ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կ'ՈՒԶԷ ԶԷՆՔԻ ԴԻՄԵԼ

Գահիրէ վերջին շաբաթներուն խօսացուց իր դիրքը արաբ — իսրայէլեան հարցին առընչութեամբ։

Արդարեւ, անցեալ շաբաթ Եգիպտոսի Պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Սատէք կը յայտարարէր, թէ «պատերազմը մօտալուտ է», իսկ իր կարգին արաբ Ընկերվարական Միութեան առաջին քարտուղարը նկատել կուտար, թէ ի հարկին

մեծագոյն Բնակալը՝ որուն սորկացած են ոչ միայն մահկանացու մարդիկ, այլ եւ մտքի, հոգիի եւ գիտութեան մարդերուն մէջ գործելու կոչուած մեծեր։ Նկարագրային խաթարումը փաստ է մըտաւորական եւ հոգեւորական դասերուն մէջ, ի խնդիր շահու, բարօրութեան, փառքի, տան եւ շուկայի հաշիւներու։ Այնպէս որ, երբ դէմ դէմի կուգանք անկաշառ մարդոց հետ, մեզի համար... արտասովոր կը թուի անոնց անվեհեր եւ բաց ճակատ կեցուածքը։

Հայութիւնը, անկասկած, կը սիրէ եւ պիտի սիրէ այս դասուն մաս կազմող քաջերը։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

«մենք պատրաստ ենք զոհելու երեք միլիոն մարդ»։

Ռամատանի աւարտին Եգիպտոսի նախագահը՝ Անուար էլ Սատաթ, որ վերջին օրերուն կը գտնուէր Սուէզի ճակատին վրայ, կարեւոր ճառ մը արտասանեց նկատել տալով, թէ այլեւս իրենց համար միայն մէկ ճամբայ կը մնայ որդեգրելիք — պատերազմիլ «պաշտպանելու համար մեր տուները եւ ցոյց տալու, թէ մենք ի վիճակի ենք ապրելու Եգիպտոսի հողին վրայ»։

Համաձայն Եգիպտոսի նախագահին նոր պատերազմը բոլորովին տարբեր պիտի ըլլայ նախորդէն։ Կռուի ժամը մօտալուտ է, որովհետեւ որեւէ յոյս չկայ խաղաղ լուծման մը կապակցութեամբ։ Նախագահը յայտարարեց նաեւ, թէ վերջին 18 ամիսներուն Եգիպտոս իր առաւելագոյն ճիգը թափեց, որպէսզի «առանց բախումի եգիպտական ուժերը Ջրանցքի միւս կողմը անցնին։ Այժմ կը տեսնենք, որ ոչ մէկ յոյս կայ այդ ուղղութեամբ»։

Սատաթ Ջրանցքի վերաբացման համար միշտ նոյն պայմանները կը դնէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ վերջ գտաւ կոլխոզներու համագումարը, որուն մեծյաղթականը եղաւ՝ Շապան–Տելմաս, կիրակի օրուան իր ելոյթով։ Անգամ մը եւս շեշտեց թէ Իւ. Տէ. Էռ.ը կուսակցութիւն մը չէ այլ՝ շարժում մը։ Բանաձեւ մը ներկայացուած է որ կը պահանջէ երեսփոխան Ռիվ–Հանրիսի արտաքսումը կուսակցութենէն։ Հարցը պիտի քննուի Դեկտ. 3ին։ Քուվ տը Միւրվիլ է առաւելաբար որ ըսաւ թէ «պէտք է բարոյապէս անխոցելի ըլլանք»։

ՎԱՅՏԷՔ – ՌՈՇԷԼԻ առողջական վիճակը զգալապէս ծանրացած է վերջերս։ Այս լուրը տուաւ Համայնավար կուսակցութեան փոխ–քարտուղար՝ Ժորժ Մառշէ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ վրայ յանկարծական խիստ ցուրտ մը հաստատուեցաւ։ Գրեթէ ամենուրեք ջերմաչափը զերոյէն վար իջաւ։ Ձիւնեց Անգլիոյ, Հոլանտայի, Դանիոյ, Սպանիոյ, Զուիցերիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ վրայ։ Ֆրանսայի զանազան շրջաններու մէջ եւս։ Զօրաւոր փոթորիկ մը, յաճախ կարկուտով, երեք հոգիի մահուան պատճառ դարձաւ փարիզեան շրջանի մէջ։ Շան դ'Էլիզէի Ամանորեան լուսազարդերը տապալեցան զօրաւոր հովին հետեւանքով։ Եւրոպական բազմաթիւ օդակայաններ փակուեցան։ Գերմանիոյ մէջ 20 անձեր մեռան զանազան արկածներէ, միշտ անակնկալ ձիւնփոթորիկին պատճառով։

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ սպայակոյտի նոր պետ նշանակուած է՝ Զօր. Ելիազար, որ Յունուար մէկին պիտի փոխարինէ Զօր. Պար Լեւը։ Նոր պետը 46 տարեկան է եւ ամէնէն ժողովրդական զինուորականներէն մէկը երկրին մէջ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Ատլանտեան Ուխտի ընդհ. քարտուղարը՝ Լընս խօսակցութիւններ կ'ունենայ յոյն ղեկավարներուն հետ։ Խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է կիպրական հարցը եւ խորհրդային ծովային ուժի տարածումը Միջերկրականի մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՊԱՅՔԱՐ ՀՈՒԼԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Հուլիկանութիւնը, այլ զանցառութիւններու եւ հակահասարակական երեւոյթներու շարքին, մտահոգիչ աստիճանի վրայ կը գտնուի Խորհ. Միութեան եւ, հետեւաբար, Հայաստանի մէջ եւս:

Պայքարը՝ հակահասարակական այս երեւոյթին դէմ գործնական հունի մէջ դնելու եւ, մասնաւորապէս, մղում տալու նպատակով անոր, յատուկ հրամանագիր մը հրապարակած էր Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, 1966 Յուլիս 26ին: Հրամանագրին մէջ յատկապէս կը շեշտուէր, թէ «Կոմունիստական ծաւալուն շինարարութեան պայմաններում է՛լ աւելի անհանդուրժելի է դառնում ամէն մի հակահասարակական երեւոյթ, յատկապէս խուլիգանութեան փաստերը, որոնք մեծ վնաս են պատճառում հասարակութեանը»:

Հակահասարակական երեւոյթներու մասին վիճակագրական տուեալներ չեն ներկայացուիր: Որով կարելի չէ յստակ պատկերացում մը կազմել յանցագործութիւններու բնոյթին, անոնց թիւին եւ տոկոսային յաւելումներուն կամ նուազումներուն մասին: Մինչ արեւմտեան երկիրներու մէջ յատուկ վիճակագրութիւններ կը կազմուին ամէն տարի կանոնաւոր փութկոտութեամբ, Խորհ. Միութեան մէջ արտօնուած է նման հարցերու մասին խօսիլ միայն ընդհանուր ձեւով եւ տոկոսային հիմունքներով, որոնք ո՛չ մէկ առթիւ կրնան թուական ճշգրիտ պատկերացում մը տալ:

Այսուհանդերձ փաստ է, որ հուլիկանութիւնը տարածուած յանցագործութիւններէն է: Այս մասին որոշ գաղափար կուտայ ՀՍՍՀ դատախազութեան քննչական բաժնի պետը Գ. Սարկիսեան, երբ կը հաստատէ, թէ «Մեր Հանրապետութեան առանձին քաղաքներում եւ շրջաններում արձանագրուած բոլոր յանցագործութիւնների 30 տոկոսից աւելին կազմում են խուլիգանական գործողութիւնները, որոնց հետեւանքով զգալի վնաս է հասցւում հասարակութեանը» («Սով. Հայաստան», 1971 Մարտ 11):

Հուլիկանական յանցանքներու [illegible]կան քննութիւնը, անցնող երկու տարիներուն (1969 եւ 1970) ցոյց տուած է, որ յանցաւորներուն 70 տոկոսը իր [illegible] հանդէպ ունեցած է կոպիտ, զուտ կամ անտարբեր վերաբերում, իսկ 76,5 տոկոսը ընդհանրապէս անփոյթ գտնուած է հանրային կեանքին նկատմամբ: Ձերբակալուած անձերէն 58 տոկոսին մօտ չեշտուած էր սանձարձակ բնաւորութեան գիծը: Ուսումնասիրուած անձերէն 64,7 տոկոսին մօտ նկատուած է անտարբերութիւն ինքնազարգացման նկատմամբ, իսկ 40 տոկոսը ունի հետեւեալ արատները — չափազանցեալ գործածութիւն ոգելից խմիչքներու, հակում դէպի խաղամոլութիւն եւ սեռական սանձարձակութիւն — 40 տոկոսը աշխատանքէ զրկուած է ձեւականօրէն, իսկ 13 տոկոսը վարած է պորտաբոյծ կեանք:

Հուլիկանութեան ցաւոտ հարցին քննութեամբ զբաղեցաւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, Նոյեմբերի առաջին օրերուն (*): Նախագահութեան մտադրութիւնը եղաւ քննել 1966ի հրամանագրի հրապարակումէն ցայսօր կատարուած աշխատանքին արդիւնքը՝ հուլիկանութեան դէմ մղուող պայքարին մէջ:

Ժողովը հաստատեց, թէ որոշ աշխատանք կատարուած է այս ուղղութեամբ: Պատկան մարմինները, ինչպէս Ներքին նախարարութիւնը, դատախազական եւ շրջանային խորհուրդներ եւ այլ մարմիններ, միջոցներ ձեռք առած են պայքարին ուժեղացման համար: Շնորհիւ այս միջոցառումներուն, հուլիկանութեան դէպքերը Հայաստանի մէջ վերջին տարիներուն որոշ չափով նուազած են:

Ճշդենք, որ որոշ բացատրութիւնը կը գործածուի նման առիթներով, երբ արդիւնքը անդոհացուցիչ նկատուի: Արդէն ժողովը անբաւարար գտաւ ձեռք առնուած միջոցները, քանի որ «այն շարունակւում է մնալ որպէս տարածուած յանցագործութիւններից մէկը»:

Հուլիկանական դէպքերուն մեծ մասը կը կատարուի փողոցներու եւ հանրային վայրերու մէջ: Յանցաւորներուն մէկ մասը իր տգեղ արարքները կը կատարէ գինով վիճակի մէջ: Դժբախտաբար, ինչպէս կը հաստատէ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը, հուլիկաններուն մէջ «զգալի տոկոս են կազմում անչափահասները»:

Ոգելից խմիչքներու անհարկի գործածութիւնը դժբախտ դեր ունի յանցագործութիւններուն մէջ: Ճշդենք, որ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը նկատի առնելով այս երեւոյթը, այլ ժամանակ՝ ալքոլ պարունակող խմիչքներու գործածութեան լայն տարածումը երկրին մէջ, 1971 Մայիս 6ին [illegible] օրինագիծ մը մշակեց՝ խըս[illegible] պատժական օրէնքները: Նոր օրէնքները, որ հրապարակուեցան Հայաստանի մամուլին մէջ, Յունիս 8ին («Սով. Հայաստան», 1971 Յունիս 8) գործադրութեան կը դրուի 1972 Յունուար մէկին:

Նախագահութիւնը իր վերջին նիստին նկատեց, թէ առեւտրական կանոնները [illegible] խմիչքներու վաճառքին [illegible] ոգելից ըմպելիներ կը [illegible] առեւտրական եւ սնունդի այն[illegible]ներու մէջ, ուր անոնց վաճառումը խստիւ արգիլուած է օրէնքով: Յաճախ ոգելից խմիչքներ կը ծախուին անչափահասներու: Միւս կողմէ «Տեղական սովետների գործկոմները եւ ներքին գործերի մարմինները հարկ եղած միջոցներ չեն ձեռնարկում նրանց նկատմամբ, ովքեր զբաղւում են ինքնաթոր օղու եւ կեղծած գինու վաճառքով»:

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան կարծիքով տեղական խորհուրդներու գործադիր կոմիտէները, հանրային կազմակերպութիւնները, Ներքին նախարարութիւնը, դատական մարմինները անբաւարար չափով կը կատարեն իրենց պարտաւորութիւնները, որուն հետեւանքով զգալի կերպով տկարացած է պայքարի թափը հուլիկանութեան դէմ: «Աշխատաւորների դեպուտատների տեղական սովետների գործադիր կոմիտէները, հասարակական կազմակերպութիւնները, աշխատաւորների առանձին կոլեկտիվներ, ինչպէս նաեւ Ներքին Գործերի մինիստրութեան, դատախազութեան եւ դատական մարմինները դեռեւս անբաւարար են կատարում ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի նախագահութեան հրամանագրի պահանջները··· Տեղական սովետների գործկոմների անբաւարար ուշադրութեան եւ ղեկավարութեան հետեւանքով ժողովրդական դրուժինաները զգալիօրէն թուլացրել են իրենց աշխատանքը»:

Նախագահութիւնը նկատողութեան կ'առնէ նաեւ այն փաստը, թէ հանդուրժողական ոգի կը տիրէ այս մարզին մէջ: Կայ յանցանքները ծածկելու կամ զանոնք մեղմելու ձգտում, ձեւական քննութիւններէ եւ պարզ դատապարտումներէ դուրս չելլելու միտում եւայլն:

Ասիկա ընդհանրացած երեւոյթ մըն է Խորհ. Միութեան մէջ, որուն կենցաղին մաս կը կազմէ ան հինէն ի վեր:

Այս իրողութեան կ'անդրադառնար, անուղղակի ճամբով, Ն. Ց[illegible] «Օրէնք՝ տառ եւ ստեղծագործութիւն» յօդուածով, որ լոյս տեսած էր «Իզվեստիա»յի մէջ, 1970 Հոկտեմբեր 10ին («Սով. Հայաստան» զայն թարգմանաբար հրատարակած էր Հոկտեմբեր 13ի իր թիւով):

Խօսելով յանցանքները պատժելու, զանոնք մեղմելու կամ թեթեւ նկատառութեամբ մը հարցը փակելու ընդհանրացած երեւոյթին մասին, Ն. Ց[illegible]թինեան նկատել կուտայ, թէ «ցաւօք սրտի, լինում են մարդիկ, որոնք փորձում են իրաւական նորմաներից զատ վարուել «[illegible]բել» ձեւամոլութեան դէմ պայքարելու բարձր նշանաբանով: Նրանք «փաստարկում են» մօտաւորապէս այսպէս․ օրէնքը, որպէս թէ, լաւ է, բայց նա գիտէ՞ք ինչ, հնացել է, կամ հաշուի չի առնում տեղական պայմանները ու առանձնայատկութիւնները: Ուստի, հարկաւոր է առաջնորդուել ոչ թէ օրէնքի «տառով», այլ նրա ընդհանուր «ոգով», ուրիշ խօսքով՝ օրէնքի ուղղակի պահանջները փոխարինել «նպատակայարմարութեան» սեփական նկատառումներով»:

Խորհրդային վարիչները, անշուշտ, չեն անգիտանար, թէ օրէնքի գործադրութեան նկատմամբ բանաձեւուած այս իւրայատուկ մեկնութիւնը կը բխի երկրին ներքին կացութենէն, որուն ծանօթ են իրենք բնականաբար:

Հուլիկանութիւնը, մասնաւորապէս երիտասարդութեան մօտ, ընդհանուր ցաւ դարձած է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մէջ հաւասարապէս: Սանձարձակ կեանք վարելու, բարոյական նորմերը անտեսելու ձգտումը՝ իրենց յարակից երեւոյթներով, օրուան գլխաւոր մտահոգութիւնները դարձած են արեւմտեան, ինչպէս նաեւ արեւելեան երկիրներու մէջ:

Ցաւալի է, որ հուլիկանութիւնը տասնամեակներէ ի վեր արմատ ձգած է Հայաստանի մէջ եւս, գրաւելով ընդհանուր յանցագործութեան աւելի քան երեսուն տոկոսը:

ԺԻՄԷՆ

(*) Ժողովին տեղեկատուութիւնը տեսնել «Սով. Հայաստան»ի 1971 Նոյեմբեր 4ի թիւին մէջ:

ԱԼ ՔԱՓՈՆԷԻ ՎԱԽՃԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սակայն Շիքակոյի կաշառուած դատաւորները՝ դրամական երաշխաւորութեան մը փոխարէն՝ զանոնք ազատ արձակել կուտան:

— Ալ Քափոնէ այս քաղաքին միակ տէրն ու տիրականն է, — կ'ըսէ ոստիկան ենթասպայ մը:

Բայց Փիզիքապէս Ալ Քափոնէ հիւծած է․ հազիւ երեսուն տարեկան, ան յիսունի տպաւորութիւն կուտայ․ եւ անկումը մօտալուտ է:

1928ին, Միացեալ Նահանգները կ'ընտրեն նոր նախագահ մը, որ կը կոչուի Հերպըրթ Հուվըր: Հուվըրի առաջին գործը կ'ըլլայ երկիրը մաքրել կանկսթէրներէն: Բայց նահանգային կառավարութիւնները կը մերժեն գործակցիլ անոր հետ: Հուվըր մէկ մարզի մէջ իրաւասութիւն ունի միջամտելու նահանգներու քաղաքական կեանքէն ներս, այդ ալ ելեւմտական հարցերուն մէջ է: Ֆետերալ քննիչներ կը ղրկուին Շիքակօ եւ կը քըննեն տուրքերու տոմարները եւ ձերբակալել կուտան զեղծարարները:

Ալ Քափոնէ կը հասկնայ, որ այլեւս վերջ գտած է իր իշխանութիւնը: 1931 Յունիս 26ին, կը հաւաքէ իր բոլոր օգնականները եւ գործակիցները եւ անոնց կը յայտարարէ, որ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է գործը շարունա–

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐԲԵՐԷՆ

ՀՕՐԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Գանդոնի մէջ փողոցի մը անունը Ժատ դրած են, որովհետեւ տեղացիները նախընտրութիւնն ունին յամկաքարին եւ թէեւ ոսկերիչներու այդ չքեղ թաղին մէջ կարելի է գտնել ամէն կարգի ադամանդներ եւ այլազան գոհարեղէններ պճնազարդարուած թանկագին քարերով, բայց առաւելաբար Չինացիները յամկաքարն է, որ կը նախընտրեն, այսինքն ժատը:

Այդ փողոցը այցելող մը պիտի զարմանայ տեսնելով որ ան զատորոշուած է փայտէ որմնափակով մը, յարակից կահկարասիներու, ոսկերչական նուրբ նորահնար գործիքներու եւ զարդարանքներու փողոցներէն: Եւ այցելուն այդ տեսարանները դիտելով հաւանաբար կարծէ թէ երեւակայական տարօրինակ վայրի մը մէջ կը գտնուի:

Այդ տեղի խանութները սովորաբար զերծ են ապակիէ եւ շրջապատուած են վանդակակերպ ոսկեզօծ փայտերով, իսկ փողոցէն բաժնուած են տերեւախիտ ճիւղերով նոյնպէս ոսկեզօծ, կազմելով հազուադիտ ծածկոց – վարագոյր մը եւ ներսի տեղաւորուած իրերը հազիւ ամբողջովին տեսանելի են:

Այս փողոցը ինչպէս այլուր՝ այնքան նեղ է, որ երեք հոգի միասին հազիւ կրնան քալել: Մանաւանդ անձրեւի եղանակին կը վերածուի երկար ադուգայի — ջրանցքի մը, խոնաւ, միգամած եւ բոլորովին անհրապոյր:

Այդ օրերուն ներսի ոսկեփայլ զարդարանքը կը աժգունի, վերածուելով տըխրամած առեղծուածի մը: Առարկաները եւ անհամար ցուցափեղկերու բովանդակած գեղօններէն միայն կանանչ զըմրուխտը, կապուտակ լեղակաքարը, եւ մանաւանդ յամկաքարը կը ճառագայթեն:

Դուրսէն կարելի է տեսնել Չինացիները, որոնք իրենց ճերմակ, կապտորակ եւ մանիշակագոյն հագուստներով կը նմանին հողմի – խեղկատակներու: Դեղնորակ լուսնի գլուխներով մարդիկ ճռճռացող ճերմակ մուկերու յարաշարժ ելեւէջներով ինչ որ գործի են լծուած իրենց երփներանգ ցուցատախտակներու ետին:

Այս փողոցին մէջ էր որ կ'ապրէր Հէյ-Հէյէ. հոս էր իր աշխատանոց բնակարանը. ան իր ամբողջ կեանքի տեւողութեան պատեհութիւն չէր ունեցած անցնելու այս փողոցի փայտէ բաժանմունքէն անդին:

Եւ հիմա էր, որ կը հեռանար առաջին եւ վերջին անգամ իր աշխատանոց–տունէն, անխուսափելի մահուան առաջնորդութեամբ:

Իր անշունչ մարմինը փոխադրուեցաւ մեռելախուց. պզտիկ մասնաւոր անկներ, մեռելներու յատկացուած թաղի մը մէջ, ուր կը զետեղուին առհասարակ մինչեւ որ իրենց թաղումը կատարուի:

Հէյ–Հէյի հինգ տղաքները անմիջապէս ապսպրեցին եւ փութով ունեցան երեք դագաղներ, արծաթէ դագաղ մը, փղոսկրէ դագաղ մը եւ հաճոյաբոյր ճանդան փայտէ շինուած երրորդ մը իրարու մէջ զետեղուած, եւ իրենց հայրը խնամքով զմռսելէ ետք տեղաւորեցին այդ եռայարկ դագաղին մէջ. արտակարգ յարգանքով, մասնաւորապէս հօր հանդէպ դարաւոր օրինականացած պարտաւորութիւնով:

Ըստ սովորութեան դագաղը կը պահուէր մեռելատունը մինչեւ որ կրօնաւորպետը որոշէր թաղման օրը:

Մինչ այդ անսպասելի կերպով տղաքը ենթարկուեցան կատարեալ յուսախաբութեան, երբ վերահասու եղան որ իրենց հայրը պարտամուրհակներէ զատ ո՛չ մէկ կարեւոր գումար մը ձգած էր իրենց: Իսկ խանութին բովանդակած զանձը ծախելով հազիւ կրնային իրենց հօրը պարտքը վճարել: Մինչդեռ կ'ենթադրէին թէ իրենց հայրը շատ հարուստ է եւ կրնան դիւրութեամբ վճարել երեք փառաւոր դագաղներու գինը, նաեւ զմռսումի եւ յարակից պարտ ու պատշաճ ծախքերու գումարը:

Այս կրկնակի անակնկալ դժբախտութենէն երեք օր ետք դագաղավաճառը իր պահանջագիրը ներկայացուց, եւ երբ տեղեկացաւ իրողութեան, լաւ, ընդունուած պատշաճ քաղաքավարութեամբ․

— ··· Մենք կ'ընդունինք սահմանափակ ապառիկ մը եւ առ այդ իրաւունք պիտի չունենաք թաղելու ձեր հայրը, եւ մինչեւ վճարէք ձեր պարտքը ըստ օրէնի դագաղը պէտք է մնայ մեռելատուն:

Արտակարգ պատահար մը չէր եղածը, մեռելներ կային տարիներով մեռելատունը սպասող մինչեւ իրենց տէրերը կամ մօտաւոր ազգականները յաւելեալ պարտքը վճարելով կարենային հողին յանձնել զանոնք:

Խեղճ ոսկերչին տղաքը դարձեալ խորհուրդի նստեցան ճար մը գտնելու համար, ձրի կամ առանց դագաղի թաղում մը մեծ անարգանք կը համարուէր հանրութեան կողմէ: Ուստի որոշեցին ամէն միջոցի դիմել իրենց պարտականութիւնը կատարելու համար:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(1 – Շար․)

կել: Եկած է հրաժեշտ առնելու բոլորէն եւ խուլ, ինչպէս քնած ըլլար: Կը հանէ չէքերու տետրակը եւ նուէր մը: Կը հանէ չէքերու տետրակը եւ խրաքանչիւրին կը գրէ համապատասխան գումար մը՝ 5000 տոլար նուազագոյնը եւ 327.000 տոլար՝ առաւելագոյնը:

Ուրիշ օր մը, ուշ գիշերին, երբ Ալ Քափոնէ կը մտնէր Փրերի պողոտայի իր տունը, արդէն ամբողջ թաղը կը գտնուէր պաշարման տակ: 600 ոստիկաններ դարանակալ կը սպասէին մութին մէջ: Ցաւ չանցած՝ 400 օգնական ոստիկաններ կը միանային առաջիններուն: Տանիքներու վրայ, ծառերուն եւ պատերուն ետեւը դիրք բռնած կը սպասէին իրենց մեծաւորի հրահանգին՝ գործածելու համար իրենց արդիական զէնքերը:

Առտուան ժամը եօթին, սպաներէն մէկը վար իջաւ ինքնաշարժէն եւ բարձրախօսին միջոցաւ պոռաց.

— Ալ Քափոնէ՛, յանձնուէ՛, եթէ ոչ՝ ողջ դուրս չես ելլեր:

— Համբերութիւն, մի կրակէք, հիմա կ'իջնեմ:

Կը հագուի: Հագուստները շտկելէ ետք կը գնայ դէպի դուռը եւ մեծ դուրս ելած՝ կը ձերբակալեն զինք ու անմիջապէս կ'առ – ձերբակալեն Շիքակոյի բանտը: Դատը տեղի կ'ունենայ 16 Հոկտեմբերին: Այս անգամ դատաւորները անդրդուելի կը մնան: Ալ Քափոնէ կը դատապարտուի 50.000 տոլար տուգանքի եւ 11 տարի ժամանակաւոր աշխատանքի: Յաջորդ օրը, կը փոխադրուի Ալքաթրազ, այդ տխրահռչակ արգելարանը:

Ալքաթրազ բանտը շինուած է Սան Ֆրանսիսքոյի դիմաց, բարձր ժայռի մը վրայ: Ժայռին եւ ցամաքին միջեւ կայ լայն նեղուց մը, ուրկէ կ'անցնին վտանգաւոր հոսանքներ: Հոն կը վխտան նաեւ շնաձուկեր, որոնք անկարելի կը դարձնեն որեւէ փախուստ:

Ալ Քափոնէ հոն կը հասնի կէսօրէ ետք, ժամը հինգին: Հազարաւոր ոստիկաններ դիրք կը բռնեն քարափին վրայ: Բանտին տնօրէնը զինք կ'ընդունի գրասենեակին մէջ եւ անոր կուտայ 27.312 թիւը: Նոյն օրը, ծովափին մօտ, կին մը կը վարձէ տուն մը, որուն պատուհանէն կարելի է միշտ տեսնել բանտը: Այդ կինը ֆրանսական ծագում ունի եւ կը կոչուի Մարի Տիւմալ, մէկ խօսքով Ալ Քափոնէի կինն է՝ Մաէ:

Ալ Քափոնէ առանց տրտնջալու կ'ընդունի բանտին խիստ տխիփլինը: Կ'արթննայ ժամը 6,30ին եւ իրիկուան մինչեւ ժամը հինգուկէսը՝ կ'աշխատի բանտին լուացարանին մէջ: Բանտին մէջ ունի երդուեալ թշնամիներ, որոնք վճռած են զայն ողջ դուրս չհանել Ալքաթրազէն: Ու ծայր կուտայ մահափորձներու շարան մը: Լուացարանի գործաւորներէն մէկը՝ Գիլ Քոլիր կ'ապտակէ զայն, կը թքնէ երեսին: Ալ Քափոնէ չի պատասխաներ: Քանի մը օր ետք, առաստաղէն կ'իյնայ երկաթի խոշոր գանգուած մը եւ քիչ կը մնայ, որ Ալ Քափոնէի մարմինը ճզմուի:

Չորս ամիս ետք, բանտի չարժամարահի մուտքին առջեւ, Ճէյմս Լուքաս կանկըստերը կը յարձակի վրան եւ մկրատով կը վիրաւորէ անոր կռնակը: Բայց Ալ Քափոնէ իր կուրծքը պաշտպանած էր հաստ կտաւէ լաթով մը, որ ունէր մէկ սանթիմեթր հաստութիւն. այդ պատճառով մկրատին ծայրը չհասաւ իր մորթին իսկ:

1939 Նոյեմբեր 16ին, ազատ կ'արձակուի: Անմիջապէս հին զինակիցները կը փութան մօտը եւ կը խնդրեն անոր գործակցութիւնը՝ զանազան ձեռնարկներու համար:

— Սենտիքան միշտ կը գործէ, — կ'ըսէ մէկը, բայց պէտք ունի գլուխի մը:

Բայց Ալ Քափոնէ հրաժարած է սատանայէն եւ անոր գործերէն: Կը զբաղի իր ընտանիքով, մանաւանդ իր մէկ հատիկ զաւակով եւ կը շարունակէ իր բարեգործութիւնները:

1947 Յունուար 23ին, կանչել կուտայ Ս. Փաթրիք եկեղեցւոյ քահանան, կը խոստովանի, կը հաղորդուի, եւ երկու օր ետք՝ կը մեռնի:

Սենտիքայի բոլոր անդամները, Միացեալ Նահանգներու չորս ծագերէն կը ժամանեն Շիքակօ: Խոշոր ծաղկեպսակի մը վրայ կարելի է կարդալ.

— Ալ Քափոնէ, մեր առաջինը:

Հոգեհանգիստը կը կատարէ Ուիլեըմ Պաուի քահանան եւ թափօրը ճամբայ կ'իյնայ: Դագաղին ետեւէն կը քալեն հարիւր սեւ ինքնաշարժներ, սեւ ժապաւէններով զարդարուած: Առաջինին մէջ են մայրը, քոյրը եւ երեք եղբայրները: Օդանաւ մը կը լուսանկարէ արարողութիւնը: Քսան հազար հոգի խռնուած են գերեզմանատան մէջ: Գլինձէ դագաղը դանդաղօրէն կ'իջնէ փոսին մէջ: Եւ այս մղձաւանջային լռութեան մէջ յանկարծ կը բարձրանայ հեկեկանք մը. Թերեզան է: Մայր մը կ'ողբայ իր զաւակը:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ

ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Հարցազրոյց Աղքատախնամի նախագահին հետ)

Անթիլլի մտաւորականներու հանգստեան տան աշխատանքները լրացած ըլլալով, վերջին անգամ ուզեցինք այցելել եւ մեր ստացած տպաւորութիւնները գրի առնել առ ի տեղեկութիւն հանրութեան, այս առթիւ նոր հարցազրոյց մը ունեցանք վարչութեան նախագահ Պր. Նուպար Յովհաննէսեանի հետ, կարգ մը լուսաբանութիւններ ստանալու համար հետեւեալ նիւթերու շուրջ:

ՀԱՐՑՈՒՄ .— Ծանօթ է ձեզի որ հանգստեան տան շինարարական աշխատանքներուն մօտէն հետեւած ենք պարբերական այցելութիւններով: Վերջին հանդիպումին մեր տպաւորութիւնները եղան չափազանց գոհացուցիչ: Տունը իր արդիական կազմածներով կրնայ մրցիլ եւ նախանձը գրգռել ամէն տեսակէտով նոյնիսկ պետական նման հաստատութեան մը: Չէ՞ք կարծեր թէ անհրաժեշտ է պաշտօնական բացում մը կատարել եւ ներկայացնել այդ գեղեցիկ կառոյցը, հրաւիրելով պաշտօնական անձնաւորութիւններ որպէսզի գան ու տեսնեն Հայուն ձեռակերտը եւ մանաւանդ հայ համայնքը, որպէսզի անոնք եւս այցելելով հպարտանան ազգին պատիւ բերող այդ հաստատութիւնով:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ .— Երկար ժամանակ է կը մտածենք այդ մասին եւ կ'աշխատինք կարգ մը պաշտօնական անձերու ներկայութիւնը ապահովել նախապէս: Այժմ ուրախութեամբ ի վիճակի ենք յայտնելու որ ձեր ակնարկած այդ պաշտօնական բացումը հանդիսաւորապէս տեղի պիտի ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին եւ որու բարձր հովանաւորութիւնը ստանձնած է արդէն Օրիորդ Մարի–Մատըլէն Տիէնէշ՝ Ընկերային գործունէութեան նախարար եւ նախագահութիւնն ալ՝ ընդհ. քննիչ Պ. Ֆոլար: Սիրով կը հրաւիրուի նաեւ հայ ժողովուրդը, այցելելու հոծ բազմութեամբ կէսօրէ յետոյ ժամը 3էն սկսեալ:

ՀԱՐՑՈՒՄ .— Չափազանց գնահատելի աշխատանք մը տարած էք նման արժէքաւոր գործ մը գլուխ հանելու համար, ակնյայտնի է որ վարչութիւնդ ճիգ չէ խնայած եւ հոգիին լծուած է գործին, սակայն կարելի՞ է արդեօք տեղեկանալ թէ այդ գեղեցիկ շէնքի շինութիւնը իր ամբողջ կազմածներով քանի՞ արժած է:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ .— Մօտ 140 միլիոն հին ֆրանք: Այս առթիւ աւելորդ չըլլայ թերեւս գնահատանքի մեր խօսքը ընել անոնց որոնք շէնքի կառուցման համար դիւրութիւններ տուին:

ՀԱՐՑՈՒՄ .— Այդ գումարը ի՞նչպէս մէջտեղ բերուեցաւ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ .— Ազգերու Դաշնակցութեան բարձր քոմիսարիան բերաւ իր կարեւոր մասնակցութիւնը ինչպէս նաեւ Կիւլպէնկեան հաստատութիւնը: Կարգ մը նուիրատուներ նոյնպէս, իրենց նիւթական օժանդակութեամբ մեծապէս սատարեցին գործին:

Փոխառութիւն մը կնքած ենք 60 միլիոն հին ֆրանքի: Վարչութիւնը կը յուսայ այդ պարտքը գոցել ժամանակի ընթացքին հայրենակիցներու առատաձեռն նուիրատուութեամբ:

Վստահ ենք որ կարգ մը ազգայիններ իրենց ծնողաց յիշատակը վառ պահելու համար պիտի ուզեն սենեակներու կնքահայրութիւնը ստանձնել:

ՀԱՐՑՈՒՄ .— Նոր ծրագիրներ ունի՞ք նախկին հանգստեան տուներու արդիականացման մասին:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ .— Այո: Ինչպէս գիտէք, ժամանակին եւ նոյնիսկ ներկայիս Մոնմորանսիի եւ Անթիլլի շէնքերուն սենեակներուն մէջ, խճողուած կ'ապրին 3–4 պատսպարեալներ: Անշուշտ նախընտրելի է որ իւրաքանչիւրը ունենայ իր առանձին սենեակը, ինչ որ անկարելի է ներկայիս, ուստի ծրագիր ունինք եւ պիտի ջանանք յարկ մը աւելցնել Մոնմորանսիի շէնքին վրայ, կարենալ դարմանելու համար վերոյիշեալ անպատեհութիւնները, եւ գոնէ, փոխանակ 4ի, երկու անձի տրամադրուին սենեակները, ցնոր տնօրինութիւն:

Ունինք նաեւ ուրիշ ծրագիր մը: Սէն Ռաֆայէլի հանգստեան տան մէջ 10–12 սենեակներ աւելցնելու, կը ճգնինք այս ուղղութեամբ որպէսզի աւելի արդիական դարձնենք զանոնք եւ պատսպարեալներու կեանքը աւելի հանգստաւէտ դառնայ:

Պ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՐԺԷՔՆԵՐ՝

ԵԴ. ԷՔՍԷՐՃԵԱՆ

Մարսէյլի երաժշտական շրջանակներու մէջ ծանօթ եւ գնահատուած դէմք մը դարձած է Եդուարդ Էքսէրժան (Էքսէրճեան):

Երիտասարդ Հայը ոչ միայն շնորհալի դաշնակահար մըն է, այլեւ երաժշտական փնտռուած քննադատ մը, որ կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցի «Ֆիկարօ Լիթերէր»ի եւ այլ թերթերու ու հանդէսներու:

Ժէօնէս Միւզիքալ տը Ֆրանսի հետ բազմաթիւ շրջագայութիւններ կատարած է Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ դաշնակահար եւ դասախօս:

Մարսէյլի օփերան վերջերս ներկայացուց Ատոլֆ Ատամի մէկ գործը — «Փոսթիյոն տը Լոնժիւմօ»: Այս առթիւ քաղաքի օփերայի Բարեկամներու Ընկերակցութիւնը հրաւիրած էր երիտասարդ մեկնաբանը՝ դասախօսութեամբ մը ներկայացնելու ժԹ. դարու Ֆրանսական օփերայի երաժշտութեան այս գողտրիկ գործը:

Եդ. Էքսէրժան շատ յաջող գիծերով պատկերացուց դարաշրջանի երաժշտական կեանքը, անոր հակումները եւ տրամադրութիւնները: Ապա խօսեցաւ մեկնաբանելով Ատամի գործը:

Մարսէյլի երկու մեծ թերթերը՝ Փրովանսալ եւ Մերիտիոնալ, ինչպէս նաեւ Լը Սուար ու Մարսէյէզ գնահատական տողերով եւ նկարներով անդրադարձան հայ երաժշտագէտին դասախօսութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Տիգրան վերստին քնացող Սուլթանուհիին առջեւ գտնուելով ակնարկը անոր մարմնին վրայ յառեց:

— Խեղճ աղջիկ, մրմնջեց, դուն միայն սիրելու համար ծնած ես, մինչդեռ ճէմիլէ սպաննելու համար ալ ծնած էր:

Եւ թեթեւակի ծռելով շրթները քնացող Սուլթանուհիին կիսաբաց վարդագոյն շրթներուն տարաւ:

Այդ հպումէն Հայրիէ հառաչեց, անորոշ ժպիտ մը ունեցաւ եւ ձեռքերը թօթուելով, որպէս թէ խարուսիկ երազ մը բռնել ուզէր, Տիգրանը գրկեց ու արթնցաւ:

— Հոգեակս, Տիգրան, հո՞ս ես, ըսաւ սիրալիր կերպով, գիտե՞ս այս վայրկեանիս ինչ երազ տեսայ, թէ քեզ գրկիս մէջ բռնած էի ու ամբողջ ուժովս կը սեղմէի, բայց յանկարծ նշմարեցի որ դուն կը քարանայիր մինչդեռ իմ թեւերս աստիճանաբար կը սկսէին թուլնալ եւ գոլորշիներու վերածուիլ... Հուսկ յետոյ մարմնոյս մնացեալ մասն ալ գոլորշիի վերածուեցաւ եւ վերջապէս տեսայ որ քու բազուկներէդ կը բաժնուէի եւ դէպի վեր կը համբառնայի, մինչդեռ դուն վարը կը մնայիր ու իմ հեռանալս կը դիտէիր:

Հայրիէի այդ երազէն Տիգրան սարսռաց ու տժգունեցաւ:

Յիշեց թէ այն վայրկեանին երբ Հայրիէ այդ տարօրինակ երազը կը տեսնէր, իր ալ միտքը անոր վրայ տարօրինակ խորհրդածութիւններու տարուած էր:

Մանկամարդ կինը անոր տժգունութիւնը դիտեց:

— Տիգրան, ըսաւ անկողինէն յանկարծ վար ցատկելով, ինչո՞ւ համար այդպէս տժգունեցար, ուրեմն գէ՞շ երազ է այս տեսած երազս:

— Ոչ անուշս, ըսաւ Տիգրան: Ես երազներու չեմ հաւատար:

Եւ որպէսզի Սուլթանուհիին առաջարկելիք բաներուն համար զայն նախապատրաստէ, տափանօք անոր փաթթուեցաւ ու շրթները վերստին իր շրթներուն միացուց:

Հուսկ յետոյ երիտասարդն ու Հայրիէ վերստին այդ առաւօտեան նման, աչքերնին այդ անսպասելի երջանկութենէն փայփայելով տխմանին վրայ իրարու քով կը նստէին:

Հայրիէ իր այլանդակ երազը մոռնալով անոր կ'ըսէր.

— Հիմա, սիրելիս, պէտք է ճէմիլէի պատմութիւնը շարունակեմ, որովհետեւ այս պատմութիւնը գաղտնի դուռին հետ սերտ յարաբերութիւն ունի:

«Ով գիտէ, աւելցուց ան անորոշ արտայայտութեամբ մը, թերեւս այս թաքստոցը մեզի օգտակար ըլլայ»:

Երիտասարդ Թուրքերու մեղսակիցին աչքերը այդ յոյսէն դարձեալ փայլիլ սկսան:

— Սիրելի Հայրիէ, յանդգնութիւնը պիտի ունենայի՞ր տակէ անցնելու, հարցուց Տիգրան ուրախութեամբ:

Հայրիէ իր բոլոր ուժովը սիրահարին ձեռքը սեղմեց ու վճռական շեշտով մը պատասխանեց.

— Միթէ քիչ առաջ չըսի՞: Քեզի հետ ... այո՛:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Տիգրան խանդավառուած Սուլթանուհիին ձեռքը համբուրելով: Ուրեմն ասիկա պիտի ըլլայ:

— Ի՞նչպէս պիտի ըլլայ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

— Յետոյ պիտի ըսեմ: Այժմ դուն պատմութիւնդ շարունակէ, որովհետեւ գիս չափազանց կը հետաքրքրէ:

— Ո՛հ, որքան մեծ ուրախութիւն տըւիր ինծ Տիգրան, գոչեց Հայրիէ, երիտասարդին գլուխը կուրծքին վրայ սեղմելով: Երկուքիս համար ալ բաւական դրամ ունիմ... գոհարեղէններս ալ կան, ուստի կրնանք ո՛ր ժամուն որ ուզես ասկէ մեկնիլ, կը բաւէ որ վստահ ըլլանք թէ այս ստորուղիին միւս ծայրը պալատէն դուրս պիտի հանէ մեզ:

Եւ տափանօք աւելցուց.

— Ա՛հ աղուորիկ Տիգրանիկս, քու գիրկէդ զատ ուրիշ բան չեմ ուզեր. գիրկդ այնքան անուշ, այնքան քաղցր է որ երբեք պիտի չկարողանայի երեւակայել թէ այրի մը գիրկը այսքան անուշ կ'ըլլայ: Ուզանդ պիտի ընեմ... գերիդ պիտի ըլլամ... ստրուկդ պիտի ըլլամ, միայն կը բաւէ որ այդ գերիդ քիչիկ մը սիրես... ի՞նչ ընեմ ես այս ոսկիները, այս առանց սրտի գոհարեղէնները... երթանք Տիգրան, հեռանանք հեռաւոր երկիր մը երթանք եւ հոն ազատ ու երջանիկ ըլլանք... կ'ուզե՞ս ես ալ քրիստոնեայ ըլլամ... գիտցած եղիր թէ՝ ո՛ր ժամուն որ ալ ըսես պատրաստ եմ կրօնքդ ընդունիլ, որովհետեւ քանի որ մէկ մարմին պիտի ըլլանք, պէտք է ուրեմն միայն մէկ Աստուած ունենանք... Ով գիտէ միւս աշխարհին մէջ ինչեր կը պատահին ... ուստի կ'ուզեմ վստահ ըլլալ թէ հոն ալ հետդ պիտի ըլլամ...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Արեգնազ Կարապետեան եւ զաւակները՝ Արշալոյս, Պօղոս, Փաթրիսիա, Պ. Առաքել Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Կարապետեան եւ զաւակները՝ Տիրան, Յարութիւն եւ Լիւսի սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ԹՈՐՈՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը կարքի արկածի հետեւանքով, 52 տարեկանին:

Թաղումը տեղի կ'ունենայ այս Չորեքշաբթի:

Հաւաքուիլ Վիլ Ժիւիֆի գերեզմանատան մուտքին ժամը 15,45ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Հեղինէ Թորոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կ. Գալայճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թորոսեան եւ զաւակները (Թուլուզ), այրի Տիկին Ասլանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ասլանեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մ. Փիլոկիւլեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Գալուստ Թորոսեան (Հայաստան), այրի Տիկին Անկըրեան (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Ժանօ Մանուկեան եւ զաւակները (Կրընոպլը) եւ բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 21ին, 65 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Երեքշաբթի (Նոյեմբեր 23) ժամը 14ին Վիէնի Սէն-Մորիս եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Լեւոն Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Զատիկեան, այրի Տիկին Հռիփսիմէ Գալուստեան, այրի Տիկին Ալեքեան եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Լափաճեան, Սէօլէօզցի)

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Երեքշաբթի (Նոյ. 23) ժամը 15,45ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի գերեզմանատունը ժամը 17ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՄԾԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ.— Կառ տիւ Նոռէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթոպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝ 14,10, 15,10 եւ 18,10, իջնել քաղաքապետարանը:

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:
Տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 ֆր. — Խնամուած ճաշ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Օ. Մ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Մկրտիչ Պէրպէրեանէ 100 ֆր., իր հօր եւ հօրեղբօր՝ Ահարոն եւ Յովհաննէս Պէրպէրեանի յիշատակին, շրջանիս ողբացեալ ընկերներուն նուիրուած հողեհանգստեան պաշտօնին առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին բոլոր ընկերուհիները կ'ողբան մահը Կապոյտ Խաչի հիմնադիրներէն երէց ընկերուհի Տիկին Շնորհիկ Շահլամեանի:

Այս տխուր առիթով վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պր. Ալէն Պագըրճեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Խայիկեան 50, Դարբինեան ընտանիք 50, Պաղտասարեան ընտանիք 30, Տէր եւ Տիկին Տէրտէրեան 10 ֆր.:

Ինչպէս նաեւ շնորհակալութեամբ ստացած է տարաբախտ Տիկին Գորթոշեանի յուղարկաւորութեան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Նշան Գորթոշեան 50, Դարբինեան ընտանիք 20, Զաքարեան 10, Տէր եւ Տիկին Սահակեան 30 (Օժանդակ Միութեան), Օր. Անահիտ Արզումանեան 10, Մոմճեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Նազարեան Ազապապ 10 ֆր.:

Եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ողբացեալին զաւակներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Ս. ԺԵՌՈՄ.— Այրի Տիկին Խորտէքեան 20 ֆր. կը նուիրէ Ս. Ժեռոմի Կապոյտ Խաչին, Գէորգ Կիրակոսեանի մահուան առթիւ:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական նոյն բաժին — Պիւֆէ

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Պուրմայեան 30 ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Համբարձում Խանեանեանի մահուան ի յիշատակ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մելիքեան Սարմակ Առաքելի ծնած 1912ին, բանակ մեկնած է 1943ին եւ անկէ ետք լուր չկայ իրմէ: Զինքը կը փնտռեն իր եղբայրները՝ Սարէն, Գուրգէն եւ քոյրը՝ Վարսենիկ: Մօրը՝ անունը Շուշան: Նոր հասցէնին է Ալավերդեան 29 տուն, Էջմիածին (նախապէս Վաղարշապատ):

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Հայաստան *խումբ* Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Վռամեան *խումբ* Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ *խումբ* Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Շ. Միսաքեան *խումբ* Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ *խումբ* Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան *խումբ* Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի *խումբ* Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ԿՈՉ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մեր առաջին կոչով յայտնած էինք, որ յանձնախումբս հայաշատ արուարձանիս կեդրոնական մէկ թաղամասին մէջ գտած էր Հայ Մշակոյթի Տան համար յարմար շէնք մը:

Այժմ ուրախ ենք յայտնելու, որ շնորհիւ մեր հայրենակիցներու առատաձեռն նուիրատուութեան, արդէն իսկ գնած ենք յիշեալ շէնքը եւ սեփականութեան օրինական գործողութիւնները լրացուցած նոտարի միջոցաւ:

Սակայն այդ հին շէնքը կը կարօտի կարեւոր նորոգութեանց եւ բարեզարդումի, որոնց համար անհրաժեշտ արտօնագիրը վերջերս ստացած ենք պատկան իշխանութիւններէն: Հայ ճարտարապետ մըն ալ անձնուիրաբար պատրաստած է յատակագիծը եւ պիտի հսկէ նորոգութեան աշխատանքներուն:

Հարկ չկայ շեշտելու, որ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունը կոչուած է դառնալու մեր համայնքի բոլոր հայրենակիցներու ժամադրավայրը:

Մեր բոլոր Միութիւնները, առանց դաւանական ու գաղափարական խտրութեան, պիտի կրնան օգտագործել զայն իրենց ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն ու փոքրիկ հանդէսներուն համար:

Այնտեղ պիտի վերսկսի հայերէնի շաբաթական դասընթացքը, որ ընդհատուած էր Խրիմեան սրահի փակուելէն ի վեր: Մեր բարեսիրական, երիտասարդական, մարզական եւ այլ կազմակերպութիւնները այնտեղ պիտի կրնան սարքել իրենց դասախօսութիւնները:

Ներկայիս կուգանք դարձեալ դիմում ընելու ձեր հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն, վստահ թէ այս անգամ եւս պիտի չզլանաք ձեր անսակարկ եւ անվերապահ օժանդակութիւնը, հնարաւորութիւն տալու համար յանձնախումբիս, որ անյապաղ գլուխ հանէ շէնքին նորոգութիւնը, բարեզարդումն ու կահաւորումը, որոնք մեծ գումարներու կը կարօտին:

Ազգապահպանման նուիրական նպատակին ծառայող այս կարեւոր ձեռնարկին ձեր լուման տալով, հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը պիտի ունենաք անպայման:

Կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն:

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին.—
Madame D. HOVSEPIAN
20, Rue des Travailleurs
92 - Issy-les-Moulineaux

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԾՆՈՂԱՑ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ Առնուվիլի Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ երկու գիշերօթիկ աշակերտուհիներու տարեկան ծախքերը ստանձնած է, տարիք 6-12:

Դիմել Հայ Քոյրերու վարժարանը՝
73, Ավընիւ Հանրի Պարպիւս,
Առնուվիլ լէ Կոնէս
Հեռաձայն 985-01-79

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 ֆրանք
կանխավճար 75 ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

Chorale Arménienne de Paris

Direction A. BARTEVIAN

(Siège : 14, Rue Petit Paris (19e) — Téléph. : 208-99-22

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԵՐԿՍԵՌ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ

Ուսուցում հայ ժողովրդական եւ հոգեւոր երգերու եւ պատրաստութիւն համերգի
Երկսեռ երիտասարդութիւնը կը հրաւիրուի մասնակցիլ այս ազգօգուտ եւ գեղարուեստական միութեան, ուր պիտի գտնէ նաեւ ընկերական և ջերմ մթնոլորտ

Ներկայանալ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 19-21

32, Rue de Trévise Ազգ. Տան Ա. յարկը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 90 ֆր. — Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման — Տար. 115 ֆր. — Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI 24 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12273

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.273

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿՐՕՆՔՆ ՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տեսնելով Երեւանի իշխանութեանց ցոյց տուած բարեացակամ ու յարգալիր վերաբերումը Էջմիածնի եւ անոր գահակալ Վազգէն Ա.ի հանդէպ, մարդ կը սխալի մտածելու թէ կրօնքն ու եկեղեցին ի պատուի են այսօր մեր հայրենիքին մէջ:

Այս երեւոյթը, իր արտաքին արտայայտութեամբ, կը հակասէ կէս դար առաջ տիրող կացութեան: Ժամանակակիցները չենք մոռցած տակաւին, որ հազիւ բոլշեւիկեան վարչաձեւ հաստատուած, մեր երկրի կարմիր վարիչները հալածանք էին սկսած Հայաստանեայց եկեղեցւոյն եւ քրիստոնէական կրօնքին դէմ:

Առաջին առթիւ գրաւեր էին Էջմիածնի հաստութարեր կալուածները, թշուառութեան մատնելով Մայր Աթոռը:

Հրապարակ հաներ էին Բենիկ վարդապետն ու անոր քանի մը եղբայրակից անարժան կրօնաւորները եւ անոնց հակակրօնական քարոզչութեան համար հիմնած Ազատ Եկեղեցի պարբերականը:

Երկար կեանք չունեցան ուխտադրուժ այս սքեմաւորներուն սխրագործութիւնները: Ժամանակ մը օգտագործելէ վերջ զանոնք, բոլշեւիկները, ըստ իրենց աւանդական սովորութեան, քուրջի պէս մէկ կողմ շպրտեցին այդ հացկատակ կղերականները, ենթակայ՝ ժողովուրդի զզուանքին ու արհամարհանքին:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն, իշխանութեան տիրանալու առաջին օրերէն սկսեալ իր բացասական գործունէութեան գլխաւոր առանցքներէն մէկը դարձուց հակակրօնական քարոզչութիւնը, հետեւելով Լենինի, որուն վարդապետութեան համաձայն «կրօնքը ափիոն է»:

Կը թուի թէ այս մտայնութիւնը ի զօրու է այսօր ալ:

«Վ. Ի. Լենինը ընդգծում էր հակակրօնական պրոպագանդայի կարեւորութիւնը կրօնական մնացուկները յաղթահարելու գործում», կը գրէ Սովետական Հայաստան օրաթերթը 10 Նոյեմբեր 1971ի իր խմբագրականին մէջ, նուիրուած անաստուածութեան քարոզչութեան:

Խորհրդային Հայաստանի վարիչները «անաստուածութեան համալսարան»ներ բացին տեղ տեղ՝ կրօնքին հակադրելով գիտութիւնը, յաճախ իմաստակ դասախօսներու օգտագործումով:

Հալածուեցան եկեղեցի յաճախող երիտասարդները, մանաւանդ տիրացուներն ու դպիրները, որոնք գործօն մասնակցութիւն կը բերէին կրօնական արարողութեանց:

1933ին Խորէն Ա. Մուրադբէգեան կաթողիկոս խոր ցաւով գանգատեր էր Փրոֆ. Միշէլ Ժոնվալի թէ Էջմիածնի տաճարը զրկուած է դպիրներէ, որոնք կը վախնան շապիկ հագնելէ ու երգելէ, որովհետեւ Չեկան կ՚արձանագրէ անոնց անունները եւ յետոյ կը պատժէ զանոնք: Միշէլ Ժոնվալ, այժմ հանգուցեալ, հայերէնի դասախօս էր Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Վարժարանին մէջ եւ Հայաստանէ վերադարձին անձամբ պատմած է մեզի երջանկայիշատակ եղերամահ Հայրապետին այս գանգատին հետ նաեւ այլ մանրամասնութիւններ մեր հայրենիքին մէջ կատարուած հակակրօն քարոզչութեանց եւ հալածանքներու մասին:

Այս բոլորի հետեւանքն է եղած այն, որ ներկայիս Հայաստանի մայրաքաղաքի 750.000 բնակիչներուն համար մէկերկու փոքր եկեղեցիներ միայն կան Երեւանի մէջ, քանի մը քահանաներով:

Փոխուած է սակայն կառավարութեան վերաբերումը Էջմիածնի հանդէպ: Կրօնական գործերու պատասխանատու գործավարը այժմ կ՚այցելէ կաթողիկոսին: Այս վերջինը յաճախակի կը ճամբորդէ երկրէն դուրս: Կ՚այցելէ հայկական գաղութներուն, որ ի սփիւռս աշխարհի: Էջմիածնի տաճարը ամէն կիրակի կը լեցուի հաւատացեալներու բազմութեամբ, տօնավաճառի տպաւորութիւն ձգելով: Ցայտնի երգիչներ ու երգչուհիներ կը մասնակցին հանդիսաւոր պատարագներու երգեցողութեանց: Ծնունդի, Զատկի եւ այլ տօնական օրերու առթիւ կաթողիկոսին խօսած քարոզները կը ձայնասփռուին Երեւանի ռադիոկայանէն, ըսփիւռքի Հայութեան համար:

Նոր օրերու այս նոր քաղաքականութիւնը արգելք մը չէ սակայն, որ Համայնավար կուսակցութիւնը շարունակէ անաստուածութիւն քարոզել Հայաստանի մէջ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ - ՓԱՔԻՍՏԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

Քաղաքական դէտերու ուշադրութիւնը վերստին կեդրոնացաւ Արեւելեան Փաքիստանի վրայ, ուր, համաձայն Փաքիստանեան ձայնասփիւռին, Հնդկաստան ընդհանուր յարձակումի անցած է Ժեսօրի եւ Զիթակոնքի շրջաններուն մէջ:

«Հնդկաստան առանց պատերազմ յայտարարելու ամբողջական յարձակումի դիմած է», կը հաղորդէ ձայնասփիւռը, աւելցնելով, թէ յարձակող ուժերը կը ներկայացնեն ինը գունդ հետեւազօրք, չորս գունդ լեռնային պատերազմի պատրաստուած գինուորներ: Ասոնց զօրավիգ կը կենան հրասայլեր եւ օդանաւեր:

Միշտ նոյն հաղորդումին համաձայն կռիւներու ընթացքին Հնդիկները կրած են ծանր կորուստներ (90 սպաննուած, 160 վիրաւոր, հրասայլեր քանդուած) թէեւ սկզբնական շրջանին յաջողած են որոշ յաջողութիւններ ձգել յանկարծակի բերած ըլլալով Փաքիստանեան ուժերը:

Նոր Տելհի անմիջապէս հերքեց լուրը, ամբաստանելով Իսլամապը, թէ այս լուրերով «կ՚ուզէ ծանրացնել լարուած կացութիւնը»:

Այսուհանդերձ, ինչպէս նկատել կուտան օտար թղթակիցներ եւ, յատկապէս, «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթի Կալկաթայի թղթակիցը, հնդիկ զինուորականները ժամանակէ մը ի վեր ռազմավարութիւն մը ի գործ կը դնեն, որ կը ձգտի կարելի եղածին չափ մեծ թիւով Փաքիստանցի զինուորներ «անշարժացնել» սահմանին վրայ, որպէսզի Պենկալի ազատութեան մարտիկները հնարաւորութիւն ունենան հալածելու Փաքիստանեան տարտղնուած ուժերը երկրին տարածքին:

Հնդիկ զինուորականներ ընդունած են, թէ միջադէպեր կը ստեղծեն սահմանային շրջաններու մէջ, վերոյիշեալ ռազմավարութեան ուղղութեամբ:

Զօր. Եահիա Խան, Փաքիստանի նախագահը, Նոր Տելհիի առաջարկեց վերջ տալ ստեղծուած ծանր կացութեան երկու երկիրներու միջեւ: Տիկին Կանտի, Հնդկաստանի վարչապետը, մերժեց յայտարարելով, թէ զօրավարը եթէ իրապէս կ՚ուզէ հաշտութեան մթնոլորտ ստեղծել պէտք է նախ եւ առաջ ազատ արձակէ Շէյխ Մուժիպիւր Ռահմանը (Ամամի Լիկայի նախագահը), որ Պենկալի ինքնորոշումը կը պահանջէ, ինչպէս նաեւ պէտք է թոյլ տայ միլիոնաւոր գաղթականներուն վերադառնալ իրենց երկիրը:

Փաքիստանեան շրջանակները ընդունելով հանդերձ երկրին մէջ տիրող ծանր կացութիւնը կը յուսան, այնուամենայնիւ, թէ ի մօտոյ կարելի պիտի ըլլայ կազմել կառավարութիւն մը Արեւելեան Պենկալի մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑՈՅՑ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Շաբաթ օր, նախաձեռնութեամբ Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան, ցոյց մը տեղի ունեցած է Նիւ Եորքի Ռաքֆելլէր հրապարակը Ուիլսընեան սահմաններու ճշդումին տարեդարձին առթիւ:

Նիւ Եորքէն եւ այլ նահանգներէ եկած բազմաթիւ Հայեր թափօր կազմած, ցուցատախտակներով տողանցած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիէն Ռաքֆելլէր հրապարակը, պահանջելով Սեւրի դաշնագրի գործադրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ Սէնթ-Ամպրուազ եկեղեցին խուժելով երեք հազար իգապաշտներ կամ ինչպէս կ՚ըսեն՝ Սիւֆրաժէթներ, պակի մը արարողութիւնը խանգարած են «ձրի վիժում», «փոր մը չենք» պոռալով:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ահաբեկիչներ օդը հանեցին մեծ պանդոկ մը Հիւսիս. Իրլանտայի փոքր քաղաքի մը մէջ: Խափանարարական այլ դէպքեր ալ տեղի ունեցան վերջին օրերուն:

ՊԵԼԺԻՈՅ նոր դահլիճը պիտի կազմէ նախկին վարչապետը՝ Էյսքէն: Պրիւսէլ քաղաքի թաղապետական ընտրութիւններուն մէջ մեծամասնութիւն մը ապահովեցին Ֆրանսախօս ծայրայեղ կուսակցութիւնները: Քաղաքապետարանի 83 աթոռներէն 43ը կ՚անցնի ասոնց ձեռքը:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԵԱՆ զունդեր Քամպոճ մտան մաքրագործելու համար Հիւսիս. Վիէթնամցիներու պահեստները: Այս վերջինները միշտ ճնշման տակ կը պահեն մայրաքաղաքը:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին նախարարը յայտարարեց, թէ Թել Ավիվ տեղի չի տար Գահիրէի սպառնալիքներուն առջեւ: Ա. Էպան կ՚ակնարկէր Սատաթի վերջին ճառին

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, Պատը-Վիւրթանպերկի մետաղագործները գործադուլի դիմած են ամսաթոշակներու յաւելում պահանջելու համար: Առաջին անգամն է պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր որ նման ծաւալով գործադուլ մը ծայր կուտայ Դաշնակցային Հանրապետութեան մէջ, իսկ այս արհեստին մէջ՝ 1936էն ի վեր: 55 հազար բանուոր չեն աշխատիր Երկուշաբթիէն ի վեր եւ Երեքշաբթի 70 գործատուներ զոհ էին այս շարժումին: Բանուորները 11 առ հարիւր յաւելում կ՚ուզեն, գործատէրերը 4,5 առ հարիւր կ՚առաջարկեն, իրաւարար մարմին մը կ՚ուզէ հարցը կարգադրել 7,5 առ հարիւրի շուրջ:

ՑՈՒՐՏՆ ՈՒ ՁՄԵՌԸ աւեր կը գործեն Եւրոպայի մէջ, միայն Սպանիա, Փորթուկալ եւ Յունաստան զերծ կը մնան այս բնական կացութենէն: Ֆրանսայի մէջ ճամբու արկածները, շաբթու վերջ՝ 90 մեռեալ, 824 վիրաւոր էր (344ը՝ ծանր) եւ այս թիւերը առժամեայ էին: Լեռներու վրայ ալ արկածները շատ են եւ Զուիցերիոյ մէջ, Վալէի շրջանը, 15 գիւղեր կղզիացած են, ձիւնին պատճառով: Սկովտիոյ մէջ է սակայն որ ամէնէն ծանրակշիռ արկածը պատահած է: Վեց երիտասարդներ մեռած են Հայլանտներու մէջ, ցուրտէն:

ՌԻՎ-ՀԱՆՐԻՍ կօլիստ երեսփոխանը, որ կալուածային ընկերութեան մը անպարկեշտ գործունէութեան մասնակցած ըլլալու ամբաստանութեան տակն է, «քննիչ յանձնախումբ» մը կը պահանջէ: Ծանօթ է որ Ստրազպուրկի համագումարին մէջ, կօլիստները բանաձեւ մը ներկայացուցին առաջարկելով իրենց ընկերոջ արտաքսումը եւ հարցը պիտի քննուի Դեկտեմբեր 3ին:

ՓԱՐԻԶԻ Նորակառոյց մեթրոյի շրջանային ցանցի մէկ ճիւղին բացումը կատարուեցաւ Երեքշաբթի օր: Օպէռ կայարանը, որ աշխարհի մեծագոյնն է, բացուեցաւ եւ այլեւս կարելի է երեք վայրկեանէն Օփերայէն Էթուալ երթալ: Միայն Օպէռ կայարանը 400 միլիոն ֆրանք արժած է: 73 մեքենայացած սանդուխ ունի, 15 վերելակ, եւ գիծ փոխելու հնարաւորութիւն կայ մեթրոյի քաղաքային ցանցի 4 (թիւ 3, 7, 8 եւ 9) գիծերու հետ: Օպէռ կրնայ ժամը 100 հազար ճամբորդ ընդունիլ: Ներկայիս միայն թերմինիւս կայարան մըն է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ոստիկանութեան հակաթմրեցուցիչի բաժնի քննիչները առջի օր բռնած են չորս առեւտրախ ընողներ եւ մէկ ալ թմրեցուցիչի զոհ: Հինգերէն մէկն է 20 տարեկան ուսանող մը, Մելքանի, որ խոստովանած է թէ իր հայթայթիչներն են՝ Ժաք-Ժաք Քիսիքեան եւ Ա. Մարթինի: Քիսիքեանի հօրը տունը քիլօ մը զուտ հեռոյին գտած են, ըստ Օռռոի տեղեկութեանց:

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

Կոնքուռ գրական մրցանակը ստացաւ, Երկուշաբթի օր, Ժաք Լօրան, 4ի դէմ 5 ձայնով, Լէ Պէթիզ հատորին համար եւ քիչ ետք, ըստ սովորութեան Ռընօտօ մրցանակը կը տրուէր, որուն պիտի արժանանար Փիէր-Ժան Ռեմի Լը Սաֆ տիւ Փալէ տ՚Էթէ, 10ի վրայ 6 ձայնով:

Կոնքուռներու ակադեմիան անգամ մը եւս յուսախաբ ըրաւ բոլոր անոնք որոնք կը յուսային թէ գոնէ այս տարի, ակադեմականները պիտի չվարանին պսակելու երիտասարդ եւ անծանօթ բայց արժէքաւոր գրագէտ մը, ինչպէս ըրած էին 1945ին, մրցանակը տալով 26 տարեկան տղու մը:

Ժաք Լօրան նուազ կարդացուած է անշուշտ քան Սեսիլ Սէն-Լօրան եւ դժուար է համոզուիլ թէ այս երկու անունները մէկ հեղինակ կը ներկայացնեն: Բայց եւ այնպէս 52 տարեկանին, ամէնէն կարդացուած հեղինակն է (երկու անունները միասին առած):

Ռընօտոյի հերոսը, 34 տարեկան է, շրջանաւարտ Էնայէն (վարչութեան Ազգ. Դպրոց): Եղած է Հոնք-Քոնկ եւ կը խօսի Չինաստանի մասին «որ ամէնէն բացարձակ եւ ամէնէն կատարեալ աքսորն է զոր կարելի է երեւակայել»...:

Փիէր-Ժան Ռեմի չուզեր «մտաւորական» նկատուիլ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԻՐԼԱՆՏԱՆ

ԽՄԲ.— Այս օրերուն, երբ Հիւս. Իրլանտա ներքին տագնապալի շրջան մը կը բոլորէ եւ վերստին հրապարակ կուգայ Իրլանտայի միասնականութեան հարցը, հետաքրքրական է կարդալ աւելի քան վեց տասնամեակ առաջ գրուած յօդուած մը Իրլանտացիներու ազգային զարթնումին մասին, «Մերքիւր տը Ֆրանս»ի մէջ: Գրութիւնը թարգմանաբար հրատարակուած էր «Ազդակ» շաբաթօրեակի 1909 Սեպտ. 12ի թիւին մէջ:

Իրլանտայի ժողովուրդը տակաւին անգլեւսաքսոն ժողովուրդէն տարբեր ազգ մը կը կազմէ: Սակայն կարելի չէ ուրանալ, թէ մեծ չափով մը անգլիացած է, եւ ճիշդ այդ անգլիացումը ջնջելու համար է, որ լայն շարժում մը ստեղծուած է: Արդարեւ, ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ քաղաքական ինքնօրինութիւն մը, եթէ Իրլանտա շարունակէ Անգլիայէն փոխ առնել իր լեզուն, իր մտածումը, իր գաղափարները եւ գիրքերը, եթէ հարկադրուած պիտի ըլլայ «թշնամի»էն դիմել այն բոլոր բաներուն համար, որոնք կը սնուցանեն եւ կը վերակենդանացնեն միտքը: Ո՛չ մէկ բան կը պակսի Իրլանտայի, անգլիական քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը ջնջելու կամ գոնէ անոր հետ մրցելու համար իր հողին վրայ: Գերընտիր, անձնուէր եւ անշահախնդիր անձերու թելադրութեամբ խմբակցութիւններ կազմուած են, Իրլանտական Գրական Ընկերութիւնը, Կելտական Դաշնակցութիւնը, Իրլանտայի Ազգ. Թատրոնը, որպէսզի ժողովուրդը տէր դառնայ իր լեզուին, իր աւանդութիւններուն, իր գրականութեան, որպէսզի ճշմարիտ ազգային կրթութիւն մը ստանայ: Մամուլն ալ իր կարգին ուժ կուտայ այս ճիգերուն, ու միայն քաղաքական պայքար մը չէ որ կը մղուի, այլ միահամուռ ջանք մը կայ ցնցելու անտարբերութիւնները, թուլութիւնները, վերակենդանացնելու իրլանտական լեզուն հո՛ն ուր մեռած եւ կամ մահամերձ է ան: Եւ, վերջապէս, սնուցանելու ժողովրդական երեւակայութիւնը «հին օրերու պատմութիւններովը ո՛ւր Քուչուլէյն կ՚իշխէր, ո՛ւր Ֆինն յաղթութեան կ՚առաջնորդէր իր հզօր ռազմիկները, ուր Ուաղին կ՚երգէր»:

Սկիզբները՝ այս ջանքերը ծաղրանքով եւ ուսերու ցնցումով ընդունեցաւ Անգլիոյ մէջ: Գոռոզ Ալպիոն ուղեց անզուսպ ու տարօրինակ Իրլանտացիներուն մէկ քմահաճութիւնը նկատել զայն: Կելտական լեզուները մեռած լեզուներ էին անոր համար: Եւ սակայն քանի մը տարիէն ձեռք բերուած արդիւնքը հերքեց այդ բոլոր հեգնութիւնները: Ամէն տեղ անձնուէր ուսուցիչներ կելտական լեզուն կ՚ուսուցանեն, կ՚օգտուին անոր բազմերանգ ճոխութենէն: Այս շարժումը, զոր վաղանցուկ բան մը կը նկատուէր, կը շարունակէ տեւել եւ տարածուիլ:

Ի հարկէ ժողովուրդը խանդով կը պատասխանէ հրաւէրներուն եւ կոչերուն, որոնք կ՚ըլլան իր լեզուով եւ կ՚ոգեւորուի իր աւանդութեան եւ պատմութեան փառաւոր անցեալով. բայց զայն ա՛լ աւելի հրապուրելու եւ այս ճամբուն մէջ ամրապնդելու համար, քարոզիչները հանճարեղ միտք մը յղացան: Կամաւոր դերասաններու խումբեր, որոնք խանդավառ նախանձախնդրութիւն եւ յարատեւ հաւատք ունին, քաղաքէ քաղաք եւ գիւղէ գիւղ կը պտըտին եւ ժողովուրդին կը ներկայացնեն կելտական լեզուով թատերախաղեր, Իրլանտայի պատմութեան համբաւաւոր դէմքերը և դէպքերը վերակենդանացնող տռամներ: Ռընան կ՚ըսէր, թէ կելտական ցեղը ուժասպառ եղած է «երազները իբրեւ իրականութիւն ընդունելով»: Այսպիսի տրամադրութիւնով օժտուած ցեղ մը՝ զարմանալի չէ, որ կը հմայուի եւ կը յափշտակուի կելտական ներկայացումներէն եւ հաղորդակից դառնալով թովիչ անցեալի մը, կ՚ոգեւորուի խոստմնալից ապագայ մը պատրաստելու համար:

Մինչեւ այսօր հեղինակաւոր եւ անհանդուրժ կղերականութիւն մը դէպի եկեղեցին ուղղած էր այս խորհրդապաշտ ձգտումները, եւ Իրլանտայի անկումը որոշ չափով մը հետեւանքն է կաթողիկէ եւ բողոքական հակամարտ կղերին անմիտ տիրապետութեան: Այն օրէն ի վեր, որ ապարէզ իջաւ ուշիմ եւ միայն հասարակաց բարիքին համար մտահոգ ուժ մը, բարերար արդիւնքներ մեծապէս վերահաստատեցին իր ազդեցութիւնը: Փոխանակ լճանալու իր թշուառութեան մէջ կամ Ամերիկա եւ Աւստրալիա ապաստանելու — երկու ազատ երկիրներ, ուր, զերծ կղերական խնամակալութենէն, Իրլանտացին կը վերագտնէ իր բոլոր կորովն եւ յատկութիւնները — Իրլանտայի բնակչութիւնը կ՚ուզէ գործել իր իսկ օճախին մէջ: Եւ վարչական իմաստուն տնօրինութիւններ քաջալերած են այդ ձգտումը:

Այս շարժումին կարեւորութիւնը կարելի չէ ուրանալ: Հոգեկան ճշմարիտ վերածնունդ մըն է, որ կը կատարուի եւ նախաշաւիղն է նոր ու խոստմնալից բարօրութեան մը: Շատեր խնդացին մասնաւորականներու ճիգերուն վրայ, անհեթեթ կոչեցին անոնց վերածնութեան յոյսերը, — եւ սակայն իրականութիւնը հերքեց իրենց իմաստակութիւնները: Իրլանտացին միայն իր օրուան հացին պէտք չունի: Ան ուրիշ ամէն ազգէ աւելի կարօտ է երազի: Ռընան կ՚ըսէր, թէ ոչ մէկ ցեղ այնքան սերտօրէն կը հաղորդակցէր անբռնազբօսութեան հետ որքան կելտական ցեղը, եւ այնքան մեծ բարոյական կեանք մը կ՚ընծայէր ստորին իրերուն եւ էակներուն: Իրլանտացին օժտուած է «իրապաշտ բնութենականութեամբ» եւ ինքզինք ծաղումով ու ճակատագրով հաղորդակից կը զգայ բնութեան հետ. անոր մասին ունեցած խանդը աւելի անոր խորհրդաւորութեան քան գեղեցկութեան զգացումէն կը բխի. ան բնութեան չքնաղութեան վրայ կ՚աւելցնէ անբացատրելիին եւ սոսկալիին թովքը եւ հմայքը:

Իրլանտայի գաղափարապաշտ ոգին ազատ կը սաւառնի անդենականի մէջ, ինչպէս Պըրթոն հողին, իր քոյրը, եւ այդ երկրին ժողովրդական հէքեաթը մէկն է ամէնէն ճոխերէն՝ գրոյցներով, դիցաբանութիւններով, հաւատալիքներով, աւանդութիւններով, ամէն տեսակ աւելորդապաշտութիւններով: Ցակուին շատ մը նուիրական աղբիւրներ կան, շատ մը հրաշագործ քարայրներ, ողինեբէ յաճախուած շատ մը մենարաններ՝ Իրլանտայի դաշտերուն մէջ: Բնութեան այս զգացումը, երեւակայութեան այս մշտնջենի ստեղծիչ գործունէութիւնը բանաստեղծութեան յորդ աղբիւրներ են: Իրլանտացի գեղջուկը բանաստեղծ է: Ու նաեւ երաժիշտ է: Բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ երգի մրցահանդէսները միշտ անյագ բազմութիւն մը կը հաւաքեն:

Ասոնք ընդհանրապէս բացօթեայ տեղի կ՚ունենան: Ազգային եղանակները եւ նուագարաններն են, որ կը տիրապետեն հոն, տաւիղը և տկճորը, նոյնիսկ ռազմական հին պարեր կը ներկայացուին եւ ներկաները մեծ խանդավառութիւն կը զգան: Այս տրամադրութիւնները եւ ժողովրդական զրոյցներու ու հերոսական պատմութիւններու անսպառ մթերքը ծընունդ տուած են նոր շարժումի մը, որ իր առենին մեծ աղմուկ հանեց եւ որ այսօր հանրածանօթ է կելտական Վերածնունդ անունով: Միաժամանակ Սկովտիոյ եւ Իրլանտայի մէջ կելտական մեծ հոսանք մը սկսաւ, եւ եթէ Սկովտիա կրնայ պարծիլ իր Ֆիոնա Մաքլէօդ, Իրլանտա ունի իր Ու. Եիթսը, որ միեւնոյն ատեն իր բանաստեղծներուն ամէնէն կելտացին եւ ամէնէն տիեզերականն է:

Իրլանտա այսօր երգող թռչուններու բոյն մըն է, ըսած են, եւ հոն կը լըսուին ամէն տեսակ եղանակներ: Շատեր միայն ազգային աղբիւրներէ կը ներշնչուին եւ իրլանտական զգացումներ կ՚արտայայտեն անգլերէն կամ կելտական լեզուներով, ուրիշներ այդ ներշնչման կը միացնեն օտար ազդեցութիւններ: Առաջինները իրենց անձնական եղանակը կ՚երգեն, վերջինները՝ նորէն կ՚եղանակաւորեն երբեմնի երգերը եւ կ՚երիտասարդացնեն զանոնք: Երիտասարդներու փաղանգ մը կայ այսօր, որ մեծ խանդավառութեամբ նուիրուած է վերածնութեան գործին: Հմուտ թարգմանիչներ, որոնք միեւնոյն ատեն բանաստեղծներ են, կը վերակենդանացնեն հին բնագիրները. մէկը սիրային երգերը կը հաւաքէ, ուրիշ մը՝ աշուղներուն տաղերը. Օր. Հէլ Հէթանոս Իրլանտան կը ներկայացնէ, իսկ Լէյտի Կրիկորի անգլերէն կը թարգմանէ Իրլանտայի հին պատմութիւնները, Աստուածները եւ Ռազմիկները, Բանաստեղծները եւ Երազողները:

Հեղէն դիցաբանութիւնը եւ հնութիւնները ներշնչարան եղան անհամար բանաստեղծներու: Բոլոր կելտական զրոյցներն ալ, որոնք մեծ համբերութեամբ կը հաւաքուին եւ կը տարածուին, իրենց կարգին կը սնուցանեն երիտասարդ երեւակայութիւնները եւ նոյնքան ճոխ ու հրաշալի աղբիւրներ են որքան Յունաստանի եւ Հռոմի հէքեաթները: Բոլոր անոնցմէ, որ կը ներշնչուին աւանդավէպերէն Պ. Եից միաձայնութեամբ ողջունուեցաւ իբրեւ ամէնէն մեծը: Կիներն ալ չքեղ թափօր մը կը կազմեն այս փաղանգին մէջ:

Երկու խօսք ալ աւելի յանդուգն շարժումի մը մասին, զոր գլուխ հանեցին քանի մը երիտասարդներ եւ որ անսպասելի արդիւնքներ ունեցաւ: Երբ քանի մը տարի առաջ Իրլանտական Ազգային Թատրոնը հիմնուեցաւ, «իմաստուններ»ը հեգնութեամբ դիտեցին զայն, ինչ որ առնուազն բթամտութիւն էր, որովհետեւ այդ տեսակ ձեռնարկներ սովորաբար ամէն հաւանականութիւն ունին յաջողելու: Նախ ձեռնարկուները բացարձակապէս անշահախնդիր էին, յետոյ քարոզչութեան պատուական միջոց մը կը նկատէին զայն. յետոյ իրենք իսկ կը ներկայացնէին իրենց խաղերը եւ, վերջապէս, Թատրոնը ամէնէն ժողովրդականն է բոլոր արուեստներուն մէջ: Տռամի մը ներկայացումը կը համախմբէ եւ իրարու կը միացնէ հանդիսատեսները, միեւնոյն զգացումները, միեւնոյն յուզումները, միեւնոյն խանդավառութիւնները զգացնել կուտայ անոնց. ամբոխը կրթելու եւ ներշնչելու լաւագոյն միջոցն է: Բուն իսկ այս ձգտումով, ընկերութեան հիմնադիրները իրլանտական թատրոն մը ստեղծեցին, ու ամէն տեղ բեմեր կազմեցին, որպէսզի ժողովուրդը կարողանայ տեսնել իր աւանդութիւնները, իր պատմութեան մեծ դրուագներուն, ազգային եւ տեղական կեանքին ընտանի դէպքերուն ներկայացումը եւ հպարտանայ իր հարստութիւններով: Ծորճ Մուր, որ մեծագոյն գրագէտներէն մէկն է, ճշմարիտ խանդավառութեամբ գործակցեցաւ Եիցի: Փաղանգը չուտով ստուարացաւ: Շարժումը միշտ կը ձգտի ուժեղանալ, կատարելագործուիլ:

Ո՛չ մէկ տարակոյս, որ Իրլանտա պիտի ազատագրուի: Որովհետեւ վերագարթնած է ազգային ոգին պատմական այս կղզիին մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

ՀՕՐԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Անոնցմէ անդրանիկը հետեւեալ միջոցը արտայայտեց.

— Ես կ՚երթամ անմիջապէս Ճափոն, կը ջանամ ժամ դնով ձեռք ձգել չինական յասմկաքարեր, վերադարձիս սուղ գնով ծախելու, ինչպէս գիտէք հոս հազուագիւտ է այդ ապրանքը, այդպէսով կը տիրանամ շօշափելի գումարի մը, եւ մեր թանկագին հօրը թաղումը կը կատարենք շուքով:

Երկրորդ եղբայրը իր տարակուսանքը յայտնեց ըսելով՝

— Դուն մեծ բան մը չես շահիր այդ ադամանդներով, նախընտրելի է որ ես երթամ Հոնկ - Քոնկ որոնելու համար ափիոնի վաճառման զադոնի կեդրոն մը եւ արագօրէն տիրանալով բացառիկ հարստութեան կը փութամ աւելի շուտ քան թէ դուն եւ կը վճարենք դագաղներու գինն ու փառաւոր թաղման մը ծախքերը:

Երրորդը՝ ըստ իրեն, աւելի գործնական հետեւեալը առաջարկեց, պատճառաբանելով որ իր երկու եղբայրներուն յառաջ բերած դրամ շահելու փորձը ոչ այնքան շահաբեր է որքան իր հետեւեալ գործառնութիւնը զոր բաղատրեց խոր համոզումով:

— Ես կ՚երթամ Շանկայ եւ հոն քաջութեամբ եւ բացառիկ գործունէութեամբ կը հաստատեմ լումայափոխի կեդրոն մը: Նկատի առէք, որ բազմաթիւ օտար ռազմանաւեր կը խարսխեն հոն պարենաւորման կամ այլ նպատակներով: Փորձառութիւնը մեզ կը թելադրէ, թէ հոն աւելի դիւրին է բախտի տիրանալ, քան ժատի եւ թմրեցուցիչներու մաքսանենգութեամբ: Վստահաբար ես փութով պիտի յաջողիմ կարեւոր գումարի տիրանալ եւ պիտի չուշանամ պատշաճ կերպով թաղելու մեր անփոխարինելի հայրը:

Չորրորդ եղբայրը լալով, աղաչանօք ըսաւ իր եղբայրներուն.

— Իսկ ես պահապան կը մնամ մեր նուիրական հօր դագաղին մինչեւ ձեր վերադարձը: Ամէն առտու հոն դրուած թասերուն մէջ կը լեցնեմ աւանդական թէյը, կը դնեմ եւ կը զետեղեմ մշտավառ մեղրամոմեր, նոյնպէս ճանդանի բոյրով կը լեցնեմ խցիկը:

Իսկ մեր կրտսեր եղբայրը կը մնայ արհեստանոց - վաճառատունը, եւ կը ջանայ յարմար գնով ծախել այդ թանկագին ապրանքները եւ այդ հաստոյթով գոնէ մեր նախնեաց զոհաբերական առօրեայ ծախքերն ալ կրնանք հոգալ մեր հօրը պարտքերը վճարելէ յետոյ:

Այս խորհրդակցութիւններէն եւ թելադրական կարծիքներէն վերջ քանի մը անգամ խոնարհեցան դագաղին առջեւ եւ գացին դէպի խանութ իրենց հօր տունը անցընելու իրենց յետմիջօրեակը:

Անոնցմէ ոչ մին մտաբերեց իրենց փոքր եւ մէկ հատիկ քոյրը. մօրէ զրկուած, որ վաղուց մխ-մինակ հիմա ալ հօրը կորուստը կ՚ողբար, իր միակ ապաւէնը, առանձնացած աշխատանոցի ետեւի բնակատեղին: Ոչ ոք կը զբաղէր իրմով եւ ան նստած յարակից պարտէզ տանող կիսաբաց դրան շէմքին՝ յուսահատ կ՚ողբար իր ճակատագիրը դառնապէս լալով գլուխը խրած իր ծաղկուն մետաքսէ թեզանիքին մէջ...:

Ան չէր մոռցած եղբայրներէն մէկուն գերադաս խօսքը թէ՝

«Պարմանուհի աղջկան բաժինն կ՚ըլլայ լացն ու ըղձանքը, եղբայրներուն թողելով գործելու եւ վճռելու բաժինը»:

Ճիշդ է կուլար բայց ի՛նչ խղճ-փափաք ունենալը կ՚անգիտանար: Տուրջը կը դիտէր եւ այնպէս կը կարծէր թէ ամբողջ տունը զատարկուած է, եւ սատափէ կարասիներու փայլն իսկ կ՚աղօտանայ հետզհետէ:

Վերջին ծայր յուսահատ՝ մղձաւանջէ մը մղուած, մեքենաբար կը քաշէ վարսակալ յասմկազարդ ասեղը եւ կը փորձէ խրել իր կուրծքը, բայց այդ դիւրաբեկ զարդասեղը կը խուսափի ձեռքէն եւ կ՚իյնայ իր առջեւի յախճապակիէ սալայատակին վրայ եւ կը կոտրի:

Մենուհին կը ժպտի խորհրդաւոր եւ կ՚ենթադրէ.

— «Ուրեմն այս դիպուածով որոշ է որ ես բոլորանուէր սրտով չէի բաղձար մեռնիլ, եւ դեռ պիտի ապրիմ այլապէս նետասեղը չէր իյնար ձեռքէս եւ կոտրէր, չեղելով իմ իղձս դէպի ապրելու կողմը»: Իրաւ ալ անկեղծօրէն չէր ուզեր մեռնիլ եւ կը մտածէր սակայն.

— «Ի՛նչ բանի պիտի ծառայէ չմեռնելու փափաքս: Որովհետեւ նոյնքան զըրկուած եմ պատուական հօրս թաղման մասնակցելու պարտականութենէս: Այդ իրաւունքը եղբայրներուս միայն վերապահուած է: Ուրեմն ապրելու փափաքս բոլորովին անօգուտ է»:

Այսպէս փափկասուն աղջնակը անել մտածումներով տարուբեր մինչ իր ճակատագիրը կ՚ողբար՝ երբ յանկարծ գետինը իր ոտքերուն տակ սկսաւ շարժուիլ եւ ցնցել ամէն ինչ: Սենեակները իկել բարմէ բաժնող ծաղկուն պատկերը սկսան զողդղալ եւ շառաջնաձայն ճարճատել:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(2 - Շար.)

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԹԱՂԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ՔԱՌԹԻԷ ԼԱԹԷՆ)

1954ին յայտարարեցին թէ պիտի բարեփոխուէր Լատինական Թաղի ամէնէն հին եւ նշանաւոր սրճարանը՝ Լա Սուռս: Քանի՜, քանի՜ իրաւաբաններ, բժիշկներ, նոտարներ, գեղագործներ, որոնք, իրենց ուսումը աւարտելէ ետք, վերադարձած էին իրենց ծննդավայր գաւառը, սկսան վերյիշել իրենց ուսանողական կեանքը, երբ քանի մը ընկերներով կը հաւաքուէին գաւաթ մը գարեջուրի շուրջ: Անտարակոյս անոնց աչքին առջեւ կուգային Մատօն, Ֆրանսուազը, Իվլինը, եւայլն:

Չկայ այլեւս այս հին սրճարանը: Անոր տեղ բացուած է հիմա նոր տեսակի ճաշարան մը «Լիպոը Սեռվիս»:

Այսպէս, անհետացաւ ուսանողական կեանքին հին պատառներէն մէկը, իրեն հետ տանելով քիչ մը հին Քառթիէ Լաթէնը:

Լա Սուռս սրճարանը բացուեցաւ 1855ին, երբ Հօսման կը բանար Սէն–Միշէլի պողոտան, Թաղին ծուռումուռ փողոցներուն մէջէն:

Իսկոյն համբաւի տիրացաւ սրճարանը: Ուսանողները նախապատուութիւն տուին հաւաքուիլ սրահին ետեւի մասին մէջ, ժայռի մը մօտ ուրկէ կը ցայտէր շատրուան մը, տալով նաեւ իր անունը այս սրճարանին՝ Լա Սուռս:

Յետոյ, 1860էն 1870ական թուականներուն գրագէտներ ալ սկսան հաւաքուիլ հոն, Փիէռ Տիւփոն, հեղինակը «Երկու մեծ եզներ ունիմ»ին, Պառպէ տ'Օռվիլլի, Ֆրանսուա Քոփէ, եւայլն, որոնք նախապէս կը յաճախէին Մէօսիէօ Լը Փռէնսի «Թէատր» սրճարանը:

Երկրորդ Կայսրութեան վերջաւորութեան Քոմիւնառներ ալ սկսան յաճախել հոն: Այս ըմբոստները ծրագիրը յղացան օր մը հանել Պանթէոնը: Այս միտքը հաճելի թուելով ամբոխին, դէպի տաճար խուժեց թնդանօթներով եւ պայթուցիկներով: Սակայն պահապանը իսկոյն գոցեց պղնձեայ դուռները, արգիլելով ամբոխը որ ներս մտնէ: Այսպէս մեծ աղէտի մը առաջքը առնուեցաւ, որովհետեւ Պանթէոնը շինուած է հին քարահանքի մը վրայ եւ Սէնթ Ժընըվիէվ լերան տակը պարապ է: Եթէ Քոմիւնարները յաջողէին իրենց ծրագրին մէջ, պիտի փլէր ամբողջութեամբ Լատինական Թաղը: Բարեբախտաբար բանակն ալ օգնութեան փութաց եւ հարիւր գլխկներ գետինը փռուեցան եւ երբ յաջորդ առտու հանրակառք մը եկաւ զանոնք հաւաքելու, բանուոր մը կաւիճով կառքին վրայ կը գրէր « լեցուն » է՝ զուարճացնելով անցորդները:

Այդ թուականներուն Լատինական Թաղի սրճարանները կը լեցուէին նաեւ պճնամոլիկներ, պոռոտ հագուստներով աղջիկներու հետ, առանց նկատի առնելու ժամանակին ծանրութիւնը: Շան միսի եւ սեւ հացի վրայ շահաւէտ առեւտուր ընելէ ետք, կ'երթային զուարճանալ սրճարաններու մէջ, գայթակղեցնելով Փարիզցիները: Իսկ անոնց անպատկառ վարմունքը համայնքին ուղղուած բողոքագիրներու դուռ կը բանար:

Եթէ Սուռսը կը բաւականանար ուսանողներ գոհացնելով, միւս սրճարանները աւելի առաջ կ'երթային: Գոյութիւն ունէին կիներու գարեջրատուներ, ուր ոչ միայն խմիչքին, այլեւ ծառայող աղջկանը գինն ալ կար... Սպասարկող աղջկան թոյլ տրուած էր նստիլ յաճախորդին քով եւ ծախել համբոյր մը... ուրկէ ետք քանի մը ֆրանք կը սահեցնէին գրպանիկը, հասկցնելու համար թէ աւելի լաւ ճանչնալ կ'ուզէին զինք...:

Այս տեսակի սրճարաններ շատ կային մինչեւ 1900ական թուականները եւ Ժորժ Միլանդի «Լատինական Թաղ»ի իր յուշերուն մէջ, կը խօսի «Սիկարէթ» սրճարանի մը մասին, Ռասին փողոցին մէջ:

Պատերազմէն ետք, գրական դարձան Լատինական Թաղի գրեթէ բոլոր սրճարանները: «Լա Սուռս» կը յաճախէին Ալֆոնս Ալէ, Մալարմէ, Վիլիէ տը Լիլ Ատան եւ նշանաւոր Սափէքը որ բոլորին քիթէն կը բռնէր, երբեմն պատճառ դառնալով որ հանրակառքին անմեղ տոմսակավաճառը ապտակ մը ուտէր կնոջ մը կողմէ:

Օր մըն ալ տարօրինակ մէկը եկաւ հաստատուիլ «Սուռս» սրճարանը: Լայնեզերեայ գլխարկ մը կը կրէր, վերարկուին վրայ առասանները օղակի դեր կը կատարէին կոճկելով փայտի կտորներ իբրեւ կոճակ, վիզը ծածկուած էր կանացի մուշտակով մը եւ խոշոր կօշիկներուն վրայ կ'իյնար ճմռթկած տաբատ մը... Վերլէնն էր: Գինեմոլ, մեծ բանաստեղծը կը յառաջանար տատանելով: «Իմաստութեան» գրքին հեղինակը Սուռս չէր երթար միմիայն բանաստեղծութեան մասին խօսելու, այլ Ռէմպօն ետեւէն քաշելով կը պարպէր գաւաթ մը, հոգ չէ թէ ինչ ըլլար խմածը, իսկ մասնաւորապէս կը խմէր այն համբաւաւոր օղիները զորս Ալժերիոյ զինուորները Ֆրանսա կը բերէին:

Վերլէն կուգար «կանանչ ժամուն», ինչպէս կ'ըսէին, սեղանին վրայ կը նետէր գաւազանը եւ կը նստէր: Երիտասարդ Յոյն մը՝ Եանի Փափատիամանթոփուլոս որ իր անունը թարգմանեց եւ դրաւ Ժան Մորէաս, կուգար կը նստէր բանաստեղծին քով եւ մանրավէպեր կը պատմէր զարհուրելի առոգանութեամբ:

Յետոյ Վերլէն ոտքի կ'ելլէր եւ դէպի Վաշէթ կ'ուղղուէր եւ կամ Սոլէյ տ'Օռ քիչ մը շաղակրատելու եւ խմելու մինչեւ գիշեր...

Իրիկուն մը սկսաւ այս սրճարաններուն մէջ հայհոյանքներ ընել իր բարեկամ Քազալսի հասցէին.

— Դրամս կը գողնայ, աղտոտը, կը պոռար:

Ժիւլ Թելիէ դուրս ելաւ զգուշացնելու Քազալսը որ ներս չմտնէ, Վերլէն կրնար գաւաթը երեսին նետել:

— Ինչո՞ւ համար, ըսաւ Քազալս, ես յանցաւոր չեմ եւ սրճարան մտաւ:

— Ա՛հ, եկա՞ր, նստէ:

Քազալս դէմը կեցաւ եւ ըսաւ, ինչպէս կ'երեւի դիս կը դատապարտես թէ քեզմէ կը գողնամ:

— Ո՞վ ըսաւ, հարցուց Վերլէն:

— Մէկը զոր չես ճանչնար:

— Չեմ ճանչնա՞ր, լաւ դուրս կ'ելլեմ եւ պիտի տեսնէք թէ առաջին անձը որ դէմս ելլէ եւ զոր չեմ ճանչնար քիթը բերանը պիտի կոտրտեմ:

Բայց արգիլեցին:

Ուսանողներ ալ կը լեցուէին այս սրճարանները, սակայն նշանաւոր մարդոցմէ աւելի կը հետաքրքրուէին աղուոր աղջիկներով:

Վերլէնի մահէն ետք, Մօրէաս դարձաւ սրճարաններու իշխանը: Վաշէթ որ սրճարանին մէջ խորհուրդ կուտար երիտասարդներուն ամուր կենալ իրենց սկզբունքներուն վրայ:

Երբ սրճարան մը մտնէր, Վաշէթ, Սուռս կամ Ֆրանսուա Ա. արհամարհական կամ բոլորաձեւ ակնարկ մը կը նետէր սրահին մէջ, մոնոքլը կը հանէր եւ կը պոռար.

— Պոնժո՛ւռ:

Յետոյ տուն տեղ կ'ըլլար, լիրբ արտայայտութիւններով կը սաստէր յաճախորդները: Այս ծիծաղելի վիճակին համար Մաքս Ժագոպ զայն կը կոչէր Մաթամորէաս:

Գաւաթ մը սուրճը միշտ ալ զուարճալի տեսարան մը կը պարզէր: Օր մը շրթունքը հազիւ սուրճի գաւաթին մօտեցուցած, պոռաց.

— Աս ալ սո՞ւրճ է, զարշելի է:

Գաւաթը վերադարձուց սպասարկուին, որ խոհանոց տարաւ եւ միեւնոյն սուրճը վերստին բերաւ:

— Վերջապէս, ըսաւ Մօրէաս, ահաւասիկ սուրճը աս է:

Միեւնոյնը կ'ընէր միսին, ձուաղեղին, եւայլնի համար:

Իր կեանքի վերջին օրերուն քիչ անգամ կ'երթար այլեւս Վաշէթ կամ Լա Սուռս, թէեւ հաւատարիմ էր «կանաչ ժամուն», եւ երբ բարեկամ մը շնորհաւորեց իր յարատեւութիւնը, պատասխանեց թէ «սրճարան յաճախել չէ սակա, առենօք առտուան ժամը 8ին կուգայի եւ յաջորդ իրիկունը ժամը 8ին դուրս կ'ելլէի»:

Ասոնցմէ զատ, սրճարան կ'երթային նաեւ Ռաուլ Փոնշոն եւ Ժորժ Ֆուրէսթ նկարիչներ, գիւտարարներ, դերասաններ եւայլն: Մունէ Սիւլլին ախորժաբերը առնելէ ետք Լա Սուռսի մէջ, կ'երթար Թուռնոն փողոցին մէկ ճաշարանը ճաշելու:

1914ի պատերազմէն առաջ ամէն մէկ սրճարան իր յաճախորդը ունէր: Հարուստ ուսանողներ տ'Առքուռ կամ Վաշէթ կ'երթային (ճաշը կ'արժէր երեք ֆրանք), Սուֆլօ կը յաճախէին միջին Եւրոպայի եւ բազմարուեստեան դպրոցի ուսանողները, իսկ Լա Սուռս կ'երթային բժշկական եւ իրաւաբանական ուսանողներ: Թոյլ չէին տար որ սրճարան մտնեն այն կիները որոնց չէր ընկերանար այր մը:

Պատերազմէն ետք, Լատինական Թաղը ուրիշ երեւոյթ առաւ: Վաշէթ փակեց իր դուռները: Գրագէտները սկսան հաւաքուիլ Մոնփառնասի սրճարանները, արդիականացան: Չփոխուեցան միայն ուսանողները, որոնք շարունակեցին շրջագայիլ գեղեցիկ աղջիկներու հետ Պուլ Միշի ձախ ափին, Մայյեռէն մինչեւ Սէն Միշէլի հրապարակը:

1931ին Լա Սուռս փոփոխութեան ենթարկուեցաւ, վերցուցին կակուղիկ նստարանները, ուր Վերլէն կը նստէր: Եւ հետզհետէ անհետացան նաեւ շատ մը սրճարաններ:

Թ. Ա. Թ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԱՇՈՏ ՄԱԼԱՔԵԱՆ

Անրի Վերնէօյի Լը Քասը կը շարունակէ իր փայլուն ասպարէզը: Մուտքերու մրցանիշը որ ցարդ Պօրսալինօի կը պատկանէր, կոտրած է:

Անրի Վերնէօյ այս ժապաւէնին առթիւ բազմաթիւ տեսակցութիւններ կ'ունենայ վերջերս եւ լայն սիւնակներ ալ կը նուիրեն իրեն մամուլին մէջ: Հոկտեմբեր 31ի Կիրակին հարցազրոյց մը ունեցաւ Թելէ–Տիմանշի ընթացքին (իրեն կ'ընկերանար դերակատարներէն՝ Օմառ Շարիֆ) եւ առջի Ուրբաթ ալ Լիւքսանպուրկի կայանէն:

Շաբաթ օր, Ֆիլիփ Պուվար, Ֆիկառոյի իր էջին մէջ կը գրէր ի մէջ այլոց.— «Անրի Վերնէօյ կը ժպտի ոչ միայն բերնով, այլեւ աչքերով, ականջներով, կզակով: Իր ամբողջ անձը ցնցուած է գոհունակութեան հսկայ ալիքով մը: Պարզ է, թէ երջանիկ բեմադրիչն է Լը Քասի եւ թէ անոր լիացած արտադրողը: ...Վերնէօյ ոչ մէկ պատգամ ունի հաղորդելիք, կը շեշտէ արդէն թէ ոչ մէկ ֆիլմ զգալի կերպով բարեփոխած է ժամանակակից մտածումին ընթացքը: Կը գոհանայ դարձնելով ֆիլմեր զորս փափաքը պիտի ունենար տեսնելու եւ որովհետեւ շատ մը հասարակաց կէտեր ունի միջին հանդիսատեսին հետ, իր բոլոր արտադրութիւնները կարեւոր շահեր կ'ապահովեն: Ինք ալ անշուշտ խնայողութիւն չըներ: Քասը մէկուկէս միլիառ արժած է:

Աշոտ Մալաքեան մաս կը կազմէր նաեւ Ֆ. Պուվարի հիւրերուն «Շաբաթ իրիկուն» հեռատեսիլ, Ա. կայան):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ աս ըսելով գեղանի Չէրքէզուհին երիտասարդին այտերը զգուեց եւ համբոյրներով ծածկեց:

— Շարունակէ՛, անուշիկ Հայրիէս, վրայ բերաւ Տիգրան, պատմութիւնդ վերջացուր, որովհետեւ ես ալ ճիշդ այս բաներուն համար հետդ խօսիլ կ'ուզեմ. Շարունակէ քանզի ժամերը կը սահին:

— Այո սիրունիկս, այո... ուրեմն մտիկ ըրէ:

Եւ Հայրիէ բերանը Տիգրանի ականջին մօտեցնելով շարունակեց.

— Յաջորդ օրը նոյն ժամուն, Զաիրէ Պէսիմ պէյը փոքրիկ խուցը կ'առաջնորդէր, որ կանխօրօք պատրաստուած նրջասենեակին մօտիկը կը գտնուէր: Պահ մը յետոյ Սուլթանուհին խցիկին դուռը կը բանար ու ներս կը մտնէր: Պէսիմ պէյ գրեթէ Փարիզեցի մը ըլլալուն, Ճէմիլէ աւելի պատշաճ համարած էր անոր առջեւ եւրոպական տարազով ներկայանալ:

Ճէմիլէ, ինչպէս որ արդէն քեզի ըսի, այն ատեն Սուլթանուհիներուն մէջ իր գեղեցկութեամբը անուանի էր եւ այդ օրը հաւնուելու իր ամբողջ արուեստը ու հրապոյրները ի գործ դրած էր, որոնցմով Ալիպը խելագար դարձուցած էր:

Իր երեւակայութեանը հնարած բաց վարդագոյն շրջազգեստ մը հագած էր, որ ամբողջ վիզը եւ կուրծքին մէկ մասը պատշաճէն աւելի երեւան կը հանէր: Նոյնպէս պէյին նախորդ այցելութիւններուն միջոցին կրած փէրաճէն ալ այս անգամ հանած էր:

Պէսիմ Սուլթանուհին այդ զգեստներով տեսնելով քարացաւ մնաց:

Ճարտարագէտը թէպէտեւ այսպիսի վերջաւորութեան մը կը սպասէր, բայց ոչ այսքան ալ շուտ եւ իր այդ վախը արդարանալի էր: Որովհետեւ ինչպէս որ կ'երեւակայեմ կրած յուզումէն եւ զարմանքէն յառաջ կուգար:

Ճէմիլէ պէյին յուզումը նշմարեց եւ ձեռքի քաջալերիչ շարժումով մը նշան ըրաւ որ մօտենայ, մինչ միւս կողմէ դրան առջեւ սպասող սենեկապանուհիին բարձրաձայն կ'ըսէր.

— Զաիրէ ոչ մէկը չեմ ընդունիր, գիտնալ ուզողներուն ըսէ որ Սուլթանին հրամանովը զբաղած եմ: Գնա եւ ետեւէդ դուռը գոցէ:

Սենեկապանուհին խոնարհութիւն մը ըրաւ ու դուրս ելաւ, բայց ականջը դրան բանալիին ծակին դնելու չմոռցաւ:

— Մօտեցիր Պէսիմ, ըսաւ Սուլթանուհին, յուզումէն թրթռացող ձայնով մը:

Կ'երեւի թէ ճարտարագէտը Սուլթանուհիին շատ մօտը գնաց, որովհետեւ թիկնակին վրայ մարմինի մը իյնալը լսուեցաւ, որ կը վկայէր թէ Ճէմիլէ բռնութեամբ պէյը թիկնակին վրայ քաշած էր:

Անոր վրայ Սուլթանուհիին ձայնը լսուեցաւ որ անոր կ'ըսէր.

— Պէսիմ, իմ որքան ազդեցիկ ըլլալս գիտես, գիտես նաեւ թէ՝ եթէ Սուլթանին բառ մը միայն ըսեմ, յաջորդ արշալոյսի քեզի այլեւս ողջ չի գտներ...

«Այդպէս մի դողար, մարդ Աստուծոյ, եթէ ինձ հաւատարիմ մնաս եւ բաժններս մօտիկ ըլլաս, քեզի դէշութիւն մը ընելու միտք չունիմ»...

— Սուլթանուհիս, ըսաւ պէյը դողդոջուն ձայնով մը, մատաղ ըլլամ հասակիդ, ստրուկդ ըլլամ, կեանքս ոտքերուդ տակը ըլլայ...

— Ա՛ ոչ, ոչ, Պէսիմ, ոտքերուս տակը չէ որ կ'ուզեմ քեզ այլ գրկիս մէջ:

Ճէմիլէ կ'երեւի թէ խօսքերով ու գգուանքներով ժամավաճառ ըլլալու տրամադրութիւն չունէր:

Ճարտարագէտը շուարած մնացած էր:

— Սուլթանուհիս, մրմնջեց դողալով, չեմ գիտեր թէ պէտք է երջանկութենէս խնդա՞մ թէ դժբախտութենէս լամ:

— Եւ ինչո՞ւ համար դժբախտութենէդ լաս:

— Որովհետեւ սէրերնիդ ամէն վայրկեան ինձ ձեզ յիշեցնել պիտի տայ... ամէն վայրկեան ձեզ պիտի ցանկամ... եւ պիտի չկրնամ...

Ճէմիլէ քրքջալիր խնդուքով մը պէյին խօսքը ընդմիջեց ու ըսաւ.

— Եւ եթէ քեզի ըսեմ որ ամէն գիշեր գրկիս մէջ պիտի ըլլաս:

— Ո՛, Սուլթանուհիս...

— Ճէմիլէս ըսէ...

Անոր վրայ Զաիրէ Փարիզեցի Թուրքին ձեւ փոխելը եւ անոր այնքան անուշ, այնքան քաղցր խօսքեր ըսելը լսեց որ տղէտ սենեկապանուհին անգամ հրապուրուեցաւ:

— Խեղճ Զաիրէ, այն ատեն տակաւին երեսուն տարեկան քաջառողջ եւ կորովի կին մըն էր, այնպէս որ երեւակայութիւնը ազատ թողած ըլլալով գոց դուռէն ներս թափանցած էր եւ իրեն լսածներէն աւելին տեսնել կուտար:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Անդրէ Արապեան (Մարսէյլ) կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օգնութեան կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Ադանի Կիւրճեանի (Պուա Քոլոմպ) մահուան տխուր առթիւ: Տիկին Մարգարիտ Շմաւոնեան (Մէօտոն) կը նուիրէ 20 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի բարենպատակ ձեռնարկներուն, փոխան ծաղկեպսակի, Տոքթ. Արթօ Արզարեանի մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը 50 ֆրանք կը նուիրէ:

×

Լիոնէն Տիկին Հարէլեան, խմբագրատուն այցելութեան առթիւ 20 Ֆր. կը նուիրէ:

×

Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդը 50 Ֆր. կը նուիրէ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ
ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ.— Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթոպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝ 14,10, 15,10 եւ 18,10, իջնել քաղաքապետարանը:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Հայաստան խումբ Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 27 Նոյ. երեկոյեան ժամը 8,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:

Տեղւոյն վրայ հանգամանկութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր. — Խնամուած ճաշ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է Ա. Թէքնէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Հ. Պէչէքէրեան 100 Ֆր., Եսթեր Ասատուրեան եւ Օ. Սարայտարեան 30ական, Տիկին Հ. Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան, Ս. Ենովքեան, Ն. Տէր-Մինասեան 10ական:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան Ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան 81-ամեակը կը տօնէ 28 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռիւ Ժէ, Սէն Լուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ԲԱԲԱԽԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ծոփ գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին, Վալանսի եւ Վիէնի Նոր Սերնդական կազմերուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Ծոփ պիւֆէ եւ հայկ. տաք մթնոլորտ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յովհաննիսեան Յովհաննէս Լեւոնի, ծնած Ղարաքիլիսա (Լենինականի շրջան) հօրը անունը՝ Լեւոն, մօրը՝ Վարսենիկ, եղբայրը՝ Ժորա: Ծնած է 1922ին: Լուր ունեցողներէն գրել մօրը՝ Բաթանիա, Բելինսկի 54 տուն, Երեւան:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 12ին
ՏՕՆԱԾԱՌ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ 27 Նոյ. Շաբաթ օր, ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ մեթրօ Քատէ: Կը խնդրուի այս երկրորդ ժողովին անպայման ներկայ ըլլալ, տրուած ըլլալով որ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի՝ ըստ ծրագիր-կանոնագրի: Կը խնդրուի նաեւ ճշդապահ ըլլալ:

Ի ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԾՆՈՂԱՑ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը ուրախութեամբ կը յայտարարէ թէ Առնուվիլի Հայ Քոյրերու վարժարանին մէջ երկու գիշերօթիկ աշակերտուհիներու տարեկան ծախքերը ստանձնած է, տարիք 6-12:

Դիմել Հայ Քոյրերու վարժարանը՝
73, Ավընիւ Հանրի Պարպիւս,
Առնուվիլ լէ Կոնէս
Հեռաձայն 985-01-79

ԿՈՉ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը կոչ կ'ընէ բոլոր երիտասարդներուն, որ կը փափաքին մասնակցիլ երգեցողութեան, փորձերը կը կատարուին ամէն Ուրբաթ գիշեր ժամը 8,30ին 19 Նոյեմբերէն սկսեալ, Հայոց եկեղեցին:

Արձանագրութիւն՝ 15 տարեկանէն վեր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի երեկոյթը Փետրուար 19ին, Շաբաթ իրիկուն:

ԱԶԴ

Բագին ամսագրի, Ազդակ Շաբաթօրեակի եւ Յեղափոխական ալպոմի Մարսէյլի և շրջանի բաժանորդները իրենց հաշիւները պէտք է վճարեն:

Պ. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեանի
20, Rue d'Isoard — Marseille 12

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պերտչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 ֆրանք

կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 25 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI 25 NOVEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12274

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.274

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱԿԱԿՐՕՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Հակակրօն պայքարը, անաստուածու – թեան քարոզչութիւնը մաս կը կազմեն բոլշեւիկեան քաղաքականութեան:

1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն ի վեր անհամար եկեղեցիներ փակուեցան Ռուսիոյ եւ Խորհրդային Միութեան զանազան Հանրապետութեանց մէջ: Բաց մնացած սակաւաթիւ եկեղեցիները յաճախողները տարեց հաւատացեալ կիներ էին միայն:

«Հայրենական պատերազմը» բոլորովին յեղաշրջեց կացութիւնը: «Ժողովուրդներու առաջնորդ» Սթալին շատ լաւ հասկցած էր, որ հակառակ շուրջ քառորդ դար տեւող հակակրօնական քարոզչութեան, Ռուսերու հոգիէն չէր կրցած ջնջել քրիստոնէական հաւատքն ու եկեղեցւոյ սէրը:

Եւ որպէսզի կարենայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն համախմբումով միացեալ ճակատ կազմել արտաքին թշնամիին դէմ, դադրեցուց անաստուածութեան քարոզչութիւններն ու կրօնականներու դէմ հալածանքը: Մոսկուայի պատրիարք ընտրել տուաւ Ալեքսէյ եպիսկոպոսը եւ ազատ ձգեց պաշտամունքը եկեղեցիներու մէջ:

Յաղթանակով վերջացաւ «Հայրենական պատերազմ»ը, շնորհիւ արեւմտեան դաշնակիցներու հետ գործակցութեան՝ հասարակաց թշնամիին դէմ:

Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք օղակները կրկին սեղմուեցան որոշ չափով, առաջքն առնելու համար ծայրայեղու – թեանց:

Մոսկուայի կարգադրութիւնները բնական ճամբով իրենց արձագանգն ունեցան նաեւ մեր հայրենիքին մէջ, այն տարբերութեամբ, որ 1945էն սկսեալ Էջմիածնին թոյլ տրուեցաւ սերտացնել յարաբերութիւնները Սփիւռքի հետ:

Ծանօթ իրողութիւն է, որ 1936ին Հայկական Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի առաջին քարտուղար Աղասի Խանջեանի սպանութենէն ի վեր երկրի եւ արտասահմանի կապերը բոլորովին կտրուած էին: Երեւան նոյնիսկ կը մերժէր ընդունիլ Մելքոնեան կտակէն Հայաստանի սահմանուած բաժինը, որ ամէն տարի կը ղրկուէր կտակակատար Մարմնին կողմէ:

Հայրենիք – Սփիւռք կապերու մասամբ վերահաստատուելուն հետ միաժամանակ կը յուսացուէր, որ հիմնական փոփոխութիւն մտցուէր նաեւ երկրի ներքին քաղաքականութեան մէջ: 1946–47ի զանգուածային ներգաղթով — շուրջ 100.000 հոգի — փոխուած էր Հայաստանի բնակչութեան դիմագիծը:

Յոյսեր կային նաեւ, որ ընդարձակուէին հայրենիքի սահմանները՝ ներքին — խորհրդային — թէ արտաքին — թրքական — հայապատկան հողամասերու միացումով ներկայ կորիզին:

Ո՛չ միայն չիրականացան այդ յոյսերը, այլեւ բոլորովին հիասթափուեցան ներգաղթողները:

1937–38 թուականներուն «հանճարաւոր»ին հրամանով գլխատուած էր Հայաստանի մտաւորականութիւնը: Հաւաստի կուսակցութեան Մոսկուայի 20րդ համագումարին մէջ կարդացուած տեղեկագրին համաձայն, 3500 հայ մտաւորականներ — մեծ մասամբ համայնավար գործիչներ, գրագէտներ եւ հայրենադարձ արեւմտահայ ծանօթ գրագէտներ — «մաքրագործուած» էին այդ չարաշուք թուականներուն:

Իսկ 1949ին հազարաւոր հայրենադարձներ զանգուածային աքսորի էին ենթարկուած դէպի Սիպերիա, դատապարտուած ծառ կտրելու անտառներու մէջ սառնաշունչ կլիմայի տակ:

Հարկ եղաւ սպասել մինչեւ մեծ դահիճին մահը (5 Մարտ 1953ին), որպէսզի հայրենի ժողովուրդը քիչ մը ազատ շունչ քաշէ եւ անմեղ աքսորեալներէն վերապրողները հետզհետէ վերադառնան հայրենիք:

Հինգ տասնեակ տարիներու համայնավարական վարչաձեւը, հակակրօն պայքարն ու անաստուածեան քարոզչութիւնները չեն կրցած փոխել երկրի մեր հայրենակիցներուն «հայ-քրիստոնեայ»ի դիմագիծը:

Էջմիածնի կիրակնօրեայ հաւաքոյթները, Վազգէն կաթողիկոսի քանիցս կըրկնուած խոստովանութեամբ մկրտուող երախաներու թիւին տարուէ տարի աճումը ապացոյց են ասոր:

Հայաստանի Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն կը ջանայ նոր թափ տալ հակաստուածեան քարոզչութեանց եւ ձեռնարկներու, ինչպէս կը տրամադրէ կուսակցութեան հիմնական ծրագիրը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մտահոգիչ վիճակ ստեղծուած է Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի սահմանագլուխին վրայ:

Գրած էինք երէկ, թէ համաձայն Փաքիստանեան ձայնասփիւռին հնդկական զունդեր՝ զրահապատ եւ հետեւակազօրք, յարձակած են երկու ուղղութիւններով Արեւելեան Փաքիստանի վրայ: Մինչ նոյն աղբիւրներու համաձայն, կռիւները եղած են բուռն:

Նոր Տելհի հերքելով փաքիստանեան լուրը կ'ընդունի այնուամենայնիւ, թէ մտահոգիչ կացութիւն մը ստեղծուած է երկու երկիրներու սահմանագլուխին վրայ: Միւս կողմէ Պենկլա Տաշի մարտիկները կը շարունակեն հալածել Փաքիստանեան պահակախումբեր:

Իրաց այս կացութեան մէջ Զօր. Եահիա Խան, Փաքիստանի նախագահը, «պատերազմական վիճակ» հռչակեց երկրին մէջ: Նախագահը ճշդեց, թէ այդ միջոցառումին կը դիմէ նկատի առնելով «օտար յարձակման մը սպառնալիքը»: Յամենայն դէպս չճշդեց, թէ ի՛նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ:

Նոր Տելհիի ձայնասփիւռը, իր կարգին, հաղորդեց թէ հնդիկ հակօդային մարտկոցները փաքիստանեան ուժ օդանաւեր զգետնած են Կալկաթայի շրջանին մէջ: Նոյն հաղորդումին համաձայն Պենկալի մարտիկները 1300 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ շրջան մը «ազատագրած» են Արեւելեան Փաքիստանի մէջ:

Այս մտահոգիչ կացութեան առջեւ զանազան մայրաքաղաքներ կը մտածեն միջամտութիւններ կատարել, դիւանագիտական ճամբով, Իսլամապատի եւ Նոր Տելհիի մօտ, որպէսզի առաջքն առնուի պատերազմի:

Այսպէս Լոնտոն կը մտածէ հարցը ներկայացնել ՄԱԿի, որպէսզի այս վերջինը խաղաղ լուծման ի նպաստ աշխատանք կատարէ:

Ուաշինկթըն չփում պիտի հաստատէ Մոսկուայի հետ, որպէսզի երկուստեք առաջքն առնեն պատերազմին Հնդկաստանի եւ Փաքիստանի միջեւ: Իրականութեան մէջ, ինչպէս գիտել կուտան քաղաքական շրջանակներ, այդ չփումը հաստատուած է արդէն իսկ: Ուաշինկթըն համաձայն չէ Լոնտոնի հետ՝ հարցը տանելու Ապահովութեան Խորհուրդին, ուր Փեքին ներկայ է այլեւս: Արդէն Ուաշինկթըն մտադիր չէ այս մասին խօսելու Չինաստանի հետ:

Նախագահ Նիքսընի կարծիքով Մոսկուա եւ Ուաշինկթըն կրնան բարերար ազդեցութիւններ բանեցնել առաջինը Հնդկաստանի եւ երկրորդը Փաքիստանի վրայ:

Աւելցնենք, որ Թուրք կառավարութիւնը կ'առաջարկէ «կապոյտ սաղաւարտ» – ներ (ՄԱԿի դրօշին տակ մտնող զինուորներ) հաստատել հնդկական սահմանագլուխին վրայ:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻՆ
ՋՐԱԾԱՂԻԿ ԱՌԵՐ Է
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ...

Էլիզապէթ թագուհին գիտէ՞ք ի՛նչ յիշատակ կրնար բերել Վոսփորի ափերէն, պարզապէս փոխանցիկ հիւանդութիւն մը, որ ընդհանրապէս մանուկներու յատուկ է:

Այսպէս 45 տարեկանին, Էլիզապէթ 21 օրուան քառանթինայի դատապարտուած է եւ ըստ բժիշկներուն, ջրածաղիկը Թուրքիայէն բերած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը «լաւատես» է Նիքսընի Փեքին այցելութեան կապակցութեամբ: Շու Էն Լայ յայտարարեց նաեւ, թէ «երկբեւեռականութիւնը վերջ գտած է աշխարհի մէջ: Նիքսըն ընդունած է այս միտքը, մինչդեռ Խորհ. Միութիւնը դեռ չէ ըմբռնած»: Չին վարչապետին ակնարկը կ'երթայ այն իրողութեան, թէ երկու գեր-պետութիւններն են որ կը վճռեն աշխարհի ճակատագիրը: Շու Էն Լայ նկատել տուաւ նոյնպէս, թէ Խորհ. Միութիւնը 1.200.000 զինուոր հաստատած է չինեւխորհրդային սահմանագլուխին վրայ: «Բացատրութիւններ ուզեցինք այս մասին խորհրդային ներկայացուցիչէն, սակայն ան չի պատասխաներ»:

ՆԻՐՈՊԱՅԻ պիճի 29րդ ախոյեանական խաղաշրջանը սկսաւ Աթէնքի մէջ: Իտալիա դիւրութեամբ յաղթեց Թուրքիոյ:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԵԹՆԱՄԵԱՆ ուժերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացքը Քամպոճի մէջ: Քսան հազար զինուորներ կը փորձեն «թեթեւցնել բեռը» Խմեր ուժերուն, որոնք դժուար կացութեան մատնուած են Փնոմ-Փենի զունդերուն առջեւ:

ՆԻՔՍԸՆ Իսրայէլի վարչապետին այցելութիւնը պիտի ընդունի Դեկտեմբեր 2ին:

ԱԼԺԵՐԻԱ ուիսքի արտադրող գործատուն մը կը ծրագրէ շինել: Արտադրութիւնը տարեկան 20.000 լիթր պիտի ըլլայ: Երկրին գինիի արտադրութեան մէկ մասն ալ պիտի վերածուի քոնեակի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒի եւ վարչապետ Պրանտի խօսակցութիւնները տեղի պիտի ունենան Դեկտեմբեր 3ին եւ 4ին ինչպէս նախատեսուած էր: Թուականը պաշտօնապէս ճշդուեցաւ Պոնի եւ Փարիզի կողմէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ բացուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի ընթացիկ նիստը: Կը կարծուի թէ Բրեժնեւ գործադիրի բուն ղեկավարը պիտի նշանակուի ինչ որ արդէն իրողութիւն մըն է, հակառակ Կրեմլինի փորձերուն «հաւաքական ղեկավարութեան» դիմագիծ մը պահելու:

ՊԷՅՐՈՒԹ ունեցաւ նոր օրաթերթ մը Ֆրանսերէն լեզուով: «Լը Սուար» հիմնուած էր 25 տարի առաջ եւ դադրած էր լոյս տեսնելէ Նոյեմբեր 13ին: Այժմ լոյս պիտի տեսնէ իբրեւ առաւօտեան թերթ: Կը պատկանէր Տիգրան Թոսպաթի: Առաւօտեան օրաթերթը բաց պիտի ըլլայ բոլոր տեսակէտներուն առջեւ պայմանաւ որ անոնք Լիբանանի շահերուն դէմ չըլլան:

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ կը շատնայ Ֆրանսայի մէջ, ուր անոնց թիւը 1000 աւելի եղած է ամէն օր, ըստ Իւմանիթէի: Արդարեւ Աշխատանքի նախարարութեան հրապարակած վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ որ գոհացում չստացած աշխատանքի դիմումները 353.900էն անցած են 377.100ի:

ՓԻՔԱՍՈՅԻ մէկ պատկերը որ Հոկտեմբեր 26էն ի վեր ցուցադրուած էր Փոլու Սէն Թ'Օնօրէի մէկ ցուցափեղկին մէջ, գողցուեցաւ առջի օր: Թէթ տ'Արլըքէնը 35–24 մեծութեամբ ապահովագրուած էր 250 հազար տոլարի տիրոջը — ամերիկացի — կողմէ: Փիքասօ զայն գծած էր 1905ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր անակնկալ գործադուլ մը ըրին հեռատեսիլի կարդ մը թեքնիսիէններ բողոքելու համար այլ վայր փոխադրուած պաշտօնեայի մը պայմաններուն դէմ:

ԸՆԿ. Բ. ԹԱՇԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Ցուսաբեր»ի վաստակաւոր խմբագրին մահուան առթիւ, Փարիզէն հետեւեալ հեռագիրները ղրկուած են «Ցուսաբեր»ի.

×

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը կ'ողբայ մեծ հրապարակագիր եւ Հայ Դատի պաշտպան Թաշեանի մահը:

Հ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
Նախագահ Հ. Հ. Պատուիրակութեան

×

«Ցապաղումով իմացանք Բ. Թաշեանի մահը: Կ'ողբանք Հայ Մամուլի մեծ կորուստը: Կը բաժնենք Ցուսաբերի սուգը»:

«ՅԱՌԱՋ»

×

Կ'ողբանք կորուստը մեր մշակութային աւանդին եւ Հայ Մամուլի սպասարկու Թաշեանի:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»

×

Հայ Դատի Յանձնախումբը կ'ողբայ մեծ հրապարակագիր եւ գրագէտ Թաշեանի մահը:

ՀԱՅ ԴԱՏԻ
ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

×

Կապոյտ Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Բ. Թաշեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— «Յուսաբեր»ի խմբագիր եւ հայ լեզուի նուիրեալ սպասարկու՝ Բենիամին Թաշեանի յիշատակին կը հրատարակենք մաս մը գրոյցէն, զոր Փօլատեան ունեցած էր ողբացեալ մշակին հետ եւ որ մաս կը կազմէ Փօլատեանի գրոյցներու վերջերս լոյս տեսած հատորին.—

Ա.

Ո՞վ է Բենիամին Թաշեան, ի՞նչ տեսակ մարդ է: Ածականներու գործածութեան մէջ ժուժկալ մնալու համար, պիտի գործածեմ անոնցմէ մէկ հատը միայն:

Ազնուր մարդ մըն է Բ. Թաշեան: Կրնամ ըսել, թէ իմ ճանչցած բոլոր մարդերուս մէջ, ամէնէն համակրելիներէն մէկն է:

Գիտեմ, որ ան պիտի պոռայ իր յօնքերը, երբ կարդայ այս նախադասութիւնը, ո՛չ միայն այդ մէկ հատիկ ածականին համար, այլ մա՛նաւանդ «ամէնէն»ի առաջին էին համար:

Այդ մասին քիչ յետոյ:

«Յուսաբեր»ի խմբագրին ծանօթացած եմ 1954ի Ապրիլին, Գահիրէ, Փրանսացի մտաւորականներու եւ Շ. Նարդունիի հետ իմ շրջապտոյտիս ընթացքին:

Կը ճանչնայի զինք տարիներէ ի վեր, ինքնատիպ եւ կուռ յօդուածներով, զորս «Յառաջ»ի խմբագրապետը կանոնաւորաբար կ'արտատպէր իր թերթին մէջ:

Խոր համակրանք կը տածէի իրեն հանդէպ, զինք չտեսած:

Այդ համակրանքը մեծցաւ, երբ զինք գտայ Շ. Նարդունիի եւ իմ կողքիս՝ Լիւք-Անտրէ Մարսէլի թարգմանութեանց առթիւ յարուցուած վէճին ընթացքին:

Մեր մեծածախս շրջապտոյտը կը պարտինք իր չքեղ յօդուածներուն, ինչպէս նաեւ «Յուսաբեր»ի խմբագրապետին՝ ողբացեալ Վահան Նաւասարդեանի հա — մակրանքին եւ քաջալերութեան:

Անկէ ի վեր, բազմաթիւ անգամներ եղած եմ Բ. Թաշեանի մօտ: Ամառնային արձակուրդիս ճամբուն վրայ, հանդիպած Գահիրէ, յաճախ մի՛միայն զինք տեսնելու համար:

Ու նաեւ, յաճախ, այդ հանդիպումներս նմանած են, մագաղներով ծածկուած անտառի մը մէջ, անուշաբոյր վարդ մը քաղելու հաճոյքին:

1954ի այդ հեռաւոր օրերէն ի վեր գրեթէ չէ փոխուած: Ձիւնասպիտակ մազերը կը հանգչին նոյն փայլուն, անխորշոմ դէմքին վրայ: Մտացի աչքերը կը ժպտին, միշտ. հեգնախառն ժպիտ մը, բայց բարի, միշտ բարի: Գլխաբաց է ան միշտ, ու միշտ կը շարունակէ կրել իր վզին շուրջ փաթթուած թաշկինակ մը: Բաճկոն չեմ տեսած իր վրայ: Եւ ան, այդպէս, արտաքնապէս գոնէ, շատ կը նմանի համայնավար մտաւորականի մը, արհամարհելով պուրժուական հագուստն ու կապուստը:

Այդ համեստ արտաքինին տակ կայ սակայն, կայ ա՛նպայման հայ իրա՛ւ մտաւորական մը: Մեծ հրապարակագիր է Բ. Թաշեան, տաղանդաւոր գրագէտ: Ան գրագէտ է իր իւրաքանչիւր տողին մէջ: Ունի ուրվհետեւ ինքնատիպ ոճ, հրաշալի իմուր, նոյնքան հրաշալի լեզու: Գրական հարցերը գաղտնիք չունին իրեն համար: Լաւատեղեակ է հին թէ նոր հայ գրականութեան, եւրոպականին նոյնպէս, մա՛նաւանդ Փրանսականին: Մոլի ընթերցող է եւ չեմ գիտեր, թէ կա՞յ գիրք, որ կարդացած չըլլայ, վերջին շրջանի գրականութեան մէջ: Ոմանք, իր սիրածները, բազմաթիւ անգամներ:

Ուստի՝ մեծ նմանութիւններ՝ ամենայն Հայոց խմբագրապետին՝ Շաւարշ Միսաքեանի հետ, ու նաեւ, որոշ մարզերու մէջ, Շաւարշ Նարդունիի հետ:

Սփիւռքահայ գրականութեան մէջ երեք իրա՛ւ գրագէտներ, արեւմտահայ արձակի երեք վարպետներ, որոնք իրենց տաղանդին ամենափայլուն մասը բաժին հանեցին հայ հրապարակագրութեան:

Անոնք հանդիսացան նաեւ երեք արթուն պահակները, երեք ախոյեանները՝ արեւմտահայ մեր լեզուի մաքրութեան եւ գեղեցկութեան ի խնդիր:

Հատորներ կազմեցին եւ դեռ կրնան կազմել անոնց երեքին գրածները այս մարզին մէջ:

Խնդրին սրտառուչ կողմը ա՛յն է, որ մեր երեք ախոյեաններուն երկուքը խուլ էին, երրորդը՝ համր:

Այս վերջինը՝ Շաւարշ Նարդունի, մինչեւ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմի վերջաւորութիւնը, բժիշկ քանի մը նախադասութիւն իրարու ետեւէ չէր կրնար արտասանել: Հետզհետէ լեզու ելաւ «Մեղեդիներ»ու հեղինակը, մինչ իրարու ետեւէ կ'անհետանային հայ բեմի մեծ «թենոր»ները: Ան մինչեւ վերջն ալ նախընտրեց գրել իր ճառերը, քան խօսիլ յանպատրաստից: Հասարակ խօսակցութեանց մէջ իսկ հեռու էր փայլելէ եւ իր գիւղացիական «ինքերը» յաճախ կը փոխարինէին մտածումի մը ընդլայնումը:

Աւելի գրչի մարդ էին երկու Շաւարշները, քան խօսքի: Նոյնը Բ. Թաշեանին համար:

Սրտառուչը ա՛յն էր, որ անոնց լեզուական վէճերը նմանեցան յաճախ խուլ-համրերու խօսակցութեանց, առանց որ անոնցմէ մէկը յաջողէր համոզել միւսը:

Խնդրին ողբերգականը սակայն ա՛յն էր, եւ կը շարունակէ մնալ այդպէս, որ Սփիւռքը խուլ մնաց անոնց ցուցմունքներուն ու յորդորներուն:

Ժամանակն է կարծեմ սկսելու մեր բուն հարցազրոյցին.

— Սիրելի՛ Թաշեան, ե՞րբ եւ ո՞ւր ծնած ես, ի՞նչպէս անցած են մանկութիւնդ ու պատանեկութիւնդ:

— Ծնած եմ Ատափազար, 1896 Դեկտեմբեր 20ին: Նախնական ուսումս ստացած եմ ծննդավայրիս մէջ: Նոյն դպրոցին մէջ աշակերտ եղած է նաեւ Շաւարշ Նարդունին: Կարծեմ երկու կարգ ցած էր ինձմէ: Զայն աւարտելէ ետք, մեծ փափաք մը ծնաւ մէջս, Պոլիս, կառավարական դպրոց մտնել, «Հիւմէքի-Հիւմայուն մէքթէպ»: Բաւական հայերէն գիտէի, մա՛նաւանդ լաւ թրքերէն: Եկայ եւ քննութիւն անցուցի: Քննիչս հիացաւ թրքերէնիս վրայ, բայց տակաւին տարիքս փոքր գտնելով՝ թելադրեց, որ մէկ-երկու տարի հետեւիմ ընդհանուր ուսմանց, ապա մտնեմ համալսարան:

Մտայ «Նոր Դպրոց», զոր հիմնած էր ու կը վարէր Հինդլեան:

Պոլսոյ մէջ հռչակաւոր ուսուցիչներ ունեցած եմ, Վահան Թէքէեան, Օշական, Եղիշէ Արք. Դուրեան, Տիգրան Չէօկիւրեան, Կոստան Զարեան, Գավաֆեան, Ստեփան Կուրտիկեան:

Այդ տարիներուն, տեսած եմ Սիմոն Զաւարեանը, Խաժակը, Ռ. Զարդարեանը, Վարդգէս Սէրէնկիւլեանը, ուրիշներ: Տեսած եմ զանոնք հեռուէ հեռու, դասախօսութեանց ընթացքին, բեմերէն:

Ժամանակին յօդուած մը գրած էի «Առաւօտ» թերթին մէջ: Թուշեան պիտի անունս սխալ տպած էին, ըրած Թաշեան: Այդպէս ալ մնաց:

Վրայ հասաւ 1915 թուականը: Բոլոր ուսումնական ծրագիրներս ջուրը ինկան, ի հարկէ:

Մեզ աքսորեցին Աֆիոն — Գարահիսար: Իբրեւ արհեստաւոր յաջողեցայ մնալ: Խաղախորդարանի մը մէջ աշխատեցայ: Վստահելով թրքերէնիս, ուզեցի սպայ ըլլալ, չընդունեցան, առարկելով, որ զինուորական տարիք չունէի:

1918ին, Ատափազար: Քեմալական շարժումը սկսաւ արդէն քանի մը ամիս ետք: 1922ին, չունչս առի դարձեալ Պոլիս, ծանր հիւանդութենէ մը ետք: Ծննդավայրիս մէջ, շուկային վրայ, ծառերէն կախուած 10-20 մարդ տեսած էի, ահաւոր վախ մը զգացած ու անկողին ինկած:

Պոլիս հասնելուս, ուղղակի գացի «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունը:

— Ատափազարէն կուգամ, լուրեր բերած եմ, — ըսի չնչահատ, դրան մօտ նստած մարդու մը:

Վերջէն իմացայ, թէ Գուրգէն Մխիթարեանն էր ան:

— Ներս մտիր եւ խմբագրապետին ըսէ ըսելիքներդ, — թելադրեց ինծի: Մինչ կ'ուղղուէի ներքնասենեակը, ետեւէս պոռաց.

— Բարձր խօսէ՛:

Ներսը, աւագ Ուրբաթի նմանող մարդ մը նստած էր: Նոյն ինքը, Շաւարշ Միսաքեան:

Կրկնեցի դուրսը ըսածս:

Թուղթ մը տուաւ եւ ըսաւ.

— Նստէ՛ գրէ:

Ի՛նչ ալ դիւրին-դիւրին կը խօսէր, «նստէ՛ գրէ»: Հօ՛դ, ի՛ր դիմաց:

Ի՞նչ գրէի, ի՞նչպէս գրէի: Մինչեւ այդ ատենները աւելի ոտանաւոր կը գրէի, քան արձակ: Ժամ մը չարչարուեցայ: Ոտանաւո՞ր գրէի, թէ արձակ: Վերջապէս յաջողեցայ երկու էջ մրոտել:

Նայեցաւ, օրօրեց գլուխը:

— Լա՛ւ է, — ըսաւ:

Ես դուրս փախայ: Յաջորդ օրը տպեցին գրածս:

Ա՛լ ամէն օր կ'երթայի խմբագրատուն: Պոլիսը սկսաւ դարձեալ ալեկոծիլ: Եափ-Քուլէի որբանոցը ուսուցչութիւն կ'ընէի: Ազգային խնամատարութեան մէջ պաշտօնեայ եղայ յետոյ, Վահրամ Թաթուլի հետ: Պոլիսը պարպուեցաւ:

Պոլսէն Յունաստան, 1923ի Մարտի վերջերը՝ Եգիպտոս:

Հակառակ քանիցս կրած յուսախաբութիւններուս, բոլորովին չէի հրաժարած բարձրագոյն ուսման հետեւելու երազէս: Կ'ուզէի Ֆրանսա անցնիլ, Սորպոնի դասընթացքներուն արձանագրուիլ:

Բարեկամ մը գտայ, որ յօժարեցաւ ծախքերս հոգալ: Կը բնակէի ընտանիքի մը մօտ, մայր ու աղջիկ: Թուղթերս պատրաստուեցան եւ մեկնելու վրայ էի, երբ իրիկուն մը բնակած սենեակէս լսեցի բարբարիս եւ տանիրուհիիս միջեւ խօսակցութիւն մը: Մայրը կ'ուզէր իր աղջիկը ինծի կնութեան տալ. բարեբարս համաձայն էր:

Յաջորդ օրը, տունէն հեռացայ: Քանի մը տարի ետք մեռաւ աղջիկը, ինչպէս մեռած էր, դեռ չծնած, Սորպոնի երազս:

— Թերեւս աւելի լաւ եղաւ, սիրելի Թաշեան. մեր իմաստուն ժողովուրդը կ'ըսէ, թէ ամէն չարիքի մէջ բարիք կայ: Եթէ Ֆրանսա մեկնած ըլլայիր, ո՛վ գիտէ ինչե՛ր պիտի պատահէին:

— Ի՞նչ կ'ուզէիր, որ պատահէր. խեղճ ու կրակ վարժապետ մը չէի ըլլար այսօր:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

ՀՕՐԸ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Պզտիկ զաւիթէ կը լսուէր հնչուն մետաղներու բախումի աղմուկը: Խեղճուկ արարածը իր շուրջը կը դիտէր ապաւէն մը փնտռելով:

Բակին մէջ որոշ տեսանելի կոն մը դրուած էր արծաթէ եւ մէջը նոյնպէս արծաթէ գնդիկ մը կար թոյլ կերպով ագուցուած շարժիչ մետաղի մը վրայ. այդ գնդիկը յանկարծ վար իյնալով արծաթէ կոնքին մէջ բազմաթիւ զանգակներ սկսան ղօղանջել կարծես, այնքան բուռն էր շարժումը:

Այդ պայմանադրական նշան էր երկբաշարժի սկզբնաւորութեան, յաճախադէպ փորձառութեամբ տնեցիները պարտաւոր էին փախչիլ հեռանալ տուներէն: Միակ կիսամիջոցը վտանգի, վախին պարագային:

Դուրսը ամէն կողմէ կը լսուէր պայթուցիկ որոտումի խուլ ձայներ, սարսափելի աղաղակներ:

Աղջնակը կը տեսնէր փոթորկավար մարդկային խուճապը, ամէն մարդ մեծ ու պզտիկ եւ կենդանիներ լեզապատառ կը փախչէին:

Իսկ ինքը շշմած — արձանացած մնացած էր: Ժամանակի տեւողութեան գաղափարը կորսնցուցած էր բոլորովին երբ բազմաթիւ պատահարներ ճեպընթաց իրարու կը յաջորդէին:

Տունը կարծես տեղահան եղած կը ճօճէր, առաստաղը շարժուն վարագոյրի նման վար կ'իջնէր, գետնի գունաւոր սալարկի բեկորները շուրջպար կը դառնային:

Դեռատի աղջիկը առասան խաղալու պէս ընդոստ վեր ցատկեց եւ չէր համարձակեր ետ — առաջ քայլ մը փոխել եւ իր նոր սարսափը փարատելու շուարումով երկու ձեռքերով իր դիմացը դուռը կը ծափէր ուժգնութեամբ:

Խեղճ աղջնակը կարկամ ու հաշմ մահամերձի զառանցանքով կը դեդեւէր: Գետինը ուժգին կ'երերար եւ ինք գիտակցութիւնը կորսնցուցած անսպասելի պատահարի մը ենթարկուեցաւ: Տան առնեանները խաւարասէր զզրելի գիշակերները սկսած էին իր հասակն ի վեր մագլցիլ: Անոնցմէ մին հասնելով աղջկան գլխուն հոն խիտ մազերուն մէջ տեղաւորուեցաւ:

Գերմնական ուժ ու կամք հարկ էր դիմագրաւելու համար նոյնիսկ ամենայանդուգն մարդոց, մինչ այս դիւրաբեկ ենթական չէր համարձակեր իր փափուկ ձեռները վեր բարձրացնել ինքնապաշտպանութեան համար:

Իր շուրջը կարասիները խառնիխուռն թնճուկի վերածուած էին. իր նախնեաց կարմիր սեղանը զգետնուած էր իր առջեւ բայց վախէն գոյացած նոր ուժով մը ցատկեց անոր վրայէն, դուրս խուժելու համար, բայց գետին ինկաւ ու — ժասպառ: Ուրիշ առթիւ թերեւս չկարողանար ոտքի կանգնիլ, բայց առնէտը գլխուն վրայ անհամբեր շարժումներով մորթը բզքտելու տպաւորութիւնը կուտար. այդ պատճառ եղաւ մանաւանդ՝ որ ան ոտքի ելլելով հովի պէս սուրայ թեւերը դէպի առաջ երկարած քնաշրջիկի մը պէս:

Այլեւս ոչ մէկ արգելք չէր կրնար կասեցնել իր խօլական վազքը, որսորդներէ հալածուած այծեմնիկի մը պէս: Հըրդեհուած, փլատակ շէնքերու ծուխն ու բոցը, փռուած հոս հոն գետնամած արկածեալներու եւ շեղջակոյտերու արգելքը առ ոչինչ համարելով վերջապէս հասաւ բնակարաններէն հեռու մեռելատուներու — իրր ապահով — վայրը:

Իր եղբայրներն ալ ինչպէս շատեր այդ կողմը ապահով նկատած էին ուր չէնքերը ցած ու թեթեւ էին: Բնականաբար նոյնիսկ անոնք նախապէս ապաստանած էին իրենց հօր դամբանին մօտիկը հոս հոն ցրուելէ առաջ:

Աղջիկը նոյնպէս ինքզինք գտաւ վեր — ջապէս հօրը դամբանին խուցը բայց ներս մտաւ եւ տեսաւ թէ ահարկու ճեղքեր բացուած են հոն. հազիւ վար հակեցաւ անհետացած դագաղը որոնելու այդ անյատակ երախին մէջ՝ զզրելի առնէտը այդ պատեհութենէն օգտուելով ցատկեց խոր ճեղքին մէջ եւ անհետացաւ զարհուրելի կաղկանձով:

Վախը, հօրը մահը, երկրաշարժի նախճիրը ծանրապէս ընկճած էին որբուհին. ան հազիւ կրցաւ անկիւն մը քաշուիլ եւ կծկուիլ մռայլութեան սփոփարար գիրկը: Հոն մնաց մեղմ թմբիրով մը անէացած:

Դուրսը ողջ մնացողները սկսած էին վերադառնալ: Հէյ-Հէյէի տղաքն ալ գիրար գտան, երբ մեռելատուն մտան դարմանքով նախ նշմարեցին իրենց քոյրը անկիւն մը ողնեկծիկ վիճակով, ծուխ ու փոշիէ մթնոլորտի մը մէջ:

Եղբայրներուն ներկայութիւնը մղիչ ուժ մը եղաւ ոտքի կանգնելու եւ սրտապնդուած, միաձայնաբար սկսան դագաղը որոնել բայց համոզուեցան որ հոն բացուած լայն ու խոր ճեղքին մէջ անտեսանելի կերպով թաղուած անհետացած էր:

Այն ատեն աղջիկը դեռ սարսափը իր շլած աչքերուն, ըսաւ.— Մի զարմանաք եղբայրներս, ես ձեր անպէտ քոյրը դարագոյն իղձ մը ունէի՝ թաղել մեր հայրը: Ներեցէք ինծի եթէ այդ իղձս կատարուեցաւ, հակառակ որ ես նոյնիսկ իրաւունք չունէի մասնակցելու այդ նուիրական արարողութեան:

Ընդհակառակն հինգ եղբայրները իրարու երես նայեցան հրճուելով եւ աւագը պատկառանքով ըսաւ.

— Դագաղավաճառը այլեւս չի կրնար նախ դագաղը գտնել ոչ ալ հողին տակէն թաղուած մեռեալ մը հանելու սրբապղծութիւնը գործել...:

Իսկ դուն, պզտիկ քոյր, եթէ համարձակած ես թաղել մեր հօր դագաղը՝ արժանի եւ քու արցունքներդ ու բաղձանքդ աւելի արժէք եւ ուժ ունեցան քան հինգ եղբայրներուդ կորովն ու կամեցողութիւնը միաձայնաբար...:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(3 եւ վերջ)

[illegible]

հանեցին բոլոր դաշնակցական ուսուցիչները, Աղբալեան, Շանթ, Հ. Ջէմս, Գաբրիէլ Թագւորեանն ու գլխ:

Եթէ պլոքը չգար, չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ պիտի պատահէր: Կրնար ըլլալ, որ Գօզուեան վարժարանը ճեմարանի վերածուէր, կրնար չըլլալ:

Ցամենայն դէպս, այսօր, Փալանճեան ճեմարանը գոյութիւն պիտի չունենար, ո՛չ ալ թերեւս Համազգայինը: Եւ հոս, ես, աւելի խրատմը կրնամ ըսել քիչ մը առաջուան քու ըսածդ. ամէն չարիքի մէջ բարիք կայ:

Գացի Զակազիկ, Կամսարական ծխախոտի գործատան մէջ պաշտօնեայ: Տնօրէնն էր Գասպար Իփէկեան: Հոն մնացի մինչեւ 1932: Ուսուցիչ Գալուստեան վարժարանի, 1932էն 1934: 1934–1936 պրակներ հրատարակեցի, քանի մը վէպեր: Այդ տարին մտայ Նուպարեան վարժարան, դարձեալ իբրեւ ուսուցիչ: 1946ին մտայ «Յուսաբեր»ի խմբագրութեան մէջ:

(Շար. – 1) ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՈԼԱՏԵԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

—o—

Միջազգային եւ, յատկապէս, ամերիկեան մամուլը կարեւոր տեղ կը յատկացնէ ժամանակէ մը ի վեր չինեւամերիկեան յարաբերութիւններու հարցին: Միւս կողմէ, երկրորդական գիծի վրայ կը դրուի եւ գրեթէ կը մոռցուի այն փաստը, թէ գործնական գետնի վրայ հետաքրքրական հեռանկարներ բացուած են Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան համար, առեւտրական եւ տնտեսական գործակցութեան մարզերուն մէջ:

Արդարեւ, որոշ ծրագիրներ կը յղացուին Նիքսընի յառաջիկայ այցելութեան առթիւ Մոսկուա: Մ. Նահանգներու Առեւտուրի նախարարը՝ Մորիս Սթանս Մոսկուա մեկնեցաւ կարգ մը ծրագիրներու կապակցութեամբ միտքեր չօշափելու համար:

Հաւանաբար առաջին մեծադոյն ծրագիրը կապ ունենայ Ուտոքանի (Սիպերիա) պղնձահանքերուն շահագործման հետ: Ամերիկացիք կը թուին տրամադիր ըլլալ չորս միլիառ տոլար յատկացնելու պղնձահանքերուն առեւտրականացման համար:

Ցղացուած ծրագրին համաձայն ամերիկեան ընկերութիւններ, խորհրդային իշխանութիւններուն հետ առընթեր պիտի շահագործեն Սիպերիոյ պղնձահանքերը: Կը նախատեսուի տարեկան արտադրութիւնը հասցնել 400.000 թոնի, որուն կէսը կը յանձնուի Խորհ. Միութեան եւ միւս կէսն ալ Մ. Նահանգներու:

Երկրորդ մեծ ծրագիրը կը նախատեսէ Խորհ. Միութեան հարուստ կազահանքերու միատեղ շահագործումը: Մշակուած ծրագրին համաձայն Ամերիկացիք պիտի յատկացնեն երեքէն չորս միլիառ տոլար, որպէսզի ներկայ տասնամեակի վերջաւորութեան խորհրդային կազի տարեկան արտադրութիւնը 800 միլիոն տոլարի յաւելում կրէ: Արտադրական յաւելումին կէսը պիտի ղոհացնէ Ռուսիոյ պահանջները, որոնք օր աւուր կ'աւելնան: Մնացեալը հեղուկ վիճակի վերածուելով յատուկ նաւերով պիտի առաքուի Միացեալ Նահանգներ:

Երրորդ մեծ ծրագիրը հացահատիկին կը վերաբերի, ու, ինչպէս ծանօթ է, անոր պահանջը մեծ է Խ. Միութեան մէջ, երբ անդին ան առատ է Մ. Նահանգներու մէջ: Վերջերս երկու երկիրները համաձայնագիր մը կնքեցին, որով Ամերիկա 140 միլիոն տոլարի արժողութեամբ հացահատիկ պիտի ղրկէ Ռուսիա: Ասիկա նախաքայլ մը կը նկատուի: Ամերիկացիք կը սնուցանեն այն յոյսը, թէ յառաջիկայ տասնամեակին տարեկան 150 միլիոն տոլար արժողութեամբ հացահատիկ պիտի կրնան ծախել Մոսկուայի:

Զորրորդ մեծ ծրագիր մըն ալ հրապարակ դրուած է: Քամա գետի մօտ, Մոսկուայէն 500 մղոն հեռու, բեռնատար կառքերու մեծ գործարան մը կը շինուի ներկայիս: Արդէն իսկ ամերիկեան ձուլարաններ ղրկելու մասին խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան այժմ: Ասոր առընթեր Ամերիկացիները կը փափաքին գործարանի յարակից բաժիններ հաստատել հոն: Արեւմտեան Եւրոպա կարեւոր շուկայ մը կը նկատուի այդ արտադրութիւններուն համար:

Բնականաբար խօսակցութիւններն ու բանակցութիւնները երկար պիտի տեւեն: Ուաշինկթըն գիտէ, թէ առեւտրական հարցերը երկրորդական նկատուած են միշտ խորհրդային վարիչներուն կողմէ, հիմնականն ու գլխաւորը ըլլալով քաղաքականը:

Արդէն այս իմաստով է որ Նիքսըն Մոսկուա պիտի այցելէ յառաջիկային:

Թ. Ա. Թ.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ՍՕՆԱ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ իրիկուն հեռատեսիլի Բ. կայանի Փրէսթօ յայտագրին մաս կը կազմէր նաեւ լիբանանահայ ծանօթ երգչուհի՝ Սօնա Ղազարեան, որ երգեց Ռոսինիի Փրոմեսսան եւ Մոցարթի Քոնսթանսի Եղանակը:

ԱՌԱԾՆԻ

Շռայլը ապագայ մուրացկան մըն է, մինչդեռ ագահը՝ յաւիտենական մուրացկան մը: (Չեխական)

×

Լաւ փաստաբան, գէշ դրացի:

(Ֆրանսական)

×

Համբոյրներուն ամէնէն ղանդաղն իսկ աճապարանքի արդիւնք է:

(Անգլիական)

×

Եթէ մօրուքը բաւէր իմաստուն ըլլալու, այծը Պղատոն կը դառնար:

(Յունական)

×

Գեղեցկութիւնը ճշմարտութեան փայլն է: (Յունական)

×

Ճշմարիտը փաստի պէտք ունի, մինչդեռ գեղեցկութիւնը պէտք չունի:

(Ֆրանսական)

×

Հաղուադէպ է որ իմաստութիւնը գեղեցկութեան ընկերանայ:

(Լատինական)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ Նոյեմբեր 14ին Խորէն Ա. մասնաւոր հրաւէրով ներկայ գտնուեցաւ Ղպտի եկեղեցւոյ Նորընտիր պատրիարքին գահակալութեան արարողութեան: Խորէն Ա. Անթիլիաս վերադարձաւ Նոյեմբեր 16ին:

ՆԻՒ ԵՈՐՔ ժամանեց Նոյեմբեր 15ին բանաստեղծ Գէորգ Էմին (Մուրատեան): Իրեն կ'ընկերանան «Սով. Հայաստան» թերթի փոխ–խմբագիրը Շաւարշ Ստեփանեան, «Հայաստանի Աշխատաւոր» թերթի կիներու բաժնի վարիչ Անժիկ Զիլինկիրեան, Հայաստանի Ակադեմիայի գիտական տեղեկատու Խիկար Բարսեղեան եւ «Իզվեստիա»յի ու «Թրուտ»ի թղթակիցներ Վարիս Մկրտչեան եւ Վ. Շահնազարեան: Գէորգ Էմին պիտի այցելէ Մ. Նահանգներու զանազան հայաշատ քաղաքներ, ուր հաւաքոյթներ պիտի կազմակերպուին ի պատիւ իրեն:

ՊՈԼՍՈՅ Հայոց պատրիարքին հետ տեսակցեցաւ, Նոյեմբեր 10ին, Վիեննական Մխիթարեան Միաբանութեան Նորընտիր աբբահայրը՝ Հ. Գրիգորիս Մանեան: Աբբահայրը Պոլիս ժամանած էր Նոյեմբեր 4ին:

ԳՈՔԻՆԻՈՅ մէջ Նոյեմբեր 7ին տօնակատարուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան: Նախագահեց ընկ. Ա. Մանկոյեան, բանախօսեցին ընկերներ Մկրտիչեան եւ Քիւրտօղլեան:

ՀԱԼԷՊԻ քաղաքապետարանի դաշտին մէջ, Նոյեմբեր 14ին, Երեւանի «Արարատ»ը ոտնագնդակի բարեկամական հանդիպում մը ունեցաւ տեղւոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին հետ: Առաջին կիսախաղը վերջ գտաւ 0–0 արդիւնքով: «Արարատ» չորս յաջորդական կէտեր նշանակեց երկրորդ կիսախաղի վերջաւորութեան՝ 75էն 82րդ վայրկեանին միջեւ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ բացառիկ յաջողութիւններ արձանագրեց Հայաստանի մարմնամարզի երկսեռ խումբը: Բոլոր մրցումներուն յաղթող հանդիսացան հայ մարզիկները:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Կին» միութիւնը ցուցահանդէս մը կազմակերպեց Հոկտեմբերի վերջերը նուիրուած՝ հայ կիներու գեղարուեստական աշխատանքներու եւ ձեռարուեստի: Ցուցադրութեան դրուեցան Հայուհիներու կողմէ պատրաստուած ասեղնագործութիւններ, ձեռագործներ, նկարներ, արձաններ եւայլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ, գրեց Բիւզանդ Եղիայեան, տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, 1871:

«ՅՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

————

Ժամանակն էր արդէն երեւակայութիւնը ի գործ դնելու, որովհետեւ բացի համբոյրներէ եւ հառաչներէ այլեւս ուրիշ բան մը չէր լսուեր:

Շատ չանցած դէպի փոքրիկ գրասենեակին դուռը ուղղուող ծանր եւ հաստատ քայլերու շշնկոց մը լսուեցաւ:

Զաւրէի երեւակայութիւնը խուցին մէջ անցած դարձածը կռահեց:

Գեղեցիկ պէյը Սուլթանուհին անդրայ վիճակի մը մէջ անկողին կը փոխադրէր:

Ժամ մը յետոյ սենեկապանուհին զանգակի հնչումով մը ներս կը կանչուէր:

Զաւրէ Սուլթանուհիին ննջասենեակը մտնելով, իր տիրուհին տիվանի մը վրայ երկնցած գտաւ, մինչդեռ պէյը յախտենական յատակագիծը թեւին տակ բռնած եւ պատշաճ հեռաւորութեամբ մը կանգնած՝ ակնածանօք հրամանի կը սպասէր:

Երկուքն ալ կ'ուզէին այսպէս սենեկապանուհիին առջեւ երեւոյթները փրկել, չարունակեց Հայրիէ խնդալով, սակայն ո՛չ միայն Զաւրէ, որ բոլոր անցած դարձածին տեղեակ էր, այլ եւ պարզմիտ մէկը անգամ այդ տեսարանին առջեւ ըմբռնելով պատասխանը պիտի կռահէր:

Ճէմիլէ մոռցած էր հրճուանքին կուրծքին վրայի կոճակները կոճկել, եւ երկու սպիտակ կլորիկ ծիծերը գրեթէ մէջտեղ ելած էին, մինչդեռ ակնածանօք Սուլթանուհիին առջեւ կանգնող պէյին փէսը այլեւս իր գլխուն վրայ չէր դրտնուեր այլ փոքրիկ, մարմարէ թանկարժէք արձանակի մը վրայ, զոր Աւլիզ Ճէմիլէի ծննդեան տարեդարձին առթիւ Սուլթանուհին նուիրած էր:

Խորամանկ սենեկապանուհին հակառակ իրեն սպառնացող վտանգին, ի տես այդ տեսարանին չկրցաւ խնդուքը զսպել:

— Զաւրէ, ըսաւ Սուլթանուհին յուզումնալի դողդղացող ձայնով մը, զումէն տակաւին դողդղացող ձայնով մը, Եթէ պէյը այս գիշեր հոս պիտի մնայ: Եթէ Ն. Վեհափառութիւնը ինձ ուզելու ըլլայ, պիտի ըսես որ անհանգիստ եմ, իսկ եթէ ուրիշ ոեւէ մէկը զիս տեսնել ուզէ, պիտի ըսես որ մարդ չեմ ընդունիր:

Սենեկապանուհին այսքան յանդգնութիւն չէր սպասեր, բայց ի՞նչ ընէր, դաշոյնը միշտ արկղիկին մէջն էր, ինչպէս նաեւ ոսկիները:

Զաւրէ ոսկիները նախընտրեց եւ մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ըրաւ:

— Սուլթանուհիս, ըսաւ, ձերդ բարձրապատուութիւնը չի կարծեր թէ պէտք է տեսնեն որ պէյը ասկէ դուրս կ'ելլէ, մինչդեռ ես միւս դռնէն առանց մէկը տեսնելու վերատին պէյը հոս կը բերեմ:

— Ապրիս Զաւրէ, գոչեց Սուլթանուհին ուրախութեամբ, պէյն ու ես հանճարամտութեանդ համար քեզ պիտի վարձատրենք:

— Եւ սիրելի Տիգրան, շարունակեց Հայրիէ, այդպէս ալ եղաւ: Սուլթանուհին սիրահարը պաշտօնապէս մէկ դրռնէն ելաւ ու գաղտնի միւս դուռէն վերըստին ներս մտաւ: Գիշերը Զաւրէ փոքրիկ խուցին մէջ պահակ դրուեցաւ: Այդ խուցին խորը, գիշերային սպասարկութիւնը ընող սենեկապանուհիին համար մասնաւոր կերպով պատրաստուած փոքրիկ ննջասենեակ մը կը գտնուէր: Զաւրէ ատկէ ի միջի այլոց կառուցուելիք քէօշկին ամբողջ ծրագիրը լսեց:

— Սիրելիս, կ'ըսէր Ճէմիլէ Պէսիմի գիրկին մէջ սարսռալով, դուն որ այնքան գեղեցիկ խօսքեր գիտես ըսել, չե՞ս կրնար կերպ մը գտնել, այնպէս որ քէօշկը գաղտնի մուտք մըն ալ ունենայ, որպէսզի գիշերները ատկէ անցնիս եւ քովս գաս:

Ճարտարապետը կը մտածէր եւ չէր պատասխաներ. Սուլթանուհին պահ մը գայն իր խոկումներուն մէջ ձգեց: Շատ չանցած Ճէմիլէ տեսաւ որ պէյը գլուխը վեր կ'առնէր ու իրեն կ'ըսէր.

— Գտայ, գտայ...

— Հէ՞...

— Այո, գտայ, ուզածդ պիտի ըլլայ:

— Ի՞նչպէս:

Անուշիկ Հայրիէս, դուն պիտի չկրնաս հասկնալ, ճարտարապետական խնդիր մըն է. սակայն միայն գիտցիր թէ պալատին վարը, Վոսփորի եզերքին վրայ տեղ մը պիտի գնեմ, եւ իմ անձնական ապարանքս պիտի շինեմ: Այս ապարանքէն գետնափոր մը միանալով քու անձնական բաղնիքիդ պիտի յանգի:

— Այո... այո... վրայ բերաւ պէյը պահ մը խորհելէ յետոյ, ասիկա պիտի ըլլայ... պիտի ըլլայ»...

Ճէմիլէ ոգեւորուած երխտասարդ ճարտարապետը գրկին մէջ սեղմեց եւ գլուխը համբոյրներով ծածկեց:

— Սոսկալի մարդիկ, ընդմիջեց երիտասարդը, կը վստահեցնեմ քեզ Հայրիէ թէ՝ յանդգնութիւններն կը մտածեմ եւ իրենց տեղը ես կը սոսկամ: Շարունակէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Եւգինէ Ա. Պօղոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի Նոյեմբեր 28, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ իր եղբօր՝

ԶԱՐԵՀ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ե. Պօղոսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 50 Մոնմորանսիի հանգստեան տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Այրի Տիկին Դաւիթեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Այս տխուր առթիւ, այրի Տիկին Դաւիթեան 50 Ֆր. կը նուիրէ Մոնմորանսիի հանգստեան տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Շ. Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ս. Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Մարիամ Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Բարունակեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պ. Խօքսիւզեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Զէյլէպեան եւ զաւակները (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ա. Զէյլէպեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Վ. Մուրատեան եւ զաւակները (Փարիզ) եւ բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 28 Նոյեմբեր Կիրակի առաւօտ ժամը 9էն 11 Սէնթ-Անտրէ լը-Օ եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, քեռիին եւ ազգականին՝

Ողբ. ԱՐՏԱՇԷՍ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգող բարեկամները:

×

Սէն-Լու Կրանփէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի: Ժամերգութիւն ժամը 8,30ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11,30ին:

ՄԵԾ ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:

Տեղւոյն վրայ հանգամանկութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.

Խնամուած ճաշ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան 81-ամեակը կը տօնէ 28 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռիւ Ժէ, Սէն Լուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին, Վալանսի եւ Վիէնի Նոր Սերնդական կազմերուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Ճոխ պիւֆէ եւ հայկ. տաք մթնոլորտ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ.— Կառ. տիւ Նորէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթոպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝ 14,10, 15,10 եւ 18,10, իջնել քաղաքապետարանը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ այրի Տիկին Ճամուղեան 30 Ֆր. կը նուիրէ:

Այրի Տիկին Անսուրեան 20 Ֆր. կը նուիրէ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները ողբ. Տիկին Ազատնի Կիւրճեանի մահուան առթիւ.—

Պր. Գառնիկ Իսթաթ եւ Օր. Մառի Իսթաթ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շահան Հաքի (Իսթանպուլ) 100, Տէր եւ Տիկին Կոպեռնիկ Բարսեղեան (Մարսէյլ) 100, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեան 50:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Հայաստան խումբ Ուրբաթ 26 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 27 Նոյ. երեկոյեան ժամը 8,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզի բոլոր խումբերու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (Նոյ. 27) կէսօրէ ետք ժամը 4,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԻԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յովհաննիսեան Յովհաննէս Լեւոնի, ծնած Ղարաքիլիսա (Լենինականի շրջան) հօրը անունը՝ Լեւոն, մօրը՝ Վարսենիկ, եղբայրը՝ Ժորա: Ծնած է 1922ին: Լուր ունեցողներէն գրել մօրը՝ Բաթանիա, Բելինսկի 54 տուն, Երեւան:

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:

Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պեռշըրսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըռ Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:

Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:

Մասնակցութիւն 525 ֆրանք

կանխավճար 75 Ֆր., մնացեալը վճարել ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:

Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, բացի ճամբու ճաշերէն:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Նոյեմբեր 25էն Դեկտ. 10 ՄԻԱՅՆ
450 ֆր.
փոխանակ 525ի

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) է զօրու:

LA SECTION CULTURELLE DU
CLUB des JEUNES de l'U.G.A.B.
présente

L'ARMÉNIE

Ce film sonorisé et en couleur a été tourné en Arménie au mois de Septembre dernier lors du voyage organisé par le Club des Jeunes de l'U. G. A. B.

La projection aura lieu le

VENDREDI 3 DECEMBRE à 20 h. 45 précises

à la Maison des CENTRANX, 8 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ 27 Նոյ. Շաբաթ օր, ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ մեթրօ Քատէ: Կը խնդրուի այս երկրորդ ժողովին անպայման ներկայ ըլլալ, տրուած ըլլալով որ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի՝ ըստ ծրագիր-կանոնագրի: Կը խնդրուի նաեւ ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնի տարեկան մեծ պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ աննախընթաց պատրաստութեամբ, 15 Յունուար, Շաբաթ գիշեր, Սալոն Սփլանտիտի շքեղ սրահներուն մէջ: Եւրոպական առաջնակարգ նուագախումբ: Շէնշող միջավայր եւ ճոխ պիւֆէ:

×

ՅԱՅԳԱՍՕՆ (ՌԷՎԷՅՈՆ) ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նկատի ունենալ, հանդէս-հացկերոյթը Դեկտ. 31ին ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ի նպաստ դպրոցին եւ երիտասարդներու ակումբին շինութեան:

ԿՈՉ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը կոչ կ'ընէ բոլոր երիտասարդներուն, որ կը փափաքին մասնակցիլ երգեցողութեան, փորձերը կը կատարուին ամէն Ուրբաթ գիշեր ժամը 8,30ին 19 Նոյեմբերէն սկսեալ, Հայոց եկեղեցին:

Արձանագրութիւն՝ 15 տարեկանէն վեր:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

—o—

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Մարտ 12ին
ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 26 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI 26 NOVEMBRE 1971
LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12275
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.275

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԱՍՏՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Անցեալ Յուլիսին Ափոլօ–15 տիեզերանաւով լուսին գացող ամերիկացի երեք տիեզերանաւորդները՝ Տէյվիտ Սքոթ, Ճէյմս Իրուին եւ Ալֆրէտ Ուորտըն՝ անցեալ շաբաթ ֆրանսական հեռատեսիլէն բացատրութիւններ տուին իրենց առաքելութեան մասին: Լրագրող մը հարցուց թէ այժմ որ մինչեւ լուսին ճամբորդելով ճանչցան տիեզերքը, կը հաւատա՞ն Աստուծոյ: Երեքը միաբերան «այո» պատասխանեցին անմիջապէս:

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթ Իւմանիթէի Նոյ. 19ի թիւին մէջ փիլիսոփայութեան դասախօս Ժաք Միլհօ պատասխանելով այն հարցումին թէ քրիստոնեաները — այսինքն հաւատացեալը — կրնա՞ն անդամակցիլ Համայնավար կուսակցութեան, դրական պատասխան կու տայ: Կ'ըսէ թէ «դիալեկտիկական ու պատմական մատերիալիզմ»ը կուսակցութեան ծրագրի նախաբանին մէջ չատոնց արձանագրուած է իբրեւ տեսաբանական հիմը գործունէութեան: Սակայն քրիստոնեաներէն երբեք չի պահանջուիր նախապէս ընդունիլ այդ վարդապետութիւնը: Համայնավար կրնան ըլլալ անոնք, որ կը հաւատան դրախտին եւ անոնք, որ չեն հաւատար:

Ընկերվարութիւնը «խղճի գործ» կը նկատէ կրօնքը: Հաւատացեալն ալ կրնայ ընկերվարական ըլլալ, անհաւատն ալ:

Այս քանի մը օրինակները մէջ բերինք անդրադառնալու համար Սովետական Հայաստան օրաթերթի Նոյեմբեր 10ի խմբագրականին, որուն խորագիրն է «Ներգործուն աթէիստական պրոպագանդայի համար»: Բոլշեւիկեան հայերէնով խմբագրուած այս տողերուն իմաստն է, մեր լեզուով, «սաստկացնել պայքարը անաստուածեան քարոզչութեան համար»:

Հայաստանի Կոմկուսի պաշտօնաթերթը կը չեշտէ թէ «Խ. Միութեան Կոմկուսի ծրագիրն ու կանոնադրութիւնը պարտաւորեցնում են բոլոր կուսակցական կազմակերպութիւններին, իւրաքանչիւր կոմունիստի գաղափարական ակտիւ պայքար մղել կրօնական նախապաշարումների դէմ»:

Իբրեւ հաւատաւոր բոլշեւիկ, կուսակցական կոմիտէներու պարտականութիւնն է «մշտապէս հոգ տանել գիտաաթէիստական պրոպագանդայի ծաւալման, նրա ներգործութեան ու նպատակասլացութեան մասին»:

Երբ հսկայ յառաջդիմութիւններ կ'արձանագրուին աշխարհի մէջ, մեր երկրի խնկական վարիչները — Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէն եւ պետական պատասխանատուները — ժամանակավրէպ խնդիրներով կը զբաղին:

Կէս դարէ ի վեր չեն յաջողած կրօնական զգացումը մեռցնել Հայ–քրիստոնեայի հոգիին մէջ, այժմ կրկին օրակարգի վրայ կը դնեն անաստուածութեան քարոզչութիւնը, կրօնի դէմ պայքարը սաստկացնելու խնդիրը: Զանազան վայրերու մէջ ստեղծուեր են անաստուածութեան հարցերն ուսումնասիրող խորհուրդներ: Գիտելիք կոչուող ընկերութիւնը դասախօսութիւններ եւ վիճաբանական հաւաքոյթներ կը սարքէ եղեր քաղաքային եւ շրջանային բաժանմունքներու նախաձեռնութեամբ: Տեղական դասախօսութեանց կը մասնակցին եղեր գիտութեան, արուեստի եւ գրականութեան շատ մասնագէտներ: Կը ցուցադրուին եղեր անաստուածեան «թեմա»ներով շարժանկարի ժապաւէններ, որոնք գիտականօրէն կը մերկացնեն «կրօնի եւ նրա սպասաւորների գործունէութիւնը, ցոյց տալով կրօնամոլութեան ունեցած բացասական հետեւանքները»:

Գիտելիք ընկերութիւնը վերջերս կազմակերպեր է «Բնակչութեան աթէիստական դաստիարակութեան ակտուալ պրոբլեմները թեմայով սեմինարը»:

Եօթը բառ, հինգը օտար: Ահա՛ թէ ինչ է բոլշեւիկեան հայերէնը:

Անաստուածութիւն քարոզելէ առաջ լաւ կ'ըլլայ, որ այս մարդիկ քիչ մը գլուխ յոգնեցնեն հայերէն սորվելու համար եւ չխաչեն մեր մայրենի քաղցր լեզուն:

«Գիտաաթէիստական (գիտական անաստուածութեան) աշխարհայեացքի մշակմանը մեծ չափով օգնում են աթէիստական ժողովրդական համալսարանները ու լեկտորիումները» (ընթերցատո՞ւն):

Մատաղ սերունդին անգամ անաստուածութիւն եւ «մատերիալիզմ» կը սորվեցնեն եղեր Իջեւանի միջնակարգ դպրոցին մէջ, գիտական ճիւղերու դասախօսներուն կողմէ:

Սով. Հայաստան դժգոհ է սակայն, որ «կուսակցական կազմակերպութիւնները դեռեւս անբաւարար են օգտագործում մտաւորականութեան ուժերը գիտաաթէիստական պրոպագանդայի ուժեղացման գործում: Առանձին տեղերում քիչ են կազմակերպւում նման թեմաներով դասախօսութիւններ ու զեկուցումներ: Կարդացւող դասախօսութիւններին, որպէս կանոն, մասնակցում են շատ քիչ թւով մարդիկ: Երիտասարդութեան, կանանց եւ յատկապէս տնային տնտեսուհիների մի մասը դուրս է մնում նման միջոցառումներից»:

Ի՞նչ ցաւալի երեւոյթ:

Մարդիկ ուրիշ գործ չունին, անաստուածութի՞ւն պիտի ուսումնասիրեն Հայաստանի մէջ:

Ջուր աշխատանք է թիավարել հոսանքի դէմ:

Հայ–քրիստոնեան կապուած է իր կրօնքին ու եկեղեցիին, իբրեւ կարեւոր ազդակներու, անաղարտ պահելու համար իր ազգային դիմագիծը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓՈՄՓԻՏՈՒ-ՆԻՔՍԸՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

ԱՍՈՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13–14

—o—

Փարիզ եւ Ուաշինկթըն յաջորդական հաղորդագրութիւններով յայտնեցին Նիքսըն – Փոմփիտու հանդիպումի մը լուրը Դեկտեմբեր 13–14ին, Ասորեան կղզիներէն Թերսէյրայի մէջ:

Այս հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Մ. Նահանգներու նախագահին փափաքով, որ Փեքին եւ Մոսկուա այցելելէ առաջ կ'ուզէ խորհրդակցիլ իր դաշնակիցներուն հետ:

Նիքսընի կ'ընկերանան Մ. Նահանգներու Արտաքին եւ Ելմտական նախարարները, ինչպէս նաեւ նախագահին անձնական խորհրդատուն:

Նախագահ Փոմփիտուի ընկերակիցները պիտի ըլլան Մ. Շուման եւ Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն:

Այս հանդիպման կապակցութեամբ կը ճշդուի, թէ Նիքսընի բաղձանքը Փոմփիտուի փոխանցուած Փորթուկալի վարչապետին կողմէ, որ, իր կարգին, համաձայն եղած է հանդիպման վայրին ընտրութեան, Ասորեան կղզեխումբը պատկանելով Փորթուկալի:

Ամերիկեան շրջանակները նկատել կու տան, թէ այս հանդիպումը մաս կը կազմէ այն խօսակցութիւններու շարքին, որ Նիքսըն պիտի ունենայ Եւրոպայի իր դաշնակիցներուն հետ: Այս ձեւով Նիքսըն կ'ուզէ յարգել իր խոստումը՝ խորհրդակցելու Արեւմուտքի իր դաշնակիցներուն հետ ամերիկեան այժմու քաղաքականութեան կապակցութեամբ: Ֆրանսական շրջանակները իրենց կարգին նկատել կու տան, թէ Փոմփիտուի տրուած առաջին հանդիպման նախապատուութիւնը կը բխի այն իրողութենէն, որ Փարիզ լաւ յարաբերութիւններ մշակելով Մոսկուայի եւ Փեքինի հետ քաղաքական նպաստաւոր դիրքի մէջ կը գտնուի:

Այսուհանդերձ, ըստ կարգ մը դիտողներու, այլ պատճառներ եւս իրենց դերը ունին այս որոշման մէջ:

Սպիտակ Տան շրջանակները կ'ընդգծեն, թէ դրամական տագնապին հարցը առաջիններէն պիտի ըլլայ խօսակցութիւններու ընթացքին: Արդէն երկու երկիրներու Ելմտական նախարարներու ներկայութիւնը Ասորի մէջ յստակ կը դարձնէ այս իրողութիւնը:

Ծանօթ է, որ Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները դրամական տագնապին մասին հակոտնեայ տեսակէտներ ունին եւ երկու մայրաքաղաքներն ալ հաստատ կը մնան իրենց տեսակէտներուն վրայ: Անկասկած այս հարցը լուծելու համար է, որ Նիքսըն փափաքեցաւ տեսակցիլ Փոմփիտուի հետ: Նիքսըն կը յուսայ, որ Փարիզ որոշ չափով պիտի փոխէ իր անդրդուելի կեցուածքը այս հարցին մէջ: Արդարեւ Եւրոպայի միւս երկիրները, ի մասնաւորի Գերմանիա, աւելի տրամադիր են ամերիկեան «փափաքներուն» հետեւելու քան Ֆրանսա եւ Նիքսըն պիտի փորձէ նախ Փոմփիտուն համոզել: Ասկէ զատ կայ նաեւ թմրեցուցիչներու հարցը:

Փոմփիտուէն ետք, Նիքսըն հաւանաբար տեսակցի Հիթի եւ Պրանտի հետ:

✕ Թերսէյրա կղզին, որ «պատմական» պիտի դառնայ Դեկտ. 15էն սկսեալ, Ասորներու 9 կղզիներէն մէկն է որ Ուաշինկթընէն 5000 քիլոմեթր է եւ 3000՝ Փարիզէն: Շատ բարեխառն եղանակ ունի, անձրեւոտ բայց միշտ մեղմ եւ նպաստաւոր նարինջենիներու մշակումին: Մայրաքաղաքն է՝ Անկրա Տէ Հերոյիսմօ, որ 14 հազար բնակիչ ունի: Թերսէյրա 1534ին Փորթուկալցիներու ձեռքը անցած է, հոն թաղուած է Վասքօ տէ Կամայի եղբայրը: Կղզիին մէջ կայ նաեւ ամերիկեան շատ կարեւոր կայան մը:

ԴԻՄՔԵՐ

ՀԱՅՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՉԱՄՉԵԱՆ

(1728–1823)

—o—

Հարիւր քառասունըութ տարի առաջ, — 18 Նոյեմբեր 1823ին — Պոլսոյ մէջ կը վախճանէր Հայր Միքայէլ Չամչեան, տասնըութերորդ դարու հայ պատմագրութեան տիտանեան դէմքը՝ որուն կը պարտինք առաջին համապարփակ փորձը Հայոց դարաւոր մատենագրութեան մէկ համապատկերը զրի առնելու երեք մեծածաւալ հատորներու մէջ, «Պատմութիւն Հայոց» անունին տակ:

Ծնած էր Պոլիս 1728ին: Ս. Ղազար կը մեկնի 1757ին, քահանայ կը ձեռնադրուի 1762ին եւ 1769–1775 հովուական պաշտօն կը վարէ Պասրայի մէջ: 1775ին կը վերադառնայ Վենետիկ, ուր հինգ տարիներու մեղուաջան աշխատանքով կը լրացնէ եռահատոր իր պատկառելի «Հայոց Պատմութիւն»ը:

Այս գործը համադրութիւնն է ու ամփոփումը Հայոց աւանդական պատմութեան, որուն համար օգտագործած է հայ եւ օտար բազմաթիւ աղբիւրներ: Պակասաւոր ու թերի է անշուշտ մեր օրերու լոյսին տակ, նկատի ունենալով որ իր օրով յայտնուած չէին հայ պատմագիրներէ ոմանց գործերը, — ինչպէս, օրինակ, Ղեւոնդ Երէցի, Սեբէոսի, Կաղանկատուացիի, Թովմա Արծրունիի, Ուխտանէսի եւ կարգ մը ուրիշներու վըկայագրութիւնները:

Չամչեանի երկասիրութիւնը կը սկսի «ի սկզբանէ աշխարհի» եւ կը հասնի մինչեւ 1784 թուականը: Ա. հատորը՝ Ադամէն մինչեւ 441, երկրորդը՝ 441–1080, երրորդը՝ 1080–1784: Իւրաքանչիւր հատոր երկու գիրքերէ կը բաղկանայ, ուրեմն՝ երեք հատորներով, վեց գիրքեր:

Հայոց քաղաքական պատմութեան զուգահեռ, Չամչեան ամփոփ այլ յատկանշական տեղեկութիւններ կու տայ նաեւ մեր եկեղեցական, մշակութային եւ դըրկից ազգերու հետ յարաբերական կեանքի մասին: Գործը շատ ծաւալուն ըլլալուն, հեղինակը յետագային (1811ին) համառօտագրած է զայն՝ «Խրախնան Պատմութեան Հայոց» անունին տակ. իսկ տարի մը ետք (1812ին), նկատելով որ «բազումք ազգի մերում՝ ոչ ի գործ ածելով զլեզու Հայոց՝ տաճկանաւ վարին», հայատառ թրքերէնով հրատարակած է անոր ալ ամփոփումը՝ «Կիւլզարի Թէվարիխ» անունով:

Մերօրեայ քննական միտքը դժուարաւ կրնայ չզանել Չամչեանի եռահատոր վաստակով. սակայն իբրեւ պատմական վաստակի՝ ան արժանի կը մնայ համազգային վարկի ու յարգանքի:

Մ. Թ.

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

—o—

Առնենէ մը ի վեր «Յառաջ»ի ծալքը փոխուած ըլլալով, կարգ մը բաժանորդներ դժգոհութիւն յայտնեցին թերթիս վարչութեան, առարկելով գլխաւորաբար որ թերթին թուականը այլեւս արտաքնապէս տեսանելի չէ:

Մեր կարգին դիմելով առաքման ընկերութեան, խնդրեցինք որ նախկին ծալքը կիրարկուի կրկին, բայց մեզի բացատրուեցաւ թէ դժբախտաբար կարելի չէ իրրեւ հետեւանք... կատարելագործման: Արդարեւ ընկերութիւնը նոր մեքենաներ կը գործածէ այդ ծալքին համար, որ հնարաւոր չեն դարձներ թերթը այլ կերպ ծալել:

Կը խնդրենք որ մեր բաժանորդները ներողամիտ ըլլան առ այժմ, պիտի փորձենք ի մօտոյ այլ կերպ կարգադրել հարցը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցաջորդ տարին, Ամերիկա մեկնեցաւ Գուրգէնը: Վ. Նաւասարդեանի կողքին, անոր մահէն ետք առանձինն մնացի խմբագրութեան մէջ մինչեւ 1960: 1961ին հրաժարեցայ, նուիրուելու համար գրական աշխատանքներուս:

— Հրատարակուած կամ հրատարակելի ի՞նչ գործեր ունիս:

— Մինչեւ այսօր հրատարակուած են չորս չնչին գրքոյկներ.

1) «Ներածութիւն հայ գրական պատմութեան», 1961ին:

2) «Լսարան հայ լեզուի», 1962ին:

3) «Լեզուական հարցեր», 1963ին:

4) « 1968ին հրատարակուեցաւ իմ չորրորդ չնչինս՝ «Թիւրն ու թերին»:

Տպագրութեան համար պատրաստ են երեք գիրքեր. 1) «Գրական հարցեր», 2) «Հայ յեղափոխութեան թեր ու դէմ», 3) «Իմ մեծ ընկերներս» (յուշեր՝ տասը ականաւոր դէմքերու մասին):

— Որո՞նք են այդ դէմքերը:

— Անոնց մէջ կան Ահարոնեանը, Շանթը, Օշականը, Համօ Օհանջանեանը, Վ. Նաւասարդեանը, Ռուբէնը, Դրօն, Գ. Իփէկեանն ու Շաւարշ Միսաքեանը:

Հրատարակուած գործերուս մէջ պէ՞տք է յիշել արդեօք հայ լեզուի ընթերցանութեան դասագիրքերուս շարքը՝ «Հայկարան», ութ գիրք, նախապատրաստականէն մինչեւ բարձրագոյն ընթացք:

Առեն մը, «երբ պատանի էի», բանաստեղծութիւններ կը գրէի: Ետքէն, երբ քիչ մը աւելի մեծցայ տարիքով, սկսայ կարճ պատմուածքներ գրել: Պարագաներու բերումով՝ բանաստեղծութենէն գլորեցայ ինկայ հրապարակագրութեան բացավայրը, որ դարձաւ իմ վերջին կայքս:

— Ի՞նչ է, սիրելի Թաշեան, կարծիքդ լեզուի եւ գրականութեան մասին:

— Ինծի համար՝ լեզուն ո՛չ միայն գիտութիւն է, այլեւ՝ արուեստ: Ես հետամուտ եղայ գիտութեան, որովհետեւ չկրցայ հասնիլ արուեստին: Ձեռ կարծեր, որ մինչեւ հիմա ըրածս կամ տուածս բան մը կ'արժէ: «Պարապ վախտի խաղալիք», պիտի ըսէի, եթէ իրապէս պարապ վախտ ունենայի...

— Շատ համեստ ես, գրական դանադան այս հարցերուն դեռ կ'անդրադառնանք մեր զրոյցին ընթացքին:

— Զմոռնամ աւելցնելու, թէ գոնէ ունիմ այն մխիթարութիւնը, որ հայ լեզուն սիրողներուն մէջ ես յետիններէն եմ: Մնացի միշտ համբակ աշակերտ. այս տարիքէս ե՞տք պիտի կրնամ տարբեր բան մը ըլլալ...

— Չչարունակենք այս ուղղութեամբ, որովհետեւ...

— Որովհետեւ չկա՛յ, սիրելի Փօլատեան, այս՝ ա՛յս է...

— Լա՛ւ, այդպէս կարծէ դուն...: Մեր զրոյցին հիմնական հարցերուն մօտենալէ առաջ, կ'ուզէի գիտնալ, թէ մեր «լուսաւոր դէմքեր»էն ուրիշ որո՞նք ճանչցած ես, որո՞նց հետ աւելի մտերիմ եղած ես:

— Պոլսոյ մէջ ճանչցած եմ, բացի քիչ մը առաջ յիշածներէս, Հրանդը (Մելքոն Կիւրճեան), Բարսեղ Շահպանը, Երուանդ Օտեանը, Հմ. Խօսրովեանը, Մինաս Չերազը, Լ. Խաճանեանը, Դանիէլ Վարուժանը եւ բազում ուրիշներ:

Բայց ես այս «լուսաւոր»ներուն հետ ապրած չեմ, հազիւ միայն տեսած եմ եւ մեծարանքէ ու պատկառանքէ զատ ուրիշ զգացում կամ տպաւորութիւն չեմ ունեցած:

Աւա՛ղ, չեմ կրցած տեսնել անկրկնելի Զօհրապը եւ Թուխ Արամադը (Ա. Ահարոնեան): Տեսած եմ Համաստեղը, որ Միջին Արեւելքի իր շրջապտոյտի ընթացքին հանդիպած էր նաեւ Զակազիկ:

Ապա հետզհետէ ընդլայնեցաւ շրջանակս: Մօտիկ եղած եմ մեր առաքելատիպ Համոյին, Խիզախ Ռուբէնին, պատահաբար ճանչցած եմ, միշտ Գահիրէի մէջ, Ռուբէն Դարբինեանը, Արշակ Ջամալեանը, կախարդօրէն քաջ Դրօն, Յակոբ Խաչմանեանը, Եղ. Սահակեանը, մեր երախտաշատ ու վաստակաւոր ընկերներէն Կոմսը, Վրացեանը, Սասունին եւ ուրիշներ: 1954ին, բախտը ունեցայ Գահիրէի մէջ մօտէն ճանչնալու Նարդունին, Ժան Պալարը, Լիւք-Անտրէ Մարսէլը եւ քե՛զ, սիրելի Փօլատեան, եղբայր ի գրոց բարբառ:

Նախ Պոլսոյ, ապա նաեւ Գահիրէի մէջ տեսած ու ճանչցած եմ հրապարակագիր գրագէտը կամ գրագէտ հրապարակագիրը՝ Շաւարշ Միսաքեանը, զոր սիրած եմ մեծ եղբօր մը պէս: Հիմա տեղը չէ կարծիք յայտնելու անոնցմէ իւրաքանչիւրին մասին: Ըսի արդէն, թէ յուշեր գրած եմ իմ մեծ ընկերներէն տասնին մասին:

Շատ մօտիկ եղած եմ մեր գրականութեան «մեծ աղա»յին՝ Յակոբ Օշականին, զոր ճանչցած եմ նախ Պոլիս, ապա յաջորդաբար Գահիրէ, Կիպրոս, Երուսաղէմ: Իրեն հետ ունեցած գրական զրոյցներս հրատարակուած են մեծ մասամբ, իսկ փոքր մաս մը կը մնայ դեռ անտիպ:

... Աղաչեցի-պաղատեցայ, որ այս մեծ սերմնացանները իրենց շնորհներէն ու մեծութենէն գոնէ մասնիկ մըն ալ ինծի տային: Զտուին: Կծծինե՛րը...:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՄԵԾԱՍՔԱՆՉԻ «ԽՈՆԱՐՀԱԳՈՅՆ ԴՊԻՐ»Ը

— Պիտի ուզէի, որ ըսուէր միայն, թէ հայ գրականութեան խոնարհագոյն դպիր մը հետաքրքրուած է մեր մտաւորական ճիգին մէկ պահովը:

Բ. Թաշեանի այս խօսքերը, արձանագրուած ընծայական բաժնի մը մէջ, իր շահեկան մէկ աշխատասիրութեան կապակցութեամբ, հարազատ վկայութիւնը կը բերէ «Յուսաբեր»ի վաստակաւոր խմբագրին համեստ նկարագրին:

Անխոնջ աշխատող մը եղաւ ան: Արդարեւ տասնամեակներ շարունակ մասնաւոր սէր մը ունեցաւ գրականութեան ու գեղեցիկ դպրութեանց նկատմամբ, որոնց մօտեցաւ «սպասարկուի» մը հոգեբանութեամբ: Սիրեց հայ Բանն ու Գիրը: Եղաւ անոնցմէ, որոնք սփիւռքի մէջ արեւմտահայ գրական ու քննադատական շարժումն ու միտքը պահեցին կշռութաւոր տրոփի մէջ՝ տալով անոր առողջ ու կենսունակ դիմագիծ մը:

Յ. Օշական, Շ. Միսաքեան, Շ. Նարդունի, Գ. Մխիթարեան, Բ. Թաշեան եւ դեռ քանի մը ուրիշներ «յառաջապահ պահակախումբը» կազմեցին մեր մտաւոր կեանքին՝ զայն տեւաբար իր սլացքին մէջ պահելով:

Առաւելաբար այս հոյլին պարտական է արեւմտահայ գրական եւ մտաւոր կեանքը իր վերջին յիսնամեակի նուաճումներուն համար: Այլ մանաւանդ այն անվիճելի փաստը, որ հակառակ տարտղնուած մեր վիճակին, արեւմտահայ մշակոյթին մէջ չարձանագրուեցաւ կապի խզում մը՝ անցեալի (Պոլիս եւ գաւառ) եւ ներկայի միջեւ: Բնական էր, անշուշտ, որ գրական ձգտումներու եւ ուղղութիւններու տարբերութիւններ նշմարուէին ո՛չ միայն երէկուան եւ այսօրուան, այլեւ սփիւռքեան ժամանակաշրջանի զանազան անկիւններուն միջեւ:

Սակայն այլազան ուղիներու խորքը մնաց անաղարտ իբրեւ ոգի: Փոխուեցան կաղապարները, յաճախ գոյներն ու երանգները, պաստառները պատկերացուցին նոր վայրեր, տեսարաններ, դիմագիծեր, սակայն երբեք չփոխուեցաւ ներքին պարունակը, որ պահեց իր ազգային շունչը, նոյնիսկ տեղ-տեղ մեր երբեմնի գաւառական կնիքը:

Տրակոնական խզումը՝ անցեալի եւ ներկայի միջեւ, պիտի ըլլար աղետալի սփիւռքի հայութեան համար, որ աւելի կէս դար առաջ ոտք կը դնէր տարբեր աշխարհներու վրայ: Կը մնար ենթակայ տարբեր ազդեցութիւններու:

Օտարութեան հետ մեր կապը եթէ յաճախ դարձաւ բարերար յայտարարի նշան, պատճառն այն էր, որ մենք խւրացնելով հանդերձ օտար հայեացքներ, չնոյնացանք անոնց հետ մեր ինքնութիւնը կորսնցնելու աստիճան: Ընդհակառակն՝ ըլնորհիւ երէկի եւ ներկայի միջեւ հաստատուած շաղկապին՝ անփոփոխ պահեցինք խորքը:

Այս ուղղութեամբ բախտորոշ եղաւ « պահակախումբ »ին դերը մեզի համար: Սփիւռքը շնորհիւ Մեծասքանչի «խոնարհագոյն դպիր»ներուն չմնաց անժառանգ, չդարձաւ անդիմագիծ հօտ մը՝ ենթակայ ոտնձգութիւններու աջէն ու ձախէն:

Հայ մամուլը, յատկապէս անոր քանի մը ընտրելագոյն ներկայացուցիչները, տասնամեակներ շարունակ կոչումն ունեցան ամուր կռուանը դառնալու մեր դիմագիծի անաղարտ պահպանման: Բոլոր ճակատներու վրայ: Ամէն մարզի մէջ: Քաղաքական թէ մշակութային:

Արեւմտահայ մամուլը — խօսքը մի՛շտ ընտրելագոյներու մասին է — Պոլսէն ըսփիւռք ունեցաւ իր ուրոյն դիմագիծը ո՛չ միայն իր ազգային, քաղաքական ու ընկերային առաջադրութիւններով, այլեւ իր ոճով:

Ռ. Զարդարեան, Շ. Միսաքեան, Մ. Ասլանեան, Գ. Մխիթարեան, Բ. Թաշեան եւ ուրիշներ մշակեցին լրագրական ինքնատիպ գրելակերպ մը՝ զայն նոյնիսկ տեղ-տեղ հասցնելով գրական մակարդակի: Այդ ոճը զերծ եղաւ քարոզ բուրող դրոշմէ, «պաղ դասեր» տալու տափակ եւ միօրինակ խօսքերէ, դարձդարձիկ երկարապատում նախադասութիւններէ, որոնց մենաշնորհը կը պահէ միշտ, դժբախտաբար, Հայաստանի այժմու մամուլը: Մեր խմբագրապետներուն խօսքը եղաւ կարճ, կտրուկ եւ արագ: Ու միշտ տպաւորող: Այլ մանաւանդ ան մշակուեցաւ հայերէնով մը, որ գեղեցիկ էր անպայման եւ ունէր հարուստ բառապաշար եւ քերականական ամուր կառոյց:

Լեզուն, Բ. Թաշեանի համար, ո՛չ միայն անկորնչելի դրամագլուխ մըն էր, այլեւ ամենակալ վեհապետ մը: «Կրնանք ըսել, կը գրէր ան, թէ ազգութենէն դուրս լեզու չկայ, բայց նաեւ լեզուէն դուրս ազգութիւն չկայ: Ժառանգուած բոլոր հարստութիւններուն մէջ լեզուն լաւագոյնն է եւ առաւելագոյնը»: Հոսկէ նաեւ անոր մօտ նշմարուող պաշտամունքը հայերէնին հանդէպ, զոր կը նկատէր հայ ժողովուրդին հոգիին պայծառ հայելին:

Լեզուն գիտութիւն է՝ ըլլալով միաժամանակ արուեստ մը: Այս զոյգ նախադրեալներով ան կը դառնար «կատարանային» սրբութիւն մը իրեն համար: Այսպէս է, որ յառաջ եկաւ իր մօտ լեզուական նախանձախնդրութեան այն աստիճանը, որ բառին ամէնէն ազնուական առումով «հիւանդագին» բծախնդրութիւն կարելի է որակել:

Բ. Թաշեանի տասնամեակներու յամառ ձգտումն եղաւ լեզուական կանոններու միօրինակութեան մը հաստատումը, զերծ՝ զարտուղութիւններէ, կանոնազանցութիւններէ եւ անկանոնութիւններէ: Որովհետեւ հայ լեզուի օրինաւեստին անտեղեակ էր: Գործնական կեանքում — յիշենք, որ մեր կազմակերպութիւնը նախ եւ առաջ գործնական կուսակցութիւն է — Ռուբէնին, իմ տպաւորութեամբ, բնաւ չէին հետաքրքրում իր եւ միւսների անձնական փոխյարաբերութիւնները՝ գործը գլուխ բերելու կապակցութեամբ: Նրան հետաքրքրում էր գործի յաջող իրականացումը եւ այդ՝ իր յղացած, իր ծրագրած ձեւով: Ընդունակ չէր զիջումների, իրաւախոհութիւնների: Եթէ իր ասածը չլինէր, նա ընդունակ էր գործից քաշուելու, չեղոքանալու:

Սակայն, դիւրութեամբ տեղի տուող չէր. յամառօրէն պայքարում էր իր նպատակին հասնելու համար: Այդ են վկայում նրա կատարած գործերը մեծ մասամբ թէ՛ երկրում եւ թէ Հայաստանի անկախութեան շրջանում:

Տարակոյս չունիմ, որ Ռուբէնը այդ գործերը չէր յաջողի գլուխ հանել, եթէ ղեկավարի տաղանդը չունենար, եթէ իր կամքը շրջապատին պարտադրելու հնարաւորութիւն չունենար: Բայց դժուար է, անգամ անհնարին է երեւակայել Ռուբէնի կողքին մի Նիկոլ Դուման կամ մի Իշխան՝ ձեռք ձեռքի տուած գործ անելիս:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(1 – Շար.)

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

ԽՄԲ. — Նոյեմբեր 27ին կը լրանայ Ռուբէնի մահուան քառասնամեակը եւ այդ առթիւ Կիրակի օրուան մեր թիւը կը նուիրուի իր յիշատակին: Նոյն առթիւ կը սկսինք հրատարակել Ա. Աստուածատրեանի «Ռուբէն»ը, գրուած իր մահուան տասնամեակին առթիւ, որու պիտի յաջորդէ նոյն հեղինակի մէկ նոր գրութիւնը, միշտ նուիրուած Ռուբէնի:

Ա.

Իր «Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները»ի առաջին հատորին կցած անվերնագիր երկտողը Ռուբէնը սկսում է սա բնորոշ նախադասութեամբ.

«Յիշածս ու չյիշածս անունները կը ներկայացնեն այն սերունդը, որ իր գոհաբերութեամբ, իր յեղափոխական խառնուածքով, իր բարոյական ըմբռնումներով մէկ անգամ միայն ծնաւ մեր կեանքի մէջ եւ երկրորդ անգամ այլեւս աշխարհ չտեսաւ»:

Այդ անունների մէջ Ռուբէնը ամենայն իրաւամբ բռնում է առաջնագոյն տեղերից մէկը:

Մեր ազգային յեղափոխական — ազատագրական շարժման վերջին տասնամեակների պատմութեան մէջ Արամը, իբրեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադիր, բռնում է առաջին տեղը, իսկ Ռուբէնը, իբրեւ ազատագրուած հայրենի երկիրը օտար ու թշնամի տարրերից մաքրագործող — Հայաստանը հայացնող՝ ամենայն իրաւամբ բռնում է երկրորդ տեղը:

×

Ռուբէնի մահից յետոյ, նրա յիշատակին նուիրուած բոլոր գրութիւնները անխտիր մատնանշում են այդ նշանաւոր ազգային գործչի ու յեղափոխականի նկարագրի բացառիկ ինքնուրոյնութիւնը: Իրօք, մեր հայ յեղափոխական մեծ կազմակերպութեան գաղափարական աւազանում հասակ նետած խոշոր դէմքերից եւ ո՛չ մէկը նման չէր Ռուբէնին:

Այդ կազմակերպութեան մէջ եղել են չեշտուած անհատականութիւններ, ինչպէս, օրինակ, Նիկոլ Դումանը, որի նայուածքը «ծակում անցնում էր» եւ շատ աւելի արժէր, քան ոմանց ցասկոտ խօսքը կամ, օրինակ Նիկոլ Աղբալեանը, այդ «գրականութեան մէջ արիստոկրատը, իսկ կեանքում դեմոկրատը». օրինակ, Գէորգ Ջաւուշը, հայ ժողովուրդի թըշնամիներին սարսափ ազդող ներքին արտակարգ կարողութեամբ օժտուած Տարօնի այդ արծիւը. օրինակ, Արամը, իր բացառիկ մեծութեամբ ու մարդկանց մօտենալու եւ գործի լծելու եզակի շնորհով, եւայլն:

Սակայն Ռուբէնի անհատականութիւնը տարբեր կնիք էր կրում, տարբեր չեշտերով էր արտայայտւում: Ինքնիշխան մարդ էր նա այն աստիճան, որ երբեմն յուսահատութեան էր մատնում եւ մղում ըստ էութեան այն անարդար մտածումին, թէ «սա ի՞նչ տարօրինակ կուսակցական մարդ է, կարծես, մեր շարքերից չէ»: Որովհետեւ իր վարմունքով երբեմն ոչ մէկ նմանութիւն ունէր շարքային մեր մեծ ընկերներին. կուսակցութեան մէջ կանգնած էր առանձին, իր տեսակի մէջ մի հատ էր:

Ամէն անգամ, երբ առիթ եմ ունեցել մտածելու Ռուբէնի մասին, թէ՛ իր հետ անմիջական շփման մէջ եւ թէ իրենից հեռու, միշտ այդ նոյն եզրակացութեան եմ եկել: Տարբեր խմորի տէր մարդ էր այն աստիճան, որ կարծես մեզնից չէր: Ներքնապէս մեկուսացած վիճակ ապրողի տպաւորութիւն էր ձգում: Ընդունակ էր վարմունքների, որոնք իր մասին անարդար ենթադրութիւնների էին մղում:

Զափազանցութիւն չի լինի, եթէ ասեմ, որ Ռուբէնը մարդկանց մօտենալու ու նրանց հետ մտերմօրէն գործակցելու արուեստին անտեղեակ էր: Գործնական կեանքում — յիշենք, որ մեր կազմակերպութիւնը նախ եւ առաջ գործնական կուսակցութիւն է — Ռուբէնին, իմ տպաւորութեամբ, բնաւ չէին հետաքրքրում իր եւ միւսների անձնական փոխյարաբերութիւնները՝ գործը գլուխ բերելու կապակցութեամբ:

դերը սրբազան մատեան մըն է, ուր տեղ չէին կրնար ունենալ անձնական քմայքներ եւ նախասիրութիւններ:

Անկէ նաեւ անոր վճռակամ համոզումը, թէ բոլոր պայքարներուն մէջ ամէնէն նուիրականը յանուն լեզուի մղուած պայքարն է:

— Մենք, կ՚ըսէր ան, հայրենադաւ կը կոչենք անոնք, որ կ՚ուրանան իրենց հայրենիքը կամ կը դաւեն անոր դէմ: Բայց գրեթէ անտարբեր, գրեթէ ներողամիտ ենք անո՛նց հանդէպ, որոնք նոյն սրբապղծութիւնը կը գործեն իրենց «երկրորդ հայրենիք»ին՝ մայրենի լեզուին դէմ»:

Գրող թէ ընթերցող, անոր տեսակէտով, կրօնական երկիւղածութեամբ պէտք է մօտենան լեզուի սրբարանին, որ վերջին հաշուով կը նոյնանայ մեր ժողովուրդին հետ՝ դառնալով անոր հոգեկան ու իմացական բիւրեղ հայելին: «Խառնածին եւ խառնափնթոր լեզու խօսելով ու գրելով՝ մենք ո՛չ թէ կը մօտենանք մեր ժողովուրդին, այլ կը հեռանանք անկէ»:

Կը հետեւի, ուրեմն, որ լեզուական հարցերու մէջ Բ. Թաշեան «պահպանողական» գիծ մը որդեգրեց: Արդարեւ եղաւ անոնցմէ, որ դէմ մնացին արմատական, նոյնիսկ մասնակի փոփոխումներու: Լեզուն, չմոռնանք, տուեալ ազգին ոգին կը պատկերացնէ եւ, հետեւաբար, ան պէտք է մնայ անեղծ ու բիւրեղ:

— Լեզուն, կը չեչտէր ան, ամէնէն քիչ կ՚ախորժի յեղափոխութենէ եւ ամէնէն շատ՝... հակայեղափոխութենէ»:

Ասով կը բացատրուի անոր մնայուն պայքարը այն անդէտ իմաստակներուն դէմ, որոնք կը համարձակէին տրեխնեբով մուտք գործել Մեծասքանչի անդաստանէն ներս: Նոյն հետեւութեամբ ան կը խարանէր սոփեստ գրողներ, որոնք օտար բառերու եւ տարազներու անհարկի ցուցադրութեամբ հարուստ հայերէնը խեղճ լեզուի կը վերածէին:

Լեզուն չահուած հարստութիւն մըն էր իրեն համար, ուստի դէմ եղաւ անոր մսխումին:

Գրպտող եւ գննող միտք՝ ան չահեկան փաստարկութիւններով եւ մի՛շտ հանրամատչելի ոճով չօշափեց քերականական կամ ուղղագրական նուրբ ու բարդ խնդիրներ, ինչպէս նաեւ գրականութեան եւ պատմագրութեան հայող հարցեր: Մօտեցումի եղանակը անոր գործերուն մէջ եղաւ գիտականակերպ, ինչպէս կ՚ըսէր ինք ասիթով մը: Այս տարազը կը պատշաճի անոր պատմելու, ներկայացնելու եւ բացատրելու գրելաձեւին՝ միշտ անհրաժեշտ խորութեամբ:

Բացառիկ դեր վիճակուեցաւ «Յուսաբեր»ի վաստակաւոր խմբագրին՝ արեւմտահայ մշակութային արժէքներու պահպանման ու տարածման գործին մէջ: Գործակից մտաւորական ընկերներու հետ — Վ. Նաւասարդեան, Լ. Նազարեանց, Գ. Մխիթարեան — «խոնարհագոյն դըպիր»ը Նեղոսի ափին ամուր եւ անխորտակ միջնաբերդ մը — «Յուսաբեր» — բարձրացուց ի պաշտպանութիւն ազգային ոգիի: Ի խնդիր մեր անկորնչելի արժէքներուն եւ ազգային ու քաղաքական առաջադրութիւններուն:

Հայ Բանի ու Գիրի սպասարկուն մի՛շտ հաւատարիմ եւ հպատակ մնաց Սահակի ու Մեսրոպի ոգիին:

Եւ, ինչպէս պիտի ըսէին հինները, եղաւ ժի՛ր մշակ անպարտելի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՍԷՐԸ

Տաղանդաւոր հայ բանաստեղծը 1909ին Կանտի (Պելժիա) համալսարանը աւարտելով կը վերադառնար Սեբաստիա, Արամեան երկրորդական վարժարանին մէջ պաշտօնավարելու: Դ. Վարուժանին վստահուած էին հայ գրականութեան եւ ֆրանսերէն լեզուի դասերը:

Գաղափարապաշտ, հայրենասէր, եւրոպական մտքի լոյսով զօրացած հայ բանաստեղծութեան ռահվիրան կուգար հայ մշակոյթի աւիշով ջերմացնելու եւ ջրդեղելու հայ նորահաս սերունդներու հոգիները:

Օսմանեան Սահմանադրութեան բերած ժամանակաւոր ազատութեան ալիքը կը բազմապատկէր հայրենասէր ուսուցչին խանդավառութիւնը: Կարճ ժամանակուան ընթացքին, ուսանողները եւ ուսումնասէր հայ երիտասարդները մեծ սիրով կը կապուէին մարգարէաշունչ այս գաղափարախօսին: Թէեւ լռակեաց, ինքնամփոփ, բայց ծառայելու, հայ գրական ու պատմական ժառանգութիւնները իր հայրենակիցներուն փոխանցելու հոգեկան հաճոյքը զինք կը մղէր անոնց ընկերակցութեան: Այնտեղ, այդ խանդավառ օրերու ապրումներէն կը ծնէր «Բեզաս»ը: Այնտեղ՝ իր հոգեկան հնոցին մէջ մարմին կ՚առնէին «Հեթանոս երգեր»ը:

Ստեղծուած գրական յուզումնախառն մթնոլորտին մէջ բազմաթիւ երիտասարդ-երիտասարդուհիներու կարգին՝ կուգար մասնակցիլ նաեւ Սեբաստիոյ երեւելի հայ ընտանիքներէն մէկուն աղջիկը՝ Արաքսին:

Արաքսի բուռն սիրով կապուած էր հայ բանաստեղծութեան եւ կ՚ուզէր մասնաւոր դասեր առնել իր ուսուցիչէն, բանաստեղծական իր տենչերուն գոհացում տալու, գրելու իր շնորհը մշակելու եւ զարգացնելու համար, գուցէ դառնալու Ս. Տիւսար մը կամ Սիպիլ մը:

Սակայն Արաքսիին ծնողքը գայթակղեցուցիչ կը գտնէին այդ առաջարկը եւ կը մերժէին գոհացում տալ իրենց զաւկին փափաքին:

Այդ օրերուն, խիկալէս, Սեբաստիոյ պահպանողական տարրին համար մեղադրելի եւ նոյնիսկ դատապարտելի էր նման երեւոյթ մը.— երիտասարդ աղջիկ մը առանձին դաս առնէր երիտասարդ ուսուցիչէ մը...

Արաքսին ոչ միայն կը գտնուէր իր ծնողքին արգելքին առջեւ, այլեւ նշանուած ըլլալով քաղաքի մեծահարուստ հայ ընտանիքի մը զաւկին հետ, պարտաւոր էր նաեւ հետեւիլ անոնց կամքին:

Բանաստեղծական բուռն տենչը, սակայն, կը մղէր աղջիկը Թախանձագին խնդրելու, լալով պաղատելու ծնողքէն՝ այդ բախտին արժան դարձնել զինք:

Զիկարենալով տոկալ իրենց սիրասուն զաւկին Թախանձանքներուն, Արաքսիին ծնողքը, խնամիներուն հետ համախորհուրդ՝ կ՚որոշեն չաբաթական քանի մը անգամ դասի տանիլ զայն, բայց միշտ մօրը ընկերակցութեամբ:

Դասերը կը սկսին: Ամբողջ դասի տեւողութեան ներկայ կ՚ըլլայ Արաքսիին մայրը:

Բայց լուռ ու Թաքուն սիրոյ համար մօր ներկայութիւնը արգելք մը չէր կրնար ըլլալ: Հայ գրականութեան ընդմէջէն ծնած էր խոր, իտէալական եւ անապական սէր մը: Սէր մը, որ նշանուած մատղաշ, բայց բանաստեղծական գեղեցկութեան սիրահար հայ աղջկան անմեղ սիրտը կը կապէր եւրոպական ոստաններէ մաքրամաքուր, միայն բանաստեղծութեամբ լեցուն հայկական դաւառ եկած Վարուժանի սրտին:

Այսպէս լուռ, երկու սրտեր կը բաբախէին իրարու համար, իրարմով, մինչ չար լեզուները սկսած էին բամբասել եւ առասպելներ հիւսել:

Հետզհետէ բազմապատկուող բամբասանքներուն վերջ տալու եւ ընտանիքին պատիւը փրկելու համար Արաքսիին ծնողքը կ՚որոշեն դադրեցնել դասերը եւ փութացնել ամուսնութիւնը:

Արաքսի, սակայն, իր սիրոյ ամբողջ զօրութեամբ կ՚ընդդիմանայ այդ ամուսնութեան եւ ծնողաց պնդումին վրայ կը յայտնէ իր սէրը Դ. Վարուժանի հանդէպ:

Այս բնական եւ պարզ սիրոյ պատմութիւնը կը ցնցէ ամբողջ քաղաքը:

Սիրող զոյգին ի նպաստ դիրք կը բռնեն ուսանողները, մտաւորականները եւ երիտասարդ արհեստաւորները:

Պահպանողական տարրերը եւ ազաները գայթակղութիւն եւ բարքերու խախտում կը նկատեն այս քայլը: Անոնց համար անըմբռնելի կը մնայ, թէ ի՞նչպէս կարելի է ներել հասարակ վարժապետի մը, որ գլխէ հանէ երեւելի ընտանիքի մը նշանուած աղջիկը:

Սակայն, յաղթանակողը կ՚ըլլայ սէրը: 1910ին, բանաստեղծն ու իր պաշտելին կը պսակուին պաշտօնապէս, կազմելով ընտանեկան իտէալ եւ երջանիկ բոյն մը:

Դժբախտաբար, պսակը վերջ չի տար ծայր տուած զրպարտութիւններուն, հոգեկան բեկում ստեղծելով Սեբաստիայէն Թոքատ փոխադրուած Դ. Վարուժանին համար, որ «Հողդար» պարբերականի խմբագիր՝ Կարապետ Պարսամեանին ուղղուած իր բաց նամակով բուռն ոճով կը հարուածէ իր ընտանեկան երջանկութիւնը խանգարել փորձող բանսարկուները:

Բանաստեղծ Դ. Վարուժանի այն միակ եւ անբասիր սէրը գեղեցկացած կը տեսնենք իր բանաստեղծութիւններուն մէջ:

Սիրեց բանաստեղծի իտէալականութեամբ, սիրեց եւ իր սիրած աղջիկը վերածեց բանաստեղծութեան:

Գաղափար մը տալու համար ընտանեկան իր երջանկութեան եւ խանդավառութեան մասին, կը մէջբերենք Պելժիայի համալսարանի իր դասընկերներէն Փիէր Մայիսին գրած իր նամակէն հատուածներ.

«Սիրելի Փիէր, երկու տարի է ամուսնացած եմ: Կինս կը կոչուի Արաքսի, խարտիշահեր գեղեցկուհի մը, զոր կը սիրեմ ռոմանթիկ սիրով մը: Ունիմ նաեւ աղջնակ մը, որ մէկ տարեկան է եւ օժտուած՝ կանխահաս իմացականութեամբ: Արդէն ան գիտէ «հայրիկ» կանչել զիս, ինչ որ անբացատրելի ուրախութեամբ կը համակէ զիս: Անոր բանաստեղծութիւն մը նուիրած եմ՝ «Վարուժնակիս» վերնագրով, որ անունն է իմ պաշտելի հրեշտակիս»:

Եւրոպա ճամբորդելու իր փափաքը յայտնելով՝ բանաստեղծը կը գրէ. «Ամէն պարագայի, կինս կը փափաքի տեսնել Եւրոպան. ուստի ուշ կամ կանուխ այդ հարցը պիտի կարգադրուի իմ սիրելի խարտիշուհիիս ցանկութեան համաձայն»:

Դ. Վարուժանի կեանքի դժբախտ վախճանը աւելի յուզիչ կը դարձնէ իր սիրահարութիւնը: Ապրեցաւ սէր մը մաքրիմ, սուրբ: Աչքերը եւ հոգին լեցուեցան իր կնոջ սիրով լոկ: Զգիտցաւ ուրիշ սէր, բայց այդ մեծ եւ իտէալական սէրը ծընունդ տուաւ բանաստեղծական սիրոյ գեղեցկութիւններու անմահական երգերու:

Այդ բոլորը տառապանք իսկ չմնացին, այլ մնացին իբրեւ եղերական յիշատակ, սառա՛ծ՝ պատմութեան էջերուն, եւ ինք գնաց բանաստեղծի յատուկ մխիթարութեամբ մը՝

«Ի՛նչ փոյթ ինձ կեանքը մեռնող
Երբ որ երազը կ՚ապրի,
Երբ որ երազն անմահ է...»:

Ա. ՎԱՉԷ

ՊՈԷՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մարդ մը մանրուք չունի եւ Թերթավաճառն ալ չի կրնար 9,50 վերադարձնել յաճախորդին բայց կը պնդէ որ մարդը Թերթը առնէ եւ յաջորդ օրը վճարէ:

— Իսկ եթէ այս գիշեր մեռնի՞մ, կ՚ըսէ յաճախորդը:

— Օ՛հ, կորուստը մեծ չըլլար...

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ասիկա որոշելնէն յետոյ, աւելցուց Հայրիկ, ծրագիրնին առանց մեծ դժուարութեան իրականացուցին: Սուլթան Ազիզ Նափոլէոնի այցելութեան համար Փարիզ գացած էր: Երբ Պոլիս վերադարձաւ, քէօշկը լրացած դտաւ:

— Կ՚երեւի Թէ շատ հոգիներ աշխատեցան:

— Այո, հազարաւոր գործաւորներ կ՚աշխատէին, մէկ կողմէն քէօշկը կը շինէին, իսկ միւս կողմէն Պէխիմ պէյի ծովեզերեայ ապարանքը:

— Եւ դեռնափոր ստորուղին բազող գործաւորներէն չէի՞ն վախնար որ գաղտնիքը օր մը երեւան կը հանէին:

— Արդարացի է հարցումդ, ըսաւ Հայրիկ ժպտունելով, սակայն ասոնք — այսինքն պէյն ու Սուլթանուհին սովալի մարդեր էին: Գործին այդ մասին համար իրենց հաւատարմութիւնը վայելող անձեր վարձեցին եւ երբ գործը լրացաւ, իշխանավայել կերպով զանոնք վարձատրելէ յետոյ, պէյը պատշաճ դատեց իբրեւ փափկանկատութիւն զանոնք իր նոր կառուցուած ապարանքին մէջ ճաշի հրաւիրել: Դժուար չէ կռահել թէ հոդ անոնց Թունաւոր ճաշ մը հրամցուց եւ այսպէս ամէնքն ալ իրենց գիտցած գաղտնիքը Ալլահին մատնելու ղրկեց...:

— Ո՛հ սարսափելի բան, յարեց Տիգրան:

— Է՛հ աղուորիկս, այս պալատան մէջ պատահածներուն քով ասիկա ոչինչ է:

— Եւ այդ ապարանքը այժմ գոյութիւն ունի՞:

— Անշուշտ. հիմա Թէպէտեւ քիչ մը հինցած է, սակայն տակաւին խօսքս չաւարտեցի, մտիկ ըրէ դեռ ինչ պիտի ըսեմ, չարունակեց Հայրիկ:

— Գրեթէ ամէն գիշեր այդ Թաքստոցը կը բանէր, որովհետեւ Ազիզ յաճախ հիւանդ ըլլալով եւ վախնալով որ զինքը կը սպաննեն, միշտ մինակ կը պառկէր եւ այլեւս Ճէմիլէի վրայ իսկ մտածելու կարողութիւն չունէր: Արդէն կը վախնար որ գուցէ ան ալ իր Թշնամիներէն կը սիրաշահուի եւ օր մը չէ օր մը զինքը կը սպաննէ:

Տիգրանի աչքերը այդ խօսքին վրայ վերստին փայլեցան:

— Հայրիկ, ըսաւ, կը կարծե՞ս Թէ Ճէմիլէ կարող էր այդպիսի բան մը ընելու:

— Ի հարկէ, ուրիշ ոեւէ կնոջ մը համար ասիկա անկարելի պիտի ըլլար, սակայն Ճէմիլէի համար կարելի էր: Կ՚երեւի Թէ այդպիսի բան մը նոյնիսկ նախատեսած ալ էր:

— Ի՞նչպէս:

— Ան մասնաւոր նրբանցք մը շինել տուած էր, ուրկէ առաւօտ առանց մէկը զինքը տեսնելու իր յարկաբաժինները կը վերադառնար: Այս նրբանցքը մի միայն երկու հոգի գիտէին, ինքն ու Սուլթանը:

— Ա՛խ, յարեց երիտասարդը, յանկարծ տեղէն վեր ցատկելով: Դուն որ պալատան ամբողջ գաղտնիքները գիտես, արդեօք այս գաղտնիքն ալ գիտե՞ս:

— Այո գիտեմ, միմիայն ես գիտեմ, բացի ինձմէ ուրիշ եւ ոչ մէկը չի գիտեր: Սուլթանն իսկ այսպիսի գաղտնի նրբանցքի մը գոյութիւն ունենալը կ՚անգիտանայ:

— Աստուա՛ծ իմ, այն ատեն ուրեմն փրկուած ենք...

— Ի՞նչպէս, ի՞նչ ըսել կ՚ուզես:

— Պատմութիւնդ աւարտէ եւ պիտի ըսեմ: Դուն այս ամէն գաղտնիքները ի՞նչպէս իմացար:

— Երբ Սուլթան Ազիզ սպաննուեցաւ, այլեւս Ճէմիլէ իր նախկին զօրութիւնը կորսնցուց եւ պալատէն հեռանալու հրաման ստացաւ: Ճէմիլէ պալատէն հեռանալով Պէխիմի մօտը գնաց, զոր Ազիզ Ճէմիլէի խնդրանքով զայն փաշա անուանած էր: Պէխիմ նախկին Սուլթանուհին իր կինը ըրաւ եւ զայն իր քովը պահեց եւ իբրեւ երախտագիտութիւն իր հարէմն ալ ցրուեց եւ անոր հետ ապրեցաւ: Պէխիմ չափազանց ազնիւ մարդ մըն էր եւ Ճէմիլէի շնորհիւ մեծ բարիքներու տիրացած էր, սակայն բացի ատկէ, ինքը անձնական ահագին հարստութիւն մըն ալ ունէր: Արդ, իրենց այս կենակցութենէն զաւակ մը ունեցան, սակայն այս երջանկութիւններին շատ չտեւեց, որովհետեւ Պէխիմ գիշեր մը յանկարծ անյայտ եղաւ եւ այլեւս ոչ մէկը իրեն վրայ բան մը չիմացաւ:

— Թերեւս զայն ալ սպաննեցին:

— Շատ հաւանական է այդպէս եղած ըլլայ: Ճէմիլէ այդ դժբախտութենէն յետոյ այրի մնաց, ինքն ալ քանի մը տարի ապրեցաւ եւ երբ տղան տասներհինգ տարեկան եղաւ, անծանօթ ախտէ մը վարակուեցաւ որմէ բուժուիլը անկարելի եղաւ: Կ՚ենթադրուի թէ զինքն ալ Թունաւորեցին, որովհետեւ միշտ քաղաքականութեամբ կը զբաղէր:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Եւգինէ Ա. Պօղոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Կիրակի Նոյեմբեր 28, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ իր եղբօր՝

ԶԱՐԵՀ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

ՎԱԼԱՆՍ — Այրի Տիկին Դաւիթեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

×

Սէն–Լու Կրանփէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հոգեւոր հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս ծառայող բոլոր Թաղական անդամներու, նուիրատուներու եւ որեւէ ձեւով եկեղեցւոյ պայծառութեան նպաստողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ այս Կիրակի: Ժամերգութիւն ժամը 8,30ին, պատարագ 10ին, հոգեհանգիստ 11,30ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ — Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը ցաւակցութիւն կը յայտնեն այրի Տիկին Հեղինէ Թորոսեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գալայճեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ս. Թորոսեանի եւ զաւակներուն, այրի Տիկին Ա. Ասլանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յ. Ասլանեանի եւ զաւակներուն եւ բոլոր պարագաներուն

ՀՐԱՆԴ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հաճի Յակոբեան եւ զաւակները Տոքթ. Արթօ Աբգարեանի յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրեն Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 30 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Վիէնէն Հրանդ Թորոսեանի (Կէմէրէկցի) մահուան առթիւ իր շատ սիրած «Յառաջ»ին Պ. Վահան Հովիւեան (Փարիզ) 20 Ֆր. կը նուիրէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱՅԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ 27 Նոյ. Շաբաթ օր, ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ մեթրօ Քատէ: Կը խնդրուի այս երկրորդ ժողովին անպայման ներկայ ըլլալ, տրուած ըլլալով որ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի՝ ըստ ծրագիր-կանոնագրի: Կը խնդրուի նաեւ ճշդապահ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Վռամեան խումբ Շաբաթ 27 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼ — Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 27 Նոյ. երեկոյեան ժամը 8,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի խումբերու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (Նոյ. 27) կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի Քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:

Տեղւոյն վրայ հանգամանքութիւն չկայ հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր. Խնամուած ճաշ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան 81-ամեակը կը տօնէ 28 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռիւ Ժէ, Սէն Լուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ԲԱԲԱԽԵԱՆ

Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ճոխ գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին, Վալանսի եւ Վիէնի Նոր Սերնդական կազմերուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Ճոխ պիւֆէ եւ հայկ. տաք մթնոլորտ:

ՆՈՒԷՐ

Պանեէոյէն ոմն 50 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի կայանին պատգամաւորական ժողովին առթիւ:

MUSÉE ARMÉNIEN

Une exposition temporaire s'ouvrira au Musée Arménien de France 59, Av. Foch, le samedi 4 Décembre.

Le thème en est : *Ceintures et accessoires — argent ou métal — du costume arménien traditionnel, tant masculin que féminin.*

Si vous êtes en possession de telles pièces, faites-en profiter pour quelque temps nos compatriotes et nos amis français. Toutes les pièces aimablement prêtées au Musée Arménien le seront pour un laps de temps déterminé durant lequel elles seront assurées après avoir été expertisées. Le nom de l'aimable propriétaire sera indiqué, à moins qu'il ne souhaite garder l'anonymat.

Téléphonez à l'UGAB : TRO 03-18 Sce Exposition temporaire du Musée Arménien. Toutes vos offres et suggestions seront les bienvenues.

L'Exposition sera ouverte les Jeudis, Samedis et Dimanche de 14 à 17 heures.

ENTREE GRATUITE

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

հովանաւորութեան տակ

ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս

A la Salle du GRAND CERCLE

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ — Կառ. մեւ Նոռէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթոպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝ 14,10, 15,10 եւ 18,10, իջնել քաղաքապետարանը:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

HOTEL GEORGE V

Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ

ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբը

Մուտք 20 Ֆր. — ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն, Թերճան գաւառի Բրիւ գիւղացի Թեւոս Հայրապետի Թորոսեանի որդին՝ Վարագդատ կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Գալուստ Գալայճեան որ ժամանակին ապրած է Տիթրոյթ (Միացեալ Նահանգներ):

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել՝

Mr. ROUBEN KEHIAYAN
14, Rue Beauséjour
95 - SARCELLES — FRANCE

«Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել:

A LOUER A BOULOGNE

Magasin emplacement unique, plein centre. Visites : sur place 26 rue G. Sorel
de 11 h. à 12 h. — de 15 h. à 18 h.
sauf dimanche et lundi

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Programme culturel pour la saison 1971-72

des CLUBS des JEUNES de L'UGAB

SECTION MARSEILLE :

Cours de Langue et Civilisation arméniennes donnés par Monsieur DER MERGUERIAN, professeur d'Arménien à la faculté de Lettres d'Aix en Provence :

Tous les lundis de 20 h. 30 à 22 heures dans ses locaux
7, rue Papère, MARSEILLE 1er.

SECTION PARIS :

11, Square Alboni, PARIS 16e métro Passy, Tél. 870-03-18

— *Tous les lundis* de 19 h. 30 21 h. 30
— Cours de Langue Arménienne : Première — Seconde et Troisième année.
— Cours de Civilisation Arménienne
— *Les Samedis* une fois par mois de 15 h. à 17 heures :
— Cours de littérature et poésie arméniennes.

CES COURS SONT GRATUITS
ET OUVERTS A TOUS LES JEUNES ARMENIENS

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92 - SEVRES — 027-18-28

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՃԱՇ-ՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, 12 Դեկտ. ժամը 16,30ին

Կազմակերպուած վարժարանի Ծնողաց Միութեան կողմէ

ԵՐԳ — ՊԱՐ — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ — ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ

Մասնակցութեամբ
Նաւասարդ պարախումբին — ժիրայր Մելքոնեանի — Պետիկ Պետիկեանի
եւ վարժարանի աշակերտներուն

Ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ
Ճոխ վիճակահանութիւն

Ներկայ բոլոր մանուկները խաղալիքներ պիտի ստանան Կաղանդ Պապայի ձեռքէն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է PARKING ASSURE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
27
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI
27 NOVEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12276
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.276

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Վերջապէս իրականութիւն դարձաւ Մտաւորականներու Հանգստեան Տունը, որուն պաշտօնական բացումը տեղի կ'ունենայ վաղը՝ Կիրակի Անտոնիի մէջ։

Հայ մտաւորականներու համար Հանգստեան Տան մը անհրաժեշտութիւնը զգալի դարձած էր արդէն շուրջ հինգ տասնեակ տարիներ առաջ, երբ Հայաստանէն ու Թուրքիայէն մեծ թիւով գրագէտներ ու հանրային գործիչներ ապաստանած էին Լոյս Քաղաքը։

Ինչպէս մեր բոլոր գաղթական հայրենակիցները, անոնք ալ տուն-տեղ ձգած երկրին մէջ, պարզապէս կեանքի ապահովութեան համար իրենց չունէին առեր էին ապետական Ֆրանսայի ապաստանական հողին վրայ։

Ու մինչ առաջինները, շնորհիւ իրենց ջանքերին, արհեստին կամ նախաձեռնութեան ոգիին, ժամանակի ընթացքին պիտի յաջողէին նոր տնտեսութիւն ըստեղծել եւ ապրուստի քիչ թէ շատ ապահով միջոցներ գտնել, մտաւորականները կը դատապարտուէին անստոյգ վիճակի։

Քանի՛ քանի մտաւորականներ եւ իրենց ընտանիքները տարիներով թշուառութեան մէջ տուայտեցան լուկ-մնջիկ։ Իրենց անցեալը, տարիքը, մտաւորական զգայնութիւնն ու ընկերային դիրքը արգելք էին աշխատելու իբրեւ հասարակ բանուոր, շրջուն վաճառորդ կամ սովորական պաշտօնեայ։ Մէկ քանիներ այդ ալ փորձեցին։ Մեր բարեգործական կազմակերպութիւնները շատ ուշ արթնցան ժամանակի օժանդակութիւն ընձեռելու համար անոնցմէ ոմանց, ընտրովի, դանդաղելով հրեան ու հեթանոսը։

Անոնց համար փրկութիւն պիտի ըլլար Հանգստեան Տուն մը, ուր առօրեայ ապրուստի հոգ չունենային։ Շատեր անդարձ բաժնուեցան մեզմէ, առանց վայելելու կեանքի անուշութիւնները, շրջապատուած համազգային գուրգուրանքով, Մտաւորականներու Տան մը հանգստաւէտ պայմաններուն մէջ։

Լաւ է անագան, քան երբեք։

Բախտ չունեցան մտաւորականներու հին սերունդը։

Նորերը պիտի ունենան այն յոյսն ու վստահութիւնը, որ իրենց կեանքի աւարտին պիտի կրնան խաղաղօրէն նուիրուիլ մտաւորական աշխատանքի, ամէն յարմարութիւններով օժտուած սենեակի մը մէջ, զերծ ապրուստի եւ այլ մտահոգութիւններէ։

×

Շնորհաւորելի է Աղքատախնամը, Փարիզի Հայոց ամէնէն հին բարեսիրական կազմակերպութիւնը, որ իր հիմնադրութեան թուականէն (1890) մինչեւ այսօր, երբեմն անուն փոխելով, սակայն առանց ընդհատումի, ամբողջ 81 տարի նուիրուած է իր առաջադրած հայրենասիրական նպատակներուն։

Սկզբնական շրջանին օգնած է բախտէն հալածական կարօտեալներու — ուսանող կամ անցորդ գաղթական։ 1922-24 նախախնամական դեր կատարած է իւրովանն օժանդակելով իրեն դիմող կարօտեալներուն, գաղթականներու զանգուածային խուժումի այդ օրերուն։

Յարաբերաբար համեստ պայմաններու մէջ շարունակած է իր առաքելութիւնը մինչեւ երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնը, երբ աւելի լայն ստուգանա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱԿ-ԷՆ ՆԵՐՍ
ՉԻՆԱՑԻՔ ԵՒ ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՎԻՃԻՆ

ՄԱԿի ընդհանուր ժողովը բուռն բանավէճի ականատես եղաւ առջի օր, չին եւ խորհրդային պատուիրակներու միջեւ։

Խորհ. Միութիւնը կ'առաջարկէր համաշխարհային խորհրդաժողովի մը գումարումը՝ քննելու համար ապազինման հարցը։

Չին պատուիրակութեան նախագահը՝ Ծիաօ Գուան-Հուա, որ, Չինաստանի Արտաքին փոխ-նախարարն է միեւնոյն ատեն, մերժեց ընդունիլ խորհրդային առաջարկը, քանի որ համաձայն իրեն այդ խորհրդաժողովը «շատախօսութեան ակումբ» մը պիտի դառնայ պարզապէս։ Ծիաօ Գուան-Հուա դատապարտեց երկու գեր-պետութիւններու եւ, յատկապէս, Խորհ. Միութեան դիրքը, որովհետեւ «յամառ կերպով կը մերժեն արգելքի տակ առնել եւ քանդել հիւլէական զէնքերը եւ, միւս կողմէն, մոլեգին թափով կը զինուին այդ զէնքերով»։ Երկու գեր-պետութիւններն ալ իրենց հիւլէական զէնքերով «սպառնալիքի, ծաւալապաշտութեան, յարձակողական եւ պատերազմի» քաղաքականութեան կը հետեւի եւ, հետեւաբար, ՄԱԿի ընդհ. ժողովը պէտք չէ նոյնիսկ քուէարկութեան ենթարկէ խորհրդային առաջարկը։

Չին պատուիրակին համաձայն ՄԱԿը պէտք է նկատի առնէ Փեքինի ութ տարի առաջ ներկայացուցած առաջարկը՝ ապազինման խորհրդաժողովի մը գումարումը բոլոր երկիրներու պետերու մասնակցութեամբ։

Ծիաօ Գուան-Հուա այս առթիւ կրկնեց իր պահանջը, որ կատարած էր տասը օր առաջ ՄԱԿի ընդհ. ժողովին մէջ եւ ըստ որուն Մ. Նահանգներն ու Խորհ. Միութիւնը պաշտօնական յայտարարութիւններով պէտք է խոստանան երբեք նախայարձակ չըլլալ հիւլէական զէնքերու գործածութեամբ։ Փեքին արդէն յար եւ նման յայտարարութիւն մը կատարած է։

ՄԱԿի շրջանակները նկատեցին, թէ այս ճառը խնամքով պատրաստուած էր նախապէս։ Արդարեւ չին պատուիրակին յայտարարութիւնները թարգմանաբար (ֆրանսերէն եւ անգլերէն) ներկայացուեցան պատուիրակներուն։ Չին պատուիրակին քննադատութիւնը աւելի շատ ուղղուած էր Մոսկուայի, քան Ուաշինկթընի։

Քննադատութիւնը անակնկալ մը եղաւ շատերու եւ, մասնաւորապէս, խորհրդային պատուիրակին համար, որ փոքր տատամսումէ մը ետք բաւական ջղային շեշտով պատասխանեց չին պատուիրակին։

Մալիք չծամծմեց իր բառերը։ Ան նկատել տուաւ, թէ լուռ համաձայնութիւն մը գոյացած է Ամերիկացիներու եւ Չինացիներու միջեւ։ Մալիքի տեսակէտով Ռոճըրսի յայտարարութիւնը խորհրդային առաջարկին մասին, չին պատուիրակին յայտարարութեան նկարագիրը ունէր, քանի որ երկու պարագաներուն ալ մերժողական դիրք որդեգրուած է։

«Այս ժողովը առիթն ունեցաւ վկայ դառնալու չին եւ ամերիկեան տարօրինակ ձայնակցութեան մը — մերժել խորհրդային առաջարկը»։

Քաղաքական դէտերու հաստատումով խորհրդային պատուիրակը 1956էն ցայսօր երբեք այսքան խիստ ոճով չէր արտայայտուած ուրիշ պետութեան մը հասցէին։

չափի վրայ գործելու ասպարէզ կը բացուէր իր առջեւ։

1947ին Աղքատախնամի վարչութիւնը կը ծրագրէր Ծերանոց մը բանալ Փարիզեան շրջանին մէջ, մեր երկսեռ տարեց, անօք հայրենակիցներուն համար։ Շնորհիւ Հայ Գաղթականաց զոյգ Մարմիններու քաջալերութեան, Նանսէնեան դրոշմանիշերու հասոյթէն կատարուած յատկացումներուն եւ բարեսէր հայրենակիցներու օժանդակութեան, Անտոնիի մէջ 1949 Յուլիս 10ին պաշտօնապէս կը բացուէր Աղքատախնամի երեսուն անկողիննոց առաջին Հանգստեան Տունը։

Չորս տարի վերջ, 1953 Յուլիսին բացուեցաւ Մոնմորանսիի հարիւր անկողիննոց երկրորդ ծերանոցը, որուն համար Գաղթականաց Միջազգային Յանձնախումբը յատկացուցած էր 67 միլիոն հին ֆրանք։

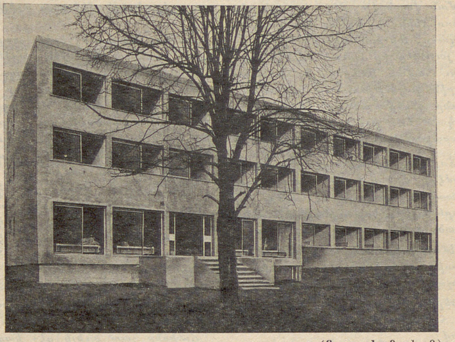
Երրորդ Հանգստեան Տուն մը բացուեցաւ Սէն Ռաֆայէլի մէջ (Հարաւային Ֆրանսա, Միջերկրականի ափերուն վրայ), ուր կը պատսպարուին հարիւր երկսեռ ծերեր, մէկ մասը ռուս գաղթականներ։

Աւելի վերջ, Անտոնիի հողին վրայ կառուցուեցաւ նոր շէնք մը, մասնաւոր խնամքի կարօտ ծերերու համար։

Այս չորս հիմնարկութեանց վրայ այժմ կ'աւելնայ նոր մը, Մտաւորականներու Հանգստեան Տունը, որ պսակումը պիտի ըլլայ Աղքատախնամի՝ նոր անունով Ընկերային Օգնութեան Հայկական Ընկերակցութեան՝ ութ տասնեակ տարիներու անխոնջ ու անշահախնդիր գործունէութեան։

Ողջունելով Հայ Մտաւորականներու Հանգստեան Տան բացումը, նորանոր նուաճումներ կը մաղթենք Փարիզի հայ բարեսիրական ամենահին եւ ամէնէն արբերատու այս Ընկերակցութեան, միակը դինաշատ այս Ընկերակցութեանց մէջ՝ ճանչհայ կազմակերպութեանց մէջ՝ ճանչցուած իբրեւ «hանրօգուտ»՝ նախարարական հրամանագրով։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

(Ֆոթօ Փանոսեան)

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆԸ

Բ. ԹԱՇԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կը բաժնենք խոր ցաւը «Յուսաբեր»ին՝ ջերմեռանդ հայրենասէր եւ հաւատաւոր գաղափարախօս Բենիամին Թաշեանի դառն կարուստին առթիւ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
Փարիզ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. ժողովը միաձայնութեամբ (պակաս՝ 5 ձեռնպահ) քուէարկեց կառավարութեան օրինագիծը, որ կը վերաբերէր երեսփոխանի դիրքին հետ խոտոր համեմատող այլ պաշտօններու, ինչպէս գլխաւորաբար կալուածային կամ ուրիշ ընկերութեանց վարչական խորհուրդի նախագահ։ Ընդդիմադիր երեսփոխանները նկատել տուին թէ կառավարութիւնը պէտք չէ սխալ մեկնաբանէ այս միաձայնութիւնը եւ կարծէ թէ Ազգ. ժողովը այս ձեւով երաշխիք մը կուտայ իրեն։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ նախագահը կ'ուզէ հանդիպում մը ունենալ Հնդկաստանի վարչապետ՝ Տիկին Կանտիի հետ, բայց Հնդիկները կը խորհին թէ Եահիա Խանի այս առաջարկը պարզապէս խաղ մըն է միջազգային բնոյթ տալու համար երկու երկիրներու վերջին բախումներուն։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ գործադուլի շարժումները կը շարունակուին։ Սիկիլիոյ մէջ հողագործութեան բանուորները գործադուլի դիմած են։

ՔԻՍԻՆԿԸՐԻ տասը տարեկան մանչը քաղաքական մեծ գաղտնիք մը դուրս տուած է առջի օր, օդանաւին մէջ։ Արդարեւ եթէ իրաւ է որ «ճշմարտութիւնը մանուկներու բերնէն կ'ելլէ», այն ատեն կարելի է վստահ ըլլալ որ Նիքսըն Չինաստան պիտի երթայ Մարտի սկիզբը։ Երբ լրագրող մը Քիսինկէրի կը հարցնէր Նիքսընի այդ ճամբորդութեան թուականը, օդանաւին մէջ որ Սան Քլէմանթէ կ'առաջնորդէր նախագահին խորհրդատուն, անոր զաւակը՝ Տէյվիտ, կը պատասխանէր անմիջապէս՝ Մարտին։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ «Ալ Ախպար» թերթը նկատել կուտայ, թէ արաբ հողերու ազատագրման ուղղութեամբ կատարուած կոչերը՝ «պատերազմի սպառնալիք» չեն կրնար նկատուիլ եւ ցաւալի կը գտնէ, որ արեւմտեան մամուլը այդ իմաստով մեկնաբանած է նախագահ Սատաթի վերջին յայտարարութիւնները։ Թերթը կը քննադատէ նոյնպէս արեւմտեան մամուլին այն ձգտումը, որ կը միտի «չափազանցել» եգիպտական բանակներու ուժը, Խորհ. Միութեան ընծայած զինուորական օժանդակութիւնը եւայլն։ Ասիկա կը ձգտի Ամերիկացիներուն մօտ «խղճալու» տրամադրութիւն ստեղծել, որպէսզի օգնէ Իսրայէլի։

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անցեալ Օգոստոս ամսուն սկիզբը համաշխարհային ելմտական շրջանակներուն մէջ սկսան տարածուիլ շշուկներ, Միացեալ Նահանգներու ելմտական դժուարին վիճակին մասին, որուն իբր հետեւանք կը նախատեսուէր տոլարին տկարանալը: Ամերիկեան տոլարը որ գրեթէ յիսուն տարիէ ի վեր միջազգային առեւտուրին վճարման միակ միջոցը դարձած էր, արժեզրկման վտանգին մէջ կը գտնուէր: Օգոստոս 15ին, Միացեալ Նահանգներու նախագահը, Ռիչըրտ Նիքսըն, յանկարծակի յայտնեց իր տուած որոշումները փրկելու համար Ամերիկայի ելմտական դժուարին կացութիւնը: Իր յայտարարութիւնը ցնցեց ամբողջ միջազգային ելմտական եւ քաղաքական աշխարհը: Յայտարարութեան կարեւոր կէտերն էին.

Ա) Տոլարը, պաշտօնապէս կը պահէր իր արժէքը միջազգային առեւտրական եւ ելմտական աշխարհին մէջ, բայց այլեւս կարելի չէր, փոխարինել զայն ոսկիի որոշուած սակով:

Բ) Ամերիկայի ներքին գիները այլեւս անփոփոխ պիտի մնային որոշ ժամանակ մը, ինչպէս նաեւ աշխատավարձքերը:

Գ) Ներածումներուն վրայ նոր տուրք մը կը հաստատուէր, հարիւրին տասը տոկոսով:

Իբր հետեւանք այս որոշումներուն, Միացեալ Նահանգներու Ելմտական նախարարը եւ կառավարական մասնագէտները խորհուրդ կուտային Եւրոպայի, Քանատայի եւ Ճափոնի կառավարութեանց, «բարձրացնելու իրենց դրամին արժէքը»:

Բայց ի՞նչպէս Ամերիկա այս վիճակին հասած էր...

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմէն յետոյ, Միացեալ Նահանգները տակաւին օր մը չեն ապրած խաղաղութեան մէջ: Բանակներ կը պահեն բոլոր երկրամասերու մէջ, կռուած են եւ կը կռուին բոլոր ճակատներու վրայ. միլիոնաւոր տոլարներու օգնութիւններ կ՚ընեն շատ մը ասիական, ափրիկեան եւ եւրոպական երկիրներու:

Իր բանակները, հաստատուած Եւրոպայի մէջ միջազգային ապահովութեան և ազատութեան ամէնէն մեծ գրաւականն են: Հսկայական է Ամերիկայի զինուորական պիւտճէն, որ երկրին պիւտճէին ամէնէն մեծ մասն է:

Միւս կողմէ, տնտեսական տեսակէտով, Ամերիկայի ներածումները աւելի շատ են, քան թէ արտածումները: Արտածուած տոլարին տեղը չի ստանար ոչ ոսկի, ոչ ալ բարձր սակով դրամներ:

Եւ հետեւանքը կ՚ըլլայ որ հսկայական տոլարներու գումարներ կը դիզուին եւրոպական դրամատուներու մէջ իբր վճարում, փոխանակութիւն չըլլալուն օր ըստ օրէ աւելի տոլար մէջտեղ կ՚ելլէր, եւ այս բոլորին հետեւանքը կ՚ըլլար տոլարին արժէքին անկումը:

×

Այս որոշումէն ետք, մեծ եղան Ճափոնի եւ Եւրոպայի դժուարութիւնները: Առաջարկուեցաւ Ամերիկայի որ տոլարին արժէքը իջեցնէ: «Փոխանակ ես իջեցնելու իմ դրամիս արժէքը, դուք բարձրացուցէք ձեր դրամին արժէքը»:

Այս առաջարկը շատ պարզ կը թուի, բայց իրականին մէջ շատ աւելի խրթին է:

Առնենք Ֆրանսան, երկու տարի առաջ տեղի ունեցած Ֆրանքին արժեզրկումը (տէվալիւասիոն) պատճառ եղաւ որ ֆրանսական արտածումները նոր եւ լաւ շրջանի մը մէջ մտնեն, մեղմացաւ միջազգային արտածումներու դժուարութիւնը, մեծ չափով աւելցան արտածումները, եւ այս ճիւղին մէջ ֆրանսական վերելքը շատ լաւ ճամբու վրայ է:

Եթէ Ֆրանսա բարձրացնէ Ֆրանքին արժէքը, ապրանքներու գինը պիտի սուղնայ արտածումին համար, անկէ զատ ալ, Ամերիկայի համար պէտք է վճարէ նոր հաստատուած եւ բարդուած հարկային տասը նոր տուրքն ալ, ինչ որ մեծապէս կը դժուարացնէ ֆրանսական արտադրութիւնը դէպի Միացեալ Նահանգները:

Ճափոնը շատ աւելի դէշ կացութեան մէջ է: Տարիներէ ի վեր ամբողջովին հետեւելով ամերիկեան տնտեսական քաղաքականութեան, հսկայական արտածում ունէր դէպի Միացեալ Նահանգները, մատչելի գիներով: Ներկայ վիճակով, արտածման նոր եւ յաւելեալ տուրքը, եւ եէնի արժէքին բարձրացումը, շատ մեծ չափով պիտի պակսեցնէին իր արտածումները դէպի Ամերիկա, եւ Ճափոնի ելմտական վիճակը եւ ապագան, առանց արտածումի անկասկած պիտի առաջնորդէր տնտեսական շատ մեծ տագնապներու որուն հետեւանքը կարելի չէ գուշակել:

×

Նախագահ Նիքսընի որոշումներէն յետոյ, հաւաքուեցան Եւրոպայի Ելմտական նախարարները միացեալ ճակատ մը ներկայացնելու համար, եւ սակայն չկըրցան համաձայնութեան մը գալ: Գերմանիա չընդունեցաւ ֆրանսական տեսակէտը, միշտ նախընտրելով պահել Ամերիկայի հետ ունեցած տնտեսական եւ քաղաքական իր լաւ յարաբերութիւնները: Ֆրանսա գտաւ ինքնատիպ ձեւ մը: Պահելով տոլարին արժէքը, Ֆրանքին բաղդատութեամբ միջազգային գեանի վրայ, ստեղծեց ղուղահեռական դրութիւն մը ազատ շուկային մէջ, ուր տոլարը կը կորսնցնէր իր արժէքին մօտաւորապէս հարիւրին հինգը:

Ի հարկէ, միակ միջոցը փրկելու Եւրոպայի ելմտական վիճակը հանդէպ Ամերիկայի, եւրոպական միացեալ եւ մէկ դրամն է որ պէտք է ստեղծուի, բայց տակաւին երազ մըն է ասիկա, նոյնիսկ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային մէջ:

×

Ամիսները անցան ժողովներով, միջազգային հաւաքոյթներով, բանակցութիւններով, քողարկեալ սպառնալիքներով, առաջարկներով, եւ ամէն երկիր ջանաց իր գլխուն ճարը գտնել, առանց մտածելու միւսներուն մասին: Եւ այսօր «կը տատանին» Ճափոնի եէնը, Արեւմտեան Գերմանիոյ մարքը եւ ուրիշ դրամներ: Ոչ մէկ վերջնական լուծում գտնուած է տակաւին, բայց ի՞նչ է այսօրուան վիճակը...

Նիքսընի ձեռք առած միջոցները մեծապէս օգտակար եղան Ամերիկայի: Ճարտարարուեստական արտադրութիւնները սկսան նոր թափով, եւ լաւ ճամբու վրայ են, տոլարին «էնֆլասիոն»ը կեցաւ, տեւական գիները չեն բարձրանար Միացեալ Նահանգներու մէջ, բարելաւումը կը շարունակուի, բայց իրականին մէջ, միջազգային շուկային մէջ տոլարը հարիւրին չորս արժէքազուրկ կը նկատուի: Նոյեմբերի վերջը Արեւմըտեան Եւրոպայի ելմտական եւ տնտեսական նախարարները պիտի հաւաքուին Հռոմ, Քանատայի եւ Ճափոնի ներկայացուցիչներուն հետ, վերջնական ճար մը գտնելու համար այս անհասկացողութեան, եւ ազատելու դրամական միջազգային այս տագնապէն:

Շշուկներ կը տարածուին ներկայիս որ Միացեալ Նահանգները վերջնապէս պիտի ընդունին որ տոլարը պզտիկ չափով մը արժեզուրկ ըլլայ բաղդատմամբ ոսկիին:

Այս հաւաքոյթէն յետոյ, Փարիզի մէջ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը, պիտի տեսակցի Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետին հետ, որ վերջապէս համոզուած կ՚երեւի որ ամէն բանէ առաջ պէտք է համաձայնիլ Ֆրանսայի հետ, կազմելու համար միացեալ ճակատ մը: Հաւանաբար պիտի առաջարկէ որ շատ պզտիկ չափով մը բարձրացուի ֆրանսական դրամին արժէքը:

Ասոր պիտի յաջորդէ՝ Նիքսըն – Փոմփիտու հանդիպումը:

Մէկ կէտի մէջ համաձայն են բոլոր երկիրներն ալ, եթէ շարունակուի դրամական միջազգային այս տագնապը առանց գոհացուցիչ կարգադրութեան, շատ աւելի վտանգաւոր պիտի դառնայ կացութիւնը:

Անգլիոյ մուտքը «Հասարակաց Շուկայ»ին մէջ մեծ բախտաւորութիւն մը կը նկատուի Եւրոպայի համար, եւ թերեւս առաջին անգամ ըլլալով վերջին տարիներու քաղաքական եւ ելմտական պատմութեան մէջ, Անգլիան է որ պիտի նըպաստէ Եւրոպայի ելմտական եւ քաղաքական միութեան, իր անվերապահ մասնակցութեամբ միացեալ Եւրոպայի մը կազմութեան դժուարին աշխատանքին:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Արտակարգ յաջողութիւն արձանագրեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի 23րդ պատգամաւորական ժողովը, որ գումարուեցաւ Մշակոյթի Տան մէջ, Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 20 եւ 21:

Արդարեւ, ինչպէս յայտարարեց Շրջ. Վարչութեան նախագահուհին իր բացման խօսքին մէջ, Շարաթ առաւօտ, Կապոյտ Խաչը Ֆրանսայի մէջ այժմ կը ներկայացնէ կենսունակ պատկեր մը իր տարածուն մասնաճիւղերով եւ անոնց բազմազան գործունէութեամբ: Ընկերուհի Աստղիկ Առաքելեան նկատել տուաւ նոյնպէս, թէ կանացի այս կազմակերպութիւնը, որ աւելի շատ նահապետական տան մը պատկերը կը պարզէ, իր ազգանուէր եւ հանրօգուտ գործունէութեամբ կը վայելէ մեր ժողովուրդին համակրանքն ու սէրը:

Ժողովուրդը կը գնահատէ մինչ Հայ – րենանուէր աշխատանքները:

Դիւանի եւ յանձնախումբերու ընտրութիւններէն ետք հաստատուեցաւ, թէ պատգամաւորական ժողովին իրաւասու ձայնով կը մասնակցին 38 պատգամաւորներ 17 մասնաճիւղերէ:

Առաջին անգամ է տասնեակ տարիէ ի վեր, որ այսքան մեծ թիւով պատգամաւորուհիներ կը մասնակցին ժողովին, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ կազմակերպութիւնը անդամներու թիւի կարեւոր յաւելում արձանագրած է:

Յաջորդական կարգով կարդացուեցան մասնաճիւղերու բարոյական գործունէութեան տեղեկագիրները եւ ապա անոնց նիւթական հաշուետուութիւնները:

Շրջանները ունեցած են փայլուն գործունէութիւն ընդհանուր առմամբ: Գրեթէ ամէնուր մեծ գոհողութիւններու գնով կը պահուին Հայերէնի միօրեայ դասեր՝ նուիրեալ ուսուցիչներու եւ ուսուցչուհիներու ղեկավարութեան տակ: Աշակերտութեան թիւը որոշ շրջաններու մէջ յաւելում արձանագրած է հասնելով նոյնիսկ 68ի շրջանի մը մէջ: Մասնաճիւղերը իրենց ընթացիկ աշխատանքներու շարքին

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Ջարդած վիճակում, երբեմն, տնդուսպ էր դաժանութեան ատտիճան: Ես առիթ եմ ունեցել նրա խօսքը լսելու մեր կազմակերպութեան բարձրագոյն մարմնի նիստում և պատասխանատու ժողովներում: Այդ խօսքի շեշտը, երբեմն, անհանդուրժելի էր լինում: Սակայն ընկերները հանդուրժում էին, որովհետև Ռուբէնը մեծ էր իր կատարած գործերով:

×

Իմ այս յուշերն ու տպաւորութիւնները գնահատելու համար, պէտք է նկատի ունենալ, որ ես թէեւ յաճախակի հանդիպումներ եմ ունեցել Ռուբէնի հետ, բայց գործնական կեանքում նրա հետ չեմ աշխատել որեւէ տեղ, որեւէ նպատակով: Ես աւելի շատ կողմնակի դիտող եմ եղել կեանքի մի որոշ շրջանում՝ Հանրապետութեան օրօք, ապա գաղթի ժամանակ՝ Արեւելքի շրջանում (Մեղրի գիւղում) եւ Թաւրիզում՝ կարճ ժամանակով:

Դէպքերն ու անցքերը, որոնք յիշատակւում են, թէեւ ընդհանրապէս սատծ երկրորդական կարգի են, բայց բնորոշ են՝ Ռուբէնի նկարագրի մասին ամբողջական գաղափար կազմելու տեսակէտից:

Ռուբէնին ես առաջին անգամ հանդիպեցի Արամի մօտ՝ 1918 թուականին, ինձ համար աննպաստ պայմաններում: Արամի եւ ընկերների գիտութեամբ մի երկու օրով գնացել էի Սանահին՝ ընտանիքիս Երեւան տեղափոխելու համար: Այդ մի երկու օրը, ինձնից անկախ պատճառներով, տեւեց աւելի քան մի ամիս. ինչ-ինչ պատճառներով երկաթուղային հաղորդակցութիւնը Թիֆլիսի եւ Երեւանի միջեւ կտրուեց ու ես շաբաթներ մնացի Սանահին կայարանում՝ սպասելով գնացքի:

Գիտէի, որ Երեւանում ահագին գործ կար անելու, որ Արամն ու ընկերները սպասում են ինձ, բայց ինձանից ոչինչ էր կախուած: Լեռնային ճանապարհով Երեւանից Թիֆլիս գնացողները բերին ինձ մի երկտող Արամից, որով շտապեցնում էր ինձ, զարմանք յայտնելով ուշանալուս համար:

Մի ընդարձակ նամակ ստացայ նաեւ Սարգիս Օհանջանեանից՝ գրուած մասամբ Արամի յանձնարարութեամբ: Նա հաղորդում էր, թէ իմ բացակայութեան ժամանակ մեծ փոփոխութիւններ են տեղի ունեցել, թէ Թիֆլիսից Երեւան է եկել Ազգային Խորհուրդը եւ Հայաստանի անդրանիկ կառավարութիւնը Քաջազնունու նախագահութեամբ (կազմուած Թիֆլիսում), թէ Արամը Ներքին Գործոց նախարար է ընտրուած, թէ Երեւանի Ազգ. Խորհուրդը իր գործունէութիւնը վերջացրել է, ընտրելով երեք հոգուց բաղկացած մի յանձնաժողով, որը հաշուեյարդարի պիտի ենթարկի նրա գործունէութիւնը, թէ այդ յանձնաժողովի անդամ եմ ընտրուել նաեւ ես՝ Մկրտիչ Միւսինեանի (Երեւանի Ազգային Խորհրդի անդամ, Յատուկ Կոմիտէի նախագահ, յետագայում մայրաքաղաքի առաջին քաղաքագլուխ) եւ Յովհաննէս Մելիքեանի (Երեւանի Ազգ. Խորհրդի անդամ, Ժող. Կուսակցութեան Կ. Կոմիտէի անդամ) հետ, որոնք սպասում են ինձ՝ գործի անցնելու համար: Նամակը հաղորդում էր նոյնպէս, թէ Արամին վըրդովեցնում է իմ ուշանալը, թէ նրան են ենթարկւում, բացի Ներքին Գործոց նախարարութիւնից, նաեւ Լուսաւորութեան եւ Պարենաւորման նախարարութիւնները եւ թէ Արամը նկատի ունի ինձ իբրեւ առաջինի փարիչ, ուստի խնդրում է, որ շտապեմ...

Կարդում էի եւ ջղայնանում... վերջապէս Թիֆլիսից եկաւ մի գնացք եւ մեզ յաջողուեց վերադառնալ Երեւան:

×

1918– – 1919 թուականին, այսինքն՝ Հանրապետութեան ստեղծման ու կազմակերպման առաջին տարին, Երկիրը անօրինակ ծանր վիճակ էր ապրում: Փոքրիկ Հայաստանը լեփ-լեցուն էր գաղթական բազմութիւններով, իսկ եղած միջոցները բաւական չէին անգամ տեղացիների կենսական պահանջներին բաւարարութիւն տալու: Առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ համատարած սովը իշխում էր այդ ժամանակ մեր նորաստեղծ Պետութեան մէջ, պարզելով զարհուրելի տեսարաններ:

Առէք նրա մայրաքաղաք Երեւանը: Փողոցներում, շուկայում, այգիներում մարդիկ զալարւում էին քաղցից, օրն ի բուն լսւում էին նրանց հառաչանքները, տնքոց – ոռնոցները:

Աղբանոցներում կմախացած երեխաները ուտելու բաներ էին փնտռում՝ թաթիկներով կեղտերը փորելով:

Անցնում էիր փողոցներով գործի գնալու ժամանակ, եւ տեսնում էիր, որ մայթի վրայ պատի տակ կուչ եկած, ցնցոտիներով ծածկուած կինն ու երեխայ՝ ցրտից սրսրթում էին ու նըւում. ձեռք չէին պարզում, ոչինչ չէին ուզում, աչքերիդ առաջ քիչ-քիչ մեռնում էին սովից, այլեւս անտարբեր դէպի իրենց ճակատագիրը...:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(2 – Շար.)

գասած են կարօտեալներու ընծայուած օգնութիւնը, ծերերու եւ հիւանդներու համար կատարուած այցելութիւնները եւն.։ Ծով կատարուած այցելութիւնները եւն.։ Պելֆոնթէնի կայանը, որ վերջին տա-րիներուն մեծապէս բարեզարդուեցաւ, ուսչողութեան առանցքը դարձած է Խա-չուհիներուն, որոնք նիւթական ու բարո-յական աշխատանքի կրկնակ ճամբով օգ-տակար հանդիսացած են անոր։

Այլ աշխատանքներու շարքին թուենք պարահանդէսներն ու այլ բնոյթի ձեռ-նարկները։

Պատգամաւորական ժողովը գնահա-տական բանաձեւումներով հաստատեց կատարուած օրինակելի աշխատանքը։

Մեծապէս գնահատուեցաւ Շրջ. Վար-չութեան երկամեայ գործունէութիւնը։ Համադրական աշխատանքը, կազմակեր-պութեան այլազան գործերու իմաստուն յանձանձումը, այլ մանաւանդ կայանի բարեզարդումն ու արձանագրած աննա-խընթաց յաջողութիւնները գոհունակու-թեամբ ունկնդրուեցան պատգամաւորու-հիներու կողմէ։

Այս գործունէութեան ի տես է, որ ժո-ղովուրդը առ ի գնահատութիւն եւ քա-ջալերութիւն լայն բացած է իր քսակը կայոյս Խաչի առջեւ։

Ներկայիս պատկառելի գումար մը ի պահ կը մնայ Շրջ. Վարչութեան գան-ձին մէջ։

Երկօրեայ նիստերու ընթացքին քննու-թեան առնուեցան նոյնպէս օրակարգի զանազան հարցերը, ինչպէս դաստիա-րակչական գործունէութիւնը իր քանի մը երեսներով, կայանի ընդարձակման մեծ ծրագիրը եւայլն։

Անհրաժեշտ նկատուեցաւ ոչ միայն շարունակել հայերէնի դասաւանդման աշխատանքը, այլեւ զայն ընդլայնել, որ-պէսզի առաւելագոյն թիւով մանուկներ ու երախաներ հետեւին հինգշաբթօրեայ դասընթացքներուն։ Առաջարկութիւնները ընդգրկեցին մանկավարժական հարցեր, նկատի առնելով, որ ներկայ ժամանակ-ներուն երախաներուն իրենց մայրենի լե-զուն կարելի է սորվեցնել արդիական մի-ջոցներով ու եղանակներով միայն։

Շրջ. Վարչութիւնը ժողովին ներկա-յացուց կայանի ընդարձակման գեղեցիկ ծրագիր մը՝ մանրամասն գիծերով։ Եռա-յարկ տարածուն շէնք մը, այժմու շէն-քին կողքին, հնարաւորութիւն պիտի տայ շատ աւելի մեծ թիւով երախաներ ըն-դունելու կայան Յուլիս – Օգոստոս ա-միսներուն։ Նոր շէնքը, որուն յատակա-գիծը քննուեցաւ եւ վաւերացուեցաւ ժո-ղովին կողմէ, արդիական յարմարու-թիւններով օժտուած պիտի ըլլայ, ինչ-պէս, օրինակ, ընդարձակ սրահ՝ անձրե-ւոտ օրերու օգտագործելի, երաժշտա-սրահ եւայլն։

Նոր շէնքին շինութիւնը պիտի սկսի ի մօտոյ եւ ապահովաբար մասամբ օգ-տագործելի դառնայ յառաջիկայ Յուլի-սին։

Պատգամաւորուհիներն ու խորհրդակ-ցական ձայնով հրաւիրեալները զբաղե-ցան նաեւ այլ հարցերով — վարչական-կազմակերպական եւայլն — եւ տուին հա-մապատասխան որոշումներ։

Օրակարգի հարցերու սպառումէն ետք ընտրուեցաւ նոր Շրջանային Վարչու-թիւնը հետեւեալ կազմով.—

Օր. Աստղիկ Առաքելեան
Տիկին Հրանոյշ Գազազեան
Տիկին Արաքսի Մուրատեան
Տիկին Մարի Խաչատուրեան
Տիկին Լիւսի Զապունեան
Տիկին Անահիտ Թորոսեան
Տիկին Սրբուհի Գասպարեան

Պատգամաւորական ժողովի աւարտին տեղի ունեցաւ ընկերական խնջոյք Մշա-կոյթի Տան մէջ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

———o———

Ղափանի մէջ, Նոյեմբերի կիսուն, գու-մարուեցաւ Հայաստանի Գիտութիւննե-րու Ակադեմիայի ընդհ. ժողովը, օրա-կարգ ունենալով Սիւնիքի տնտեսական շրջանի բնական աղբիւրներու ուսումնա-սիրութեան հարցը։

Եռօրեայ նիստերու ընթացքին գիտնա-կաններ եւ մասնագէտներ քննութեան են-թարկեցին շրջանի տնտեսութեան այժմու վիճակը, բնական աղբիւրներու օգտա-գործումը եւ, յատկապէս, զանգեզուր-եան լեռնաշխարհի տնտեսութեան զար-գացման հեռանկարները։

Հայ գիտնականներուն համար յառա-ջիկայ տարիներու ամէնէն կարեւոր հար-ցերէն մէկը կը կազմէ շրջանին զարգա-ցումը, տնտեսական մարզին մէջ, նկա-տել տուաւ Ակադ. Ս. Մերգելեան, Հա-յաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի վիցէ–պրեզիդենտը, այսինքն՝ փոխ–նա-խագահը։

Ակադ. Ս. Մկրտչեան, որ տնօրէնն է երկրաբանական գիտութիւններու հիմ-նարկութեան, յայտարարեց, թէ ներկա-յիս մէկ կողմ կը նետուին եւ չեն օգտա-գործուիր այսպէս կոչուած «աղքատ» հանքաքարերը, որոնք կը պարունակեն պղինձ եւ մոլիբդէն։ Մինչդեռ ասոնց մէկ մասը կարելի է օգտագործել ներկայիս, իսկ մնացեալն ալ յետագային, երբ թեք-նոլոժիի զարգացումով կարելի կը դառ-նայ աւելի արդիւնաւէտ կերպով շահա-գործել այն հանքաքարերը, որոնք նուազ հարուստ են։

Ակադեմականին տեսակէտով անհրա-ժեշտ է, որ միջոցներ ձեռք առնուին ճըշ-դելու համար ծրագիրներու ցուցանիշերն ու քանակութիւնները։ Պէտք է նաեւ հոգ տանիլ բնութեան գանձերուն՝ հրա-ժարելով հանքաքարերու ընտրութեան եղանակէն, արտահանումի ժամանակ։ Ներկայիս կ՚արտահանուին կարեւոր քա-նակութեամբ պղինձ եւ մոլիբդէն պա-րունակող քարերը, իսկ նուազ հարուստ-ները մէկ կողմ կը նետուին։ Ս. Մկրտչ-եանի կարծիքով եկած է ժամանակը՝ լրջօրէն զբաղելու հանքավայրին քարե-րէն հազուագիւտ եւ ցրուած մետաղներ (ռենիում, սելէն, թելուր) հանելու հար-ցով։

Երկրաբանական հիմնարկութեան հե-տախուզութեան բաժնի պետը՝ Ս. Մա-թեւոսեան ներկայացուց Զանգեզուրի հանքանիւթերու արտադրութեան զար-գացման հեռանկարները։ Հետախուզա-կան աշխատանքները, օրինակ, ցոյց տուած են, թէ հանքաքարերը կը պարու-նակեն նաեւ ոսկի եւ այլ ազնիւ մետաղ-ներ։ Ներկայիս հետախոյզները ձեռնա-մուխ եղած են այդ շրջաններու մանրա-կրկիտ ուսումնասիրութեան եւ մեծ յոյ-սեր կը սնուցանեն արդիւնքներու տեսա-կէտով։

Հաստատուած է, որ Քաջարանի պղին-ձի եւ մոլիբդէնի հանքաքարերու պաշար-ները հարիւրաւոր միլիոնաւոր թոնի կը հասնին, որով հնարաւոր է ընդլայնել ա-նոնց արտադրութիւնը։ Կարեւոր նկատ-ուեցաւ սակայն, որ շրջանի արտահան-ման արդիւնաբերութիւնը կատարելա-գործուի եւ արդիականացուի (մեքենա-յացում աշխատանքի եւայլն)։

Ժողովը նկատի առնելով Ղափանի շըր-ջանի ապագայ զարգացումը, անհրաժեշտ նկատեց իբրեւ յաջողութեան կարեւոր նախապայման՝ հաղորդակցութեան մի-ջոցներու բարելաւումն ու ընդլայնումը Զանգեզուրի մէջ։ Յատուկ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ոռոգումին։ Ղափանի մօտերը ստեղծել մերձքաղաքային գիւ-ղատնտեսական շրջան մը, որպէսզի տեղ-ւոյն բնակչութիւնը, որ պիտի աւելնայ ատրիճանաբար, բաւարարուի գիւղատըն-տեսական մթերքներով։

Մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ նաեւ Եղախ – Ստեփանակերտ Գորիս – Սիսիան – Նախիջեւան – Երեւան կազու-զին՝ դէպի Ղափան եւ Դաստակերտ եր-կարող իր ճիւղաւորումներով։ Կազուղին կը նախատեսուի աւարտել ներկայ հըն-գամեակին։

Գիտահետազօտական հիմնարկութեան փոխադրութեան բաժնի վարիչը՝ Կ. Խուրշուդեան ներկայացուց Զօդ – Ջեր-մուկ – Սիսիան – Ղափան երկաթուղիին ծրագիրը, որու իրագործումով կը դիւ-րանայ փոխադրութիւնը շրջանի ապ-րանքներուն դէպի երկրին այլ վայրերը։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

———o———

ԼԻՈՆ.— Լիոնի եւ Շրջակայից Հայ Առաք. Եկեղ. Ազգ. Միութեան անդա-մական ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Կի-րակի 7 Նոյեմբերին կ. յ. Ազգ. Տան սրա-հը, ի ներկայութեան Լիոնի եւ Շրջ. հո-գեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակ-եանի։ Ազգ. Վարչութեան Ատենապետ Պր. Ա. Օզուզեան ժողովը բացուած յայ-տարարելէ ետք տեղի ունեցաւ Ազգ. Միութեան քառամեայ նստաշրջանի բա-րոյական տեղեկագրի ընթերցումը վար-չութեան Ատենադպիր Պր. Յ. Հարէլեա-նի կողմէ, որուն յաջորդեց նիւթական տեղեկագրի ընթերցումը վարչութեան Գանձապահ Պր. Ժ. Ծառուկեանի կող-մէ, որմէ վերջ վարչութեան Ատենապետը ժողովին ներկայացնելէ վերջ այն սահ-պողական պատճառները, որոնք մղած էին վարչութիւնը իր քառամեայ նստաշրջ-ջանը 5 ամիսով երկարաձգելու իր կազ-մին հրաժարականը ներկայացուց շըր-ջանի հոգեւոր հովիւին։

Ընդհ. ժողովը վարելու համար միա-ձայնութեամբ ընտրուեցաւ դիւան մը՝ Պր. Մ. Պալիօզեան նախագահ եւ Պր. Գ. Կանանեան քարտուղար։ Առիթ տրուեցաւ ներկաներուն արտայայտուելու Ազգ. Մի-թեան բարոյական եւ նիւթական գործու-նէութեան շուրջ։ Եղան քննադատական եւ գնահատանքի խօսքեր։

Համաձայն Կանոնագրի տրամադրու-թեան, միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ հաշուեքննիչ եւ ընտրողական մարմին մը, որ կը բաղկանայ Պրնք. Կ. Ցովակիմ-եան, Կ. Շամլեան, Պ. Գասպաճեան, Յ. Թէքդեան, Վ. Սարգիսեան, Գ. Կանան-եան եւ Ժ. Մերճանեան, որմէ վերջ Դա-ւիթ Ծ. Վրդ. Կանոնագրի Յրդ յօդուածին համաձայն կազմեց նշանակովի 11 հոգի-նոց Ազգ. վարչութիւն մը, որ կը բաղ-կանայ նախկին վարչութեան տասնեմէկ անդամներէն, շարունակելու համար Ազգ. Միութեան ընթացիկ գործերը մին-չեւ յառաջիկայ ընտրութիւններ։

Ժողովը փակուեցաւ «Հայր Մեր»ով։

ԴԻՒԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Ատենապետ Մ. ՊԱԼԻՕԶԵԱՆ

Ատենադպիր Գ. ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Նախագահ

ԴԱՒԻԹ Ծ. ՎՐԴ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶՈՐԲՈՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ, վէպ, գրեց Ատրինէ Տատրեան, մատենաշար Մարմարա, Պոլիս 1971։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

————

Ծէմիլէ մեռնելով ամբողջ հարստու-թիւնը իր որդւոյն թողուց, բացայայտ հրահանգով մը սակայն որ, որքան ալ ապարանքը հիննայ երբեք զայն չնորոգէ եւ կամ չփլէ։

«Պարտիմ իրբեւ քու մայրդ քեզ իմա-ցնել թէ՝ լսած էր նախկին Սուլթանու-հին իր որդւոյն, այս տունը բարեբար շունչ մը կը պատէ որ եթէ փլուելու կամ նորոգուելու ըլլայ, պիտի կորսուի։ Եթէ զուն նոր տուն մը շինել ուզես, քովը կամ ուզած տեղդ ուրիշ մը շինէ, սա-կայն ասոր բնաւ մի դպչիր։ Գիտցած ե-ղիր թէ առաջին քարը որ պիտի իյնայ, նախ քու գլուխդ պիտի ջախջախէ։ Այս պատուէրս պէտք է զաւակներուդ ու թոռ-ներուդ ալ փոխանցես»։

Երբ նախկին Սուլթանուհին մեռաւ, Ջաւրէ որ այլեւս ծերացած էր, բայց որովհետեւ պալատին մէջ շատ տարիներ ապրած էր եւ Մեծ Սուլթանուհիի մըն ալ ծառայած էր, իբրեւ փորձառու սենե-կապանուհի մը վերստին սպասարկու-թեան առնուեցաւ։ Երբ ես հոս եկայ, ներքինապետը տեսնելով որ մելամաղ-ձոտ բնաւորութեան տէր մէկն եմ, զայն իմ սպասարկութեանս դրաւ՝ որպէսզի իր պատմութիւններովը զիս զուարճացնէ։ Ջաւրէ զիս այնքան սիրեց որ, երբ մեռ-նիլը կանխազգաց, զիս իր սնարին քովը կանչեց եւ իր նախկին տիրուհիին այս ամէն գաղտնիքները ինծ յայտնելով, գըր-կիս մէջ հոգին աւանդեց։

———o———

ԺԴ.

ՀՈԳԻՈՑ ՄԸ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Երբ Հայրիէ պատմութիւնը աւարտեց, դիտեց որ սիրահարին դէմքը անսովոր արտայայտութիւն մը ստացած էր, որ մինչեւ այդ վայրկեանին նշմարած չէր։

Դեռահաս աղջնակի մը դէմքին նմա-նող այդ մատղաշ դէմքը, որ յատկապէս ակնարկներն անգամ խաբած էր, այժմ գաղափար մը կը յայտնէր, որ բայց սէ-րէն ու խանդաղատանքէն ուրիշ ամէն ինչ կ՚արտայայտէր։

Տիգրան ակնարկը գետինը կէտի մը վրայ սեւեռած կը մտածէր։

Հայրիէ անխօսիկ իր սիրահարը կը դի-տէր ու կը ջանար անոր արտայայտու-թեան այդ յեղակարծ փոփոխման պատ-ճառը կռահել։

Իրեն այնպէս կը թուէր թէ երիտա-սարդին դէմքը զարմանալի փայլ մը պա-տած էր, որ մինչեւ իր հոգւոյն կը փո-խանցուէր եւ զինքը լոյսով ու համար-ձակութեամբ կը լեցնէր։

Մարդկային հոգին իր բարձր ներշըն-չումներուն մէջ զարմանալի գաղտնիք մը ունի։ Կը պատահի որ ճարտասան բեմ-բասաց մը իր բոլոր ճարտասանութեամբը չկարողանայ մտքերը յափշտակել, մինչ-դեռ անդին կը պատահի որ ներշնչումի փայլով շրջապատուած պարզ ատենախօս մը իր ոգեւորութիւնը իր ունկնդիրներուն փոխանցէ եւ ահագին ժողովուրդներ իր պարզ խօսքերուն ետեւէն քաշքշէ։ Դէմ-քի արտայայտութեամբ խօսող աստուա-ծային այդ նուէրը ունեցողներուն հա-մար լեզուն ոչինչ է։ Սիրոյ մէջ ասոնց մէկ ակնարկը ամբողջ հռետորութիւն մըն է, իսկ պայքարի մէջ ամբողջ դիւ-ցազներգութիւն մը։

Մանկամարդ կինը այդ ներշնչումին իր հոգւոյն փոխանցուիլը այնքան խո-րունկ կերպով կը զգար որ, առանց հաս-կընալու սիրահարին ձեռքերը բռնեց եւ զանոնք իր ձեռքերուն մէջ սեղմելով, վստահ չեշտով մը հարցուց.

— Տիգրան, դէմքդ տարօրինակ ար-տայայտութիւն մը առած է... այս վայր-կեանիս այլեւս այն անձը չես զոր շըրթ-ներս իր շրթներուն միացուցած միջոցիս գրկիս մէջ նուաղեցաւ... Տիգրան... սի-րելիս, ըսէ, ըսէ ինծ թէ այս բոպէիս ի՞նչ կը մտածես։

Երիտասարդը տխրութեամբ իր գլու-խը օրօրեց, մինչ դէմքին այդ եռանդոտ արտայայտութիւնը յանկարծ սքօղուե-ցաւ։

Հայրիէ իր հոգւոյն միջոցաւ անոր հետ հաղորդակցելով ինքն ալ տրտմեցաւ։

— Տիգրան, ըսաւ տխուր չեշտով մը, Տիգրան, մտքիդ մէջ գաղափար մը ու-նէիր եւ առանց ատիկա ինծ յայտնելու թողուցիր որ ջնջուի. զիս չե՞ս սիրեր ու-րեմն։

Երիտասարդը իր խոշոր աչքերը սի-րուհիին վրայ յառեց եւ բերնին տեղ ձգեց որ անոնք պատասխանեն։

Զէրքէզուհին անոր ակնարկին անհա-մար քաղցրութեանը մինչեւ իր հոգւոյն խորը թափանցելը զգաց։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք որ Նոյեմբեր 15ին իր մահկանացուն կնքած է՝ Յովհաննէս Թէլեան, բնիկ Հաճընցի, 80 տարեկանին:

Ողբացեալը ազգային գործունէութիւն ունեցած էր Պոլիս թէ Փարիզ, բայց մօտ քսան տարի է քաշուած կեանք մը կ'ապրէր:

×

Ցաւով կ'իմանանք նաեւ որ քանի մը օր առաջ մեռած է Օր. Վարդուհի Թամիրեան:

Ողբացեալը արհեստով նկարահան, օժտուած արուեստագիտուհի մըն էր նաեւ նկարչական ասպարէզին մէջ և մաս կազմած է հայ արուեստագէտներու երբեմնի խումբին, որ Հինգշաբթիէ Հինգշաբթի կը հաւաքուէր Մոնփարնաս:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Մելքոն Խաչիկեան եւ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան 50ական ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի Թորոս Կարապետեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԷՐ

Փարիզէն Տիկին Պերճուհի Սեդրոսեան 50ական ֆր. կը նուիրէ Կարմիր Խաչին եւ Կապոյտ Խաչի Փարիզի դպրոցին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Հռիփսիմէ Գալուստեան, Պ. Հրանդ Զատիկեան, Տոքթ. եւ Տիկին Լեւոն Զատիկեան, Պառոն եւ Տիկին Ամօրի Սալատէն, Օր. Ան-Ֆրանսուազ Սալատէն, Պ. Հերվէ Սէմէրճեան, այրի Տիկին Ալեքեան եւ զաւակները (Արժանթին), այրի Տիկին Բ. Բարեկամեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Խաչիկ Հայրապետեան եւ զաւակները, Պ. Յովհ. Զատիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Ժան Սէմէրճեան – Ժանսէմ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անթոնէն Քոթ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Տիգճեան, Տէր եւ Տիկին Զատիկ Էմիրզայեան, այրի Տիկին Ռ. Սէմէրճեան եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Ալեքօ Ռոտաքիքսիս (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Մաթէոս Եաղճեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Նիկողոս Պօյաճեան եւ զաւակները, Պ. Գալուստ Զատիկեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Զատիկ Զատիկեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, հարսին, հօրաքրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԵՐՈԲ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ
(ծնեալ Սրբուհի Լափաճեան)
մահուան առթիւ:

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Նոյեմբեր 28, Կիրակի ցերեկ ժամը 13ին, Քալասի ճամբուն վրայ

AUBERGE DES CEPS

ճաշարանը:

Տեղւոյն վրայ հանգանակութիւն չկայ
հաճելի մթնոլորտ

Մասնակցութիւն 50 Ֆր.

Խնամուած ճաշ

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Ընկեր Կարօ խումբ Կիրակի 28 Նոյեմբեր ժամը 16ին:

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ 27 Նոյ. երեկոյեան ժամը 8,30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզեան շրջանի խումբերու ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ (Նոյ. 27) կէսօրէ ետք ժամը 2,30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՈՂԱՆԸ

Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին

HOTEL SPLENDIDE

Գեղարուեստական խնամուած բաժին երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակընկալներ:

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն Դաշնակցութեան 81-ամեակը կը տօնէ 28 Նոյ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Ռիւ Ժէ, Սէն Լուի սրահը:

Կը նախագահէ ընկ. ԲԱԲԱԽԵԱՆ
Կը խօսի ընկ. ԳՐԻՇԱ Տ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ծոխ գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ տեղւոյն Նոր Սերունդին, Վալանսի եւ Վիէնի Նոր Սերնդական կազմերուն:

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները: Ծոխ պիւֆէ եւ հայկ. տաք մթնոլորտ:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ

HOTEL GEORGE V

Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը

Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի Տիկնանց վարչութեան կողմէ, Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ Հիւսիսեան սրահը:

Նուագախումբ ԺԱԳ ԲՕԺԱ

Մուտքը 10 ֆրանք

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանէն, Թերճան գաւառի Բրիւ գիւղացի Թեւոս Հայրապետի Թորոսեանի որդին՝ Վարազդատ կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Գալուստ Գալայճեան որ ժամանակին ապրած է Տիթրոյթ (Միացեալ Նահանգներ):

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել՝

Mr. ROUBEN KEHIAYAN
14, Rue Beauséjour
95 - SARCELLES — FRANCE

«Հայրենիք»էն կը խնդրուի արտատպել:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԷՍԱԵԱՆ Սանուց Միութեան ընդհ. ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ 27 Նոյ. Շաբաթ օր, ժամը 15ին, Ազգ. Տան մէջ, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ մեթրօ Քատէ: Կը խնդրուի այս երկրորդ ժողովին անպայման ներկայ ըլլալ, տրուած ըլլալով որ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի՝ ըստ ծրագիր-կանոնագրի: Կը խնդրուի նաեւ ճշդապահ ըլլալ:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Մարտ 12ին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու տարեկան ցերեկոյթը Կիրակի 5 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմի:

×

Հայ Կարմիր Խաչի տարեկան ցերեկոյթ-պարահանդէսը Կիրակի, 19 Մարտ 1972:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՏԱՐԻՆ

1550 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Բնակութիւն եւ նախաճաշ Երեւանի այն պանդոկին մէջ, որ կը համապատասխանէ ընտրուած կարգին: Կամ թուրիսթ կարգ, կամ Ա. կարգ, ԱՆԻ կամ ԱՐՄԵՆԻԱ պանդոկը, մէջն ըլլալով տեսարժան վայրերու այցելութիւնները եւ Մոսկուա բնակութիւնը երթալու ատեն:

10, 15 եւ 20 օրուան ճամբորդութիւններ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՄԵԿՆՈՒՄՆԵՐ.—

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1971
15 Յունուար 1972
25 Մարտ 1972

Մանրամասն գրքոյկը կրնաք ստանալ մեզմէ:

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս

A la Salle du GRAND CERCLE

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՆՏԻՅԻԻ ՄԷՋ

Անտիյիի Մտաւորականներու Տան բացումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի Նոյեմբեր 28ին:

Հայ հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի այցելել այս նորակառոյց հաստատութիւնը ժամը 15էն սկսեալ նոյն օրը:

5, Rue Philippe le Bel
ANDILLY (Val d'Oise)

Փոխադրութեան միջոցներ.— Կառ. տիւ Նոռէն շոգեկառք առնել մինչեւ Անկէնլէ-Պէն (շոգեկառք ժամը 14էն սկսեալ ամէն քառորդ ժամը) Անկէնէն առնել թիւ 10 օթոպիւսը հետեւեալ ժամերուն՝ 14,10, 15,10 եւ 18,10, իջնել քաղաքապետարանը:

REGION PARISIENNE
DE BASKET-BALL

CHAMPIONNAT
de Promotion d'Excellence Régionale

L'U. G. ARMENIENNE
Vous invite Dimanche à 16 h. 45

12 Décembre : U.G.A. - A.S. Pierrefitte
9 Janvier : U.G.A. - Paray Vieille Poste
6 Février : U.G.A. - U.S. Champagne
13 Février : U.G.A. - F. Gonesse
5 Mars : U.G.A. - U.S. Charonne
19 Mars : U.G.A. - C.S. Montereau

SALLE VALEYRE (entrée libre)
24, Rue Rochechouart, Paris (9e)
Métro : CADET

Renseignement et inscriptions sur place pour les jeunes gens et jeunes filles à partir de 12 ans.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
28
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
28 NOVEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12277 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.277

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՌՈՒԲԷՆ

(Մահուան քսանամեակին առթիւ)

Ազգանի անունով Մինաս Տէր-Մինասեան, «Կարսի Հնոց»ին մէջ պիտի մկրտուէր Ռուբէն յեղափոխական անունով, իսկ Տարօնցին անոր վրայ պիտի աւելցնէր «փաշա» տիտղոսը, արտայայտելու համար իր յարգանքն ու հիացումը հանդէպ դաշնակցական քաջարի գործիչին:

Ծնած էր 1882ին Ախալքալաքի մէջ, ուր ծխական դպրոցին մէջ ստանալէ ետք իր նախնական կրթութիւնը, մտած էր Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, որ այդ օրերուն խիկարի լոյսի մեծ վառարան մըն էր: Բազմահմուտ ու պատկառելի ուսուցիչներու շունչին տակ կրթական այդ հոյակապ հիմնարկութեան մէջ կ'ուսանէին Արեւելեան եւ Արեւմտեան Հայաստանէն եկած խոստմնալից աշակերտներ, որոնցմէ շատեր ապագային պիտի դառնային գրագէտ, բանաստեղծ, մանկավարժ, արուեստագէտ, բանասէր, լեզուաբան, ազգային ու հանրային գործիչ:

Էջմիածնի Ճեմարանէն վերջ Ռուբէն դաս մը Մոսկուայի մէջ հետեւեցաւ Լազարեան Ճեմարանի դասընթացքներուն, իբրեւ ազատ ունկնդիր: Յետոյ անցաւ Թիֆլիս:

Կանուխէն մտած Դաշնակցութեան շարքերը, կէս ձգեց ուսումը եւ 1903ին, երբ նոր էր Թեւակոխած չափահասութեան տարիքը, կուսակցութեան Թիֆլիսի Կեդրոնական Կոմիտէի որոշումով ղրկուեցաւ «Կարսի Հնոց»ը: Այնտեղ երիտասարդ դաշնակցական զինուորը ծանօթացաւ յեղափոխական գործիչներու հետ, որոնք գնահատելով իր կազմակերպողի եւ առաջնորդողի յատկութիւնները, զինքը ղրկեցին Երկիր:

Ախալքալաքի դպրոցական գրասեղաններէն իսկ, 10-12 տարեկան քանի մը դասընկերներու հետ երազեր էր փախուստ տալ դէպի Թրքահայաստան, նըւիրուելու համար Հայութեան ազատագրութեան սուրբ գործին:

Երկրի մէջ արդիւնաւէտ աշխատանք պիտի տանէր երիտասարդ յեղափոխականը, իր շուրջ համախմբելով անձնազոհ հայդուկներ, որոնց հետ պիտի մասնակցէր հերոսական կռիւներու:

1908ի Օսմանեան Սահմանադրութիւնը կ'ընդհատէր կուսակցութեան յեղափոխական գործունէութիւնը: 1909ին Ռուբէն գնաց Ժընեւ, այնտեղ շարունակելու համար իր կէս ձգած ուսումը: 1914ին մասնակցեցաւ Հ. Յ. Դ. Էրզրումի Ցրդ. ընդհանուր ժողովին, որու աւարտին փոխանակ վերադառնալու Կովկաս, գնաց Տարօն, իր սիրելի ժողովուրդին մօտ:

Մեծ Եղեռնի չարաշուք օրերուն, Վասպուրականի պէս Տարօնն ալ կուրծք տըւաւ Թուրք եւ քիւրտ ջարդարարներու գրոհներուն եւ աւելի երկար դիմացաւ: Սակայն մինչ ռուսական ուժերն ու հայ կամաւորները ճիշդ ժամանակին օգնութեան կը հասնէին Վանի կռուողներուն, Տարօն կը մնար անպաշտպան: Ո՛չ մէկ օգնութիւն դուրսէն: Ու հերոսաբար կը գոհուէր գերակշիռ ուժերու հարուածներուն տակ:

Ռուբէն, քանի մը ընկերներով, կը ճեղքէր Թշնամիներու պաշարման օղակը եւ ապահով կը հասնէր Կովկաս, ուր պատմական դեր մը վերապահուած էր իրեն հայկական ազատամարտի ճակատագրական տարիներուն:

Իբրեւ անդամ Ազգային Խորհուրդի եւ Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումէն վերջ իբրեւ անդամ Խորհրդարանի, զինուորական յանձնախումբի եւ կառավարութեան՝ պատասխանատու պաշտօններու պիտի կոչուէր Ռուբէն՝ լիովին արդարացնելով իր վրայ դրուած յոյսերը: Շնորհիւ իր կորովի ու վճռական քաղաքականութեան է, որ Հայաստան դարձաւ միաձոյլ, օտար տարրերու մաքրագործումով: Այսօրուան կորիզը, «հայացեալ» Հայաստանը մեծ մասամբ իր գործն է:

Անկախութեան խորտակումէն վերջ, Ռուբէն տարագրութեան մէջ — Ֆրանսա, Եգիպտոս, Պաղեստին ու Լիբանան — ամբողջ երեսուն տարի նուիրուեցաւ համարային - կուսակցական աշխատանքի, առաւելաբար Հայկական Դատի հետապնդումին, որուն համար ունէր ինքնատիպ ծրագիրներ:

Իր փոթորկալից կեանքի գլխաւոր դըրուագները հրատարակուեցան Հայրենիք ամսագրին մէջ՝ Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները խորագրին տակ: Փարիզի մէջ իր մահէն (Նոյ. 1951) քիչ վերջ, 1952ին, անոնք՝ վերամշակուած՝ իբրեւ գիրք լոյս տեսան եօթը հատորներով, Լոս Անճելըսի մէջ, իր անձին ու գործին հիացող քանի մը ընկերներու կողմէ, որոնք յատուկ տպարան բացին այդ նպատակով:

Մեր ազատագրական շարժումին, անոր մասնակցող անձնազոհ հերոսներուն, անոնց դիւցազնական սխրագործութեանց մասին Թանկագին նիւթեր կը պարունակեն իր Յիշատակները, կոչուած ներշնչումի աղբիւր ծառայելու մեր նոր սերունդին:

Իր անունը անջնջելի տառերով քանդակուած է Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ: Անմոռանալի պիտի մնայ իր յիշատակը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգային Ժողովին առջեւ, երեսփոխան Ռիվ-Հանրի բացատրութիւն տալէ աւելի ուղեց ուրիշներ ալ խնդրոյ առարկայ ընել եւ մինչեւ իսկ յայտնել թէ եթէ ատենին չէ հրաժարած Կառանքի Ֆոնսիէռէն, պատճառն այն է որ վարչապետարանէն իսկ, այսինքն Շապան-Տելմասի գրասենեակի պետ՝ Տիկին Կուժառէ եւ նաեւ վարչապետին կողմէ հաւաստիք տրուած է իրեն թէ ոչ մէկ հոգ պէտք է ունենայ եւ կրնայ մնալ իր գործին գլուխը: Պարզ է որ այս յայտարարութենէն հազիւ քանի մը ժամ ետք, վարչապետարանը բացարձակապէս կը հերքէր այս «յայտնութիւնը»:

Ռիվ-Հանրի ուրիշ դժգոհութիւններ ալ ունի: Չի հասկնար թէ ինչո՞ւ կը մերժուի երեսփոխանական անձեռնմխելիութեան վերացումի իր դիմումը եւ կ'ըսէ թէ ըստ իրեն մասնաւոր ճիգ կը թափուի արգելք հանդիսանալու համար որ խօսի դատապարտուելէն ետք: Ռիվ-Հանրի իր պաշտպանողականին մէջ յայտնած էր նաեւ թէ Իւ. Տէ. Ռօ.էն ալ ուզած է հրաժարիլ բայց չեն ընդունած: Այս առթիւ ալ, քիչ ետք, Կօլիստներու կուսակցութեան քարտուղարը Թոմազինի կը հերքէր, չեշտելով թէ երբեք նման հրաժարական չեն ստացած: Մինչ Ռիվ-Հանրի չի վարանիր ամբաստանելէ իր կուսակիցները, որոնք բոլորն ալ «հանդարտեցուցիչ քաղաքականութիւն վարած են իրեն նկատմամբ, զինքը ալ աւելի ճզմելու համար»:

Արդարութեան նախարարը՝ Փլէվէն յայտարարած է շատ կարճ պատասխանի մը մէջ թէ չի կրնար զրոյցի նստիլ մարդու մը հետ, որ ամբաստանութեան տակ է:

×

Նուազագոյն աշխատավարձքի (միջարհեստական աճող նուազագոյն աշխատավարձք կամ Սմիք) Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 3 ֆր. 85էն պիտի անցնի 3 ֆր. 94ի:

×

Կառքերու վինեէթը, որու պարտադիր փակցուիլը եւ գողցուելու պարագային 10 ֆր.ի վճարումը պատճէն մը ստանալու համար, այնքան բողոքի դուռ բացած էր, ի վերջոյ նոր կարգադրութիւններու առիթ տուաւ:

Վինեէթին փակցուիլը թէեւ միշտ պարտադիր կը մնայ, բայց տեղը եւ փակցնելու ձեւը որոշ օրէնքի մը չի հպատակիր, ով ինչպէս կ'ուզէ կրնայ ընել: Ջնջուած է նաեւ 10 ֆր.ի տուրքը պատճէնին համար, արդարեւ ատիկա կը ձըգտէր պատժելու պարկեշտ քաղաքացին որ գողութեան զոհն է:

ՌՈՒԲԷՆ
1882-1951

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ Ֆրանքօ ընդունած է Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը եւ ժամ մը խօսած: Շօշափած են առաւելաբար 3 նիւթեր՝ Եւրոպայի ապահովութեան ժողովը, միջերկրականեան քաղաքականութիւն եւ Սպանիոյ ու Եւրոպական Հասարակապետութեան յարաբերութիւնները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովը երկարաձգեց պատերազմական վիճակի ժամանակաշրջանը, որ հաստատուած էր Ապրիլ 26էն ի վեր երկրին 11 նահանգներուն մէջ: Երկարաձգումը կ'երկարի մինչեւ Յուն. 26:

Բ. ԹԱՇԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէն կ'ողբայ «Յուսաբեր»ի վաստակաւոր խմբագիր՝
ԸՆԿ. ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԹԱՇԵԱՆԻ
մահը:

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԸ»

Այս խորագրին տակ, Ֆիկառօի Նոյեմբեր 25ի թիւին մէջ Կաստոն Պուտուլ յօդուած մը ստորագրած է ուր կ'անդրադառնայ վերջին ցեղասպանական ոճիրներու ու կ'եզրակացնէ.—

«Եւ ամէն ինչ այնպէս կ'ընթանայ թէ կարծես միջազգային բարձր ատեանները լռելեայն կը դիւրացնեն ցեղասպանութեան այս յեղաշրջումը: ՄԱԿը, որ անմիջապէս իրար կ'անցնի երբ կանոնաւոր բանակներ նուազագոյն բախումը կ'ունենան, պաշտօնապէս կ'անգիտանայ ներքին զանգուածային կոտորածները: Իրեն համար Պետութեանց ներքին հարցերն են — անոնց անհատական կեանքը — արգիլեալ գօտի, բոլորին նայուածքներէն հեռու: ԱՐԴԷՆ ՀԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է: ՎԱՍՆԶԻ ԵՐԲ, ԻՐ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵՆ ԻՍԿ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱԽՈՒՍՏ ՏԱԼՈՒ ՁԵՒՈՎ, ՀԵՌԱՑՈՒՑ ՀԱՅԵՐՈՒ ՋԱՐԴԻՆ ԱԿՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ, ԱՏԻԿԱ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ՄԸ ԵՂԱՒ ՈՒ ՆԱԵՒ ԴԱՍ ՄԸ ԵՒ ՔԱՋԱԼԵՐԱՆՔ ՄԸ ՆՄԱՆՕՐԻՆԱԿ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՆՑ (*):

Նիցչէ նախատեսած էր որ 20րդ դարը պատերազմի դարը պիտի ըլլայ: Արդեօ՞ք 21րդն ալ ցեղասպանութեան դարը պիտի պիտի ըլլայ»:

(*) Ընդգծումները՝ «Յառաջ»էն:

Ձայն Հայրենեաց

Անոնք որ ոչ Հայաստանի լեռներն ու ձորերը, ոչ ալ գետերն ու դաշտերը տեսած են, չեն կրնար պայծառ գաղափար մը կազմել Ռուբէնի էութեան մասին։

Իր ամբողջ գործունէութեան ընթացքին, աշխարհագրութիւնը եւ աշխարհահայեացքը մնացին անբաժան։ Ներշնչեցին եւ գործի մղեցին զինքը՝ իբրեւ մէկ ամբողջութիւն։

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, դժուար է գտնել հեղինակ մը, որ այնքան մանրակրկիտօրէն քննած, սիրած, բանաձեւի մը վերածած ըլլայ Հայաստան աշխարհին լեռներուն խորհուրդը եւ գետերու լեզուն։

Իր գրչէն ելած որեւէ ուսումնասիրութեան մէջ, կարմիր թելի մը պէս կ'երեւայ այս գիծը։ Եւ ամէնէն չոր ու ցամաք, հում նիւթն ալ կը դառնայ խօսուն, շօշափելի պատկեր։

Ճարտարապետական հիւսուածքներ են իր քաղաքական եւ ընկերային տեսութիւնները։ Մէկը միւսէն ինքնուրոյն եւ տոկուն։

Յեղափոխական սլացքին հետ, գիտական–քննական միտքն է որ անդադար կը գործէ։

Իւրաքանչիւր վերլուծման հետ, նոր լոյս մըն է որ կը ժայթքէ Հայոց պատմութեան եւ աշխարհագրութեան ելեւէջներուն վրայ։

Եւ ամէնէն համբակն ալ դիւրաւ կ'ըմբռնէ մեր մեծութեան եւ անկումի, փառքի եւ պարտութեան պատճառները։

Միեւնոյն ատեն կը տեսնէ հեռանկարներ որոնք անմատչելի կը համարուէին։

Տարօնցի ընկեր մը վերջերս կը գրէր, հեռաւոր Իրանէն, թէ Ռուբէնի պապենական պապը Սասունցի էր, ինչպէս ինքն իսկ պատմեր է, հպարտօրէն։

Ուրեմն ինք «գրսեցի» չէր Տարօն աշխարհին համար, զոր այնքան պաշտամունքով սիրեց ու սերտեց, որուն ազատութեան համար իր երակներուն արիւնը քամեց, երբ դեռ հասարակ զինուոր էր։

Վրէ՛ժ, ընկերներ, դիմենք դէպի մահ,
Պարոն Ռուբէնը մռնչեց անահ,
Ա՛լ չվախենանք թշնամու սրից,
Ազատ մեռնելը քաղցր է ամէնից։

Ոչ մէկ տեղական հայրենասիրութիւն՝ իր յեղափոխական թէ քաղաքական գործունէութեան ընթացքին։

Պայծառ, հասուն հայրենասիրութիւն մըն էր որ կ'առաջնորդէր իր քայլերը։ Խորաթափանց ոգի մը որ կը ներշնչէր ամբողջ բազմութիւններ՝ խօսքով թէ գործքով։

Ձայնը, որ կը բխէր իր սրտին խորերէն — «Ձայն հայրենեաց» — դարձած էր թանձրացեալ հանգանակ, շնորհիւ իր

ՌՈՒԲԷՆ

Այդ օրը պիտի նմանէր միւս օրերուն եթէ չըլլար սահմռկեցուցիչ գոյժը Ռուբէնի մահուան։ Կուտակուած ամպեր իրենց մութ ստուերը նետեցին մեր արդէն իսկ որբացած հոգիներուն վրայ։ Ֆէտայիի մը յատուկ համեստութեամբ, Ռուբէն հրաժեշտ առած էր մեզմէ ու գացած հանգչելու իր սիրելի մարտիկներուն մօտ։

Քիչերու տրուած է իրաւունքը մուտք գործելու մեր աննման ֆէտայիներու ոգեղէնացած պանթէոնէն ներս։ Այդ քիչերէն մէկը եղաւ Ռուբէն, որուն անձին մէջ շաղախուած էր հայ յեղափոխականը ու առաջնորդող մտաւորականը։ Իր քաղաքական աշխարհահայեացքը, հարազատօրէն կ'արտայայտուէր իր յեղափոխականի գործունէութեան ու մարտընչումներուն մէջ։ Սուր տրամաբանութեամբ օժտուած ան յաջողած էր մէկ յայտարարի վերածել հայ ժողովուրդի աւանդութիւններէն բխած զգացական բայց եւ պատմական նշանակութիւն ունեցող ստորոգելիները ու գործնական յեղափոխականի մը յատուկ, հրամայականօրէն առարկայական գործելակերպը։ Ոչ մէկ հակասութիւն մարդուն եւ գործին մէջ։

1951 Նոյ. 27ին «Լոյս Բաղաք»էն հրաժեշտ առաւ Տարօն–Տուրուբերանի «Պարոն»ը։ Երկու օր վերջ Փէր–Լաշէզը քիչ մը եւս հայացաւ։ Սպաղանաց Մակարի, Սէյտօ Պօղոսի, Գէորգ Չաւուշի կուռի ընկերն ու ղեկավարը անցաւ պատմութեան՝ պատմութիւն կերտելէ վերջ։ Որքա՛ն տխուր է հաստատել նաեւ այն իրողութիւնը որ հայրենիքի ամէնէն ճակատագրական ժամանակներուն մարտնչող անզուգական Հայեր բախտը չեն ունենար գէթ թաղուելու այն հողին մէջ որուն ազատագրման համար զոհեցին ամէն բան։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հպարտ կրնայ ըլլալ իր հնոցին մէջ զարբնուած ֆէտայիներու փաղանգով, իսկ վաղուան պատմագիրը երջանիկ՝ լուսաւոր էջեր աւելցնելու երբեմնի մեր մթագնած պատմութեան վրայ։ Հէքեաթը պատմութեան վերածող ու պատմութիւնը շօշափելի իրականութիւն դարձնող մարտիկը եղաւ Ռուբէն երբ իր ընկերներուն հետ մեր պապենական հողերը Հայաստանի վերածեց։ Շնորհիւ իր քաղաքական հեռատեսութեան, հայ ժողովուրդը տէր դարձաւ այն վանքին որ օտար եւ թշնամի ուժեր կը պղծէին սանձարձակ։ Իր գործը պիտի ամբողջացուի այն ատեն միայն երբ այդ հաւատքի վանքին վրայ աւելնան, մեր ազգին գոյութիւնը խորհրդանշող զոյգ գմբէթները, այլ խօսքով երկու Մասիսները։ Ու դեռ ապագայ սերունդները պիտի անդրադառնան ինչպէս անդրադարձած էր Ռուբէն որ այդ գմբէթները կայուն պահելու համար պէտք է «զօրաւոր պատեր հիւսել անոնց շուրջ» ու ան կ'երեւակայէր արդէն որ այդ բնական պատերը, կը հանդիսանային Հայկական Վանանդը, Շիրակը, Բագրեւանդը եւ այլ ու այլ շրջաններ։ Պատմա–աշխարհագրական տուեալներու վրայ հիմնուած տեսութիւններ են ասոնք զորս Ռուբէն ճարտարապետի մը հմտութեամբ կը պատկերացնէր իր գրութիւններուն մէջ։ Բայց Ռուբէնի տեսութիւնները լոկ գիտական տուեալներու վրայ չեն հիմնուած այլ եւ մեր անցեալի հոգեկան արժէքներուն վրայ։ Ահա նմոյշ մը եւս իր առաջադրութիւններէն. «...բայց վանքը առանց խորանի անիմաստ շէնք մըն է, կը մտածէի, եւ Տարօնի աշխարհը եւ միջին Հայաստանը կ'երեւակայէի այդ խորանը, ուր Բագրատունիք, Մամիկոնեան սպարապետները վանքին տուած էին իմաստ եւ հոգեկան ուժ՝ Սահակի եւ Մեսրոպի նման...»։

Դժուար է գրել մարդու մը մասին, որուն գործը կայ ու կը մնայ։ Ու կը տարուինք մտածելու թէ ինչո՞ւ կը գրուին այս տողերը մէկու մը համար, որուն տեսութիւնները դեռ երկար տարիներ պիտի հանդիսանան առաջնորդող ուղին մեր քաղաքական հեռանկարներուն։

Բայց եւ այնպէս կը գրուին այս տողերը որպէս վկայութիւն սերունդի մը որ ծնած է ու կ'ապրի օտարութեան մէջ ու կը ջանայ չհրաժարիլ Հայութենէն։ Սերունդ մը որ կը ջանայ մերժել դալկոտ ու հողմատատան աղօտ նկարներու վերածել երէկի յիշատակարանները։ Բայց մինչեւ ե՞րբ։ Իրատես՝ կը գիտակցինք հատու տրամաբանութեան եւ մշտանորոգ վերլուծումներուն։

Այս տեսակէտէն, ոչ մէկ վկայութիւն պիտի կրնար այնքան հաստատօրէն պարզել իր մտածումներն ու եզրակացութիւնները, որքան իր աննման «Յուշերը», որոնք բոլորովին անտիպ էջ մը բացին մեր ժամանակակից գրականութեան մէջ։

Հակառակ վերջին տարիներու յոգնութեան եւ տառապանքին, Ռուբէն միշտ ալ մնաց կորովի եւ լաւատես։

Մինչեւ վերջին պահուն, աննկուն յեղափոխականի ոգին էր որ կը խօսէր իր մէջ։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր որ կը գրէր, ի պատասխան պաշտօնական նամակի մը.

— Իսկ եթէ փոթորիկ մը պայթի, թող իմ չորցած ոսկորներս ալ խառնուին ձեր երիտասարդ ոսկորներուն...

Որեւէ փոթորիկ մաղաչափ չէր ազդած իր վրայ, սահմանէն աղին թէ անդին։

Այդ պատճառով ալ, անխռով կը սպասէր գալիքին։

Պիտի կրնա՞ր իրապէս «հայացնել» ներկայ Հայաստանը, առանց այդ վճռական սրատեսութեան։

Տ.

Եթէ քրիստոնէութիւնը եկաւ յայտարարելու թէ մահը երկուք է, — կորուստ մարմնոյ եւ կորուստ հոգւոյ, — հայ հանճարը վաղուց էր կատարեր այդ բաժանումը, «մահուամբ զմահ կոխեաց» տարազին համազօր։ Դուք բոլորդ կը յիշէք Եղիշէի խօսքը, որ անմահութիւն կը համարի «մահ իմացեալը», կ'ուզեմ ձեզի նոյնքան սքանչելի վկայութիւն մը բերել մեր մատենագրութենէն, — «Մահն ազատ ի մահուանէ՝ ազատ է զմահուս ըմբռնեալսն»։ Ահա թէ ինչո՛ւ կը հաւատանք թէ ողջ է Ռուբէն։

Տ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

որ վաղը Նոյեմբեր 28 է, այսինքն նոր օր, երէկէն քայլ մը անդին, ուր կը սկսի հարցականներու շարքը։ Ու երկիւղը աներեւոյթին, անորոշին, քամմնարար կը մաղլցի դէպի մեր միտքը։

1971 Նոյեմբեր 27ը։ Այն սեւ շղարշը որ նետուած է մեր վրայ Ռուբէններու մահուան յիշատակումով, կրնայ վաղը հեռանալ, անէանալ այս «Լոյս Բաղաք»ին հրապուրիչ ու քմահաճ գեղեցկութիւններուն գգուանքին մէջ։ Վասնզի չկայ քաղաք մը ուր բնութեան լոյսն ու մութը այնքան սերտօրէն կապուած ըլլան որքան Փարիզը։ Մեղանչող մարմիններու ու անբիծ հոգիներու ժամադրավայր մը ուր չարն ու բարին անբաժանելի կերպով շաղկապուած են։ Վեհ թռիչքներու ու ստորին դաւերու թատերաբեմ մը. անզօր ու յաւիտենական ինչպէս նաեւ անյոյս օրհասական սէրերու օրրան մըն է Փարիզը։ Այս աներկրայ հակադրութիւններու չսեմարանին մէջ երկնքին մեռնող գոյները նոյնքան գրաւիչ են որքան արշալոյսը արեւածագին։

Հակադրութիւն մըն ալ մեր գոյութիւնը այս ափերուն վրայ, ուր օրերը իրարու կը յաջորդեն բայց գէթ մեզի համար իրարու չեն նմանիր։ Այս իրերամերժ կացութեան մէջ, օր ըստ օրէ որբացած, հարց կուտանք մեզի թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի կրնանք վառ պահել յիշատակը անհետացած փառահեղ սերունդի մը, որ պատմութեան բեմը ձգած՝ անդարձ մեկնած է այլեւս։

ԱՐԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Այժմ իսկ, տասնեակ տարիներ յետոյ առանց յուզումի ու արտասուքների անհնարին է վերյիշել այդ սարսափները, իսկ այն օրերին այլեւս արտասուք չէր մնացել մեր աչքերին... Ասում են՝ մարդ ամէն բանի վարժւում է։ Վարժուել էինք եւ մե՞նք... Կան բաներ, որոնց հետ անհնարին է հաշտուել։ Սակայն, ուժեղ էր այն գիտակցութիւնը, որ ճակատագրի բերմամբ հնարաւորութիւն ունեցողները պէտք է ապրեն ու աշխատեն, որպէսզի վերջ ունենային մայրաքաղաքի փողոցներում ու ամբողջ երկրում իշխող սարսափները։ «Մեռնողը կը մեռնի, իսկ ապրողը մեռելի կողքին ապրելու ձեւեր կը մշակէր» (Ռուբէն)։ Երկրի եւ ժողովրդի վիճակը բարեփոխելու մտահոգութեամբ Երեւանի քաղաքային ինքնավարութիւնը այդ օրերին ամէն կերպ աշխատում էր նաեւ գաղթականներին ու որբերին օգնութեան հասնել, որքան որ թոյլ էին տալիս իր միջոցներն ու հնարաւորութիւնները, որոնք շատ սահմանափակ էին կարիքի համեմատութեամբ։

Մի օր մօտս եկաւ քաղաքային դպրոցներից մէկի տնօրէնը եւ վրդովուած ձեւով յայտնեց, որ դպրոցի շէնքը ապօրէնի կերպով գրաւել եւ աշակերտներին դուրս արել եւ երբ ինքը կամեցել էր միջամտել, քանի որ շէնքը գրաւողները որեւէ պաշտօնական հանգամանք չունէին, գըռեհկօրէն անպատուել էին, յայտնելով, որ իրենք կատարում են Ռուբէն փաշայի կարգադրութիւնը եւ որ շէնքը պիտի յատկացուի որբերին։

Եթէ այդ դէպքին յաջորդած չլինէր Ռուբէնի մի այլ, միանգամայն անթոյլատրելի ելոյթը, գուցէ ջղայնանայի եւ պարսաւէի նրա այդ խօսք ապօրէնի վարմունքը։

Ռուբէնի այդ ելոյթի մասին ինձ պատմել էր մի երկու օր առաջ Բժ. Յովհաննէս Տէր–Միքայէլեանը (Օվի)։ Կառքով գնալիս է լինում իր պաշտօնատեղին՝ Խնամատարութեան նախարարութիւն. մէկ էլ յանկարծ մէկը ոտում–ցոչումով վրայ է հասնում, կանգնեցնում է կառքը ու յարձակւում իր վրայ։ Բժիշկը պարզապէս ապշում է, երբ տեսնում է, որ իրեն անպատուողը Ռուբէնն է։

— Աչքերիս ու ականջներիս չէի հաւատում, թէ ի՞նչ յանցանք պիտի գործած լինէի, որ Ռուբէնին այդ աստիճան զայրացրած լինէր։ Նստած կառքում, զարմացած լսում էի նրա յանդիմանութիւններն ու նախատինքները։ Երբ քիչ հանգստացաւ, ուշքի եկայ նաեւ ես։

— «Եղբայր, ախր մի ասա տեսնեմ, թէ ես ի՞նչ եմ արել, որ հրապարակով այդպիսի օյին ես հանում գլխիս։

«Իմ այդ հարցը ուշքի բերեց Ռուբէնին։ Բանից դուրս եկաւ, որ նա մինչ այդ քաղաքում բազմաթիւ գաղթականներ է տեսել սովամահ վիճակում, ջղերը թուլացել են եւ երբ Խնամատարութեան նախարարի օգնականին էլ տեսնում է առօք փառօք կառքում նստած, այլեւս իրեն չի կարողանում զսպել եւ յարձակւում է նրա վրայ՝ համատարած թշուառութեան պատճառներից մէկը նրան համարելով»։

Պատմում էր սիրելի Օվին եւ երեւոյթին մօտենում իբր բժիշկ–հոգեբան առանց զայրանալու ու ջղայնանալու։

Նկատեմ, ի դէպ, որ իր այդ ելոյթի մասին Ռուբէնը պատմում է իր յուշերում խորին ցաւով, — միանգամայն դատապարտելով իր վարմունքը (*)։

Ես հանդստացրի աւագ ուսուցչին, բացատրելով, որ մեր աւելի քան ծանր պայմաններում Ռուբէնի նման վարմունքները հասկանալի պիտի համարել։ Սակայն ինքս դժգոհ մնացի նրա այդ վարմունքից եւ որոշեցի այդ հարցը անհետեւանք չթողնել։

Դժգոհ լինելու կրկնակի պատճառներ ունէի։ Խնդիրը նրանում է, որ առաջին անգամ չէր, որ կուսակցական պատասխանատու ընկերները ինքնագլուխ միջամտում էին ինքնավարութեան գործերին, տեղի տալով բռի–բռւաների, իրաւացի բողոքների եւ դժգոհութիւններ։ Պատմեմ մի երկու դէպք։

Բնակարանային տագնապը այն օրերին Երեւանում շատ ծանր էր, ինչպէս որ այժմ ծանր է Եւրոպայի շատ քաղաքներում։ Քաղաքային ինքնավարութիւնն ունէր մի յատուկ բաժանմունք, որի գործն էր բնակարանային հարցի կարգաւորումը՝ հնարաւորութեան սահմաններում։ Ամենախիստ միջոցներով կատարում էին սեղմումներ, ստեղծում էր բնակարանային ֆոնտ, ապա այդ ֆոնտի բնակարաններն ու սենեակները բաշխւում կարիք ունեցողներին։ Հաշուի առնուած էր ամէն մի անկիւն, որ կարելի էր օգտագործել իբրեւ «բնակարան»։

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(3 – Շար.)

(*) Բժ. Տէր–Միքայէլեանը — այժմ հանգուցեալ — Խնամատարութեան նախարարի օգնական էր եւ Քաղ. խորհրդի փոխ–նախագահ։ Շատ յարգուած ու սիրուած հասարակական դէմք էր։ – Ա. Ա.

ՌՈՒԲԷՆԻ... ...ՅՈՒՇԵՐԷՆ

... Այս խեղճ մուհաճիրները դաղթած էին Հիւսիս. Կովկասէն, եկած էին խոյամ աշխարհը՝ համխալմական գործիչներու ղրղումով: Կառավարութիւնը անոնց վըրայ կը նայէր որպէս գործիքի, որոնցմով պիտի հակակշռէր Հայերուն եւ Քրտե - րուն: Մուհաճիրները թիւով 4–5000 էին, զանազան ցեղի լեռնականներ, զորս կառավարութիւնը բերած հաստատած էր հայ գիւղերու մէջ կամ Հայու պատկան հողերու վրայ եւ անոնց զէնքեր էր տըւած: Կառավարութիւնը կը հանէր Հայերը իրենց տներէն ու մուհաճիրներուն կուտար, արտերը, արօրները կը յափշտակէր անոնց առանց որեւէ բացատրութեան: Այսքանը բաւական չէր, այդ լեռնականները թոյլատրուած էին ամէն անպատասխանատու քայլ առնել, Հայու աղջիկներուն եւ կիներուն աչք տնկել, այս կամ այն անհատը սպաննել, ուզած իրը սեփականացնել ու միաժամանակ կատարել լրտեսի, ոստիկանի ու կառավարական պահապանի դերը:

Մուհաճիրները չէին բաւականանար միայն Հայերը նեղելով, այլ կը նեղէին նաեւ Քրտերը: Այս պատճառով սիրելի էին մնացեր միայն կառավարութեան, իսկ ընիկ ժողովրդեան համար դարձեր էին չարիք ու անցանկալի տարր: Նոյնիսկ Թուրք գաւառաթններն ու քիւրտ բէկերը չէին ախորժեր անոնցմէ, որովհետեւ մրցակից էին դարձած իրենց շահատակութեանց:

Եթէ կառավարութիւնը այդ դժբախտ օտարականները տեղաւորէր ազատ պետական հողերու վրայ, ոչ ոք հակառակ պիտի ըլլար, բայց քանի որ դարձած էին կառավարութեան ձեռք կոյր գործիք եւ ժողովրդեան գլխուն չարիք, ուստի անոր մը ծրագիր մը մշակուեցաւ անոնց հանդէպ: Որոշուեցաւ կապուիլ Քրտերու հետ, տալ անոնց իրենց ճաշակին համապատասխան առաջնորդներ ու թալանել մուհաճիրներու գոյքը, այրել անոնց արտերը, զողնալ անոնց մարդիկը ու ամբողջ տեղական հայ ու քիւրտ ժողովուրդը հանել անոնց դէմ:

Ղասըմ բէկն էր, որ նախայարձակ եղաւ եւ իր հետ Ցակօն. Ովասիսի ու Խութի հայ - քրտական միութիւնն էր, որ ձեռնարկեց Վարդենիս, Աղբենիս, Արտօնք, Մուշաղշէն, Ղարս, Դրմերդ, Աւզարլիր եւ այլ գիւղերու մէջ տեղաւորուած մուհաճիրներու գոյքերը ու դաշտը թալանելու գործին:

Շատ դժուար էր մուհաճիրներու դրութիւնը: Անոնք գիշեր ցերեկ կին ու երախայով կը հսկեն իրենց տները, արտերն ու կենդանիները, բայց ահա յանկարծ հովիտի մէջէն կամ Մեղրագետի եղերքներէն դուրս կը թռչի դարանակալ խումբ մը ձիաւոր, կը սպաննէ պահապանը ու կը քշէ կը տանի դաշտը, ձիերը եւ ոչխարները հեռու, շատ հեռու: Բոլոր Քըրտերը, բոլոր աւազակները սրած են իրենց ախորժակները տիրանալու մուհաճիրներու մեծ մեծ սպիտակ եզներուն ու հարստութիւններուն: Այս օտարականները ամէն զգուշութիւն ձեռք առած են, նոյնիսկ բերած են ոստիկան ու զօրք պաշտպանութեան համար, բայց ասոնք ա՛լ աւելի չարիք են իրենց կամայականութիւններով քան պաշտպանութիւն: Ո՛չ մէկ զգուշութիւն օգուտ չըներ, չուտով մուհաճիրները կը մնան աւերակ ու մոխիր դարձած օճախներու վրայ, թշուառացած, ճիշդ ինչպէս իրենք թշուառացուցին Հայերը, նստելով անոնց տուներուն վրայ:

Կառավարութիւնը կը հասկնայ, թէ այս երեւոյթը պարզ աւազակութիւն չէ, այլ աւելի խորը նպատակներ ունի ու Հայերու եւ Քիւրտերու մէջ համաձայնութիւն կայ: Ուստի ձերբակալեց 40–50ի չափ Հայեր, բայց ոչ մէկ ապացոյց թէ ասոնք մասնակցած են թալաններուն: Կառավարութիւնը գիտէր, որ յարձակողները Խութի Քրտերն են Ղասըմ բէկի ձեռնարկութեամբ, բայց չհամարձակեցաւ ձեռք տալ անոնց, այլ թալանեց թոյլ Քրտերու դաշտն ու գոյքը եւ բերաւ բաշխեց մուհաճիրներուն: Կառավարութեան այս քայլը աւելի եւս կատղեցուց ժողովուրդը եւ անտարբեր մնացած Հայերն ու Քիւրտերն ալ սկսան իրենց դառնութիւնը թափել եկուորներուն վրայ:

Աւազակութիւններն ու թալանը չատցան, այլեւս յաճախակի ու կանոնաւոր կուիւ էր: Մուհաճիրներու բնակած վայրերուն չուրջ գիշեր ցերեկ կը թափառէին խումբ խումբ հայ ու քիւրտ ձիաւորներ: Մուհաճիրներուն համար անհնարին դարձաւ ապրիլն ու աշխատիլը, ուստի սկսան թողուլ Մշոյ աշխարհը ու հեռանալ դէպի Խարբերդի ու Տիարպէքիրի կողմերը, ոմանք ալ ետ՝ մինչեւ Կովկաս: Արդէն ազատած են 25ի չափ հայ եւ 5ի չափ քիւրտ գիւղեր ու տիրացած իրենց նախկին օճախներուն: Մօտ 3000 մուհաճիրներ հեռացած են, մնացեալ փոքր մասին դէմ ալ կը շարունակուի պայքարը:

Կարելի է ըսել, որ մինչեւ 1906ի ձմեռը արդէն մեր ծրագիրը իրագործուած էր, մուհաճիրները հեռացուած էին:

... Հողային խնդրի համար մեր հրահանգը շատ պարզ էր. ա) Ոչ մէկ Հայ, ինչ դրութեան եւ պայմանի մէջ ալ ըլլայ, իրաւունք չունի իր կալուածները գրաւի դնելու ոչ պետական դրամատուն եւ ոչ ալ Քրտի կամ Թուրքի մօտ: Եթէ անսաստէ կամ ծախէ, պիտի խլուի իրմէ իր ունեցածը եւ մինչեւ իսկ մահուան պատժով պիտի պատժուի: բ) Ըստ հնարաւորութեան ետ առնել այն բոլոր հողերը, որոնք Քրտին կամ Թուրքին մօտ գրաւ դրուած, ծախուած կամ բռնագրաւուած են:

Բնականոն երկիրներու մէջ կամ տարբեր ժամանակներ այսպիսի պահանջներ ազատութեան ճնշում պիտի նշանակէին, բայց այդ թուականներուն Մշոյ ու Սասնոյ աշխարհին մէջ անհրաժեշտ էր այս հրահանգները անթերի գործադրել. որովհետեւ երբ գիւղի մը մէջ փոքր կալուած մը այս կամ այն ձեւով կ՚իյնար աղայի, բէկի կամ հասարակ Քրտի մը ու Թուրքի մը ձեռք, խկոյն ան կը դառնար կառավարութեան աչքին այդ գիւղի միակ լիազօր տէրը, օժանդակութիւն կը ստանար թէ՛ ոստիկանէն, թէ՛ զօրքէն, թէ՛ կառավարիչէն եւ թէ աշիրէթէն, որպէսզի հզօրանայ ու Հայու ամբողջ գիւղը անոր գերին դառնայ: Այսպէսով հարիւրաւոր աննշան մարդիկ գիւղերու տէր էին դարձած ու Հայերը ճօրտ ըրած ու այնքան ուժեղ էին, որ ամբողջ գիւղը չէր կրնար ազատագրուիլ անոնց բռնութիւններէն ու կամայականութիւններէն:

Այս պատճառով էր, որ մեր վերոյիշեալ հրահանգը սրբութեան պէս ընդունուեցաւ ժողովուրդին կողմէ. եւ այն արտը, որ առաջները 20–30 ոսկիով չէր կարելի ծախել, այժմ 500 ոսկի առաջարկողին ալ ծախող չկար: Անշուշտ կային նաեւ թոյլեր ու եսապաշտներ, որոնք կ՚անսաստէին մեր հրահանգը, բայց ժողովուրդ մը առանց տկարամիտներու չըլլար, ինչպէս գիւղ մը առանց շունի: Ուստի հարկ կ՚ըլլար այսպիսի թոյլերուն հետեւիլ ու պատժել: Տամ քանի մը դէպքեր:

Աչուն է. խումբ մը ֆէտայիններու հետ կ՚երթամ Ղաչղալթաղ գիւղը. հոն է շըրջանի կոմիտէի անդամներէն Գէորգը (Տընկ–Տընկ): Գէորգ զեկուցում տուաւ ինծ ու յայտնեց թէ գիւղի մէջ խնդիր մը կայ, որ իր խղճին դէմ է ու կ՚ուզէ, որ ես տամ վճիռը: Կայ որբեւայրի խեղճ կին մը Մաքօ անունով, ունի երկու աղջիկ եւ ուրիշ ոչինչ, ոչ աշխատող ձեռքեր, ոչ եզներ, եւ ահա հինգ տարի է իր արտը հերկուած չէ: Արտը անպէտք է եւ ոչ ոք չէ գնած մինչեւ օրս: Կինը օր հացի կարօտ է մնացած ու աղջիկներէն մէկը սովահար եղած է: Ոստիկանները եկեր են ու տուրքի դիմաց երկու հաւ ու չուլ–չափութ առեր տարեր են: Գիւղի բէկը ժամանակին 5 քիլէ կըլկըլ է փոխ տուեր այս կնոջ, իսկ գաղտնի 2 քիլէ եւս տուեր է ու արտը իր անունին արձանագրեր: Գիւղը կ՚անիծէ Մաքօն, թէ արտը բէկին է տուած, իսկ խեղճ կինն ալ կ՚ըսէ, թէ 2 քիլէ կըլկըլը չորս ամիս ապրուստ է ըրած, իսկ այժմ ոչ դրամ ունի, ոչ ապրելու միջոց, միայն փոխ առած կըլկըլէն կէս քիլէ մնացեր է: Գէորգ կը հարցնէ ինծ թէ՝ ասոր համար ի՛նչպէս պատժել խեղճ կինը, քանի որ Աստուած է պատժեր արդէն:

Եթէ վճիռ չտրուէր, ուրիչ հազարաւոր Մաքօներ կը ծախէին իրենց արտերը: Շատ դժուար էր խեղճ որբեւայրին պատժել, բայց անհրաժեշտ էր:

Գիշերը հաւաքուեցանք մեծ օտայի մը մէջ, ամբողջ գիւղը իւրաքանչիւր տունէն մէկ հոգի: Ցետոյ առաջնորդուեցանք մեծ բարտիի մը մօտ, պատուիրեցի, որ իւրաքանչիւրը հետը վերցնէ մէյ մէկ խուրձ խոտ: Շուարած չալակեցին խոտերը եւ դացինք որբեւայրին խրճիթը: Լաւ էր, որ ամէն ոք կարծէր թէ դազան եմ: Հրամայեցի որ խոտի խուրձերը լեցնեն խրճիթին առջեւ ու վառեն Մաքօն ալ միասին: Փայտը քաշեցի ու սկսայ ծեծել տանտանուողները. գիւղի մեծաւորը, խումբ ու խմբապետ սկսան աղաչել որ ներեմ Մաքօին: Իմ նպատակս Մաքօն պատժել չէր, այլ գիւղացիներուն պատժի գաղափարը ներշնչել, ուստի զիջեցի պայմանով որ գիւղացիները 70 քիլէ կըլկըլ յատկացնեն՝ այդ արտը ետ առնելու համար: Գիւղացիները ուրախութեամբ ընդունեցան պայմանս եւ այդ գիշերն իսկ հաւաքեցին կըլկըլը, իսկ գիւղի ռէսն ու խմբապետը 20ական ճպոտ ընդունեցան կռնակնուն: Այս քայլը անհետեւանք չանցաւ. լուրը ամէն կողմ տարածուեցաւ ու օրինակ եղաւ ժողովրդեան: Իսկ Մաքօի արտը 45 քիլէով գնուեցաւ բէկէն յօգուտ դպրոցի, իսկ մնացեալ կըլկըլը տրուեցաւ Մաքօին իբրեւ սերմացու եւ ապրուստ:

Ցունանի Աւօն, որ բողոքական էր, կը մտածէ բողոքական երկիր երթալ, ուստի կ՚որոշէ արտերը ծախել ու մեկնիլ Ամերիկա: Կը ծախէ 80 ոսկիի: Ան հարուստ էր եւ ուրիշ դրամ ալ ունէր: Այս լուրը իմանալու պէս գիշերով յարձակեցանք տան վրայ ու պահանջեցինք 3 անգամ 80 ոսկի: Խեղճը հազիւ կրցաւ 120 ոսկի մէջտեղ բերել կեանքը փրկելու համար, դրամը տուինք գիւղի խմբապետին, որ հողերը ետ գնէ յօգուտ խմբի: Մարտական խումբը յաջողեցաւ սպառնալիքով հողերը գնող Թուրքէն ետ առնել 100 ոսկիով, իսկ Աւօն չկրցաւ Ամերիկա երթալ ու մնաց անհող տարի մը: Ցետոյ իր հողերն ու մնացեալ 20 ոսկին վերադարձուեցաւ իրեն. այնուհետեւ Աւօն, երջանիկ, մոռցաւ Ամերիկան ու հաւատարիմ աշխատեցաւ յօգուտ գիւղին, իր արտերէն մէկն ալ նուիրելով դպրոցին:

... Մեր դրամական միջոցները քիչ էին, ուստի ապարդիւն էր աշխատիլ այդ միջոցով ձեռք ձգել աշիրէթապետները, աղաները եւ հարուստները, որոնք ժողովրդեան խակական չարիքներն էին: Ասոնք չէզոքացնելու համար, կը գործածէինք «հմայքը եւ սարսափը»: Ինչի՞ մէջ կը կայանար այս միջոցին էութիւնը:

Տասնեակ տարիներու հայ յեղափոխականներու պայքարը, անոնց բազմաթիւ հերոսութիւնները եւ անձնազոհութիւններները այն ընդհանուր համոզումն էին ըստեղծած, թէ հայ յեղափոխականը «ջան ֆէտայի է», անոր համար կեանքը ոչինչ է, իր գաղափարներուն համար կը զոհէ իր անձը. ան վրիժառու է, եթէ մէկին թշնամանայ՝ աշխարհի ո՛ր ծայրն ալ երթայ եւ ի՛նչ տեսակի պաշտպանութեան ալ ապաւինի, ապարդիւն է. ան իր միտքը դրածը կը գործադրէ եւ կը մեռցնէ իր թշնամին: Եթէ սպաննես ֆէտային, դարձեալ ապարդիւն է, որովհետեւ անոր ընկերները չեն ներեր եւ ուշ կամ կանուխ վրէժը կը լուծեն ոչ միայն ըսպաննողէն, այլեւ անոր սերունդէն: Ահա այս համոզումը ժողովրդեան աչքին ֆէտային դարձուցած էր որպէս գերբնական էակ մը, անյաղթելի, վրիժառու, անձնազոհ, գթասիրտ ու հաւատարիմ իր բարեկամին, իսկ անողոք՝ իր հակառակորդին: Շատերու աչքին ֆէտային անմահ էր, կատարեալ Գաբրիէլ հրեշտակ մը, որ իր չուրջ կը սփռէ թէ՛ մահ, թէ՛ կեանք:

Ահա այս հոգեբանական դրամագլուխն էր, որ կ՚օգտագործէինք մեր կողմ ունենալու աշիրէթապետներ, բէկեր, աղաներ: Բայց այս միջոցի գործադրութիւնը կը պահանջէր խիստ վարպետութիւն, ծայրայեղ յանդգնութիւն եւ ներշնչման մեծ ուժ:

Այս միջոցը ամենայաջող ու անվտանգ կերպով գործ դնողն էր Գէորգ Չաւուշը, որ իր անձնական հմայքի ու սարսափի ուժով բարեկամներու բանակ մըն էր ստեղծած իր չուրջ: Բայց ինչ որ Գէորգին կը յաջողուէր, ուրիշները կրնար փորձանքի ենթարկել: Պէտք էր ունենալ կամ Գէորգի հմայքը կամ Մակարի ահարկու արտաքինը, թէ չէ տպաւորութիւնը լրիւ չէր ըլլար: Մակար կ՚ըսէր. «Քրտու խելքը աչքերի մէջ է», եթէ ասոր վրայ աւելցնենք որ «մեր ուժն էլ մեր աչքերի մէջն է հին անցեալի», պատկերը լրիւ կը լինի: Պատմեմ օրինակ մը իմ անձնական փորձառութենէս այս մասին:

Բալակցոց ցեղապետը լսած էր որ հեռու «Մոսկովէն» ֆէտայի մը եկած է, ան քաֆըր է, ֆէտայու գլխաւոր. «սար է բը փըռչէ» (գլուխը զանգուր, այսպէս կ՚անուանէին զիս) եւ Գէորգին էլ հաւասար է: Ցեղապետը հաւաքած տասնեակ մը զօրամներ կ՚ուզէ անպայման ինծ հետ տեսնուիլ, եւ ինչպէս միւս ֆէտայիներու, ինծ հետ ալ եղբայր ու բարեկամ ըլլալ:

Մարնիկայ սարին վրայ երկու տասնեակ լաւ ֆէտայիներու հետ կը սպասեմ ցեղապետին գալուն. ֆէտայիները բոլորն ալ լաւ հագուած են ու պատկառելի, ահուդող աղդող, մանաւանդ Մակարը իր ահարկու դէմքով, որ իր դիմացինը մէկ նայուածքով մեղրամոմ կը դարձնէ: Ես, որ բոլորի գլխաւորն եմ, ջահէլ մարդ մըն եմ, համարեա թէ թիւսըզ, գլխաբաց, երկար մազերով, վերջապէս տեսքով բոլորէն յետնեալ:

Ահա Քրտերը կուգան դէպի մեզ: Առջեւէն ձիով եկողը ցեղապետն է, ետեւէն կուգան զօլամներ, որոնք նուէր են բերած հինգ ոչխար եւ երկու չալակ զանազան իրեր: Ես ֆէտայիները չարքի կ՚առնեմ ու չարքի գլուխը կը կանգնիմ, քովս ունենալով Սպաղանաց Մակարը: Ցեղապետը իջաւ ձիէն, կապոյտ աչքերը յառեց Մակարին ու գայն մեծաւորը կարծելով ողջագուրուեցաւ հետը: Մակար ի զուր նշան ըրաւ եւ ցոյց տուաւ զիս, ցեղապետը զիս դրած է հասարակ լամուկի տեղ եւ ձեռքս իսկ սեղմելու պատիւ չըներ: Քրտերն ու ֆէտայիները նստեցան անտառի մէջ, բոլորի աչքերը Մակարի վրայ են, կը դիտեն անոր շարժումները ու կը հիանան իկլիտ Մակարով, կը կարծեն թէ նա է «քաֆըր Մոսկովը»: Ֆէտայիներէն ոմանք կը ծիծաղին, իսկ ոմանք ալ դժգոհ են թիւրիմացութենէն: Շէնիկի Ղազարը, որ փորձառու, խորամանկ ու խելօք ֆէտայի է, կը մօտենայ եւ ականջիս փսփսալով կ՚ըսէ.— Նայիր դիմացի ժայռի կատարին, մի «տայրա - կուռ» է նստած, զարկ անոր, որ այս չների աչքը զարմանայ եւ «սարէ է բէ փուչի» պատիւ բարձրանայ:

Իրաւ ալ հազիւ 300 քայլի վրայ թառած էր այդ թռչունը, հրացանը վերցուցի, եւ մինչ Մակարն ու Ջէմիլ կը խօսէին, ես նստած տեղէս զնդակը արձակեցի եւ թռչունը վար բերի ժայռէն: Տղաները վազեցին բերին եւ ակնածանքով առջեւս դրին. ես նետեցի Ջէմիլ բէկին եւ «Թող քեզ նուէր լինի» ըսի:

— Էս ի՛նչ հունարով զինուոր դու ունես, դարձաւ Ջէմիլ բէկը Մակարին:

— Քեզի ես կ՚ըսեմ, թէ ան իմ զինուորը չէ, ես եմ անոր զինուորը: Ես Սպաղանաց Մակարն եմ, այդ զարնողը բոլորիս մեծն է. դու հաւատա՛, տարիքին, հագուստին մի՛ նայէ: Քու փնտռած «քաֆըր է Մոսկովը», «սար է բէ փըռչը» այդ երիտասարդն է:

Ջէմիլ բէկ վեր ելաւ տեղէն, ինծ մօտեցաւ եւ իր անուշադրութեան համար ներողութեան փոխարէն իր անկեղծ խօսքն ըսաւ. «Մեղքը իմս չէ, քու անուն լսես, քու հունարք տեսնես, բայց քեզ չտեսնես, բան չես կորցնէ»: Ես չվիրաւորուեցայ, որովհետեւ իրօք որ շրջապատիս մէջ ամէնէն աննշանն էի: Բայց սպաննուած թռչունը պատճառ էր, որ բոլորը ինծմէ ակնածէին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ.— Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Հ. Թորոսեանի եւ զաւկին՝ Անդրանիկի, Տէր եւ Տիկին Մ. Թորոսեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Թորոսեանի եւ զաւակներուն (Թուլուզ), Տէր եւ Տիկին Կ. Գալայճեանի եւ զաւկին եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին եւ Ազգ. Միութեան վարչական անդամ՝ Հրանդ Թորոսեանի մահուան տխուր առիթով:

×

Հ. Ց. Դաշնակցութեան Շաւիլի «Արզութեան» խումբի եւ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկեր-ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերներ Մովսէս եւ Յարութիւն Տէմիրճեանի, Խորէն Մինասեանի եւ ընկերուհիներ Անահիտ Պարտաքճեանի եւ Վարդուհի Տէմիրճեանի իրենց սիրելի ազգականին Թորոս Կարապետեանի եղերական մահուան առթիւ (կառքի արկածի զոհ):

Այս տխուր առթիւ Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Յովհաննէսեան 20 ֆր. կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի Փարիզի Մշակոյթի Տան: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Խօժէնի Սէխեանի իր հօր Յարութիւն Զաքարեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ Շաւիլէն այրի Տիկին Փարիս Սէխեան, այրի Տիկին Շընորհիկ Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Շառլ Ֆէվրիէ 20ական ֆր. կը նուիրեն Շաւիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին, փոխան ծաղկեպսակի:

×

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Քաթերին Յովհաննէսեանի իր քրոջ զաւկին Փաթրիք Գալուստեանի եղերական մահուան առթիւ, 18 տարեկան, կառքի արկածի զոհ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Կրընոպլէն Տիկին Վ. Օնպաշեան կը նուիրէ 500 ֆրանք Օնպաշեան սրահին:

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ թուականներուն՝

Շ. Միսաքեան խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Համազասպ խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Վարուժան խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

Ակնունի խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 ֆր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Արթունեան, իրենց թոռնիկին՝ Աստղիկ Գալուստեանի (Վիէն) ծննդեան բարեբաստիկ առթիւ կը նուիրեն.— 30 ֆր. Լիոնի Կապոյտ Խաչին, 20 ֆր. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին, 10 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՈՂԱՆԸ

Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին

HOTEL SPLENDIDE

Գեղարուեստական խնամուած բաժին *երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակընկալներ:*

Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

LA SECTION CULTURELLE DU
CLUB des JEUNES de l'U. G. A. B.
présente

L'ARMÉNIE

Ce film sonorisé et en couleur a été tourné en Arménie au mois de Septembre dernier lors du voyage organisé par le Club des Jeunes de l'U. G. A. B.

La projection aura lieu le

VENDREDI 3 DECEMBRE à 20 h. 45 précises

à la Maison des CENTRANX, 8 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ARMENIA MONDIA

17, Rue St. Florentin — Paris (8e)
Tél. : 265-85-57, 628-42-50, 936-19-56

Adiss Harmandyan

De retour des Etats-Unis, le chanteur populaire arménien de Beyrouth donnera un récital unique, accompagné de son orchestre au complet dans les villes suivantes :

PARIS

Samedi, 4 Décembre à 17 h. 30, Salle Pleyel, 252, Fbg. St. Honoré (métro Ternes)
VENTE DE BILLETS : *Arménia-Mondia*, 17 Rue St. Florentin, de 9 h. à 12 h. de 14 à 18 h., sauf samedi et dimanche Métro : Concorde, Madeleine, Opéra)
Patisserie Markarian, 32 Rue de Trévise, Paris (9e) — *SOS Camping*, 38 Rue de Chalon, de 10 à 18 h. sauf dimanche et lundi (Métro : Gare de Lyon) — *Café Tine*, 20 bis, Rue de la Défense, Issy — *Sikar*, 83 Ave. Jean-Jaurès, Arnouville, Tél. : 985-10-68

LYON

Dimanche, 5 Décembre à 20 h. 30, Salle Rameau, 5 Rue Henri-Flandrin, Lyon le
VENTE DE BILLETS : *Scouts Arméniens de Lyon* (60-56-78)
Pressing Genas, 18 Rte de Genas, Lyon 3e (60-54-15)
Agence Sévan, 50 Cours de la Liberté, Lyon 3e

MARSEILLE

Le samedi 11 Décembre à 20 h. 30, au Palais du Congrès, Parc Chanot, Foire de Marseille, Marseille 8e (Parking).
VENTE DE BILLETS :
Restaurant « Jean-Jaurès », 26 Pl. Jean-Jaurès « La Plaine », Marseille 1er
Claryss'Bar, Mlle Arzoumanian, 1 Pl. des Capucins, Marseille 1er
Buvette du Parc Chanot, M. Avakian, Palais des Congrès, de 8 h. à 18 h. Rond point Prado, Marseille 8e
Epicerie Yervant Der Mesrobian, 18 Ave. Figonne - Beaumont, Marseille 12e
Epicerie Mlle Tahmissian, Campagne Perrier - Vallon des Tuves, Marseille 15e

VALENCE

Lundi 6 Décembre à 20 h. 30 Salle des Fêtes
Vente de billets : Ets. Maksoudian, Rue Bouffier 48

Places 10, 15, 20, 25 et 30 Frs
Réservation par correspondance en envoyant votre paiement à Armenia-Mondia
17, Rue St. Florentin, Paris (8e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
30
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI
30 NOVEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12278
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.278

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

(Մահուան քսանամեակին առթիւ)

—o—

Մահուան հրեշտակը անողոք եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար վերջին տասնամեակներուն: Իրարու ետեւէ կորսնցուցինք վաստակաւոր մտաւորականներ ու հանրային գործիչներ: Արշակ Ջամալեան (1940 Դեկտ. 28), Աղեքսանդր Խատիսեան (1945 Մարտ 10), 1947ին՝ Համօ Օհանջանեան, Նիկոլ Աղբալեան եւ Լիպարիտ Նազարեանց, 1948ին Աւետիս Ահարոնեան, 1951 Նոյեմբերի վերջաւորութեան Ռուբէն եւ Լեւոն Շանթ, 1952ին Գասպար Իփէկեան, 1956ին Դրօ եւ Վահան Նաւասարդեան, 1957ին Շաւարշ Միսաքեան, 1959ին Գաբրիէլ Լազեան: Մեզմէ անդարձ բաժնուեցան նաեւ Բժ. Յովսէփ Տէր–Դաւիթեան, Լեւոն Թաղէոսեան (Պապաշա), Աբրահամ Գիւլխանդանեան, Տիգրան Բաղդասարեան, Գեղամ Բալայեան, Սահակ Տէր–Թովմասեան, Ռուբէն Դարբինեան, Սիմոն Վրացեան, վերջինը՝ Բ. Թաշեան:

Աւազանի անունով Լեւոն Սեղբոսեան, գրականութեան անդաստանէն ներս ոտք պիտի դնէր Շանթ փոթորկայոյզ մակդիրով մկրտուած: Ծնած էր Պոլիս 1869ին, հայրը գործի վաճառական էր: Նախնական կրթութիւնը Սկիւտարի ճեմարանին մէջ ստանալէ ետք, կը մտնէ Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանը, ուր նոյն տարիներուն կ՚ուսանէին Ահարոնեան, Կոմիտաս վարդապետ, Ռուբէն, Յակոբ Թոփչեան եւ ուրիշներ:

Ահարոնեան իր ինքնակենսագրութեան Բ. հատորին մէջ (Իմ Գիրքը, Պատանեկութիւն, Փարիզ 1931) բազմաթիւ դրուագներ կը յիշէ իր դպրոցական ընկերներու ընդ որս Շանթի եւ Ռուբէնի կեանքէն:

Ուսումը կէս ձգելով, Լեւոն Շանթ Էջմիածնէն կը վերադառնայ, իր ծննդավայրը, ուր կը սկսի իր գրական առաջին փորձերուն: Պոլսոյ Հայրենիքին մէջ կը հրատարակէ բանաստեղծութիւններ, արձակ երկ մը՝ «Մնաք բարովի իրիկունը», ինչպէս նաեւ թարգմանութիւններ Պուշկինէ եւ Լերմոնտովէ: 1891–1893 գրած է շուրջ քառասուն քերթուածներ, որոնք եղքէն ամփոփուած են Երգեր խորագրին տակ:

Պոլսոյ մէջ տարի մը ուսուցչական պաշտօն վարելէ վերջ, կ՚անցնի Գերմանիա, ուր Լայփցիկի, Ենայի եւ Միւնիխի համալսարաններուն մէջ կ՚ուսանի մանկավարժութիւն եւ հոգեբանութիւն:

1892ին կը գրէ փոքր արձակ բանաստեղծութիւններ եւ վիպակներ՝ Լերան աղջիկը, Երազ օրեր, Դարձ, Կինը, Վերջին, Դերասանուհին եւ Դուրսեցիներ (1894):

Գերմանիայէն կ՚անցնի Փարիզ, Զուիցերիա, հուսկ ուրեմն Կովկաս ուր 1906–1908 կը վարէ Թիֆլիսի Գայիանեան դըպրոցի տեսուչի պաշտօնը, յետոյ՝ 1908–1909՝ ուսուցիչ Երեւանի դպրոցը:

Այդ շրջանին հակում կ՚ունենայ մշակելու գրական ուրիշ սեռ մը՝ թատերգութիւնը՝ եւ հետզհետէ կը գրէ Եսի Որդը (1901), Ուրիշին համար, Ճամբան վրայ եւ Հին աստուածները (Երեւան 1909ին, տպուած Պոլիս 1912ին):

Հին աստուածները մեծ աղմուկ կը բարձրացնէ Կովկասի մէջ: 1912ին կ՚արժանանայ Թիֆլիսի Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան մրցանակին եւ 1913ին խմբից կը ներկայացուի Թիֆլիսի եւ Բագուի բեմերուն վրայ:

Պոլսոյ Էսաեան Սանուց Միութիւնը իր «Գրական ասուլիսներ»ուն առաջինը կը նուիրէ Հին աստուածներուն, 1913 Մարտ 3ին: Զարիֆեան – Սեւումեան թատերախումբը զայն կը ներկայացնէ Բերայի (Պոլիս) մէջ:

Թատերգութիւնը իր նախասիրած սեռը պիտի դառնար: Լեւոն Շանթ տարիներու ընթացքին հայ թատերական գրականութիւնը պիտի հարստացնէր նոր երկերով, — Կայսրը (1914), Շղթայուածը (1918), Ինկած բերդի իշխանուհին (1921) եւ Օշին Պայլ (1929):

Հայրենիքի տպարանէն լոյս տեսաւ Մեր անկախութիւնը: Վերջին ստեղծագործութիւնն եղաւ Հոգիները ծարաւի են, գրուած 1941ին եւ տպուած Պէյրութ 1945ին:

Իր Ամբողջական Երկերը 9 հատորներով լոյս տեսան 1945–50 Պէյրութ:

Բացի գրական ստեղծագործութիւններէ՝ Լեւոն Շանթ համբերատար աշխատութեամբ պատրաստած է նաեւ դասագրքեր՝ հայերէն լեզուի ուսուցման համար: Ստ. Լիսիցեանի եւ Յովհ. Թումանեանի հետ միասին լոյս ընծայած է Լուսաբերի չարքը, 5 հատոր: Առանձին հրատարակած է Մանկական աշխարհ (4 գիրք) եւ Հայրենի աշխարհ (8 տարի), Հայերէնի բառակազմութիւնը եւ Քերականութիւն արեւմտեան հայերէնի:

Բանաստեղծ, գրագէտ եւ թատերագիր Շանթը աւելի մեծ վաստակ պիտի ունենար իբրեւ կրթական մշակ, — ուսուցիչ ու տեսուչ: Երիտասարդ տարիքէն նուիրուած ուսուցչութեան ասպարէզին, եւրոպական համալսարաններու մէջ կատարելագործած էր իր մանկավարժական ուսումը: Իր ամբողջ կեանքի ընթացքին հազարաւոր աշակերտներ պիտի հասցնէր Պոլսէն մինչեւ Թիֆլիս ու Երեւան, Եգիպտոսէն մինչեւ Լիբանան: Իր անունին հետ կապուած պիտի մնայ յաւէտ Համազգայինի Պէյրութի ճեմարանը, որուն հիմնադիրն ու տեսուչն եղաւ աւելի քան երկու տասնեակ տարիներ, մինչեւ իր մահը, գործակից ունենալով իր ողբացեալ ընկերը՝ Նիկոլ Աղբալեան:

Հայաստանի անկախութեան շրջանին գործօն մասնակցութիւն բերաւ վերածնած հայրենիքի քաղաքական կեանքին, իբրեւ անդամ Խորհրդարանի: 1920 Մայիսին կառավարութեան կողմէ ղըրկուեցաւ Մոսկուա՝ իբրեւ նախագահ իր անունը կրող Պատուիրակութեան, համաձայնագիր կնքելու համար բոլշեւիկներու հետ: Ճիշդ նոյն օրերուն Մոսկուա կը գտնուէին Էնվէր փաշա եւ քէմալական կառավարութեան Արտաքին Գործավարը Պէքիր Սամի եւ երեսփոխան Եուսուֆ Քէմալ, որոնք կը բանակցէին Չիչերինի հետ, նոյնիսկ ընդունուած էին Լենինի կողմէ:

Մոսկուայի վարիչները աւելի կարեւորութիւն կ՚ընծայէին Թուրքերուն, որոնց հետ համաձայնագիր ստորագրեցին: Արտաքին Գործավար Չիչերին եւ օգնականը՝ Հայազգի Յովսէփ Քարախան՝ ամիսներով օրօրեցին հայ Պատուիրակութիւնը եւ ձեռնունայն Երեւան ճամբեցին զայն՝ խոստանալով լիազօր մը ղրկել Հայաստանի մայրաքաղաքը:

Շարունակութիւնը ծանօթ է: Լիազօր Լըգրան Երեւան եկաւ ճիշդ այն օրերուն, երբ Քեազիմ Քարապէքիր նստած էր Ալեքսանդրապոլ: Մոսկուայի մէջ 1920ի ամառը վճռուած էր Հայաստանի բաժանումը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Բայց այս ուրիշ հարց է արդէն:

Երկար տարիներ վարանելէ ետք, Երեւանի «Հայաստան» Հրատարակչութիւնը վերջապէ՛ս 1968ին 4000 տպաքանակով լոյս ընծայեց Շանթի Ընտիր Երկերը, 536 էջ: «Յառաջաբան»ը 30 էջ գրած է Հայ Գրողներու Միութեան ընդհ. քարտուղար Էդ. Թոփչեան, որ իր ուսումնասիրութիւնը կ՚եզրափակէ այսպէս.

« ... Շանթի գրական հարուստ ժառանգութիւնը, որտեղ սակաւ չեն խսկական արուեստով կերտուած երկեր, ապրում է մեր դասական մշակոյթի հետ, իբրեւ դժուար իրականութեան մէջ ծընուած՝ առաքինութեան ու գեղեցկութեան երազանք »:

Լեւոն Շանթ մեռաւ պատնէշի վրայ:

Իր հասցուցած հազարաւոր աշակերտներն ու համայն հայ ժողովուրդը պիտի չմոռնան երբեք իր անգնահատելի վաստակը հայ դպրոցին ու մշակոյթին:

ՀՐԱՆԴ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

—o—

Յորդանանի վարչապետը Գահիրէի մէջ սպաննուեցաւ պաղեստինցի երեք երիտասարդ ահաբեկիչներու կողմէ:

Վարչապետը՝ Ուասֆի Թալ, որ պաշտօնի կանչուած էր Հիւսէյնի կողմէ 1970 Հոկտեմբեր 28ին, արաբ այլ վարչապետներու կարգին Գահիրէ կը գտնուէր անցեալ շաբաթ՝ մասնակցելու համար միջարաբական պաշտպանութեան խորհրդաժողովին, որ կը ձգտէր զօրավիգ կենալ Եգիպտոսի՝ կռիւներու վերսկսման պարագային:

Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 16ին, երբ վարչապետը ընկերակցութեամբ Յորդանանի Արտաքին նախարարին իր պանդոկը կը մտնէր, գնդակներու տեղատարափ մը կը ստանար եւ անմիջապէս կը մեռնէր: Ապահովութեան ուժերը, որոնք խիստ հսկողութեան տակ առած էին պանդոկն ու անոր շրջակաները, կը յաջողէին ձերբակալել պաղեստինցի երեք ահաբեկիչները: Ասոնք սուրիական անցագրով եկած էին Գահիրէ եւ մաս կը կազմէին ցարդ անծանօթ խմբակցութեան մը, որ կը կոչուի «Սեւ Սեպտեմբեր», ի յիշատակ այն ֆէտայիներուն, որոնք մաքրագործուած էին Յորդանանցիներու կողմէ 1970 Սեպտեմբերի բախումներու ընթացքին:

Ահաբեկիչները ոստիկանատան մէջ յայտարարեցին, թէ որոշած էին սպաննել «ֆէտայիներու դահիճը» ուր որ ալ գտնուէր ան. «մինչեւ աշխարհի ծայրը պիտի երթայինք սպաննելու համար զինք»:

Եգիպտական իշխանութիւնները վրդովուած են: Արդարեւ առաջին անգամ է, որ ահաբեկում մը կը կատարուի իրենց երկրին մէջ, հակառակ ապահովական խիստ միջոցներու կարգադրութեան: Նախագահ Սատաթ անմիջապէս յայտարարեց, թէ «արդարութիւնը ի գործ պիտի դրուի, որպէսզի յանցաւորները պատժուին»:

Հիւսէյն ազգային միաբանականութեան պահպանման կոչ ուղղեց նկատել տալով, թէ վարչապետը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին հաւատարիմ զինուոր մը եղած էր՝ ծառայելով իր երկրին:

Պէյրութի գաղթակայաններուն մէջ ուրախութեան ալիք մը ծայր տուաւ, երբ լսուեցաւ Ուասֆի Թալի սպանութեան լուրը:

Այսուհանդերձ չատեր կը վախնան, որ հաշուեյարդար մը ծայր տայ իրենց դէմ Յորդանանի մէջ:

Յորդանանի վարչապետին սպանութիւնը կրնայ ծանր հետեւանք ունենալ Եգիպտոսի համար, որ կ՚ուզէր արաբ միասնականութիւն մը եւ գործակցութիւն մը ապահովել իր շուրջ: Ամման պատրուակ բռնելով իր վարչապետին սպանութիւնը կրնայ նոր որոշումով մը չգործակցիլ Գահիրէի հետ՝ արաբ միացեալ պաշտպանութիւն մը հաստատելու ծրագրին կապակցութեամբ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

—o—

Կիրակի առաւօտ ժամը 11,30ին պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Հայ մտաւորականներու նորակառոյց տան, որ կը գտնուի Անտիպի:

Ներկայ էին Ֆրանսայի պաշտօնական անձնաւորութիւններ ինչպէս նաեւ Փարիզի հայ գաղութի հոգեւոր թէ աշխարհական ներկայացուցիչները:

Ժապաւէնին կտրուելէն ետք, ներկաները ներս մտան եւ կրցան այցելել զանազան յարկերը: Այս առթիւ ճառեր խօսեցան Ազգատախնամի վարչութեան նախագահը եւ Ընկերային Հարցերու նախարարութեան ներկայացուցիչը:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութիւններ կային Կիրակի օր Կափ, Ռոտէզ եւ Մոնթելիմար: Երեք վայրերու մէջ ալ թեկնածուները համետականի մնացին: Ձեռնպահներու թիւը շատ մեծ էր, բայց հաւանական է որ յաջորդ Կիրակին շատ փոփոխութիւն չբերէ: Վերսայլի մէջ ալ թաղապետական ընտրութիւն մը կար եւ հոն ալ թեկնածուները համեմատականի մնացին:

ԱԹԷՆՔ եւ Անգարա ընդունեցան մասնակցիլ Կիպրոսի միջ–համայնքի (յոյն եւ թուրք) բանակցութիւններուն, որոնք երեք տարիէ ի վեր կը տեւեն առանց արդիւնքի: Երկու մայրաքաղաքներն ալ համաձայն գտնուեցան բանակցութիւնները շարունակել ՄԱԿի հովանաւորութեան տակ: Յունաստան կը փափաքի այնուամենայնիւ, որ երկու երկիրները մասնակցին խրատուէրներով, մինչ Թուրքիա կ՚ուզէ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն մը ապահովել: Ու Թանի ներկայացուցիչը պիտի ըլլայ Օ. Թաֆալ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Փաքիստանի սահմանամերձ քանի մը շրջաններու մէջ բուռն կռիւները կը շարունակուին հնդիկ եւ փաքիստանեան ուժերու միջեւ: Նոր Տելհիի համաձայն, 17 հրասայլ գրաւուած են հնդիկ ուժերը Պալուրկաթ քաղաքին մօտ: Փաքիստանեան ուժերը ընդգրկած են Ժեսորի մօտերը, համաձայն Քարաչիի: Տիկին Կանտի այցելեց կռուին վայրը, ուր յայտարարեց, թէ «չենք կրնար լուռ կենալ, երբ մեր ապահովութիւնը վտանգուած տեսնենք»:

ԽՈՐՀ ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ Իսրայէլ գաղթած վրացի Հրեաներ Պոդգորնիի հեռագրեցին՝ խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի իրենց վերադառնալու Վրաստան: Ներգաղթող Հրեաները, որոնց թիւը 200 անձէն 200 ընտանիք ցոյց կը տրուի, դըժգոհ են իրենց կեանքէն Իսրայէլի մէջ:

ՇԱՆԹԻ ՀԵՏ

Ա.

Շանթի հետ իմ առաջին ծանօթութիւնը եղաւ գրականութիւնից, Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանում: Նրա վէպիկները մենք, աշակերտներս, կարդում էինք յափշտակութեամբ, իսկ «Լերան աղջիկը» քերթուածը շատերը գիտէին գոց: Առանձնապէս սիրուած էր եւ «Դարձ»ը, որի նիւթը մօտ էր մեր սրտին:

Ինչպէս յայտնի է, «Դարձ»ի հերոսը ճեմարանական աբեղայ է, որ ամառուայ արձակուրդին սիրահարւում է մի աղջկայ վրայ, ուզում է թողնել սքեմը եւ աշխարհ մտնել, բայց վարդապետ ընկերների ազդեցութեան տակ փոխում է միտքը ու դարձի գալիս: Մենք գիտէինք, թէ ով էր այդ հերոսի նախատիպը, իսկ անձնապէս ինձ համար նա մօտիկ մարդ էր: Շանթը զարմանալի հարազատութեամբ պատկերացրել էր ճեմարանական ապրումներն ու տիպարը:

Շանթի անձը ես ճանաչեցի տարիներ վերջ, թռուցիկ կերպով, Պոլսում, երբ 1910ի ամառը, փախստական Ռուսաստանից, ընկել էի Վոսփորի ափերը: Մեր հանդիպումը եղաւ «Ազատամարտ»ի խմբագրատանը, Վռամեանի գրասենեակում: Ի՛նչ մեղքս պահեմ, ես բոլորովին տարբեր պատկերացում ունէի «Դարձ»ի հեղինակի մասին. ռոմանտիկ ոչինչ կար նրա մէջ: Արտաքինն ու հագուստն էլ աւելի գործի մարդու» տպաւորութիւն էին թողնում, քան բանաստեղծի: Մեր զրոյցը դարձաւ Ռուսաստանի այն օրերի գրական երեւոյթների, բայց առաւելապէս մանկավարժութեան շուրջ: Ես նոր էի թողել Պետերբուրգի Մանկավարժական ճեմարանը, որ արդիական ուղիներ էր որոնում մանկավարժութեան ասպարէզում եւ խօսք ու քննադատութեան առարկայ էր մամուլի մէջ: Շանթին հետաքրքրում էր յատկապէս մանկավարժութեան հոգեբանական կողմը, որ մշակում էր յայտնի մանկավարժ-հոգեբան Ա. Նեչայեւը: Ես տուի նրան վերջինի նոր լոյս տեսած «Հոգեբանութիւն» հատորը, եւ մի քանի օր անցած նա գովեստով արտայայտուեց գրքի մասին:

Շանթին աւելի մօտիկ ճանաչելու առիթ ունեցայ, երբ Արմէն Գարոյի եւ Վահան Փափազեանի հետ այցելեցի նրան մեծ կղզում, ուր ապրում էր նա ընտանիքով: Տիկին Ջաւօն մեզ շատ սիրալիր ընդունելութիւն ցոյց տուեց, եւ ճաշի, ապա զբօսանքի ժամերին մենք առիթ ունեցանք բազմապիսի հարցեր շօշափելու: Կենդանի ու հետաքրքիր միտք ունէր Շանթը եւ հաճելի խօսակից էր: Ինքնուրոյն տեսակէտներ էր յայտնում եւ հեշտութեամբ տեղի չէր տալիս, երբ առարկութեան էր հանդիպում: Յիշում եմ նրա կասկածոտ ու վերապահ դիրքը դէպի ռուսական միտքն ու գրականութիւնը: Այս անգամ էլ ինձ հետ խօսելիս առաւելապէս մանկավարժական հարցեր էր շօշափում, ըստ երեւոյթին, այդ օրերին նրա ուղեղը զբաղած էր հոգեբանական-մանկավարժական խնդիրներով: Ռուս հեղինակներից առանձնապէս հարցուփորձ արաւ Լէոնիդ Անդրեյեւի մասին, որ այն օրերին ռուս երիտասարդութեան մտքի վրայ իշխող հեղինակ էր: Ինձ այդ հետաքրքրութիւնը զարմանալի թուաց, որովհետեւ Անդրեյեւին ես անձնապէս ճանաչում էի. իբրեւ հոգեկան կառոյց նա բոլորովին տարբեր խմորից էր կազմուած: Երկուսի համար էլ, թերեւս, ընդհանուր էր ռոմանտիկ ոճը՝ ռուս հեղինակի մօտ միստիք ու խորհրդապաշտ, հայ հեղինակի մօտ՝ մարդկայնական եւ հոգեղէն:

Ասացի՝ «Շանթին աւելի մօտիկ ճանաչելու առիթ ունեցայ»: «Աւելի» այո՛, բայց մինչեւ վերջ էլ «աւելի մօտիկ» կամ լիովին ես չեմ ճանաչել Շանթին — եւ չեմ կարծում, թէ մէկը ճանաչել է — որովհետեւ յետագայ ամէն հանդիպումի, գէթ ինձ համար, բնաւորութեան նոր գծեր են երեւան եկել նրա մէջ: Նիկոլ Աղբալեանը, որ Շանթի ամէնէն մտերիմ ընկերներից էր, ասում էր՝ «Մեր Լեւոնը կոճկուած մարդ է»: Ուզում էր ասել, թէ իր ներքին անձը գիտութեամբ բաց չէր անում արտաքին աշխարհի առջեւ: Թւում էր, թէ նա աւելի խորհող էր, մտամփոփ, կեանքի առօրեայից հեռու, երբեմն նոյնիսկ մարդկային ժխորից խորշող: Ինքն իր մէջ, ինքն իրեն, իր մտքերի, իր խոհերի համար:

Բայց ահա Շանթը Հայաստանում, անկախութեան շրջանին — իմ մտապատկեր Շանթը չէ բնաւ: Բառի բովանդակ առումով նոր մարդ: Առօրեան նրան կլանել է ողջ էութեամբ: Ամէնքի համար անակնկալ եղաւ նրա երեւումը հանրային քաղաքական գործի ասպարէզում:

Յիշում եմ, երբ 1919ին, Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի յանձնարարութեամբ կազմում էինք Հայաստանի անդրանիկ Խորհրդարանի դաշնակցական ընտրելիների ցանկը, յանձնախմբի անդամներից ոմանք գտնում էին, թէ Շանթին պէտք է «խնայել» եւ ազատ ձգել խորհրդարանական աշխատանքներից. «Թող նա մնայ իր մթնոլորտում, գրականութեան համար: Քաղաքական ասպարէզը Շանթի տեղը չէ»: Բայց հնարաւո՞ր էր այդ:

Անհերեւակայելի էր, որ նորագոյն հայրենիքի առաջին Խորհրդարանում Շանթը աթոռ չգրաւէր, թէկուզ միայն իբրեւ համազգային յարգանքի ու պատուի արտայայտութիւն, հետեւաբար Շանթի անունն էլ զարդարեց դաշնակցական ընտրելիների ցանկը: Եւ կեանքը ցոյց տուեց, որ նա միայն գրող եւ ուսուցիչ չէր: Շուտով նա դարձաւ Խորհրդարանի նախագահներից մէկը: Որպէս խորհրդարանական գործիչ եւ Խորհրդարանի ղեկավար՝ նա ցոյց տուեց ծայրայեղ պարտաճանաչութիւն ու բծախնդրութիւն դէպի իր պաշտօնը: Նախագահական աթոռի վրայ հանդիսաւոր կեցուածքով նրա հետ կարող էր մրցել միայն Սիրական Տիգրանեանը: Նախագահելիս Շանթը կարծես այլակերպւում էր — համակ լրջութիւն, անաչառ ու բարեխիղճ վերաբերում ամէնքի հանդէպ՝ կուսակից թէ հակառակորդ, օրէնքի եւ կարգի խիստ պաշտպանութիւն: Կատարեալ հակապատկերը Հայր Աբրահամի, որ նախագահական աթոռի վրայ էլ, յաճախ, Հայր Աբրահամ էր եւ ոչ Աւ. Սահակեան:

Բեմական ատենախօս չէր Շանթը եւ հռետորութիւն չէր սիրում, բայց թէ որպէս Խորհրդարանի անդամ, թէ նախագահական աթոռի վրայ ինչ որ խօսում էր՝ բովանդակալից էր եւ տեղին ու պարտադրող: Նրա ճառերից յատկապէս յիշողութեանս մէջ մնացել է Հայաստանի անկախութեան դէ փակտօ ճանաչման առթիւ Խորհրդարանի հանդիսաւոր նիստում արտասանած բովանդակութեամբ ու ձեւով գեղեցիկ ճառը: Այստեղ նա հանգամանօրէն ներկայացրեց Հայաստանի անկախութեան ծնունդ տուող երեք հիմնական գործօնները — «պատմական դէպքերի բնական հիւսքը», «մեզ շրջապատող մեծ եւ հզօր ազգերու կամքը» եւ «հայ ժողովուրդի կամքը»: Եւ առանձնապէս ծանրացաւ այս երրորդ գործօնի վրայ, ներկայացնելով հայկական ազատամարտի պատմութիւնը հին օրերից սկսած մինչեւ մեր օրերը, մինչեւ որ իրականանայ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը: Եւ շեշտը դնելով տաճկահայկական հողերի վրայ, որոտընդոստ ծափերի տակ, արդարութեան կոչ ուղղեց Ամերիկային ու Եւրոպային. «Մե՛րն են այս հողերը, եւ հայ կամքը կ'ուզէ միացած տեսնել այս երկրին: Մե՛րն է Տաճկահայաստանը: Այդ պէտք է գիտնան ամէնքը, եւ եթէ պէտք լինի վերադառնալ հին կռուին, մենք նորէն կը հաւաքենք մեր ուժերը եւ կռուի կ'ելլենք մեր արդար իրաւունքները պաշտպանելու համար...»:

Խորհրդարանի այդ պատմական նիստում արտասանուած ճառերից ամէնէն տպաւորիչը, անկասկած, Շանթի խօսքն էր: Նա այդ օր երջանիկ էր զգում իրեն, հայ ժողովրդի դարաւոր պայքարի յաղթանակի օրն էր, եւ իր նուիրական երազների պսակումը:

Այդ օրերից սկսուեց ու խորացաւ եւ մեր անձնական մտերմութիւնը, Խորհրդարանի իր գրասենեակում մենք յաճախ առիթ էինք ունենում զրուցելու օրուայ հարցերի շուրջ: Եւ քիչ չէինք ունենում նաեւ տարակարծութիւններ ու վէճեր: Ուզում եմ այստեղ արձանագրել երկու հարց, որոնց վերաբերմամբ Շանթ, հետեւողական կերպով, չէր համաձայնում իր շրջապատի հետ:

Առաջին՝ «արեւելահայ» եւ «արեւմտահայ» խնդիրն էր: Մեր արեւմտահայ ընկերներն իրենց լիովին բաւարարուած չէին զգում Հանրապետութեան առաջին շրջանում, մասնաւորապէս, գործի եւ պաշտօնի տեսակէտից: Եւ այդ առթիւ աջից ու ձախից լսում էին դժգոհութիւններ, պահանջ էր դրւում, որ կառավարութեան մէջ աւելի մեծ տեղ տրուի Արեւմտահայերին: Տեղի էին ունենում խորհրդակցական ժողովներ, առաւելապէս, Մալխասի բնակարանում, ուր քննւում էին այդ «հրատապ» հարցերը: Այդ ժողովներից մի քանիսին ես էլ ներկայ եղայ Բիւրոյի յանձնարարութեամբ: Եւ ես էլ այն կարծիքին էի, որ Արեւմտահայերին աւելի լայն տեղ պէտք է տրուի կառավարութեան մէջ:

Ի վերջոյ, այդպէս էլ եղաւ, բայց հետաքրքրական էր Շանթի դիրքը, որին մեր արեւմտահայ ընկերները համարում էին իրենց ներկայացուցիչը եւ ուզում էին, որ նրան յանձնուի Հանրային կրթութեան նախարարութիւնը: Նա վճռական կերպով մերժում էր «արեւմտահայ արեւելահայ» հարցի գոյութեան իրաւունքը եւ գտնում էր վնասակար նման հարցի արծարծումը: Ինչ որ մեր թշնամիները ստեղծել են մեր մէջ՝ յառաջ բերելով բաժանումներ՝ պէտք չէ, որ մեր կողմից էլ օրինականացուի ու խորացուի: Ի՞նչ արեւմտահայ, ի՞նչ արեւելահայ, միայն Հայը բաւական չէ՞: Մարդը փնտռեցէ՛ք, անհատի արժէքը գործի համար եւ ո՛չ թէ ծննդավայրը...:

Այնուհետեւ, խորհրդակցութիւնների արդիւնքը եղաւ այն, որ առաջարկուի կառավարութեան չորս Արեւմտահայեր եւս մտցնել նախարարական կազմի մէջ: Ընդհանուրի ցանկութիւնն էր, որ մէկը լինի Շանթը: Նրան փորձել էին համոզել, բայց կտրուկ մերժման էին հանդիպել: Մի փորձ էլ ես արի: Ես «արեւմտահայ-արեւելահայ» խնդիր չդրի, այլ ջանացի համոզել, որ իր հեղինակաւոր մասնակցութիւնը աւելացնէ կառավարութեան վարկը յաչս հասարակութեան: Հանրային Կրթութեան նախարարութեան կշիռն էլ աւելի կը բարձրանայ, եթէ Շանթը անցնի նրա գլուխը:

Վերարկուն ուսին, գլուխը կախ՝ նա համբերութեամբ լսեց ինձ: Ապա ընդոստ, հայեացքը վրաս յառելով, կարճ ու կտրուկ վերջ տուեց իմ պերճախօսութեան:

— Ա՛, Սիմոն, ի՞նչ յիմար բաներ կը խօսիս: Դուն ալ վարակուած ես այդ հիւանդութեամբ: Ես գիտեմ՝ ուրտեղէն կուգայ քու այդ միտքը: Վերջացուցէք այդ անհամ պատմութիւնը...

Եւ Շանթը նախարար չեղաւ: Այդ օրերին Հայաստանում, կարծեմ, նա միակ Արեւմտահայն էր, որ արեւելահայերէն էր մտածում: Կարծեմ՝ ես էլ միակ Արեւելահայն էի, որ արեւմտահայերէն էի մտածում: Բարեբախտաբար, կարճ տեւեց Շանթի որակած հիւանդութիւնը, եւ «արեւմտահայ — արեւելահայ» ախտը սկսեց արագ կերպով չքանալ Հայաստանի մթնոլորտից:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՒԲԷՆ

Բայց պահանջը շատ աւելի մեծ էր, քան փոնդի տրամադրութեան տակ եղածը եւ այդ պատճառով շատերի համար բնակարանային հարցը ողբերգական բնոյթ էր ստացել: Ո՛րքան արտասուքներ եմ տեսել ու բողոքներ լսել այդ մասին:

Քաղաքային վարչութիւնը սովորաբար իր տրամադրութեան տակ պահում էր մի երկու ազատ բնակարաններ բացառիկ պահանջների — պէտքերի համար, օրինակ, օտար Պետութիւնների ներկայացուցիչներին յատկացնելու նպատակով:

×

Մի օր բնակարանային բաժանմունքի վարիչը կրակի պէս ներս ընկաւ մօտս եւ անզուսպ խօսքերով յարձակուեց մեր պատասխանատու ընկերներից մէկի վրայ, որը ջարդել էր տուել ինքնավարութեան տրամադրութեան տակ եղած բնակարաններից մէկի դրան կողպէքը, բաց էր արել բնակարանը եւ այնտեղ տեղաւորել իր եղբօր ընտանիքը, որը միւս բնակարան չունեցողների կարգին հերթի էր դրուած:

Ինքնավարութեան անունն ու վարկը բարձր պահելու մտահոգութեամբ եւ անկարգին կարգի հրաւիրելու նպատակով, քաղաքային վարչութիւնը, զանց առնելով ամէն փափկանկատութիւն (*), որոշեց այդ գործը յանձնել դատարանին: Սակայն մինչեւ վարչութեան մտադրութիւնն իրագործելը, այդ պատասխանատու ընկերը, ինքնավարութեան օրէնսդրական խորհրդականից տեղեկանալով վարչութեան իրեն դատի տալու որոշման մասին, դէպքի միւս օրը հեռախօսով միացաւ ինձ հետ, հաստատելով, որ պատահածը « թիւրիմացութիւն » պէտք է համարել, եւ այլ պատմութիւններ, որոնց իմաստն էր՝ «ծածկել» իր տգեղ վարմունքը, որպէսզի հարցը հրապարակային բնոյթ չստանար:

Մի ուրիշ օրինակ: Մեր անուանի խմբապետներից մէկը քաղաքի փողոցում կանգնեցնում է ինքնավարութեան կառքը, որով ինքնավարութեան բժիշկը իր պաշտօնի բերումով այցելութիւններ էր անում ինքնավարութեան հաշուին խնամուող հիւանդներին, իջեցնում է բժշկին, ինքը նստում է նրա տեղ եւ ատրճանակի սպառնալիքի տակ ստիպում է կառապանին քշել իր ուզած տեղը, ասելով, որ ինքը կարեւոր գործ ունի, իսկ շուկայում այդ վայրկեանին ազատ կառք չի կարող գտնել:

Դրանց վրայ աւելանում էր Ռուբէնի վարմունքը, Ռուբէնի, որը թէ՛ պետական եւ թէ կուսակցական գծով շատ պատասխանատու դէմք էր: Ըստ էութեան, Ռուբէնի արածը, հարկաւ, այն չէր, ինչ որ վերը յիշած դէպքերը: Ոչ, նրանց միջեւ տարբերութիւնը սար ու ձոր էր: Սակայն ըստ ձեւի, նրա արածը նոյնն էր, թերեւս աւելի դատապարտելի, քանի որ Ռուբէնը իր դիրքով ու կոչումով պատասխանատու դէմք էր, քան վերը յիշածս արարքների հեղինակները.— Նա երկրի օրէնսդրական մարմնի անդամ էր պետական գծով եւ Գերագոյն Մարմնի անդամ՝ կուսակցական գծով:

Այս գծերով (պետական եւ կուսակցական) հարցը հրապարակ հանելը ես անյարմար համարեցայ: Միւս կողմից՝ Բժ. Տէր-Միքայէլեանի հետ պատահածը ցոյց էր տալիս, որ Ռուբէնը ընդունակ է ջղային ելոյթների, եւ կասկածում էի, որ եթէ անձամբ իր հետ խօսէի իր վարմունքի մասին, համարելով այն անթոյլատրելի, կարող էր անախորժ կացութիւն ստեղծուել ինձ համար, վիրաւորական՝ իմ ինքնասիրութեան համար, մի բան, որ ես չէի կարող տանել:

Միտքս կանգ առաւ երրորդ ելքի վրայ, այն է՝ խօսել այդ մասին Արամի հետ: Սակայն, Շաբաթը ուրբաթից շուտ եկաւ. իմ այդ մտադրութիւնը դեռ գլուխ չհանած, քաղաքային այգում հանդիպեցի Ռուբէնին, եւ նա ինքը խօսք բացեց ինձ զբաղեցնող հարցի մասին: Նախ՝ նկարագրեց քաղաքի փողոցներում եւ անկիւններում թափուած որբերի վիճակը, որ ծանօթ էր ինձ, ապա՝ այդ որբերին տեղաւորելու, պատսպարելու անհրաժեշտութեան մասին՝ ամէն գնով նրանց կեանքը փրկելու համար:

— Համաձա՞յն ես:

— Ի հարկէ:

— Այդ դէպքում իրաւացի եւ արդարացի պիտի համարես իմ վարմունքը: Երբ խնդիրը վերաբերում է մեր երեխաների կեանքին, ի՞նչ արժէք ունին դպրոցները: Ողջ եւ ապահով երեխաների ուսման հարցը աւելի կարեւոր չէ, քան փողոցում թափուածների ու քաղցի ճիրաններում գալարուողների կեանքը:

Ա. ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆ

(4 – Շար.)

(*) Այօրինի վարմունք թոյլ տուողը մեր կուսակցական անուանի ընկերներից էր ու շատ սիրելի հասարակական - զինուորական դէմք էր: Ա. Ա.

ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

«ՀԱՅ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ»

(Հատուած մը)

—O—

Քրիստոնէութիւնը իրրեւ պաշտամունք, ծէս ու արարողութիւն, տարբեր ու նոր բան մը չունի իրմէն առաջ բոլոր միւս կրօններուն հետ համեմատած: Ինքը եկած էր կռուելու հեթանոսութեան դէմ, ուրկէ սակայն կամաց-կամաց իւրացուցած է անոր պաշտամունքին ու կազմութեան բոլոր կողմերը:

Կրօններն ալ ունին իրենց զարգացման ներքին բնական օրէնքները: Երբ գաղափարը իր գաղափարական բարձունքներէն կ'իջնէ եւ ոտքը կը դնէ իրականութեան հողին վրայ, երբ հաւատքը, զգացումն ու ոգեւորութիւնը պէտք է առօրեայ գործադրութեան վերածուի, երբ քանի մը անհատներու հոգիին մէջ ծագում առած անրջանքը բազմութիւններու սեփականութիւնը պիտի դառնայ, անխուսափելի կերպով կը վերածուի որոշ յայտնի արարողութիւններու, որոշ ծէսերու, անվերջ կրկնուող որոշ խօսքերու եւ որոշ շարժումներու, որոնք բոլոր դարերու մէջ գրեթէ նոյնն են: Քրիստոնէութիւնն ալ բացառութիւն մը ըլլալ չէր կրնար:

Քրիստոնէութիւնը նորութիւն չէ բերած նաեւ իրրեւ աստուածաբանական տեսութիւն, իրրեւ ուսում միաստուածութեան: Նախ նեղ մտքով կռապաշտութիւն եղած է միայն ժողովուրդներու ամէնէն վարի ու տգէտ խաւերուն մէջ, հասարակութեան աւելի կրթուած ու աւելի մտածող վերին շերտերուն ըմբռնած աստուածութիւնը մեր ըմբռնածէն մեծ տարբերութիւն չունի․ իրաւ է շատ են աստուածները, բայց անոնք մօտաւորապէս նոյնն են, ինչ որ մեր երրորդութիւնը, աստուածածինը, առաքեալներն ու ամէն տեսակի սուրբերը: Երբ քիչ մը խոր կը նայինք հեթանոսներու բազմաստուածութեան վրայ՝ իսկոյն զգալի կը դառնայ, որ շատ մը աստուածներու անուններն ու կերպարանքին տակ աւելի ձոյլ ու հաւաքական արարչական միութիւն մը կը խլրտի, որ կը հասնի տեղ-տեղ համայնաստուածութեան մը հաւատքին․ այսինքն բնութեան բոլոր կողմերն ու երեւոյթները, իրրեւ աստուածութիւն կ'ըմբռնուին․ բնութիւնն ու կեանքը իր ամբողջութեամբն առած արարիչ է ու արարած միաժամանակ․ եւ այս տեսակի լայնախոհ արարչագործ աստուածութիւն մը անտարակոյս շատ աւելի բարձր ու աստուածայինին վայել հասկացողութիւն մըն է, քան հրէական միապետական ու խստապարանոց ու վրէժխնդիր Եհովան, որ Հին Կտակարանին հետ մտաւ քրիստոնէութեան գիրկը:

Ու իր մեղմանալէն ու ազնուանալէն ետքն ալ, երբ դարձաւ բարի Նաւապետ, բարեխնամ, բարեգութ ու բարի Հայր, քրիստոնէութեան պաշտած ու քարոզած միաստուածութիւնը մնաց միշտ շատ բարդ, խրթին ու շարունակ վէճերու տեղիք տուող պատկերացում մը: Միութիւն եւ երրորդութիւն, մարդ եւ աստուած, որուն կապուած է անխուսափելի կերպով ծնունդի գաղափարը եւ մարդկային տկարութիւններու եւ ազեղութիւններու պատկերացումներ եւ ոլոր-մոլոր անվերջ բացատրութիւններ, ուսումներ ու աղանդներ․ կուսութեան ու մայրութեան խնդիրներ: Մեր այս չփոթ միաստուածութեան հետ համեմատած, ինչքա՜ն պա՛րզ ու վսե՛մ է մահմետականութեան դաւանանքը, ոչ մէկ աղճատում եւ ո՛չ մէկ ճիգ մարդկայնացնելու․ «Մէկ է աստուած» ու վերջացաւ:

Քրիստոնէութեան բոլոր գերազանցութիւնը, բոլոր մեծութիւնն ու խորութիւնը երկու կէտի մէջ կը կայանայ․ մէկը հանրային է եւ միւսը անոր կապուած անհատական:

Քրիստոնէութեան դաւանանքով խտիր չկայ ո՛չ ազգի, ո՛չ դիրքի, ո՛չ վիճակի եւ ո՛չ սեռի․ բոլոր մարդիկ եղբայր են իրար: Սիրէ՛ ընկերդ քու անձիդ պէս, սիրէ՛ նոյնիսկ թշնամիդ: Ընկերական յարաբերութիւններուն ու փոխադարձ կապերուն հիմքը սէրը պիտի ըլլայ, ո՛չ թէ ուժը դրամի, ծագումի կամ բռունցքի:

Ասիկա չլսուած երգ մըն էր ու չտեսնուած նորութիւն մը, երբ հռչակուեցաւ: Ասիկա լսուած, բայց չտեսնուած նորութիւն մըն է մինչեւ այսօր: Աշխարհիս երեսին հիմա ճշմարիտ քրիստոնէութիւն չկայ, եւ ոչ մէկ տեղ ալ մինչեւ հիմա չէ եղած, եթէ իրաւ որ այդ եղբայրութիւնն ու սէրը հիմնական պահանջ է քրիստոնէութեան եւ ոչ թէ զարդարանքի սուտ փետուր մը ամէն տեսակի գլխարկներուն ծայրը ցցելու համար:

Իսկ եթէ հանենք այդ խտէալ պահանջը քրիստոնէական դաւանանքին մէջէն, ինչպէս որ միշտ ալ հանուած է եղեր քրիստոնեաներու ընկերական կեանքին ու իրականութեան մէջէն, այն ատեն կը զրկենք քրիստոնէութիւնը իր բոլոր վսեմութենէն եւ իր պահանջած քաղաքակրթական բարձրութենէն: Քրիստոնէութեան բարձր արժէքը հոն է, որ մարդկութենէն աւելի բարձր հոգեբանական զարգացում կը պահանջէ եւ շատ աւելի բարձր տեսակի ընկերական կեանք ու կազմակերպութիւն: Նախապատմական մարդու Հին [illegible] մտածած ու նեղ ցեղականութեան [illegible] այլասերութիւնը ղնել կը քարոզէ:

Անհատական տեսակէտէն ալ քրիստոնէութեան բերած նորութիւնն ու հրապոյրը հոն է, որ զուրկ ու խոնարհ գերքով մարդոց, որոնք միայն արհամարհանք էին տեսած, Թեւեր կուտայ: Այդ «չէք խորը» ինքնին չափազանց ուժեղ լծակ է, որ կը բարձրացնէ հոգիները, միւս կողմէն ալ աշխարհային մեծութիւններուն ու հարստութիւններուն վրայ վերէն նայիլը եւ միայն հոգեկան ու երկնային բարձրութիւններուն ձգտիլը աւելի եւս կը խթանէ մարդուս ներքին արժանապատուութիւնն ու հպարտութիւնը:

Նոր կրօնքը կ'ըսէ․ «Նայէ՛ միշտ վեր ու երկինք․ նետէ՛ քու մէջէդ ու վրայէդ աշխարհային բոլոր մանր, ցած ու անցաւոր բաները․ զրահէ՛ միայն յաւիտենական ճշմարտութեամբ․ ձգտէ՛ միայն դէպի Աստուած»: Երբ այսպէս է նոր դաւանանքը, երբ այսպէս է մարդու մը հաւատքը եւ երբ այդ պահանջը իրագործելու ձգտումով մարդս լքած է աշխարհայինը ու եկած դարձած է վանական, նուիրած է իր կեանքը աստուածպաշտութեան, սուրբ ու բարձր գիրքերու ընթերցումին եւ իր մտածումներով, երազանքներով ու աղօթքներով շարունակ անմիջական հաղորդակցութեան մէջ է աստուածութեան հետ՝ բնականաբար հետզհետէ կը շեշտուի իր մէջ բացառիկ մը ըլլալու գաղափարը, աստուածային ընտրեալ մը ըլլալու հաւատքը, ինչքան ալ որ խոնարհ ու համեստ ձեւեր առնէ: Եւ զարմանալու ոչինչ կայ, երբ կ'ըսէ թէ կը խօսակցի Քրիստոսի հետ եւ որ արժանացած է Մայր Աստուածածնի անմիջական ու իրական սուրբ տեսութեան: Աստուածային այցելուներ է, որ կ'ընդունի․ դարձած է արդէն երկնային պալատի բացառիկ դրանիկներէն մէկը իր խղճուկ ու միայնակ խուցին մէջ նստած:

Այս նոր տեսակի ինքնագիտակցումը, այս բացառիկ ընտրեալ մը ըլլալու ինքնագնահատումը կը բերէ սակայն իր հետ իր նոր պահանջները․ ընտրեալը կ'ուզէ իսկապէս արժանի ըլլալ իր ստացած վիճակին, կ'ուզէ դառնալ իրապէս աստուածային․ կ'ուզէ որ իր մէջ լռեն բոլոր մարդկային թերութիւնները, բոլոր մարդկային կիրքերը ու բնազդները․ կ'ուզէ երկրի վրայ դառնալ ճշմարիտ երկնային մը․ կ'ուզէ նման ըլլայ Քրիստոսին, որ Աստուած մըն էր մարդկային մարմնի մէջ:

Սակայն ինչպէս քրիստոնէութեան հանրային խտէալը կայ միայն գիրքերու մէջ ու թղթի վրայ, իսկ կեանքի ու ընկերութեան մէջ իրականանալու հող չի գտներ, այդպէս ալ բացառիկ անհատներու այդ հոգեկան ճիգն ու թռիչքը դէպի վեր կրնայ ապրիլ միայն մարդուս բարի ցանկութիւններուն մէջ եւ իրական դառնալու կարելիութիւնը չունի: Մարդը, մարդկայինը, մարմինն ու աշխարհայինը ինչքան ալ արհամարհես, ինչքան ալ վեր ձգտիս դէպի երկնայինը, դուն մարդ մըն ես միշտ, մարմին մը ունիս եւ կը քալես այս աշխարհի վրայ: Եւ ինչքան այդ մարմինն ու աշխարհայինը խոր արհամարհես եւ ինչքան հոգիիդ խորերէն հոգեհանալ տենչաս քու մարմնիդ չորս պատերուն մէջ, այնքան աւելի խորունկ կը զգաս քու տկարութիւնդ, մեղաւորութիւնդ եւ երկնային մը ըլլալէ շատ հեռու ըլլալդ: Այս անխորտակելի իրողութեան եւ քու հոգիիդ վերացական ձգտումին մէջ եղած այս սարսափելի հակամարտութենէն կը ծնի իսկապէս քրիստոնեայ հոգիներուն խորքը աներեւակայելի բուռն տռամա մը:

Եւ այդ տռաման ապրած են քրիստոնեայ հայրերէն շատերը․ եւ ինչքան որ խոր է եղած իրենց հաւատքն ու տենչանքը եւ ինչքան թեւաւոր իրենց հոգին ու իմացականութիւնը, այնքան ալ ուժեղ է եղած այդ ներքին տակնուվրայութիւնը: Մանաւանդ երբ հոգեւոր կոչումի աշխարհիկ պարտաւորութիւններէն ու պաշտօններէն հեռու՝ քաշուած ու մենիկ կեանք մըն են անցուցած վանքի մը անկիւնը:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹ

ՕՏԱՐ ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ ԷՋԵՐ

Կ'ՕԳՆԵՆՔ

— Այս գործին մէջէն գլուխ չեմ կրնար ելլել:

— Կ'օգնե՛նք:

— Ամբողջ գործը պիտի ձախողի․․․

— Կ'օգնե՛նք:

— Կարելի չէ ինծի վստահիլ գանձապահի պաշտօնը․․․

— Կ'օգնե՛նք:

— Մէկ օրուան մէջ ամբողջ դրամը կը մսխեմ․․․

— Կ'օգնե՛նք:

— Մսխումը երեւան կ'ելլէ․․․

— Կ'օգնե՛նք:

— Կը բանտարկեն զիս․․․

— Կ'օգնե՛նք:

— Կինս առանց ամուսինի կը մնայ․․․

— Կ'օգնե՛նք:

ԺԱՄԻԴԻ
(Լեզգի գրագէտ)

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

— Ժողիան, սիրելիս, խելացի էք, գեղեցիկ էք, վերջապէս ինչո՞ւ կը մերժէք հետս ամուսնանալ:

— Բայց, բարեկամս, դուք հիմա տուիք արդէն պատճառները:

×

Երբ Լուի-Ֆիլիփ կը լսէ իր նախարարապետէն, կոմս Մոլէ, որ Թալլրան մեռած է, իր թերահաւատութիւնը կը յայտնէ․—

«Իսկապէս, ճի՞շդ է: Անոր հետ պէտք կարելի չէ վստահիլ երեւոյթներուն, խորհեցէք քիչ մը, ի՞նչ շահ ունէր այս միջոցին մեռնելու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա․ ՄԱՍ

ԱՑԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

———

— Այո, գոչեց, այս աղուոր, գիտեմ թէ զիս կը սիրես, այս վայրկեանիս աչքերդ ինծ ատիկա հաստատեցին: Բայց ինչո՞ւ համար մտածումդ ինծի չես յայտներ: Միթէ այս խորհածդ մեզ երկուքս ալ չի՞ շահագրգռեր:

Տիգրան հաստատական նշան մը ըրաւ:

— Եւ այն ատեն ինչո՞ւ ինծի չես վստահիր ատիկա:

Երիտասարդը որոշեց խօսիլ:

— Որովհետեւ, ըսաւ ծանր շեշտով մը, ատիկա միայն Ճէմիլէ Սուլթանուհի մը պիտի կրնար հասկնալ:

— Ի՞նչ, գոչեց Հայրիէ հպարտութեամբ վեր ցատկելով, գիտե՞ս Ճէմիլէ իր երակներուն մէջ ինչ ցեղի արիւն ունէր, Վրացիի, եւ գիտես իմ երակներուս մէջ ո՞ր ցեղին արիւնը կը հոսի, Չէրքէզի:

Եւ իր ձեռքերուն մէջ բռնած երիտասարդին ձեռքերը յանկարծ ձգելով ոտքի ելաւ ու հպարտութեամբ աւելցուց․

— Ինծի նայէ Տիգրան, ոչ կրնամ քեզ սակէ վտարել եւ ոչ ալ քեզ մոռնել, ոչ թէ որովհետեւ գլուխս վտանգէն կը վախնամ այլ որովհետեւ մտածած պիտի ըլլամ կին մը որ զիս կը սիրէ: Արդ, եթէ ինծ չյայտնես թէ այս վայրկեանիս ինչ կը մտածէիր եւ եթէ ատիկա ինծմէ գաղտնի պահես, այն գաղափարով, թէ ես Ճէմիլէ Սուլթանուհին չեմ այլ Հայրիէ Սուլթանուհին, վաղը առաւօտ Այիշէի լուր կը ղրկեմ ու կուգայ քեզ սակէ կ'առնէ: Եւ ես ողորմելիս այնպէս պիտի ենթադրեմ թէ դուն ինծ համար իրականութիւն մը չէիր․․․ այնպէս պիտի ենթադրեմ թէ քեզ երազի մը մէջ ճանչցայ․․․ թէ յանկարծ արթնցայ եւ թէ այս ամբողջ երջանկութիւնը որ ինծ ճաշակել տուիր երեւակայութեանս մէկ յուսախաբութիւնն էր․․․ մէկ պատրանքը որ յանկարծ ցրուեցաւ որպէսզի առաջուան դժբախտութեանս վրայ երկրորդ դժբախտութիւն մըն ալ աւելցնէ․․․ գնա՛ ․․․ հեռացիր․․․ դարձեալ աշխարհի ելիր․․․ եւ եթէ նոյնիսկ կ'ուզես հպարտանալու համար պարծանքդ թէ յաջողեցար Սուլթանուհիի մը գիրկին մէջ ամբողջ գիշեր մը եւ մէկ ցորեկ մը ըլլալ ․․․ գնա՛, գնա․․․ հեռացիր, հէլալ ըլլայ․․․

Եւ յուզումէն հեւհեւալ մարող ձայնով մը այս ըսելով Հայրիէ դողդոջուն ձեռքերը կապոյտ աչքերուն տարաւ եւ տիվանին վրայ իյնալով արցունքներու ու հեծկլտուքներու նուիրուեցաւ:

Հազիւ Չէրքէզուհին այսպէս խօսած միջոցին, երիտասարդը շլացած ակնարկով մը զայն կը դիտէր: Երբ տեսաւ որ Սուլթանուհին հեծկլտուքներու մէջ կը խեղդուէր, ծունկերուն իյնալ եւ ոտքերուն փարելով զանոնք համբոյրներով ծածկեց:

— Հայրիէս, բացագանչեց խելայեղ, հոգեակս․․․ այլեւս արժանի չեմ ոչ իսկ ոտքերդ համբուրելու․․․ իմ մէկ հատիկ Հայրիէս, կ'ընդունիմ թէ քեզ վիրաւորեցի, սակայն չպատճեցիր որ քեզ ըսէի թէ ինչ կը խորհէի: Սիրունիկ Հայրիէս, մտիկ ըրէ ինծ․․․ այլեւս մի լար․․․ այն խորհածս սոսկալի բան մըն էր: Եթէ լսես դուն ալ պիտի սոսկաս եւ ինծ իրաւունք պիտի տաս: Դուն հոգեակս, Ճէմիլէի նման անգութ չես, դուն քաղցր ծաղիկ մըն ես որ չի կրնար երբեք բռնակալի արիւնով իսկ ներկուիլ․․․:

Հայրիէ երիտասարդին այս վերջին բառերուն վրայ ձեռքերը աչքերէն վար առաւ եւ ապշահար սիրահարը դիտեց:

Գեղանի Սուլթանուհիին այդ դիրքը հրաշալի էր: Կապոյտ աչքերը արցունքներէն աւելի խորացած էին եւ երկար թարթիչները ջրելով զանոնք առաւել եւս ստուերացուցած էին: Տիգրան խօսքը ընդմիջեց եւ շլացած սիրուհին դիտեց:

— Ի՞նչ այդպէս զիս կը դիտես, գոչեց Չէրքէզուհին հպարտութեամբ, զիս միայն գգուանքներով եւ համբոյրներով ճանչցար: Ճշմարիտ Հայրիէն, տանջուած Հայրիէն․․․ տառապած Հայրիէն չճանչցար, ես, շարունակեց Չէրքէզուհին աւելի ոգեւորուած շեշտով մը, այս պալատին մէջ մէկ երկու տարիէն աւելի պիտի չկրնամ ապրիլ․․․ այս պալատը ինծ համար բանտ մըն է, սոսկալի բանտ մը որուն մէջ ոչ միայն քեզ կը սիրեմ բայց մարդու մը ձայնը չեմ լսեր, այլ Թռչնիկի մը դայլայլէն անգամ զրկուած եմ․․․ ես կեանքը գտածս բոլորովին տարբեր երեւակայած էի, ես երեւակայած էի հոգի մը որ կարենար ուղղակի հոգւոյս հետ խօսիլ․․․ որովհետեւ ես հոգի մը ունիմ․․․ այո հոգի մը ունիմ եւ Տիգրան այդ հոգիին ինչ ըլլալը զգայիր:

— Այո անուշս, գոչեց Տիգրան, այո դուն բարձր հոգի մը ունիս:

ՓՕԼ ՏԻՒԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար․)

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 4, ժամը 22էն մինչեւ առաւօտ
HOTEL GEORGE V
Նուագախումբ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբը
Մուտք 20 փր. — ուսանողներու կէս գին
Ապահովել սեղանները հեռաձայնելով 924-38-54

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ ԹԷՅԱՍՈՂԱՆԸ
Դեկտեմբեր 5ին Կիրակի օր ժամը 17ին
HOTEL SPLENDIDE
Գեղարուեստական խնամուած բաժին
երգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր եւ զանազան հաճելի անակնկալներ:
Կը հրաւիրուին Մարսէյլի բոլոր հայկական կազմակերպութիւնները, Միութեան բարեկամները եւ համակիրները:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Եռիքարտաշեան	100 Փր.
Պր. Հ. Թ.	100 Փր.
Պր. Ստեփան Էլչիբեկօֆ	100 Փր.
Պր. Րաֆֆի Ագնազարեան	100 Փր.
Տիկին Լուսիկ Սապունճեան	100 Փր.
Պ. Սարգիս Սապունճեան	100 Փր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ գումարները եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն. —
Ոմն 300 եկեղեցիին, 200 Ազգ.ին:
Այրի Տիկին Կ. Մարգարեանի մահուան առթիւ փ. ծղկ.ի Փարիզէն Տէր եւ Տիկին Ն. Հայթայեան 300 Ազգ.ին: Պր. Ճ. Պահատուրեան 200 Ազգ.ին: Լիոնի Ազգ. Միութիւն 100 դպրոցին, բարեկամներէ 55 եկեղ.ին: Տէր եւ Տիկին Մ. Խաչատուրեան 300 շէնքին: Պր. Միքայէլեան 300 շէնքին: Տէր եւ Տիկին Մ. Մուրատեան իրենց Թոռան մկրտ. առթիւ 400 եկեղ.ին: Էքս-լէ-Պէնի հայկ. հանդէսի կազմակերպիչներ 350 դպրոցին: Համաչարսանճաքի աՀյրնկ. Միութիւն 200 շէնքին, 100ական եկեղ.ին եւ դպրոցին: Փարիզէն Տիկին Հ. Կարապետեան 200 եկեղ.ին: Տիկին Բէքմէզեան իր դստեր ապաքինման առթիւ 50 եկեղ.ին: Պր. Մուրատեան 30, Պր. Ա. Նալպանտեան 20: Պր. Ս. Գալֆայեան 10, Տիկին Մարգարեան 10 Ազգ.ի: Ջօհրապ Պօյաճեանի մահուան առթիւ փ. ծաղը.ի Պր. Ա. Խաչնաճեան 10 եկեղ.ին:

Հ. Յ. Դ.
ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերն ու ենթակոմիտէները, իրենց սովորական հաւաքատեղիին մէջ, հետեւեալ Թուականներուն՝
Շ. Միսաքեան *խումբ Չորեքշաբթի 1 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*
Համազասպ *խումբ Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*
Վարուժան *խումբ Կիրակի 5 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*
Ակնունի *խումբ Երկուշաբթի 6 Դեկտեմբեր ժամը 21ին:*

ՆՈՒԷՐ
Տէր եւ Տիկին Հայկ Պահատուրեան եւ զաւակները իրենց ծնողած՝ Պայծառ Տէ-յիրմէնճեանի *եւ գերդաստանի բոլոր ննջեցելոց յիշատակին 50 Փր. կը նուիրեն Մատուրականներու Հանգստեան Տան:*
(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանէ 100 Փր. իր ամուսնոյն եւ զաւկին՝ Աւագ եւ Միշէլ Պաղտասարեանի յիշատակին, շրջանիս ողբացեալ ընկերներուն նուիրուած հոգեհանգստեան պաշտօնին առթիւ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
հովանաւորութեան տակ
ԼԻՈՆԻ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԷ

ԻՐ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս
A la Salle du GRAND CERCLE
AU CASINO DE CHARBONNERES
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ԿԱՐԻ ՊԷՊԷՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին — Պիւֆէ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ԿՈՉ
Սիրելի հայրենակիցներ,
Մեր առաջին կոչով յայտնած էինք, որ յանձնախումբս հայաշատ արուարձանիս կեդրոնական մէկ Թաղամասին մէջ գտած էր Հայ Մշակոյթի Տան համար յարմար շէնք մը:
Այժմ ուրախ ենք յայտնելու, որ շնորհիւ մեր հայրենակիցներու առատաձեռն նուիրատուութեան, արդէն իսկ գնած ենք յիշեալ շէնքը եւ սեփականութեան օրինական գործողութիւնները լրացուցած նոտարի միջոցաւ:
Սակայն այդ հին շէնքը կը կարօտի կարեւոր նորոգութեանց եւ բարեզարդումի, որոնց համար անհրաժեշտ արտօնագիրը վերջերս ստացած ենք պատկան իշխանութիւններէն: Հայ ճարտարապետ մըն ալ անձնուիրաբար պատրաստած է յատակագիծը եւ պիտի հսկէ նորոգութեան աշխատանքներուն:
Հարկ չկայ շեշտելու, որ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Մշակոյթի Տունը կոչուած է դառնալու մեր համայնքի բոլոր հայրենակիցներու ժամադրավայրը:
Մեր բոլոր Միութիւնները, առանց դաւանական ու գաղափարական խտրութեան, պիտի կրնան օգտագործել զայն իրենց ժողովներուն եւ հաւաքոյթներուն ու փոքրիկ հանդէսներուն համար:
Այնտեղ պիտի վերսկսի հայերէնի շաբաթական դասընթացքը, որ ընդհատուած էր Խրիմեան սրահի փակուելէն ի վեր: Մեր բարեսիրական, երիտասարդական, մարզական եւ այլ կազմակերպութիւնները այնտեղ պիտի կրնան սարքել իրենց դասախօսութիւնները:
Ներկայիս կուզանք դարձեալ դիմում ընելու ձեր հայրենասիրական ազնիւ զգացումներուն, վստահ Թէ այս անգամ եւս պիտի չզլանաք ձեր անսակարկ եւ անվերապահ օժանդակութիւնը, հնարաւորութիւն տալու համար յանձնախումբիս, որ անյապաղ գլուխ հանէ շէնքին նորոգութիւնը, բարեզարդումն ու կահաւորումը, որոնք մեծ գումարներու կը կարօտին:
Ազգապահպանման նուիրական նպատակին ծառայող այս կարեւոր ձեռնարկին ձեր լուման տալով, հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու գոհունակութիւնը պիտի ունենաք անպայման:
Կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնը բոլոր նուիրատուներուն:
ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Նուէրները ղրկել հետեւեալ հասցէին.—
Madame D. HOVSEPIAN
20, Rue des Travailleurs
92 - Issy-les-Moulineaux

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին սըրահի շինութեան կը նուիրեն.—
Պր. Հ. Տիւրկէրեան (Բոլոմպ) 500 Փ., Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան 300 Փր., Պր. Արամ Յակոբեան 200, Տէր եւ Տիկին Գ. Գէորգեան 200, Օր. Սիլվա Քիւրքճեան, Տիկին Բալոյեան (Իսի), Պարոններ Առաքել Ֆէսլեան, Վ. Մարտիրոսեան, Միսաք Երանեան, Սերոբէ Գալֆայեան եւ ոմն 100ական Փրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ
Կարապետ Կարապետեան կը փնտռէ իր քոյրը՝ Մարի Էքմէքճեան որ ատենին իր ամուսնոյն հետ Մարսէյլ էր (Ռիւ Նասիոնալ Թիւ 8): Մօրը անունը՝ Նեկտար, հօրը՝ Աստուր:
Կը խնդրուի լուր ունեցողներէն գրել «Յառաջ»ի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Կազմակերպուած Հ. Բ. Ը. Մ.ի Վալանսի Տիկնանց վարչութեան կողմէ, Շաբաթ 4 Դեկտեմբեր ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ առաւօտ Հիւսիսեան սրահը:
Նուագախումբ ԺԱԳ ՔՕԺԱ
Մուտքը 10 Փրանք

MUSÉE ARMÉNIEN
Une exposition temporaire s'ouvrira au Musée Arménien de France 59, Av. Foch, le samedi 4 Décembre.

Le thème en est : *Ceintures et accessoires — argent ou métal — du costume arménien traditionnel, tant masculin que féminin.*

Si vous êtes en possession de telles pièces, faites-en profiter pour quelque temps nos compatriotes et nos amis français. Toutes les pièces aimablement prêtées au Musée Arménien le seront pour un laps de temps déterminé durant lequel elles seront assurées après avoir été expertisées. Le nom de l'aimable propriétaire sera indiqué, à moins qu'il ne souhaite garder l'anonymat.

Téléphonez à l'UGAB : TRO 03-18 Sce Exposition temporaire du Musée Arménien. Toutes vos offres et suggestions seront les bienvenues.

L'Exposition sera ouverte les Jeudis, Samedis et Dimanche de 14 à 17 heures.
ENTREE GRATUITE

LA SECTION CULTURELLE DU
CLUB des JEUNES de l'U. G. A. B.
présente
L'ARMÉNIE
Ce film sonorisé et en couleur a été tourné en Arménie au mois de Septembre dernier lors du voyage organisé par le Club des Jeunes de l'U. G. A. B.
La projection aura lieu le
VENDREDI 3 DECEMBRE à 20 h. 45 précises
à la Maison des CENTRANX, 8 Rue Jean Goujon — PARIS (8e)
(Métro Alma Marceau ou Rond Point des Champs Elysées)
ENTREE GRATUITE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ
ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը 4 Դեկտեմբերին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգը՝ տեղւոյն վրայ:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ
Varoujean
Choix de poèmes 10 F.
•
Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian
•
ՋՐՈՅՑ
(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.
•
ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.
•
ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.
դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԷՊԻ ԱՒՍՏՐԻԱ
ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ
ՄԵԿՆՈՒՄ Դեկտ. 23ին, Կառ. տը լ'Էսթէն
ՎԵՐԱԴԱՐՁ Յունուար 4ին

Սէն-Եոհան, արեւոտ շրջան մը (620-1200 մեթր) հովերէն պատսպարուած, դահուկի յատուկ վայրեր սկսնակներու եւ փորձառուներուն համար:
Բազմաթիւ պտոյտներ Սալցպուրկ եւ Պետչըսկատըն: Հանգստաւէտ պանդոկ մը՝ Կոլտընըր Հիրշ, տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցում, խնամուած ճաշեր:
Սահմանափակ տեղեր: Արձանագրուիլ ժամ առաջ:
Մասնակցութիւն 525 փրանք
կանխավճար 75 Փր., մնացեալը վճարելի ամէնէն ուշը՝ Դեկտ. 10ին:
Այս գինին մէջն են, Բ. կարգով ճամբորդութիւնը, ամբողջական փանսիոնը, *բացի ճամբու ճաշերէն:*
ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
Նոյեմբեր 25էն Դեկտ. 10 ՄԻԱՅՆ
450 փր.
փոխանակ 525ի
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ
Կարեւոր.— *Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար Թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր* (փասփոր) *ի զօրու:*